T.C.

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI TİPOLOJİSİ VE MİMARİ GELİŞİMİ

DOKTORA TEZİ

NİL DİRLİK

1341280010

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ABDULKADİR BARAN

TEMMUZ, 2020

MUĞLA

YEMİN

Doktora tezi olarak sunduğum "**Myken Tholos Mezar Anıtları Tipolojisi ve Mimari Gelişimi**" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16.07.2020

NİL DİRLİK

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı: Dirlik

Adı: Nil **Referans No: 10347597**

TEZİN ADI

Türkçe: Myken Tholos Mezar Anıtları Tipolojisi ve Mimari Gelişimi

Y. Dil: Architectural Development and Typology of Mycenaean Tholos Tomb Monuments

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	**Doktora**	**Sanatta Yeterlilik**
O	**X**	**O**

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite: MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ

Fakülte:

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Diğer Kuruluşlar:

Tarih:

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan:

Basım Yeri:

Basım Tarihi:

ISBN:

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı: BARAN, Abdulkadir

Unvanı: Doç. Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL: Türkçe	TEZİN SAYFA SAYISI: 482

TEZİN KONUSU (KONULARI):

1. Myken Tholos Mezar Anıtları Tipolojisi
2. Myken Tholos Mezar Anıtları Mimari Analizi ve gelişimi
3. Myken Tholos Mezar Anıtı Mimari Karşılığı

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER (En az üç en fazla beş adet):

1. Tholos
2. Myken Mezar
3. Tholos Mezar Mimarisi
4. Dromos, Stomion
5. Bindirme Kubbe

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. Tholos
2. Mycenaean Tomb
3. Tholos Tomb Architecture
4. Dromos, Stomion
5. Corbel Dome

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum X

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir O

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir O

Yazarın İmzası: N. Fatih Tarih : 16/07/2020

ÖZET

MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI TİPOLOJİSİ VE MİMARİ GELİŞİMİ

NİL DİRLİK

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Abdulkadir BARAN

Bu tez çalışmasında Myken Tholos Mezar anıtı kavramının tam olarak hangi mimari forma karşılık geldiği araştırılmış ve bu kavramın karşılığı olan Myken Tholos Mezarların analizleri ve tipolojik bir değerlendirilmesi gerçekleştirilmiştir. Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda Yunanistan Anakarasında tanımlanabilir durumda yalnızca 115 olarak tespit edilen bu mezarlar son çalışmalarla birlikte 139'a yükselmiştir. Merkezi Kıta Yunanistan olan Tholos Mezarların en yoğun tespit edildiği ikinci bölge Girit Adasıdır. Ayrıca Kiklad Adaları'nda, İonia Adaları'nda ve Anadolu'da da Myken Tholos Mezar anıtları tespit edilmiştir. II ana bölümden oluşan tez çalışmasının I. bölümünde mezarların bölümleri, karakteristik özellikleri, yapım teknikleri ve mezarların inşasında kullanılan materyaller ele alınmıştır.

II. bölümde ise Tholos mezarların kökeni ve gelişimi hakkında ortaya konulmuş olan farklı görüşler bölgesel olarak mezarların dağılımı ile ilgili Messenia Bölgesi ve Girit Adası'ndaki mezar dağılımlarının detaylı olarak sorgulanması, mezarların kime ya da kimlere ait olduğu, mezarların ikincil kullanımları ve bu mezarlardaki ölü kültü uygulamaları sorgulanmış ve son olarak Myken Tholos mezarların kendinden sonraki dönemlere olan etkileri tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Tholos, Myken Mezar, Tholos Mezar Mimarisi, Dromos, Stomion, Bindirme Kubbe.*

ABSTRACT

ARCHITECTURAL DEVELOPMENT AND TYPOLOGY OF MYCENAEAN THOLOS TOMB MONUMENTS

NİL DİRLİK

Thesis Advisor: Doç. Dr. Abdulkadir BARAN

In this thesis, the architectural form that would precisely counterpart the concept of Mycenaean Tholos Tomb Monument is researched and analyses of Mycenaean Tholos Tombs and assessment of their typological characteristics are made. Until recently, the number of Tholos Tombs which are found in Mainland Greece in a definable condition, was only 115. As a result of the recent studies, this number increased to 139. The island of Crete is the second among the regions where Tholos Tombs are found densely, after Mainland Greece where the tombs are being centered. Likewise, Mycenaean Tholos Tomb Monuments have been identified in the Cyclades, Ionian Islands and in Anatolia as well. In the first part of the thesis, which consists of II main parts; The tombs' sections, characteristic features, construction techniques and materials used in construction are discussed.

In the second part, the topics such as: Particular views of scholars about the origin and the development of Tholos Tombs; A detailed inquiry on the distribution of tombs in Messenia Region and Crete, in relation to the distribution of tombs regionally; To whom or which people the tombs belonged; Reuse of the tombs and mortuary cult practices which took place in these tombs, are being addressed. And finally, the influence of Mycenaean Tholos Tombs which is reflected on the following periods is discussed.

Key Words: *Tholos, Mycenaean Tomb, Tholos Tomb Architecture, Dromos, Stomion, Corbel Dome.*

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında yıllardır birlikte çalıştığım yol göstericim olarak gördüğüm ve bilimsel olarak şekillenmemi sağlayan sabrını ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam tez danışmanım Doç. Dr. Abdulkadir Baran'a ifade edemeyecek büyüklükteki saygımı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Arkeoloji Anabilim dalında başta bölüm başkanımız Prof. Dr. Adnan Diler'e olmak üzere tüm değerli hocalarıma desteklerinden dolayı şükranlarımı sunuyorum. Tez çalışmamın planlanmasında ve hazırlanması sırasında yönlendirmeleri ile katkılarından dolayı değerli hocam Doç. Dr. Abuzer KIZIL'a teşekkür etmek istiyorum. Bu süreçte verdiği fikirler ve farklı bakış açıları ile tez konumu farklı açılardan sorgulamamda bana yardımcı olan değerli hocam Doç. Dr. Bekir Özer'e, hem tez sürecimde hem de iş hayatımda içinden çıkamadığım her durum için bana her zaman destek olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Güray ÜNVER'e en derin saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez konumu oluşturan materyallerin bulunduğu alanların tespiti, araştırılması ve incelenmesi bağlamında 2012 Eylül ayında araştırmalarımız Yunanistan'da yürütülmüştür. Yunanistan araştırmalarımızda Atina'da yer alan Enstitülerde literatür çalışmaları yapılmıştır. Yunanistan'da kaldığım süre içerisinde Norveç Arkeoloji Enstitüsü'ne, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü çalışanlarına yardımlarından dolayı teşekkür ederim.

Bu yoğun ve stresli sürecin her aşamasında desteklerinden dolayı 6 yıl boyunca aynı odayı ve daha birçok şeyi paylaştığım değerli dostlarım Dr. Sevilay Zeynep Yıldız'a, Araş. Gör. Çiçek Karaöz'e ve Araş. Gör. Gözde Adıgüzel Çevik'e çok teşekkür ederim. Tezimin yazım aşamasında ihtiyaç duyduğum her an yanımda olduğunu hissettiren Yüksek Kimya Mühendisi Mustafa Koçar'a değerli arkadaşım Doktorant Tulu Gökkadar'a ve Yüksek lisans öğrencisi Merve KURNAZ'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, hayatımın her aşamasında her zaman yanımda olduklarını bildiğim karşılaştığım tüm zorlukları aşmamda yardımcı olan Annem Selma Dirlik, Babam Recep Dirlik ve biricik kardeşim Kemal Emin Dirlik'e tezimin her aşamasında desteğini esirgemeyen dostlarıma sonsuz sevgi ve teşekkürlerimle…

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……..I

İÇİNDEKİLER……..……..II

LEVHALAR LİSTESİ……..……..IV

HARİTALAR LİSTESİ……..……..XV

TABLOLAR LİSTESİ……..……...XVI

KISALTMALAR LİSTESİ……..……..XVII

GİRİŞ……..……..1

BÖLÜM I: MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI MİMARİ BÖLÜMLERİ VE TİPOLOJİSİ……12

I.1. Dromos……..…….....19

I.1.1. Yan Duvarlar……..…….…….23

I.1.2. Kanallar……..…….……28

I.1.3. Kapatma Duvarı……33

I. 2. Stomion……...……...35

I.2.1: Lento……...……..……39

I.2.2: Hafifletme Üçgeni……..…….……43

I. 3: Mezar Odası……..…….……48

I. 4.Tümülüs……...……...57

I.5: Kullanılan Yapı Malzemeleri…….…….....66

I.5.1. Taş Kullanımı……...……66

I.5.2. Bağlayıcı Malzemeler…….…….……77

I. 5.2.1 Harç Kullanımı……..……77

I.5.2.2. Sıva Kullanımı……...……...79

BÖLÜM II: MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI MİMARİ GELİŞİMİ……....83

II.1: Myken Tholoslarının Ortaya Çıkış Süreci…..……..……..83

II.2: Myken Tholos Mezar Anıtlarının Mimari Karakteristik Özellikleri.…92

II.3: Mezarların Topografik Konumları ve Yerleşim Yerleri ile İlişkileri….95

II.4. Mezar Sahipleri ve Ölü Kültü Uygulamaları……..……..122

II. 5. Myken Tholos Mezar Mimarisinin Sonraki Dönemlere Etkileri…….141

SONUÇ…….147

KATALOG……...161

KAYNAKÇA……308

LEVHALAR……..……...363

HARİTALAR……..….472

LEVHALAR LİSTESİ

Levha 1.1: Atreus Tholos Mezar tamamlama çizimi üzerinde yapı bölümleri.

Levha 2.1: Kubbenin stomion platformu üzerine uyguladığı baskı yönleri (Santillo-Frizell 1984: fig.2).

Levha 3.1: Tholos Mezar kubbe yapımı. (Cavanagh & Laxton 1981: fig.21).

Levha 3.2: Tholos Mezar kubbe yapımı. (Santillo-Frizell 1984: fig.1).

Levha 4.1: Kyklopien Tholos Mezar, (Wace 1949: fig. 14a).

Levha 4.2: Epano Phournos Tholos Mezar, (Wace & Hood 1953: fig. 42.).

Levha 5.1: Aegisthos Tholos Mezar, (Wace 1921-23, pl. XLVI).

Levha 5.2: Kato Phournos Tholos Mezar, (Wace 1921-23, 312, fig. 61).

Levha 6.1: Panagia Tholos Mezar, (Wace 1921-23, 317, fig. 59).

Levha 6.2: Aslan Tholos Mezar, (Wace 1921-23, pl. III.).

Levha 7.1: Genii Tholos Mezar, (Wace 1921-23, pl. LX.).

Levha 7.2: Klytemnestra Tholos Mezar, (Wace 1949, pl. LVIII).

Levha 8.1: Atreus Tholos Mezar, (Como 2020: fig.2).

Levha 8.2: Atreus Tholos Mezar, (Pelon 1976: Th. 1J, Lev. LXVIII, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII).

Levha 9.1: Atreus Tholos Mezar'ın tümülüs çevirme duvarı kalıntıları.

Levha 9.2: Atreus Tholos Mezar Como tarafından modül grid sistemine göre yapılan plan, (Como 2020 fig.2).

Levha 10.1: Prosymna Tholos Mezar, (Wace 1921-23, pl. LIV).

Levha 10.2: Dönemlere göre tholos mezarlarda dromos uzunlukları karşılaştırması (Papadimitriou 2015: fig.1).

Levha 11.1: Berbati Tholos Mezar, (Santillo Frizell 1984, fig. 2).

Levha 11.2: Dendra Tholos Mezar, (Persson 1931, fig. 16).

Levha 12.1: Kazarma Tholos Mezar, (Pelon 1976: Th. 6, CLX, 2-4).

Levha 12.2: Kazarma Tholos Mezar, Google Earth (26.03.2020/17.40).

Levha 13.1: Tiryns Tholos Mezar, (Papadimitriou 2001, fig. 59).

Levha 14.1: Kokla Tholos Mezar, (Demakopoulou 1990, fig. 2).

Levha 14.2: Analipsis Tholos Mezar, (Marinatos 1957, fig. 3).

Levha 15.1: Analipsis Küçük Tholos Mezarlar, (Kalogeropoulos 1998: Taf. 5-6).

Levha 16.1: Vapheio Tholos Mezar, (Waterhouse & Hope Simpson 1960, 77).

Levha 16.2: Arkines Tholos Mezar A-B-C, (Pelon 1976: 185, Th. 9A, Lev. LXXXIV).
Levha 17.1: Polydendron Tholos Mezar, (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=2553) (14.02.2020/15.28).
Levha 17.2: Nikhoria MME Tholos Mezar, (Zavadil 2013: Abb.42, 43, 44).
Levha 18.1: Nikhoria Akones/Veves Tholos Mezar, (Choremis 1969, fig. 21).
Levha 18.2: Nikhoria Tholos Mezar B, (Choremis 1972, fig. 152).
Levha 19.1: Nikhoria Tholos Mezar C, (Choremis 1972, fig. 152).
Levha 19.2: Nikhoria Tholos Mezar E, (Choremis 1972, fig. 154).
Levha 20.1: Kato Englianos Tholos Mezar, (Blegen vd. 1973, fig. 319-320)
Levha 20.2: Kato Englianos Tholos Mezar, (N. Dirlik).
Levha 21.1: Ano Englianos Tholos Mezar, (Blegen vd. 1973, fig. 321-324, 326).
Levha 22.1: Nestor Sarayı Tholos Mezar VI, (https://www.uc.edu/news/articles/2019/12/n20880507.html) (23.12.2019/ 15.30).
Levha 22.2: Nestor Sarayı Tholos Mezar VII, (https://www.uc.edu/news/articles/2019/12/n20880507.html) (23.12.2019/ 15.32).
Levha 23.1: Nestor Saray Çevresi Tholos Mezar konumları, (http://www.thehistoryblog.com/wp-content/uploads/2019/12/Site-plan.jpg.) (10.01.2020/ 16.05).
Levha 23.2: Vagenas Tholos Mezar, (Blegen vd. 1973, fig. 327).
Levha 24.1: Tragana Tholos Mezar 1-2, (Zavadil 2013: Abb.70).
Levha 25.1: Ambelophyto Tholos Mezar, (Arapogianni 2013: 324, Εικ. 19).
Levha 25.2: Romanou Tholos Mezar, (Rambach, http://www.archaiologia.gr/blog/2012/10/22/σωστικές-ανασκαφές-στην-π-ο-τ-α-ρωμανού) (20.10.2014/20.11); (https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/09/blog-post_15.html).
Levha 26.1: Osmanaga Tholos Mezar, (N. Dirlik).
Levha 26.2: Routsi Tholos Mezar 1, (Pelon 1976: Th. 17A, Lev. LXXXIX-2).
Levha 27.1: Routsi Tholos Mezar 2, (Zavadil 2013: Abb. 65).
Levha 28.1: Voidhokilia Tholos Mezar, (Korres 1980b, 244).

Levha 29.1: Koukonara Phyties Tholos Mezar, (N. Dirlik).

Levha 29.2: Koukonara Phyties Tholos Mezar 2, (N. Dirlik).

Levha 30.1: Koukonara Gouvalari Tholos Mezar1 (https://aristomenismessinios.blogspot.com/2014/02/blog-post_26.html) (12.02.2020/10.40).

Levha 30.2: Akona Tholos Mezar 1, (Pelon 1976: Th. 20G Lev. XCI).

Levha 31.1: Akona Tholos Mezar 2, (Boyd 2002: A1.11.1.).

Levha 31.2: Vlakhopoulo Tholos Mezar, (https://aristomenismessinios.blogspot.com/2015/07/blog-post_23.html) (11.07.2017/11.55).

Levha 32.1: Tourliditsa Tholos Mezar, (Zavadil 2013: Abb.69).

Levha 32.2: Tourliditsa Tholos Mezar, (https://aristomenismessinios.blogspot.com/2014/03/blog-post_1336.html) (20.11.2017/20.11)

Levha 33.1: Peristeria Tholos Mezar 1-2-3, (Marinatos 1967: 114-120, Εικ. 5).

Levha 34.1: Peristeria Tholos Mezar 2-3, (Pelon 1998: fig.7).

Levha 34.2: Peristeria Tholos Mezar 3, (Marinatos 1967, 115, fig. 6).

Levha 34.3: Peristeria Güney Tholos Mezar, (Pelon 1998: fig. 21).

Levha 35.1: Mouriatada Tholos Mezar, (Zavadil 2013: Abb. 58).

Levha 35.2: Mouriatada Tholos Mezar, (https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/08/blog-post_3.html) (11.02.2018/11.20).

Levha 36.1: Kopanaki Tholos Mezar B, (Zavadil 2013: Abb.1).

Levha 36.2: Malthi Tholos Mezar 1, (Zavadil 2013: Abb.71-72).

Levha 37.1: Malthi Tholos Mezar 2, (Valmin 1926-1927, pl. III).

Levha 38.1: Vassiliko Tholos Mezar 1, (Pelon 1976: Nr. 27, Lev. XCIX).

Levha 38.2: Kaplani Tholos Mezar 1, (Boyd 2002: Nr. 42.5-42. 6).

Levha 39.1: Kaplani Tholos Mezar No. 24, (Arapogianni 1998: 106-107, Σχέό. 2-3).

Levha 39.2: Diodia Tholos Mezar, (Chatzi-Spiliopoulou 1995: 181, Abb. 2).

Levha 40.1: Aipeia Tholos Mezar, (http://ancientthouriaexcavation.gr/wp-content/gallery/thouria-images/image15.jpg) (01.10.2018/14.20).

Levha 40.2: Khalkias Tholos Mezar A,
(http://squinchpix.blogspot.com/2016/08/where-exactly-are-tholoi-of-chalkias.html) (20.05.2017/14.22).

Levha 41.1: Khalkias Tholos Mezar No.45,
(http://squinchpix.blogspot.com/2016/08/where-exactly-are-tholoi-of-chalkias.html) (20.05.2017/14.25).

Levha 41.2: Psari Tholos Mezar,
(http://www.parkadia.org/history_tombs_psari.html)
(https://aristomenismessinios.blogspot.com/2016/04/blog-post_62.html)
(05.02.2020/02.20).

Levha 42.1: Psari Tholos Mezar E. No. 43,
(https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/07/blog-post_292.html)
(11.10.2016).

Levha 42.2: Kakovatos Tholos Mezar A, (Dörpfeld 1908: 300, fig. 2-3).

Levha 43.1: Kakovatos Tholos Mezar B, (Dörpfeld 1908: 308, fig. 4).

Levha 43.2: Kakovatos Tholos Mezar C, (Dörpfeld 1908: 311, fig. 5).

Levha 43.3: Platanovrissi Tholos Mezar, (Arapogianni 2012: Σχέδ. 7).

Levha 44.1: Kephalovryso Tholos Mezar, (Zavadil 2013: 450, Abb. 53).

Levha 44.2: Troizen, Magoula Tholos Mezar A, (Konsolaki-Yannopoulou 2015: fig. 9-13).

Levha 45.1: Troizen, Magoula Tholos Mezar B, (Konsolaki-Yannopoulou 2015: fig. 5-6).

Levha 45.2: Troizen, Magoula Tholos Mezar C, (Konsolaki-Yannopoulou 2015: fig. 3-4).

Levha 46.1: Katarraktis Tholos Mezar A,
(http://odysseus.culture.gr/h/3/eh352.jsp?obj_id=18803) (01.15.2020/ 22.40).

Levha 46.2: Petroto Tholos Mezar, (Jones vd. 2017: fig. 2).

Levha 47.1: Portes Tholos Mezar,
(http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=18801) (01.15.2020/ 22.40).

Levha 47.2: Vartholomio Tholos Mezar, (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1896) (24.02.2020/14.20).

Levha 48.1: Kallithea Laganida Tholos Mezar, (Graff 2012: fig. 1.2, 2.1).

Levha 48.2: Thorikos Tholos Mezar B, (Pelon 1976: Th. 30B, Lev CIII-2); (https://www.thorikos.be/thorikos-the-site/#the-site) (01.17.2020/15.20).

Levha 49.1: Thorikos Tholos Mezar B, (Servais 1968, fig. 3); (https://www.thorikos.be/thorikos-the-site/#the-site) (01.17.2020/15.20).

Levha 49.2: Thorikos Tholos Mezar B kesiti, (Pelon 1976: Th. 30B, Lev CIII-2); (https://www.thorikos.be/thorikos-the-site/#the-site) (01.17.2020/15.20).

Levha 50.1: Marathon Tholos Mezar, (Recht 2018: fig. 6).

Levha 51.1: Menidi Tholos Mezar, (Pelon 1976: Th.32, Lev. CVIII). (https://www.atlasobscura.com/places/tholos-tomb-of-menidi) (10.11.2019/22.40).

Levha 51.2: Medeon Tholos Mezar A, (Pelon 1976: Th. 34A, Lev.CXVI).

Levha 52.1: Medeon Tholos Mezar T239, (Pelon 1976: Th. 34 B, Lev. CXVII).

Levha 52.2: Orkhomenos Tholos Mezar, (Schliemann 1881, pl. IV-VII).

Levha 53.1: Amphissa Tholos Mezar, (http://greece.greekreporter.com/2014/07/30/vaulted-tomb-discovered-in-amfissa/) (20.04.2020); (https://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/new-information-comes-light-unique-mycenaean-tholos-tomb-007064) (20.04.2020).

Levha 53.2: Velousia Tholos Mezar, (Papavasiliou 1910: figs. 32-33).

Levha 54.1: Katakalou Tholos Mezar, (Papavasiliou 1910: figs. 32-33).

Levha 54.2: Oxylithos Tholos Mezar, (Pelon 1976: Th. 37, Lev. CXIX-1).

Levha 55.1: Volos Tholos Mezar, (Rontiri 1998: 231-233, Σχεδ. 1-2).

Levha 55.2: Kazanaki Tholos Mezar, (Adrimi-Sismani 2008: 133-149).

Levha 56.1: Dimini Tholos Mezar A, (http://odysseus.culture.gr/h/1/eh158.jsp?obj_id=5145&mm_id=735) (20.12.2019/15.32).

Levha 56.2: Dimini Tholos Mezar B, (Pelon 1976: Th. 39B, Lev. CXX).

Levha 56.3: Dimini Tholos Mezar B, (http://odysseus.culture.gr/h/2/eh2562.jsp?obj_id=5561&mm_id=741) (15.12.2019/14.30).

Levha 57.1: Pteleon Tholos Mezar A, (Rousioti 2018: 453-455, fig. 3-4).

Levha 57.2: Pteleon Tholos Mezar B, (Verdelis 1952, 168, fig. h.-t.).

Levha 58.1: Pteleon Tholos Mezar C, (Pelon 1976: 250, Th. 41C, Lev. CXXI-2).

Levha 58.2: Pteleon Tholos Mezar D, (Pelon 1976: 250-251, Th. 41D, Lev. CXXI-2).

Levha 59.1: Pteleon Tholos Mezar E, (Pelon 1976: Th. 41E, Lev. CXXIII).

Levha 59.2: Georgikon Tholos Mezar, (https://www.mthemelis.com/filter/heritage/Restoration-of-the-Mycenaean-Tomb-in-Georgikon-Karditsa-Thessaly) (02.01.2020/11.20).

Levha 60.1: Rachoula Tholos Mezar, (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=6861) (17.02.2018/14.11).

Levha 60.2: Koryphoula Tholos Mezar III, (Mulliez vd. 2009-2010: fig. 114); (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039) (20.06.2019/10.15).

Levha 61.1: Seremethi Tholos Mezar, (https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/) (26.11.2017).

Levha 61.2: Marathia Tholos Mezar 1, (https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/) (26.11.2017).

Levha 62.1: Kechrinia, Valtou Tholos Mezar, (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=2391) (20.02.2018/11.20).

Levha 62.2: Kechrinia, Valtou Tholos Mezar, (https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=2391) (20.02.2018/11.20).

Levha 63.1: Loutrakiou Katounas Tholos Mezar, (https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/) (26.11.2017).

Levha 64.1: Parga Tholos Mezar, (Pelon 1976: Th. 48 Lev. CXXIV).

Levha 64.2: Mavrata-Koroni Tholos Mezar, (Pelon 1976: pl. CXXXIV:2).

Levha 65.1: Tzannata-Borzi Tholos Mezar, (https://greece.terrabook.com/el/kefalonia/page/mikinaikos-tholotos-tafos-tzanaton/) (27.12.2019/11.20).
Levha 65.2: Tzannata-Borzi Tholos Mezar, (Kolonas 1997: Σχέδ. 12-13).
Levha 66.1: Agios Nikitas Tholos Mezar, (Gazi 2013: fig. 30).
Levha 66.2: Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar A, (Kavvadias 1913: fig.1).
Levha 67.1: Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar B, (Souyoudzoglou-Haywood 1999: fig. 4).
Levha 67.2: Alikanas-Akrotiri Tholos Mezar, (Van Wijngaarden vd. 2010: fig. 17).
Levha 68.1: Keri Tholos Mezar, (Dontas 1968: 325, pl. 334 ε, δ, ς′).
Levha 68.2: Stylos Tholos Mezar, (http://minoancrete.com/stylos.htm) (14.08.2018/13.20).
Levha 69.1: Armeni Tholos Mezar, (Pelon 1998: fig. 23).
Levha 69.2: Margarites Tholos Mezar, (https://www.megalithic.co.uk/modules.php?op=modload&name=a312&file=index&do=showpic&pid=136854) (15.12.2019/20.45).
Levha 70.1: Sata Tholos Mezar, (Kanta 1997: fig. 3).
Levha 70.2: Aigidomandra Tholos Mezar, (Pologiorgi 1987: fig. 7: 1, pl. VI: 2- pl. XVI: 4-5).
Levha 71.1: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 1, (Kanta 1997: fig: 4).
Levha 71.2: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 2, (Kanta 1997: fig, 5).
Levha 72.1: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 3, (Kanta 1997: fig, 6).
Levha 72.2: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 4, (Kanta 1997: fig, 7).
Levha 73.1: Psila Chomata Tholos Mezar, (Kanta 1997: fig, 2).
Levha 73.2: Plati Tholos Mezar, (Pini 1968: Abb.99).
Levha 74.1: Kamares Tholos Mezar, (Eaby 2007: fig. 134).
Levha 74.2: Arkhanes Tholos Mezar, (Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: fig. 114-119 çiz. 36-37).
Levha 74.3: Kephala Tholos Mezar, (Preston & Gowland 2005: fig. 3).
Levha 75.1: Erganos Tholos Mezar A, (Halbherr 1901: fig. 6).
Levha 75.2: Erganos Tholos Mezar B, (Eaby 2007: fig. 121).
Levha 76.1: Vassiliki Tholos Mezar 1, (Tsipopoulou vd. 2003: fig. 3)

Levha 76.2: Vassiliki Tholos Mezar 2, (Tsipopoulou vd. 2003: fig. 4).
Levha 77.1: Praisos Tholos Mezar A, (Pini 1968: Abb. 93).
Levha 77.2: Akhladia (Platyskinos) Tholos Mezar, (Pini 1968: Abb. 91).
Levha 78.1: Krasi Tholos Mezar, (Marinatos 1932a: Εικών 2).
Levha 78.2: Mykonos Tholos Mezar, (Pelon 1998: fig. 22).
Levha 79.1: Naxos Tholos Mezar, (Philaniotou 2006: 22, fig. 9-10).
Levha 79.2: Tenos Tholos Mezar, (https://www.thenationalherald.com/273856/archaeological-exhibition-on-the-myceanean-era-cyclades-islands-to-open-in-athens/) (04.04.2020).
Levha 80.1: Kos Tholos Mezar 1, (Μαρκέτου 2019: fig.1).
Levha 80.2: Psara Archontiki Tholos Mezar, (Μερούσης 2017: fig. 23); (https://www.aplotaria.gr/archontiki-psarwn-charitos/) (11.02.2020/15.15).
Levha 81.1: Mezar A, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf.1-2;144-145).
Levha 81.2: Mezar B, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 6; 146).
Levha 81.3: Mezar D, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 10; 147-148).
Levha 82.1: Mezar E, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 13; 149-150).
Levha 82.2: Mezar Ğ, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 16; 151-152).
Levha 83.1: Mezar İ, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 25-26; 153-156).
Levha 83.2: Mezar AT, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 29-30; 157-160).
Levha 84.1: Mezar AV, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 33-34; 161-164).
Levha 84.2: Mezar AY, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 36-37; 165-167).
Levha 84.3: Mezar BC, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 39-40; 168-170).
Levha 85.1: Mezar BJ, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2018: Taf. 42-44; 171-174).
Levha 85.2: Mezar AA, Panaztepe, (Erkanal-Öktü 2008: fig. 5-a).
Levha 86.1: Kolophon Tholos Mezar, (Bridges 1974: plate 52).
Levha 86.2: Kömürburnu Tholos Mezar, (Uhri vd. 2010: çizim 5).
Levha 87.1: Çömlekçiköy Tholos Mezar, (Boysal 1967: res. 21).
Levha 87.2: Çömlekçiköy Tholos Mezar, (Boysal 1967: res. 22a).
Levha 88.1: Analipsis Tholos Mezar genel görünümü, (N. Dirlik).
Levha 88.2: Aegisthos Tholos Mezar genel görünümü, (N. Dirlik).
Levha 89.1: Dendra Tholos Mezar genel görünümü, (N. Dirlik).
Levha 89.2: Epano Phournos Tholos Mezar genel görünümü, (N. Dirlik).

Levha 90.1: Genii Tholos Mezar genel görünümü, (N. Dirlik).
Levha 90.2: Panagia Tholos Mezar'ın dromosu, (N. Dirlik).
Levha 91.1: Klytemnestra Tholos Mezar genel görünüşü, (N. Dirlik).
Levha 91.2: Atreus Tholos Mezar genel görünüşü, (N. Dirlik).
Levha 92.1: Kato Phournos Tholos Mezar genel görünüm, (N. Dirlik).
Levha 92.2: Tragana Tholos Mezar 1'deki kanal, (Kontorli- Papadopoulou 1995, fig. 14).
Levha 93.1: Peristeria Tholos Mezar 2, (Marinatos 1963: fig.117).
Levha 93.2: Marathon Tholos Mezar dromosundaki at gömüsü, (https://www.dartmouth.edu/~prehistory/aegean/wp-content/plugins/flash-album-gallery/flagframe.php?i=10&f=photo_blog&h=480 (11.10.2014/17.20).
Levha 93.3: Genii Tholos Mezar dromos kapatma duvarı kalıntısı, (N. Dirlik).
Levha 94.1: Klytemnestra Tholos Mezar dromos kapatma duvarı kalıntısı, (N. Dirlik).
Levha 94.2: Kato Phournos Tholos Mezar dromos kapatma duvarı kalıntısı, (N. Dirlik).
Levha 95.1: Aegisthos Tholos Mezar stomionu, (N. Dirlik).
Levha 95.2: Panagia Tholos Mezar stomionu, (N. Dirlik).
Levha 95.3: Genii Tholos Mezar stomionu, (N. Dirlik).
Levha 95.4: Atreus Tholos Mezar stomionu, (N. Dirlik).
Levha 96.1: Panagia Tholos Mezarının iç lento bloğu görünümü, (N. Dirlik).
Levha 96.2: Genii Tholos Mezarının iç lento bloğu görünümü, (N. Dirlik).
Levha 97.1: Atreus Tholos Mezarının dromos duvarı üzerinde kullanılan lento bloğu, (N. Dirlik).
Levha 97.2: Aegisthos, Tiryns ve Genii Tholos Mezarların hafifletme üçgenleri iç ve dışdan görünüşü, (N. Dirlik).
Levha 98.1: Stylos Tholos Mezar hafifletme üçgeni, (http://minoancrete.com/stylos%20tomb015b.jpg) (20.11.2015).
Levha 98.2: Margarites Tholos Mezar hafifletme üçgeni iç görünüş, (https://www.megalithic.co.uk/modules.php?op=modload&name=a312&file=index&do=showpic&pid=136856)(16.02.2020).

Levha 98.3: Peristeria Tholos Mezar 1 stomion kapatma duvarı, (Marinatos 1961b: fig. 169).
Levha 98.4: Analipsis Tholos Mezar stomion kapatma duvarı, (N. Dirlik).
Levha 99.1: Epano Phournos Tholos Mezarı oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 99.2: Aegisthus Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 100.1: Kato Phournos Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 100.2: Aslan Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 101.1: Klytemnestra Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 101.2: Atreus Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 102.1.: Genii Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 102.2: Panagia Tholos Mezar oda duvarı, (N. Dirlik).
Levha 103.1: Tiryns, Genii, Ano Englianos ve Atreus Tholos Mezar kubbeleri, (N. Dirlik).
Levha 103.2: Atreus Tholos Mezar yan oda girişi, (N. Dirlik).
Levha 104.1: a: Tiryns Tholos Mezar, b: Dimini Tholos Mezar A, c: Atreus Tholos Mezar d: Genii Tholos Mezar, (N. Dirlik).
Levha 104.2: Aynı Tümülüs altında yer alan mezarlar, (Zavadil 2013: Abb. 54'den türetilmiştir).
Levha 105.1: Englianos Tholos Mezarlar konumu, (Google Earth).
Levha 105.2: Tragana Tholos Mezar 1 ve 2'nin konumu, (Google Earth).
Levha 106.1: Nikhoria'daki Tholos Mezarların konumu, (Choremis 1973: 28 türkçeleştirilmiştir).
Levha 106.2: Pylos ve Kalamata'yı birbirine bağlayan modern yol, (Google Earth).
Levha 107.1: Shinolakka istikametinden Stenosis ve Koukounara'ya doğru açılan yol, (Google Earth).
Levha 107.2: Mouriatada, Peristeria ve Soulimatal alanı (Valmin 1927/28: fig.5 türkçeleştirilmiştir).
Levha 108.1: Voidhokilia Tholos Mezar'ın konumu, (Google Earth).
Levha 108.2: Mykenai'deki Tholos Mezarların konumu, (Google Earth).
Levha 109.1: Adalar ve Batı Anadolu Tholos Mezar konumları, (Google Earth).

HARİTALAR LİSTESİ

HARİTA 1.1: Messenia Tholos Mezar Merkezleri, (Hope Simpson 2014: map 1'den türetilmiştir).

HARİTA 2.1: Pylos bölgesi, Pamisos vadisi ve Soulima vadisi. (Svensson 2013: fig. 3'den türetilmiştir).

HARİTA 3.1: Pylos Bölgesi Nestor Sarayı ve Çevresi, (Hope Simpson 2014: map 2'den türetilmiştir).

HARİTA 3.2: Iklaina Myrsinokhori Bölgesi, (Hope Simpson 2014: map 2'den türetilmiştir).

HARİTA 4.1: Navarin Körfezi Kıyıları ve Pylokambos Ovası, (Hope Simpson 2014: map 2'den türetilmiştir).

HARİTA 4.2: Gargaliani-Philiatra Bölgesi, (Hope Simpson 2014: map 3'den türetilmiştir).

HARİTA 5.1: Metoni Çekirdek Alanı. (Hope Simpson 2014: map 1'den türetilmiştir).

HARİTA 6.1: Beş Nehirler ve Koroni Bölgeleri. (Hope Simpson 2014: map 1'den türetilmiştir).

HARİTA 7.1: Pamisos Vadisi, (Hope Simpson 2014: map 1'den türetilmiştir).

HARİTA 7.2: Pamisos Vadisi Güney, (Hope Simpson 2014: map 5'den türetilmiştir).

HARİTA 8.1: Kuzey Mâni Bölgesi, (Hope Simpson 2014: map 1'den türetilmiştir).

HARİTA 8.2: Soulima Vadisi, (Hope Simpson 2014: map 4'den türetilmiştir).

HARİTA 9.1: Girit Bölgesi, (Preston 2000: fig.6.1'den türetilmiştir).

HARİTA 10.1: Myken Tholos Mezarların yer aldığı bölgeler.

HARİTA 11.1: Hither ve Further Bölgeleri (Cosmopoulos 2006a: fig.3'den türetilmiştir).

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Mezar Odası Modül Değerleri

Tablo 2: Saray Merkezleri ve kullanılan ayak ölçüsü

Tablo 3: Tümülüs varlığı bölgesel dağılımı.

Tablo 4: Kireçtaşı kullanım dağılımı.

Tablo 5: Konglomera kullanım dağılımı.

Tablo 6: Poros Kullanım dağılımı.

Tablo 7: Mezarlarda kullanılan taş cinsleri.

Tablo 8: Mezarlarda harç kullanımı dağılımı.

Tablo 9: Mezarlarda sıva kullanımı dağılımı.

Tablo 10: Myken Tholos Mezar anıtlarının bölgesel dağılımı.

Tablo 11: Messenia Bölgesi Tholos Mezar merkezleri.

Tablo 12: Girit Bölgesi Tholos Mezar merkezleri.

Tablo 13: Geç Hellas kronoloji tablosu (Mountjoy 2001).

METİNDE GEÇEN KISALTMALAR

Abb. : Abbildung

Bkz. : Bakınız

cm : santimetre

Der. : Derinlik

Fig. : Figür

Gen. : Genişlik

GH : Geç Hellas

GM : Geç Minos

Kat. No. : Katalog Numarası

km : kilometre

K. Yük. : Korunan Yükseklik

Lev : Levha

m : metre

M : Modül

MÖ : Milattan Önce

OH : Orta Hellas

Pl. : Plate

PG : Protogeometrik

SM : SubMinos

Uz. : Uzunluk

vd. : ve diğerleri

Yük. : Yükseklik

yy. : yüzyıl

GİRİŞ

Amaç

"Myken Tholos Mezar Anıtları Tipolojisi ve Mimari Gelişimi" başlıklı bu tez çalışmasında ana amacımız Myken Tholosu olarak tanımlanan mezarların mimari karakteristiklerini ortaya koyarak bu mezarların mimari gelişimini irdelemektir. Elde edilen yeni veriler ışığında "Myken Tholosu" teriminin tholos yani yuvarlak formlu farklı mezarlardan ayrıştırılması ve tam bir tipolojisinin ortaya konularak mimari gelişiminin incelenmesi amaçlanmaktadır. Myken Tholosu olarak adlandırılan mezarlar yoğun olarak Messenia Bölgesinde olmak üzere Kıta Yunanistan'da karşımıza çıkmaktadır. Bilinen diğer örnekler ise Girit Adası, Ionia Adaları, Ege Adaları ve Batı Anadolu'da bulunmaktadır. Bronz Çağ itibariyle görülen tholos mezarlar hakkında yapılan daha önceki çalışmalarda tholos mezar tanımının tam olarak neyi ifade ettiği hakkında ortaya çıkan farklı görüşler sorgulanarak Myken Tholos Mezar teriminin net bir tanımı yapılacaktır. Myken Tholos mezarları farklı kültür bölgeleri içerisinde çeşitli form özellikleri ve farklılıklar göstermiştir. Sadece bölgesel anlamda değil dönemsel olarak da bu tip mezarlardaki değişiklikler gözlemlenebilmektedir. Bu bağlamda bu mezar tipinin mimari detay özellikleri inşa tekniklerindeki farklılıklar ve benzerlikler sadece bölgesel değil zamansal olarak da çeşitlilik sunmaktadır. Aşağıda Araştırma Tarihçesinde görülebileceği gibi mimari form özellikleri açısından Myken Tholos mezarları üzerine yapılan ayrıntılı tipolojik çalışmalar sınırlıdır. Son veriler ışığında sayıları artan bu mezarların toplu bir şekilde değerlendirilmesi ve mimari karakteristikler temelinde bu tipolojik çalışmanın güncellenmesi amaçlanmaktadır.

Bu mezarların kimler için ve kimler tarafından inşa edildiği, mezarların Myken toplumunda herhangi bir sosyal statü göstergesi olup olmadığı, mezarlardaki kültsel uygulamalar ve yeniden kullanımları irdelenecektir. Ayrıca mimari gelişim içerisinde bu mezar tipinin ortaya çıkışı, gelişimi ve sonraki dönemlerle olan etkileşimleri detaylı olarak incelenecektir.

Kapsam ve Sınırlandırmalar

Yaptığımız bu tez çalışmasında Myken Uygarlığının etkin olduğu Ege Denizi çevresinde Myken Tholosu olarak adlandırılan tüm Tholos mezar anıtlarının kısa bilgilerinin yer aldığı kapsamlı bir katalog oluşturulmuştur. Katalogda sırasıyla Kıta Yunanistan, Ionia Adaları, Kiklad Adaları, Girit ve Batı Anadolu'da yer alan tüm Myken Tholos mezarlarına yer verilmiştir. Bununla birlikte Myken Tholosu tanımına tam uymayan bazı örnekler kapsam dışı bırakılmıştır. Örneğin, Nemea, Aidonia'da ve Ephesos'da yayınlarda tholos mezar olarak tanımlanmış mezarların aslında oda mezar olduğu yaptığımız çalışmlarda anlaşılmıştır. Pellana'da tholos mezar olarak tanımlanmış ancak tamamı ana kayadan oyulmuş olan mezarlar[1] ile oval bir odaya sahip olan Thorikos A tholosu da kataloğa alınmamıştır. Levant Bölgesinde ise Myken tholos mezarları ile benzerlik gösteren 5 mezar, Megiddo'da 3 mezar, Tell Dan'da 1 mezar ve Tell Aphek'de 1 mezar literatürde Myken Mezarı olarak tanımlanmakla birlikte[2] Myken tholosu olarak tanımlanması için yeterli veriye sahip olmadıklarından kapsam dışı bırakılmıştır. Ayrıca Myken Tholos Mezar olarak tanımlanan fakat herhangi bir bilgi bulunmayan Argolis Bölgesi'ndeki Tiryns Tholos Mezar 2, Aetolia ve Akarnania Bölgesi'ndeki Katouna Perganti Tholos Mezar, Lakonia Bölgesi'ndeki Polydendron'daki ikinci Tholos Mezar ve Thessalia Bölgesi'ndeki Aerino Tholos Mezar kataloğa dâhil edilmemiştir.

Günümüze kadar yapılan çalışmalar sonucunda Yunanistan Anakarasında tanımlanabilir durumda olan Myken Tholos Mezar anıtı sayısı 139'a ulaşmıştır. Ayrıca, Girit Adası'ında 23, Ionia Adaları'nda 11, Kiklad Adalarında 6 ve Anadolu'da 15 olmak üzere toplam Myken Tholos Mezar anıtı sayısı 194 olarak tespit edilmiştir. Hakkında yeterli veri olmayan grup mezarlar kataloğumuzda tek numara altında verilmiştir. Bu mezar grupları Arkaida Bölgesinde, Tegea Tholos Mezarlar, Analipsis küçük Tholos Mezarlar, Mikri Tourla Tholos Mezar, Lakonia Bölgesinde Arkines Tholos Mezar A, Girit'te Kamares

[1] Spyropoulos 1998: 34, fig. 2.1-5 ; tholos mezar formuyla oda mezar formunun karışımı olduğu ve özel bir kategoriye konması gerektiği belirtilmiştir.
[2] Ben-Dov 2002: 36.

Tholos Mezar, Messenia'da Koryphes Tholos Mezar ve Anadolu'da Çömlekçiköy Tholos Mezar'dır. İleride yapılacak çalışmalarda yeni verileri yayınlanan veya ortaya çıkabilecek yeni mezarların oluşturduğumuz bu katalogdaki sayıyı arttırması olasıdır.

Yöntem

Bu tezde öncelikle literatür çalışması yapılarak mevcut yayınlar ışığında Myken Tholos Mezarı olarak kabul edilen anıtlardan katalog oluşturulmuştur. Katalogda yer alan yapılar temelinde tezin bölümleri oluşturulmuştur. İki ana bölümden oluşturulan tezin ilk bölümü *Myken Tholos Mezar Anıtları Mimari Bölümleri ve Tipolojisi* başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında mezarlarda kullanılan ölçü sistemleri, mezarların bölümleri, mimari özellikleri ve Tholos mezarlarda kullanılan taş cinsleri ve bağlayıcı malzeme kullanımı incelenecektir.

II. bölümde *Myken Tholos Mezar Anıtları Mimari Gelişimi* ana başlığı altında beş başlık belirlenmiştir. Öncelikle II.1 *Myken Tholoslarının Ortaya Çıkış Süreci* içerisinde tholos mezarların kökeni ile ilgili yapılan farklı görüşler ele alınarak tartışılacak ve en uygun görüş ortaya konulacaktır. II.2. *Myken Tholos Mezar Anıtlarının Mimari Karakteristik Özellikleri* başlığı altında tholos mezarların genel karakteristikleri göz önünde tutularak tholos mezar tanımının tam karşılığı ortaya konulacaktır. Böylece literatürde tam bir anlam birliği oluşturulamayan "Tholos Mezar" tanımına açıklık getirilecektir. II.3. *Mezarların Topografik Konumları ve Yerleşim Yerleri ile İlişkileri* başlığı altında bu mezarların inşa edildikleri alanlarda hangi kriterlere göre seçim yapıldığı mezarların yerleşimlerle bağlantısı, yerleşimlere göre dağılımları sorgulanacaktır. Bu bağlamda Anakara ve Anakara dışı olarak mezarların en fazla görüldüğü Messenia ve Girit tholos mezar örneklerinin konumları detaylı olarak incelenerek iki bölge arasında benzerlikler ve farklılıklar değerlendirilecektir. II.4. *Mezar Sahipleri ve Ölü Kültü Uygulamaları* başlığı altında mezarların kim için ya da kimler için inşa edildikleri Linear B tabletlerinden elde edilen veriler değerlendirilerek sunulacaktır. Mezarlardaki inşa faaliyetleri esnasında uygulanmış olan iş gücü hesaplamalarına değinilecektir. Böylece mezarların kimler tarafından ne kadar süre içerisinde yapıldığı hakkında fikirler ortaya

konulacaktır. Son olarak bu mezarlarda uygulanan ölü kültü uygulamalarına değinilecek ve mezarların verilere dayalı yeniden kullanım evreleri sorgulanacaktır. II. 5. *Myken Tholos Mezar Mimarisinin Sonraki Dönemlere Etkileri* başlığı içerisinde Myken Dönemi ile Erken Demir Çağ Tholos mezarlarının etkileşimleri tartışılacaktır.

Son olarak tezin içerisinde yer alan tarihlerin daha iyi anlaşılması için kronoloji tablosu ve 194 tholos mezarın ismi, ölçüleri, tanımı ve tarihini içeren katalog yer almaktadır.

Bölümlerin oluşturulmasında öncelikle daha önce yapılan çalışmalar ele alınmıştır. Bununla beraber mezar yapılarının daha iyi anlaşılması ve tanımlanması için mezarlar yerinde incelenmiştir. Yunanistan Araştırmalarımızda Atina'da yer alan Enstitülerde literatür çalışmaları yapılarak Türkiye'de ulaşılması zor olan pek çok yayına ulaşılmıştır. Ayrıca mezarların yerinde incelenmesi yayınlarda detaylı bir şekilde bahsedilmeyen pek çok unsurun da tarafımızca anlaşılmasını sağlamıştır.

Araştırma Tarihçesi

Myken Tholos Mezar anıtları hakkındaki ilk kapsamlı çalışmalar 1840 yıllarında Yunan Arkeoloji Derneği tarafından Mykenai kent merkezinde gerçekleştirilmiştir. Mykenai kent merkezinde yer alan 9 tholos mezar hakkında yapılan ilk geniş ölçekli ve sistematik çalışmalar ise 1873 yılında Heinrich Schliemann tarafından Atreus Tholos Mezar'da gerçekleştirilmiştir. 1878 yılında Panagiotis Stamatakis bu çalışmaların sonuçlarını *"Περί του παρα το Ηραίον Καθαρισθεντοσ ταφον"* adlı makalesinde yayınlanmıştır[3]. 1879 yılında da "*Athenische Mitteilungen*" içerisinde yayınlanmıştır. 1880 yılında ise H. Schliemann sonuçları *"Mycenae: A narrative of researches and discoveries at Mycenae and Tiryns"* adlı kitabında yayınlamıştır. 1880, 1881 ve 1886 yıllarında Schliemann Orkhomenos (Minyas) Tholos Mezar'da kazı çalışmaları gerçekleştirmiş ve daha sonra Heinrich Bulle ve Wilhelm Dörpfeld tarafından mezar tekrar incelenmiştir[4].

[3] Stamatakis 1878: 271-286.

[4] Schliemann 1881: 17-39; Tsountas & Manatt 1897: 126-123.

Schliemann'dan sonra Christos Tsountas 1880 ve 1902 yıllarında Atreus Tholos Mezar'da çalışmalar gerçekleştirmiş, yüzden fazla oda mezar ve kalan 4 tholosun zirvesindeki kalıntıları ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda tahribata uğramış olan kalıntıların mimari detaylarını ortaya koymuştur ancak bulgularının tamamı yayınlanmamıştır. Ayrıca Aegisthos Tholos Mezar'ın kısmen kazısını gerçekleştirmiş ve 1892 yılında sonuçlarını James Irving Manatt ile birlikte *"The Mycenaean age: A study of the monuments and culture of Pre-Homeric Greece"* adlı kitabında yayınlamıştır. 1880 yılında Menidi Tholos Mezar'da Richard Bohn çalışmalar gerçekleştirmiş[5]. Yapmış olduğu çalışmaları Habbo Gerhard Lolling, Johann Michael Adolf Furtwängler ve Ulrich Köhler ile birlikte "*Das Kuppelgrab von Menidi"* adlı kitapta yayınlamıştır. 1880'li yıllarda Attika Bölgesi'nde de araştırmalar ve kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1888 yılında Thorikos'da 2 yeni tholos mezar keşfedilmiş ve 1890 ve 1893 yıllarında Valerios Stais tarafından mezarların kazıları gerçekleştirilmiştir[6]. Aynı alanda 1963-1976 yılları arasında ise kesintisiz bir şekilde Belçika ekibi çalışmaları yürütmüştür. Yapılan diğer çalışmalar ise 1886-1901'de Dimini Tholos Mezarlarında gerçekleştirilmiştir. Tholos A, J. Kondakis tarafından Tholos B ise V. Stais tarafından kazılmıştır[7]. Stais yaptığı çalışmaların sonuçlarını *"Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας'da Αι εν Διμηνι (Θεσσαλιας) Ανασκαφες"* adlı makalesinde vermiştir. 1933-1934 yılları arasında ise Georgios Sotiriadis tarafından Marathon Tholos Mezar'ın kazısı yapılmıştır[8]. Yaptığı çalışmaların sonuçlarını 1933 yılında *"Πρακτικά της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας"*'da yayınlamıştır.

1880'de Anakara dışında Ionia Adaları'nda da kazı ve araştırma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 1824 yılında Paul Wolters Kefalonia Adasında bulunan Mazarakata Tholos Mezar'da incelemeler gerçekleştirmiş ve mezarın çatısının göçük olduğunu *"Athenische Mitteilungen"*'de yayınlanan *"Mykenische Gräber in Kephallenia"* adlı yayınında belirtmiştir. Daha sonra mezar 1908 yılında Panagiotis Kavvadias tarafından

[5] Bohn *vd.* 1880: 47-48.
[6] Stais 1902: 37-40.
[7] Stais 1902: 37-39.
[8] Sotiriadis 1934: 35-38.

kazılmış ancak herhangi bir buluntu rapor edilmemiştir. P. Kavvadias 1909 yılında Riza Alafonos'da bir Myken Tholos Mezar keşfetmiştir. Yine aynı yıl Kokkolata-Kangelisses'de bir tholos mezarın kazısını gerçekleştirmiş ve 1932 yılında *"Athenische Mitteilungen"*'de yayınlanan makalesinde tholosun tanımlamasını vermiştir. 1908 yılında William Dörpfheld Kakavatos Tholos Mezarlarından birini incelemiş ve *"Athenische Mitteilungen"*'de yayınlanan makalesinde mezarın tanımını yapmıştır. 1913 yılında George Karo ve Alman Arkeoloji Heyeti Tiryns yerleşimi kazılarını gerçekleştirmişlerdir[9]. Mykenai çevresinde tholos mezarlar hakkında incelemeler 1920'lerde de Alan John Bayard Wace tarafından yapılmış ve sonuçlar *"The Report of the School Excavations at Mycenae 1921-1923"* adlı makalesinde yayınlamıştır. Aynı yıllarda Girit Adası'nda da Arthur Evans bu tip mezarlarla ilgili çalışmalar gerçekleştirmeye başlamıştır[10]. A. Evans yaptığı çalışmalar sonucunda bu bölgenin hem kronolojisini ortaya koymuştur hem de mimari düzenlemeleri hakkında yeni veriler sunmuştur. Evans'ın ardından 1904-1924 yıllarında Stéphanos Xanthoudides'in Girit Adası'nda gerçekleştirdiği kazılar ön plana çıkmaktadır. İlk detaylı çalışmalar S. Xanthoudides tarafından Girit Adası'nın güneyinde, Mesara Bölgesi'ndeki kazı çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu bölgede 20'ye yakın tholos mezarın kazısını yapmış ve verilerini 1924 yılında *"Vaulted Tombs of Mesara"* adlı kitabında yayınlamıştır. Batı Anadolu'da ise 1922 yılında Hetty Goldman ve Carl Blegen Kolophon'da yaptıkları çalışmalar sonucunda tholos mezarların varlığını tespit etmiş ve kazısı gerçekleştirilmiştir. Ardından Girit Adası'nda 1939 yılında John Devitt Stringfellow Pendlebury araştırmalar gerçekleştirmiş ve *"Archaeology of Crete"* adlı kitabında bu verileri paylaşmıştır. 1920'lerin sonlarına doğru Zakynthos Adası'nda Alikanas-Akrotiri'de Sylvia Benton ve Hilda Lorimer tarafından bir tholos mezar keşfedilmiştir. Kazı raporları yayınlanmamış ve mezar daha sonra yıkılmıştır. Kefalonia Adası'nda da Mavrata ovasının güney çevresi üzerinde Spyridon Marinatos 1936'da bir

[9] Müller 1930 : 218.
[10] Evans 1906.

tholos mezar kazmış ve *"Bulletin de Correspondance Hellénique"*' de kısa raporunu yayınlamıştır.

1950'li yıllara gelindiğinde ise Anakara'da Lakonia Bölgesi'nde ve Messenia Bölgesi'nde Konstantinos Rhomaios çalışmalar gerçekleştirmiştir[11]. Lakonia Bölgesi'nde 3 tholos mezarın incelemesini gerçekleştirmiş Messenia'da ise Vourvourna'da bulunan Analipsis tepesinin yamacında tespit edilen 9 tholos mezarın en büyüğünü 1954 yılında diğer tholos mezarları ise 1956 ve 1957 yıllarında kazılmıştır. 1954 ve 1956 yıllarında ise bu mezarların verilerini *"Ανασκαφικη ερευνα κατα την αναληψιν"* adlı makalesinde yayınlamıştır. Anakara'nın güneybatısındaki çalışmalar ise Spyridon Marinatos ve William Taylour yönetimindeki Amerikan heyeti tarafından gerçekleştirilmiştir[12]. 1960'lı yıllara gelindiğinde Koukounara, Tourliditsa, Peristeria[13], Mouriatada[14] ve Routsi[15] tholos mezarlarında S. Marinatos çalışmalar gerçekleştirmiştir ve bu alanlarda yapmış olduğu çalışmaların sonuçlarını 1951-1965 yılları arasında yayınlanmış olan *"Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας"*'da yayınlarında vermiştir. 1965 yılında M. Avouris tarafından Zakynthos Adası'nda Keri'de küçük bir tholos mezarın kazısı gerçekleştirilmiştir.

Yunanistan Anakarası'nın herkes tarafından kabul edilen ilk gerçek tholosu Messenia'nın güneybatısında yer alan ve en erken tarihli Myken tholos mezarı olarak kabul edilen Koryphasion (Osmanaga) Tholos Mezar'da[16] 19.yy sonlarında yapılan çalışmalar 1960 yıllarında Sinclair Hood'un yakın çevresinde aynı tipte yaklaşık yüz adet mezar rapor etmesiyle devam etmiştir[17]. S. Hood 1960 yılında *"Antiquity"*'de yayınlanan makalesinde mezarların bölümleri ile ilgili bilgiler vermiştir. Jean Servais ve Hermann Gasche ise 1968 yılında Thorikos tholos mezarlarının odalarını temizlemiş, tümülüsün üzerinde ve dromosun giriş kısmında ek sondajlar yapmışlardır. 1980'li yıllarda Anakara Messenia'da

[11] Rhomaios 1957 : 270-286.
[12] Marinatos 1961a : 203-206.
[13] Marinatos 1964 : 171-173 ; Marinatos 1966b, 94-96 ; Pelon 1976, 37-50.
[14] Marinatos 1966a: 205-206.
[15] Marinatos 1961a: 203-206.
[16] Dickinson 1977: 62-63; Simpson & Dickinson 1979: 139-140; Cavanagh & Mee 1998: 44, 51-52, 58.
[17] Hood 1960: 167.

yeni tholoslar keşfedilmiştir. 1981-1982 yıllarında Mykenai merkezinin 5 km güneybatısında yer alan Kokla Tholos Mezar K. Demakopoulou tarafından kazılmıştır. Demakopoulou *"The burial ritual in the tholos tomb at Kokla, Argolis"* adlı yayınında mezarla ilgili bilgiler vermiştir. 1981 yılında G. E. Chatzi Malthi'nin 6 km güneybatısında Psari tholoslarını keşfetmiştir. Aynı yıl Psari'de iki tane tholosun kazılarına başlanmıştır[18]. Tholos mezarlarla ilgili veriler Catling tarafından 1982-1983 yıllarında *"Arhaeology in Greece"*'de verilmiştir. 1987 yılında T. Papadopoulos Kallithea'da çatısının yıkılmış olduğunu kaydettiği bir tholos keşfetmiştir[19]. 1990'larda yeni keşiflere devam edilmiştir. Bu keşiflerden bir tanesi çiftlik yolu yapımı sırasında ortaya çıkan ve tahrip edilen Petroto Tholos Mezar'dır[20]. Kefalonia Adası'nda da Tzannata-Bonzi'de Lazaros Kolonas bir tholos mezar keşfetmiştir ancak mezarın yayını yapılmamış ve sadece Yunan yabancı basınında bahsedilmiştir.

Yapılan kazı ve araştırmaların yanı sıra çalışmaların başladığı tarihlerden günümüze kadar birçok araştırmacı bu mezar tipinin farklı yönlerini ele alarak çeşitli çalışmalar ortaya koymuşlardır. Bunların arasında özellikle, Cavanagh ve Laxton tarafından 1981'de yayınlanan *"The structural mechanics of the Mycenaean tholos tomb"* ile Santillo-Frizell ve Santillo tarafından 1984 yılında yayınlanan *"The Construction and structural behaviour of the Mycenaean tholos tomb"* adlı makaleler dikkat çekicidir. Bununla birlikte bölgesel olarak mezarlar hakkında çeşitli katalog çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Keith Branigan 1970'de yayınladığı *"The Tombs of Mesara"* adlı çalışmasında Girit Adasında kesin ya da olası 75 mezarı konu edinmiştir. Oliver Pelon 1976 yılında *"Tholoi, Tumuli et Cercles Funeraires"* adlı çalışmasında daha zengin bilgileri içeren bir liste oluşturmuştur. Yayınında mevcut yapısal ve arkeolojik bilgileri özetlemiştir. Girit'te saha çalışmalarına dayalı en iyi katalog Paolo Belli'ye aittir. Listelenen mezarların neredeyse tümü ziyaret etmiş ve bunu 1984 yılında *"Studi Micenei ed Egeo-Anatolici 25"* 'de *"Nuovi documenti per lo studio delle tombe circolari cretesi"* adıyla yayınlamıştır. Keith Branigan 1993'de *"Dancing with Death"* adlı çalışmasında

[18] Catling 1982-1983: 30.
[19] Catling 1988-1989: 41.
[20] Tomlinson 1995-1996: 15.

hazırladığı katalogda Girit adasında 94 mezarı kataloglamıştır. Yaptığı katalogda bu mezarlarla ilgili olarak mezarların çapı, tahmini tarih ve ana yayın referansını belirtmiştir ancak mezar olarak adlandırılan yapıların önemli sayıdakileri (yaklaşık çeyreği) hakkında yeterli bilgi verememiştir. Bununla birlikte Branigan'ın bu mezarları ziyaret etme durumu da olmamıştır. Buna rağmen bu katalog yaklaşık 10 yıl boyunca kontrol edilmemiş ve düzenlenmemiştir. 1996 yılında Wanda Löwe'ün Girit Adasındaki yaptığı çalışma ise Geç Bronz Çağ mezarları hakkında Ada çapında yapılan son çalışmalardandır. 1990'lı yılların ortalarından bu yana birçok araştırmacı tarafından Myken mezarları ile ilgili bazıları bölgesel bazıları bölgeler arası ya da belirli bir zaman aralığına dayalı olmak üzere çeşitli doktora tezleri yazılmıştır. Bu tezlerin bir kısmı daha sonraki dönemlerde güncellenerek kitap haline dönüştürülmüştür. Sofia Voutsaki tarafından 1993 yılında *"Society and culture in the Mycenaean world: An analysis of mortuary practices in the Argolid, Thessaly and the Dodecanese"* adlı tez çalışması bölgesel olarak mezar ve mezarlık uygulamaları hakkında bilgiler vermektedir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise yine bölgesel çalışmaların yoğunlukta olduğu ve genellikle mezarların en fazla görüldüğü alanlar hakkında çalışmaların gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 2002 yılında Michael John Boyd Güneybatı Messenia Bölgesi mezarları ile ilgili, *"Middle Helladic and Early Mycenaean Mortuary Practices in the Southern and Western Peloponnese"* adlı çalışmasında Erken ve Orta Hellas dönemine ait mezar ve mezarlık uygulamaları hakkında bilgiler sunmaktadır. Aynı zamanda bu alanda yer alan mezarların bir kataloğunu sunmaktadır. 2002 yılında Diamantis Panagiotopoulos *"Das Tholosgrab E von Phoumi bei Archanes: Studien zu einem frühkretischen Grabfund und seinem kulturellen Kontext"* isimli çalışmada, Girit 'te yer alan mezarlarla ilgili bibliyografik malzeme ve mimari bilgiyi kullanışlı bir tablo haline getirerek, 94 kesin veya olası mezarların bir listesini yayınlamıştır. Yayınladığı listede birbirinden ayrı konumlandırılmış üç mezar hariç metinsel referanslarla derlediği üç ekstra mezar ekleyerek oluşturulmuştur. Ancak bu mezarların bazıları 50 yıldır hiçbir arkeolog tarafından görülmemiştir. Sonuç olarak Panagiotopoulos'un yaptığı bu son listede, yanlış anlaşılmalar sayesinde var olmayan 5 mezarın adları ve bunun yanı sıra 10'dan fazla dairesel yapı vardır ve bunlar güven içinde kategoriye ait olarak tespit etmek mümkün

değildir. R. D. Fitzsimons, 2006'da yapmış olduğu *"Monuments of Power and the Power of Monuments: The Evolution of Elite Architectural Styles at Bronze Age Mycenae"* tez çalışmasında ise Bronz Çağ'da Myken kültürü içerisinde elit statüsündeki kişiler için inşa edilmiş olduğunu vurguladığı mezarların mimarisi hakkında bilgiler vermektedir. Ancak bilgi vermiş olduğu mezarlar yine bölgesel ölçekte kalmaktadır. Melissa Suzanne Eaby'in 2007 yılında yapmış olduğu *"Mortuary Variability in Early Iron Age Cretan Burials",* adlı tez çalışması ise yine bölgesel bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmasında Girit Bölgesinde Erken Demir Çağ dönemine ait mezar ve mezarlık alanları ile ilgili veriler sunmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar ise daha çok mezarların mimari analizlerini ve sosyo-ekonomilerini anlamaya yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar arasında E. Banou'nun 2008 yılında yayınladığı *"The Tholos Tomb of Messenia"* makalesinde tholos mezarların bir kataloğunu oluşturduğu için oldukça önem taşımaktadır. 2009 yılındaki *"Honouring the Dead in the Peloponnese"* sempozyum bildiri kitabında yer alan Emilia Banou tarafından Vapheio tholosu, Christina Marabea tarafından Kambos tholosu ve Naya Sgouritsa tarafından yayınlanan tholos mezarlarda harç ve sıva kullanımı makaleleri önem taşımaktadır.

Michaela Zavadil ise 2013 Messenia Bölgesi mezarları ile ilgili *"Monumenta: Studien zu mittel und spathelladischen Grabern im Messenien"* adlı yayınında Messenia Bölgesinde yer alan mezarlarla ilgili öncelikle mezarların bölümleri ile ilgili karşılaştırmalar gerçekleştirmiş sonrasında Messenia Bölgesindeki tüm mezarlar için bir katalog çalışması yapılmıştır. 2015 yılında Atina'da yer alan İsveç Enstitüsü öncülüğünde düzenlenen *"Mycenaeans Up to Date: The archaeology of the North-Eastern. Peloponnese Current Concepts and New Directions"* konferans yayınında Myken mezar mimarisi, mezar uygulamaları ve Myken dini hakkında makaleler yer almaktadır. Sofya Panos Kaskantiri'nin 2016 yılında yayınladığı *"Τα μυκηναϊκά νεκροταφεία στις θέσεις Ζωητάδα και 'Αγιος Κωνσταντίνος στην Κρήνη Πατρών"* adlı tez çalışması ise yine bölgesel bir çalışma olarak yalnızca Patras'daki Myken mezarlığını konu almıştır. Charles Ryan Harper'ın 2016 yılında yayınlamış olduğu *"Laboring With The Economics of Mycenaean Architecture: Theories, Methods, And Explorations of Mycenaean Architectural Production"* adlı tezi ise Myken mimarisinin analizini çok farklı bir bakış

açısı ile ele alarak mimariyi ekonomik düzeyde araştırarak çeşitli kuramlar üzerinden de değerlendirmiş ve modellemeler oluşturmuştur. Ayrıca tholos mezarların yeniden kullanımları hakkında da yine analizlere dayalı bölgesel bir çalışma, Olivia Jones, Johannes van der Plicht, Lena Papazoglou-Manioudaki ve Michalis Petropoulos tarafından 2017 yılında *"Timing is everything: radiocarbon dating multiple levels in the Mycenaean tholos tomb of Petroto, Achaia, Greece"* adlı yayında verilmiştir. 2020 yılında ise Irene Lemos ve Antonis Kotsonas'ın editörlüğünü yaptığı *"A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean"* adlı iki ciltten oluşan kitapta çeşitli yazarların Mykenlerle ilgili genel bilgiler verdiği makalelerin yanı sıra bölgesel olarak gerçekleştirilmiş analizler de yer almaktadır.

Yukarıda verilen yayınlardan da anlaşılacağı üzere bu tez kapsamında yapmayı planladığımız çalışma, daha önceki zamanlarda Myken tholos mezarlar üzerine bütüncül bakış açısıyla yapılmış bir çalışma bulunmadığı için bilimsel bir eksikliği giderebilecek niteliktedir.

BÖLÜM I: MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI MİMARİ BÖLÜMLERİ VE TİPOLOJİSİ

Myken tholos mezar anıtları ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda Myken Tholos mezarlarının mimari özellikleri tespit edilmiştir. Bir yapının mimari ve statik anlamda yapılacak analizi için ilk olarak yapıyı bölümlendirmek gerekmektedir. Bu bağlamda Myken Tholos mezar anıtları 4 ana bölümden meydana gelir (Lev.1.1). Birinci bölüm mezar odasına ulaşımı sağlayan yol ya da açıklık olarak tanımlanabilecek olan dromos, ikinci bölüm mezar odasına giriş için geçit, ön oda veya kapı olarak tanımlanabilecek stomion, üçüncü bölüm dairesel planlı bindirme tekniği kullanılarak inşa edilmiş tonozlu mezar odası, dördüncü bölüm ise tüm bu mimari yapının üzerini kaplayan toprak ya da taş yığma olabilen tümülüstür. Fiziksel kanıtların okunmasından başlanarak, düzgün bir mimari bölümleme ve analitik yaklaşım, anıtın parçalarının yapıcı işlevini anlamak açısından bize yardımcı olacaktır.

Myken tholos mezar anıtları, toprak yığını ile kaplanmış eş merkezli taşlarla dairesel olarak ilerleyen kubbe şeklinde bir yeraltı odasına sahip mezarlardır. Toprak zeminin altında bir mezar odasının oluşturulabilmesi için oda boşluğunu oluşturacak dairesel bir çukur kazılması, mezar odasını oluşturan bu boşluğu çevreleyen yapı duvarı ile bir kubbe oluşturulması ve kubbenin dış yüzeyi üzerinde bir tümülüsün yer alması gerekmektedir. Sağlam bir yapı elde edebilmek için Tholos mezarlar genel olarak tepe yamacı boyunca yerleştirilir. Kazılan alanın derinliği ve dolayısıyla mezar odası için açılan çukurun yüksekliği, genellikle giriş kapısının yüksekliğine eşittir[21]. Mezar odasını oluşturan çevre duvarları, kapının lento yüksekliğine kadar iç kısımda yer alır[22], kalan duvar yapısı, mezar

[21] Holland (1921-23: 397); Myken tholoslarındaki lento bloklarının yerinin doğal zemin seviyesine göre yerleştirildiğinden bahsetmektedir. Buna ek olarak, Wace (1921-23: 280); yapının bu konumu ile büyük lento bloklarının yerleştirilmesinin yamaç boyunca sürüklenerek gerçekleştiğini öne sürmektedir. Bizce oluşturulan bu mezarın devasa bloklarının taşınmasında Aynı Mykenai merkezindeki Kyklopien sur duvarının inşasında da olduğu gibi bloklar toprak yığmaların rampa oluşturacak şekilde düzenlenmesi ve halatlar yardımıyla sürüklenerek taşınması şeklinde oluşturulmuştur.

[22] Pelon (1976: 482-491, pl. IV) ortalama olarak kubbe yüksekliğinin, odanın iç yüksekliğinin yaklaşık %40'ına tekabül ettiğini ortaya koymaktadır. Bu değerlendirme Como (2007) tarafından, Pelon'un 1976 yılı çalışmasında yer alan mezarların kubbe iç yükseklikleri ve stomion yüksekliği verilerinin ortalamasından elde edilmiştir; Holland (1921-23: 397); Myken tholosları için kubbe yapısının yaklaşık yarısı çukurdan meydana gelir yorumunu yapmıştır.

odası için açılan çukur üzerinde yükselerek boşluğu kapatır böylece tepenin eğimli profilinden dolayı ortaya çıkan toprak yığını mezar odasını meydana getiren kubbe formunun üzerinde tümülüs oluşturarak yapının son halini almasını sağlar[23]. İçe doğru eğimli duvarlarla bir oda yaratmak için, esas olarak kazı işleminin yapıldığı alanın uyumu önemlidir. Bu nedenle, tholosların yerleştirildiği çukurların bu şekilde yapılandırılmasına izin veren en önemli unsur bölgenin topografik yapısıdır. Bu komplike ve uzun süreler boyunca ayakta kalabilmiş sağlamlıktaki mimari yapıların oluşturulmasında bir ölçme sisteminin kullanılma gereksinimi görülmektedir.

Birçok farklı medeniyetin bu ölçüm sistemlerini kendi doğaları içerisinde geliştirdiği anlaşılmaktadır[24]. Myken mimarisinde kullanılan ölçüm sistemleri üzerine yapılan çalışmalar, verilerin ve yazılı kaynakların yetersizliğinden dolayı net değildir. Ancak hem Minos hem de Myken kültürlerinde uzunluk ölçme sistemlerinin ve geometrik planlama süreçlerinin kullanımı yaygın olarak kabul edilmektedir[25]. Yapılarda mimari planların geometrik düzeni, karelajların düzenlenmesi veya uzunlukları ölçmek için bir ölçeğin henüz tanımlanmamış olması nedeniyle modüler bir tasarım birimi arama gereğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda yapılan ilk çalışma John Caskey tarafından Lerna'daki Tuğla Ev için önerilmiştir[26]. 1960'da ise James Graham[27] Phaistos Sarayı'nın Batı Cephesinin boyutsal bir analizini yapmıştır. Sarayın uzunluk birimini hem Minos hem de Myken

[23] Maraton tholosu ilginç bir istisnadır: odanın içinde tüm duvar yapısının yerleştirildiği dromosun dik eğimi için belirgin bir derinlikle oda kazısının gerçekleştirildiği mezar düzlükte yapılmıştır. Aynı şekilde, oda mezar ve tholos arasında bir geçiş örneği olmasına rağmen, Kokla tholosu tamamen yeraltındadır ve dik eğimli bir dromosa sahiptir.

[24] Yakın Doğu'da en küçük uzunluk birimi arpa tanesidir. Diğer tüm (uzunluk, yüzey ve hacim) ölçüler için taban birim olarak da arpa tanesi kullanılmaktadır. Ana katları şunlardır: parmak (6 arpa tanesine eşdeğer kabul edilir); avuç içi (elin, yani kapalı bir el); karış (açık el ile başparmak ve işaret parmağı arasındaki mesafe); kübit (önkol, dirsek ve parmak uçları arasındaki mesafe)dir. Çeşitli Medeniyetlerde kullanılan kübitin cm karşılığı şöyledir; Mezopotamya kübit ölçüsü yaklaşık 50 cm; Mısır kübiti, genel Akdeniz ölçüm sistemlerinde kurucu bir unsurdur. Mısır kübit ölçüsü 52,36 cm'dir. Mısır ayak ölçüsü ise 31,416 cm'dir. İbrani kübit ölçüsü yaklaşık 44.45 cm'dir. Atina'da Aegina ve Etruria'da olduğu gibi Yunan ortak ayağı, 3/5 oranında 52,3 cm'dir. Bu ölçü Mısır kraliyet kübiti ile ilişkili gibi görünmektedir. http://www.treccani.it/enciclopedia/gli-strumenti-dello-scambio-i-sistemi-di-misura_%28Il-Mondo-dell%27Archeologia%29/ (25.02.2020)

[25] Graham 1960: 335-337.

[26] Caskey 1955: 25-49.

[27] Graham (1960: 335-337) iki güvenilir kanıt türü olduğunu: Uzun boyutlarda yuvarlak ayak sayısı 300 ile 120 ayak ölçülen şehir blokları ve bir seri halinde yinelenen kısa boyutlardaki tüm ayak uzunluklarının sıvalı duvarlarda dikey kesik çizgiler arasındaki üç ayak aralıkları olduğunu aktarmaktadır.

mimarisinde ortak olan modüler birim ve Eski Yunan ölçüm biriminin öncüsü olan 30,36 cm. (1 ayak değerinin karşılığı) olarak belirlemiştir[28]. 1968 yılında Donald Preziosi tarafından 300 yapı üzerinde yapılan metrolojik analiz sonucunda ise 4 farklı birim tespit etmiştir[29]. Bu birimler (27,04 cm, 33,80 cm, 30,36 cm ve 43,30 cm), incelenen örneklerin coğrafi veya kronolojik ilişkisi olmadan sırasıyla %50, %32, %9 ve %8'inde bulunmuştur[30]. En çok tekrarlanan iki modüler birim 27,04 cm ve 33,80 cm'dir. Preziosi yaptığı çalışmada en çok tekrarlanan iki modüler birimi Mısır standart kübitinde ve daha uzun kraliyet kübitinde de olduğu gibi daha kısa bir ayak ve daha uzun bir ayak olarak adlandırmış ve değerler arasında geometrik bir ilişki olduğunu belirtmiştir[31]. 1987 yılında Walter Kamm ise yaptığı çalışmalar sonucunda Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Bronz Çağı boyunca sadece bir uzunluk biriminin kullanıldığını bunun da Mısır kübiti (52,36 cm) olduğunu ileri sürmüştür[32]. Kamm'ın ortak uzunluk birimi olarak Mısır kübiti iddiası, literatürde geniş kabul görmemiştir. Son zamanlarda, yapılarda kullanılan uzunluk birimlerinin belirlenmesi amacıyla yapılara tümevarımsal metroloji uygulanmış ve yine söz konusu birimin farklı değerleri belirlenmiştir[33]. Bu bağlamda, tanınan birimler aralığının mutlak bir referans olmaksızın insan ölçeğiyle (örneğin el büyüklüğü) karşılaştırılabileceği önerilmiştir[34]. Son zamanlarda yapılan çalışmalar belirlenen modüler birimler arasındaki ilişkiyi analiz etmeye yöneliktir[35]. Birimler, antropometrik (kübit, ayak, avuç içi ve parmak) bir sistem içerisine yerleştirilir[36]. Benzer analizler Tiryns Tholos Mezar[37] (Kat. No. 14, Lev: 13.1) ve Mykenai'nin[38] en eski tholos mezarı için de uygulanmıştır[39]. Minos ve Myken ölçü birimleri olarak onluk sayı sistemi kullanmışlar,

[28] Graham 1960; Graham 1987: 222-229, 254-5; Cherry (1983) 46,8 cm kübit değeri iki ayak değerini 60,6 olarak belirlemiştir. Bianco (2003) 1 ayak ölçüsünü 32,55 cm olarak belirtmiştir.
[29] Preziosi 1968a; Preziosi (1983) grid sistemini de kullanmıştır ve bunun için 27-28 cm ve 34-35 cm ve ayrıca 54 cm birim değerlerini tercih etmiştir.
[30] Como 2020.
[31] Preziosi (1968b: 373) kısa ayak ve uzun ayak arasındaki oran: 5/4 olarak belirtmiştir.
[32] Kamm 1987: 28-40.
[33] Cherry 1983:52-56; Bianco 2003:415-420; Belli 2003b: 403-411.
[34] Bianco 2003: 417-419.
[35] Alberti 2017: 3-39.
[36] Alberti 2017: 7, 21.
[37] Kamm 1997:135-139.
[38] Kamm 2000: 19-71.
[39] Yeni mimari araştırmalar, yeraltı bağlamından dolayı genelde olduğu gibi, mezarların sadece iç alanını ilgilendirmektedir.

ancak basamak değerini temel almamışlardır[40]. Myken mezar mimarisi için uygulanan metroloji çalışmalarına son zamanlarda Maria Como'nun Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 9.2) için yaptığı çalışmalar eklenmiştir. Como 2007 yılında Piet de Jong'un[41] mimari çiziminin üzerine arkeolojik araştırmalardan[42] da faydalanarak literatürde yer alan diğer verileri de eklemiş ve Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 9.2) mimari etüt çizimlerini tamamlamıştır[43]. Böylece yapı elemanlarının şekillerini ve boyutlarını vurgulamış, yapının inşa edildiği alanın formu, duvar işçiliği, duvarların kalınlığı gibi özellikleri ve Tümülüs de çizimlerde yer almıştır. Böylece mimari modeli tamamlanmıştır. Daha önce yapılan Atreus Tholos Mezar'ın tamamlanmış mimari çizimleri hakkında yapılan çalışmalarda Mylonas[44] mezar odasını oluşturan temel duvarın kalınlığını 2,43 m olarak ölçmüştür. Bu duvar kalınlığı oda çapının 1/6'sına karşılık gelmektedir. Como yaptığı çalışmada mezar odasının duvar kalınlığını referans alarak 1 Modül= 2,43 m olarak hesaplamış ve Atreus Tholos Mezar'ın oda iç çapını 6 M ve odanın kazılmış olduğu çukurda dâhil 8 M olarak hesaplamıştır[45]. Dromosun boyutlarını da modülün katları olarak hesaplanmıştır[46]. Dromos uzunluğu tam olarak 15 M ölçülür, dromos dış genişliği 4 M, dromos iç genişliği ise 2,5 M'dür. Como'nun yapmış olduğu bu çalışma ile tholos mezarların bir grid sistemi üzerinde düzenlendiği ve ölçülerinin bu sistem doğrultusunda oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu sistem diğer tholos mezarların hesaplamalarında kullanılmaya elverişli değildir. Çünkü diğer mezarların birçoğunda mezar odası duvar kalınlıkları hakkında yeterli veri bulunmamaktadır. Como tarafından yalnızca Atreus Tholos Mezar'da uygulanabilen bu ölçüm sistemi daha sonra

[40] Robinson 2009: 37.
[41] Wace 1923: 283-402.
[42] Wace 1923: 341, şek. 70; Wace 1940: 239, şek.1; Wace 1940: 241, şek. 2; Wace 1940: 249 şekil 8; Wace 1956, 120: şekil 7.
[43] Blouet 1833: Tav 66, şek.4; Thiersch 1879: Tav.13; Wace 1923: Tav. LVII.
[44] Mylonas 1957: 86; bu ölçümleri 14,60 m zemin seviyesindeki iç çap ve 13,39 m kapak taşındaki iç yükseklik, olarak hesaplamıştır. İnşanın tamamlanması için temel olarak kullanılan Piet de Jong'in mimari araştırması Wace 1923'de verilen boyutsal oranlarla uyumludur. Pelon (1976: 483) ölçüleri, taban seviyesinde çap için 14,5 m ve kapak taşındaki yükseklik için 13,20 m olarak vermiştir ve rakamları yuvarlatarak verdiğini belirtmek gerekir.
[45] Como (2020) karelere bölerek yapmış olduğu planlamada Atreus Tholos Mezar için her kareyi 2,43 m olarak almıştır. 14,60 m oda çapına sahip Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 9.2) tek bir kare değerine böldüğünde karşılığında 6 karelik bir alana tekabül ettiğini belirtmektedir.
[46] Kare ızgarada ve ızgarada kubbenin statik davranışı ve yapım aşamaları ile ilgili olarak yapım sürecinde kullanımı için Como'nun yaptığı çalışmalar önde gelir. Como 2007: 81-83; Como 2009: 386-387.

yapılacak olan detaylı kazı çalışmaları ile örnekler çoğaltıldığı takdirde kabul edilebilirlik sağlayabilir. Mezar odası duvar kalınlıkları bilinen[47] 19 mezarda Como'nun yapmış olduğu bu sistemin geçerli olmadığı Tablo 1'de görülmektedir. Yalnızca iki mezarda tam sayıya ulaşılabilmekle birlikte bu mezarların da diğer ölçüleri bilinmediği için modül sistemi uygulanamamaktadır.

Mezar Adı	**Mezar Odası duvar kalınlığı=<u>1 Modül</u>**	**Mezar Odası çapı**	**Mezar Odası Çapı Modül Değeri**
Klytemnestra Tholos Mezar	4 m	13,40 m	M 3,35
Dendra Tholos Mezar	1 m	7,30 m	M 7,30
Kokla Tholos Mezar	0,85 m	5,40 m	M 6,35
Nikhoria Tholos Mezar B	0,50 m	3,40 m	M 6,8
Ano Englianos Tholos Mezar	1 m	9,35 m	M 9,35
Peristeria Tholos Mezar 2	1,80 m	10,60 m	M 5,88
Katarraktis Tholos Mezar A	0,40 m	3,90 m	M 9,75
Palaiokhoria Tholos Mezar	0,30 m	3,40 m	M 11,33
Kakovatos Tholos Mezar A	1,1 m	12,12 m	M 11,01
Kakovatos Tholos Mezar B	0,80 m	9,0 m	M 11,25
Polydendron Tholos Mezar	0,60 m	4,30 m	M 7,16
Koukonara Phyties Tholos Mezar 2	0,65 m	5,90 m	M 9,07
Mazarakata / Kefalonia Adası	0,70 m	3,60 m	M 5,14
Mezar A Panaztepe	0,88 m	2,65 m	M 3,01
Mezar E Panaztepe	0,96 m	1,84 m	M 1,91
Mezar Ğ Panaztepe	1,10 m	2,50 m	M 2,27
Mezar AV Panaztepe	0,70 m	1,58 m	M 2,25
Mezar BC Panaztepe	1,13 m	1,70 m	M 1,50
Mezar AA Panaztepe	0,50 m	1,30 m	M 2,6

Tablo 1: Mezar odası modül değerleri.

[47] Sadece duvar kalınlıkları değil mezarların diğer ölçülerinde de net verilerin olmayabileceği unutulmamalıdır. Birçok yayında ölçüler yuvarlatılarak verilmiş olmalıdır. Ancak yine de katalogda detaylı olarak verilen eldeki mevcut ölçüler ışığında değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Anlaşılacağı üzere Myken tholos mezar anıtlarının hangi ölçüm sistemi üzerine kuruldukları hakkında yapılan çalışmalarda net bir sonuca ulaşılamamaktadır. Ancak yaptığımız incelemede belirli bir ayak ölçüsünü kullandıkları, bazen tam bazen de çok yakın ölçülerle mezarların inşa edildiği anlaşılmıştır. Como'nun yaptığı çalışmada 2,43 m olarak aldığı 1 modül değeri de ayak olarak hesaplandığında 27 cm'lik 9 ayağa tekabül etmektedir. Yaptığımız çalışmalarda en göze çarpan durum mezarların dağılımları dikkate alındığında, her bölgenin kendi içerisinde ortak kullandığı bir ayak ölçü biriminin tespit edilebilirliğidir. Bununla birlikte farklı bölgelerde ayak ölçülerinin farklılık gösterdiği de anlaşılmaktadır. Mezar ölçüleri çoğu örneğe bakıldığında 10 m gibi modern ölçüm sistemlerinde tam rakam verecek şekilde yayınlanmıştır ki bu da ölçülerin çok sağlıklı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle ± 10 cm'ye kadar hata payı ve çoğunluk durumu kabul edildiğinde Anakara'da; Argolis, Arkadia ve Lakonia Bölgesi'nde 27 cm, Messenia Bölgesi'nde 30 cm, Attika ve Euboea Bölgesi'nde 29 cm, Thessalia Bölgesi'nde 29,4 cm, Akhaia, Epirus Aetolia ve Akarnania, Phokis ve Agios Ilias Bölgesi'nde ise 26 cm ayak ölçüsünün kullanıldığı önerilebilmektedir. Anakara dışında Ionia Adaları'nda (Kefalonia, Zakynthos), Kiklad Adaları'nda (Mykonos) ve Girit Adası'nda 29 cm, Batı Anadolu Bölgesi'nde de 30 cm, ayak ölçüsü kullanıldığı tespit edilmiştir. Anlaşılacağı üzere tholos mezar anıtlarında uygulanan ayak ölçüleri Anakara ve Anakara dışında benzerlikler göstermektedir. Adalarda, Attika'da ve Agios Ilias bölgelerinde aynı ayak ölçüsü tercih edilmişken, Batı Anadolu ile Messenia Bölgesi'nde aynı ayak ölçüsü kullanılmıştır.

Tercih edilen ayak ölçülerinin bulunduğu bölgeler içerisinde Messenia, Argolis, Lakonia, Thessalia, Attika, Boeotia ve Girit'de yer alan saray merkezleri[48] göz önüne alındığında tholos mezar anıtlarının inşası için bu saray merkezlerine bağlı inşacıların merkez için standart olan ayak ölçüsü kullandığını varsaymaktayız. Bu bağlamda Akhaia, Epirus, Aetolia ve Akarnania, Phokis ve Agios İlias Bölgeleri'nin yakınlarında da bu alanlarda

[48] Linear B arşivlerinden kesin olarak bilinen saray merkezleri Pylos, Mykenai, Thebes, Iolcos/Dimini ve Knossos'dur. Son yapılan çalışmalarda ise Ayios Vasileios saray merkezi tespit edilmiştir (Vasilogamvrou 2014). Ayrıca Linear B kayıtlarında olmasa da Orkhomenos'un kendisinin bir saray merkezi olduğu yeni araştırmalarda önerilmektedir (Eder 2009: 26). Messenia'da Pylos Saray Merkezi (Bennet 2007), Argolis'de Mykenai saray merkezi, Lakonia'da Menelaion ve Ayios Vasileios saray merkezleri, Thessalia'da Iolcos/Dimini saray merkezi (Adrimi-Sismani 2007; Pantou 2010), Attika'da, Atina saray merkezi Boeotia'da Thebes ve Orkhomenos saray merkezi yer almaktadır.

tespit edilen tholos mezar anıtlarının bağlantılı olduğu saray merkezlerinin olabileceği fikri ortaya çıkmaktadır. Hem farklı bir ayak ölçüsünün tercih edilmesi hem de diğer bölgelerde kullanılan ayak ölçülerinin saray merkezleri ile ilişkili olduğu düşünüldüğünde bu fikir oldukça mantıklı görülmektedir. Aşağıda tablo 2'de bölgeler bağlı olduğu saray merkezleri ve bu merkezlerde kullanılan ayak ölçüleri yer almaktadır.

Bölgeler	**Bağlı olduğu Saray Merkezleri**	**Kullanılan ayak ölçüsü**
Argolis ve Arkadia Bölgesi	Mykenai Saray Merkezi	27 cm
Lakonia Bölgesi	Menelaion ve Ayios Vasileios saray merkezleri	27cm-30 cm
Messenia Bölgesi	Pylos Saray Merkezi	30 cm
Attika ve Euboea Bölgesi	Atina ve Thebes Saray merkezi[49]	29 cm
Thessalia Bölgesi	Iolkos/Dimini Saray Merkezi	29,4 cm
Akhaia, Epirus Aetolia ve Akarnania ve Agios Ilias Phokis, Bölgesi	---	26 cm
Girit	Knossos Saray Merkezi	29 cm
Batı Anadolu	-----	30 cm

Tablo 2: Saray merkezlerindeki tholos mezarlarda kullanılan ayak ölçüleri.

Kullanılan ayak ölçü birimlerindeki ortaklıkların yapıları inşa eden mimari ekiplerin aynı olmasıyla da bağlantılı olabileceği fikri olasıdır. Her bir bölge içinde veya farklı bölgelerde aynı ayak ölçü biriminin karşımıza çıkıyor olması standart ölçü birimi kullanan aynı mimarların üretim yapmış olabileceğini akla getirmekle birlikte arkeolojik veriler henüz bunu net olarak kanıtlayamamaktadır.

[49] Thebes saray merkezi her ne kadar Boeotia Bölgesinde yer alsa da bölgesel yakınlık açısından Attika ve Euboea Bölgeleri ile ilişkilendirilmiştir.

I.1. Dromos

Yol anlamına gelen yunanca "δρόμος" terimi mezar odasına girişi sağlayan koridordur. Dairesel plandaki mezar odasının girişini sağlayan bu koridor oda ekseniyle uyumlu olarak[50] tümülüs dış hattına kadar devam etmektedir. Myken mezar mimarisinde tholos ve oda mezarlarla ilişkili temel özelliklerden biri olarak kabul edilir[51]. Dromos zemin seviyesi genellikle odanın zemin seviyesine göre hafif eğimlidir. Ayrıca odanın ve üstündeki tümülüsün eğimini kesen dromosun yanları yüksek duvarlarla desteklenerek tümülüs dolgusu içerisinde dromosun bütünlüğü sağlanmıştır[52] (Lev 1.1). Bu sistem genellikle gömü yapılacak olan alanın morfolojisi ile belirlenir[53] ya da bu izlenen yöntemin gelişimine göre mezarın inşaat dönemi ile bağlantılıdır[54].

Bazı araştırmacılar, büyük teknik gelişmelerin sonucu olarak ortaya çıkan dromosların boyut ve biçimindeki değişiklikleri incelemişlerdir[55]. Yapılan çalışmalarda bazı küçük yapılı mezarların ve küçük boyutlu tholosların bir koridor olmadan inşa edildiği bilinmektedir[56]. Bunun yanı sıra dromosun yan duvarları olmaksızın sadece bir koridor şeklinde düzenlendiği veya hiç dromos tanımı yapılamadığı örnekler de karşımıza çıkmaktadır[57]. Dromosun Myken mezar mimarisindeki en değişken özellik olduğu anlaşılmaktadır. Dromosların Myken dünyası içinde dönemsel olarak uzunluklarında değişkenlik olduğu, bazılarının yan duvarlarının düzgün kesilmiş bloklarla inşa edildiği ya da yan duvarlar olmaksızın sadece bir koridor formunda bırakıldığı da görülmektedir.

---

[50] Wace 1931: 144; Wilkie 1992: 233; dromosun mezar odasının ortasından geçen varsayımsal bir çizgiye uygun olarak uzatılması ile oluşturulduğunu belirtir.
[51] Hood 1960: 174; Mylonas 1966: 111-12, 118-20; Pelon 1976: 154; Dickinson 1977: 59-67; Dickinson 1983: 57.
[52] Bazı tholoslarda toprağın jeolojik doğasından dolayı destek duvarları bulunmamaktadır.
[53] Pelon 1976: 285; özellikle Messinia'da sıkça görülen, eğimli dromosun mezarın kurulmuş olduğu alanın morfolojisi ile belirleneceğini öne sürmektedir.
[54] Pelon 1976: 285; Mykenai kentinde inşa edilmiş olan ilk iki tholos mezarın odaya doğru eğimli dromosa sahip olmasını yerel oda mezarlarda görülen dromos uygulamasının taklidi olarak değerlendirmektedir. Wace'in üçüncü grubunda yer alan tholosların dromosunda ise farklı bir eğim görülmektedir. Bu durum mezar odasından yağmur suyunun dışarıya çıkışını kolaylaştırmak için teknik bir gelişim olarak görülmektedir.
[55] Wace 1932: 124- 31; Blegen 1937: 232-8; Pelon 1976: 277-97; Dobiat 1982; Cavanagh & Mee 1998: 46; Kamm 2000; Como 2007: 23-8; Zavadil 2013: 53-9.
[56] Korres 1975: 472-3, 489-90; Papadimitriou 2001: 159-61.
[57] Pelon 1976: 277-285, 398; Konsolaki-Yannopoulou 2009: 510.

Bilinen en uzun dromosları olan tholos ve oda mezarlar arasındaki uzunluk karşılaştırılması Nikolas Papadimitriou tarafından gerçekleştirilmiş ve (Lev: 10.2), dromosların boyutunun Geç Hellas Dönemi'nin geç evrelerine doğru daha çok artış göstermiş olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu artış yalnızca dromosun uzunluğu ile ilgili değil aynı zamanda odanın ölçüleriyle de orantılıdır. Böyle bir değişkenlik kısmen Geç Hellas Dönemine ait "kraliyet" tholoslarında gözlemlenen gösteriş argümanına atfedilse bile[58] dromosu 35 m'yi aşan bazı GH III dönemine ait oda mezarlarda da karşımıza çıkan bir özelliktir[59]. GH IIIC dönemine gelindiğinde ise dromoslarda bazı bölgelerde bunun tam aksi bir durumun olduğu da görülmektedir.

Pelon, tholos mezarlar ile ilgili yaptığı çalışmalarında GH I ve GH IIA dönemleri arasında mezarların daha büyük ve daha derinde inşa edilmesiyle birlikte dromosların ölçülerinde artış ve mimari detaylandırmasında kademeli bir gelişme olduğunu öne sürmüştür[60]. Ancak bu gelişim sadece Messenia'da ve kısmen de güneydoğu Peloponnessos'da yer alan tholos mezarlarda izlenebilmektedir. GH IIA'da Argolis ve Attika'da ise bu gelişim görülmemektedir[61]. Bununla birlikte tholoslarda bu sürecin doruk noktasına ulaştığı dönem GH II olarak belirtilmiştir[62]. Boyd, dromos fikrinin oda mezarlarla ortaya çıktığını, daha sonra tholos mezarlara adapte edildiğini ve GH I'in geç dönemlerinde ya da GH IIA'da tholos mimarisinin standart bir özelliği haline geldiğini ileri sürmüştür[63]. Messenia Bölgesi'nde yer alan tholos mezarların dromoslarından elde edilen verileri tekrardan ele alan Zavadil bazı erken döneme ait tholos mezarların dromossuz inşa edildiğini, ancak çoğu durumda tholos mezarlarda dromosun görülememesinin nedeninin mezarın üzerindeki toprak yığınının aşındırmasından kaynaklandığını savunmaktadır[64].

[58] Pelon 1976: 287-93; Wright 1987; Santillo-Frizell 1997-8; Fitzsimons 2011: 11.
[59] Wace 1932: 12-15. Örn. Myken 505 no'lu oda mezar gibi.
[60] Pelon 1976: 277-97, 395-403. Pelon bu kademeli artışın inşaat tekniklerindeki gelişmeler ve bununla bağlantılı olarak mezarların daha derinde inşa edilmesiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir.
[61] Papadimitriou 2015: 74.
[62] Pelon 1976: 402.
[63] Dromosun oda mezarlardan geliştirilmiş olduğu fikri diğer bilim adamları (Wace 1932: 125), tarafından da varsayılmıştır ancak Boyd teorisini GH I dönemine ait örneklerdeki ayrıntılı verileri kullanarak doğrulamaktadır Boyd 2002: 56-9, 93.
[64] Zavadil 2013: 53-59, 98-101.

Anakarada 139 tholos mezardan 33'ünde Anakara dışında ise 6 mezarın dromosunun varlığı net olarak söylenememektedir. Tholos mezarların bazılarında dromoslar inşa edildiği halde ya belirsiz kalmıştır ya da az görünür durumdadır. Bazılarında ise hiç inşa edilmemiş olması muhtemeldir. Yapılan çalışmalarda Anakara'da 31 tholos mezarın dromosu tespit edilememiştir[65]. Dromosu olmadığı kesin olarak belirtilen iki örnek ise Troizen, Magoula Tholos Mezar C (Kat. No. 95, Lev: 45.2) ve Oxylithos Tholos Mezar'dır (Kat. No. 112, Lev: 54.2). Yaptımız çalışmalar neticesinde toplam 33 mezarda dromosun varlığı net olarak söylenememektedir.

Dörpfeld Kakovatos Tholos Mezar C'de dromosa ait bir iz bulamamıştır ve mezarı çevreleyen anakayanın dromos yapımı için yeterince güçlü olmadığını belirtmiştir[66]. Analipsis Tholos Mezar'da (Kat. No. 17, Lev: 14.2-88.1) ise tepenin keskin eğiminden dolayı dromos inşa edilmediği savunulmuştur[67]. McDonald ve Hope Simpson, oda zemini orijinal yürüme seviyesinin 1 m altında bulunan Osmanaga (Koryphasion) Tholos Mezar (Kat. No. 42, Lev: 26.1) için, mezara girişin dik bir eğimle kısa, dar koridordan gerçekleştiğini önermişlerdir[68]. Konsolaki-Yannopoulou ise Troizen, Magoula Tholos Mezar C'de bir dromosun asla var olmadığını belirtmiştir[69]. Pelon ise Vagenas Tholos Mezar'da (Kat. No. 37, Lev: 23.2) dromos olmadığını ya da çok kısa olduğunu

[65] Bu mezarlar; Tegea Tholos Mezarlar (Kat. No.16), Analipsis Tholos Mezar (Kat. No. 17, Lev: 14.2) Arkines Tholos Mezar C (Kat. No. 23, Lev: 16.2), Nikhoria Tholos Mezar (Olası Mezar) (Kat. No. 28), Nikhoria Tholos Mezar C (Kat. No. 30, Lev: 19.1), Nikhoria Tholos Mezar D (Kat. No. 31) Vagenas Tholos Mezar (Kat. No. 37, Lev: 23.2), Ambelophyto Tholos Mezar (Kat. No. 40, Lev: 25.1), Osmanaga Tholos Mezar (Kat. No. 42, Lev: 26.1), Papoulia Tholos Mezar A (Kat. No. 45), Papoulia Tholos Mezar B (Kat. No. 46), Polla Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 54), Akona Tholos Mezar 1 (Kat. No. 55, Lev: 30.2), Palaiokhoria Tholos Mezar (Kat. No. 57), Mandra Tholos Mezar (Kat. No. 58), Peristeria Tholos Mezar 3 (Kat. No. 63, Lev: 34.1-34.2), Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.3), Peristeria Batı Tholos Mezar (Kat. No. 65), Kopanaki Tholos Mezar A (Kat. No. 67), Kharokopeio Tholos Mezar (Kat. No. 74), Kamari Tholos Mezar (Kat. No. 84), Philiatra Tholos Mezar (Kat. No. 87), Kakovatos Tholos Mezar C (Kat. No. 90, Lev: 43.2), Petroto Tholos Mezar (Kat. No. 98, Lev: 46.2), Triantaphyllia Koryphes Tholos (Kat. No. 102), Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2), Pteleon Tholos Mezar D (Kat. No. 120, Lev: 58.2), Marmariane Tholos Mezar (Kat. No. 122), Koryphoula Tholos Mezar III (Kat. No. 127, Lev: 60.2), Koryphoula Tholos Mezar IV (Kat. No. 128), Koryphoula Tholos Mezar VIII'dir (Kat. No. 130).

[66] Dörpfeld 1908: 295-317.

[67] Marinatos 1957: 274.

[68] McDonald & Hope Simpson 1961: 242.

[69] Konsolaki-Yannopoulou 2003: 178; Konsolaki-Yannopoulou 2009: 510; Konsolaki-Yannopoulou 2010: 72; Konsolaki-Yannopoulou 2015: 483-502.

belirtmiştir[70]. Anakara dışında ise Tzannata Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2), Keri Tholos Mezar (Kat. No.149, Lev: 69.1) Psila Khomata Tholos Mezar (Kat. No. 161, Lev: 73.1), Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 3 (Kat. No. 159, Lev: 72.1), Praisos Tholos Mezar (Kat. No. 171, Lev: 77.1) ve Çömlekçiköy Tholos Mezar'da (Kat. No. 194, Lev: 87.1-87.2) yaptığımız katalog çalışması sonucunda dromos tespit edilememiştir.

Dromosun boyutları genellikle tholos yapısının boyutlarına uygun olarak inşa edilmiştir. Messenia'nın birçok tholos mezarında ise tholosun boyutu ne olursa olsun dromos, zemin üzerinde ve tümülüs altında oldukça kısa bir geçit şeklinde basit ve oldukça fonksiyonel şekilde düzenlenmiştir. Batı Anadolu, Girit Adası ve Psara Archontiki Adası'ndaki tholos mezarların çoğunluğunda da bu özellikler görülmektedir. Anakara'da Messenia Bölgesi'nde Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.3) ve Nikhoria Tholos Mezar B (Kat. No. 29, Lev: 18.2) girişlerinin önünde kısa "koridorlar" yaratan çıkıntılı duvarlara rastlanmıştır. Bu kısa çıkıntılı duvarların stomion olarak kullanılmasının pek mümkün olmadığı önerilmiştir[71]. Dromos kapatma duvarıyla ilgili bilgi aktarılmamakla birlikte Peristeria Güney Tholos Mezar'ın fotoğrafları ve planı, bu duvarların iç ucunda (oda duvarı çizgisi boyunca) kapamaya ait olması gereken bir taş sırasının varlığına işaret etmektedir[72]. Peristeria Güney Tholos Mezar'da bildirilen bir dromos da yoktur ancak dromosun olması gereken yerin zemini hakkında bilgi vardır. Choremis, Nikhoria Tholos Mezar B'de benzer özellikler tespit etmiştir[73] ve kapı girişinin iç ucunda yer aldığını ifade ettiği bu özelliği "duvarlı dromos" olarak tanımlayarak[74] toprak dromos olmadığını önermektedir[75]. Bu, her iki mezara da erişimin, kısa ve dar "girişler" aracılığıyla eşit derecede dar ve pervazları olmayan sığ kapılardan gerçekleştiği düşünülmektedir[76]. Bununla birlikte Anadolu'da yer alan tholos mezarlarda ise kullanılan kısa dromos aynı zamanda üzeri levha taşlarla kapatılarak stomion işlevi de görmektedir. Panaztepe

[70] Pelon 1976: 397.
[71] Papadimitriou 2015: 78.
[72] Papadimitriou 2015: 78.
[73] Choremis 1973: 60.
[74] Choremis 1973: 60.
[75] Choremis 1973: 60.
[76] Papadimitriou 2015: 79.

yayınında "dromos/stomion" olarak tanımlanmış[77] olan bu kısa girişler aslında tam bir dromosken üzerinin kapatılmasıyla stomion özelliği göstermektedir. Yine Anakara'da Aetolia ve Akarnania Bölgesi ve Agios Ilias Bölgesi tholos mezarlarının dromoslarında da Anadolu'daki örneklerde olduğu gibi dromosun mezar odasına giriş kısmında üzerinin levha taşlarla kapatılarak stomion düzenlemesi yapıldığı tespit edilmiştir. Anlaşılacağı üzere Myken tholos mezarlarında dromos kullanımı sadece mezara ulaşmak için oluşturulan bir koridor olarak tasarlanmasına karşın bazı durumlarda stomion görevi de üstlenmiştir.

I. 1.1. Yan Duvarlar

Dromos yan duvarlarının iki türlü görevi vardır. Bunlardan ilki dromos kenarlarının çökmesini önlemek, ikincisi ise dromos kenarlarının sağlamlığını bozan sızıntıları önlemektir. Yapının su geçirmezliğini güvence altına almak için de duvar içinde ve arkasında kil harç kullanılmıştır. Wace, Myken Tholos Mezarlarını sınıflandırırken dromoslar için sadece dromos duvarlarının inşasını göz önünde bulundurmuştur[78]. İlk grubun Tholosları zemin altında kayadan basitçe yontulan dromoslara sahiptir. Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1) ve Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 4.2) bu tanıma tamamen uymaktadır, fakat Aeigisthos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 3, Lev: 5.1-88.2) dromos duvarları sadece üst kısımlarda kısmen iki katına çıkarılmıştır[79]. Wace´in sınıflandırmasında yer alan 2. grup ve 3. grup tholos mezarların dromos duvarları boylamasına üçgen şeklinde görünen duvarlarla kaplanmıştır[80]. Duvarın taş düzeni 2. grubun ilk tholos mezarından 3. grubun son tholos mezarına kadar gittikçe artan bir gelişim göstermektedir[81]. Yaptığımız analizler sonucunda durumun Mykenai dışında tamamen farklı olduğu Argolis'de yer alan tholos mezarların dromoslarının tamamen taşlarla kaplanmış olduğu tespit edilmiştir. Lakonia'da ise 29,80 m uzunluğundaki

[77] Erkanal-Öktü 2018.
[78] Wace 1921-1923; Persson 1931: 140-141.
[79] Wace 1921-1923; Wace 1949: 45; Wace 1953: 81.
[80] Wace'in sınıflandırmasının 2. grubunda, Kato Phournos Tholos, Panagia Tholos, Aslan Tholos yer almaktadır. 3. grubunda, Atreus Tholos, Klytemnestra Tholos ve Genii Tholos yer almaktadır.
[81] Pelon 1976: 289-290.

dromosa sahip olan Vapheio Tholos Mezar (Kat. No. 20, Lev: 16.1) dromos duvarlarının uzunluğu ile kendini göstermektedir. Peloponnesos'un güneybatısındaki tholos mezarlarda dromos yapısının çok belirgin olmadığı fark edilmektedir[82]. Messenia'da ise dromos duvarlarına çok rastlanmamasının nedeni mezarı yapan mimarlardan ve alanın coğrafi yapısından kaynaklanmaktadır. İşlenmemiş yan duvarlar ve tamamiyle bloklarla kaplanmış yan duvarlar arasındaki karşılaştırmaları daha net görebilmek için tholosların oldukça yoğun olarak yer aldığı Peloponnesos'un güneybatısına bakılabilir. Peristeria Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 61, Lev: 33.1) dromosunun sadece 1,90 metresi yan duvarlara sahipken, toplam uzunluğu 12 m civarındadır. Vassiliko Tholos Mezar'ın (Kat. No. 72, Lev: 38.1) dromosu ise 12 m ya da 15 m olarak tahmin edilen uzunluğunun 3,40 metresinde yan duvarlara sahiptir. Kopanaki Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 68, Lev: 36.1) dromosu 3,10 m uzunlukta yan duvarlara sahipken, Mouriatada Tholos Mezar (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2) 4,50 m uzunlukta yan duvarlara sahiptir.

Farklı bölgelerde yer alan tholosların dromos yan duvarları inşa edilirken yerel bir geleneğin devamından çok Mykenai'de kullanılan inşa özelliklerinin devam ettirildiği gözlenmektedir. Malthi Tholos Mezarlarının her ikisinde (Kat. No.70-71), Kambos Tholos Mezar'da (Kat. No. 25) ve dromos yan duvarlarının tamamen bloklarla inşa edildiği düşünülen eski ve tek örnek olan Peristeria Tholos Mezar 2'de (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1) bu geleneği görmek mümkündür. Ancak Argolis tholoslarının dromosları daha gelişmiş bir bakış açısıyla inşa edilmiştir. Ayrıca Peloponnesos'un güneybatısındaki tholosların çoğunun Messenia'daki tholosların dromoslarına daha benzer bir görürünüm sunduğu gözlenmiştir. Sadece Marathon Tholos Mezar'ın (Kat. No. 104, Lev: 50.1) cephesinin önünde 1,10 m uzunluğu geçen ve yapının cephesiyle aynı seviyeye 5,70 m yüksekliğe ulaşan duvarlar vardır, fakat dromosun geri kalanı kayadan basitçe yontulmuştur. Bu duvar ile kısmi şekilde dromos oluşturulmuştur. Kısmi ya da tamamen oluşturulan dromos yan duvarları stomionu destekleme amaçlı değildir. Bununla beraber J. Servais dromos yan duvarlarının stomion için payanda görevi gördüğünü öne

[82]Tourliditsa Tholos Mezar'ın (Kat. No. 60, Lev: 32.1-32.2) dromosu, uzatılmış bir stomion gibi inşa edilmiştir. Nikhoria Tholos Mezar E'de (Kat. No. 32, Lev: 19.2), ise dromos kısa tutulmuştur. Papadopoulos 1995: 203.

sürmüştür[83]. Fakat Aegisthos Tholos Mezar'ına (Kat. No. 3, Lev: 5.1) baktığımızda bu duvarların yapılış amacının stomiona destek vermek olmadığını anlamak mümkündür.

Dromos yan duvarlarının taş yüzeyi bazen işlenmemiş moloz taşlardandır bazen de Dendra Tholos Mezar'daki (Kat. No. 12, Lev: 89.1) gibi dairesel bir şekil verilmiş ve araları da küçük taş parçalarıyla ve kil ya da toprakla doldurulmuştur[84]. Wace'ın sınıflandırmasında[85] Aegisthos Tholos Mezar'ın hemen arkasından gelen Epano Phournos Tholos Mezar'da (Kat. No. 2, Lev: 4.2-89.2) dromos yan duvarların olmayışı mezarın daha basit görünmesine yol açmıştır. Mykenai'de, oda ve stomionu özenle işlenmiş bloklardan yapılmış olan Genii Tholos Mezar'ın (Kat. No. 7, Lev: 90.1) dromosu Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 90.2) dromosuyla karşılaştırıldığında daha düzenli taş sıralarından oluşturulmuş olduğu görüntülerinden anlaşılmaktadır. Mykenai'de ve çevresinde sadece estetik kaygısına cevap veren dromos yan duvarları bulunmaktadır. Mykenai'de Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 90.2) dromos yan duvarları sadece işlenmiş taşların kullanılmasıyla oluşturulmuştur[86].

Bazı mezarlarda stomiona doğru dromos formunun daraldığı gözlenmiştir[87]. Bu mezarlar Argolis bölgesinde Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1), Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2-89.1), Kokla Tholos Mezar (Kat. No. 15, Lev: 14.1), Messenia bölgesinde, Kato Englianos Tholos Mezar[88] (Kat. No. 33, Lev: 20.1-20.2), Kaplani Tholos Mezar No. 24 (Kat. No. 76, Lev: 39.1), Psari Tholos Mezar (Kat. No. 85, Lev: 41.2), Vassiliko Tholos Mezar (Kat. No. 72, Lev: 38.1), Akhaia bölgesinde Troizen, Magoula Tholos Mezar A[89] (Kat. No. 93, Lev: 44.2), Attika bölgesinde Thorikos Tholos Mezar B (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2), Marathon Tholos Mezar[90] (Kat. No. 104, Lev: 50.1),

[83] Servais vd. 1968: 34.
[84] Dromos yan duvarlarında kullanılan moloz taşlar genellikle çok az yontulmuştur. Dromosta büyük blokların kullanıldığı Kazarma Tholos Mezar (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2) ve Medeon'un iki Tholos (Kat. No. 106, 107) Mezarıdır.
[85] Wace 1921-1923.
[86] Wace 1921-1923: 318.
[87] Gözlemlerimiz sonucunda tespit ettiğimiz bu daralma Pelon 1976 ve Konsolaki-Yannopoulou 2015 tarafından da bazı mezarlarda tespit edilmiştir.
[88] Pelon 1976: 283, pls. 87 (Kato Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 33, Lev: 20.1-20.2))
[89] Konsolaki-Yannopoulou 2015: 494.
[90] Pelon 1976: 107: b (Marathon Tholos Mezar (Kat. No. 104, Lev: 50.1)).

Euboea'daki Katakalou Tholos Mezar'da (Kat. No. 111, Lev: 54.1) ve Epirus bölgesinde Parga Tholos Mezar'da (Kat. No. 139, Lev: 64.1) görülmektedir[91]. Bu mezarlarda dromosun duvar örgüsü, anıtın cephesini kaplayan kapı sövelerinin dış hattına birleşmektedir[92]. Troizen, Magoula Tholos Mezar A'da dromosun yan duvarları, olasılıkla dış kapı sövelerine destek sağlamak için mezarın cephesini kaplamıştır.

Dromosta işlenmiş konglomera blokların kullanımı Mykenai'de sadece Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 90.1), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 91.1) ve Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 91.2), Messenia'da Peristeria Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 61, Lev: 33.1) Thessalia bölgesinde ise Kazanaki Tholos Mezar'da (Kat. No. 114, Lev: 55.2) gözlenmiştir. Klytemnestra Tholos Mezar, Atreus Tholos Mezar ve Kazanaki Tholos Mezar'ın dromosunda işlenmiş blokların düzenli sıralar halinde yerleştirildiği izlenmektedir. Genii Tholos Mezar ve Peristeria Tholos Mezar 1'in dromosunda ise temel sırası konglomera bloklarla inşa edilmiştir. Ayrıca Atreus Tholos Mezar'da yapıdaki dengeyi en iyi şekilde sağlamak için işlenmiş bloklardan büyük olanlar alt sıralarda daha küçük bloklar büyük blokların üzerine gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Atreus Tholos Mezar'ın dromos yan blokları arasında yapılan kazı çalışmaları sonucunda duvarların kille birleştirilen küçük kireçtaşları önüne yerleştirilen konglomera bloklardan inşa edildiği anlaşılmıştır. Konglomera blokların arkasında kil harçlı işlenmemiş kireçtaşı ve moloz taşlar kullanılarak kalın bir dolguyla duvar kalınlığı iki katına çıkartılmıştır. Klytemnestra Tholos Mezar'da (Kat. No. 8, Lev: 91.1) da benzer bir düzen vardır, fakat Atreus Tholos Mezar'dan (Kat. No. 9, Lev: 91.2) daha özensiz yapıldığı görülmüştür. Argolis'de, Panagia Tholos Mezar'a (Kat. No. 5, Lev: 6.1) benzeyen Prosymna Tholos Mezar'ın (Kat. No. 10, Lev: 10.1) 5 metrenin üstünde uzunluğa ulaşan dromos yan duvarları da moloz taşlardan oluşan daha basit bir duvar işçiliğine sahiptir. Argolis'de bulunan tholos mezarların dromos duvarlarında, dörtgen bloklar sık görülür ve bu işlenmiş blokların birbirleriyle birleşimlerindeki kil harçlar yüzeyde dekoratif görüntü verecek şekilde düzlenmiştir. Yapılan bu duvar işçiliği uygulaması Kato Phournos Tholos

[91] Pelon 1976: 99 (Vassiliko Tholos Mezar (Kat. No. 72, Lev: 38.1)) ve Pelon 1976: 118:3 (Katakalou Tholos Mezar (Kat. No. 111, Lev: 54.1)).
[92] Pelon 1976: 300.

Mezar'dan (Kat. No. 4, Lev: 92.1) beri bilinmektedir ve Wace'in 2. grubunda yer alan[93] tholosların inşa sürecinde de kullanılmıştır. Ayrıca Atreus Tholos Mezar ve Klytemnestra Tholos Mezar gibi daha geç döneme ait tholosların dromos yan duvarlarında da görülmektedir[94].

Çoğu zaman dromos duvarlarının yüksekliği tepenin eğimi ile paralellik takip ettiğinde bir uçtan bir uca iki katına çıkar ve bu duvarlar üçgen form alacak şekilde yükselirler[95]. Ayrıca dromos duvarlarındaki bu yükselme dış uçtan yapı cephesinin üstüne kadar düzenli bir eğim göstermektedir. Bu düzenli eğim dromos duvarlarındaki moloz taşların yanlamasına yerleştirilmesi ve bu şekilde ortaya çıkan üst kısımdaki taşların bir düzlem oluşturması ile ortaya çıkmıştır. Myken'de Aegisthos Tholos Mezar'dan (Kat. No. 3, Lev: 5.1) beri bilinen bu eğimli düzenleme[96], Panagia Tholos Mezar (Kat. No. 5, Lev: 6.1) ve Genii Tholos Mezar'ın (Kat. No. 7, Lev: 7.1) dromoslarında da bulunur. Peloponnesos'un güneybatısında, yer alan Vassiliko Tholos Mezar'ın (Kat. No. 72, Lev: 38.1) dromos yan duvarlarında ise bu taş sırası basit bir görünüm sunar. Dromosu çok iyi korunmuş olan Malthi'nin iki tholos mezarında (Kat. No.70-71) ise görülmemektedir. Daha geç tarihli Menidi Tholos Mezar'ın (Kat. No. 105, Lev: 51.1) dromos yan duvarlarının üstü ise basamaklı bir eğime sahiptir. Wace, Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 91.1) dromosunun batı duvarında işlenmiş blokların varlığını tespit etmiştir[97]. Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 91.2) kadar iyi korunmuş Klytemnestra Tholos Mezar incelendiğinde Mykenli ustaların dromos duvarları üzerinde oluşmuş olan yamaç eğimini yansıtma kaygılarının olmadığı görülmektedir. Bu ustalar birbirini takip ederek ilerleyen blokların yüksekliklerini kademeli olarak düşürmüştür. Dromos yan duvarlarının bitimine doğru moloz taşlar gözlenmiş, ancak Atreus Tholos Mezar'da dromosun güney duvarında zirveden itibaren birbirini takip ederek ilerleyen blokların varlığı doğu ucu yakınında

[93] Wace 1921-1923.
[94] Pelon 1976: 305.
[95] Bununla beraber Messenia'da Peristeria Tholos Mezar 2'de (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1) ve Thessalia'daki Pteleon Tholos Mezar E'nin (Kat. No. 121, Lev: 59.1) dromos yan duvarlarında da bu uygulamayı görmek mümkündür.
[96] Wace 1921-1923: 297; Wace sadece duvar üstünde üst temele konulan sarı kil tabakasının kalınlığından bahsetmiştir.
[97] Wace 1955: 197.

yukarıdaki kurala uymamıştır[98]. Bunun açıklaması olarak modern restorasyon sırasında etrafta bulunan blokların rastgele yeniden kullanılmış olduğu gösterilmiştir[99].

Anakara dışında yer alan tholoslarda da Anakara ile benzer uygulamalar olduğu görülmüştür. Girit'te Margarites Tholos Mezar (Kat. No. 153, Lev:69.2) kare ya da dikdörtgen şekillendirilmiş taşlardan oluşturulmuş sıvalı yan duvarlara sahiptir. Akhladia Tholos Mezar (Kat. No. 172, Lev: 77.2) büyük boyutlu kireçtaşı bloklardan inşa edilmiş ve ara boşlukları küçük taşlarla doldurulmuştur. Dromosu 5 m'den daha uzun olan Akhladia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 172, Lev: 77.2) dromosu 3 m yüksekliğe kadar korunmuş yan duvarlara sahiptir. Kephala Tholos Mezar'ın (Kat. No. 165, Lev: 74.3) dromos duvarları düzenli dörtgen kireçtaşı ve jips bloklarla, aralarındaki boşluklar ve çatlaklar küçük taşlarla doldurularak inşa edilmiştir.

Anlaşılacağı üzere Mykenli ustalar dromos yan duvarları inşa ederlerken belirli teknik gereksinimleri göz önüne alarak yapı inşasını uygulamakta ve dromosun kurulumunda yalnızca belirli bir plan doğrultusunda değil birçok koşulu dikkate alarak inşayı gerçekleştirmektedirler. Dromoslarda görülen taş düzeni, eğim ve yükseklik uygulamaları yalnızca estetik kaygıyla ortaya çıkan bir durumu değil yapının statik anlamda desteklenmesini de amaçlamaktadır.

I.1.2. Kanallar

Yapılan çalışmalarda bazı tholos mezarların dromoslarında kanal ve çukurluklar tespit edilmiş ve bunların işlevleri ile ilgili çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Araştırmacılar bu kanal ve çukurların dini ritüeller gerçekleştirmek için hazırlandığını[100] bazı dromos örneklerinde ise yeme-içme ritüellerine ait kanıtlarla birlikte ortaya çıktığını savunmaktadırlar[101]. Marathon Tholos Mezar'da ise dromos girişinde iki atın dinsel törenle gömülmüş olduğu tespit edilmiştir[102]. Bu kanalların bazıları ilk olarak stomion

[98] Wace 1949: 130.
[99] Wace 1956: 117.
[100] Åkerström 1988: 202-5; Zavadil 2013: 63-7.
[101] Cavanagh & Mee 2014.
[102] Marathon Tholos Mezar (Kat. No. 104, Lev: 50.1); Pelon 1976: 229.

zeminine oyulmuş ve dışa doğru dromos zemini ile mezar odası içine doğru uzanmaktadır ve her kanalın derinliği, sonlara doğru kademeli olarak azaltılarak oluşturulmuştur[103].

Kanallar ilk olarak Thebes'deki[104] GH IIIA1 dönemine ait oda mezarlarda Keramopoullou, tarafından tespit edilmiştir[105]. Tholos mezarlarda ise bu kanalların tespiti 1950'li yıllarda Marinatos'un yaptığı çalışmalarla ortaya konulmuştur[106]. Bu özel mezarlar Myken dünyasının farklı bölgelerinde yer almaktadır. Anakara ve anakara dışında toplam 13 mezarda bu kanallara rastlanmıştır. Marinatos, Pylos'ta yapılan kazılar sırasında, Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 92.2) ve Routsi Tholos Mezar 2'de (Kat. No. 44, Lev: 27.1) çift kanal tespit etmiştir. Tragana Tholos Mezar 1'in stomion girişinin her iki yanına simetrik olarak oluşturulmuş bu kanallar mezar odasının içine doğru uzanmaktadır. Routsi Tholos Mezar 2'deki kanallar ise dromostan başlayarak stomiondan odaya doğru devam edecek şekilde tasarlanmış ve mezar odasında ikiye bölünmüştür. Çift kanal olarak inşa edilmiş bu iki mezar dışında Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 2'nin (Kat. No. 53) stomion zemininden mezar odasının içine kadar uzanan birbirine paralel iki kanal bulunmaktadır. Vlakhopoulo Tholos Mezar'da (Kat. No. 59, Lev: 31.2) ise kanal stomion zemininde yer almaktadır. Stomiondan başlayarak mezar odasına kadar uzanan kanallar arasında Malthi Tholos Mezar 2 (Kat. No.71, Lev: 37.1), Kakovatos Tholos Mezar A (Kat. No. 88, Lev: 42.2) ve Kakovatos Tholos Mezar C (Kat. No. 90, Lev: 43.2) yer almaktadır. Dromos boyunca devam eden kanallar Aegisthos Tholos Mezar'da, (Kat. No. 3, Lev: 5.1) Klytemnestra Tholos Mezar'da (Kat. No. 8, Lev: 7.2) Apodoulou Tholos Mezar'da (Kat. No. 154) Akhladia Tholos Mezar'da (Kat. No. 172, Lev: 77.2) ve Kopanaki Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 68, Lev: 36.1) planlarında da görülmektedir. Akhladia Tholos Mezar'daki (Kat. No. 172, Lev: 77.2) kanallar ise dromos duvarının iki yanı boyunca devam etmektedir. Klytemnestra Tholos Mezar'daki (Kat. No. 8, Lev: 7.2) kanal stomionun önünde döşenen kapı eşiğinin altından geçmiştir ve eksenine göre, tüm dromosu uzunluğu boyunca takip etmiştir.

[103] Katsari & Grigoriadou 2001: 67.
[104] Keramopoullou (1917: 159, 194) Thebes'deki GH IIIA1 dönemine ait oda mezar Kolonaki oda mezar 15 ve GH II dönemine ait oda mezar 26'da yaptığı çalışmalarda bu kanalları tespit etmiştir.
[105] Keramopoullou 1917: 159-162, 194-203.
[106] Marinatos 1960: 245-255; Marinatos 1962: 118-120.

Bu kanalların varlığını açıklamak amacıyla araştırmacılar farklı görüşler ortaya koymuştur. Keramopoullou bu kanalların ölen kişinin dinlenme yerine taşınması için kullanılan araç için tekerlek oyuğu olarak işlev gördüğünü öne sürmüştür[107]. Böylece tekerlerin stomion yan duvarlarına zarar vermesi engellenebilecektir. Aynı öneri, Marinatos tarafından Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 92.2) ve Routsi Tholos Mezar 2 (Kat. No. 44, Lev: 27.1) için de ileri sürülmüştür[108]. Marathon Tholos Mezar'ın (Kat. No. 104, Lev: 93.2) dromosuna atların gömülmesinden etkilenen Marinatos, atların ölenleri mezarın içine taşıyan bir arabayı çekmek için kullanıldığı, daha sonra kurban edilen hayvanların gömüldüğü sonucuna varmıştır[109]. Ancak bu teoriyi zorlaştıran teknik problemlerin başında, kanalların her zaman birbirine paralel olmaması ve kanalların stomion yan duvarlarından uzaklığı gelmektedir. Kanalların paralel olduğu mezar örneği ise sadece Tragana Tholos Mezar 1'dir. Marinatos'a göre, Tragana Tholos Mezar 1 stomionu, bir arabanın erişimini kolaylaştırmak için dışarıya doğru yontulmuş, ancak görünüşte herhangi bir kanalın olmamasının kanalın hasar görmüş olmasından kaynaklandığını düşünmüştür[110]. Persson ise farklı bir bakış açısıyla Lisht'teki Mısır mezarına atıfta bulunarak, yere oyulmuş iki kanala yerleştirilmiş kızak direklerini örnek olarak sunmuştur[111]. Bu kızak direkleri sedir ağacındandır ve ahşap, mıcır karışımıyla doldurulmuş kanallara oturtulmuştur. Ahşap ve mıcırın amacı direkleri yerinde tutmaktır. Böylece bu direkler yardımı ile ağır tahta tabutun mezar odasına doğru kaydırıldığını öne sürmüş olmasına karşın Mykenliler tarafından kullanılan toplam tabut miktarı o kadar azdır ki, bu bakımdan Myken ile Mısır gelenekleri arasında herhangi bir gerçek bağlantının ispatlanmasının zor olduğu düşünülmektedir[112]. Bununla birlikte bu kanallar dromosun başlangıcına kadar uzanmazlar, daha ziyade stomionun yakınında bir noktada başlarlar ve kanalların boyu kısa olduğu için tabutu dromos boyunca kaydırmak için kullanılmaya uygun değildir. Bu açıdan tabut ve kanal arasındaki genel ilişkiyi kurmak zordur. Åkerström ise kanalları, ölülerin ibadetiyle ilgili, belki de libasyonlar yapıp sunu

[107] Keramopoullou 1917: 159, 194.
[108] Marinatos 1960: 251; Marinatos 1962: 119; Marinatos 1965b: 176.
[109] Marinatos 1965b: 176.
[110] Marinatos 1962: 119; Marinatos 1965b: 176.
[111] Persson 1942: 156-157; Mezar hakkında bilgiye Mace & Winlock 1916: 14'de yer verilmiştir.
[112] Hägg & Sieurin 1982: 177-186.

gerçekleştirerek ölen kişi ile iletişim kurma yolu olarak görmektedirler[113]. Mezar tek bir gömüden daha fazlası için kullanıldığında, sunu yapacak kişiler girişi kapattıktan sonra, mezarın dışında ayakta adaklarını sunacaklardır. Varsayılan libasyonlar kanal sayesinde odadaki ölüye ulaşacaktır[114]. Åkerström'in önerdiği gibi, kanallar, muhtemelen libasyonun performansı için kullanılmaktaydı. Bununla birlikte, odanın girişinde inşa edilen kanallar, odanın içinde inşa edilen kanallardan farklıdır. Stomionun kanalları daha uzun ve daha derindir ve muhtemelen farklı bir amaca hizmet ederler. Mylonas, bu kanalların cenaze yemeği ayiniyle bağlantılı olduğunu düşünmüştür[115].

Kanalların işlevini yorumlamak için, yapının yaklaşık inşa zamanını belirleyerek binanın farklı inşa tipleri ile ilişkisini belirlemek önemlidir. Bu bağlamda mezar odasının önünde yer alan stomion kapatma duvarının varlığı önemlidir. Girişin engellenmesinden önce sadece mezarın ilk evresinde kullanıldığı sonraki inşaat aşamalarında veya herhangi bir üst üste gömü sırasında tekrar kullanılmadığı düşünülmektedir[116]. Kanalların tekrar kullanılmadığı düşüncesini destekleyen bir başka özellik ise kanalların üzerinin taşlarla örtülmesidir. Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2), Vlakhopoulo Tholos Mezar (Kat. No. 59, Lev: 31.2), Peristeria Tholos Mezar 2 (Kat. No. 62, Lev: 93.1), ve Malthi Tholos Mezar 2'de (Kat. No.71, Lev: 37.1) kanalların üzerinin örtüldüğü tespit edilmiştir. Bu kanalların varlığının mezarın inşasının ilk aşaması ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Kanalların mezarın ilk yapım evresi ile ilgili olduğu varsayıldığında bunların inşa sürecinin vazgeçilmez bir parçası olduğunu ve aralarındaki bağlantıyı anlamak gerekmektedir. Bu nedenle, kanalların işlevini doğru bir şekilde anlamak için, Mykenai'li işçilerin tholos mezarları inşa etmek için kullandığı teknikleri anlamak gereklidir. Mezarı inşa eden işçiler mezar odasından çıkan toprağı ve kayaları daha çok dromosu düzenlemek için kullanmaktadırlar. Çıkan topraklar mezardan uzak tutulamaz çünkü daha sonra

[113]Åkerström 1988: 202-205.
[114]Åkerström (1988: 202-205) fikirlerini esas olarak Thebes oda mezarı 4'de elde edilen kanıtlara dayandırmaktadır. Bu mezarda, Keramopoullou oda tabanından biraz daha yüksek bir seviyede önünde kanal olan dikdörtgen bir niş tespit etmiştir. Keramopoullou 1917: 129-136.
[115] Mylonas 1973: 16-17.
[116] Katsari & Grigoriadou 2001: 73.

dromosu doldurmak için kullanmak gereklidir. Stomion girişinin önünde, dromosun duvarları çok daha yüksektir. Bu nedenle Marinatos, inşaatçıların çıkarılan toprakları halatlara bağlı çuvallara yerleştirmek zorunda kaldıklarını önermektedir[117]. Buna göre inşaatçılar bu görevi bitirdiğinde çuvalları duvarların üstüne sürükler ve çıkan toprağı ıskartaya çıkarmış olur. Persson'un kanalların içine iki kaydırma kütüğü koydukları fikri bu anlamda doğru olabilir, ancak Myken mezarlarında alışılmış tabut kullanımı ile ilgili görüşleri desteklememektedir. Diğer taraftan ahşap direkleri kanallara yerleştirme süreci, Mısır'dan gelen kültürel etkinin sonucu olmaktan ziyade sağduyudan kaynaklanan standart bir uygulama olabilir. Kanalların derinliğinin 10-25 cm civarında olduğu göz önüne alındığında, işçilerin ağır bir nesneyi üzerlerinde taşımayı amaçladıkları düşünülebilir[118]. Dar stomion boyunca tholosun inşası için gerekli taşların taşınması sırasında kanalların kullanılmış olması ve mezarlardan çıkarılan toprağın çıkarılmasını kolaylaştırmış olması muhtemeldir[119].

Myken tholos mezar mimarisinde sayıları oldukça az olan bu özel uygulama mezarlarda ölen kişinin taşınması ile ilgili olabilir. Aynı zamanda, ölü kültü uygulamaları için tasarlanmış yerler olabileceği gibi teknik açıdan bakıldığında yağmur sularının dışarı atılması ya da inşa esnasında toprağı taşıma için kurulan bir düzeneğe ait olma olasılıkları da vardır. Her ne sebeple yapılmış olurlarsa olsunlar kanalların ana işlevi tamamen pratik nedenlerdir. Mezarın inşasını, mezarın dış etkenlerden korunmasını ya da dini törenlerin uygulamasını kolaylaştırmak için yapılmıştır. Myken dünyasında en fazla örneğini oda mezarlarda gördüğümüz kanal uygulaması farklı zaman aralıklarında sınırlı sayıda tholos mezarda tespit edilmiştir. Bu nedenle kanalların inşa edilmesini tholos mezar geleneğinin karakteristik bir parçası olarak değerlendirmek doğru değildir. Mezar mimarisinin vazgeçilmez unsurlarından ziyade pratik eklentiler olarak inşa edilmiş olan bu kanallar sadece belirli sorunların çözümü için ihtiyaç duyulduğu yerlerde kullanılmıştır.

[117] Marinatos 1962: 119-120.
[118] Katsari & Grigoriadou 2001:74.
[119] Katsari & Grigoriadou 2001: 75.

I.1.3. Kapatma Duvarı

Myken Tholos Mezarlarında ölü gömme işlemi ve çeşitli dinsel faaliyetlerin gerçekleşmesinden sonra dromosun tamamen toprakla doldurulduğu[120] kabul edilmiştir. Tsountas, Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2) dromosunda bulunan toprak dolgunun yüzyıllardır doğal koşullardan kaynaklanan bir dolgu olmadığını ve Myken çağında yapay olarak gerçekleştirildiğini tespit etmiştir[121]. Toprakla doldurulan dromosların girişleri ise bazen işlenmiş taşlardan düzenli şekilde yerleştirilerek oluşturulmuş bir duvarla bazen de moloz bir taş yığması ile kapatılmıştır. Anakara'da dromos girişinin bir duvarla kapatıldığı örnek sayısı araştırmamıza göre 29 olarak tespit edilmiştir. Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 93.3), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 94.1), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1) ve Kato Phournos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 4, Lev: 94.2) dromos girişi işlenmiş bloklardan yapılmış bir duvarla kapatılmıştır. Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1), Berbati Tholos Mezar (Kat. No. 11, Lev: 11.1), Romanou Tholos Mezar (Kat. No. 41, Lev: 25.2), Polydendron Tholos Mezar (Kat. No. 24, Lev: 17.1), Malthi Tholos Mezar 1(Kat. No.70, Lev: 36.2), Malthi Tholos Mezar 2 (Kat. No.71, Lev: 37.1), Peristeria Tholos Mezar 2[122] (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1), Troizen Magoula Tholos A (Kat. No. 93, Lev: 44.2), Troizen Magoula Tholos B (Kat. No. 94, Lev: 45.1), Vartholomio Tholos Mezar (Kat. No. 100, Lev: 47.2), Menidi Tholos Mezar (Kat. No. 105, Lev: 51.1), Amphissa Tholos Mezar (Kat. No. 109, Lev: 53.1)[123], Dimini Tholos Mezar A (Kat. No. 115, Lev: 56.1), Dimini Tholos Mezar B (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3), Pteleon Tholos Mezar C (Kat. No. 119, Lev: 58.1), Pteleon Tholos Mezar E (Kat. No. 121, Lev: 59.1) ve Marathia Tholos Mezar 1 (Kat. No. 133, Lev: 61.2), Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1) ve Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2) yerel moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Marathia Tholos Mezar 2 (Kat. No. 134) ise dromosun giriş kısmında büyük bir levha taş ile kapatılmıştır. Anakara dışında ise 10

[120] Pelon 1976:293.
[121] Tsountas & Manatt 1897: 140.
[122] Marinatos 1961b, 153-155.
[123] Amphissa Tholos Mezar'ın dromos girişinde kapatma duvarına ait izler tespit edilmiştir.

tholos mezarın dromos girişinde kapatma duvarı tespit edilmiştir. Mazarakata Tholos Mezar (Kat. No. 147) dromos girişi poros taşlardan, Vassiliki Tholos Mezar 1[124] (Kat. No. 169, Lev: 76.1), Panaztepe Mezar A (Kat. No. 180, Lev: 81.1), Mezar B (Kat. No. 181, Lev: 81.2), Mezar D (Kat. No. 182, Lev: 81.3), Mezar İ (Kat. No. 185, Lev: 83.1), Mezar AT (Kat. No. 186, Lev: 83.2) Mezar AV (Kat. No. 187, Lev: 84.1) ve Mezar AY (Kat. No. 188, Lev: 84.2), moloz taşlardan bir duvarla, Kolophon Tholos Mezar (Kat. No. 192, Lev: 86.1) ise dromos girişindeki iki taş ile kapatılmıştır[125].

Mezarların planlarından da anlaşılacağı üzere bazı örneklerde dromos kapatma duvarının biraz daha içte yer aldığı görülmektedir. Kaplani Tholos Mezar No 24'de (Kat. No. 76, Lev: 39.1) girişin 3 m gerisinde, Kokla Tholos Mezar'da (Kat. No. 15, Lev: 14.1) ise girişin 2,5 m gerisinde ve Thorikos Tholos Mezar B'de (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2) ise girişin 4,5 m gerisinde kapatma duvarlarının varlığı bilinmektedir.

Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1), Troizen Magoula Tholos A (Kat. No. 93, Lev: 44.2) ve Dendra Tholos Mezar'ın[126] (Kat. No. 12, Lev: 11.2) dromoslarının girişlerindeki kapatma duvarları tümülüs destek duvarı ile organik bir bağ ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, Peristeria Tholos Mezar 2 (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1) ve Nikhoria Tholos Mezar B'de (Kat. No. 29, Lev: 18.2) korunmamış olmakla birlikte plana bakıldığında dromos yan duvarının tümülüs destek duvarı ile organik birleşeceği görülmektedir. Thorikos Tholos Mezar B'nin ise dromos başlangıcının 4,5 m gerisinde yer alan kapatma duvarının tümülüs destek duvarı ile aynı doğrultuda yapılmış olduğu görülmektedir.

Bu duvar kapatmaları mezarın soyulması ya da tekrar kullanımını engelleme amaçlı olmalıdır. Tümülüs destek duvarı ile aynı doğrultuda yerleştirilen 8 örnek ise bunların orijinal bir planın parçası olabileceğini de düşündürmektedir. Bununla birlikte, çoğunlukla

[124] Kesitte bir kapatma duvarı ile dromos girişinin kapatılmış olduğu belirtilmiş olmasına karşın bir tanımlama gerçekleştirilmemiştir.
[125] Erkanal-Öktü 2018.
[126] Yayınlarda kapatma duvarının dromos başlangıcının 4 m ilerisinde olduğu aktarılmakla birlikte plana bakıldığında dromos yan duvarlarının başlangıç kısmının çökmüş olabileceği anlaşılmaktadır.

tarihleme verileri bulunmayan bu kapatma duvarlarının Korres'in Peristeria Tholos Mezar için önerdiği gibi[127] ikincil kullanımlara ait olabileceği de bir olasılıktır.

I.2. Stomion

Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan ve lento ile kapatılmış bir geçit olan stomion[128] (Lev. 1.1) tholoslarda yapı cephesinin ve kubbenin payandası şeklinde düzenlenmiştir. Bu basit geçit düzeni kısa bir dromos gibi gözükmektedir. Bu mimari özellik sayesinde tholoslar daha belirgin hale gelmektedir. Stomionun dromos tarafındaki duvarları dikey olarak yükselirken oda tarafındaki duvarları kubbenin eğimini takip eder ve odanın duvarlarına uyum sağlar. Payanda ve bütün stomion duvarları mezar odası duvarlarının işçiliğinden çok daha sağlam ve güçlüdür[129]. Mezar yapısının statiğininde en zayıf noktayı oluşturan giriş kısmı olan stomionun duvarları en fazla kalınlığa sahiptir[130]. Pelon tholosların birçoğunun ilk aşamada stomionunda tahribatların gerçekleştiğini düşünmektedir[131]. Stomiondaki bu statik zayıflık Mykenai'de, Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1) ve Epano Phournos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 2, Lev: 4.2) stomion iç yan duvarlarından birinin yıkılmasından da anlaşılmaktadır[132]. Aegisthos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 3, Lev: 95.1) stomionu korumuştur, fakat yan blokları oda tarafına doğru kaymıştır ve stomion 1914 yılında ek bir duvarla desteklenmiştir. Wace tarafından önerilen tipolojik sınıflandırmada[133] bu üç mezarın şehrin en eski üç mezarı olduğu ve

[127] Korres 1980b: 298-307.
[128] Como 2007: 29.
[129] Pelon 1976: 298. Pelon odanın yatay duvarlarının yanal baskılarını içerebilmesi ve kubbenin dışa doğru itilmesinde stomionun, bir payanda gibi davranması gerektiğini düşünmektedir.
[130] Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1) odanın temel kalınlığının, yan odaya erişmek için görünen bölme duvarlarına karşılık geldiği (2,43 m) hipotezinde, stomionun derinliğinin iki katından fazla (5,40 m) olduğu tespit edilmiştir.
[131] Pelon 1976: 298.
[132] Wace 1921-1923: 289-292.
[133] Wace tarafından yapılan tipolojik sınıflandırmada oranlama; Dromosun bitiminden mezar odasının başlangıcına kadar olan zeminin ölçülmesi sonucu ortaya çıkan derinlik ölçüsüyle lento zemininden tabana kadar olan yükseklik ölçüsünün birbirine oranıdır. Bu oran birçok mezarda neredeyse aynıdır bazı mezarlarda ise birbirine çok yakındır. Wace tarafından oluşturulan bu oranlama Mykenai'de, belirgin olarak ölçülen III. grubun mezarlarında, neredeyse aynıdır. Ancak I. gruba dâhil olan Kyklopien Tholos Mezar'da (Kat. No. 1, Lev: 4.1) ve II. gruba dâhil olan Epano Phournos Tholos Mezar'da (Kat. No. 2, Lev: 4.2) bu derinlik çok daha fazladır. Hiç kuşkusuz daha büyük olan bu derinliğin sebebi stomionu güçlendirme isteğinden kaynaklanmaktadır.

stomionun dayanıksızlığının tasarım hatasından kaynaklandığı belirtilmiştir[134]. Aynı problem Klytemnestra Tholos Mezar'da (Kat. No. 8, Lev: 7.2) da gözlenmiştir, ancak sorun stomionun dayanıksız yapısından değil dromosun doğu duvarının bir kısmına zarar veren yağmur sularının sızıntılarından kaynaklandığı anlaşılmıştır[135]. Tsountas, Vapheio Tholos Mezar'ın (Kat. No. 20, Lev: 16.1) stomion bloklarında ve Thorikos Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2) stomion iç yan blokları ile lentoda kırılmalar tespit etmiştir. Bu deformasyonun yağmur sularının sızıntılarından kaynaklandığını savunmuştur[136]. Statik açıdan bakıldığında mezar odası duvarları tam bir daire yapacakken stomion kısmında kesintiye uğrar. Bu bağlamda Tholos mimarisinin statiğinde stomion, mezar odasının dairesel kemerli duvarına karşılık işlevi ve arka kısımdaki kazı çukuruna yakın zeminin desteklenmesi için kullanılıyor gibi görünmektedir. Bu gözlemlere dayanarak tholos mezarın ilk önce stomion yapısının ve ardından eş zamanlı olarak mezar odasının inşa edildiği önerilebilir.

Tholos mezarlarda stomionlar zemin seviyesinde daha genişken lento seviyesine doğru genişliği azalır[137]. İçe doğru eğimli olan yan duvarlar lento bloklarıyla sıkıştırılarak[138] tonozlu bir geçit işlevi görmektedir. Troizen, Magoula Tholos Mezar A'nın (Kat. No. 93, Lev: 44.2) dış giriş yüksekliği 3,40 m, genişliği zemin seviyesinde 2 m, lento seviyesinde ise 1,50 m'ye kadar daralmıştır. Yüksekliğin zemin seviyesindeki genişliğe oranı Argolis'de geçerli olan 2/1 ideal oranında[139] yapılmış olsaydı 4 m yükseklikte olması beklenen stomionunun 3,40 m yükseklikte olması alçak bir giriş olarak tanımlanmasına yol açar[140]. Benzer şekilde oransal olarak alçak bir girişe sahip diğer tholos örnekleri Messenia'da karşımıza çıkmaktadır.

---

[134] Wace 1921-1923: 357-358; Pelon 1976: 310-311.
[135] Wace 1921-1923: 357-358.
[136] Tsountas 1889: 139-140.
[137] Lento seviyesinde genişliği azalan mezarlar; Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1), Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1), Kopanaki Tholos Mezar B (Kat. No. 68, Lev: 36.1), Kaplani Tholos Mezar No. 24 (Kat. No. 76, Lev: 39.1), Marathon Tholos Mezar (Kat. No. 104, Lev: 50.1), Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2), Parga Tholos Mezar'dır (Kat. No. 139, Lev: 64.1).
[138] Wace 1949: 29.
[139] Pelon 1976: 300.
[140] Konsolaki-Yannopoulou 2015: 495.

Belli durumlarda dromostan başlayarak odaya doğru stomion zemininde de genişliğin azaldığı gözlemlenmiştir[141]. GH döneminin başlarında yapılmış olan Volimidia'daki Koronios grubundaki gibi bazı mezarlarda ise stomionlara göre dromosun daha dar olduğu tespit edilmiştir[142]. Dromostan stomiona doğru herhangi bir daralma olmaksızın inşa edilmiş mezarlara yoğun olarak Messenia Bölgesi'nde rastlanmaktadır. Bu mezarlar GH I'den GH IIA dönemine geçişte inşa edilmiş mezarlardır[143].

Stomionda kullanılan blokların boyutları binanın geri kalanında kullanılanlardan daha büyüktür. Mykenai'de Tiryns Tholos Mezar'ın (Kat. No. 14, Lev: 13.1) stomion kuzey yan duvarlarında iki adet çok büyük blok kullanılmıştır[144]. Genii Tholos Mezar'ın (Kat. No. 7, Lev: 7.1) stomion temel sırasındaki en büyük bloklar, taşların birbirini daha iyi desteklemesi için odaya ve dromosa doğru olan köşelere yerleştirilmiştir. Bu köşeler direnci düşük olan noktalardır. Mykenli ustalar bu noktaları güçlendirmek için büyük bloklara bağlama taşı koymayı denemişlerdir. Mykenai'deki Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2), Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 5.2) ve Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 6.1) stomionlarında da bağlama taşlarını görmek mümkündür. Persson, Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2) için de benzer bir durum olduğunu belirtmiştir[145]. Stomionun köşe blokları dışında, blokların yontma izleri blokların konumuna bağlı olarak değişmektedir. En büyük bloklar zorunlu olarak alt sıralara yerleştirilmiştir. Yapıdaki yan bloklar yüzünden lentonun hemen altına daha büyük ve düz olan bloklar yerleştirilmiştir. Bunun için Mykenli ustalar her zaman uzun blokları tercih etmişlerdir. İşlenmiş blokların gelişiminin en kolay takip edildiği yer Mykenai'dir. Bu gelişime göre; Wace'in 1. grubunda yer alan Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1), Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 4.2) ve Aegisthos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 3, Lev: 95.1) stomion bloklarında işlenmemiş moloz taşlar kullanılmıştır.

[141] Pelon 1976: 336.
[142] Wace 1932: 126.
[143] Diodia Tholos Mezar (Kat. No. 79, Lev: 39.2), Kaplani Tholos Mezar No. 24 (Kat. No. 76, Lev: 39.1), Veves Tholos Mezar, Koukounara Phyties Tholos Mezar 2 ve Vassiliko Tholos Mezar 1 (Kat. No. 72, Lev: 38.1) bu mezarlara örnektir.
[144] Dromosa doğru olan blok 0,30 m yüksekliğinde ve 1,80 m uzunluğundadır, odaya doğru olan blok ise 0,35 m yükseklikte ve 2,20 m uzunluktadır.
[145] Persson 1931: 22.

Panagia Tholos Mezar'ın stomionunda (Lev: 95.2) ise ilk kez iyi işlenmiş ve hiçbir bağlayıcının olmadığı dörtgen konglomera bloklar kullanılmıştır. Bunun aksi olan iki örnek ise Messenia bölgesinde yer alan Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.3) ve Vlakhopoulo Tholos Mezar (Kat. No. 59, Lev: 31.2)'dır. Bu mezarlarda stomion oldukça düzensiz ve farklı boyutlarda taşlardan oluşan bir duvar tekniğine sahiptir[146].

Taşı biçimlendirmekte kullanılan testerenin ilk kullanım örnekleri ise konglomera bloklara sahip olan Genii Tholos Mezar'da (Kat. No. 7, Lev: 95.3) ortaya çıkmıştır. Hem blokların testere kullanılarak şekillendirilmesi hem de hiçbir bağlayıcının olmadığı dörtgen konglomera blokların bir arada kullanıldığı örnekler ise Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 95.4) ve Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2) stomionlarıdır. Bu iki teknik paraleldir, fakat mezarlarda testere kullanımının daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Dörtgen blokların kullanımı Mykenai dışındaki tholoslarda oldukça nadir olmasına karşın bu tip bloklar mezarların stomionlarında daha sık kullanılmıştır. Bu dörtgen blokların kullanımına Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1) ve 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1) ile Peristeria Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 61, Lev: 33.1) rastlanmaktadır. Genellikle, stomionun blokları işlenmeden bırakıldığında, üstünkörü bir şekilde kabası alınmaktadır ve blokların görünür tarafı düz bir yüz sunmaktadır.

Valmin Malthi Tholos Mezar 1 ve 2'nin (Kat. No.70-71) stomion bloklarının aralarındaki boşluklarda küçük taş parçalarının kullanıldığını kaydetmiştir. Valmin'egöre Tholos Mezar 2'de yoğun olarak kullanılan bu küçük taş parçalarının sebebi tholosun en zayıf noktası olduğu düşünülen alanları güçlendirmektedir[147]. Diodia Tholos Mezar'da (Kat. No. 79, Lev: 39.2) ise hiç küçük taş kullanımına rastlanmamıştır. Bununla birlikte Tholos mezarların inşasında kullanılan kuru duvar tekniğinde yapının her taşının oturduğu sırayı sağlamlaştırmak için cephelerdeki birleşimlerde sıva kullanıldığı da bilinmektedir. Bazı mezarlarda stomion blokları arasında kalan boşlukların sıva ile doldurulması bu duruma kanıttır. Kephala Tholos Mezar'ın (Kat. No. 165, Lev: 74.3) stomionunun yan duvarlarla

[146] Zavadil 2013: 60.
[147] Valmin 1926-1927: 72.

yaptığı köşe de sıvanmıştır[148]. Peristeria'daki Tholos Mezar 1'de, (Kat. No. 61, Lev: 33.1) Vaphio Tholos Mezar'da, (Kat. No. 20, Lev: 16.1) Kokla Tholos Mezar'da[149], (Kat. No. 15, Lev: 14.1) Tiryns Tholos Mezar'da[150], (Kat. No. 14, Lev: 13.1) Nikhoria MME Tholos Mezar'ın[151] (Kat. No. 26, Lev: 17.2) stomion bloklarında da benzer sıva izlerine rastlanmıştır.

Mezar odasına geçişte bir ön oda gibi görev yapan stomion bazı örneklerde moloz taş duvarlarla kapatılmıştır (Lev: 98.3-98.4). Mezar odasının korunmasını sağlamak, mezar odasına giriş çıkışı engellemek ve mezar odasındaki ritüellerin ve gömme işleminin tamamlanmasından sonra oda ile bağlantıyı ortadan kaldırmak için yapılmış olmalıdır. Bu duvarlar hakkında yeterli tarihleme kriteri bulunmadığı için, mezarların sonraki kullanımlarından sonra da girişleri kapatmak için inşa edilmiş olabilecekleri akla gelmektedir. Stomionu kapatan duvarlar yapılan çalışmalar neticesinde kimi zaman tamamen korunmuş olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptığımız incelemeler sonucunda Anakara'da toplam 28 mezarda stomion kapatma duvarı tespit edilmişken Anakara dışında bu rakam yalnızca 6'dır. Anakara dışında stomion kapatma duvarı Kos Adası'nda ve Mykonos Adası'ndaki tholos mezarlarda tespit edilmiştir. Diğer 4 mezar ise Girit Adası'nda yer almaktadır.

I.2.1: Lento

Yığma yapılarda duvarda açılan pencere ve kapı gibi boşlukların üzerine konulan yekpare taş kütlesi olarak tanımlanan lento tholos mezarlarda kubbenin yarattığı yükü zemine iletmek ve stomionu oluşturan yan dikmelerin arasında oluşan üst kısımdaki geçişi kaplamak için kullanılmıştır. Mykenli ustalar lentoda büyük boyutlu bloklar tercih etmişlerdir[152]. Wace'in de ortaya koyduğu gibi lento kubbenin bir kesimi için destek

[148] Dromos duvarında jips'in varlığı duvarların sonradan duvar sıvası ile kaplandığını ortaya koymuştur.
[149] Pelon 1976: 304; Sgouritsa 2009: 737-754.
[150] Pelon 1976: 180.
[151] Wilkie 1992: 237, 241.
[152] Pelon 1976: 297,302.

görevindedir[153]. Mykenler için kapatılacak aralığın genişliği ne olursa olsun büyük boyutlu yatay lento basit ve elverişli bir kapatma şekli sunmuştur[154]. Lento blokları genellikle stomion eksenine doğru enlemesine ve aralarında boşluk kalmayacak şekilde yan yana yatay olarak konulmaktadır. Şimdiye kadar görülen bu tipteki en eski mezar Messenia'daki Osmanaga Tholos Mezar (Kat. No. 42, Lev: 26.1)'dır. Bu Tholos üç bloktan oluşturulmuş lentoya sahiptir. Kullanılan blokların sayısının stomionun derinliğine bağlı olduğu gözükmektedir. Ancak, Mykenai'de daha az sayıda blok kullanma eğilimi de görülmektedir, örneğin Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2) stomion derinliği 5,40 m olmasına rağmen, stomion sadece 2 adet lento bloğuyla kapatılmıştır. Epano Phournos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 2, Lev: 4.2) ise Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2) aksine stomion derinliği 5 m'den az olmasına rağmen stomion 5 adet lento bloğuyla kapatılmıştır. Stomionun tek lento bloğuyla kapatılması çok nadirdir. Lento dromostan odaya kadar stomionun uzunluğunu kaplamak için öngörülmüştür. Fakat bazı durumlarda lento bloklarının kapı pencere pervazı çizgisine çıkıntı yaptığı da görülmektedir. Mykenai'de bu dışa çıkıntı Epano Phournos Tholosundan beri görülmektedir[155]. Düzenleme Aslan Tholos Mezar'da (Kat. No. 6, Lev: 6.2) ise biraz daha farklıdır ve stomionu kapatmak için konglomeradan oluşan lento bloklarından en dıştaki, dörtgen poros bloklardan oluşan yapı cephesiyle hizalandırılmıştır. Benzer düzenleme Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1) ve Dendra Tholos Mezar'da (Kat. No. 12, Lev: 11.2) da gözlenmektedir. İlk konglomera kullanımı tholos mezarlarda lentoda gözlemlenmiştir. Daha sonra mezar odasında

[153] Wace 1921-1923: 388-389; Dirlik 2013; Wace Mykenai'deki tholos mezarların lentoları için de tipolojik bir gelişim ortaya koymuştur. I. grupta yer alan bütün tholosların hepsinde moloz taşlar ve kireçtaşları kullanılmıştır. Kapı inşasında özel bir yapım görülmemesine karşılık kapı sövelerinde büyük blokların tercih edildiği görülmektedir. Bu grubun lento blokları kısa ve üzerlerinde hafifletme üçgeni bulunmamaktadır. Bu durumu Aegisthos Tholos Mezar'da (Kat. No. 3, Lev: 5.1) görmek mümkündür. II. grubun tholoslarının lento blokları ise uzundur ve üzerinde hafifletme üçgeni bulunmaktadır. Panagia Tholos Mezar (Kat. No. 5, Lev: 6.1) bu gruba örnektir. II. grup tholosları hafifletme üçgeninin varlığı ile karakterizedir. III. grup ise konglomera gibi kesme bloklar ve dev bloklarla karakterize olur. III. grupta yer alan Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2) iç lento bloğu devasa boyutlardadır. Bu blok 100 tondan fazla ağırlığa sahiptir. Aynı zamanda III. grupta yer alan Genii Tholos Mezar'ın (Kat. No. 7, Lev: 7.1) iç lento bloğu ve Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2) frizi boyunca devam eden diğer bloklar da çok uzundur.

[154] Perrot & Chipiez 1894: 505-508.

[155] Wace 1953: 71:82.

ortostatik bir dizi şeklinde, sonra stomion içinde poros bloklarla kombinasyon halinde ve son olarak dromosta yerini almıştır. Akhaia'daki Troizen, Magoula Tholos Mezar A'nın (Kat. No. 93, Lev: 44.2) dört bloktan oluşan lentosu vardır. Ancak en dıştaki eksiktir; geri kalan üçü ise kaba, işlenmemiş megalitik yerel kireçtaşı bloklardır. Bloklar arasında en kalın olan blok en iç kısımda kullanılmıştır, ancak blokta mezar odasının eğriliğine uyum sağlayacak şekilde bir şekillendirme yapılmamıştır. Mykenai'deki Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1) ve Epano Phournos Tholos Mezar'da[156] (Kat. No. 2, Lev: 4.2) da bu özelliği görmek mümkündür[157].

Sonuç olarak GH III B'nin başlangıcından itibaren mezarlarda teknik ayrıntılarla yapıda tanımlanması ve kullanımı söz konusudur[158]. Lento bloklarının ana özelliği genellikle büyük görünümleridir. Bu özellik sayesinde bloklar üzerinde etkili olan dikey basınca direnç sağlanmaktadır. Ancak bu direnç sadece blokların arasında bulunan kırık ve çatlakların oluşmasını önlemiştir. Bazı bölgelerde ise lento blokları oldukça incedir. Bunun sebebi yapının daha erken bir tarihte inşa edilmiş olduğunun belirtisi olabilir. Attika'da GH II'ye tarihlendirilen Thorikos'un iki Tholosunda ve Thessalia'da, Volos'un büyük Tholosunda büyük boyutlu lento blokları olmamasına rağmen daha geç tarihli olan Dimini Tholos Mezar A'da (Kat. No. 115, Lev: 56.1) büyük boyutlu lento blokları gözlemlenmiştir. Bilindiği gibi Tholos mimarisinin doruk noktasında, Atreus Tholos Mezar yer almaktadır. Mezarın 8 m uzunluğa, 5 m genişliğe ve 1,20 m yüksekliğe ulaşan iç lento bloğu bulunmaktadır. Mykenli ustalar büyük boyutlarda ve daha büyük kalınlıklardaki lento bloklarını özellikle odaya doğru yerleştirmişlerdir. Wace, bu lento bloklarının nasıl yerleştirildiği konusunda çeşitli düşünceler ortaya koymuştur[159]. Gözlemlerine göre, büyük lento blokları mezarın inşa edildiği tepe yamacına halat ve kütüklerin yardımıyla sürüklenmiştir, sonra stomionun üst noktasına yerleştirilmiştir[160]. Myken tholoslarının birçoğunda tümülüs yamacı giriş rampası görevi görmektedir.

[156] Wace 1921-1923: pl. 44a (Kyklopien Tholos Mezar Kat. No. 1, Lev: 4.1); Wace 1921-1923: pl. 44a 44b (Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 4.2)).
[157] Wace 1921-1923: pl. 44a; Pelon 1976: pl. 151:1.
[158] Küpper 1996: 8-14.
[159] Wace 1921-1923: 289.
[160] Wace 1921-1923: 289.

Tholosların yapı cephelerinde kullanılan büyük dış lento blokları Myken kalelerinin büyük yüksek duvarlarında kullanılan bloklara benzemektedir. Bazı lento bloklarının şekli de işlenmemiş bloklara benzemektedir. Panagia Tholos Mezar'dan (Kat. No. 5, Lev: 6.1) itibaren lento blokları geometrik bir şekille süslenmiştir. Fakat Panagia Tholos Mezar'da, odaya en yakın lento bloğunun iç yüzü odanın eğimine daha iyi uyum sağlaması için eğim verilerek yontulmuştur. Ayrıca mezar odası tarafına bakan iç lento bloğunun köşeleri odanın bloklarıyla uyumlu olabilmesi ve yapının sağlamlığını arttırmak amacıyla girintili şekilde yontulmuştur (Lev: 96.1). Bununla birlikte Genii Tholos Mezar'ın (Lev: 96.2) iç lento bloğunun bir köşesi de yine girintili yontulmuştur. Diğer bir örnek ise Atreus Tholos Mezar'ın (Lev: 97.1) dromosunun kuzey duvarı üzerinde iki kenarı girinti çıkıntılı şekilde yontulmuş konglomera lento bloğudur. Bu lento bloğu Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 6.1) iç lento bloğuyla benzerlik göstermektedir[161]. Günümüzde de görünür durumda olan bloğun alt yüzünün özenli işçiliği gibi şekli de lento olarak kullanılmak için hazırlandığını göstermektedir, ancak bu blok lento olarak kullanılmaktan vazgeçilip dromosun duvarlarında duvar taşı olarak kullanılmıştır[162]. Anakara dışındaki tholos mezarlarda da lento kullanımı gözlenmiştir[163]. Kefalonia Adası'da Koroni Tholos Mezar (Kat. No. 140, Lev: 64.2), Tzannata-Borzi Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2) ve Mazarakata Tholos Mezar'ın (Kat. No. 147) stomionu üzerinde korunmuş lento bloklarına rastlanmışken Zakynthos Adası'da Keri Tholos Mezar'ın (Kat. No.149, Lev: 69.1) stomionu üzeri ise tek bir lento bloğu ile kapatılmıştır. Benzer şekilde Girit Adası'nda Vassiliki Tholos Mezar 2'de (Kat. No. 170, Lev: 76.2) de lento bloğu tek bir bloktur ve orijinal yerinde bulunmuştur. Stylos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 151, Lev: 68.2)

[161] 1 m yüksekliğinde, 2 m genişliğinde ve 6 m uzunluğunda ölçülen bu bloğun boyutları mezarın dış lento bloğunun boyutlarıyla neredeyse aynıdır. Mezar için hazırlanan lentonun bir bloğu olduğu söz konusudur, fakat bu bloğun teknik bir nedenden dolayı kullanılmadığı ve dromosun yan duvarlarının inşasında yeniden kullanıldığı belirtilmiştir. Benzer bir yeniden kullanım da Genii Tholos Mezar'da (Kat. No. 7, Lev: 7.1) tespit edilmiştir.

[162] Wace 1921-1923: 340.

[163] Kefalonia Adasındaki Koroni Tholos Mezar (Kat. No. 140, Lev: 64.2), Tzannata-Borzi Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2) ve Mazarakata Tholos Mezar (Kat. No. 147), Zakynthos Adası'nda Keri Tholos Mezar'da (Kat. No.149, Lev: 69.1) Girit'te Akhladia Tholos Mezar, Vassiliki Tholos Mezar 1 (Kat. No. 169, Lev: 76.1), Vassiliki Tholos Mezar 2 (Kat. No. 170, Lev: 76.2), Arkhanes Tholos Mezar, Kephala Tholos Mezar (Kat. No. 165, Lev: 74.3), Apodopolou Tholos Mezar (Kat. No. 154), Stylos Tholos Mezar (Kat. No. 151, Lev: 68.2), Mykonos Adasında, Mykonos Tholos Mezar (Kat. No. 174, Lev: 78.2) ve Anadolu'da Kolophon Tholos Mezar'da (Kat. No. 192, Lev: 86.1) lento bloklarının varlığı tespit edilmiştir.

üç lento ile kapatılmış stomionu ise anıtsallığı ile dikkat çekmektedir. Akhladia Tholos Mezar (Kat. No. 172, Lev: 77.2) duvarla çevrili bir dromos ve yüzey altında lentolarla çevrili bir stomiona sahip olduğu görülür. Mezarda olağan dışı olarak girişin tam karşısında ikinci bir kapının daha yer almasıdır. Stomion işlenmiş büyük taşlardan yapılmıştır. Üç büyük lento bloğu ile de kapatılmıştır. Mezarın tonoz şeklindeki formu lento üstünde başlar ve böylece oluşan tonoz, bir kubbe kadar etkilidir. Arkhanes Tholos Mezar'da (Kat. No. 164, Lev: 74.2) stomionun üst kısmı monolit lento bloğu ile kapatılmıştır. Apodopolou Tholos Mezar'ın (Kat. No. 154) stomion yan duvarları lentoya direkt olarak dayanmaktadır ve yukarıya doğru dikey olarak yükselir. Lento hafifletme üçgeni ile desteklenmek yerine ikinci bir lentonun kapı aralığında dikdörtgen bir boşluğa yerleştirilmesiyle desteklenmiştir H. G. Lolling benzer boşluğu Menidi Tholos Mezar'da (Kat. No. 105, Lev: 51.1) da tespit etmiştir[164]. Mykonos Tholos Mezar'da (Kat. No. 174, Lev: 78.2) ise 5 granit büyük lento bloğuna sahip mezarın stomionu lento blokları ile kapatılmıştır. Bu granit bloklar 1,55-2,0 m uzunluğundadır.

Anlaşılacağı üzere stomion üzerinde yer alan lento blokları en temelde yapının statik açıdan gereksinimine cevap vermek amacıyla kullanılmıştır. Kapı boşluğundan kaynaklanan zayıf alanın ortadan kaldırılmasına ve yapının üst kısmındaki ağırlığın dağılımı desteklemeye yardımcı olmaktadır. Kullanılan lento bloklarının büyük ve dayanıklı taş cinslerinden tercih edilmesi de bu durumu açıklamaktadır.

I.2.2: Hafifletme Üçgeni

Myken Tholos Mezarlarında göze çarpan bir özellik de lento bloğu üzerinde hafifletme üçgeninin kullanılmasıdır. Hafifletme üçgeni kubbenin lento üzerindeki baskısını azaltmak için tasarlanmış bir açıklıktır[165]. Bu açıklık daha sonradan bazı hafif taşlarla doldurulabilmektedir[166]. Yapının bağımsız yönünü arttırmak için bu alanda malzeme seçiminde hassasiyet gösterdikleri gözlenmiş doğada ulaşılabilirliği kolay olan

[164] Lolling1880.
[165] Pelon 1976: 308.
[166] Fields & Donato 2004: 11.

malzemeler kullanmışlardır[167]. Hafifletme üçgeni yapının oluşturduğu dikey basıncı doğrudan lento üzerine değil yan duvarlar aracılığıyla zemine ileten etkili bir mimari özellik göstermektedir. Lento üzerinde bindirme tonoz formunda üçgen şeklinde yaratılan bu açıklık genellikle düzensizdir. Paralel yan duvarları stomion eksenine dikey olarak konumlandırılmış olan hafifletme üçgeni yalnızca bir üçgen değil içe doğru giden bir prizma şeklindedir. Büyük tholoslarda hafifletme üçgeninin odaya bakan iç yüzü dış yüzde görülen üçgenden çok daha küçüktür. Stomion üzerinde lento blokları ile sağlanan yatay platformun üzerinde hazırlanan hafifletme üçgeni düzenleme gereksinimi yatay şekilde ilerleyen mezar odası duvarının sıkıştırma kuvveti, stomion yan duvarları üzerinde ve stomion platformunun inşası sırasında etkisiz kılınarak ideal bir yarım daire şeklinde oluşturulmuş mezar odasının duvarlarının uyguladığı baskı, stomion platformu üzerinde etkili olmaktadır[168]. Bu platform üzerinde lentonun sabit yükü vardır. Taşların birbiri arasında uyguladığı güç oranı ve yönelimi stomion eksenine paralel ya da diktir. Bu varsayılan baskı hafifletme üçgeninin üst kısmı üzerine bulunan taşların kalınlığı içinden, aşağıya doğru gelen kuvvetler tarafından sağlanır. Böylece hafifletme üçgeni üzerindeki güç oranı ve baskı farklı kuvvet yönlerine dağılarak stomion platfomuna gelecek olan doğrudan baskıyı azaltmaktadır (Lev.2.1).

Hafifletme üçgeni kullanımı Myken Döneminde genellikle Anakara'nın bir karakteristiği olarak düşünülmüştür[169]. Ancak bu mutlak bir kural olmamasına karşın genel olarak bakıldığında Mykenli ustaların yaratısı olduğu anlaşılmaktadır. Hafifletme üçgenine sahip tholos mezar örnekleri Anakara'nın farklı bölgelerinden Messenia, Argolis, Thessalia ve Euboea'daki tholos mezarlarda ve Girit Adasında birkaç örnekte gözlenmektedir. Argolis'de hafifletme üçgenine sahip 5 adet tholos mezar örneği bulunmaktadır. Bunlar; Panagia Tholos Mezar (Kat. No. 5, Lev: 6.1), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2) ve Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1)'dır. Myken'de hafifletme üçgeni bazı mezarlarda net olarak gözlenmekteyken, bazılarında görülmez. Bu

[167] Pelon 1976: 270.
[168] Santillo-Frizell & Santillo 1984: 45-46.
[169] Pelon 1976: 308.

bağlamda Aslan Tholos Mezar'da (Kat. No. 6, Lev: 6.2) hafifletme üçgeninin varlığı şüphelidir. Panagia Tholos Mezar'ın konglomera lentosu üzerinde inşa edilmiş hafifletme üçgeni tahribata uğramıştır. Buna rağmen, üçgenin varlığı lentonun uzunluğundan net olarak anlaşılmaktadır ve hafifletme üçgeninin görüldüğü en erken örnek olarak tanımlanabilmektedir. Aegisthos Tholos Mezar'ın (Lev: 97.2) lentosu üzerinde yer alan hafifletme üçgeni ve girişin kesme taşlardan inşa edilmiş olması teknik gelişime işaret etmektedir[170]. Genii Tholos Mezar'da hafifletme üçgeni iç ve dışta küçük poros bloklarla kapatılmıştır. Cephede lento bloğunun üstünde ve hafifletme üçgeninin altında 0,10 m çıkıntı yapan 0,20 m genişliğinde yatay kornişler bulunmaktadır. Stomion iki büyük lento bloğuyla örtülmüştür ve iç bloklardan birisi çok büyüktür. Lento blokları yan duvarlarla örtüşmektedir ve böylece hafifletme üçgeni için de geniş yer sağlamaktadır[171]. Benzer korniş düzenlemesini Atreus Tholos Mezar'da hafifletme üçgeninin alt kısmında, Kazanaki Tholos Mezar'da (Kat. No. 114, Lev: 55.2) hafifletme üçgeninin üzerinde ve Dimini Tholos Mezar B'de (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3) hafifletme üçgeninin altında görmek mümkündür. Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2) lentosu üzerinde ise yüksek bir hafifletme üçgeni bulunduğu görülmüştür. Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2) görüldüğü gibi dış yüzey renkli taşlarla süslenmiştir. Lento üzerindeki hafifletme üçgeninin iç tarafı konglomera bloklar ile kapatılmıştır. Tiryns Tholos Mezar'ın (Lev: 97.2) hafifletme üçgeni ise mezarın dış kısmında korunmuş olmasına rağmen mezar odasından bakıldığında korunmadığı gözlemlenmiştir. Bu mimari düzenleme ve konteks Geç Hellas Dönemini işaret etmektedir. Atreus Tholos Mezar'ın hafifletme üçgeni lentonun üzerinde uzun ve sivri uçlu bir görünüme sahiptir. Atreus Tholos Mezar'ın hafifletme üçgeni ile Klytemnestra Tholos Mezar'ın hafifletme üçgenlerinin yükseklikleri iç kısma oranla dış kısımda daha yüksektir. Atreus Tholos Mezar'ın lentosu üzerindeki hafifletme üçgeni açık bir şekilde gözlenmektedir ve mezarın dış yüzünde cephenin üst kısmında dekoratif süslemeye bağlı bazı çivi çukurlarına ait delikler de görülebilir durumdadır. Bu dekoratif süslemede kırmızı mermerden küçük üçgen parçaları ve mezarın iç kısmında özenle hazırlanmış

[170] Wace 1921-1923: 319-320.
[171] Wace 1921-1923: 378.

spiral şekilde tasarlanmış kabartmalar yer almaktadır[172]. Bu tip taşlar hafifletme üçgeninin zirvesini doldurmak için kullanılmıştır. Atreus Tholos Mezar'ın lentosu üzerindeki dekoratif süslemede kullanılan taşların diğer parçaları Atina National Museum'da[173], British Museum'da[174], Münih'de[175] ve Nauplion'da sergilenmektedir. Muhtemelen bir zamanlar bu süsleme açık olan hafifletme üçgenini dışarıdan kapatmak amacıyla kullanılmıştır[176]. Bu mezarda bulunan dekoratif amaçlı kullanılan kırmızı mermerden parçalar Atina'da ve British Museum'da yer alan Myken'in yarım rozet biçimli süslemesine benzemektedir[177]. Bu sebepten dolayı bu süslemenin Atreus Tholos Mezar'ın cephesi üzerinde kullanıldığı söylenebilir. Hafifletme üçgeninin yan alt köşeleri neredeyse dikey şekildedir, fakat kırmızı mermer levhadan spiral biçimli süsleme ile düzenlenmiş olarak korunmuş bölgeler eğik kenarlara sahiptir. Olasılıkla spiral biçimli süsleme hafifletme üçgeninin alt kısmına doğru gelmez. Bantla örtülmüş olan bu rozet ve triglif süsleme spiral biçimli süslemenin tam karşısına doğru yapılmıştır. Ön cephenin üst kısmında ve hafifletme üçgeninin kenarlarında dekorasyon olarak nasıl bir uygulamanın olduğu tam olarak bilinmemektedir.

Wace[178], Aslan Tholos Mezar'ın (Kat. No. 6, Lev: 6.2) lentosunun 3 adet konglomera (orjinalinde 4) lento bloğuyla kapatıldığını iddia etmektedir. Stomion duvarları ile oldukça iyi örtüşen bu lento blokları üzerinde hafifletme üçgenin var olduğu kabul edilmektedir. Kato Phournos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 4, Lev: 5.2) stomionu da 3 adet büyük konglomera lento bloğuyla kapatılmıştır. Bunlar Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 6.1) lento blokları gibi girişin yan duvarları ile örtüşür ve bu nedenle Wace[179] bu mezarın başlangıçta lentosu üzerinde bir hafifletme üçgeni olduğunu savunmaktadır. Messenia Bölgesi örneklerinde hafifletme üçgeninin kullanıldığına dair net göstergelerin

[172] Perrot & Chipiez 1894: 622.
[173] Perrot & Chipiez 1894: 624, Fig. 271.
[174] Perrot & Chipiez 1894: 622, Fig. 269.
[175] Perrot & Chipiez 1894: 623-625, Fig. 270, 273.
[176] Dirlik, 2013.
[177] Perrot & Chipiez 1894: 622-624.
[178] Wace 1921-1923: 325.
[179] Wace 1921-1923: 322.

yanı sıra hafifletme üçgeni tespit edilemeyen ancak hafifletme üçgeni için özellikle hazırlanmış bloklar da bulunmaktadır.

Bununla birlikte hafifletme üçgeninin Euboea'da, Katakalou Tholos Mezar (Kat. No. 111, Lev: 54.1) ve Vellousia Tholos Mezar'da, (Kat. No. 110, Lev: 53.2) Thessalia'da,[180] Dimini Tholos Mezar A (Kat. No. 115, Lev: 56.1), Dimini Tholos Mezar B (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3), Kazanaki Tholos Mezar (Kat. No. 114, Lev: 55.2) ve Volos Tholos Mezar'da (Kat. No. 113, Lev: 55.1), Attika'da, Thorikos Tholos Mezar B (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2), Menidi Tholos Mezar (Kat. No. 105, Lev: 51.1) ve Marathon Tholos Mezar'da (Kat. No. 104, Lev: 50.1) ve Messenia'da, Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev: 36.2), Routsi Tholos Mezar 1 (Kat. No. 43, Lev: 26.2), Mouriatada Tholos Mezar'da (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2) kullanıldığını görmek mümkündür. Thorikos Tholos Mezar B, Volos Tholos Mezar, Menidi Tholos Mezar ve Dimini Tholos Mezar B arasında kronolojik bir birliktelik de bulunmaktadır. Thorikos Tholos Mezar B'nin hafifletme üçgeni dışarıdan ya da içeriden bakıldığında tamamen duvara gömülüymüş gibi görünmektedir. Mouriatada Tholos Mezar ve Menidi Tholos Mezar'da ise hafifletme üçgeni sadece stomionun iç kısmında görülebilir. Ancak Menidi Tholos Mezar'da (Kat. No. 105, Lev: 51.1) cephede hafifletme üçgeninin bulunduğu alan mazgal gibi görünmektedir. Katakalou Tholos Mezar'da (Kat. No. 111, Lev: 54.1) ise stomion kısmında hafifletme üçgeni açıkken cephede duvar ile kapatılmıştır. Anakara dışında ise Zakynthos Adasında (Keri Tholos Mezar'da, Girit Adasında Stylos Tholos Mezar (Kat. No. 151, Lev: 98.1), Margarites Tholos Mezar (Lev: 98.2) Apodoulou Tholos Mezar'da (Kat. No. 154) lento üzerine binen yükü hafifletmeye yönelik hafifletme üçgeni kullanımı görülmektedir. Aynı zamanda tholos mezarlarda yer alan hafifletme üçgeninin Girit'deki Myken etkisine işaret ettiğini de düşünebiliriz.

Sonuç olarak hafifletme üçgeni kullanma geleneğinin dışarıdan hiçbir etki altında kalmadan Peleponnessos'un güneybatısında başlamış olduğu görülmektedir[181] ve sonrasında Myken Mimarisi açısında karakteristik bir unsur haline gelmiştir. Mykenler

[180] Zekiou 2019: 177.
[181] Pelon 1976 : 315.

hafifletme üçgeninin prensibini keşfettikleri halde devasa lento bloklarını kullanmaya devam etmişlerdir. Girişi kaplayan büyük bir iç lento bloğu şüphesiz başka bir şeyin üzerine dayanan duvar ağırlığını dağıtmak ve böylece kapı sövelerinin yatay itiş gücünü hafifletmek amacı taşır. Bu sebeple mezarın içinde bulunan iç lento bloğunun daha büyük olduğu fark edilir. Şayet küçük bloklar tercih edilseydi oldukça iyi bir şekilde amaca hizmet edebilirdi, çünkü küçük blokları kesmek ve işlemek her zaman çok daha kolay olmuştur. Olasılıkla mezarlarda lento bloğu kullanımının devam etmesinin Mykenli ustaların hafifletme üçgeninin ilkesini kavrayamaması değil mimari bir gereksinim olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Mykenai'deki alt geçit çatısından, gizli sarnıç duvarlarından ve bir süre sonra Tiryns'deki galerilerden anlaşıldığı kadarıyla Mykenlerin hafifletme üçgenin ilkesini ve hangi duvarın doğal açısıyla nasıl duracağını daha iyi anladığı görülmektedir.

I.3: Mezar Odası

Tholos mezarlarda mezar odasının düzenlemesi yapıda en ilgi çekici alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bindirme tekniği kullanılarak inşa edilmiş olan tholos mezar odaları dairesel bir plan üzerinde yükselen arı kovanı biçimli bir kubbeye sahiptir. Birçok araştırmacı bu odanın inşa sürecini açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır[182]. Donaldson, inşa sürecinde temel bir prensip olarak bilinen yatay halka kemerin önemini ilk vurgulayan kişi olmuştur[183].

Düzenli sıralar halinde ya da olmaksızın yerleştirilen büyük taşlarla inşa edilen tholos mezarın odası dairesel planlı olmasına karşın her zaman tam bir daire formu sunmamaktadır[184]. Tam bir daire formu göstermeyen Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2) için Perrson, bu durumun Tholosun zeminindeki deformasyondan kaynaklandığını belirtmektedir[185]. Daireye yakın formlu mezarların haricinde mezar

[182] Gasche & Servais 1971; Wilkie 1992; Ching 1995: 60.
[183] Stuart & Revett 1830.
[184] R. Bohn tarafından 1880 yılında ortaya konulan bu tespit Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2) için de yapılmıştır Bohn *vd*. 1880: 46.
[185] Valmin 1926-1927: 65.

odasının planının dairesel değil elips şeklinde olduğu Thorikos Tholos Mezar A gerçek bir tholos olarak değil de ara form olarak değerlendirilmiştir[186]. Thorikos Tholos Mezar A'nın uzun ekseni 9 m genişliği sadece 3,5 m'dir[187]. Anakara'da Katarraktis Tholos Mezar B (Kat. No. 97), Nikhoria Tholos Mezar C (Kat. No. 30, Lev: 19.1), Nikhoria Tholos Mezar E (Kat. No. 32, Lev:19.2), Platanovrisi Tholos Mezar (Kat. No. 91, Lev: 43.3), Voidikilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1), Malthi Tholos Mezar 2 (Kat. No.71, Lev: 37.1) ve Volos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 113, Lev: 55.1) odaları tam dairesel formda değildir. Anakara dışında ise Girit Adasında Plati Tholos Mezar (Kat. No. 162, Lev: 73.2), Psila Khomata Tholos Mezar (Kat. No. 161, Lev: 73.1), Vassiliki Tholos Mezar 2 (Kat. No. 170, Lev: 76.2) ve Sata Tholos Mezar (Kat. No. 155, Lev: 70.1), Batı Anadolu'da Panaztepe'de Mezar A (Kat. No. 180, Lev: 81.1), Mezar B (Kat. No. 181, Lev: 81.2), Mezar D (Kat. No. 182, Lev: 81.3), Mezar E (Kat. No. 183, Lev: 82.1), Mezar Ğ (Kat. No. 184, Lev: 82.2), Mezar İ (Kat. No. 185, Lev: 83.1), Mezar AT (Kat. No. 186, Lev: 83.2), Mezar AY (Kat. No. 188, Lev: 84.2), Mezar BC (Kat. No. 189, Lev: 84.3) ve Mezar BJ (Kat. No. 190, Lev: 85.1), tam dairesel form görülmez[188].

Myken Tholos Mezar anıtlarında mezar odası duvarları için Wace sadece Mykenai'de yer alan mezarları içeren bir sınıflandırma önerisinde bulunmuştur[189]. Pelon ise tüm Anakara'da yer alan mezarlar için bir sınıflandırma ortaya koymuştur[190]. Pelon'un yaptığı sınıflandırmanın ilk grubunu (tip I), Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1) gibi büyük duvarlara sahip mezar odaları oluşturmaktadır. Bu grup içerisine Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2), Troizen Magoula Tholos Mezar A (Kat. No. 93, Lev: 44.2) ve Kazarma Tholos Mezar (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2) dâhil edilebilir. Bu mezarlardan Troizen Magoula Tholos Mezar A, Kyklopien Tholos Mezar[191] (Kat. No. 1,

[186] Pelon 1976: 338.
[187] Waterhouse & Hope Simpson 1961: 132-135.
[188] Aynı zamanda Batı Anadolu'da Mezar BJ, Mezar BC, Mezar B, Mezar A, Mezar E ve Girit Adasındaki Plati Tholos Mezar'ın (Kat. No. 162, Lev: 73.2) da mezar odasının p ya da tes p şeklinde inşa edilmiş olması dikkat çekicidir.
[189] Wace 1921-23: 387-393; Persson 1931:140; Wace'in sınıflandırmasında mezarlarda kullanılan iki grup duvar tekniği vardır; 1. moloz taş duvarcılık 2. konglomera kesme taş duvarcılık.
[190] Pelon 1976: 337-341.
[191] Wace 1921-1923: 287-290, fig. 50; Pelon 1976: 157-158, pl. 151, 2.

Lev: 4.1) ve Kazarma Tholos Mezar'da[192] en alt sıralarda büyük kiklopik duvar tekniğinin uygulandığı, daha yukarılara doğru çıkıldıkça daha küçük ve düz formlu taşların kullanıldığı görülmüştür. İkinci grup (tip II), çoğunlukla işlenmemiş yassı taşlardan inşa edilmiş mezar odası duvarlarına sahip mezarlardan oluşmaktadır[193]. Kephalovryso Tholos Mezar'da (Kat. No. 92, Lev: 44.1) kullanılan yassı taşlar çok az işlenmiş olmasına karşın bu grup içerisinde değerlendirilebilir.

Üçüncü grubu (tip III) işlenmiş bloklarla inşa edilmiş mezar odası duvarlarına sahip mezarlar oluşturmaktadır[194]. Pelon'un dördüncü grubu (tip IV) odaları mükemmel işlenmiş kesme taş duvarlardan yapılmış olan Tholos mezarlardan oluşmaktadır ve Wace'in sınıflandırmasında 2. gruba karşılık gelmektedir[195]. Pelon'un yapmış olduğu sınıflandırma önerisinde işlenmemiş dörtgen taşlardan inşa edilmiş olan mezarlar için herhangi bir grup önerisi bulunmamaktadır. Buna karşın eldeki verilere dayanarak oluşturulacak sınıflandırmada işlenmemiş taşlardan meydana getirilen mezar odası için de ayrı bir sınıflandırma kriterinin oluşturulabileceğini önermekteyiz. Yeni sınıflandırma önerimizde 1. grup *işlenmemiş taşların* düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle

[192] Protonotariou-Deilaki 1968; Protonotariou-Deilaki 1969; Pelon 1976: 181-182, pl. 160, 2-4.

[193] Nikhoria Tholos Mezar B (Kat. No. 29, Lev: 18.2), Tragana Tholos Mezar 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1), Polla Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 54), Koukonara Livaditi Tholos Mezar (Kat. No. 49), Tourliditsa Tholos Mezar (Kat. No. 60, Lev: 32.1-32.2), Khalkias Tholos Mezar A (Kat. No. 81, Lev: 40.2), Khalkias Kroikanos Tholos Mezar (Kat. No. 83), Aipeia Tholos Mezar (Kat. No. 80, Lev: 40.1), Psari Tholos Mezar (Kat. No. 85, Lev: 41.2), Psari Tholos Mezar E. No. 43 (Kat.No. 86, Lev:42.1), Kakovatos Tholos Mezar A (Kat. No. 88, Lev: 42.2), Kakovatos Tholos Mezar B (Kat. No. 89, Lev: 43.1), Kakovatos Tholos Mezar C (Kat. No. 90, Lev: 43.2), Troizen, Magoula Tholos Mezar B (Kat. No. 94, Lev: 45.1), Katarraktis Tholos Mezar A (Kat. No. 96, Lev: 46.1), Portes Tholos Mezar (Kat. No. 99, Lev: 47.1), Volos Tholos Mezar (Kat. No. 113, Lev: 55.1), Pteleon Tholos Mezar B (Kat. No. 118, Lev: 57.2) Georgikon Tholos Mezar (Kat. No. 124, Lev: 59.2), Koryphoula Tholos Mezar V (Kat. No. 129), Vassiliko Tholos Mezar 1 (Kat. No. 72, Lev: 38.1) ve Palaiomanina Tholos Mezar (Kat. No. 136) bu grup içerisinde yer almaktadır.

[194] Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1), Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Peristeria Tholos Mezar 1 (Kat. No. 61, Lev: 33.1), Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.1-34.3), Mouriatada Tholos Mezar (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2), Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2), Seremethi Tholos Mezar (Kat. No. 132, Lev: 61.1), Marathia Tholos Mezar 1 (Kat. No. 133, Lev: 61.2), Marathia Tholos Mezar 2 (Kat. No. 134) ve Kechrinia, Valtou Tholos Mezar (Kat. No. 137, Lev: 62.1-62.2) bu grup içerisinde yer almaktadır.

[195] Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 102.1), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 101.1), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 101.2), Vapheio Tholos Mezar (Kat. No. 20, Lev: 16.1) ve Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25) Pelon'un dördüncü grubu içerisinde yer almaktadır. Vapheio Tholos Mezarda kullanılan işlenmiş büyük bloklar porostan olmasına karşın bu grup içerisinde değerlendirilmektedir.

oluşturulmuş odalara sahip mezarlardır[196]. 2. grup *işlenmiş ya da kabaca yontulmuş* taşlardan inşa edilmiş mezar odası duvarına sahip mezarlardır[197]. 3. grup *yassı ya da levha biçimli taşlardan* oluşturulmuş odalara sahip mezarlardır. (Bu tipte önemli olan tercih edilen taşın şeklidir) Burada, duvar dikdörtgen yassı taşlardan inşa edilmiştir[198]. 4. grup

[196] Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 99.2), Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 99.1), Kokla Tholos Mezar (Kat. No. 15, Lev: 14.1), Arkines Tholos Mezar C (Kat. No. 23, Lev: 16.2), Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1), Osmanaga Tholos Mezar (Kat. No. 42, Lev: 26.1), Routsi Tholos Mezar 2 (Kat. No. 44, Lev: 27.1), Voidokilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1), Koukonara Phyties Tholos Mezar 1 (Kat. No.50, Lev: 29.1), Koukonara Phyties Tholos Mezar 2 (Kat. No.51, Lev: 29.2), Akona Tholos Mezar 1 (Kat. No. 55, Lev: 30.2), Kopanaki Tholos Mezar B (Kat. No. 68, Lev: 36.1), Vassiliko Tholos Mezar 1 (Kat. No. 72, Lev: 38.1), Kaplani Tholos Mezar No. 24 (Kat. No. 76, Lev: 39.1), Medeon Tholos Mezar A (Kat. No. 106, Lev: 51.2), Katakalou Tholos Mezar (Kat. No. 111, Lev: 54.1), Dimini Tholos Mezar A (Kat. No. 115, Lev: 56.1), Dimini Tholos Mezar B (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3), Loutrakiou Katounas Tholos Mezar (Kat. No. 138, Lev: 63.1) bu grup içerisine dahil edilmektedir. Anakara dışında ise Litharia Tholos Mezar (Kat. No. 142), Agios Nikitas Tholos Mezar (Kat. No. 143, Lev: 66.1), Praisos Tholos Mezar (Kat. No. 171, Lev: 77.1), Kamares Tholos Mezar (Kat. No. 163, Lev: 74.1), Sata Tholos Mezar (Kat. No. 155, Lev: 70.1), Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 2 (Kat. No. 158, Lev: 71.2), Naxos Tholos Mezar (Kat. No. 175, Lev: 79.1), Kos Tholos Mezar 1 (Kat. No. 177, Lev: 80.1), Psara Archontiki Tholos Mezar (Kat. No. 179, Lev: 80.2), Mezar AY Panaztepe (Kat. No. 188, Lev: 84.2), Mezar BC Panaztepe (Kat. No. 189, Lev: 84.3), Mezar BJ Panaztepe (Kat. No. 190, Lev: 85.1), Kolophon Tholos Mezar (Kat. No. 192, Lev: 86.1) ve Kömürburnu Tholos Mezar (Kat. No. 193, Lev: 86.2) yer almaktadır.

[197] Anakara'da Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 100.2), Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1), Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Peristeria Tholos Mezar 1 (Kat. No. 61, Lev: 33.1), Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.3), Mouriatada Tholos Mezar (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2), Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2), Seremethi Tholos Mezar (Kat. No. 132, Lev: 61.1), Marathia Tholos Mezar 1 (Kat. No. 133, Lev: 61.2), Marathia Tholos Mezar 2 (Kat. No. 134) ve Kechrinia, Valtou Tholos Mezar (Kat. No. 137, Lev: 62.1-62.2), Diodia Tholos Mezar (Kat. No. 79, Lev: 39.2), Kephalovryso Tholos Mezar (Kat. No. 92, Lev: 44.1), Petroto Tholos Mezar (Kat. No. 98, Lev: 46.2) ve Vartholomio Tholos Mezar (Kat. No. 100, Lev: 47.2) mezarlarını içermektedir. Anakara dışında ise Tzannata-Borzi Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2), Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar A (Kat. No. 145, Lev: 66.2), Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar B (Kat. No. 146, Lev: 67.1), Erganos Tholos Mezar A (Kat. No. 166, Lev: 75.1), Erganos Tholos Mezar B (Kat. No. 167, Lev: 75.2), Erganos Tholos Mezar C (Kat. No. 168), Arkhanes Tholos Mezar (Kat. No. 164, Lev: 74.2), Kephala Tholos Mezar (Kat. No. 165, Lev: 74.3), Apodoulou Tholos Mezar (Kat. No. 154), Armeni Tholos Mezar (Kat. No. 152, Lev: 69.1) ve Mykonos Tholos Mezar (Kat. No. 174, Lev: 78.2) yer almaktadır.

[198] Anakara'da Nikhoria Tholos Mezar B (Kat. No. 29, Lev: 18.2), Tragana Tholos Mezar 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1), Polla Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 54), Koukonara Livaditi Tholos Mezar (Kat. No. 49) Tourliditsa Tholos Mezar (Kat. No. 60, Lev: 32.1-32.2), Khalkias Tholos Mezar A (Kat. No. 81, Lev: 40.2), Khalkias Kroikanos Tholos Mezar (Kat. No. 83), Aipeia Tholos Mezar (Kat. No. 80, Lev: 40.1), Psari Tholos Mezar (Kat. No. 85, Lev: 41.2), Psari Tholos Mezar E. No. 43 (Kat. No. 86, Lev:42.1), Kakovatos Tholos Mezar A (Kat. No. 88, Lev: 42.2), Kakovatos Tholos Mezar B (Kat. No. 89, Lev: 43.1), Kakovatos Tholos Mezar C (Kat. No. 90, Lev: 43.2), Troizen, Magoula Tholos Mezar B (Kat. No. 94, Lev: 45.1), Katarraktis Tholos Mezar A (Kat. No. 96, Lev: 46.1), Portes Tholos Mezar (Kat. No. 99, Lev: 47.1), Volos Tholos Mezar (Kat. No. 113, Lev: 55.1), Georgikon Tholos Mezar (Kat. No. 124, Lev: 59.2), Koryphoula Tholos Mezar V (Kat. No. 129), Vassiliko Tholos Mezar 1 (Kat. No. 72, Lev: 38.1) ve Palaiomanina Tholos Mezar (Kat. No. 136) bu grup içerisinde yer almaktadır. Anakara dışında ise Koroni Tholos Mezar (Kat. No. 140, Lev: 64.2), Keri Tholos Mezar (Kat. No.149, Lev: 69.1), Vassiliki Tholos Mezar 1 (Kat. No. 169, Lev: 76.1) Vassiliki Tholos Mezar 2 (Kat. No. 170, Lev: 76.1), Margarites Tholos Mezar (Kat. No. 153, Lev: 69.2), Tenos Tholos Mezar (Kat. No. 176, Lev: 79.2), Mezar A Panaztepe (Kat. No. 180, Lev: 81.1),

büyük bloklardan ve işlenmiş kesme taş duvarlardan inşa edilmiş oda duvarlarına sahip mezarlardır[199]. Bu grup Pelon'un (tip IV) ve (tip I)'nin birleştirilmesi ve Wace'in 2. grubu ile paraleldir. Mezar odasının inşasında kullanılan taşlara göre yapılan sınıflandırmanın dışında, Thessalia Bölgesinde yer alan mezarlar büyüklüklerine ve kalitelerine göre de iki grup halinde değerlendirilmiştir[200]. Volos Tholos Mezar (Kat. No. 113, Lev: 55.1), Dimini Tholos Mezar A ve B ve Georgikon'daki tholos mezarlardan oluşan birinci grubun çapları 8,30 ila 10 m arasında değişirken, ikinci grubun çapları 1,90 ila 5,20 m arasında değişmektedir[201].

Mezar odasını meydana getiren blokların ortaya çıkardığı kubbe formunun Messenia ile Peloponnesos'un kuzeydoğusunda eş zamanlı olarak varolduğu ve olasılıkla Saronik körfezinden deniz yolları aracılığıyla Troizenia'ya ulaşan aynı kültürel etkinin ürünü oldukları düşünülmektedir[202]. Troizen Tholos Mezar B (Kat. No. 94, Lev: 45.1) ve Troizen Tholos Mezar C'nin (Kat. No. 95, Lev: 45.2) zeminde tespit edilen kalın denizçakılı tabakasının OH geleneğindeki toprak ve çakıllı tümülüs mezarlar ile yeni mimari formun karışımına işaret ettiği önerilmektedir[203]. Anakara'da Messenia ve Aetolia bölgelerindeki bazı Tholos Mezarların profilleri, Anakara dışında Messera bölgesindeki tholos mezarlarla da benzerlik göstermektedir. Bu anlamda mezarlardaki bu formun diğer

Mezar B Panaztepe (Kat. No. 181, Lev: 81.2), Mezar D Panaztepe (Kat. No. 182, Lev: 81.3), Mezar E Panaztepe (Kat. No. 183, Lev: 82.1), Mezar Ğ Panaztepe (Kat. No. 184, Lev: 82.2), Mezar İ Panaztepe (Kat. No. 185, Lev: 83.1), Mezar AT Panaztepe (Kat. No. 186, Lev: 83.2), Mezar AV Panaztepe (Kat. No. 187, Lev: 84.1) ve Mezar AA Panaztepe (Kat. No. 191, Lev: 85.2) yer almaktadır.

[199] Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1), Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2), Troizen Magoula Tholos Mezar A (Kat. No. 93, Lev: 44.2), Kazarma Tholos Mezar (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 102.1), Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 101.1), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev:101.2), Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 100.1) Panagia Tholos Mezar'a (Kat. No. 5, Lev: 102.2) ve Vapheio Tholos Mezar (Kat. No. 20, Lev: 16.1), yer almaktadır. Anakara dışında ise Akhladia Tholos Mezar (Kat. No. 172, Lev: 77.2) ve Stylos Tholos Mezar (Kat. No. 151, Lev: 68.2) yer almaktadır.

[200] Feuer'e göre (1983: 75) bu bimodal dağılım, Thessalia'da muhtemelen iki düzey veya derece sosyal statü, servet ve / veya siyasi iktidara karşılık gelen iki tip tholos mezarının varlığını göstermektedir.

[201] Mezarların büyüklüklerine göre yapılan bu ayrım Voutsaki (1993:109) tarafından büyük tholosların buluntular açısından daha zengin olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır. Yüksek çeşitliliğe sahip mezar eşyalarında yapılan analizlerlede bu fikir desteklenmiş ve pekiştirilmiştir.

[202] Konsolaki-Yannopoulou 2010: 73. Saronik Körfezi'nden geçen iletişim ve ticaret yolları ve kıyılarında yer alan yerleşimlerin fikir aktarımı ve yayılmasındaki rolü için, Siennicka 2002: 180; krş. Tartaron 2013: 236.

[203] Konsolaki-Yiannipolou 2006; Konsolaki-Yiannipolou 2010: 67-76; Konsolaki-Yiannipolou 2015: 483-499.

bölgelerde de görülmesi deniz ulaşımının kültürler arası aktarıma katkı sağladığını göstermesi açısından önemlidir.

Mezarların kubbelerinde var olan eğim tepe noktasına doğru artmaktadır. Bu eğimin en net izlendiği mezarlar arasında Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1), Kato Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 33, Lev: 20.1-20.2), Mouriatada Tholos Mezar (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2) ve Palaiomania Tholos Mezar (Kat. No. 136) bulunmaktadır. Bu mezarların oda duvarları dikey olarak yükselme göstermekte ve bu yükselmenin 2 m'yi aşmadığı anlaşılmaktadır.

Tholos Mezarların kubbe inşaları hakkında çeşitli görüşler ortaya konmuştur. Pendlebury[204] ve Hutchinson[205] kubbelerin üst kısmının tamamen ahşap bir örtüye sahip olduğunu vurgularken Hood, bu görüşe karşı çıkarak böyle bir çatının inşası için iç desteğe ihtiyaç duyulacağını ancak mezarlarda herhangi bir destek izine rastlanmadığını belirtmiştir[206]. Branigan da mezarların toplam yüksekliklerinin yarısının ya da 4'te 3'ünün dıştan içe doğru kavislenerek oluştuğunu üst kısmının ise tahta hatıllarla desteklenerek kapatıldığını savunmakta ve küçük boyuttaki mezarların ise tamamen taş kubbeye sahip olduğunu öne sürmektedir[207]. Yapılan çalışmalarda Pendlebury ve Hutchinson'un Tholos Mezarların üst örtüsünün ahşapla kapatılmış olduğuna dair görüşünü destekleyecek herhangi bir bir kalıntıya rastlanmamıştır. Aynı zamanda üst örtüsü ile günümüze kadar ulaşmış olan örneklere bakıldığında kubbenin tamamen taşlardan inşa edilmiş olduğu görülmektedir (Lev.103.1). Bu bağlamda Mykenai'deki birçok Tholos Mezarda kullanılan blokların özellikle yüzeyleri düzgün bloklardan seçilmiştir ya da blokların yüzeylerinin çekiç yardımıyla düzeltilmiş olduğu anlaşılmaktadır[208]. Myken Tholos Mezar kubbesi inşa edilirken taşlar birbiri üzerine çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilir, tepe noktasına doğru taşlar merkezi açıklığı daraltır ve en sonunda kapak taşı ile kapatılır. Günümüzde

[204] Pendlebury 1939: 64.
[205] Hutchinson 1962: 152.
[206] Hood 1960: 161-162-165.
[207] Branigan 1970a: 35-37.
[208] Perrot & Chipiez 1894: 504.

yıkılmış olan mezarların duvar kalıntılarından dahi mezarların bindirme tekniği kullanılarak inşa edildiği anlaşılmaktadır (Lev. 3.1-3.2).

Tholos mezarlarda kubbe zirvesinin açık mı kapalı mı olduğu sorusu birçok kez tartışmalar arasında yerini bulmuştur. Yapılan çalışmalar ve gözlemler sonucunda günümüze kadar korunmuş olarak kalan tholos yapılarından yola çıkarak, kubbe zirvesindeki açıklığın kapak şeklinde dairesel ya da levha formunda bir plaka ile kapatıldığı anlaşılmıştır. Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 103.1) ve Malthi Tholos Mezar 1'de (Kat. No.70, Lev: 36.2) ise kubbenin en üst kısmında iki adet işlenmiş yay biçimli plaka kullanılmıştır. Olasılıkla bu plakalar kubbenin tepe noktasındaki açıklığa tam oturması için tasarlanmıştır. Levha taşlarla kubbe zirvesinin kapatıldığı örnekler ise Girit'deki Tholos Mezarlarda karşımıza çıkmaktadır. Kubbenin zirvesinde yer alan bu kapatma taşı kemerlerde kullanılan kilit taşı ile karıştırılmamalıdır.

Pelon[209] tholos mezarlar inşa edilirken bloklar arasındaki dengenin oldukça iyi sağlandığını vurgulamakla birlikte sahte kubbenin tanımından bahsetmiştir. Cavanagh ve Laxton[210] ise bloklar arasında sağlanan dengeyi logaritmik ve integral bir denkleme çevirerek açıklama yoluna gitmiş ve gerçek kubbenin özellikle geniş boşlukları iç destek olmadan birleştirmek amacıyla keşfedildiğini ifade etmişlerdir[211]. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, Myken Tholos Mezar Anıtlarının kubbeleri herhangi bir iç destek olmaksızın bir açıklığı gidermeye yönelik inşa edilmiş gerçek kubbelerdir. Bu bağlamda Pelon'un sahte kubbe ilkesi içinde aslında gerçek kubbe tanımı yapmak yanlış olmaz. Kubbe yapısının inşa yöntemlerinin iyi anlaşılması için öncelikle ara aşamaların incelenmesi bir gerekliliktir [212]. Kubbe yapısı desteklere yükü taşıyan bir yapıdır ve inşa edilirken; yatay taş sıraları halinde düzenlenmiş mezar odası duvarı taşları arasında oluşan baskıya direnç gösterir, stomion boşlukları ve hafifletme üçgeninin oluşturduğu boşluklar araya girerek 360^0 lik açı ile oluşturulmuş olan kubbenin yatay şekilde düzenlenmiş taş sıralarının birbiri üzerine ve çevresindeki bloklara uyguladığı baskı ile kendi içerisinde

[209] Pelon 1976: 337.
[210] Cavanagh & Laxton 1981: 109-140.
[211] Cavanagh & Laxton 1981: 109.
[212] Santillo-Frizell & Santillo 1984: 46.

bir bütünlük sağlar. Yükü desteklere taşıma esnasında birbirinden ayrılmayan ve bağımsız hareket etmeyen füniküler tipte[213] bir sistemden faydalanılır (Lev.2.1-3.2). Kubbenin kendine has karakteristiklerinden biri de baskıların her zaman kendi kalınlığında yer almasıdır. Mezar odasının sıralar halinde oluşturulan blokları yükseldikçe, sıraların yüksekliği değişir. Bu değişikliği 33 sıra halinde düzenlenmiş Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.2) oda kısmında görmek mümkündür. Burada ilk sıra blokların yüksekliği 0,8 m'den otuz üçüncü sıraya gelindiğinde 0,2 m'ye düşer[214]. Daha önceleri araştırmacılar Mykenli taş ustalarının kilit taşı kullanmaması sebebiyle kemer yapma ilkesini bilmediklerini düşünmüşlerdir. Kubbe yapımında ise kilit taşı kullanılmamasının ve ihtiyaç duyulmamasının en önemli nedeni yapının sistematiğidir.

Kubbeler, üzerindeki yükleri meridyen kuvveti olarak destek noktalarına iletir. Bu meridyen kuvvetleri basınç kuvveti olarak kubbenin tepe noktasından başlar ve destek noktalarına kadar artarak devam eder. Kemerlerle kıyaslandığı zaman kemerlerden farklı olarak kubbelerde meridyen kuvvetlerine dik çember kuvvetleri oluşmaktadır. Çember kuvvetlerinin yardımıyla kubbeler halka şeklinde parça parça yapılmaya izin verir. Kemerde ise kilit taşı olamadan sistem dengede olmaz. Kubbe ise çember kuvvetlerinin yardımıyla birkaç taşı tolere edebilir ve dengede kalabilir (Lev.2.1) Böylece kubbelerde kilit taşı kullanılmaksızın bir denge oluşturulabilir. İncelenen örnekler arasında kubbe zirvelerinin açık kalmasına rağmen kubbenin yıkılmamış olması bu durumla açıklanabilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki olasılıkla başlangıçta yapının iç kısmını yağmur sularından korumak amacıyla kubbe zirveleri kemerlerde kullanılan kilit taşına benzer bir taşla kapatılmıştır. Günümüzde ise tepe noktası açık olmasına rağmen hala ayakta duran yapılardan anlaşıldığı kadarıyla kubbe zirvesinde kullanılan bu kapatma taşlarının kemerlerdeki kilit taşına benzer bir işlevi yoktur. Kubbe zirvesinin açık kalmasına rağmen yapının yıkılmamış olması da bu durumu açıklamaktadır. Yapının kilit taşı kullanılmaksızın hala ayakta kalması ise yapının tamamen sistematiğinden kaynaklıdır. Bu noktada tholos mezar kubbelerinin tümülüs ile kaplanmış olmasının da

[213] Füniküler sistem, kuvvetler dengesinin geometrik olarak gösterimidir.
[214] Cavanagh & Mee 1999: 99; Como 2020.

bir rolü olmalıdır. Aşağıda tanımlanacak olan tümülüs tepesi kubbenin dıştan su geçirmezlik için kille kaplanması ve üstüne de kalın bir toprak tabakası yığılmasıyla oluşturulmuştur. Myken tholos mezarlarının kubbelerini destekleyen ve günümüze kadar pek çoğunun iyi durumda gelmesini sağlayan da bu koruma sağlayan toprak tabaka olmalıdır.

Tholos Mezarlardan 5 tanesinin mezar odası içerisinde ikinci bir oda bulunmaktadır[215]. Tholos mezarlarda inşa edilmiş olan bu ikinci odanın inşası oda mezarlarla benzer şekilde kayaya oyularak yapılmıştır. Myken dünyasında oldukça sınırlı sayıda olmasına karşın genel olarak ikinci odaya sahip tholos mezarların boyutlarının daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 9.2-103.2) yer alan ikinci odanın giriş kısmı 2 lento bloğu ile kapatılmış ve üzerinde hafifletme üçgeni yer almaktadır. Lentonun ortasında çift kanatlı bir kapıya ait yuvalar ve stomionun yan duvarlarında ahşap kapı çerçevesini tutan dikey çivi delikleri görülmektedir. Orkhomenos Tholos Mezar'daki (Kat. No. 108, Lev: 52.2) yan odanın duvarları ise kille sıvanmış ve odanın tavanında alçak kabartma olarak yapılmış rozetler ve spiraller yer almaktadır. Arkhanes Tholos Mezar'daki (Kat. No. 164, Lev: 74.2) yan odanın girişi de Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 103.2) ve Orkhomenos Tholos Mezar gibi üzeri lento bloğu ile kapatılmış stomion düzenlemesine sahiptir. Akhladia Tholos Mezar'daki (Kat. No. 172, Lev: 77.2) yan odanın girişi ise oldukça alçak ve dardır. Aynı zamanda bir lento düzenlemesine sahip değildir. Yukarıda yan odaya sahip mezarların hepsinde yan oda anakayaya oyularak inşa edilmiştir ancak yan odaya sahip Medeon Tholos Mezar A'da (Kat. No. 106, Lev: 51.2) yan oda beşgen formda ana oda gibi düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş taşlardan inşa edilmiştir ve oldukça alçak bir girişe sahiptir. Tüm yan odalı mezarlar arasında yan odanın içerisinde süslemelerin yer aldığı tek mezar ise Orkhomenos Tholos Mezar'dır.

[215] İkinci bir oda tespit edilen mezarlar; Mykenai'de Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2), Boeotia'da Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2), Attika'da Medeon Tholos Mezar A (Kat. No. 106, Lev: 51.2), Girit'te Arkhanes Tholos Mezar (Kat. No. 164, Lev: 74.2) ve Akhladia Tholos Mezar (Kat. No. 172, Lev: 77.2)'dır.

Myken Tholos Mezarlarından 4 tanesinde görülen bir diğer mimari uygulama ise mezarın çeşitli bölümlerinde karşımıza çıkan niş uygulamasıdır. Kokla Tholos Mezar'da (Kat. No. 15, Lev: 14.1) dromos güney duvarında zeminden 4 m yukarıda, Routsi Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 43, Lev: 26.2) dromosun doğu tarafında, Koukonara Livaditi Tholos Mezar'da (Kat. No. 49) stomionun sağında, Vassiliko Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 72, Lev: 38.1) mezar odası girişinin 2,75 m sağındaki duvarda yerden 1,15 m yukarıda bir niş yer alır. Bu nişler içerisinde kimi zaman insan iskeletleri ile karşılaşılmış kimi zaman ise sadece mezar hediyeleri bulunmuştur. Mimari bir uygulama olarak karşılaştığımız niş düzenlemesinin konut mimarisinde karşılaştığımız niş uygulamasına benzer şeklinde inşa edilmiş olabileceği akla gelmelidir. Öte dünya düşüncesi ile inşa edilmiş olan mezarlarda ölen kişinin son istirahat yeri olan mezarın, konut mimarisinden esinlenmesiyle ölen kişi için kendini evinde hissettirme amacı taşımış olabilir.

I.4.Tümülüs[216]

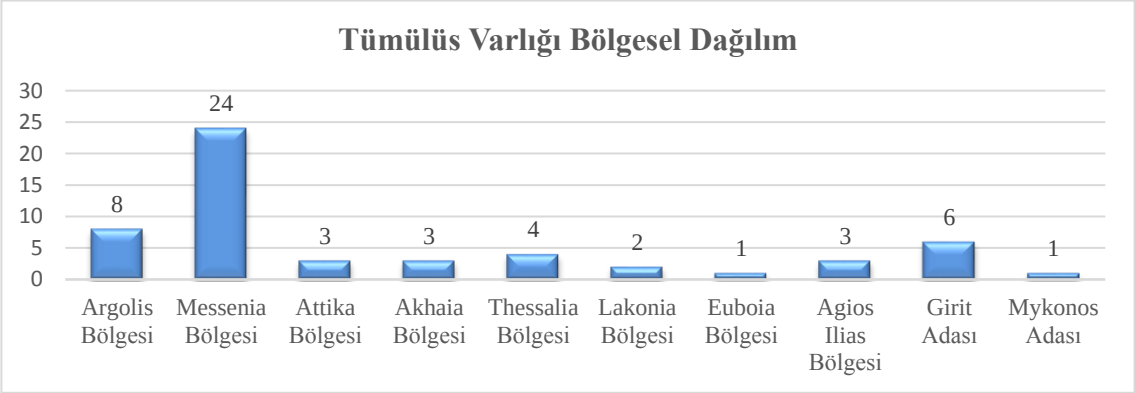
Tümülüs tholos mezarların üzerinde, mezarı korumak, saklamak ya da mezara yücelik kazandırmak amacıyla ortaya çıkmış bir uygulamadır. Çağlar boyunca uğradığı erozyona ve tahribata rağmen günümüze kadar koruna gelmiş birçok tholos mezarın üzerinde bir örtü gibi bulunmaktadır[217]. Tholoslar içinde tümülüsü neredeyse el değmemiş şekilde korunan örnekler Mykenai'de Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 104.1d), Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 104.1a) Atreus Tholos Mezar (Lev: 104.1c) ve Thessalia'da Dimini Tholos Mezar A (Kat. No. 115, Lev: 104.1b)'dır. Tümülüsün tholos mezarlar için kullanımında birkaç işlevinin olduğu yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulmuştur. Bunların en önde geleninin mezarı korumak ve mezar odası duvarını güçlendirmek olduğu düşünülmektedir[218]. Wace, erozyon riski az olan bir noktadan zamanla tepesi batıya doğru kayan Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 104.1c)

[216] Pelon 1976: 272-277; Como 2007: 45-48.
[217] Pelon 1976: 157-266. Tholos mezarlarda tümülüsün aşınması bazı durumlarda mezarların yıkılmasına yol açmış olabilir.
[218] Cavanagh & Laxton 1981: 119; Cavanagh & Laxton 1988: 391-394; Santillo-Frizell 1987: 62.

tümülüsünden kaynaklı deformasyonunu saptamıştır[219]. Yapılan çalışmalar sonucunda Mykenai kent merkezi yakınlarında yer alan Prosymna Tholos Mezar'ın (Kat. No. 10, Lev: 10.1) da üzerinin tümülüsle kaplandığı anlaşılmıştır[220]. Tümülüslerin inşası Mykenai'de Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2), Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1) ve Atreus Tholos Mezar çevresinde yapılan kazılar sırasında incelenmiştir. Tümülüsler içerisinde yalnızca büyük boyutta taş ve çakıl karışımı toprak karışımı değil genellikle koni şeklinde kubbeyi kaplayan kil tabakası da bulundurmaktadır[221]. Yapılan çalışmalar tümülüs içerisindeki kil tabakasının mezar odasına suyun girmesini önleme işlevine sahip olduğunu ortaya koymuştur[222]. Bu kil tabakası Mykenai'deki Aegisthos Tholos Mezar'da (Kat. No. 3, Lev: 5.1) çok iyi korunmuş olarak tespit edilmiştir[223]. Yunanistan'ın diğer bölgelerinde araştırmalar daha sınırlı olmakla birlikte McDonald ve Hope Simpson tarafından Koukounara bölgesi tholoslarının tümülüslerinde kırmızı renkli kil tabakasının kullanıldığı saptanmıştır[224]. Peristeria Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 61, Lev: 33.1) kubbesinin yıkılması ise büyük olasılıkla tümülüse ait olan beyaz kil[225] tabakanın incelenmesine fırsat vermiştir. Peloponnessos'un güneybatısında bulunan tholosların üzerinde yer alan küçük tepeler yoğun şekilde iskân edilmiştir. Bu tholoslar Hope Simpson ve McDonald'ın son çalışmalarıyla belgelenmiş ancak çoğu incelenmeden bırakılmıştır[226]. Valmin, Messenia tholoslarının üstünde tümülüslerin yoğun olarak korunduğunu aktarmıştır[227]. Anakara'da yoğun olarak Messenia Bölgesinde tümülüs varlığının kanıtlarına rastlanmıştır. Bölgede 20 Tholos mezarda tümülüs kısmen ya da tamamen korunmuştur. Messenia'dan sonra en fazla tümülüs Argolis Bölgesinde 9 tholos mezarda Thessalia Bölgesinde 5 tholos mezarda, Attika ve Akhaia Bölgelerinde 3 tholos mezarda Lakonia Bölgesinde 2 tholos mezarda ve son olarak Euboia Bölgesinde 1 tholos mezarda gözlemlenmiştir. Anakara'da

[219] Wace 1956: 117.
[220] Stamatakis 1878: 272.
[221] McDonald & Hope Simpson 1961: 244, No. 65A.
[222] McDonald & Hope Simpson 1961: 244, No. 65A.
[223] Taylour 1955: 207-209.
[224] McDonald & Hope Simpson 1961: 245.
[225] McDonald & Hope Simpson 1961: 244, No. 65A.
[226] McDonald & Hope Simpson 1961: 221-260; McDonald & Hope Simpson 1964: 229-245.
[227] Valmin 1932: 216.

tümülüslerin varlığı birçok tholos mezarda tespit edilmiş olmasına karşın Anakara dışında Apodoulou Tholos Mezar (Kat. No. 154) ve Margarites Tholos Mezar'da (Kat. No. 153, Lev: 69.2) tümülüs kesin olarak tespit edilmiştir. Tzannata-Borzi Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2), Litharia Tholos Mezar, (Kat. No. 142), Agios Nikitas Tholos Mezar (Kat. No. 143, Lev: 66.1), Vassiliki Tholos Mezar 1 (Kat. No. 169, Lev: 76.1) ve Mykonos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 174, Lev: 78.2) ise tümülüs ile kapatılmış olduğu düşünülmektedir. Aşağıdaki tablo 3'de tümülüsü olan ve olduğu düşünülen tüm mezarların dağılımı yer almaktadır.

Tablo 3: Tümülüs varlığı bölgesel dağılımı.

Tümülüsler olasılıkla farklı amaçlara da hizmet etmiştir. Bunlardan biri; tholos mezarı mezar soyguncularından korumak için alınan güvenlik önlemi, diğeri ise mezarın anıtsallığını arttırarak her yerden görülebilir hale getirmek[228] olmalıdır.

Tümülüs'ün boyutları kapladığı mezar ile orantılı şekilde tasarlanmıştır. Form olarak dıştan, tümsek bir koni şeklindedir ve temeli oluşturan iç kısımdaki mezarın oda formuyla aynı biçimdedir. Mezarın odası tamamen tümülüs toprağı ile kaplanmıştır. Erozyondan kaynaklanan akan toprağın önlenmesi için Tümülüsü oluşturan yığma tepenin tabanı inşa edilen bir duvarla çevrelenerek desteklenmiştir[229]. Bazı araştırmacılar peribolos duvarı,

[228] Zavadil 2013: 48.
[229] Wace 1956: 117.

bazı araştırmacılar ise krepis duvarı olarak adlandırmakla birlikte tümülüs destek duvarı daha doğru bir tanımlama olarak gözükmektedir. İnşacılar tümülüs destek duvarı için harçlı moloz duvar ile desteklenen kesme taş cephe oluşturmak için büyük konglomera bloklar yerine daha kolay işlenebilir yumuşak kumtaşı benzeri poros blokları ve kireçtaşını kullanmayı tercih etmişlerdir[230]. Destek duvarını oluşturan blokların boyutları hakkında kesin bir veri bilinmemesine karşın Wace bu blokların büyük olmayan taşlardan yapıldığını aktarmıştır[231]. Yayınlanan bilgilere dayanarak[232], blokların hacimleri belki 0,1 m^3 civarındadır. Ancak bu destek duvarını erken dönemlerde tespit etmek mümkünken günümüzde her mezarda görmek mümkün değildir[233]. Stamatakis[234] Mykenai'deki Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2) ve Prosymna Tholos Mezar'ın (Kat. No. 10, Lev: 10.1) çevresinde bu duvarların kalıntılarını saptadığını aktarmakla birlikte Wace bu kalıntılara rastlamadığını aktarmıştır[235].

1960'lı yıllarda Mykenai'deki Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.2) ve Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 94.1) çevresindeki destek duvarının tanımlanması ve keşfi gerçekleştirilmiştir[236]. Taylor ve Hood'un yaptığı çalışmalar sonucunda Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1) ve Klytemnestra Tholos Mezar'ın arasında eğimli bir duvar gün ışığına çıkartılmıştır[237]. Bu eğimli duvar poros bloklar ve moloz taşlardan oluşturulmuştur ve Klytemnestra Tholos Mezar'ı kaplayan tümülüs toprağının doğuya doğru akmasını engellemek için inşa edilmiştir[238]. Wace, Atreus Tholos Mezar'ın tümülüsünün eteklerinin yakınında sondajlar çalışmaları gerçekleştirmiş ve işlenmiş poros blokların biriktirildiği alanı keşfetmiştir. Wace, poros kaynağını Atreus Tholos Mezar'ın yaklaşık 2,5 km güneyinde, modern Monastiraki

[230] Wace 1949: 137.
[231] Wace 1956: 116.
[232] Wace 1956: pl. 25.
[233] Bunun sebebi olarak tümülüsün olduğu bölgede yaşayan kişilerin tümülüs destek duvarına ait taşları yeniden kullanmış olmaları ya da kaçak kazılar sonucunda oluşan tahribat gösterilebilir.
[234] Stamatakis 1878: 273.
[235] Wace 1921-1923: 330-334.
[236] Wace & Desborough 1956: pl. 25 d.
[237] Taylour 1955: 211, pl. 40.
[238] Taylour 1955: fig. 5.

yakınlarındaki Magoula bölgesine bağlamaktadır[239]. Genellikle çember şeklinde inşa edilen destek duvarları Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 9.1) neredeyse at nalı görünümündedir ve yapının tamamında dromosun yan duvarlarını destekleyerek mezarı çevrelemektedir. Bu durum Dimini Tholos Mezar B'de (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3) ve Thorikos'daki iki tholos mezarda da gözlemlenmektedir. Bununla birlikte Dendra Tholos Mezar'da (Kat. No. 12, Lev: 11.2) yamaç tarafında aynı görevi gören bir duvar bulunmaktadır. Nikhoria Tholos Mezar E'de (Kat. No. 32, Lev:19.2) ise mezarın yaklaşık 2-2,50 m ötesinde dikdörtgen formlu tümülüs destek duvarı olabilecek bir duvar kalıntısı yer almaktadır. Khalkias Tholos Mezar A'nın (Kat. No. 81, Lev: 40.2) da tümülüs destek duvarının bir kısmı izlenebilmektedir. Tümülüs destek duvarına sahip diğer bir örnekler ise Akhaia'da Katarraktis Tholos Mezar B (Kat. No. 97), Troizen, Magoula Tholos Mezar A ve B'dir. Troizen, Magoula Tholos Mezar A'da (Kat. No. 93, Lev: 44.2) destek duvarı dört sıra şeklinde düzenlenmiştir[240]. En yakın paraleli, Attika'daki Thorikos'taki Tholos B (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2)' dir. Burada dış duvar tepenin yamacından geçmektedir ve bu güçlü duvarlar toprak yığınını tutmaktadır. Thorikos Tholos Mezar B Velatouri tepesinin doğu yamacı boyunca inşa edilmiştir ve bu nedenle çevre duvarı mükemmel bir daire oluşturmamaktadır, ancak Troizen, Magoula Mezar A'daki tümülüs destek duvarında olduğu gibi konturları ve farklı zemin seviyelerini takip etmektedir. Thorikos Tholos Mezar B'de tümülüsü oluşturan toprak yığınının yukarısında toprağı tutan ve toprağa gömülü olan başka bir ince duvar izlenmiştir[241]. Troizen, Magoula Tholos Mezar B'de (Kat. No. 94, Lev: 45.1) ise tümülüs destek duvarı çevirme şeklinde değil yamaç eğimine göre ihtiyaç duyulan noktalarda inşa edilmiştir. Messenia'daki her tholos mezarda olmasa bile bazı Tholos mezarlarda, tümülüsleri çeviren tümülüs destek duvarı tespit edilmiştir[242]. Tümülüs destek duvarının bu bölgede genellikle kolaylıkla temin edilebilen yapı malzemelerinden inşa edildiği anlaşılmaktadır. Messenia'da bu ek yapının az olması muhtemelen bu duvarın mevcut yapı malzemelerinden daha az olması ve daha

[239] Wace 1940: 248; 1949: 137; Cavanagh & Mee 1999: 97.
[240] Konsolaki- Yannopoulou 2015: 491-492.
[241] Gasche & Servais 1971: 60-61, pl. 4.
[242] Yunanistan'ın korunmuş peribolosu ile bilinen tüm Tholos mezarlarının bir özet tartışması, Pelon 1976: 273- 275'de bulunabilir.

hızlı yok olmasına bağlıdır. Valmin, yaptığı incelemelerde Malthi Tholos 1'in (Kat. No.70, Lev: 36.2) bir taş sırası ile çevrelenmesine rağmen diğer tholosun çevresinde duvar bulunmadığını aktarmıştır[243]. İki mezarın mimari benzerliğinin yoğun olmasına karşın ilginç bir durumdur. Messenia'da Nikhoria Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 29, Lev: 18.2) güneybatısında ve doğusunda korunmuş olan destek duvarı ve Tragana Tholos Mezar 2'nin (Kat. No. 39, Lev: 24.1) çevresinde tespit edilen tümülüs destek duvarı diğer örnekler arasındadır. A. Skias, Tragana tepesinin güneydoğu yamacında kısa bir duvar tespit etmiş ve bunu bir teras duvarı olarak yorumlamıştır[244]. Korres, ise Tragana Tholos Mezar 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1) civarında kazılar gerçekleştirmiş ve tümülüs destek duvarının izlerine rastlamadığını ifade etmiş[245] ancak yayınladığı planda, Tragana Tholos Mezar 2'nin kuzeydoğusunda, bir duvar parçası belirtmiştir. Pelon'a göre Korres'in metinde bahsetmediği bu duvar tümülüs destek duvarı olarak yorumlanmalıdır[246]. Messenia, Akhaia, Attika ve Argolis bölgesi dışında, Agios İlias'da Marathia Tholos Mezar 3'de (Kat. No. 135) tümülüs destek duvarı tespit edilmiştir. Anakara dışında ise, Vassiliki Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 169, Lev: 76.1) planında dromos girişinin bir duvarla kapatılmış olduğu bunun da tümülüs destek duvarı olabileceği anlaşılmaktadır.

Yapılan çalışmalarda bazı tholos mezarların aynı tümülüs altında veya yakınında yer alabildiği de tespit edilmiştir. Messenia'da Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 1 (Kat. No. 52, Lev: 30.1) ve Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 2 (Kat. No. 53) bu duruma örnektir (Lev.104.2). Veves Tholos Mezar'ın artık var olmayan diğer tholos mezarlarla birlikte bir tümülüs paylaştığı önerilmesine karşın McDonald, Dickinson ve Howell[247] bu öneri için yetirince verinin olmadığını ileri sürmüştür. Diğer örnek ise farklı tarihlere verilen Peristeria Tholos Mezar 2 ve 3 mezarlarını (Kat. No. 62-63, Lev: 34.1) çevreleyen destek duvarıdır. Yaklaşık 25 m çapındaki bu duvarın taşları iyi işlenmiş bir dış yüzey ve kaba bir iç yüzeye sahiptir. İki mezarı kaplayan ortak tümülüsün destek duvarı toprağın

[243] Valmin 1938: 207.
[244] Skias 1910: 276.
[245] Korres 1980a: 236-238.
[246] Pelon 1998: 105.
[247] McDonald & Dickinson vd. 1992: 763.

eğimli tarafını tutmak için düzenlenmiştir[248]. Bu duvar yapısı Tragana'nın iki tholosunu çevreleyen duvarla paralellik göstermektedir.

Anlaşılacağı üzere tholos mezarlarda kullanılan destek duvarı belirli mimari gereksinimlerin karşılanması için Mykenli mimarlar tarafından tercih edilen bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece toprak yığmanın bir arada tutularak akması engellenerek mezarın uğrayabileceği tahribatın önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Tholosların tümülüs destek duvarının dekoratif unsur olmak gibi başka işlevlerinin de olması mümkündür. Taylour[249] bu duvarların Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2) doğusundaki poros duvarların işlemesi kadar özenli olduğunu gözlemlemiştir. Bu özenli duvar tekniği yapının anıtsal görünüşünü biraz daha değerli kılmıştır. Ayrıca, Atreus Tholos Mezar'da yapılan at nalı şeklindeki duvar aynı dekoratif kaygıya cevap vermektedir[250]. Thorikos Tholos Mezar B (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2) ve Peristeria Tholos Mezar 2'deki (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1) gibi çok daha az titizlik gösterilerek hazırlanan mezarların çevresinde, tümülüsün duvarı nispeten özen gösterilmiş bir düzenlemeye sahiptir[251].

Tümülüs duvarının bazen kutsal bir sur özelliği olabileceği de düşünülmektedir. J. Servais[252], Thorikos Tholos B'nin güney yamacını çevreleyen duvarın dini amaçlı bir arazinin sınırlarını belirleyen peribolos işlevi görebileceğini önermiştir.

Bir tholos mezarın zemin altında, üstünde ya da belli bir seviyeye kadar zemin altına inşa edilmesi hakkında ortaya konulan genel görüşte Myken tholos mezarlarının zemin altına gömülü olduğu fikri hâkimdir. Yapılan çalışmalarda ise tamamen zemin altında inşa edilmediği örneklere de rastlanmaktadır. Myken Anakarasında Messenia tholoslarından Koukounara Livaditi Tholos Mezar'ın (Kat. No. 49) yaklaşık üçte biri zeminin altındadır, Koukounara Gouvalari Mezar 1 ve 2'nin ise yaklaşık yarısı zemin altındadır[253].

[248] Pelon 1974: 37-50.
[249] Taylour 1955 : 219.
[250] Wace 1940 : 249 ; Wace 1949 : 130.
[251] Gasche & Servais 1971 : 30 ; Pelon 1974 : 29.
[252] Gasche & Servais 1971: 30-32.
[253] Korres 1976: 348.

Messenia'daki tholosların birçoğu olasılıkla lento seviyesine kadar toprak altına gömülüdür ve bunun üzerine kubbe inşa edilmiştir[254]. Messenia'da zeminin kısmi olarak üzerine yapılmış mezarların yanı sıra zemin altına yapılmış mezarlar da bulunmaktadır[255].

Korres, bazı Tholos mezarlarda kubbeyi çevreleyen bir tümülüsün varlığını kabul etmemektedir ve mezar odalarının lento seviyesinden itibaren bütünüyle bir kil tabakası ile kaplı olduğunu varsaymaktadır[256]. Korres'e göre, kubbelerin taşları arasında dolgu olarak kullanılan kil tabakası sayesinde yapı yeterli sağlamlığa sahip olmaktaydı[257]. Ancak Korres kil tabakasının ne kadar olması gerektiği konusunda hiçbir bilgi vermemektedir. Korres'in, üzerinde tümülüs olmadığını belirttiği mezarlar Peristeria Tholos Mezar 1, (Kat. No. 61, Lev: 33.1) Peristeria Tholos Mezar 2[258] (Kat. No. 62, Lev: 33.1-34.1), Tragana Tholos Mezar 2[259] (Kat. No. 38, Lev: 24.1) Voidokoilia Tholos Mezar[260] (Kat. No. 48, Lev: 28.1), Psari Tholos Mezar (Kat. No. 85, Lev: 41.2), Peristeria Güney Tholos Mezar 1[261] (Kat. No. 64, Lev: 34.3), Vagenas Tholos Mezar (Kat. No. 37, Lev: 23.2) ve Palaiochori Tholos Mezar (Kat. No. 57)'dır[262]. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda bu mezarların az veya çok zemin altında olduğu yani üzerlerinde bir tümülüsün bulunduğu tespit edilmiştir. Bu mezarlar doğal yamacın ya da belirli bir yüksekliğe kadar Tümülüs toprağı altında yer almaktadır[263]. Korres Peristeria Güney Tholos Mezar 1'de bir tümülüsün olmamasını kazı sırasında kubbenin malzemesine ulaşamamasına bağlamaktadır[264]. Ona göre, tümülüs olsaydı şayet tümülüs toprağı göçünce toprak

[254] Zavadil 2013: 48.
[255] Bu mezarlar arasında Nikhoria Veves Tholos Mezar (Kat. No. 27, Lev: 18.1), Nikhoria Tholos Mezar B (Kat. No. 29, Lev: 18.2), Nikhoria Tholos Mezar (Olası Mezar) (Kat. No. 31), Nikhoria Tholos Mezar E (Kat. No. 32, Lev:19.2), Kopanaki Tholos Mezar B (Kat. No. 68, Lev: 36.1), Koukounara Gouvalari Mezar 1 ve 2 (Kat. No. 52, 53) Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No. 64, Lev: 34.3), Vagenas Tholos Mezar (Kat. No. 37, Lev: 23.2), Koukonara Livaditi Tholos Mezar (Kat. No. 49), Voidikilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1) yer almaktadır ve bu mezarların tümülüsleri hala kısmen korunmaktadır.
[256] Korres 1980b: 321-324.
[257] Bunun hakkında krş: Korres 1976:347, Korres 1980b: 322.
[258] Korres 1980b: 299, Abb. 1, 303; Korres 1976: 347; Marinatos 1964: 170; Marinatos bütün tholosların Tümülüsler ile örtülü olduğundan bahsetmiştir.
[259] Korres 1978a: 265-270.
[260] Korres 1980a: 294.
[261] Korres 1979: 508; Korres 1980b: 322; Korres 1976: 348.
[262] Korres 1980b: 321-324.
[263] Chatzi 1984: 266.
[264] Korres 1979: 508; Korres 1980b: 322.

yığınları kubbenin taşlarını da içinde barındıracaktır ancak bu mezarda bir tümülüs olmadığı için yıkılan kubbenin üzerinde bir toprak yığını da olmayacaktır. Böyle bir durum söz konusu olmadığı için bu tholos mezarda bir tümülüs bulunmamaktadır[265] şeklinde fikrini savunmaktadır. Bu hipotez, doğru bile olsa tholos mezarın çökmesinden sonra bölgede yürütülen tarımsal faaliyetlerle var olabilecek tahribat ve tümülüsün düzleştirilebileceği göz ardı edilmektedir[266]. Psari Tholos Mezar'da (Kat. No. 85, Lev: 41.2) ise lentoya kadar tholos mezarı çevreleyen tümülüsün korunmuş olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle Psari Tholos Mezar'ın yer aldığı alanda tarımsal faaliyetlerin gerçekleştiği göz ardı edilebilir, çünkü bu tür etkinliklerde tümülüsün kalması beklenemez. G. Chatzi-Spiliopoulou ise bu mezarın tümülüs tarafından örtülüp örtülmediğinin bilinmediğini aktarmıştır[267].

Bazı araştırmacılara göre tümülüsle kaplanmış mezarın tepesinde bir stel bulunmaktadır[268]. Stel kullanımının başlangıcı Mykenlerin erken zamanlarına, 16.yy'a denk gelmektedir[269] ve Geç Dönem ölü gömme adetlerinde gerekli bir unsurdur[270]. Tsountas[271] Homerik Çağ ve Kuyu Mezar Çağları arasında bulunan mezarların bir anıtla tamamlandığı sonucuna varmıştır. Myken'in son dönemleri için stel olarak nitelendirilen blokların azlığı oldukça dikkat çekicidir[272]. Prosymna Tholos Mezar'ın taş yıkıntılarının arasında dikdörtgen bir stel parçası keşfedilmiştir. Bu dikdörtgen blok mezar duvarında kullanılanlar gibi kireç taşından değil gri renkli taştan yontulmuştur. Stelin ölçüleri 0,90 x 0,40 x 0,40 metredir. Bloğun iki tarafı da düzleştirilmiştir. Stamatakis'e göre bu stel tümülüsün üst noktasına yerleştirilmiştir[273]. Valmin[274], Vassiliko Tholos Mezar'da ve Malthi Tholos Mezar 2'de stel olarak yorumlanabilecek taşların olduğunu belirtmiştir. Stelin var olduğuna dair kanıt olarak ise steli gören kaçakçıların Malthi Tholos Mezar

[265] Korres 1980b: 322.
[266] Korres 1980b: 321, alanın tarım için kullanıldığını belirtti.
[267] Chatzi 1984: 266.
[268] Mylonas 1966: 118.
[269] Evans 1929 144-146.
[270] Persson 1931: 113.
[271] Tsountas & Manatt 1897: 153; Valmin 1932: 218-219.
[272] Tsountas & Manatt 1897: 152-153.
[273] Stamatakis 1878: 273.
[274] Valmin 1932: 219.

2'deki kubbe çevresini kazmış oldukları öne sürülmektedir. Ancak bu iddialar stelin varlığını ispat etmek için ikna edici değildir, çünkü mezarın içerisine girmeye çalışan mezar soyguncuları için stelin olup olmaması önemli değildir. Tholos mezarın varlığını anlamak için tümülüs yeterince anlaşılır bir işarettir. Bu yüzden stelin olmasına gerek yoktur. Ayrıca tümülüsün altında yer alan dromosun dış ucu duvarla kapatılmıştır ve büyük olasılıkla görünür kalmıştır. Bu durumda yine stele gerek kalmaksızın mezarın varlığına işaret etmektedir.

Günümüze kadar tümülüsü hiç bozulmadan gelen örnekler olmasına karşın teorik olarak tholos mezarların tümülüs olmadan da inşa edilebileceği yani yapısal bir gereklilik olmadığı söylenebilir[275]. Bununla birlikte yukarıda değinildiği gibi başta mezarı dış etkenlerden korumak olmak üzere tümülüsün farklı işlevlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Mevcut örneklerin yanı sıra yeni örneklerin hem kazılarla hem de araştırmalarla ilerde tespit edilebileceği ve tümülüsün tholos mezarlardaki kullanımı ve gelişimi hakkında daha detaylı bilgi edinilebileceği beklenmektedir[276].

I.5: Kullanılan Yapı Malzemeleri

I.5.1. Taş Kullanımı

Mykenliler tholos mezarların duvarlarla kaplanan kısmının inşası için, kullandıkları materyalleri genellikle yakındaki mevcut malzemelerden ya da taş ocaklarından temin etmişlerdir[277]. Fakat bunlar taşın kullanımındaki uzun tecrübenin ortaya koyduğu sağduyu

[275] Cavanagh & Laxton 1987: 1-69, özellikle 27-68.

[276] Yapılan çalışmalarda ilk farklı veri ortaya koyanlar 1980'li yıllarda W. Cavanagh ve R. Laxton'la birlikte B. Santillo Frizell ve R. Santillo'dur.; Cavanagh & Laxton 1981: 109-140; Cavanagh & Laxton 1988: 385-395. 446; Santillo-Frizell & Santillo 1984: 45-52; Santillo-Frizell & Santillo 1988: 443 Krş. Cremasco-Laffineur 1999: 139-148.

[277] Wace 1921-1923: 289. Kyklopien Tholosun lento bloklarının Charvati köyünün çevresine dağıtılan yeri tam olarak belli olmayan bloklara benzerliğinden bahsetmiştir. Aynı şekilde, Lolling 1980: 302; Menidi Tholos Mezar'ın (Kat. No. 105, Lev: 51.1) dromosunun duvarlarında kullanılan taşların çoğunlukla Kifissos'un (Κήφισος) yakınındaki kireçtaşı yatağından getirildiğini düşünmektedir. (Tsountas 1889: 142); Vapheio tholosunun malzemelerinin Taygete'nın payandalarından geldiğini belirtmiştir. Kakovatos tholoslarında, (Dörpfeld 1908: 302); yapıdaki kireçtaşlarının şehrin doğusunda yükselen dağlardan

ve seçme yetisiyle yapılmıştır. Myken taş ocakları ile ilgili bilgimiz sınırlı olmasına karşın son dönemlerde yapılan çalışmalarda Vapheio Palaiopyrgi'de konglomera ocağı[278], Asprokhoma ve Batsourorachi'de kireçtaşı ocakları tespit edilmiştir[279]. Diğer belgelenmiş taş ocakları arasında Palaiogalaro veya Longaki taş ocağı[280], Kharvati taş ocağı[281] ve Monastiraki (eski Priphtiane) taş ocağı bulunmaktadır[282].

Myken tholoslarında kireçtaşı, konglomera ve porosun yoğun kullanımı görülmektedir. Bunların dışında kalker, kumtaşı, prasinit ve şist de kullanılan taş cinsleri arasında yerini almaktadır. Yapılan çalışmalarda Anakara, Adalar ve Batı Anadolu Bölgesinde yer alan mezarların 55'inde bu taş cinslerinin kullanımı tespit edilmiştir. Bu taş cinslerinin kullanımının görülmediği mezarlarda ise bölgede bulunan yerel taşların kullanımı söz konudur.

Kireçtaşı büyük ölçüde mineral ve aragonitten oluşan ve içerisinde kalsiyum karbonatın farklı formları olan bir tortul kayaçtır. Kireçtaşlarının bazı tipleri foraminifer mercan gibi deniz organizmalarının iskelet parçalarından oluşmaktadır. Konglomera ise kum ve çakılların basınçla birleşmesi ve zamanla sertleşmesi sonucu oluşan kütlelerdir. Ege'de oldukça yaygın olarak kullanılan malzemelerdir. Yapılan çalışmalarda mezarlarda kullanılan taş cinsleri 55 mezarda belirtilmiştir. Bunların 37'sinde kireçtaşının ve diğer taş cinslerinin, 20'sinde ise sadece kireçtaşı blokların inşa için kullanıldığı tespit edilmiştir. 13'ünde hem kireçtaşının hem konglomeranın bir arada kullanıldığı tespit edilmiştir. Sadece kireçtaşının inşa malzemesi olarak kullanıldığı 20 tholos mezarın[283]

getirildiğini belirtmiştir. Schliemann 1881: 11; Menidi Tholos Mezar'ın bloklarının Orkhomenos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 108, Lev: 52.2) inşasında kullanılan blokların getirildiği taşocağından ya da (Schliemann 1881: 129) Pentelique'deki taşocağından taşındığını belirtmiştir.

[278] Bu taş ocağının Mykenai tarafından kullanıldığı düşünülmektedir. Bu yorumu ortalama eşit yakınlıktaki iki önemli Myken yerleşimine (Vapheio ve Palaiopyrgi), Eurotas Vadisi'nin Myken dönemindeki önemine, taş ocağı kesimlerinin doğası ve en önemlisi, konglomera üzerinde bulunan malzemeye dayandırılmaktadır. Hitchcock vd., 2016: 81.

[279] Hitchcock vd., 2016: 81, fig.16.

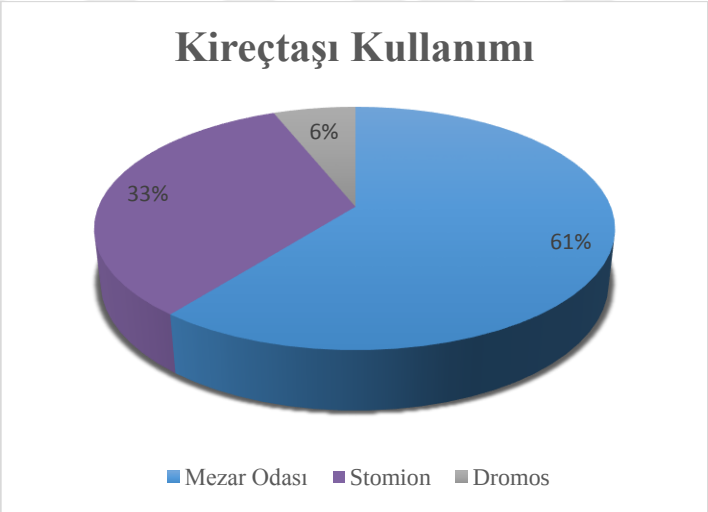
[280] Hitchcock vd., 2016: 81, fig.17.

[281] Iakovides vd., 2003: 42, 60.

[282] Hitchcock vd., 2016: 81.

[283] Analipsis Tholos Mezar (Kat. No. 17, Lev: 14.2), Mouriatada Tholos Mezar (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2), Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2), Vassiliko Tholos Mezar 1 (Kat. No. 72, Lev: 38.1), Kakovatos Tholos Mezar B (Kat. No. 89, Lev:43.1), Kakavatos Tholos Mezar C (Kat. No. 90, Lev: 43.2), Kephalovryso Tholos Mezar (Kat. No. 92, Lev: 44.1), Troizen Magoula Tholos Mezar C (Kat. No. 95, Lev:

odaları kireçtaşı bloklar kullanılarak inşa edilmiştir. Nikhoria MME Tholos Mezar (Kat. No. 26, Lev: 17.2) ve Kopanaki Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 68, Lev: 36.1) ise dromos yan duvarları kireçtaşından inşa edilmiştir. Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2) özellikle Levadia bölgesinde bulunan yarı kristalize ve sert yapılı kireçtaşından oluşturulmuştur. Kireçtaşlarının belli çeşitleri kubbede oluşan baskıya direnecek kadar serttir. Ayrıca stomion ve odanın duvar işçiliğindeki çatlakların varlığı nadir olarak kaydedilmiştir[284]. Üst yapının toplam ağırlığını destekleyen kubbenin alt temellerini oluşturmak için kireçtaşının daha sert olanları tercih edilir. Aşağıda yer alan tablo 4'de tholos mezarlarda kireç taşı kullanımının mezarın bölümlerine göre dağılım oranı verilmektedir. Kireçtaşının en çok kullanıldığı bölüm mezar odasıdır. En az tercih edildiği bölüm ise dromos yan duvarı olmuştur.

Tablo 4: Kireçtaşı kullanım dağılımı.

45.2), Menidi Tholos Mezar (Kat. No. 105, Lev: 51.1), Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2), Medeon Tholos Mezar A (Kat. No. 106, Lev: 51.2), Kazanaki Tholos Mezar (Kat. No. 114, Lev: 55.2), Palaiomanina Tholos Mezar (Kat. No. 136), Loutrakiou Katounas Tholos Mezar (Kat. No. 138, Lev: 63.1), Parga Tholos Mezar (Kat. No. 139, Lev: 64.1), Akhladia Tholos Mezar (Kat. No. 172, Lev: 77.2), Stylos Tholos Mezar (Kat. No. 151, Lev: 68.2), ve Kömürburnu Tholos Mezar (Kat. No. 193, Lev: 86.2).

[284] Tsountas 1889: 139-140; bu çatlaklar Vapheio tholosunda da gözlenmiştir ve yapıyla ya aynı zamanda ya da biraz ertesinde oluşmuştur. Çünkü mermerle kaplanmış ve boşluklarda mermerle sıvanmıştır.

Mykenai'de oldukça sık karşımıza çıkan konglomera blokların kullanımı ilk olarak GH IIA evresine ait tholoslarda görülmektedir[285]. Bu taşın seçilmesinin sebebi olasılıkla malzemenin neme ve ezilmeye dayanıklılığından kaynaklanmaktadır. Myken konglomera ocakları hakkında çok fazla yayınlanmış bilgiye sahip olmamamıza rağmen, anıtsal mimarideki konglomera kullanımı hakkında birçok yayın karşımıza çıkmaktadır. Wright, konglomeranın ilk kez Aegisthos Tholos Mezar'ının yapımında kullanıldığını, Mykenai dışında ise kullanımının istisnai olduğunu ve tipik olarak "özel anıtsal yapılar" için kullanıldığını vurgulamıştır[286].

Taş cinsleri belirtilen 55 mezar içerisinde Koukonara Phyties Tholos Mezar 2,'nin (Kat. No.51, Lev: 29.2) stomion blokları Kazarma Tholos Mezar (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2), Peristeria Güney Tholos Mezar (Kat. No.) ve Kakovatos Tholos Mezar A,'nın (Kat. No. 88, Lev: 42.2) lento blokları, Peristeria Tholos Mezar 1 (Kat. No. 61, Lev: 33.1), Peristeria Tholos Mezar 3 (Kat. No. 63, Lev: 34.1-34.2), Marathia Tholos Mezar 2 (Kat. No. 134) ve Marathia Tholos Mezar 3'ün (Kat. No. 135) mezar odası zemininde konglomera bloklar tesit edilmiştir. Peristeria Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 61, Lev: 33.1) stomion cephesinde ise Poros bloklar kullanılmıştır. Peristeria Güney Tholos Mezar'ın (Kat. No. 64, Lev: 34.3) mezar odasını oluşturan üst bloklarda ise kumtaşı kullanılmıştır. Bu bağlamda sadece konglomera blokların kullanıldığı mezar sayısı 8 olarak belirlenmiştir. Hem konglomera hem kireçtaşının bir arada kullanım gördüğü mezar sayısı ise 13'dür. Bu mezarlardan Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1), Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 4.2), Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1), Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 5.2), Panagia Tholos Mezar (Kat. No. 5, Lev: 6.1), Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2), Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1), Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) ve Apodopolou Tholos Mezar'ın (Kat. No. 154) stomion ve lento bölümlerini oluştururken konglomera bloklar kullanılmışken Klytemnestra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 8, Lev: 7.2)

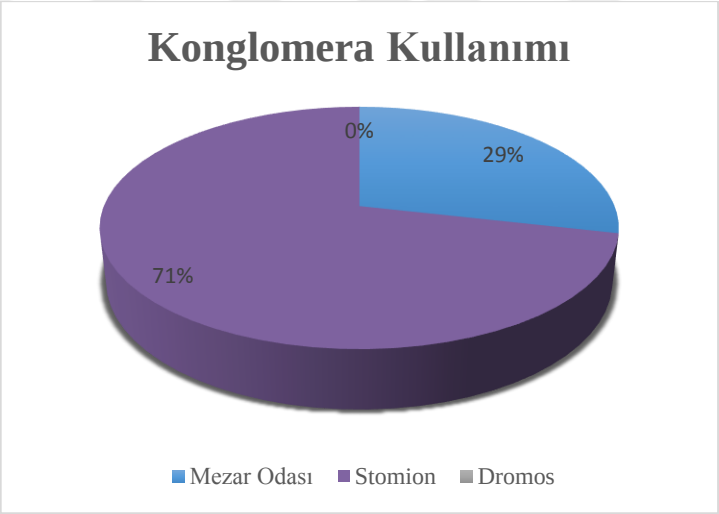
[285] Wright 1978: 229-235.
[286] Wright 1978: 134, 229–235.

odasında, Marathia Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 133, Lev: 61.2) ise oda zemininde konglomera bloklar tercih edilmiştir. Anlaşılacağı üzere konglomera blokların kullanımı 55 mezardan 21'inde görülmektedir.

Argolis bölgesinde yer alan Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 5.2) ve Aslan Tholos Mezar'ın (Kat. No. 6, Lev: 6.2) odaları, küçük kireçtaşı blokları daha büyük yontulmuş konglomera blokları üzerine konularak inşa edilmiştir. Bu olasılıkla toprak nemini korumak ve yapının direnç kapasitesini arttırmak içindir. Bu uygulama üst temeli büyük prasinit bloklarından oluşturulan Thorikos'un iki tholosunda da gözlenmiştir[287]. Messenia'nın en büyük tholoslarından, Ano Englianos Tholos Mezar'da (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1), Peristeria Tholos Mezar 1'de (Kat. No. 61, Lev: 33.1) ve Kakovatosun Tholos Mezar A'nın (Kat. No. 88, Lev: 42.2) lentosunda da[288] konglomera kullanılmıştır. Ayrıca Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25) ve Menidi Tholos Mezar'da (Kat. No. 105, Lev: 51.1) kullanılan[289] malzeme özel kalitede bir kireçtaşıdır[290]. Birçok mezarda büyük bloklar için kireçtaşı tercih edilmiştir. Bu mezarlardan Aegisthos Tholos Mezar'da (Kat. No. 3, Lev: 5.1) lento iç bloğu ve stomionu oluşturan temeller konglomeradan, mezarın geri kalan kısmı ise kireçtaşından inşa edilmiştir. Tholosun ilk inşasından hemen sonra, cephe görünümünü daha iyi hale getirmek için orijinal cephenin hemen önüne yeni bir cephe inşa edilmiştir. Cephenin temel seviyesinde ise büyük dikdörtgen konglomera bloklar yer almaktadır. Bu blokların üzerinde ikinci cepheye ait payandalar yükselir. Yapının kapı girişinde ve yapı cephesini oluşturan yan blokların alt iki sırası porosdan oluşturulmuştur. Kireçtaşının genellikle büyük tholoslarda lento bloklarının üzerindeki baskıya dayanamayacak kadar kolay kırılabilen bir yapıda olduğu kabul edilir. Bu sebeple lento bloklarının üzerindeki baskıya dayanabilmesi için seçilen malzeme konglomeradır. Mykenai'de Genii Tholos Mezar'dan (Kat. No. 7, Lev: 7.1) sonra en yaygın konglomera

[287] Servais vd. 1968: 14-15; Gasche & Servais 1971: 52.
[288] Kazı sırasında Kakovatos Tholos A'nın (Kat. No. 88, Lev: 42.2) lentosunun dromosa düşmüş çok küçük bir kalıntısı vardır. Bu Dörpfeld tarafından tanımlamıştır. (Dörpfeld 1908: 306) Taylour, Ano Englianos tholosunda lento taşının özelliğini belirtmemiştir. Bu bilgi Blegen tarafından verilmiştir. Blegen 1954: 30.
[289] Kambos tholosunda, Tsountas'a göre (Tsountas 1891: 190), lento için kullanılan kireçtaşı bölgeye yabancıdır. Bohn, Menidi Tholos Mezar (Kat. No. 105, Lev: 51.1) konusunda lento bloklarını duvarların kirecinden daha sert olan Kifissos'un (Κήφισος) kıyılarından gelen bir taşın oluşturulduğu gözlemlemiştir. (Bohn & Lolling 1880: 47.)
[290] Pelon 1976: 178.

kullanımı Panagia Tholos Mezar'da (Kat. No. 5, Lev: 6.1) gözlenmektedir. İşlenmiş kireçtaşı ve konglomera kullanımının en güzel örneği ise Kato Phournos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 4, Lev: 5.2) stomionudur. Konglomera ve kireçtaşının bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş tekniğin en iyi örnekleri Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2) ve Atreus Tholos Mezar'da (Kat. No. 9, Lev: 8.1-8.2-9.1-9.2) ortaya konmuştur. Mykenli ustalar büyük konglomera bloklarının dış yüzey sertliği nedeniyle malzemeyi yontmak için sağlam taş işleme teknikleri geliştirmişlerdir. Bu teknikler oldukça büyük bloklarda ve de özenle düzeltilmiş Atreus Tholos Mezar'ın iç lentosunda kullanılmıştır[291]. Aşağıda tablo 5'de konglomera kullanımının mezar bölümlerindeki dağılımı yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere mezarda en çok güçlendirme gereksinimi duyulan stomionda konglomera tercih edilmiştir.

Tablo 5: Konglomera kullanım dağılımı.

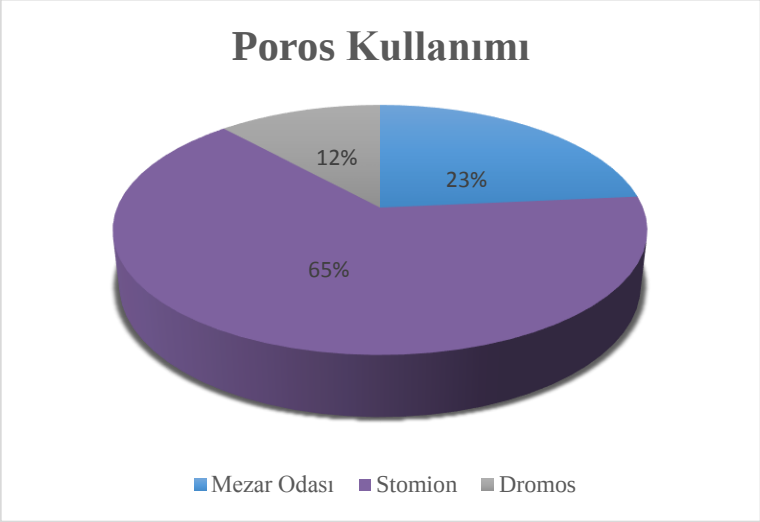
Mykenli taş ustalarının tholos mezar inşasında tercih ettikleri bir diğer malzeme ise Poros[292] olmuştur. Kolayca yontulabilen ve şekillendirilebilen porosun ilk kullanımlarının

[291] Wace 1949: 135-136.
[292] Waelkens 1992: 10. Plinius ve Theophratus, gözenekli (*poros* veya *porolithos*) olan bu taşın ünlü Paros mermerinden daha hafif olduğunu ve göze daha hoş göründüğünü belirtmektedirler.

Messenia'daki tholosların cephelerinde ve Argolis'de olduğu gözlenmiştir[293]. Yapılan araştırmalarda poros ile ulaşılan düzenli taş yüzeyleri ve bir araya getirilmiş belirgin yontma taşların dekoratif yapı cephelerinin yaratılmasına imkân sağladığı görülmüştür. Bu dekoratif yapı cepheleri ana giriş kapısında anıtsal bir görünüm sağlamıştır. 55 tholos mezar içerisinde 17 tholos mezarda poros kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu mezarlardan 7'si Argolis bölgesinde[294] yer alırken, 7'si Messenia Bölgesinde[295], 2'si Agios İlis'da[296] ve en sonuncusu Kephalonia Adası'nda Borzi'de[297] yer almaktadır. Bu mezarlardan 3'ünün mezar odasında, 11'nin stomionunda, 2'sinin dromosunda poros bloklar kullanılmıştır. Bunlar arasında hem dromos hem stomionunda poros blok kullanılan 4 tholos yer almaktadır[298]. Argolis Bölgesinde yer alan tholoslarda poros kullanımı stomion cephesinde ve dromosta duvar kaplaması olarak kullanım görürken Messenia Bölgesinde stomion ve mezar odası blokları arasında kullanım görmüştür. Mykenai'nin en büyük 9 tholosu arasında yer alan Panagia Tholos Mezar'da (Kat. No. 5, Lev: 6.1) yapı cephesini çevreleyen iki büyük poros blokdan yapı temeli oluşturmuştur. Aslan Tholos Mezar'da (Kat. No. 6, Lev: 6.2) ve Kato Phournos Tholos Mezar'da (Kat. No. 4, Lev: 5.2) aynı kullanım yoğun olarak gözlenmiştir. Aslan Tholos Mezar'ındaki duvarların kötü korunma durumu kullanılan malzemenin nemden ve erozyondan dolayı tahrip olmasına neden olmuştur. Poros taşının yumuşak yapısı ve sağlam olmayışından dolayı mezar odası duvarlarının inşasında ya da stomion duvarlarında kullanılması nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Messenia'nın güneyindeki küçük mezarlarda da daha sağlam taşların tercih edilmesi nedeniyle porosa pek rastlanmamaktadır. Ancak Kısmen

[293] Wright 2006a:17.
[294] Bu mezarlar; Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 5.2), Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1)'dır. Klytemnestra Tholos Mezar (Kat. No. 8, Lev: 7.2), Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1), Berbati Tholos Mezar (Kat. No. 11, Lev: 11.1), Dendra Tholos Mezar (Kat. No. 12, Lev: 11.2).
[295] Bu mezarlar; Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1), Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1), Tragana Tholos Mezar 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1), Voidikilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1), Peristeria Tholos Mezar 1 (Kat. No. 61, Lev: 33.1), Peristeria Batı Tholos Mezar (Kat. No. 65).
[296] Bu mezarlar; Aipeia Tholos Mezar (Kat. No. 80, Lev: 40.1) ve Seremethi Tholos Mezar (Kat. No. 132, Lev: 61.1)'dır.
[297] Bu mezar; Tzannata-Borzi Tholos Mezar (Kat. No. 141, Lev: 65.1-65.2)'dır.
[298] Bu mezarlar; Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1) ve Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1)'dır.

Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Voidokilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1) ve özellikle porosun tek madde olarak kullanıldığı Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1) ve Tragana Tholos Mezar 2 (Kat. No. 39, Lev: 24.1) bu durumun dışındadır. Voidikilia Tholos Mezar'da odanın inşasında poros bloklar kullanılmıştır. Tragana Tholos Mezar 1'de ise poros bloklarının lento olarak kullanılması oldukça şaşırtıcıdır. Marinatos'a göre, tholosdaki, bu olağandışı kullanım kaliteli malzemenin azlığı ile açıklanabilmektedir[299]. Ano Englianos Tholos Mezar'da (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) ise mezar içerisinde yer alan sanduka mezarda poros kullanımı görülmektedir.

Tablo 6: Poros Kullanım dağılımı.

Attika Bölgesinde Thorikos Tholos Mezar B'de (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2) oda duvarlarının temelinde büyük prassinit bloklar kullanılmıştır. Thessalia, Volos Bölgesinde yer alan Dimini Tholos Mezar B'de (Kat. No. 116, Lev: 56.2-56.3) mezar odası düzensiz şist bloklardan inşa edilmiş ve oda tabanı düzeltilmiş şistten oluşturulmuştur. Mykonos

[299] Marinatos 1966a: 206.

Adasında yer alan Mykonos Tholos Mezar'da (Kat. No. 174, Lev: 78.2) ise lento bloklarının inşasında granit blokların tercih edilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tablo 7'de mezarlarda hangi taş cinslerinin kullanılmış olduğu gösterilmektedir. Anlaşılacağı üzere bazı mezarlarda birçok taş cinsi bir arada kullanılmışken bazılarında ise sadece tek bir taş cinsi tercih edilmiştir. Tüm bu örnekler içerisinde Klytemnestra Tholos Mezar'da 3'den fazla farklı taş cinsilerinin bir arada kullanılmış olduğu görülmektedir. Dört mezarda şist kullanımı olduğu tespit edilmiştir. Thorikos Tholos Mezar B'de kullanılmış olan şist ise yeşilşist olarak geçen bir taş cinsidir. Tholos Mezalar arasında granit kullanımı ise sadece Mykonos Adası'nda yer alan tholos mezarda görülmüştür. Yalnızca 2 mezarda ise jips kullanımı tespit edilmiştir. Bu mezarlar Girit Adası'nda yer alan Kephala Tholos Mezar ve Argolis Bölgesi'ndeki Klytemnestra Tholos Mezar'dır. Kalker kullanımı ise sadece Anakara'da yer alan Malthi Tholos Mezar 1'de tespit edilmiştir. Taş cinsleri arasında en az tercih edilenler granit, kalker, kumtaşı ve jips olmuştur. Bu taşların daha az tercih edilmiş olmaları olasılıkla mazlzemeye ulaşılabilirlik açısından uygun olmaması ve bu taş cinslerinin diğerlerine göre daha dayanıksız ve deformasyona daha açık olmasından kaynaklanmaktadır.

Anlaşılacağı üzere Mykenli ustalar tholos mezarları inşa ederken birçok dinamiği göz önüne alarak planlama gerçekleştirmişlerdir. En temelde yapının uzun süre ayakta kalmasını sağlamayı amaçlarken yapının coğrafi ve fiziki koşullara uyum sağlayacak şekilde inşa edilmesi için malzeme seçiminde hassasiyet göstermişlerdir. Seçilen malzemeleri uzak yerlerden getirmek yerine yakınlarındaki yerlerden temin etmişlerdir. Yapının yalnızca görüntüsü ile ilgili taş tercih etmek yerine mezarların dış etkenler karşısında sağlam kalmasını sağlayacak şekilde tercihlerde bulunmuşlardır.

	Mezarın Yeri	Mezarın Adı	Kireç taşı	Konglomera	Poros	Şişt	Jips	Kum taşı	Kalker
1.	Argolis	Kyklopien Tholos	x	x					
2.	Argolis	Epano Phournos Tholos	x	x					
3.	Argolis	Aegisthos Tholos	x	x					
4.	Argolis	Kato Phournos Tholos	x	x	x				
5.	Argolis	Panagia Tholos	x	x					
6.	Argolis	Aslan Tholos	x	x	x				
7.	Argolis	Genii Tholos	x	x	x				
8.	Argolis	Klytemnestra Tholos	x	x	x		x		
9.	Argolis	Atreus Tholos	x	x					
10.	Argolis	Prosymna Tholos	x	x	x				
11.	Argolis	Berbati Tholos	x		x				
12.	Argolis	Dendra Tholos			x	x			
13.	Argolis	Kazarma Tholos		x					
14.	Arkadia	Analipsis Tholos	x						
15.	Messenia	Kambos Tholos	x		x				
16.	Messenia	Nichoria MME Tholos	x						
17.	Messenia	AnoEnglianos Tholos	x	x	x				
18.	Messenia	Tragana Tholos 1			x				
19.	Messenia	Tragana Tholos 2			x				
20.	Messenia	Voidikilia Tholos			x				
21.	Messenia	Koukonara Phyties Tholos 2		x					
22.	Messenia	Peristeria Tholos 1		x	x				
23.	Messenia	Peristeria Tholos 3		x					
24.	Messenia	Peristeria Güney Tholos		x				x	
25.	Messenia	Peristeria Batı Tholos			x				
26.	Messenia	Mouriatada Tholos	x						
27.	Messenia	Kopanaki Tholos B	x						
28.	Messenia	Malthi Tholos 1	x						x
29.	Messenia	Vassiliko Tholos 1	x						
30.	Messenia	Aipeia Tholos	x		x				
31.	Pylos	Kakovatos Tholos A		x					

32.	Pylos	Kakovatos Tholos B	x						
33.	Pylos	Kakavatos Tholos C	x						
34.	Messenia	Kephalovryso Tholos	x						
35.	Akhaia	Troizen, Magoula Tholos C	x						
36.	Attika	Thorikos Tholos B				x			
37.	Attika	Menidi Tholos	x						
38.	Attika	Orkhomenos Tholos	x						
39.	Attika	Medeon Tholos A	x						
40.	Thessalia	Kazanaki Tholos	x						
41.	Thessalia	Dimini Tholos B				x			
42.	Agios Ilias	Seremethi Tholos			x				
43.	Agios Ilias	Marathia Tholos 1	x	x					
44.	Agios Ilias	Marathia Tholos 2		x					
45.	Agios Ilias	Marathia Tholos 3		x					
46.	Aetolia-Akarnania	Palaiomanina Tholos	x						
47.	Aetolia-Akarnania	Loutrakiou Katounas Tholos	x						
48.	Epirus	Parga Tholos	x						
49.	Kefalonia Adası	Tzannata-Borzi Tholos			x			x	
50.	Girit Adası	Achladia Tholos	x						
51.	Girit Adası	Apodopolou Tholos	x	x		x			
52.	Girit Adası	Knossos/Kephala Tholos	x				x		
53.	Girit Adası	Stylos Tholos	x						
54.	Mykonos Adası	Mykonos Tholos							Granit
55.	İzmir	Kömürburnu Tholos	x						

Tablo 7: Mezarlarda kullanılan taş cinsleri.

I.5.2. Bağlayıcı Malzemeler

Tholos mezar mimarisinde kullanılan bağlayıcı malzemelerin seçimi çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Çok erken dönemlerden bu yana geniş uygulama alanına sahip olan kil sıva ve harç bu bağlayıcı malzemelerdir.

I. 5.2.1 Harç Kullanımı

Harçlar[300], inorganik bağlayıcılara, genellikle ince agregalar, su ve kimi zaman organik ve inorganik katkıların belli oranlarda eklenmesi ile meydana gelirler[301]. Harç, yapıları oluşturan duvarları bir arada tutmayı sağlayan derzleme yapmak ya da oluşan yüzeyleri korumak amacıyla kimi zaman da dekoratif olarak kullanılan, çeşitli tür bağlayıcılara uygun katkı maddeleri veya ince agregalar eklenmesi ile elde edilen karışımlardır[302]. Myken tholoslarında 15.yy itibariyle bazen içerisine küçük taşlar karıştırılmış kil harç ve nadiren kireç harç kullanımı görülmektedir.

Anakara'da yer alan tholos mezarların 45'inde sıva ve harç kullanımı tespit edilmiştir. Bu mezarların 42'si Anakara'da 3'ü de Anakara dışında yer almaktadır. Bu tholosların içerisinde mezar odasında, stomionda ve dromosunda harç kullanımı tespit edilen mezar sayısı 35'dir. 35 mezardan 26'sında mezar odasında harç kullanımı vardır. Mezar odasında genellikle odanın duvarlarını oluşturan taşların arasında kalan boşluklar kil harç ve küçük taşlarla doldurulmuştur. 9'unun stomion duvarlarının aralarında kalan boşlukların kil harç ile doldurulduğu anlaşılmaktadır. 15'inde ise dromos blokları arasında kalan boşluklar ve stomion ile dromosun birleşim yerlerinde kil harç kullanımı tespit edilmiştir. Bu 15 mezarın sadece dromosunda harç kullanımı tespit edilen mezar sayısı ise

---

[300] Literatürde harç; *yapıda tuğla veya taşları birbirine bağlamak ve kâgir duvar ve tabanları sıvamak için kullanılan kum, kireç, çimentoyu su ile kararak yapılan hamur. Harç, kerpiç gibi ilkel yapılarda toprak ve samanı kararak da yapılmaktadır. Çimentonun geliştirilmesinden önce kireç harcı kullanılırdı* (Hasol 1998:198) şeklinde açıklanmıştır. Kelimenin etimolojisine bakıldığında; Eski İngilizce *claeg* (modern Alman *klei'*ye benzemektedir) ve Hollandaca'da *kleven* "yapışmak" anlamına gelir. Aslında kelimenin dört farklı biçimi de Latince *glue* kelimesinden ya da "glue/yapıştırıcı" dan kaynaklanmaktadır, bu nedenle, eski Fransızca, *glu,* başka bir bağlayıcı teknolojiye geçişi temsil eden "kuş kireci" anlamına gelir Hobbs- Siddall 2011: 36.

[301] Rossi-Doria 1990: 237; Hale vd.,2003: 132.

[302] Davey 1961: 120.

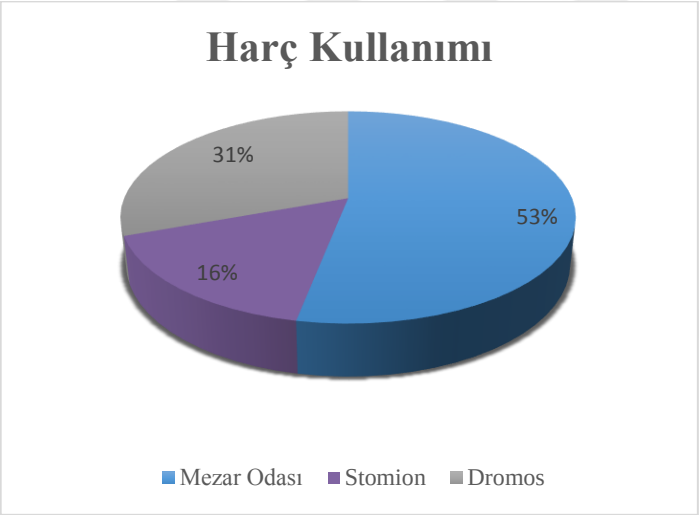
9'dur. Bu mezarların mezar odası, stomion ve dromosunda harç kullanımı olan mezar sayısı 3'dür. Bu mezarlar Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1), Panagia Tholos Mezar (Kat. No. 5, Lev: 6.1) ve Aslan Tholos Mezar (Kat. No. 6, Lev: 6.2)'dır.

GH II evresine ait olan Peristeria Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 61, Lev: 33.1) dromos duvarlarında taşların birleşiminde ve az miktarda da kireçtaşı bloklarda harç kullanılmıştır[303]. Aynı dönemden Vapheio Tholos Mezar'da (Kat. No. 20, Lev: 16.1) da söve taşlarının çatlaklarını ve birleşimlerini kapatmak için harç kullanılmıştır. Mykenai ve çevresindeki bölgelerde GHIIA ve sonraki dönemlere ait bazı tholoslarda poros ve konglomera blokların birleşim yerlerinde harç kullanımını görmek mümkündür. Panagia Tholos Mezar'ın (Kat. No. 5, Lev: 6.1) dromosunda poros bloklarla kireçtaşı blokların birleşiminde ve stomionda konglomera bloklarının birleşiminde harç kullanımı görülmektedir. Bu grubun ikinci mezarı olan Kato Phournos Tholos Mezar'da (Kat. No. 4, Lev: 5.2) harç kullanımı daha fazladır. Dromosun poros bloklarında ve cephe ile stomionun konglomera bloklarında birleşim yerleri harç ile kaplanmıştır[304]. Bu grubun son mezarı olan Aslan Tholos Mezar'da da dromosun kireçtaşı duvarı ile ince işçilikli poros blokların birleşimi kalın bir harç tabakasıyla vurgulanmıştır. Yine cephe ve stomiondaki poros ve konglomera blokların birleşimi de harca sahiptir. Ayrıca oda ile stomion tabanının harçla kaplı olduğu ve kazı sırasında kırmızı rengin hala görülebildiği aktarılmaktadır[305].

Mezarların 26'sının mezar odası, stomion ve dromos zeminlerinde de sıva ve harç uygulamasının varlığı tespit edilmiştir. Ancak bu 26 mezar arasında Aslan Tholos Mezar'ın (Kat. No. 6, Lev: 6.2) mezar odası zemini yer yer kızıl renkli kireç harçla, Malthi Tholos Mezar 1 (Kat. No.70, Lev:36.2) ve Malthi Tholos Mezar 2'nin (Kat. No.71, Lev: 37.1) dromos zeminleri kireç karışımlı kırmızımsı-kahverengi kil harçla, Kazarma Tholos Mezar'ın (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2) dromos zemini ve Peristeria Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 61, Lev: 33.1) mezar odası zemini beyaz kil harçla, oluşturulmuştur. Nikhoria

[303] Pelon 1976: 20; Immerwahr 1990: 11. Sıvanın dromos duvarlarının tüm yüzeyini kapladığını belirtilmektedir. Girit ile ilgili aksi görüş için; Shaw 2009: 76. Tarihsel dönemde sıva kaplaması, birkaç örnekte poros bloklardan yapılmış duvarların yüzeyini kaplamıştır. Orlandos 1994: 52-53.
[304] Pelon 1976: 163-164.
[305] Wace 1949: 40-41.

MME Tholos Mezar'ın (Kat. No. 26, Lev: 17.2) dromos zemini ve Kazanaki Tholos Mezar'ın (Kat. No. 114, Lev: 55.2) mezar odası zemini ise kumla oluşturulmuştur. Bazı mezarların zeminleri ise sadece sıkıştırılmış toprakla ya da anakaya düzeltilerek meydana getirilmiştir. Katarrakis Tholos Mezar A (Kat. No. 96, Lev: 46.1) ve Katarrakis Tholos Mezar B'nin (Kat. No. 97) mezar odası zeminleri ile dromos zemini kırmızı toprakla ve Parga Tholos Mezar'ın (Kat. No. 139, Lev: 64.1) odası ve dromos zemini ise deniz çakıllarıyla oluşturulmuştur.

Tablo 8: Mezarlarda harç kullanımı dağılımı.

I.5.2.2. Sıva Kullanımı

Sıva[306], yapılarda yüzeyleri düzleştirmek ya da yapıyı dış etkenlerden korumak için kullanılan bir çeşit harçtır. Sıvanın kullanım alanları; yapıların birleşme yerlerinde,

[306] Hasol 1998: 406; Bir başka tanımda ise, -*Mimari yüzeylere uygulanan koruyucu ve/ ya da dekoratif kaplama. Ayrıca dekoratif elemanlarının kalıba dökme ve kalıbını çıkarma için de kullanılır*-denilerek açıklanmıştır. Weyer & Picazo vd. 2016: 51. Literatürde sıva terimin kullanımında çeşitlilik ve farklılıklar görmekteyiz. İngilizce'de "-*render-ilk katı sürmek, sıvamak*" ve "-*plaster-sıva, sıvamak*" terimleri çoğu zaman birbirinin yerine kullanılmıştır. Nicholson (1823: 108.) 19. yüzyılda dış mekânda ya da iç mekânda yapılan işler için çıtalara "sıva yapma" ile tuğla ve taşa "sıva yapma" arasında ayrımı ortaya koymuştur. 20.

freskler için zemin olarak, duvar kaplamada, zemin ve tavanlarda karşımıza çıkmaktadır ve türü kullanıma bağlı olarak, kireç ve diğer katkılardan oluşur[307].

Yapılan çalışmalarda sıva kullanım izlerine rastlanan mezar sayısı 12'dir. Bu 12 mezardan mezar odasında sıva tespit edilen mezar sayısı ise 7'dir[308]. Bu 7 tholos mezardan Nikhoria MME Tholos Mezar'ın (Kat. No. 26, Lev: 17.2) mezar odası kil sıva yerine kireç sıva ile sıvamışken Orkhomenos Tholos Mezar'da (Kat. No. 108, Lev: 52.2) ise mezar odasının içerisinde yer alan yan odanın kil sıva ile kaplandığı tespit edilmiştir. Mezarların 5'inin stomion duvarlarında sıva izlerine rastlanmıştır[309]. Stomionda kullanılan kil sıva mezarların cephesinde, stomion duvarlarında ve dromos ile birleşim yerlerinde tespit edilmiştir. Sıvanın birleşim yerlerini vurgulama uygulaması GH IIB-IIIA evresine ait Genii Tholos Mezar'da da görülmektedir. Sövelerin ve stomion duvarlarının birleşim yerlerinde sıva kullanılmıştır. GH IIB-IIIA/1 evresine ait Kokla Tholos Mezar'ın anakayadan yontulmuş cephesinde kalın bir sıva bulunmaktadır. Cephede beyaz zemin üzerine mavi ve kırmızı disklerden oluşan bir bezeme yapılmıştır[310]. Aynı dönemden Tiryns Tholos Mezar'da da sıvalı kapı sövelerinin üzerinde boya ile yapılmış spiraller ve lentosunun üzerinde de kırmızı boya izleri bulunmuştur[311]. Sıva kullanımının cephelerinde basit kabartma bezemelere sahip olan Wace'ın sınıflandırmasındaki II. grup tholoslarla birlikte başlamış olduğu düşünülmektedir[312]. Bununla birlikte, sıva Wace'in sınıflandırmasında I. grubun son mezarı olan Aegisthos Tholos Mezar'da (Kat. No. 3, Lev: 5.1) stomionda ve dromos tabanında kullanılmışken GH IIA/3 evresine ait olan Genii

yüzyılın ikinci yarısında "render" artık mekânın dışında gerçekleştirilen sıva işlerini tanımlamak için kullanılırken "plaster" genel olarak mekânın içerisinde gerçekleştirilen sıva işleri için kullanılmıştır. Henry & Farnham 2011: 87; Sıvanın çeşitli anlamları için bkz, Harris 1983: 454; Oxford Dictionary 2010: 1503; Kollmann 2013: 16.

[307] Pagianni & Stefanidou 2006: 151. Küpper 1996: 4-5; Minos'daki sıva uygulamaları için Shaw 2009: 144-7.

[308] Bu mezarlar; Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 7.1), Kokla Tholos Mezar (Kat. No. 15, Lev: 14.1), Nikhoria MME Tholos Mezar (Kat. No. 26, Lev: 17.2), Orkhomenos Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2), Medeon Tholos Mezar (Kat. No. 106, Lev: 51.2), Kazanaki Tholos Mezar (Kat. No. 114, Lev: 55.2), Pteleon Tholos Mezar A'dır (Kat. No. 117, Lev: 57.1).

[309] Bu mezarlar; Berbati Tholos Mezar (Kat. No. 11, Lev: 11.1), Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1), Kokla Tholos Mezar (Kat. No. 15, Lev: 14.1), (Kazanaki Tholos Mezar (Kat. No. 114, Lev: 55.2) Keri Tholos Mezar (Kat. No.149, Lev: 69.1)'dır.

[310] Demakopoulou 1990: 113.

[311] Pelon 1976: 181.

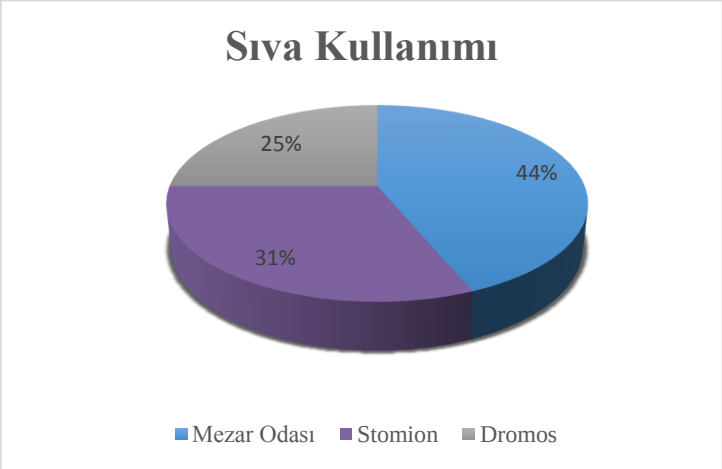
[312] Pelon 1976: 184.

Tholos Mezar'da (Kat. No. 7, Lev: 7.1) mezar odasında kullanılmıştır[313]. Pelon kullanım amacının sadece dekoratif olduğunu düşünmektedir[314]. Aegisthos Tholos Mezar'ın kapı sövelerindeki poros bloklarla moloz duvarın birleşiminde sıva ve kil harç az miktarda kullanılmıştır[315]. Mykenai'deki birkaç erken tholosun giriş bölümünde sıvanın dekoratif olarak kullanımının 15. yy kadar erken başlamış olabileceği düşünülmektedir. Mykenai'deki sıvanın hem dekorasyon hem desu geçirmezlik amaçlı kullanıldığı örneklere ilave olarak Kokla Tholos Mezar ve Tiryns Tholos Mezar cephelerinde sıva kullanımı tamamen dekoratif amaçlıdır. Bununla birlikte kabartmaların tercih edildiği Minyas (Orkhomenos) Tholos Mezar, Klytemnestra Tholos Mezar ve Atreus Tholos Mezar gibi örneklerde boyalı bezemeler oldukça nadir olarak kullanılmıştır. GH bezemeli mezarların erken örneklerine ait herhangi bir veri bulunmamaktadır ve muhtemelen anakarada kullanım ihtiyaçlarına bağlı olarak kendiliğinden gelişmiştir[316]

Bu 12 mezar içerisinde dromosunda sıva kullanımı tespit edilen 4 mezar, Aegisthos Tholos Mezar (Kat. No. 3, Lev: 5.1), Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1), Nikhoria MME Tholos Mezar ve Medeon Tholos Mezar A (Kat. No. 106, Lev: 51.2)'dır. Dromos yan duvarlarında ve dromosun stomion ile birleşim yerinde sıva izine rastlanmıştır. Ancak Nikhoria MME Tholos Mezar'da (Kat. No. 26, Lev: 17.2) kullanılan sıva mezar odasında olduğu gibi kilden değil kireçtendir. Anakara dışında ise Girit'te Margarites Tholos Mezar'ın (Kat No. 153, Lev: 69.2) stomion blokları arasına küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiş ve da sonra sıva ile kaplanmıştır. Zakynthos Adası'nda yer alan Keri Tholos Mezar'ın (Kat No. 149, Lev: 68.1) stomion cephesi küçük çakıl taşları bulunan kil bir harç ile sıvanmıştır. Olasılıkla çakıl taşları ile karıştırılarak kullanılan bu sıva hem yapının yüzeyini görsel açıdan güzelleştirme hemde yapının yağmur sularına karşı daha dayanıklı hale gelmesi için tercih edilmiştir[317]. Sıva kullanımı mezarlarda yalnızca görsel kaygılara cevap vermek açısından bir tercih sebebi olmamıştır. Aynı zamanda yapının uzun vadede doğal koşullara bağlı uğrayacağı deformasyon için

[313] Pelon 1976: 167.
[314] Pelon 1976: 292-305.
[315] Pelon 1976: 161.
[316] Sgouritsa 2009: 737-754.
[317] Pelon 1976: 260; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 121.

alınan önlemlerdendir. Bu bağlamda yapılarda daha çok mezar odasında sıva kullanımının tercih edilmiş olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9: Mezarlarda sıva kullanımı dağılımı

BÖLÜM II: MYKEN THOLOS MEZAR ANITLARI MİMARİ GELİŞİMİ

II.1: MYKEN THOLOSLARININ ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Myken tholoslarının ortaya çıkış süreci incelenirken öncelikle Myken tholosunun ana bölümü olan mezar odasının plan ve formu değerlendirilmedir. Dairesel ya da daireye yakın formda düzenlenen mezar odası ölen kişinin son istirahat yeri olarak düzenlenmiştir. Mimaride dairesel form en erken dönemlerden bu yana oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. En erken dairesel planlı mimari uygulamalar Yakındoğu'da yaygın kullanımı olan konut mimarisinde görülmektedir. MÖ 9. binde Natufyan Deynan Konutu[318] buna güzel bir örnektir. Önasya[319], Ege ve Girit'te[320] ise dairesel planların en erken örnekleri MÖ 5. binde görülmektedir. Dairesel planlı yapı mimarisi başlangıçta konutlar için tasarlanmıştır. Erken dönemlerde intramural gömü geleneğinden de yola çıkılarak bu plan tipinin daha sonraki dönemlerde mezar olarak tasarlanmış olma olasılığını düşünmek gerekmektedir. Ancak tholos mezarların gelişimi hakkında yapılan çalışmalarda karşımıza bu mezarın kökeni hakkında birçok farklı görüşün ortaya konulduğu görülür. Tholosların kökeni hakkında ortaya atılan farklı görüşler içerisinde iki ana öneri bulunmaktadır, bunlardan ilki tholosların Girit'te ortaya çıktığı[321], diğeri ise anakarada kendiliğinden geliştiği şeklindedir[322].

Genel olarak kabul edilen anakaradaki ilk gerçek tholos mezar Messenia'nın güneybatısında Koryphosion'dadır[323]. Mezar ele geçen seramiklerle Orta Hellas III[324] dönemine yani yaklaşık MÖ 1600 yıllarına tarihlendirilmiştir. Hood[325], Pylos yakınlarında MÖ 1600'den önceye Orta Hellas Dönemi'ne tarihlenen dairesel mezar

[318] Barlett 1982: 44.
[319] Mallowan 1970: 378; Mallovvan Tepe Gawra'da yuvarlak planlı yapılar hakkında yaptığı incelemeler sonucunda bu plan tipinin Kuzey Mezopotamya'da Prehistorik Dönemlere dayanan bir mimari geleneğe ait olduğunu belirtmiştir.
[320] Hogarth 1901: 144.
[321] Dickinson 1977: 61-62.
[322] Wace 1921-1923: 393-397; Wace 1949: 119.
[323] Dickinson 1977 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 139-140; Blegen 1954: 158; Orlandos 1960: 152-158.
[324] Lolos 1989: 175.
[325] Hood 1960: 167.

tepelerinin olduğunu ve tholos mezarların bu mezar tepeleri içerisinde yer aldıklarını öne sürer[326]. Koryphasion Tholos Mezar'ı içerisinde Girit Adası örnekleri ile benzerlik gösteren OH III dönemine ait seramikler tespit edilmiştir[327]. Bu bağlamda Hood, Girit taklidi seramiklerin varlığından yola çıkarak mezarlarda da Girit benzerliklerinin varlığını sorgulamıştır[328]. Girit ve Messenia arasındaki ilişki Kythera adasında Erken Minos II Dönemine tarihlenen kaplarla tespit edilmiştir. Kythera'nın Minos ticaret istasyonu olduğu ya da Minos kolonisi olduğu kesinlik kazanmıştır[329]. Anlaşılacağı üzere Girit ve Anakara arasında yadsınamaz bir kültürel alışveriş vardır. Branigan, dairesel mezar geleneğinin MÖ 1700'lerde Messenia üzerinden Kıta Yunanistan'a geçmiş olabileceği fikrini savunur[330].

Bu durumda karşımıza şu soru çıkmaktadır. "Eğer tholos mezarların kökeni Girit ise bu mezarlar Girit Adası'na nereden gelmiştir?" Araştırmacılar Girit'te bulunan tholos mezarların kökeni hakkında çeşitli görüşler ortaya koymuştur. Bunlardan ilki mağaraların tholos mezarların kökeni olabileceği görüşüdür. Girit adasının doğusunda yer alan Lasithi ve Trapeza'daki mağaralarda gerçekleştirilen kazılarda[331] bu mağaraların yanındaki kaya altı sığınaklarının mezar olarak kullanıldığı tespit edilmiştir[332]. Erken Bronz Çağı'nın erken evrelerinde ise bu mağaraların konut olarak kullanımının dışında mezar olarak kullanılmış olduğu da anlaşılmıştır. Branigan, ölülerin gömülmesi için mağaraların yetmemesi sonucu dairesel mezarların ihtiyaçtan ortaya çıktıklarını savunmaktadır[333]. Bununla birlikte mağaralara gömmenin yerleşimler arası uzaklıktan dolayı terk edildiğini ve yapılan mezarların mağaralara benzetmek amacıyla kubbeli olarak tasarlandığını iddia etmektedir[334]. Tholos mezarlarda üstleri açık ya da kapalı olsun taşların hafifçe içe

[326] Hood 1960: 167.
[327] Blegen 1954: 158.
[328] Hood 1960: 169.
[329] Branigan 1981: 32; Huxley & Coldstream 1966: 32; Warren 1967: Pl. IV, L: I.
[330] Branigan 1970a: 158.
[331] Hood 1964: 84, no.37; Faure 1969: 194.
[332] Hogarth 1901: 144; Xanthoudides 1918: 136.
[333] Branigan 1970b: 148.
[334] Branigan 1970a: 149.

kaydırılmasıyla kavislenerek yükselen yapı fikrinin obsidiyen ile beraber Kiklatlardan alındığını fakat bunun bağımsız olarak geliştiğini düşünmektedir[335].

Kıbrıs Adasında Neolitik Khirokitia Kültürüne ait yapıların tholos mezarların kökeni olabileceği görüşü de diğer bir fikir olarak ortaya çıkmıştır. Kıbrıs'ta Erken Neolitik Döneme tarihlendirilen Khirokitia[336] yerleşiminde dairesel planlı yapılar açığa çıkartılmıştır[337]. Yapılan çalışmalarda bu yapıların yüksek taş temeller üzerine kerpiç kubbeler şeklinde inşa edildiği ve konut olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda bu konutların tabanlarının altına basit gömmelerin yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Hood bu dairesel formlu evlerin daha sonraki dönemlerde gelişmiş konut formlarının ortaya çıkmasıyla mezar olarak kullanıldığını ve tholos mezarların atası olabileceğini önermektedir[338].

Hutchinson ise Kyklad tipi mezarların tholos mezarların kökeni olabileceği görüşünü ortaya koymuştur ve Kiklad tipi mezarların, Kıbrıs ve Mesara'da görülen dairesel planlı mezarlar arasında basamak görevi gördüğünü ileri sürerek Krasi Tholos Mezarı'nın (Kat. No. 173, Lev: 78.1) Kiklad tipi mezarların geliştirilmiş formu olduğunu önermiştir[339]. Marinatos, Krasi Tholos Mezar'a bakarak bu öneriyi Hutchinson'dan çok daha önce yapmış ve Girit Adası'ndaki tholosların Kiklad kökenli olduklarını belirtmiştir[340]. Dairesel formda inşa edilmiş Kiklad Tipi mezarlar Geç Neolitik Dönemde de görülmektedir[341]. Bu sebeple Erken Minos Döneminde Girit Adası'nda karşımıza çıkan dairesel formlu tholos mezarların muhtemel atasının Kiklad tipi mezarlar olduğu iddia edilmektedir[342]. Ancak Kiklad mezarları Girit Adası'ndaki tholos mezarlardan boyut olarak çok daha küçük ve toplu gömü için değil bireysel gömü için tasarlanmış mezarlardır. Tholos mezarların kökeninin Kiklad Adaları'nda aranmasının en temel sebebi ise Girit Adası'nda Bronz Çağ'da görülen Kiklad etkisidir. Girit Adası'nda Minos

[335] Branigan 1970a: 148.
[336] Coleman 1992: 223-224.
[337] Dikaios 1953: 198-202, 222-226.
[338] Hood 1960: 173.
[339] Hutchinson 1962: 153.
[340] Marinatos 1932a: 138-141.
[341] Caskey 1962: 263; Caskey 1964: 314-317.
[342] Hutchinson 1962: 153.

kültürü içerisinde Kiklad etkisini Erken Minos I seramiklerinde ve metal işçiliğinde görmek mümkündür. Bu etki Girit Adası'nda ilk tholosların ortaya çıktığı zamanla aynıdır. Branigan ise tholoslardaki Kiklad kökenini kabul etmeyerek Girit'te yalnızca Krasi Tholos Mezar'da Kiklad etkisinin görülebildiğini belirtmektedir. Bununla birlikte Girit Adası'nda Erken Minos Dönemi'ne ait mezarlarda şayet Kiklad etkisi olduğu kabul edilirse mezarların yoğun olarak Ada'nın güneyinde değil kuzeyinde görülmesi gerektiğini savunmaktadır[343]. Pelon ise, kronoloji bir yana bırakılsa dahi mimari açıdan Libya ve Kiklad mezarlarının Girit Adasındaki mezarların prototipi olamayacaklarını savunur[344].

Tholos mezarların kökeni hakkında en geçerli kabul edilen fikir Kuzey Afrika-Libya Nubia Kültürüne ait yapılar ve Mısır ilişkisi üzerine kurulmuştur. Bu görüşe göre Kuzey Afrika'dan Doğu Akdeniz sahilleri yoluyla göç olduğu ve bu bölgelerdeki kültürün taşındığı belirtilmektedir. Böylece Kuzey Afrika'da yer alan dikdörtgen girişe sahip dairesel formlu evlerin form olarak tholos mezarlarda temel alındığı düşünülür. Libya mezarları dairesel planlı taş duvarlarla inşa edilmiş ve bir dikdörtgen giriş odasına sahiptir. Lentolu kapı yapısına sahip bu mezarlar aile gömülerinin yapıldığı, uzun süreli kullanımı olan mezarlardır ve Girit tholoslarının kökenini olduğu düşünülmektedir[345]. "Libya Hipotezi" adı altında bu fikri ortaya atan ilk araştırmacı Evans 'dır[346]. Evans'ın ardından bu fikri Xanthoudides[347], Pendlebury[348] ve Alexiou[349] desteklemiştir. Xanthoudides, Mısır'ın Erken Hanedanlık Dönemi kubbeli mezarlarının dairesel planlarına değinmiştir[350]. Bununla birlikte Evans ile Xanthoudides yaptıkları çalışmalarda Girit Adası'ndaki mezarlarda Mısır'a paralel birçok maddi kültür öğesinin kullandığına dair kanıtların bulunduğunu belirtmektedirler[351]. Banti ise bu yapıları gerçek kubbeli mezarlar değil taş ve topraktan inşa edilmiş tümülüsler olarak

[343] Branigan 1968: 225-226.
[344] Pelon 1976: 436.
[345] Bates 1914: 246-248.
[346] Evans 1921: 34-36.
[347] Xanthoudides 1924: 128.
[348] Pendlebury 1939: 74.
[349] Alexiou 1969: 484.
[350] Xanthoudides 1924: 128.
[351] Xanthoudides 1924: 128-130; Evans 1928: 17, 64-65.

değerlendirmektedir[352]. Ayrıca, Mesara'da yer alan tholosların duvar nişlerine sahip olması, girişlerinin kapalı olması ve mezarlar arasında ölü gömme uygulamalarında farklılıklar olması nedeniyle bu hipoteze karşı çıkılmalıdır. Mesara'da yer alan tholos mezarların Libya mezarlarından çok daha erken dönemlere ait olduğunu da iddia etmektedir. Banti, Xanthoudides'in Mısır'daki Eski Krallık Dönemi mezarları ile mimari nedenlerle kurduğu paralelliğe ve maddi kültür öğelerinin Kuzey Afrika kökenli olduğu fikrine de karşı çıkmaktadır. Yapılan çalışmalar ve analizler sonucunda Banti'nin önerilerinin doğru olduğu, mezarların ve buluntularının Erken Minos I Döneminden daha geç bir döneme tarihlenmesi ile tespit edilmiştir[353].

Alexiou, Girit Adası'nın güneyinde yoğun olarak yer alan tholos mezarların ilk olarak Mesara'da inşa edildiğini ve daha sonra kuzeye yayıldıklarını belirterek Mesara'da yer alan Asterousia dağının yüzünün Libya Denizine dönük olmasının tesadüf olmadığına dikkat çeker[354]. Branigan ise tek başına bu özelliğin mezarların Libya kökenli olduklarını açıklamaya yeterli olmadığını ve bu mezarların sadece Girit Adası'nın güneyine özgü mezarlar olmadığını da savunmaktadır[355]. Ayrıca Libya mezarlarının tholos olmadığını ve bu yapıların mezar olarak değil düz damlı dairesel planlı anıt ya da yer belirteci olarak inşa edildiğini ifade etmektedir[356].

Belli[357] ise Girit Adası'nın dairesel yapılarının Asterousia Dağı çevresinde yoğunlaşmasını maden yataklarının varlığına bağlar ve Kıbrıs ile Sardinya'da da bu şekilde örneklerin olduğuna değinir. Son olarak tüm bu iddiaları değerlendiren Pelon, Mısır ve Girit Adası arasında doğrudan bir ilişkinin varlığını kabul etmektedir. Ancak Afrika'dan Doğu Akdeniz sahilleri yoluyla göç olduğunu ve Girit Adası'na gelerek, bu bölgeye yerleşmiş olabileceklerini önermektedir[358].

[352] Banti 1933: 250-251.
[353] Warren 1965: 9; Branigan 1968: 228; Branigan 1971: 57.
[354] Alexiou 1969: 484.
[355] Branigan 1970a: 125.
[356] Branigan 1970a: 143; Hood 1960: 173.
[357] Belli 1987: 134.
[358] Pelon 1976: 435.

Son olarak ise bazı araştırmacılar Kuzey Mezopotamya-Halaf Kültürüne ait yapıların tholos mezarların kökeni olabileceğini ileri sürmüştür[359]. Bu görüşe göre; Kuzey Mezopotamya'da MÖ 6. binin ikinci yarısında Halaf Dönemi içerisinde daire şeklindeki yapılar dönemin karakteristik mimari özelliği olarak ortaya çıkar. Bu mimari Tell Hasan, Tepe Gawra, Hajiulk, Kharabeh Shattani, Yarim Tepe, Tell Agap, Sabi Abyad, Grikihaciyan, Turlu, Shamsed-Din, Yunus, Kurban Höyük ve daha birçok yerleşmede görülür[360]. Dairesel planlı bir giriş odasına sahip kubbeli yapıların güzel bir örneğini Dicle kıyısındaki Arpaciyah'da[361] da görmek mümkündür. Konut olarak kullanılan bu yapıların tholos mezarlarla olan mimari benzerliklerinden yola çıkılarak tholos mezarların kökeni olabileceği görüşü öne sürülmüştür[362]. Hood ve Branigan bu benzerliğe daha detaylı değinerek "Levanten Hipotezi" adı altında değerlendirmiştir[363]. Girit'te ve Halaf'da görülen tholos örnekleri aynı ölçülere ve duvar kalınlıklarına sahiptir. Ancak iki farklı kültürde varlık gösteren bu yapıları birbirinden ayıran çeşitli özellikler de vardır. Bu farklılığı ortaya koyan en temel özellik ise işlevselliktir. Girit'teki tholoslar mezar işlevi görürken Halaf'dakiler konut olarak kullanılmıştır. Bunun dışında Halaf yapıları ve Girit mezarları arasındaki zamansal farklılık 1500 yıla yakındır. Şayet bu yapılar arasındaki benzerlikleri açıklamak için bir göç olayı ortaya konulursa, bu göç olayının çok yavaş ve uzun süreçte gerçekleşmiş olması gerektiğini kabul etmek gerekmektedir[364]. Ancak yapılan çalışmalarda Suriye'den Girit Adası'na doğru yapılan göçün gerçekleştiği güzergâh üzerinde herhangi bir kubbeli dairesel planlı mezar örneğine rastlanmamıştır. Anlaşılacağı üzere bir göç olayının yaşandığı kabul edilse dahi tholos mezarların kökenini Kuzey Mezopotamya-Halaf Kültürüne ait yapılara bağlamak çok doğru değildir.

Yukarıda değinilen Myken tholos mezarların Girit kökenine karşı olan bazı araştırmacılar mezarların özellikle işlevsel farklılıklarını temel almışlardır[365]. Bu araştımacıların görüşlerden ilki, Girit mezarlarının çoklu gömüler için inşa edildiği Anakara'da ise

[359] Hood 1960: 173; Branigan 1970b: 199.
[360] Hijara 1980: 16-17.
[361] Mallowan & Rose 1935: 25.
[362] Hutchinson 1962: 225; bu benzerliğe herhangi bir yorum getirmeden değinmiştir.
[363] Hood 1960: 173; Branigan 1970b: 199.
[364] Warren 1974: 41-47.
[365] Branigan 1970a: 152-160; Pelon 1976: 442-453.

yerleşik tekli mezarların üst düzey/krali gömüler için inşa edilmiş olduğudur. Bir diğer görüş ise iki grup arasında yapı stillerinde belirgin bir inşa farklılığı bulunmasını temel alır. Özellikle, Anakara örneklerinde tümülüsün varlığı ve bu nedenle yapının yürüme düzlemi altında oluşu ile anıtsal girişlerin bulunuşu farklılık göstermektedir. Üçüncü temel görüş Girit'teki en geç dairesel mezar ile anakaradaki en erken inşa edilmiş tholos mezar arasındaki zamansal boşluk da tartışmanın ana noktalarından birini oluşturur. Son görüş ise Geç Bronz Çağ'da Girit'te tholosların az sayıda olmasıdır. Messenia'da yapılan son araştırmalar tholosların bağımsız kökenini desteklemekle birlikte Minos-Girit kökeni hakkındaki tartışmaları da körüklemiştir. Anakara'daki anıtsal yapıların yapım tekniği için Girit örneklerinin ilham verdiği düşünülmektedir. Argolis'deki tholos mezarların kullanımı ve görünümüyle alakalı tartışmada da bir önceki durum izlenmektedir. Argolis'deki tholosların ortaya çıkışı üzerine yapılan tartışma bu iki farklı yapının aralarındaki fonksiyonel farktandır[366]. Uzun süre Girit'teki tholoslarda tekrarlanan gömü işlemi bu mezarların bir aile mezarlığı gibi kullanıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca bu tholoslar kamusal yapılar olarak hizmet vermiştir. Böylece bu tholoslar yerleşimin prestijini arttırmışlar ve bu da yerel nüfus grubunun birbirlerine ait olma ve akrabalık bağlantılarını güçlendirmişdir[367]. Argolis, Lakonia, Attika, Boetia gibi Anakara'daki tholos mezarların kullanımı yerel toplumun üst tabakası içindir. Her bir mezardaki az sayıdaki gömü bunu desteklemektedir. Bu durum da elit tabakanın statü göstergesi olarak görülmelidir. Buna rağmen Pylos'daki dairesel mezara[368] hiçbir statüye bakılmaksızın bazıları pithos içine olmak üzere 27 birey gömülmüştür. Aynı uygulama Orta Minos Girit'inde de kullanılmıştır[369].

Anakara tholoslarının Girit kökenine karşı fikirleri ortaya çıkaran yapı ve düzenlemedeki bariz farklılıklar; mezarın kuruluşu, yerleştirilmesi, mezarın toprak tepe altında olup olmayışı, giriş sisteminin yapısı ve kubbe sisteminin yapılış şekli olarak dört başlık altında toplanabilir.

[366] Kontorli-Papadopoulou 1995: 114-122.
[367] Branigan 1970a: 128.
[368] Lolos 1998: 76.
[369] Dickinson 1977: 60.

Minos Tholos Mezar'ları çoğunlukla düz alanlara ve toprak üzerine inşa edilmişlerdir[370] ve bu mezarların üzerinde bir tümülüs bulunmadığı fikri hâkimdir. Mezarın içine giriş küçük bir kapı geçişiyle sağlanmaktadır ve kapı mezarın doğu ya da güneydoğu tarafına inşa edilmektedir. Diğer taraftan Myken Tholos Mezar'larının ise üzerlerinde tümülüs bulunmakta, eğimli alanlara inşa edilmekte ve mezarların zaman içerisinde gelişen dromos düzenlemesi bulunmaktadır. Mezarın işleviyle birlikte bölümleri de açıklanabilir; üzeri toprak kaplı tepeciklerin (tümülüs) inşası için giriş yoluna ihtiyaç duyulmuş ve daha geniş ölçekte tutmak için de anıtsal kapı inşa edilmesi öngörülmüştür[371]. Ayrıca Minos örneklerinden farklı olarak gelişmiş kubbe sistemi kullanılmıştır[372].

Girit tholos mezarlarını inşa edenler tarafından kullanılan kubbe sistemi uzun süre araştırmacıların ana konusu olmuştur. Girit'in büyük tholos mezarlarında tamamen taştan kubbe yapısı kullanmak yerine kerpiç ve ahşabın birleştirilmesiyle oluşturulmuş kubbe kullanılmış olduğu savunulmaktadır[373]. Günümüz düşüncesine göre, bu kubbe yapısı çapı 7 m'den daha küçük tholoslar için uygulanmıştır. Bununla birlikte Cavanagh ve Laxton[374] yaptığı çalışmalarda Girit tholoslarının büyük bir çoğunluğunda tonoz kullanılmadığını savunmaktadırlar. Ancak Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki'nin Girit Phourni'de yaptığı son çalışmalarda, Minos tipi ve daha sonraki Myken tipi tholoslarda ve mezar binası 19'da bindirme tekniği ile inşa edilmiş çatıların var olduğu ortaya konulmuştur[375]. Bütün konu belki tartışmalı gibi görülmektedir ancak özellikle Girit ve Anakara'da kullanılmış olan kubbelerin birbirinden farklı ilkelerle tasarlanmış olduğu düşünülürse, Geç Bronz Çağ'da Akdeniz Bölgesi'nin bindirme tekniğiyle inşa edilmiş kubbe yapısının bağımsız kökeni için kanıt olarak kabul edilebilir[376].

Anakara Tholos Mezar'larının Minos kökenine karşı gösterilecek bir durum da Girit'teki en geç kullanılan örnekle Messenia'da kullanılan en erken örnek arasındaki zaman

[370] Hood 1960:170; Branigan 1970a: 41, 54, 153.
[371] Hood 1960:170-171, 173-174; Branigan 1970a: 153-154.
[372] Santillo-Frizell 1984: 25-44.
[373] Hood 1960: 171-173; Pelon 1990: 107-108.
[374] Cavanagh & Laxton 1981: 131-133.
[375] Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: 243.
[376] Cavanagh & Laxton 1987: 32-34.

boşluğudur. Eğer kronolojik bir devamlılık söz konusu olmaz ise ilk inşa edilen tholosun daha sonra inşa edilen tholosdan etkilediğini söylemek mümkün değildir. Minos kökenini savunan araştırmacılar bu düşünceye karşı çıkmak üzere bu tholosların kronolojik olarak devamlılığını göstermeye çalışmışlardır[377]. Böylece Girit Tholos Mezar'larının genellikle Erken Minos toplumunun karakteristik bir özelliği olduğu kabul edilmekle birlikte bu mezarların kullanımı Orta Minos Dönemi'nde ve Geç Minos III A Dönemi'nde de devam etmiştir. Benzer şekilde Myken Tholos Mezar'larının en etkileyici örnekleri de Geç Hellas II A Dönemi'ne ait olabilir[378]. Messenia'daki yeni keşifler ve Girit Tholos Mezar'larının yeniden incelenmesi sonucunda çok sayıda araştırmacı bu "zamansal boşluğun" başarılı bir şekilde kapatıldığını tartışmaktadır. Bununla birlikte ayakta kalan anıtların görsel incelemesi sonucunda Anakara'daki mezar ustalarının tholos yapımı için yeterli teknik ve lojistik becerilerinin olduğu söylenemez. Bu nedenle "zamansal boşluk" Girit Tholos Mezar'larının en son kullanıldığı zamandan değil en son inşa edildiği zamandan başlanmalıdır. Böylece yapım teknikleri incelendiğinde zamansal boşluğun kapatılmadığı görülür. Çünkü mevcut arkeolojik veriler en geç Girit Tholos Mezar'larının Orta Minos II[379] (yaklaşık M.Ö.1800 yılları) döneminde inşa edildiğini gösterir ki bu tarih Anakara'daki ilk tholos mezarın inşasından 200 yıl öncedir.

Anlaşılacağı üzere Myken tholos mezarının kökeni Girit olarak değerlendirildiğinde Giritli ustaların yeteneklerini Anakara'daki ustalara aktarmış olduğu söylenebilir. Hatta Myken tholos formunun tamamen Girit'te ortaya çıktığı ve inşa faaliyetlerinin gerçekleştirildiği düşünüldüğünde Anakara'da yer alan ve nispeten büyük boyutlu olan tholos mezarların Erken Dönem küçük boyutlu örneklerle olan benzerliği açıklanabilmektedir. Aynı zamanda daha küçük boyutlu tholoslar, mimarların yeniden üretmeye çalıştıkları Girit orijinallerinin sönük kalmış imitasyonları olarak da görülebilir[380]. Bununla birlikte, Anakarada en erken tholos mezarların mimari açıdan

[377] Levi (1961-62: 106), Kamilari II mezarının Koryphasion Tholos Mezar'ın var olduğu yüzyıldan biraz önce yapıldığını belirtmektedir. Böylece Geç Hellas Dönemi Kıta Yunanistan Myken Tholos Mezarlarının Orta Minos Dönemi Minos Tholos Mezarları ile aynı dönemde var olduklarını savunmaktadır.
[378] Branigan 1970a: 170-172.
[379] Branigan 1970a: 22, 157-158.
[380] Boyd 2002: 55.

daha detaylı incelenmesi sonucunda, Girit tholoslarından çok farklı olmadıkları ve birçok durumda mevcut mezar biçimleriyle uygulamalarında aynı köken özellikleri gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Minos ve Myken köken araştırmaları hakkında yapılan son çalışmalar DNA analizlerine dayalıdır. Uluslararası bir araştırmacı ekibinin gerçekleştirmiş olduğu çalışmalar sonucunda Minos ve Myken halklarının genetik olarak oldukça benzer olduğu ancak özdeş olmadığı ortaya konulmuştur. Aynı zamanda bu halkların Neolitik Dönem'de Güney Batı Anadolu'dan göç eden çiftçiler olduğu anlaşılmıştır[381]. Yapılan bu son çalışmalardan da anlaşılacağı üzere bu mezarların inşacıları bu mezarları inşa ederken yalnızca benzer kültür öğelerini sergilemektedir. Bu bağlamda akademisyenlerce ortaya konulan birçok kuram içerisinde kültürel hibridizasyon[382] yaklaşımının doğru olduğu ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki kökeni ne olursa olsun işlev ve köken birbirinden bağımsızdır. Erken Messenia Tholos Mezar'ları Minos öncülerinden etkilenmiş olsun ya da olmasın Anakara'daki mezar ustalarına özel bir amaçla hizmet etmişlerdir. Argolis'de de tholoslar elitlerin politik, sosyal belki de dinsel amaçlarına hizmet etmek amacıyla yapılmışlardır.

II.2: Myken Tholos Mezar Anıtlarının Mimari Karakteristik Özellikleri

Tholos Mezarlar hakkında ilk araştırmalar 1900'lü yıllarda gerçekleştirilmiştir. O tarihlerden günümüze kadar olan süreçte tholos mezar tanımı hakkında farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Fernand Robert, MÖ 1. bin yılda Yunan dairesel yapılarıyla ilgili araştırmasında, Yunanlılarda "tholos" kelimesinin ilk anlamını bulmaya çalışmıştır[383].

[381] Lazaridis vd. 2017: 1-18; Yapılan DNA analizi çalışmaları sonucunda Myken halkının Kafkasya, Ermenistan ve İran'ın eski insanlarıyla da ortak atalara sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu ilk çiftçilerden sonra Ege ve güneybatı Anadolu'da daha doğudan bazı göçlerin meydana geldiğini göstermektedir. Ayrıca Mykenlilerin, atalarının DNA -% 4 ila% 16 gibi küçük bir bileşeni Doğu Avrupa ve kuzey Avrasya'nın eski sakinlerine dayanmaktadır.

[382] Minos ve Myken kolonizasyon bölgelerindeki yerel halkın Minos-Myken kültürünü adapte ederek farklı kültürel etkileşimlerle, yeni bir materyal kültür/ kimlik oluşturduğu "*kültürel hibridizasyon"* modelidir; (Georgiadis 2003; Knapp & van Dommelen, 2010; Mountjoy 1998: 51, 54-60). Minos Girit ve Myken materyal kültürünün Kıta Yunanistan dışında görülmesi ana vatandan gelen "kolonist" ya da "göçmenlerin" varlığından kaynaklanmaktadır. Yerel kültür yeni gelen hâkim kültürle "*akültüre*" olur Mee, 1978.

[383] Robert 1939: 46-64.

Ona göre, kelime kökeninde piramit gibi üst üste binen ve dairesel planda yükselen dal yığınlarından ve kerpiçten meydana gelen bir kulübeyi kaplayan ve yüzeyinde süs olarak bitki işlemeleri bulunan unsura işaret etmektedir[384]. Diğer anlamları ise aynı şeklin verildiği çatı veya kulübenin kendisine ve bu formdaki yapılara karşılık gelir[385]. Pini, ise bir mezar yapısının tholos tanımına uyabilmesi için toprak yüzeyinde yuvarlak veya yuvarlağa yakın bir çukur kazıldıktan sonra bu çukurun kenarlarından yukarıya doğru duvar örgüsüne sahip olması gerektiğini, üstünün kubbe oluşturacak şekilde taşlarla bindirme tekniğiyle kapatılması ve bu yapıya girişi sağlayan bir dromosa ihtiyaç olduğunu savunmaktadır[386]. Pelon'da bu görüşü desteklemektedir[387]. Marinatos ve Korres ise dairesel bir plan ve bindirme tekniği ile oluşturulmuş kubbeli mezarların tholos olarak kabul edilebileceğini önermektedir[388]. İngiliz arkeoloji literatüründe tholos mezarlara uzun süre *"*beehive tombs" yani *"*arıkovanı biçimli mezarlar*"* adı verilmiştir. Bu tanımla yapının tavanının bir kesit halinde, az ya da çok yuvarlaklaşmış bir kemerden oluştuğu anlatılmak istenmiştir. Alman arkeoloji literatüründe ise bunlara *"*Kuppelgraber*"* yani, *"*kubbe tavanlı mezarlar*"* denmiştir. "Tholos Mezar" ifadesi, diğer tüm mezar terimlerine göre arkeoloji literatüründe kullanımının çeşitli olması nedeniyle, kesin ve belirgin bir tanımın yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu terim tek ve belli bir özgün mimari özelliği olan bir mezar tipine işaret etmez, bir mezar biçimini meydana getiren bazı niteliklerin birlikteliği, belirli ihtiyaçlara ve iyi tanımlanmış bir tekniğe yanıt verebilir. O halde bu terimin sınırları, pratik olarak, Mykenai mezarları ve hızla onları takip eden türevlerinde olduğu gibi genel olarak özgün olduğu düşünülen bir mezar mimarisiyle belirlenebilir.

Tholos mezar tanımı yapılırken mezarların karakteristik unsurları değerlendirilerek mezar bölümlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Öncelikle mezarların üzerinin tümülüsle kapatılmış olması tümülüsün içeriğinde kullanılan kil katmanı sayesinde tholos mezarın su sızmalarına karşı korunmaya çalışıldığını ortaya koymuştur. Ayrıca bu mezar tipinin

[384] Robert 1939: 48-55.
[385] Robert 1939: 46-64.
[386] Pini 1968: 46-80.
[387] Pelon 1976: 153-154.
[388] Pelon 1998: 96.

daha çok elitler tarafından kullanıldığı düşünüldüğünde mezara yücelik katma açısından mezarın üzerinin toprakla kapatılması mantıklıdır. Tümülüsü günümüze kadar koruna gelmiş mezarlara en iyi örnekler Argolis Bölgesi'nde yer alan Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 104.1a), Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 104.1c), Genii Tholos Mezar (Kat. No. 7, Lev: 104.1d) ve son olarak Thessalia Bölgesi'nde yer alan Dimini Tholos Mezar A (Kat. No. 115, Lev: 14.1b)'dır. Peloponnese'in güneybatısında ise tholos mezarların üzerinde yer alan küçük tepeler çok yoğun şekilde gözlenmiştir. Tümülüsün günümüzde her mezarda gözlenememesi ise bazı bölgelerde zemin koşullarının uygun olmaması ve mezarın bulunduğu alanın jeolojik deformasyonundan kaynaklanmaktadır. Tholos mezarlarda diğer bir bölüm dromostur. Anakara'nın hemen hemen her yerinde dromoslu tholos mezar örneklerinin yanı sıra hiç dromosu olmayan tholos mezarlara da rastlanmıştır. Mezar odasına geçişi sağlayan bu koridorun yanlarında taş duvar kullanılması gerekmemektedir. Şayet amaç yalnızca mezar odasına geçişi sağlamak ise dromosun nasıl inşa edildiğinden çok işlevi tartışılmalıdır. Böylece günümüzde dromossuz olarak değerlendirilen tholos mezarların aslında taştan yan duvarlara sahip olmadan yalnızca toprağın kazılmasıyla oluşturulmuş dromosların olması muhtemeldir. Tholos mezarlarda diğer bölümümüz stomiondur. Stomionun yan duvarları genelde dromosa doğru dikey olarak oluşturulan büyük destek görünüme sahiptir ve odaya doğru yönü olan yüzü neredeyse tamamen tavanın eğimine uyum sağlayacak şekilde inşa edilmiştir. Her tholos mezar yapısında tartışmasız varlık göstermiştir. Son olarak tholos mezarlar tanımına dairesel formuyla ismini veren yapı mezar odasıdır. Oysa tholos mezarların tam bir yuvarlak forma sahip olmayabileceği 1880 yılında R. Bohn tarafından tespit edilmiştir[389]. Bindirme tekniği kullanılarak oluşturulan mezar odası ve odanın kubbesi bu tipin en karakteristik özelliğini sunmaktadır.

Yaptığımız çalışmalar ışığında Myken Tholos Mezar tanımı; eğimli toprak yüzeyinde yuvarlak veya yuvarlağa yakın bir çukur kazıldıktan sonra bu çukurun kenarlarından yukarıya doğru bindirme tekniği kullanılarak kubbe oluşturacak şekilde kapatılması ve bu yapıya girişi sağlayan, bir ön oda ve taş kullanılarak ya da yalnızca toprağın

[389] Bohn *vd*. 1880: 46.

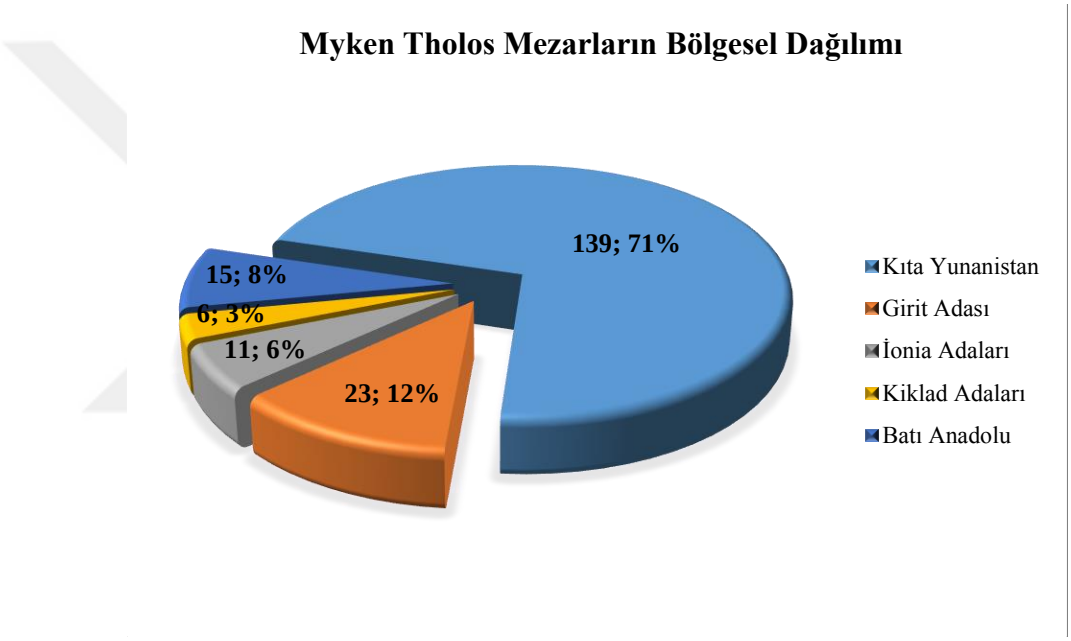
kazılmasıyla inşa edilmiş bir koridor ile yapının üzerinin tümülüs ile kapatılması sonucunda ortaya çıkan mimari formdur.

II.3: Mezarların Topografik Konumları ve Yerleşim Yerleri ile İlişkileri

Myken Tholos Mezar anıtı olarak Anakara ve Anakara dışında toplam 194 mezar tespit edilmiştir (Harita 10.1). Bu mezarların en fazla görüldüğü Anakara'da toplam 139 tholos mezar yer almaktadır. Aşağıda yer alan tablo 10'da mezarların bölgesel olarak dağılımını görmek mümkündür. Anakara'daki ilk Tholos mezarların Pylos civarında GH I döneminde ortaya çıktığı düşünülmektedir[390]. GH I'in sonu itibariyle tholoslar Messenia'daki Pylos ve Nikhoria dâhil olmak üzere diğer yerleşimlere de yayılım göstermiştir. Cavanagh ve Mee tarafından GH II'nin sonuna kadar farklı ölçülerde 48 tholos mezar inşa edildiği belirtilmiştir[391]. Birkaç istisna haricinde bu mezarlar Pylos ve Mykenai'deki saray merkezleri çevresinde yer almaktadır. Bu 48 tholosdan 5 tanesi haricinde hepsi Peloponnesos içinde yer almaktadır. Bu 5 tane tholosdan 4 tanesi ise kıyıda yer almaktadır. İçte yer alan ise Thessalia'daki Georgikon Tholosudur (Kat. No.124, Lev: 59.2) ve gözlemlenebilir herhangi bir yerel geleneğe sahip değildir. GH IIA evresinde tholos mezarlar güneybatı Peloponnessos dışında Argolis, Lakonia, Akhaia ve Attika'da görülmeye başlanır. GH IIB evresinde ise Myken dünyasının dışındaki bölgelerde de tholoslar görülmeye başlar. Aetolia Akarnania ve Thessalia'daki tholos mezarlar buna örnektir. Bu gelenek GH IIIA/1 evresinde de devam etmiş ve bu evrede tholos mezar kullanımı en yaygın halini almıştır. Anakarada yaklaşık 60 tholos bu evrede kullanılmıştır. Bunların arasında GH döneminin hangi evresine ait olduğu kesin belirlenemeyenler de bulunmaktadır[392]. GH IIIA/2 evresinde tholos mezarların kullanımında çok sayıda değişim yaşanmıştır. Pek çok eski tholos mezar terk edilmiş kullanımdaki tholos mezarların sayısı azalmıştır. Bu evreden GH IIIB sonuna kadar Peleponnessos içinde olanların yaklaşık 2 katı sayıda tholos mezar Peleponnessos dışında

[390] Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 139-140; Blegen 1954: 158; Orlandos 1960: 152-158.
[391] Cavanagh & Mee 1998: 58-59.
[392] Cavanagh & Mee 1998: 58-59, 81-83.

inşa edilmiştir. Nikhoria ve diğer bölgeler gibi tholos bulunan bölgelerde yeni mezarlar inşa edilerek gelenek devam ettirilse de bu mezar tipinin daha önce bilinmediği bölgelerde de çok sayıda tholos mezar inşa edilmiştir. Tholoslar özellikle GH IIIA/2 döneminden sonra Euboia ve Thessalia Bölgesi'nde artış göstermiştir. Ama güneybatı Pelonossesos ve Phokia'da sayıları aynı oranda devam etmiştir. Tholoslarda bulunanan seramikler ise Myken kültürüne işaret etmekle birlikte bölgesel varvasyonların da bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 10: Myken Tholos Mezar anıtlarının bölgesel dağılımı.

Tholos mezarların kurulumunda belirlenen yer seçiminde bir dizi altta yatan topografik, jeolojik ve kültürel değişkenlerin olduğu öne sürülmüştür[393]. Bu değişkenler içerisinde jeolojik ve topografik değişkenler; yumuşak ana kaya, yamaç olup olmaması, yükseklik ya da düzlükte olmaları, kültürel değişkenler; anıtlara, saraya veya yerleşim yerlerine yakınlık-uzaklıktır[394]. Diğer araştırmacılar ise yer seçiminde, iyi durumdaki yolların yakınına ve göze çarpan yerlerin seçildiğini öne sürmektedir[395]. Bazı araştırmacılar, tholos mezarların sosyo-ekonomik yapıları yeniden düzenlemek veya doğrulamak için kullanılan

[393] Branigan 1970a:152; Mee & Cavanagh 1990.
[394] Branigan 1970a:152; Mee & Cavanagh 1990; Boyd 2002: 55; Banou 2008: 48.
[395] Wilkie 1987: 128.

yenilikçi bir mimari ya da az rastlanır bir fenomen olarak görmemekte ve mezarların ölü gömme gelenekleri kapsamında doğal geliştiğini düşünmektedir[396]. Çoğu zaman mezarlık alanları içinde yer alan en eski tholos mezarın kutsal bir mezar alanı yaratmanın basit yolu olarak tercih edilmiş olduğu iddia edilmektedir[397]. Myken tholosları inşa edilirken hangi kriterlere göre yer seçimi belirleniyordu? sorusu üzerine[398] yapılan çalışmalarda Tsountas ve Valmin birçok mezarın yol boyunca uzandığını savunmaktadır[399]. Bu düşüncenin ana sebebi olasılıkla Roma nekropollerinin yol güzergâhları boyunca yer almasıdır. McDonald ise mezarların yolların yanında yer aldığını ve mezarların bulunduğu yerde bir caddenin olduğunu iddia etmektedir[400]. Yapılan çalışmalarda yalnızca Neromylos Tholos Mezar ve Kazarma Tholos Mezar arasında bir Myken Dönemi yolu tespit edilebilmiştir[401].

Messenia Bölgesi'nde yer alan Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 33, 34, 35, 36, 37, Lev: 105.1) denizden Pylos sarayına doğru yükselen bir alanda bulunmaktadır. Mezarların denize yakın olarak inşa edilmiş olması deniz erişiminin kara erişiminden daha büyük öneme sahip olduğunu gösterebilir. Bu fikri destekler şekilde konumlandırılmış olan OH III ve GH IIA dönemi arasına tarihlendirilen Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 105.2) ve 2 (Kat. No. 39, Lev: 105.2) vardır. Bu mezarlar Viglitsa yamacındaki limandan kuzeye giden bir yol güzergâhı üzerinde yer almakta ve yakınlarındaki Voroulia'da Erken Myken yerleşimi bulunmaktadır[402]. Benzer durum Routsi Tholos Mezarların konumlandırılmasında da gözlemlenmektedir. Routsi Tholos Mezar yol güzergâhı boyunca uzanan üzerinde Myken tholosları ve Orta Çağ höyükleri bulunan bir yamaçta yer almaktadır. Ayrıca Nikhoria'daki mezarların (Lev: 106.1), yerleşim yerine ana ulaşımı sağlayan bir yol kavşağında yer alan bir mahallede olduğu kabul edilmiştir[403]. Alan içerisinde mezarların konumları değerlendirildiğinde mezarların Rizomylos köyü

[396] McDonald & Hope Simpson 1961: 256-257; McDonald & Hope Simpson 1969: 172-173.
[397] Boyd 2002: 55.
[398] Cavanagh & Mee 1990: 55-63; Mee & Cavanagh 1990: 225-243.
[399] Tsountas 1888: 123; Valmin 1932: 218; Crouwel 1981: 29-31.
[400] McDonald 1964: 224-226, 229-231, 234-236; McDonald & Rapp 1972a: 242-245; Hope Simpson & Hagel 2006: 161.
[401] Fant & Loy 1972: 25-29. McDonald & Rapp 1972a: 245.
[402] Spencer 1995: 284.
[403] McDonald & Wilkie 1992: 231; Lukerman & Moody 1978: 87-89 Abb. 7-6.

çevresindeki kıyı ovaları ile değil Messenia ovası ile Pylos'u birbirine bağlamakta ve diğer taraftan güneyle bağlantı kurulmasını sağladığı görülmektedir[404].

Yapılan çalışmalarda Chandrinos civarında yer alan tümülüs mezarlar ve Soulinarion'da yer alan Tourliditsa Tholos Mezar'ın (Kat. No. 60, Lev: 32.1-32.2) ve Mezopotamos/Tourkokivouro'daki olası tholosların[405] Pylos ve Kalamata'yı birbirine bağlayan eski çağlarda da kullanılan modern yol[406] güzergâhı üzerine yerleştirildiği düşünülmektedir[407]. (Lev: 106.2) Koukounara'nın da birçok mezarlığı modern ana yollardan tamamen uzakta olmakla birlikte Geç Bronz Çağ'da kullanılan yollarla bağlantılı görülmektedir[408]. McDonald yollarla ilgili yaptığı çalışmalarda Koukonara'daki modern yolun Bronz Çağ güzergâhı olmadığını ve farklı bir yolla Pylos'a ulaşılmış olduğunu önermiştir[409]. Shinolakka istikametinde bir yan yolun ise Stenosis ve Koukounara'ya doğru açıldığını ve tholos mezarların da bu eski yol güzergâhları ile bağlantılı olduğunu önermiştir[410]. (Lev:107.1) McDonald, Mouriatada Tholos Mezar ve Peristeria Tholos Mezarların bulunduğu alanlara ulaşımın güneyden gelen bir kıyı yolunun önce Kyparissia'ya ardından Mouriatada ve Soulimatal'a doğru uzanan yolla olduğunu varsaymaktadır[411]. Zavadil ise Mouriatada Tholos Mezar ve Peristeria Tholos Mezar'ın bu kıyı yolunun daha küçük yan yollarında yer almış olabileceğini savunmaktadır[412]. Bu geniş doğu-batı vadisi, Messenia'nın batı kıyısı ile doğuda bulunan Pamisos vadisi ve vadinin çevresi arasındaki bir bağlantıdır. Bu alanda Kopanaki Tholos Mezar'ları ve Vasiliko Tholos Mezar'ları yer almaktadır (Lev:107.2).

---

[404] Zavadil 2013: 31.
[405] Zavadil 2013: 495; Messenia Bölgesi için yapmış olduğu tholos mezar kataloğunda Mesopotamos (Velı)/Tourkokivouro (Ep. Pylias) başlığı altında bu alanda olası bir tholos mezardan bahsetmektedir.
[406] McDonald (1964: 224-234), yolları, antik bir yolunun parçası ya da Bronz Çağ'da kullanılan yollar olarak düşünmektedir.
[407] Zavadil 2013: 32. Bu güzergâhta yer alan Velaki, Alonia, Ag. Athanasios ile Koumbe koridorlarında keşfedilmemiş tepeler olduğu ve bu alanlarda da tholos mezarlar olabileceği önerilmektedir.
[408] Zavadil 2013: 32.
[409] McDonald 1964: 224-234.
[410] Zavadil 2013: 32.
[411] McDonald 1964: 235.
[412] Zavadil 2013: 32.

Bazı tholos mezarlar içinse yol kenarında oldukları varsayımı söz konusu değildir[413]. Voidhokoilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 108.1) ve Psari Tholos Mezar'ları bu duruma örnek gösterilebilir. Bu mezarlar bir yol kenarında yer almazlar. Voidhokoilia Tholos Mezar'ın bulunduğu alanın üç tarafında bulunan kayalar denize dik şekildedirler ve mezara sadece kuzeyden erişilebilmektedir. Zavadil bu mezarların neden böyle korunmasız kalmış bir yerde olduğunu sorgulamıştır[414]. Korres ise Peloponnese'deki Tholos mezarların çoğunun mükemmel bir panoramik manzaraya sahip seyirlik olarak nitelendirilebilecek noktalara inşa edildiğini belirtmektedir[415]. Bu bağlamda Voidhokoilia Tholos Mezar'ın mükemmel manzaraya sahip seyirlik alanda inşa edildiği söylenebilir. Ancak Myken mezarlarının coğrafi durumu incelendiğinde, tholos ve oda mezarların bulunduğu yerlerin "mükemmel uzak görüş" tanımına tamamen uymadığı anlaşılmaktadır. Buna karşın mezarların uzaktan görülebilmesinin önemli olduğu[416] göz ardı edilmemelidir ve deniz yolu üzerinde olduğu göz önüne alındığında mezarın denizciler tarafından önemli kabul edilen birine ait olduğu varsayımı yapılabilir. Mykonos Tholos Mezar ve Tenos Tholos Mezar'ın denize bakan konumu, Attika Velatouri tepesindeki Thorikos Tholos Mezar'ları hatırlatmaktadır[417].

Argolis'de ise mezarların daha çok saray çevresinde ve saraya yakın yerlerde olduğunu görmekteyiz. Mykenai kentinde yer alan 9 tholos buna güzel bir örnektir (Lev: 108.2). Bunların dışında Argolis Bölgesi'nde yer alan diğer mezarlardan; Tiryns Tholos Mezar (Kat. No. 14, Lev: 13.1) Agios İlias tepesindeki kalenin 800 m doğusunda, Prosymna Tholos Mezar (Kat. No. 10, Lev: 10.1) Euboia dağı yamacında Argos Heraion kutsal alanının 1 km kuzeybatısında, Berbati Tholos Mezar (Kat. No. 11, Lev: 11.1) ise yakınındaki Akropolün kuzeybatısında Mykenai kentine giden yolun yakınındaki dik bir tepeye inşa edilmiştir. Messenia Bölgesi'nde ise Pylos sarayına 150 m uzaklıkta Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) ve son yapılan çalışmalarda tespit

[413] Mee & Cavanagh 1990: 228, 242: […] Bir yolun üzerindeki konumun birinci derecede önemli olduğunun kanıtlanamayacağını ve mezarların sürekli bir yol hattı üzerinde yer almayacaklarını belirtmektedirler.
[414] Zavadil 2013: 32.
[415] Korres 1978b: 65.
[416] Agouridis 1997: 1-24.
[417] Thorikos Tholos Mezar B (Kat. No. 103, Lev: 48.2-49.1-49.2)

edilen Ano Englianos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 34, Lev: 23.1) hemen yakınındaki Nestor Tholos Mezar VI (Kat. No. 35, Lev: 23.1) ve Nestor Mezar Tholos VII (Kat. No. 36, Lev: 23.1) buna güzel örneklerdir. Messenia Bölgesi'ndeki tholosların büyük bir kısmı yine Pylos sarayı çevresinde yer almaktadır. Benzer şekilde Batı Anadolu'da yer alan Panaztepe tholos mezarlarıda yine saray çevresinde yer almaktadır.

Messenia ve Argolis'den sonra tholos mezarların sayısal açıdan en yoğun olduğu bölge Thessalia'dır. Thessalia'daki mezarlar ölçülerine ve tekniklerine göre iki ana gruba ayrılmıştır. İlk grup Volos-Kapakli, Dimini A, B ve Georgikon Tholos Mezar'larından oluşur. Bu iki farklı grubun bulunuşunun sosyal durum, zenginlik veya politik güç açısından bölgede iki farklı grup olduğuna işaret ettiği düşünülebilir. Bu durum büyük tholos mezarlarda daha zengin buluntuların ele geçmesiyle de desteklenmektedir. Georgikon Tholos Mezar (Kat. No. 124, Lev: 59.2) haricinde büyük tholosların hepsi Volos'un doğusundaki denize yakın alanda yer almaktadır. Küçük boyutlu tholoslar ise Kuzey Thessalia'da Rachmani, Spilia (Kat. No. 123), Marmariani (Kat. No. 122) ve Gonnos'da inşa edilen tholos mezarlardır. Bu mezarlar Myken dünyasının dış kenarlarında yer alan yerleşimlerdeki tholoslardır ve neredeyse tamamen tahrip olmuştur. Araştırmacılar Volos bölgesinin Geç Hellas Dönem'de etkin bir rol oynadığını düşünmektedirler[418]. Bu sebeple büyük mezarların bu bölgede olması tesadüf değildir. Bu doğu-batı farklılığı iklimsel ve coğrafik unsurların Ege bölgesiyle daha fazla iletişimde olan kıyı kentlerinin ekonomik yapısıyla da alakalıdır. Bu sebeple Thessalia'daki kıyı kentlerinin etkinliği iç bölgelere gidecek ticaretin kontrolünü elinde tutmasıyla alakalı olmalıdır[419]. Thessalia Pteleon'daki tholos mezarların konumu dikkate alındığında bölgede ticari faaliyet gösteren kişilerle ilişkilendirilebilir. Kuzeybatı Peloponessos, Phokai ve Epirus'daki tholos mezarlar da kıyıya yakın yerlerde yer almaktadır. Yine Tenos Tholos Mezar içerisinde ele geçen Anakara'dan ithal Myken malzemeleri bölgeler arası ticari faaliyetlere kanıttır (Lev:109.1). Bu da Anakara ile ilgili olan bağlantıyı ve iletişimi iyi şekilde göstermesi açısından önemlidir.

[418] Georganas 2000: 52.
[419] Georganas 2000: 52-53.

Euboia'da Oxylithos Tholos Mezar Oxylithos nehri yakınında konumlandırılmışken, Vellousia Tholos Mezar modern yerleşimin yakınında yer alır. Katakallaou Tholos Mezar ise tepe eteğinde yer almaktadır. Anakara yeterli doğal kaynağa sahip olmadığı için deniz ticareti çok önemli bir unsurdur. Euboia, Kikladlar ve Yakındoğu ile yürütülen özellikle değerli objelerin ithal edildiği ticaret açısından önemli bir merkezdir[420]. Thessalia ve Ionia Adaları ise İtalya ve Avrupa ile yapılan ticarette, özellikle amber ithalatında giriş noktaları olmaları sebebiyle önem taşımaktadır[421]. Epirus'daki Parga Tholos Mezar'ın (Kat. No. 139, Lev: 64.1) varlığı ve Kiklad Adaları'ndaki tholos mezarlar Anakara'nın batı kıyısındaki Myken varlığı ile bağlantılıdır[422] (Lev: 109.1). Bu da tholosların yerinin sadece sarayla değil Myken dünyasındaki uluslararası ilişkilere sahip alanlarla bağlantılı olabileceğine de işaret etmektedir. Yunanistan'ın coğrafyası yaygın bir yerleşime uygun değildir ve içteki dağlık bölgelere ulaşan zorlu yollardan gitmektense kıyıdan teknelerle gitmek çok daha hızlı olabilmektedir. Denize dayalı bir ekonomiye sahip olan bölgenin bu coğrafi özelliği Mykenai, Tiryns, Iolkos ve Pylos gibi hem kıyı hem de iç bölgelerle bağlantılı yerleşimlerin zenginliğini açıklayan bir durumdur[423]. Bununla birlikte özellikle Adalarda yer alan mezarlar denizcilik faaliyetlerinin varlığının ortaya konulması açısından önemlidir. Bu merkezlerde yer alan mezarlar Anakara'dan Küçük Asya'ya ya da Kıbrıs'ın doğusuna geçebilmek için gemilere gerekli olan durağı sağlamaktadır. Bu sebeple mezarların yol güzergâhları, saraya yakınlığı ve kıyılarda olması anlaşılabilir bir durumdur (Lev: 109.1).

Bir tholos mezarın saray merkezinden ne kadar uzakta olduğu ya da en yakın büyük yerleşimin nerede olduğu soruları da önemlidir. Linear B dokümanları şu ana kadar yalnızca büyük merkezlerde tespit edildiği için merkezi statünün arkeolojik bir göstergesi olarak işlev görür. Dokuz bölgede onaylanmış toplam 5.500 Linear B dokümanı bulunmaktadır. Bu merkezler Girit'te Knossos ve Khania, Lakonia'da Ayios Vasileios, Thessaly'da Volos-Dimini, Argolis'de Mykenai, Tiryns ve Midea ile Messenia'da

[420] Eder 2009: 24.
[421] Eder 2007: 41.
[422] Eder 2007: 44.
[423] Eder 2009: 13-30.

Pylos'dur[424]. Tholos mezarların konumuyla yerleşimlerin bağlantısının kesin olmayışı tholos mezarların saray merkezinden ne kadar uzakta olduğunu da net bir şekilde açıklamamaktadır. Geç Hellas'ın geç dönemlerinde tholos mezarlar genellikle saraydan ne kadar uzaklıkta ise o kadar küçük ve daha özensiz inşa edilmiştir. Ayrıca saray merkezinden uzakta olan tholoslarda değerli buluntular daha az ele geçmektedir[425]. En keskin istisna Minyas (Orkhomenos) Tholos Mezar (Kat. No. 108, Lev: 52.2)'dır. Fakat Linear B kayıtlarında olmamakla birlikte Orkhomenos'un kendisinin bir saray merkezi olduğu yeni araştırmacılar tarafından önerilmiştir[426]. Bu yeni görüşle birlikte Minyas (Orkhomenos) Tholosunun sarayla bağlantısı anlaşılır olabilmektedir. Menidi Tholos Mezar (Kat. No. 105, Lev: 51.1) da güçlü bir bireyin yönettiği Attika'da bağımsız bir merkezin varlığını gösterebilir[427].

Pylos çevresindeki daha küçük boyutlu tholos mezarlar ve Papoulia'daki üç küçük Tholos Mezar (Kat. No. 45,46,47) saray merkezinden uzakta inşa edilen tholosların daha küçük boyutlu olacağı düşüncesinden farklılık göstermektedir. Bununla birlikte bu tholoslar kesin bir şekilde tarihlenmedikleri için daha erken ya da daha geç tarihten olma olasılıklarını akılda tutmak gereklidir. Euboia'daki Vellousia Tholos Mezar (Kat. No. 110, Lev: 53.2) ve Katakallou Tholos Mezar'da (Kat. No. 111, Lev: 54.1) da aynı durum söz konusudur. Kabaca GH III dönemi içine tarihlendirilen bu mezarların GH IIIC evresine tarihlendirilmesi mümkün olursa bu mezarların saray merkezlerinin tahribatından sonraki ama Myken Çağı içindeki bir dönemde inşa edilmiş olabilecekleri söylenebilir. Bu şekilde olursa da geride kalan ya da yeni oluşan elit kesimin daha önceki elit kesimin uygulamalarını örnek almaya çalıştıklarıyla açıklanabilir[428]. Tiryns'de de benzer bir farklılık görülmektedir. Buradaki mezarın büyük boyutu Tiryns'in Mykenai'nin bir uzantısı olma olasılığı ya da kendisinin bir merkez olmasıyla açıklanabilir. Tholos mezar inşa etmek için bir merkez bulunması büyük ve zengin tholosların bir merkez çevresinde

[424] Bennet 2013: 1; Vasilogamvrou 2014: 132-133.
[425] Voutsaki 2001: 199.
[426] Eder 2009: 26; Bennet 2013: 3.
[427] Ruppenstein 2010: 32.
[428] Çeşitli sebeplerden dolayı gerçekleşen göç vb. insan hareketleri olmaksızın gelişen yeni uygulamaların bir sonraki kültüre adapte edilmesi ile açıklanabilir. Berg 2019: 210; Girella &Pavúk 2015: 388-398.

yer almasıyla desteklenir. GH III dönemine gelindiğinde tholos mezar inşası için merkez gerekliliği değişmektedir. Tholos inşa eden ustaların çoğalması ve malzemeye ulaşmanın kolaylaşmasıyla birlikte tholoslar merkezlerden uzak ve daha küçük boyutlu yapılmaya başlanmıştır.

Anakara'da Myken tholosları hakkında araştırmaların en yoğun olduğu ve en çok verinin sağlandığı bölge Messenia'dır. Anakara dışında ise Girit Adası'nda verilerin yoğun olduğu görülmektedir. Bu sebeple hem bölgesel karşılaştırma hem de tholos mezarların konumlandırılması ve yerleşimlerle ilişkileri Messenia ve Girit öernekleri üzerinden karşılaştırmalı olarak gerçekleştirilecektir.

Messenia Bölgesi nispeten küçük kıyı ovaları ve alçaklı-yüksekli tepelere, dağ sıralarına ve eğimli arazilere sahiptir[429]. Bu dağlık alanlardan dolayı Messenia'da sayısız alt bölge oluşmuştur[430]. Alanın topoğrafyası ve altta yatan jeolojisi, alanda geniş bir bitki örtüsünün oluşumunu desteklemiştir. Neolitik ve Erken Hellas dönemlerde, arazinin çoğu ormanlarla kaplanmıştır. Ancak, ormanların çoğu MÖ 2000 ve MÖ 1400 tarihleri arasında tamamen gitmiştir[431]. Yapılan polen analizleri sonucunda aynı dönemde meşe popülasyonunun yarı yarıya azaldığı ve bozkır ile makinin kapladığı alan miktarının önemli ölçüde arttığı tespit edilmiştir[432]. Böylece Messenia'nın daha açık bir alana dönüştüğü öne sürülmüştür[433]. Dağlık manzaranın bu görünümü, keresteden başka tahıl, keten, üzüm ve zeytin gibi maddelerden de bahseden Linear B kayıtları ile desteklenmiştir[434]. Alçak şekilde büyüyen bitki örtüsünün bu makul baskınlığı, Geç Bronz Çağ'da görünürlüğün daha büyük mesafelerde iyi olabileceğini düşündürmektedir.

Messenia Bölgesinde şimdiye kadar veri sunan 68 kadar tholos mezarın varlığı tespit edilmiştir. Bu mezarlar aşağıdaki 29 merkezde yer almaktadır. Bu merkezlerin isimlendirilmesinde ilk önce yerleşimin bulunduğu köyün veya kasabanın adı verilmiş,

[429] Messenia ovası dışında dağ sıraları ve eğimli araziden oluşmakta ve Tholos mezarların çoğu ovalarda yer almaktadır.
[430] Loy & Wright 1972: 36.
[431] Wright 1972: 199.
[432] Zangger vd. 1997: 590.
[433] Zangger vd. 1997: 590.
[434] Wright 1972: 189.

daha sonra ise modern yer isimleri verilmiştir. 29 merkezde yer alan bu tholos mezarlar aşağıdaki tablo 11'de yer almaktadır (Harita 1.1). Mezarların konumlandırması hakkında yapılan çalışmalarda bölgenin kendi içerisinde 18 iç bölgeye ayrıldığı görülmektedir[435]. Ancak bu çalışmamızda yalnızca tholos mezar içeren bölgelere yer verilmiştir. Bu sebeple tholos mezarların yer aldığı 10 bölge tespit edilmiştir.

Messenia Bölgesi'nde Tholos Mezar Bulunan Yerleşimler		
1.	Kambos	1 tholos
2.	Nikhoria /Akones	7 tholos
3.	Englianos	4 tholos
4.	Tragana	2 tholos
5.	Koriphasion/Osmanağa	1 tholos
6.	Myrsinokhori/Routsi- Ambelophyto	3 tholos
7.	Paupolia	3 tholos
8.	Voidokilia	1 tholos
9.	Koukounara	9 tholos
10.	Mandra	1 tholos
11.	Drokrrakhi/Vlachopoulon	1 tholos
12.	Solinari/Tourlidhitsa	1 tholos
13.	Myro/Peristeria	5 tholos
14.	Elleniko/Mouriatada	1 tholos
15.	Kopanaki/ Akourthi	3 tholos
16.	Vassiliko/Malthi/Xerovrysi	5 tholos
17.	Mistopholakka/ Exochikon	1 tholos
18.	Kharokopeio	1 tholos
19.	Vigla/ Kaplani	2 tholos
20.	Viglitsa/ Neromylos	1 tholos
21.	Phrama/Daras	1 tholos
22.	Diodia& Strefi	1 tholos
23.	Ellenika Aipeia-Antheia	1 tholos
24.	Khalkias/Ailias	3 tholos

[435] Hope Simpson 2014.

25.	Kamari Gouva	1 tholos
26.	Metsiki/Psari	2 tholos
27.	Philiatra Ayos Hristoforos	1 tholos
28.	Kakovatos	3 tholos
29.	Paliomylos/ Kephalovryson-Platanovrissi	2 tholos

Tablo 11: Messenia Bölgesi Tholos Mezar merkezleri.

Myken yerleşimlerinin yoğunluk gösterdiği alanlar Pylos bölgesi, Pamisos vadisi ve Soulima vadisidir (Harita 2.1). Yerleşim yerlerinin çoğu vadiler ve kıyı düzlükleri ya da bunların etrafında yer almaktadır. Buradaki en bereketli topraklar Lukermann tarafından batı ve doğu Messenia arasındaki dağların merkezini çevreleyen aşağı toprakların oluşturduğu "büyük dikdörtgen" olarak adlandırılmıştır[436]. Bu büyük dikdörtgen alanın kenar çizgileri de ulaşımın ana hatlarını oluşturur[437].

Pylos Bölgesi Nestor Sarayı ve Çevresi: Pylos Bölgesi çoğunlukla kıyı şeridinde ve Navarino Körfezi'nde birleşmiş olan dağ geçitleri ve akarsularla ayrılmış, alçak tortul kayaçlardan oluşmuş tepelerin aralıklarını içeren bölgedir (Harita 3.1). Bölge kuzeyde ve doğuda Aigaleo Dağı ile doğu ve batı Messenia arasındaki merkezi plato ile sınırlandırılmıştır. Yapılan çalışmalarda GH III döneminde Pylos bölgesinin nüfusunda belirgin bir artışın olduğu, Metaxadha ve Margeli gibi daha az verimli iç bölgelerden bölgeye bir göçün olduğu tespit edilmiştir[438]. Pylos bölgesinin ana merkezinde Nestor Sarayı yer almaktadır. Nestor Sarayı'nın hemen yakınında Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) ve Nestor Tholos Mezar VI (Kat. No. 35, Lev: 22.1-23.1) ile VII (Kat. No. 36, Lev: 22.2-23.1) yer alır, yaklaşık 1 km güneybatısında ise Pylos-Khora yolunun yakınında Kato Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 33, Lev: 20.1-20.2) yer

[436] McDonald & Hope Simpson 1972: 134.
[437] Pylos'tan sahil boyunca batıdan Kyparissia'ya kadar olan alan, kuzeyde Kyrtissia yolu ve Soulima vadisi üzerinden Yukarı Pamisos (veya Stenyklaros) ovasına doğru olan alan, doğudan Stenyklaros ovasından Pamisos vadisine doğru Messinia Körfezi'ne olan alan ve güneyde körfezden Rizomylo/ Nikhoria merkezinden platonun karşısındaki Pylos'a kadar uzanan alanın oluşturduğu büyük dikdörtgendir.
[438] Davis vd. 1997: 421-424.

almaktadır. Ayrıca bu mezarların yer aldığı Englianos tepesinin 150 m güneybatısında Vagenas Tholos Mezar (Kat. No. 37, Lev: 23.2) yer almaktadır. Nestor Sarayı ve çevresi modern Khora kasabası ile Abelofytos, Tragana, Koryphasion ve Romanou köylerinin sınırları olarak tanımlanmaktadır. Bu köylerin yakınlarında ise Romanou Tholos Mezar (Kat. No. 41, Lev: 25.2), Romanou ve Tragana köyleri arasında bir tepenin zirvesinde Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1) ve 2, (Kat. No. 39, Lev: 24.1) Koryphasion'da ise Osmanaga Tholos Mezar (Kat. No. 42, Lev: 26.1) yer almaktadır. Romanou'daki varsayılan liman da dâhil, "Pylos Krallığı"nın çekirdek bölgesini oluşturmaktadır. Bölge, doğal olarak, Osmanağa lagününün kuzeyindeki alüvyonlu taşkın ovası[439] ve Iklaina yaylasından güneydoğuya kadar dağlık ve engebeli arazilerle Navarin Körfezi'nden ayrılır. Kuzeydoğuda, Aigaleo dağ silsilesi kuzeyde Gargaliani'den güneye uzanan çorak eğimli alan gibi doğal bir sınır oluşturur. Pylos bölgesi arkeoloji araştırmaları sonucunda, Ano Englianos sırtının büyük bir kısmı, saray ve "Aşağı Kent" muhtemelen GH III B döneminde yaklaşık 18 hektarlık bir alanı kaplamakta ve alanın bir kısmı çevirme duvarı ile çevrilmiştir[440]. Khora bölgesinde yapılan çalışmalar sonucu önemli bir Myken topluluğuna işaret eden verilere ulaşılmıştır. En az 30 oda mezarın bulunduğu Volimidia yerleşimi GH I'den GH IIIB'ye kadar varlığını sürdürmüştür; ancak Marinatos'un sınırlı kazı çalışmaları yerleşim yerinin orijinal boyutunu belirlemek için yeterli olmamıştır[441]. Pylos bölgesi arkeoloji araştırmaları kapsamında yapılan çalışmalarda Romanou'da en az 2,5 hektar büyüklüğünde GH III dönemine tarihlendirilen bir Myken yerleşiminin varlığı tespit edilmiştir[442]. Koryfasion'da ise Pylos bölgesi arkeoloji araştırmaları kapsamında yapılan magnetometre çalışmaları[443] ve Marinatos'un kazılarında GH III dönemine tarihlendirilen korunmuş mimarinin olmamasının[444] Beylerbeyi'nde gerçekleşen erozyondan kaynaklanmış olabileceğini göstermektedir[445].

[439] Zangger vd. 1997: 557-559; Kraft vd. 1980: 201.
[440] Davis vd.1997: 427-430; Zangger vd.1997: 604-613.
[441] Hope Simpson & Dickinson 1979: 135; Hope Simpson 1981: 116.
[442] Davis vd.1997: 465-467; Zangger vd. 1997: 613-623; Zangger 1998: 69-74.
[443] Davis 1998: 63.
[444] McDonald & Hope Simpson 1969: 149.
[445] Davis vd. 1997: 423.

Iklaina Myrsinokhori Bölgesi: Bu bölge, Nestor Sarayı'nın doğusunu ve bitişindeki coğrafi alanı içermektedir. Iklaina arkeoloji araştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar Iklaina, Platanos ve Myrsinokhori köylerinin, topraklarını kapsamıştır[446] (Harita 3.2). Iklaina arkeoloji araştırma projesi kapsamında keşfedilen "yeni" Myken yerleşimleri arasındaki Myrsinokhori yerleşimi, yakındaki Routsi tholosları[447] ile Iklaina çevresindeki Gouvitses, Iklaina ve Katsimigas köyleri ile ilişkilidir[448]. Iklaina bölgesinde Myken merkezi olarak Tragana yer almaktadır ve 12 hektarlık bir yayılım alanı tespit edilmiştir[449]. Tragana'nın Ambelophyto köyünün yaklaşık 2 km batısında yer alan Litharolakka'da bir tholos mezar tespit edilmiştir. Tragana'da Cosmopoulos'un yaptığı kazılarda, OH ve GH II – GH IIIA1 tabakalarının üzerindeki önemli bir GH IIIA2 – GH IIIB kompleksinin bir kısmı ve bir çevirme duvarının kalıntıları ortaya çıkarılmıştır[450].

Navarin Körfezi Kıyıları ve Pylokambos Ovası: (Harita 4.1) Palaiokastro, Navarin Körfezi'nin kuzey girişi olan Sphakteria Adası'nın karşısında yer alır ve Palaiokastro'nun kuzeyindeki Voidokilia körfezine uzanan kanala hâkimdir. Myken döneminde bu kanalların ikisi de denize açılmaktadır. Körfezin kuzey ucunda bir kanalın açık tutulması ile Voidokilia körfezi üzerinden sığ Osmanağa lagünününe küçük teknelerle ulaşmasının mümkün olduğu düşünülmektedir[451]. Az sayıda Myken dönemi çanak çömlek parçaları dağınık şekilde lagünün kuzey kıyısı boyunca, Petrokhori mevkiinde tespit edilmiştir. Navarin Körfezi'nin doğu tarafında ise Myken yerleşimleri tespit edilmiştir. Ayrıca Voidokilia Tholos Mezar bu alanda yer almaktadır. Diğer Myken yerleşimlerinin ve tholos mezarların görüldüğü yerler ise Koukounara, Stenosia ve Khandrinou'dur. Bu bölgede GH I döneminden GH IIIB dönemine kadar yoğun olarak yerleşim olduğu görülmüştür. Marinatos tarafından 1958-1961 yılları arasında Koukounara civarında Gouvalari Tholos Mezar 1 (Kat. No. 52, Lev: 30.1) ve 2'nin (Kat. No. 53) kazısı gerçekleştirilmiştir. 1974-75 yıllarında Korres tarafından yeniden incelenen Gouvalari tholosları yakınlarında birçok

[446] Cosmopoulos 2006a: fig. 5, 6.
[447] Myrsinokhori köyünün 1 km kuzeydoğusunda Routsi denilen alanda bir tepenin zirvesinde Routsi tholos 1 ve 2 yer almaktadır.
[448] Cosmopoulos 2006b: 220-222.
[449] Cosmopoulos 2006a: 220.
[450] Cosmopoulos 2006c: 43-49.
[451] Loy & Wright 1972: 44-46; Zangger vd. 1997: 557-559.

tholos mezar ve mezar tepesi tespit edilmiş ve Livaditi Tholos Mezar, Phyties Tholos Mezar 1 ve 2 ile Akona Tholos Mezar 1 (Kat. No. 55, Lev: 30.2) ve 2 (Kat. No. 56, Lev: 31.1) Gouvalari'nin yaklaşık 100-200 m uzağında Polla Dendra Tholos Mezar'ın (Kat. No. 54) kazısı gerçekleştirilmiştir. Buradaki başlıca Myken yerleşim yeri Koukounara'da yer almaktadır. Koukounara'nın yaklaşık 1,2 km doğusunda Arapi Nehri'nin batı tarafında, Katarrakhi (veya Katarrakhaki) yer almaktadır. Marinatos 1954-1955 yıllarında yaptığı araştırmalarda Papoulia Tholos Mezar A (Kat. No. 45) ve Papoulia Tholos Mezar B (Kat. No. 46) ile Katarrakhi koridorunda yer alan C (Kat. No. 47) Tholos Mezar'larını incelemiştir[452]. Mezarların da yer aldığı bu alan OH döneminden GH IIIB dönemine kadar önemli bir merkezdir[453]. Marinatos'un yapmış olduğu çalışmalarda Stenosia Palaiokhorafa'da (ya da Palaiokhoria), Palaiokhoria Tholos Mezar (Kat. No. 57) ile en az dokuz odalı büyük ve karmaşık bir yapının kalıntıları ortaya çıkarılmıştır[454]. Buradaki buluntular GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Gargaliani-Philiatra Bölgesi: Lukermann'ın "Kyparissia-Philiatra çekirdek alanı" olarak tanımladığı alanın güney kısmı önemli arkeolojik veriler sunmuştur[455]. Bölgede keşfedilen Myken yerleşimlerinin çoğu, Gargaliani'nin güneyinden Philiatra'nın doğusuna uzanan ovanın doğu tarafındaki kireçtaşı dik kayalık alanın kenarlarında yer almaktadır. Bu alanın batı kenarında Gargaliani-Koutsoveri, Valta-Hagia Paraskevi ve Philiatra-Ag. Christophoros bölgeleri yer almaktadırlar. Dik kayalığın doğu tarafında ve yakın yaylarda, Valta-Ag. Pandeleimon, Valta-Kastraki, Valta-Korovileika ve Philiatra-Kastraki yerleşimleri yer almaktadır (Harita 4.2). Bu yerleşimlerin tümü doğudaki Aigaleo dağının yamaçlarındaki geniş iç platonun kenarında yer alır. Bölgedeki en büyük yerleşim yeri ise Philiatra'dır. Philiatra bölgesinde Ag. Christophoros'da Philiatra Tholos Mezar tespit edilmiştir (Kat. No. 87) ve bu alan iç platoya giden ana yolu kontrol etmektedir. Ag. Christophoros'ta, Myken tipi seramik parçaları yaklaşık 4,5 hektarlık bir alanda tespit

[452] Marinatos 1957: 315-316; Marinatos 1960: 255.
[453] McDonald & Hope Simpson 1961: 244; McDonald & Hope Simpson 1969: 150; Hope Simpson & Dickinson 1979: 140.
[454] Marinatos 1964: 174-175.
[455] Lukermann 1972: 161.

edilmiştir[456]. Pylos ilçesinden kuzeye giden ana rota muhtemelen Philiatra ovası üzerinden geçmekteydi. Myken yerleşim alanlarının yukarı hattı ise Gargaliani-Philiatra'daki kireçtaşı dik kayalıkların doğu kenarı boyunca Valta'da ve Valta-Kastraki ile Philiatra-Kastraki ve Korovileika üzerinden geçen ve aynı zamanda Saray'dan kuzeye doğru uzanan bir iç rotayı göstermektedir. Gargaliani üzerinden sahil yolundan daha doğrudan Kanalos ve Gargaliani-Ordines'e ulaşılmaktadır[457].

Kyparissia- Neda Nehri Bölgesi: Kyparissia, Pylos'un kuzeyinde kıyıdaki ilk güvenilir liman olmaya uygundur (Harita 4.2). Kyparissia'daki Myken yerleşmesi olan Kastro oldukça büyük olmakla birlikte Myken Kültürüne ait izler bu tepenin üzerinde oldukça azdır. Orta Çağ kalesinin surları 65x150 m'lik bir alanı kaplar[458]. Burada kuzey yamaçta OH ve GH dönemine ait birkaç çanak çömlek parçaları bulunmuştur, ancak Kastro'nun batı ayağında yapılan kazılarda Myken Dönemi çanak çömleği daha yoğun tespit edilmiştir[459]. Buna karşın bölgedeki en önemli Myken yerleşimlerinin Mouriatada ve Elliniko'dur. Bu yerleşimlerin ikisinin de GH IIIB'de kurulmuş olduğu anlaşılmaktadır[460]. Marinatos, 1960'lı yılların ortalarında Mouriatada köyünün yaklaşık 1,5 km doğusundaki Elliniko tepesinde bir tholos mezar keşfetmiştir[461]. Bu alan Aigaleo Dağı'nın arkasındaki batı Messenia'nın merkezinde geçişin kuzey ucunda yer alır. Kyparissia Nehri vadisinin alt kısmında yer alan iki alan oldukça büyüktür. Myron- Peristeria yaklaşık 2,0 hektar ve Glykorizi-Ag. Ilias yaklaşık 2,2 hektar'tır. Myron- Peristeria'da 5 adet tholos mezar tespit edilmiştir. Neda Nehri'nden Zakharo'ya doğru uzanan alanda da yine Myken yerleşimleri ve tholos mezar anıtlarını görmek mümkündür. Neda Nehrinin kuzeyindeki bölge muhtemelen Pylos Krallığı'nın sınırları dışında kabul edilmektedir[462]. Bu bölgede bulunan en önemli Myken yerleşimi 1907-1908 yıllarında W. Dörpfeld tarafından araştırılmış Kakovatos- Nestor'dur[463]. Bu alanın Nestor'un Sarayı'nın yeri olduğu

[456] 1967 yılında ayrıntılı olarak gözlemlendiği gibi; McDonald & Hope Simpson 1969: 135; Alanda Papakonstantinou tarafından da çalışmalar gerçekleştirmiştir. Papakonstantinou 1989: 107.
[457] Hope Simpson 2014: 32.
[458] Hope Simpson 2014: 33.
[459] McDonald & Hope Simpson 1969: 133.
[460] Hope Simpson 2014: 33.
[461] Marinatos 1966a: 205-206.
[462] Hope Simpson 2014: 33.
[463] Dörpfeld 1908: 295-317.

düşünülmüştür. 2009 yılında Birgitta Eder yönetiminde yapılan çalışmalar sonucunda alanın büyük bir "köy" yerleşimi şeklinde düzenlendiği tespit edilmiştir[464]. Alanda Kakovatos Tholos Mezar A, B ve C'nin (Kat. No. 88-89-90) bulunuşu yerleşimin önemini göstermektedir[465].

Methoni Çekirdek Alanı: Lukermann'ın "Methoni Çekirdek Alanı" olarak tanımladığı alanda (Harita 5.1) yer alan Myken yerleşimleri çok yoğun değildir. Methoni-Nisakouli, deniz seviyesi yükseldiği için şimdi bir adacık olarak görülmesine rağmen bir zamanlar daha büyük bir alandır. Bu alan aslında denize doğru uzanan dağlık kara parçasına aittir[466]. Phoinikounta'nın büyük Myken yerleşimi, Hagia Analipsis'te benzer bir erozyona uğramış olmakla birlikte Myken Döneminde yaklaşık 2,5 hektarlık bir alanı kapsamış olmalıdır[467]. Bir tholos mezara sahip olan Phoinikounta bölgesi, görünüşe göre bölgenin Myken "başkenti" gibi görünmektedir[468]. Exochikon-Ag. Nikolaos'ta Exochikon Tholos Mezar (Kat. No. 73) olarak adlandırılan mezar kaçak kazılardan dolayı tahrip edilmiş yalnızca GH IIIB dönemine ait üzengi kulplu bir kabın bir kısmı kurtarılmıştır[469]. Burada Myken yerleşimi sadece "küçük köy" boyutundadır. Yunan Arkeoloji Servisi tarafından yapılan çalışmalarda Kaplani ile Zizani arasında yer alan Vigla tepesinde Kaplani Tholos Mezar 1 (Kat. No. 75, Lev: 38.) ve No:24 (Kat. No. 76, Lev: 39.1) tespit edilmiştir[470].

Koroni Bölgesi: Çok geniş olmasa da Koroni-Longa sahil şeridindeki alan oldukça verimlidir ve çoğunlukla zeytin bahçeleri ve üzüm bağları ile kaplıdır (Harita 6.1). Bu ovalarda ve çevresinde keşfedilen Myken bölgelerinden en önemli olanları Kharokopeio'daki "köy" yerleşimidir. Burada Kharokopeio Tholos Mezar (Kat. No. 74) tespit edilmiştir[471]. Mezar, Petalidhi'ye giden yolun batısında, Kharokopeio'nun kuzeybatısında bir tepede yer almaktadır[472].

[464] Morgan vd. 2010: 51-52.
[465] Hope Simpson & Dickinson 1979: 101-102.
[466] Kraft & Aschenbrenner 1977:19-44.
[467] McDonald & Hope Simpson 1961: 247, ill. 12.
[468] Hope Simpson 2014: 33.
[469] McDonald & Hope Simpson 1969: 154 Nr. 73A; Cavanagh & Mee 1998: 111; Boyd 2002: 214.
[470] Lukermann 1972: 157.
[471] Boyd 2002: 212; Zavadil 2012: 298.
[472] Lukermann 1972: 157.

Petalidhi, Rizomylo ve Beş Nehirler Bölgesi: Petalidhi'de doğal limanın olduğu alanda bir Myken yerleşiminin olması beklenmektedir. Akropolis ve aşağı şehirde yapılan çalışmalarda daha sonraki dönemlere ait kalıntılar oldukça yoğun[473] olduğu için Bronz Çağ'a ait izlerin gizlenmiş ya da tahrip olmuş olduğu düşünülmektedir[474]. Alanda yapılan çalışmalarda Rizomylo-Nikhoria yerleşimi ana merkez olarak tespit edilmiştir. Yerleşimin Geç Hellas döneminde en az 4-5 hektarlık alan üzerine yayıldığı tahmin edilmektedir[475]. Nikhoria yerleşiminin hem batıdan doğuya hem de kuzeyden güney Messenia'ya kadar bir iletişim merkezi olduğu düşünülmektedir. Nikhoria Tourkokivoura sırtında 7 tholos mezar tespit edilmiştir. Bununla birlikte bölgenin 2 km güney-güneydoğusunda Karya Nehri ağzında şimdi bir lagün olan küçük bir limanın bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu limanın, Romanou'daki varsayılan liman gibi bir işlevinin olduğu düşünülmektedir[476]. UMME tarafından yapılan çalışmalarda Pylos ve Rizomylo arasındaki kullanılmayan yolların izleri ve doğudaki Kazarma ve Rizomylo arasındaki yollar tespit edilmiştir[477]. Fant, bu alanda tespit edilen dört yolun en uzununun yaklaşık 1 km uzunluğunda korunmuş olduğunu tespit etmiş ve bu yolun özellikle modern ulaşım için yapılmadığını ifade etmiştir[478]. Yolun tarihlendirilmesi için yeterli veri olmamasına karşın yol modern dönemde yeniden kullanılmış veya onarılmış olabilir. Fant ve Loy, Geç Bronz Çağ'da Kalamata ile Pylos arasında bir yolun olmasının mantıklı olduğunu düşünmektedirler[479]. Lukermann Rizomylo bölgesinin kuzey ve kuzeybatısına kadar iç kısımda uzanan Beş Nehirler bölgesini araştırmış ve bu alanı yeterli miktarda su kaynağına sahip son derece verimli bir alan olarak değerlendirmiştir[480]. (Harita 6.1) Bu iç bölgede yapılan çalışmalar sonucunda Manesi-Mavrolongos'ta, Diodia'da, Kephalovrysi'de, Daras'ta ve Kephalovrysi'nin 2,5 km kuzeyinde Platanovrissi'de tholos mezarlar keşfedilmiştir.

[473] Valmin 1930: 177-179.
[474] Hope Simpson 1957: 249.
[475] McDonald & Rapp 1972b: 280; krş. McDonald 1975: 135; Lukermann & Moody 1978: 87.
[476] McDonald & Rapp 1972a: 257-258, fig. 16.1; Kraft vd. 1975: esp. 1203; Rapp vd. 1978: 17-25.
[477] McDonald & Hope Simpson 1964: 240-241, fig. 2, pl. 70.
[478] Fant & Loy 1972: 25-28, fig. 2-5.
[479] Fant & Loy 1972: 27; Hope Simpson & Hagel 2006: 161.
[480] Lukermann 1972: 159-160.

Pamisos Vadisi (Güney): Pamisos Vadisi Lukermann tarafından "Pamisos Çekirdek Alanı" olarak tanımlanmıştır[481]. Pamisos vadisinin en güney kısmı Myken döneminde bataklık ya da denizdir[482]. Vadi boyunca batıdan doğuya doğru uzanan yolların, modern Messinia'dan Kalamata'ya giden ana yol ve demiryolundan daha kuzeyde olması beklenmektedir (Harita 7.1). Lukermann[483], Karteroli-Ag. Konstandinos ve Aris-Mesovouni arasındaki Pamisos nehri boyunca uzanan olası bir Myken yol güzergâhını tespit etmiştir. Plati'de taş köprü anlamına gelen Petrogephyra[484] isimli yerleşim bir başka antik geçiş noktası olarak önerilmiştir. Pamisos'un batı ucunda bulunan diğer Myken yerleşimlerinin hepsi görünüşte küçüktür. Bunların en büyüğü Eva-Nekrotapheion'dur ve yaklaşık 1,5 hektarlık bir alana yayılmıştır. Daha batıya doğru, Madhra-Ag. Konstandinos hariç olmak üzere Pamisos vadisi ile Beş Nehirler'in en doğusundaki drenaj bölmesi üzerinde veya yakınında Myken yerleşimleri bulunamamıştır[485]. Mandhra, Stenyklaros ovasının batı ucunda yarı-izole bir köydür; Pamisos vadisinin kuzeyindeki bir uzantıdır ve burada Mandhra Tholos Mezar yer almaktadır (Harita 7.2).

Kuzey Mani: Messenia Körfezi'nin doğu kıyısında Kalamata'dan Platsa'ya ve daha güneyine kadar olan kısmı Taygetos Dağının kireçtaşı uzantısındadır. Körfezin başında yer alan Kalamata Bölgesi'nden güneyde Kambos'a kadar kireç taşı tabakalarının da bulunduğu bazı Pliyosen tabakaları vardır. Ancak Kambos'un güneyinde kireçtaşı ve beraberindeki terra rossa baskındır. Kambos, daha önce Zarnata olarak adlandırılan Kalamata'nın güneyindeki bir grup küçük köyün merkezini oluşturmaktadır. Kambos Zarnata'da tespit edilen Kambos Tholos Mezar[486] (Kat. No. 25) haricinde alandaki Myken yerleşimleri kıyıda veya yakınında yer almaktadır. Myken yerleşimleri özellikle Kambos'un güneyinde yer alan Gaitzes topraklarında ve diğer iç bölgelerde varlık göstermiş olabilir[487]. Bu alanın dışında, Kuzey Mani'de bulunan Myken bölgelerinden en

[481] Lukermann 1972: 160-167.
[482] Kraft vd. 1975: 1205-1207.
[483] Lukermann 1972: 160-167.
[484] McDonald & Rapp 1972a: 243.
[485] Lukermann 1972: 160.
[486] Hope Simpson 1957: 236-239.
[487] Hope Simpson 2014: 35.

önemlisi, Kalamata-Kastro ile Kalamata-Tourles'dir, ancak bu merkezlerde henüz bir tholos mezarın varlığına rastlanmamıştır (Harita 8.1).

Soulima Vadisi: Soulima vadisi, yüksek tepelerle çevrili, batıda Kyparissia nehri ve doğudaki Mavrozoumenos nehrinin kuzeybatı kolu tarafından drene edilen doğal bir havzadır. Vadi, Pylos'tan başlayarak Rizomylo yolu üzerinden daha alçaktaki Pamisos vadisine giden, doğu ve kuzey Messenia arasındaki kuzey koridorunu oluşturmaktadır (Harita 8.2). Soulima vadisinin doğu ucunda Vasiliko köyü yer alır. Köy OH-GH dönemlerinde tahkim edilmiştir. Vadinin batı ucu ise Mavrozoumenos ve Kyparissia nehirleri arasında Kopanaki yakınlarında düşük nehir havzaları arasında setler şeklindedir. Lukermann vadiyi zengin korunan bir alan olarak tanımlanmaktadır ve alanın kendi kendine yetebilmesine rağmen, konumu diğer bölgelerle olan ilişkilerinde büyük önem taşımaktadır[488]. Bu bölgenin kontrolü, Messenia'nın genel kontrolü için gerekli gözükmektedir. Vadideki toprak genel olarak kireçtaşı ile ilişkili terra rossadır. Yapılan çalışmalarda vadiden doğu-batı ana yolu boyunca Kopanaki-Akourthi'de 3 tholos mezar, Malthi-Gouves'de 2 tholos mezar ve Vasiliko-Xerovrysi'de 1 tholos mezar tespit edilmiştir. Yunan Arkeoloji Servisi tarafından yapılan çalışmalar sonucunda da Psari-Metsiki'de 2 tholos mezar ve Khalkias-Ailias'da 3 tholos mezar tespit edilmiştir ve Kopanaki ile Vasiliko'da bulunan tholos mezarlar gibi Erken Myken dönemine aittir. Erken Myken döneminde, çok sayıda tholos mezarın varlığından anlaşıldığı üzere vadide birkaç merkez varmış gibi görünmektedir ve en büyüğü Psari'deki Metsiki'dir [489]. Soulima vadisindeki diğer önemli merkezler GH IIIB dönemine ait Malthi-Gouves ve Malthi-Dorion yerleşimleridir ve buradaki iki tholos mezar Valmin tarafından kazılmıştır[490]. Hem mezarlardan hem de yerleşim yerlerinden ele geçen çanak çömlek parçalarının çoğunluğu GH IIIB döneminden bazıları ise olasılıkla GH IIIC dönemine aittir[491]. Malthi mezarlarının Ramovouni sırtında yer almasından dolayı, Gouves yerleşimine ait olması muhtemeldir, çünkü alanda GH III döneminde kısmi yerleşme olmuş gibi

[488] Lukermann 1972: 162.
[489] Chatzi 1981: 116; Chatzi 1982: 137-138; Chatzi 1983: 111-113; Chatzi 1985:106-103.
[490] Valmin 1938; Valmin 1953: 29-46.
[491] Hope Simpson 2014: 36.

görünmektedir[492]. Bu alanlarda yapılan çalışmalarda tholos mezarların çoğunun sırtlarda ve yamaçlarda yer aldığı anlaşılmaktadır.

Girit Adası Tholos Mezarları: Girit adasının büyük kısmı dağlıktır ve dağlar metamorfik yapıdaki kireçtaşından oluşmuşlardır. Girit adasının batısında Levka (2542 m.), ortasında Ida (2456 m.), doğusunda ise Dhikti (2148 m.) dağları yer alır. Bu dağlar adayı kuzey-güney istikametinde hemen hemen ikiye böler. Girit Adası'nda gerçekleştirilen çalışmalarda Pendlebury, Sjögren ve Nowicki gibi araştırmacılar adayı ayrı coğrafi bölgelere ayırmışlardır[493]. Bu araştırmacılardan Langohr, Batı, Orta Batı, Mesara, Merkez-Knossos, Orta Doğu ve Uzak Doğu bölgesi şeklinde ayırmıştır. Orta Doğu bölgesi haricinde diğerlerinde Myken tholosu olabilecek 23 tholos mezar yer almaktadır (Harita 9.1).

[492] Valmin 1938: 321.

[493] Pendlebury 1939; dört kültürel bölgeyi (kuzey, güney, doğu ve batı) tanımlamıştır. Nowicki 2000; bölgeleri 15 alt bölgeye ayırmıştır (doğu Siteia platosu, batı Siteia dağları, Ierapetra isthmus, doğu Lasithi, güney Lasithi, kuzey Lasithi, kuzey Mirabello, orta Girit, Mesara ve kuzey sınırı, Asterousia, Mylopotamos, Rethymnon isthmus, Sfakia, Chania, Kissamos). Sjögren 2001; bölgesel alan düzenlerini her biri alt bölümlere sahip üç geniş bölümde ele almaktadır: orta Girit (kuzey, Pediada, güney), batı (en batı ve en batı-orta) ve doğu (Lasithi, Mirabello, en doğusu). Langohr 2009; 6 Bölge olarak ayırmıştır.

Girit Bölgesi'nde Tholos Mezar Bulunan Yerleşimler		
1.	Batı/Hanya/Stylos	1 tholos
2.	Orta Batı/ Armeni-Margarites	2 tholos
3.	Mesera/ Sopatakia/Apodoulou	1 tholos
4.	Mesera/Sata	1 tholos
5.	Mesera/Aigidomandra	1 tholos
6.	Mesera /Tou Phrankou'nun Louri	4 tholos
7.	Mesera /Psila Khomata	1 tholos
8.	Merkez-Knossos /Plati	1 tholos
9.	Merkez-Knossos/ Kamares	1 tholos
10.	Merkez-Knossos/ Arkhanes	1 tholos
11.	Merkez-Knossos/ Kephala	1 tholos
12.	Merkez-Knossos /Erganos	3 tholos
13.	Merkez-Knossos /Vassiliki	2 tholos
14.	Uzak Doğu Girit/ Praisos	1 tholos
15.	Uzak Doğu Girit /Akhladia	1 tholos
16.	Uzak Doğu Girit / Krasi	1 tholos

Tablo 12: Girit Bölgesi Tholos Mezar merkezleri.

Batı Bölgesi (Beyaz Dağlar ve Hanya Bölgesi): (Harita 9.1) Hanya Bölgesindeki arkeolojik veriler 1970, 1987 ve 2001 yıllarında Kastelli tepesinde yoğunlaşan Yunan-İsveç kazılarında açığa çıkmıştır[494]. Souya Körfezi'nin güney bölgesindeki modern Samonas ve Stylos köyünün yanında, Hanya'nın yaklaşık 15 kilometre güneydoğusunda Stylos ovası yer almaktadır. Modern Stylos köyünün kuzeyinde, Azogyres'in bulunduğu yerde, alçak bir tepede, bir GM III yerleşimi tespit edilmiş ve önemli bir yapının kazısı gerçekleştirilmiştir[495]. Bu kalıntıların 200 m kuzeydoğusunda, Sternaki yerleşiminin bulunduğu alanda yer alan bir tepede GM IIIB dönemine tarihlendirilen bir tholos mezar keşfedilmiştir[496]. Mezar daha önce soyguncular tarafından tahribata uğramış olmasına

[494] Kanta 1980: 217-228.
[495] Davaras 1971: 43-44, fig. 3; Davaras 1975a: 518-519, pl. 532-534; Davaras 1977: 584.
[496] Platon 1963: 293; Davaras 1971: 42, fig. 1-2; Davaras 1975a: 517-518, pl. 530-531.

karşın bulunan birkaç seramik parçasının Geç Minos Döneminde seramik atölyesi olarak faaliyet gösteren Kydonia (Khania) kenti malzemeleri olduğunu göstermiştir[497].

Orta Batı Bölgesi (Rethymnon Ovası, Kıyı Şeridi ve Hinterlandı ve Amari Vadisi): Girit'in kuzey kıyılarındaki Rethymnon kasabasından adanın güney kıyılarındaki Amari Vadisine kadar uzanan alan iki ana bölgeden oluşur. İlk bölge Rethimnon hinterlandı ve çevresindeki merkez bölgelerdir. Diğeri orta ve güney bölgedir. Voliones ve Apodoulou arasında adanın kuzeyi ve güneyi arasındaki Rethymnon bölgesi ve Mesara ovası arasındaki alanlar anakara ile iletişim yolu olarak kullanılır (Harita 9.1). Geç Bronz Çağ'ın sonuyla ilgili olarak, bugüne kadar elde edilen arkeolojik verilerin çoğunluğu mezarlardan edinilmiştir. Rethimnon kasabasının 8 km güneyinde Armeni köyü bulunmaktadır. Köyün 1 km kuzeyinde, Prinokephalo'nun alçak tepesinde ve çevresinde, Somatas'ın küçük mezrası yakınında, GM II-IIIB dönemlerine tarihlendirilen bölgenin bilinen en büyük nekropolü yer alır[498]. Armeni mezarlık alanında yoğun olarak oda mezarlarla karşılaşılırken yalnızca 1 adet tholos mezar yer almaktadır[499]. Bu mezarlar[500] özellikle MÖ 13.yüzyılda bölgenin yerleşim yoğunluğunu kanıtlamaktadır[501]. Şimdiye kadar, bu nekropoller veya izole mezarlar yaşam alanlarıyla ilişkilendirilememiştir[502]. Armeni mezarlığında mezarlarda bulunan buluntuların zenginliği ve çeşitliliği, bu bölgenin merkezinin veya merkezlerinin ekonomik canlılığına tanıklık eder. Bu nedenle, bazı uzmanlar, Armeni çevresinde, özellikle GM IIIA2 ve GM IIIB'de bir merkez yerleşimin olması gerektiğini iddia etmektedir[503]. Son zamanlarda Y. Tzedakis, nekropolün güney batısındaki küçük Kastellos köyünde yaptığı araştırmalar sonucunda merkezi Minos

[497] Langohr 2009.
[498] Michaud 1972: 805, fig. 510-515; Tzedakis 1973: 476-477; Tzedakis 1975: 513-516; Tzedakis 1977: 639-644; Tzedakis 1980; Tzedakis 1984; Tzedakis 1985: 378-380; Godart &Tzedakis 1992: 85-94; Godart &Tzedakis 1994: 64-66.
[499] Papadopoulou 1997: 339.
[500] MÖ 13. yüzyıl özellikle Girit'te tanımı belirsizliğini korumaktadır, ancak Orta-Batı bölgesinin bu dönemde baskın bir rol oynaması gerektiğini mezarların varlığından anlayabiliriz.
[501] Godart &Tzedakis 1993: 245-247; Andreadaki-Vlasaki & Papadopoulou 1997: 145.
[502] Kanta 1980: 204-208; Kanta 1994: 68.
[503] Andreadaki-Vlasaki & Papadopoulou 1997: 145.

yerleşimini ortaya çıkardığını belirtmiştir[504]. Böylece Armeni Mezarlığı Kastellos'da ortaya çıkarılan Minos yerleşimi ile ilişkilendirilebilir.

Mesara Bölgesi: Mesara ovası, Ida dağının güney eteklerinden, Yeropotamos Nehrinin de içinde bulunduğu ve Asterousia Dağının kuzey eteklerine kadar giden geniş düzlük alanı kaplamaktadır. Ovanın çevresi dağlarla çevrelenmiş ve güneyinde 1231 m yüksekliğinde Asterousia Dağı yer almaktadır. Mesera ovasında birçok tholos mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların büyük bir kısmı Yeropotamos Nehrinin güneyinde, ovanın kenarında ya da Asterousia Dağı'nın eteklerinde yer almaktadır. Modern Apodoulou köyünde Psiloritis'in batısındaki Amari Vadisi'nin güneyinde, Rethymnon'un 35 km güney doğusunda ve Aghia Triada ile Phaistos'un 12-14 km kuzey-kuzeybatı kesiminde tholos mezarlar tespit edilmiştir. Apodoulou bölgesinde Drakona civarında Minos Dönemine ait olduğu düşünülen bir yol tespit edilmiştir. Yolun Apodoulou'nun hâkim olduğu vadinin, Mesara ovasına ve kuzey sahillerinde yer alan bölgelere ve batı Girit'e giden yollara ulaşmak için stratejik bir konumu olduğu anlaşılmaktadır[505]. Alanda yerleşime ait sadece bir duvar izine rastlanmıştır. Ancak Apodoulou köyünün 300 m kuzeyinde Sopatakia adı verilen bir yerde Apodoulou Tholos Mezar (Kat. No. 154) tespit edilmiştir[506]. Mezar ve yerleşimi birbirine ilişkilendiren yeterli veri bulunmamaktadır. Ancak bulunduğu konum yol güzergâhına yakın olması açısından önemlidir. Apodoulou'nun yaklaşık 4 km güneydoğusunda, kısmen yağmalanan ikinci bir tholos mezar, Sata kasabası yakınlarındaki Lagoudi bölgesinde bulunmuştur[507]. Bu mezarın mezarlık alanları ile herhangi bir ilişkisi tespit edilememiştir. Ancak Godart ve Tzedakis, mevcut Sata köyünün tepeleri üzerinde ayrı bir yerleşim alanı bulunması gerektiğini savunmakta ve Apodoulou ovasına yerleşen sakinlerin burada ölülerini gömdüklerini düşünmektedirler[508]. Apodoulou'nun 4 km güneybatısında, Aigidomandra'da, GM IIIA-IIIB dönemine tarihlendirilen küçük bir tholos mezarın (Kat. No. 156, Lev: 70.2) kazısı gerçekleştirilmiştir. Mezarın dromos ve

[504] Tzedakis 2009.
[505] Pologiorgi 1987: 135.
[506] Alexiou 1965: 315, pl. 364β; Tzedakis 1973: 478, pl. 419β; Pologiorgi 1987: pl. II: 1.
[507] Godart & Tzedakis 1992: 82-83, pl. CVII: 1-2; Tzigounaki 1996: fig. 7.
[508] Godart & Tzedakis 1992: 83.

oda kısmı modern yol çalışması esnasında büyük ölçüde tahrip olmuştur[509]. Bu mezarın 300 m güneydoğusunda, Psila Khomata yöresinde küçük bir tepenin üzerinde dromosu olmayan ve Aigidomandra Tholos Mezar ile aynı ölçülere sahip küçük bir mezar bulunmuştur[510]. Aigidomandra köyünün 800 m kuzey-batısında, Tou Phrankou'nun Louri bölgesinde, dört adet tholos mezar bulunmuştur[511]. Bu grubun mezarları ortak özelliklere sahiptir ve yumuşak yamaçlarda kısmen gömülü olarak inşa edilmişlerdir[512]. Tholos mezarların yerleşim yerleri ile ilişkilerinde, bunların çoğu izole edilmiş anıtlar olarak gözükmektedir, ancak kuzeybatı Mesara'dakiler gruplar halinde bulunmaktadır. Şimdiye kadar bu tür beş mezarlık bilinmektedir. Kamares'de[513] Philaou-Louri'de, Psila Khomata-Agiodamandra'da, Sata'da ve Sopatakia'dadır[514]. Bu kümelenme, Mesara'da ve Girit'te başka yerlerde bulunan oda mezarların gruplandırılmasını anımsatmaktadır. Özetle, bölgesel olarak sınırlı bu tholos mezar kümesinin birkaç özelliği, Mesara bölgesindeki daha eski uygulamalarla doğrudan veya dolaylı olarak bağlanabilirse, mezar buluntularının analizi, Orta Doğu Giriti'nin kuzey bölümünü karakterize eden çağdaş mezar uygulamaları ve maddi kültürle coğrafi ve kronolojik olarak bağlantı kurulmasını sağlar.

Knossos-Merkez Girit Bölgesi: Kanta, adanın Mesara'yı da içeren orta kısmının GM III dönemine ait mezar ve mezarlık uygulamalarının yoğunluğundan dolayı en yoğun yerleşim bölgesi olduğunu ileri sürmektedir[515]. Bununla birlikte, adanın merkezi olan bu alan diğer bölgelerden daha yoğun bir şekilde incelenmiştir, özellikle kuzey ve batıda mezarlar görece fazladır (Harita 9.1). Bölgenin kuzey kesiminde Knossos yerleşimi yer almaktadır. Hood ve Smyth tarafından "Knossos bölgesi" nin coğrafi sınırları, doğu, güney ve batıda Knossos vadisi sınırlarını takip ettiği şeklinde açıklanmıştır[516]. Ancak Poros liman kentini kapsayacak şekilde kuzeye doğru uzanır. Liman yerleşiminin bu

[509] Pelon 1998: 134; Pologiorgi 1987: 139, fig. 7: 1, pl. VI: 2; Godart & Tzedakis 1992: 83.
[510] Pelon 1998:134; Pologiorgi 1987: 140, fig. 7: 2; Godart & Tzedakis 1992: 83.
[511] Pologiorgi 1987: 141-144; Godart & Tzedakis 1992: 84. (Kat. No. 157, 158,159,160)
[512] Belli 1987: 134.
[513] Kamares mezarlığında 7 mezar tespit edilmiştir ve bunların 4'ü tholos mezardır.
[514] Pologiorgi 1987; Kanta 1997; Kanta bu mezarların büyük dairesel yapılarla doğrudan aynı soydan geliştiğini önermektedir.
[515] Kanta 1980: 1.
[516] Hood & Smyth 1981: 11-15.

sınırlara dâhil edilmesinin en önemli sebebi ise vadinin bir saray hâkimiyetinin kontrol alanı olması gerektiği içindir. Öyle ki saray ile liman arasındaki bu yakın ilişki, GM II-IIIB döneminin mezar uygulamalarına da yansımıştır. Liman alanı ve vadideki mezar yerleri arasında net bir mekânsal ayrım yoktur, bunun yerine saray etrafındaki yerleşim alanından liman alanına kadar uzanan doğrusal sıralar görülmektedir. Knossos Bölgesinde Arkhanes antik yerleşimi yer almaktadır. Modern Arkhanes şehrinin kuzey-kuzeybatısında Minos döneminde kullanılan ve GM IIA dönemine kadar uzanan Phourni nekropolü yer almaktadır[517]. Yeni saraylar döneminden sonraya ait olan mezarlar yerleşim yeri ile eş zamanlıdır[518]. GM II evresi sırasında nekropolün olasılıkla kullanımının sona ermesiyle, mezarlar GM IIIA1 evresinden itibaren tekrar kullanılmıştır[519]. Aynı zamanda Phourni Mezarlığı dışındaki mezar uygulamaları da GM IIIB döneminde devam etmiştir. Bu nekropolün öne çıkan özelliği, Eski Saraylar döneminde yoğun olan, ancak GM IIIA2 aşamasında özellikle yoğunlaşan form ve mezar uygulamaları çeşitliliğidir[520]. Nekropolde GM IIIA2 döneminde "krali" mezarlar yapılmış veya kullanılmış, Tholos Mezar A ve D ile yedi mezarın etrafını saran dikdörtgen mezar çevirmesi inşa edilmiş ve Tholos Mezar B ve C mezarları tekrar kullanım görmüştür[521]. Knossos yerleşimi dışında tespit edilen diğer tholos mezarlar Kephala Tepesi'ndedir[522]. Modern Katophygi köyünün 2,5 km güneydoğusunda yer alan Kephala Tepesi'nin zirvesinde ve yamaçlarında belki de Girit'teki en büyüklerinden biri olan GM III dönemine ait bir yerleşim yer almaktadır. Nowicki'ye göre, bu yerleşim güneybatıdan Lasithi Ovası'na giden en önemli rotadadır[523]. Bu yerleşim ile ilişkili olan Erganos Tholos Mezar grubu (Kat. No. 166, 167,168) ve

[517] Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: 155, 187.
[518] GM I'de inşa edilen mezar yapıları, GM II döneminde bir tören anıtı olarak faaliyet göstermiş olabilir; Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1992: 56.
[519] Phourni mezarlığındaki hiçbir mezar açıkça ve yalnızca GM IIIA1 dönemine tarihlenemez, ancak GM IIIA1 tarzı seramik malzeme, mezarlarda yer alan larnax ve mezarlardan birinin peribolos kısmında ve ikinci olan bazı mezarlarda tanınmıştır ve bu durum GM IIIA1 dönemi mezarlara işaret eder. Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: 479-481.
[520] Maggidis 1998: 87-102.
[521] Hafirler ilk önce Tholos A mezarının yapımı ve kullanımı için GM IIIA1 tarihini önerdiler. Şimdilerde bu mezarın tarihi GM IIIA 1'in sonunda veya GM IIIA 2'nin başına tarihlendirilmektedir; Sakellarakis &Sapouna-Sakellaraki 1992: 54; Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: 151, 168. Kanta ise mezarı GM IIIA2 dönemine tarihlendirmiştir. Kanta 1980: 33.
[522] Hutchinson 1956: 74-80; Preston & Gowland 2005: 61-68.
[523] Nowicki 1990: 118-121; Nowicki 1991: 137; Nowicki 1992: 113; Nowicki 2000: 143-145, 241.

Kephala Tholos Mezar (Kat. No. 165, Lev: 74.3) Xenotaphia'daki tepenin batı yamacında yer almaktadır. Lasithi platosunun güneybatısında yer alan modern Plati köyünün hemen kuzeydoğusunda, dağların eteğinde Kato Kephali tepesinde de yerleşimler yer almaktadır. Bu alan Yeni Saraylar dönemde kurulmuş olup, GM III döneminde yerleşim devam etmiştir[524]. Dawkins tarafından Meliskipos'un kuzeyindeki Ta Skalia'da vadinin alt kısmındaki Plati köyünün hemen kuzeyinde bir GM IIIC-SubMinos dönemine tarihlendirilen bir tholos mezar (Kat. No. 162, Lev: 73.2) kazılmıştır[525]. Bu bölgede birçok mezarın varlığından bahsedilmesine karşın yalnızca bu mezar tespit edilebilmiştir. Merkez Girit bölgesinde Agios Theodoros'ta bir tholos mezar rastlantı sonucunda keşfedilmiş ve Seager tarafından kazısı gerçekleştirmiştir[526]. Daha sonra Selli'de Platon tarafından bir başka GM III dönemine ait tholos mezar keşfedilmiştir[527]. Daha sonra Vasiliki yakınlarındaki Kamaraki'de GMIIIC dönemine ait üçüncü bir küçük tholos mezarın kazısı gerçekleştirilmiştir. Mezar daha önceki dönemlerde yağmalanmıştır ancak Eliopoulos, bu mezarın Vasiliki Kephala'daki GM IIIC-PG yerleşimi ile ilişkili olduğuna inanmaktadır[528]. Bununla birlikte mezarlar yerleşimlerden oldukça uzak olduğu için kesin bir şey söylenememektedir.

Uzak Doğu Girit Bölgesi: Uzak Doğu Bölgesinde mezar ve mezarlık alanları çoğunlukla bölgenin kuzey kıyıları boyunca yamaçlarda ve Siteia'nın arkasındaki ovada yoğunlaşmıştır (Harita 9.1). Alan iki bölüme ayrılmaktadır. İlk bölge adanın doğu bölgesindeki Siteia'nın arkasındaki ovadır. İkici alan ise Branigan'ın[529] yaptığı çalışmalar sonucunda tespit ettiği GM III dönemi kalıntıları ve Davaras'ın tespit ettiği tholos mezarlar bulunan Ziros çevresindeki yaylalardır[530]. Mochlos, Akhladia ve Palaikastro gibi alanlarda tespit edilen mezar kalıntıları, bu merkezlerin yerleşim olarak varlık gösterdiğini desteklemektedir. N. Platon tarafından Akhladia mevkiinde yer alan Platikynos köyü yakınlarında yapılan çalışmalarda kiklopik taş işçiliğine sahip bir tholos mezar

[524] Dawkins 1913-1914: pl. I; Watrous 1982: 17-18, 62-64, fig. 5 [site n° 69]; Kanta 1980: 121-122.
[525] Dawkins 1913-1914: 13-15.
[526] Seager 1907: 129-132.
[527] Platon 1953: 492.
[528] Kanta 1980: 146; Eliopoulos 1998a: 301.
[529] Branigan 1998.
[530] Löwe 1996: no 344.

keşfedilmiştir[531]. Mezar yerleşim alanının batı kıyısından bakıldığı zamanda fark edilmektedir. Merkez Girit'in doğu kesiminde Uzak Doğu bölgesinin ise batısında yer alan Lasithi bölgesinde Ag. Georgios Papoura, Karphi, Krasi, Kastri, Zenia ve Adrianos ile yaklaşık 10 farklı yerde daha 35'ten fazla mezar tespit edilmiştir. Bu bölgedeki bilinen tüm mezarlar, tanımlanmış mezarlıklarda değil yerleşim yerlerinin çevresindeki yamaçlarda geniş bir alana dağılmış şekilde tespit edilmiştir[532]. Bölgede Sidero Tepesi yamacında modern köyün yaklaşık 1 km güneybatısında tholos mezarlar için ara form olarak tanımlanan Krasi Tholos Mezar (Kat. No. 173, Lev: 78.1) yer almaktadır. Taramelli tarafından çizimi yapılan bu mezar Nowicki'ye göre, muhtemelen Taramelli'nin eskizinin gösterdiğinden farklı olarak mezar güneyde değil, tepedeki GM IIIC dönemi yerleşiminin batısında yer almaktaydı[533]. Bununla birlikte bölgede Praisos mezarlık alanında da birçok mezar tespit edilmiş ve bu mezarların bir kısmı tholos mezar olarak tanımlanmıştır.

Anakara ve Anakara dışında sayısal olarak en fazla tholos mezarın bulunduğu bölgeler detaylı olarak incelenmiş ve bölgesel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Aynı kültürel coğrafya içerisinde iki farklı bölgenin değerlendirilmesindeki en temel sebep iki farklı topografyada yerleşim ve mezar yerleri arasındaki bağlantıyı karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilmektir. Bu bağlamda topografik olarak Mykenlerin yerleşim yerleri için oluşturdukları seçim kriterleri modern yerleşim yeri seçimi ile büyük ölçüde benzerlik taşımaktadır. Messenia ve Girit'deki yerleşim yerleri belirli çevresel kriterleri takip etmektedir. Myken yerleşimlerinin büyük çoğunluğu; alçak eğimli küçük tepelerde bulunur, temel jeolojik özellikler tortul kayaçlar ve kumtaşlarıdır, yerleşimlerin yönü güneydir ve su kaynaklarına çok yakındır[534]. Aynı uygulamanın Girit Adasında da yer seçiminde uygulandığı görülmektedir. Messenia ve Girit Bölgesinde tholos mezarların konumlandırılması sadece topoğrafyanın uygun olup olmaması ile ilişkili değildir. Mezarlar yerleşim yerlerine yakın olarak konumlandırıldıkları gibi uygun tepe yamaçlarına ya da saraya yakın alanlara da konumlandırılmıştır. Mezarların yerleşim

[531] Platon 1955: 643-646.
[532] Nowicki 2000: 240.
[533] Taramelli 1899: 402-405; Nowicki 2000: 152-157, 241; Blackman 2000: 142; Blackman 2002: 111; Whitley 2003-2004: 80.
[534] Malaperdas & Zacharias 2018: 111-131.

yerlerine yakınlığı, manzarada görünürlüğü, yol güzergâhları üzerinde kurulmaları da tercihler arasındadır. Özellikle saray çevresinde yer alan tholosların boyut olarak daha büyük yapılmış olmaları dikkat çekicidir. Ancak Papoulia'daki üç küçük tholos saray merkezinden uzakta inşa edilmiş olmalarına karşın büyük boyutlu olmalarıyla farklılık göstermektedir. Belli[535], Girit adasındaki tholos mezarların saray merkezlerine yakınlığı ve mezarların adadaki dağılımları dikkate alındığında, adadaki mezarların bölgesel bir idare merkezi ile ilişkili olduğunu gösterebileceğini önermiştir. Yerleşim yerlerindeki yol güzergâhları üzerinde yer alan tholos mezarlar ise hem Messenia'da hem de Girit'te görülmektedir. Bunun sebebi olasılıkla mezar sahibinin bulunduğu bölge halkı için önemli bir rol oynamasından kaynaklıdır. Ya da o yol güzergâhı boyunca gelip geçen kişiler için o bölgenin önemli bir kişisine ait anıtın varlığının gösterilmesiyle bir erk gösterisi olarak da değerlendirilebilir. Aynı zamanda bu mezar anıtları dönemin politikası ve refah seviyesi hakkında da fikir vermesi açısından önemlidir. Mezarların konumu dönemin yerleşim yerleri arasındaki güzergâhın belirlenmesi ve anlaşılmasını da sağlamaktadır. Bu bağlamda mezarların konumlandırılma ve yerleşim yerlerine, saraylara ya da manzarada görünür yerlere inşa edilme uygulamasının, Anakara'da ve Anakara dışında yer alan mezar ve mezarlıklarda benzer şekilde geliştiği fikri ortaya konulabilir. Tholos mezarlar manzaraya bir yerleşim perspektifi ile yerleştirilmiş ve tüm Myken dönemi boyunca da devam etmiştir. Eğer tholos mezarların OH III ve GH III arasındaki dönemlerde Messenia toplumunda rolünün değiştiği varsayılırsa[536] mezarların yakın yerleşimlerle konum veya görsellik ilişkilerine yansımamıştır.

II.4. Mezar Sahipleri ve Ölü Kültü Uygulamaları

Myken tholos mezar anıtlarının kimler tarafından ve kimler için inşa edildiği sorularını aydınlatacak çeşitli metinsel kaynaklar bulunmaktadır. Pylos ve Thebes ile Knossos ve Midea'dan bulunan Linear B tabletleri sınırlı ölçüde de olsa Myken döneminde yapı tipleri, inşaatçılar, inşa süreçleri ve sosyal statü hakkında bir bakış açısı edinmeyi

[535] Belli 1997: 252; Belli 2003a: 327-328.
[536] Cavanagh & Mee 1998: 64; Bennet 1999: 16; Banou 2008: 49.

sağlamıştır. Myken mimarisi ile ilgili metinsel verilerin çoğu son zamanlarda Montecchi[537] tarafından incelenmiştir. Tabletlerde bulunan bilgiler belirli yapı projeleri hakkında kayıtlar içermese de Montecchi, yapıların tiplerini ayırt ederek, inşaatta kullanılan olası malzemeleri, mesleki unvanları, mesleki hakları ve inşaatçıların nasıl temin edildiğine dair veriler sunmaktadır[538]. Yapı türleri arasında, *na-wo (ναϝός, "temple")[539], i-je-ro (ἱερόν, "temple") ve e-ka-ra (ἐσχάρα, "hearth") kelimeleri yer almaktadır. Ancak bu kelimeler belirli yapılar için kullanılan kelimeler yerine dini kurumlarla bağlantılı gibi görünmektedir[540]. Ayrıca unutulmamalıdır ki çoğu kelime daha geniş anlamlar gösterebilir. Yapılarla ilgili mesleki unvanlardan dört örnek bulunmaktadır: *Te-ko-to* (τέκτων, "yapı oluşturucu/inşaatçı")[541] *pa-te-ko-to* (παντέκτων, "tüm yapı ustaları/müteahhit")[542], *to-ko-do-mo* ("duvar ustaları/duvar inşaatçıları")[543] ve *pi-ri-je-te* (πριετήρ, "doğramacı/bıçkıcı")[544]. En yaygın olarak kabul edilen *te-ko-to (-ne),* Pylos, Knossos ve Thebes'de bulunan tabletlerde görülürken diğer üç terim sadece Pylos'ta görülmektedir[545].

Tabletlerde geçen bu meslek gruplarının bir inşaat okulu gibi çalışıp çalışmadığı konusu henüz bir açıklık kazanmamıştır. Olasılıkla saray merkezlerine yakın alanlarda yapılan tholos mezar anıtları saraya bağlı ve giderleri saray tarafından karşılanan bu meslek grupları tarafından yapılmıştır[546]. Tabletlerde meslek gruplarının yanı sıra farklı sınıflar ve farklı unvanlara sahip arazi sahipleri de kaydedilmiştir. Tabletlerdeki bu listelere bakıldığında Pylos krallığının Nedha ırmağı kadar kuzeye ve Koronis kasabasına kadar

[537] Montecchi 2011; Nakassis 2012: 275-279; Montecchi 2013.
[538] Montecchi 2011: Montecchi 2013.
[539] Aura Jorro & Adrados 1985: 466.
[540] Montecchi 2013: 4-18.
[541] Aura Jorro & Adrados 1993: 326-327.
[542] Aura Jorro & Adrados 1993: 89-90. (PY Fn 7).
[543] Aura Jorro & Adrados 1993: 359-360. (PY An 18, Fn 7, An 35).
[544] Aura Jorro & Adrados 1993: 124-125. (PY An 207, Fn 7).
[545] Duhoux 2008: 271.
[546] Sarayın inşaat işi yapanlar için çeşitli düzenlemeler yaptığı yine metinlerden anlaşılmaktadır. Pylos'dan iki metinde ve Thebes'daki Pelopidou Caddesi'nde bulunan beş tablette; düzenli erzak tahsisi, şölen vergileri dağıtımı ve muhtemel arazi tahsisi gibi inşaatçılarda denge sağlamak ve herhangi zarara uğradıkları takdirde telafi etmek için uygulanan uygulamaları içermektedir. Tahıl doğramacı/bıçkıcı, (πριετήρ-sawyer) duvar inşaatçıları, (to-ko-do-mo-wall-builder) ve müteahhitlere (παντέκτων-all builders) dağıtılır. Nakassis 2012: 275-279; Montecchi 2013: 123-131.

güneye uzandığı anlaşılmaktadır. Aigaleo dağları tarafından 2 bölgeye ayrılan Pylos'un ilk bölümü 9 tane bölgesi olan Hither'dir. Diğeri ise 7 bölgesi olan Further'dır[547] (Harita 11.1). Bu isimlerin bilinen modern yerleşimlerle bağlantısı tartışmalıdır. Tabletlerden elde edilen verilerden Pylos krallığının Pylos sarayından başlayan merkezi bir bürokratik idari sisteme sahip olduğu anlaşılmıştır[548]. Bu bürokratik sistemin başında *wa-na-ka* (*wanax*) yer alır ve merkezin idari yöneticisi olduğu anlaşılmaktadır. Her bir idari merkezde sadece 1 *wanax* bulunur ve ismi hiçbir zaman anılmaz. Tanrısal bir kimliği yoktur, ancak en azından bazı dinsel yükümlülükleri vardır. Krallıkta en büyük toprak sahibi olup aynı zamanda büyük bir iş kuvvetini de kontrol etmektedir. Büyük ihtimalle *corvee sistemi*[549]nin kontrolü de *wanax*'tadır. *Wanax*'ın anıtsal mimari yapılar gibi şahsi ya da idari işler için de bu sistemi kullandığı düşünülebilir. Hem Pylos hem de Knossos tabletlerinde yer alan *Wanax*'tan sonra en büyük toprak sahibi *ra-wa-ke-ta* gelmektedir. Ancak idari sistem içerisinde konumu tam olarak belirgin değildir. İkinci sırada *la-wa-ge-tas* gelmektedir ve ünvan muhtemelen halkın lideri anlamına gelir[550]. Askeri sorumluluğu olan ve sıklıkla silahlı kuvvetlerin başı olarak anılan büyük bir toprak payına ve tahsis edilmiş işçilere sahiptir[551]. Bu ismin yanında genellikle listelerde bir grup işçinin ya da küçük bölgelerin yöneticeleri *qa-si-re-u* (*basileus*) listelenmektedir[552]. *La-wa-ge-tas*'la aynı büyüklükte toprağa sahip olan *Te-ra-ta* (*telastas*) bir çeşit bölge valisi ya da bağımsız toprakların temsilcisi olarak değerlendirilir. Hiyerarşideki bu başlıca liderlerin altında askeri birliklere eşlik eden ve açıkça diğer işlevleri de yerine getiren "İzleyiciler" (*hequetai*) vardır. Üst sınıfa ait bir diğer ünvan olan '*damokoros'*un ise bir çeşit il denetçisi olduğu ve kral tarafından atandığı düşünülmektedir[553]. Bu üst tabakanın haricinde büyük toprak sahipleri de bulunmaktadır. Hepsi birlikte *Da-mo* (*damos*) köyün toprak sahipleri birliğini oluşturmaktadırlar. Tanrının köleleri olarak tanımlanan *do-e-ro* (*doeros*) da

[547] Cosmopoulos 2006a: 206.
[548] Shelmerdine 2008: 115-158.
[549] *Corvee* vergi ödeyemeyecek kadar fakir olan ama devlet tarafından vergisini ödemesi için çalıştırılan işçi grubu.
[550] Shelmerdine & Bennet 2008: 417.
[551] Shelmerdine & Bennet 2008: 293.
[552] Shelmerdine & Bennet 2008: 295.
[553] Ta 711 300-301.

metinlerde geçmektedir. Girit'in siyasi sistemi ve ekonomik yapısı yine tabletlerden elde edilen veriler ile oldukça iyi anlaşılmıştır[554]. Tabletler ve diğer arkeolojik verilere dayanarak, en az üç yönetim düzeyine sahip bir yerleşim yeri hiyerarşisi önerilmiştir[555]. Knossos birinci dereceden yerleşim yeri ve sadece saray merkezidir. Arşivlerde insanların tarımsal ürünler, hayvancılık ve hammadde işlemeciliği ile uğraştıkları[556] ekonominin temellerinden birinin ise yün ve tekstil üretimi olduğu bilgisi yer almaktadır. Bununla birlikte Saray sisteminin korunması için yüksek statünün ifadesi prestij mallarının taş kapların, silahların ve fildişi eserlerin üretimine ve değişimlerine önem verilmeye devam edildiği bilinmektedir[557]. Buna rağmen, Yeni Saraylar Dönemi ile karşılaştırıldığında bu dönemde zanaatta genel bir düşüş olmasına karşın tabletlerde sıklıkla elit kişilerin prestij gösterileri için yapılan kamu mimarisi ve ritüel alanların varlığından bahsedildiği görülmektedir[558]. Tabletlerde saray adına hayvan sürüleri ve yerel tekstil üretiminin idaresini yöneten, çeşitli şekilde sahipler[559], koleksiyoncular[560] veya gözetmenler[561] olarak adlandırılan bu merkezlerde bulunan aracıların varlığını kaydeder. Bennet[562], bu kişileri yerel seçkin kişiler olarak tanımlamaktadır. Knossos'un diğer bölgeleri kontrol ettiği Erken GM IIIA2 ve GM IIIB dönemi sonunda "Post-Saraylar"[563] evresi ortaya çıkmıştır. Bu dönemin siyasal yapısı, başlangıcından bu yana yaşanan anlaşmazlıklar yüzünden belirsizdir. Ancak GM IIIA2 döneminde bölgesel merkezlerde yüksek statü faaliyetlerinin varlığını, Linear B tabletlerinde *wanax*'a atıfta bulunulmasından anlayabiliriz.

Orta Hellas döneminde toplumsal değişimlerin yaşandığı ve bu değişimleri mezar gelenekleri üzerinde de görmenin mümkün olduğu söylenebilir. Dabney ve Wright genel olarak dönemin daha katmanlaşmış sosyo-ekonomik bir kültür sergilediğini, esas olarak

[554] Bennet 1987: 307-312; Palaima 1987; Driessen 1990: 267-275; Driessen ve Schoep 1999: 390-392.
[555] Bennet 1987:1993.
[556] Killen 1985: 241-305; Shelmerdine 1997: 569.
[557] Halstead 1992: 57-86; Macdonald 1987: 293-295; Poursat 1997: 388; Tournavitou 1997: 445.
[558] Rehak 1997.
[559] Bennet 1992: 99.
[560] Ventris & Chadwick 1973: 201-202.
[561] Bennet 1985: 240
[562] Bennet 1992: 97.
[563] Bu dönemde Chania'da sarayın olmadığı varsayımına dayanan bir terim.

akrabalıktan ziyade soya dayalı bir kültüre sahip olduğunu öne sürmüşlerdir[564]. Bu tür yorumlarda yeni mezar uygulamalarının varlığı, Orta Hellas döneminin tekil gömülerinden, aile ve soyuna daha fazla odaklanmaya geçişin kanıtı olarak kabul edilmektedir[565]. Farklı gömü uygulamalarının varlığı yeni ölü gömme gelenekleri dolaylı veya açık bir şekilde, sosyo-ekonomik ve egemen bir elit sınıf ile ilişkili olarak görülmüştür[566]. Bununla ilgili olarak bazı araştırmacılar tholos mezarların arazi içerisinde belirteç olarak kullanıldığı şeklinde yorumda bulunmaktadır[567]. Dickinson[568], Wilkie[569], Thomas[570], Shelmerdine[571] ve Wright[572] gibi bazı araştırmacılar mezarların daha yüksek sosyo-ekonomik bir sınıfla ilişkili olduğunu savunurken tholos mezarın etkileyici mimari yapısından bahseder. Tholos mezarın her zaman elit statüsüne işaret ettiği[573] ya da toprak sahipliğini sembolik olarak ifade etmenin bir aracı gibi bölgesel bir işaretçi olarak düşünülebileceği önerilmiştir[574].

Erken Myken döneminde oluşan ve gelişen beyliklerin birbiri ile rekabet ettiği düşünülebilir. Eğer bu düşünce doğru kabul edilirse, o zaman bir tholos mezarın inşa edilmesi ve bir bireyi gömme eylemi, yalnızca iktidarın güç ve zenginliğini gösteren bir durum olarak değerlendirilemez. Bu durum bir güç geçişi sırasında hak iddialarını meşrulaştırmanın bir yolu olarak da değerlendirilebilir. Mesela bir toplum lideri öldüğü zaman ortaya çıkan sosyo-ekonomik ve politik kargaşa döneminde arzu edilen üstün statünün gösterilmesi olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda mezarların yalnızca sosyo-ekonomik statü göstergesi olarak değil politik anlamda da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte tholos mezarlar için genelleme yapmak ve basitçe her mezarın sosyo-ekonomik bir sebepten dolayı kurulmuş olduğunu varsaymak bu

[564] Dabney & Wright 1990: 49.
[565] Cavanagh & Mee 1998: 5.
[566] Gür 2014: 76-78.
[567] Bennet 1995: 597.
[568] Dickinson 1977: 91-94.
[569] Wilkie 1987:127.
[570] Thomas 1995: 352.
[571] Shelmerdine 1999.
[572] Wright 2008: 230-257.
[573] Shelmerdine 2008: 144.
[574] Wells 1990:128.

mezarların kimler için yapıldığı sorusunu da akla getirir. Aynı zamanda mimari farklılıklar ve sorunlar, mezarların aslında kültürel olarak homojen bir gruba ait olmadığını göstermektedir. Ancak bu mezarların Orta Hellas III ve Geç Hellas III B dönemleri arasında inşa edildiğini belirtmek önemlidir[575] çünkü mezarların kullanımı yüzyıllar boyunca devam eden bir süreyi kapsamaktadır ve zaman içinde mezarların toplumdaki ve konumlandırıldıkları alan içerisindeki rolü değişmiş olabilir. Örneğin, Erken Myken döneminde inşa edilmiş mezar anıtlarının yerel ölçekte birbiri ile bağlantı içinde olduğu ve bu sebeple de nadir olarak manzara içinde tek başına inşa edildikleri, daha sonraki dönemlere ait mezarların ise daha geniş ölçekte mekânsal ve kültürel bağlantılara sahip oldukları öne sürülmüştür[576]. Erken dönem tholos mezarlar sosyo-ekonomik zenginlik göstergesi olarak değerlendirilirken daha sonraki mezarlar ise büyüyen saray kontrolünün belirtileri olarak görülür[577]. Bu sosyo-ekonomik ve politik sistem içerisinde mezarların elit tabakaya ait olduğunu öne sürebiliriz. Kesin olarak kanıtlamasa da Klytemnestra Tholos Mezar ve Atreus Tholos Mezar gibi mezarlarda bulunan zengin buluntular da bu durumu desteklemektedir[578]. Tholos mezarların boyutları ele alındığında ise bu politik sistem içerisinde en büyük boyutlu mezarların en büyük toprak sahipleri olan *wa-na-ka, ra-wa-ke-ta* ve *Te-ra-ta'*lar için inşa edildiğini düşünmekteyiz.

Bu mezarlarda çeşitli maliyet hesaplama teorileri de ortaya konulmuştur. Bu yöntemlerin uygulanması için ilk olarak incelenen yapının varsayımsal olarak yeniden inşası yapılmalıdır. En iyi şartlar altında bile eski bir yapının orijinal biçimi kurgusal kalabilir,

[575] Banou 2008: 49.
[576] Boyd 2002: 46; 93.
[577] Davis vd.1997: 421; Cavanagh & Mee 1998: 64; Banou 2008: 49.
[578] Klytemnestra Tholos Mezar'da; altın rozet parçaları, cam ve ametistten boncuklar, taş kap parçaları, ince şerit şeklinde bronz plakalar, kurşundan kadın figürini, on dokuz parça pişmiş toprak figürin, on dört parça Myken tipi hayvan figürini, yetmiş dört parça çeşitli tipte kap parçaları, fildişi objelere ait parçalar, bronz bıçak parçaları, altın kolyeler ve bronz ayna tespit edilmiştir. (Wace 1921-1923: 363-374); Atreus Tholos Mezar'da on iki taş vazo parçası,altı adet beyaz damarlı gri-yeşil taştan kap, dört adet taş alet, 11 parça Myken tipi pişmiş toprak kadın figürini, dört parça Myken tipi pişmiş toprak hayvan figürini, çok miktarda bezemesiz ince altın parçası, altın süs eşyaları, lotus çiçeği bezemeli altın parçaları, altın rozet parçaları, kalın altın parçaları, dekore edilmemiş küçük içi boş altın boncuk, altın kabartmalı parçalar, birbirine lehimlenmiş iki parça metalden yapılmış dört yapraklı içi boş altın boncuk, yeşil mermerden iyi oyulmuş ve cilalı küçük salyangoz, bronz iki halka parçaları, bronz çivi parçaları, bronz bıçak parçası, altın kolyeler ve süs eyşaları ile bir çok seramik kap parçası buluntular arasındadır (Wace 1921-1923: 353-357).

bir yapının eksik ya da aşınmış elemanları hakkında kazılardan elde edilen bilgilerin yanı sıra düzenli olarak mimari geleneklere ilişkin daha geniş ve kapsamlı bilgi kullanılmalıdır. Yeniden varsayımsal inşa tamamlandıktan sonra, bir yapının bileşenleri ve hammaddelerinin bir listesi oluşturulur ve ölçümler, genellikle her bir hammaddenin metreküp veya kilogram cinsinden olduğu düşüncesiyle oluşturulur. Tek başına kullanıldığında, *mimari enerjinin*[579] bu ilk aşaması *volümetrik* olarak bilinir. Yapı malzemelerinin basit bir matematiksel tahmini olarak, *volümetrikler* anıtsal veya elit gibi kesin olmayan terimlere sahip yapıların daha kolay karşılaştırılması için uygulanmıştır[580]. Fitzsimons son zamanlarda Mykenai'de, sosyopolitik değişimlerle ilgili bilgileri ortaya çıkarmak için çember mezarlara ve tholos mezar anıtlarına böyle bir yaklaşım uygulamıştır[581]. Bununla birlikte Abrams, mimaride kullanılan enerji bilgisini formüle ederken oldukça basit gördüğü *volümetriksel* hesaplamaları geliştirmeye çalışmıştır[582]. Maddi hacimler bir yapının maliyetinin yalnızca bir bileşenini yansıtmaktadır. Abrams *volümetriklerin* anıtsallığı kesin şekilde ölçmediğini ve maddi hacimlerin tek başına inşaat maliyetlerini tahmin etmeye yeterli olmadığını savunmaktadır[583]. Abrams, her bir hammaddenin işlenmesi sırasında tüketilen insan enerjisini bulabilmek için çalışma oranlarını kullanarak *mimari enerjiyi* tanımlamıştır[584]. Bunu başarmak için Abrams inşaat sürecindeki dört aşamayı tedarik, malzemenin toplanması veya çıkarılması; nakliye, malzemenin çıktığı yerden inşaat alanına hareketi; üretim, malzemenin ham halinden daha kullanışlı bir şekle dönüştürülmesi; montaj, malzemenin yapıya dâhil edilmesi ve gerekli son tamamlamalar olarak tanımlar[585]. Carelli, ise bu sürece beşinci aşama olarak bakımı

[579] Mimari enerji, arkeoloji içinde bu geçmiş anıtları inşa etmek için harcanan emek ve zaman miktarını tahmin eden bir metodolojidir. Bu metodoloji, mimarinin detaylı analizine ve özellikle bu tür projelerin altında yatan sosyal gücün analizine izin verir. Mimari enerji kavramı, Abrams (1989: 1994) tarafından mimarlığa insan emeği yatırımının nicelleştirilmesine yönelik bir yaklaşımı tanımlamak için kullanılmıştır.
[580] Turner vd. 1981: 71-88; Kirch 1990: 206-222.
[581] Fitzsimons 2011: 75-118; Fitzsimons 2014: 83-120.
[582] Abrams 1994: 37-41. Volumetrik hesaplama: Mimaride bir yapının hacim olarak hesaplamasını esas alan bir hesaplama yöntemidir.
[583] Abrams 1994: 38; Abrams'a göre benzer hacimlere sahip yapılar, inşa edilirken farklı maaliyete ihtiyaç duyabilir veya inşaat sırasında birbirinden farklı teknolojilerin kullanılması gerekebilir ve bunların hiçbiri hacimler tarafından hesaplanamaz.
[584] Abrams 1994: 41-62; Mimari enerji yapının inşası esnasında kullanılan insan gücü olarak belirlenmektedir. İnsan gücü sayılabilir bir değere sahip olmadığından kişi bazında bir değerlendirme yapılmaktadır.
[585] Abrams 1994: 43.

eklemiştir[586], ancak bu aşama orijinal üretim aşamasından sonra gerçekleştiği için genellikle düşünülmese de mimaride yeniden kullanım ve bozulmaların ele alınması için yararlı olabilir. Yapının ölçülen hammaddelerin her biri için ve gereken iş gücü maliyeti için yukarıda yer alan dört yapım aşamasının olduğu tahmin edilmektedir[587]. Uygulamada, bu aşamalardan biri veya daha fazlası sıklıkla ihmal edilebilir[588]. Daha sonra bir hammaddenin geçtiği her aşamanın maliyetlerini tahmin etmek için çeşitli kaynaklardan çalışma oranları alınır[589]. Çalışma oranlarının ölçülmesinde belirli bir prensip yoktur, ancak bunları kişi-saat başına birim olarak ifade etmek yaygın bir uygulamadır (x birim / ph) veya birim başına kişi saati (x ph / 1 birim). Burada bir kişi-saat, bir kişinin tek bir saatte gerçekleştirdiği genel iştir. Örneğin taşın ocaktan çıkarma işlemindeki iş oranı kişi-saat başına yarım metre küptür (0,5 m^3 / ph) ve bir metre küp başına iki kişi-saat olarak eşit şekilde ifade edilebilir (2 ph / m^3). Oranının ifade edilme biçimi hem *volumetriksel* aşamada kullanılan birimlere hem de kişisel tercihlere bağlıdır, hatta bazıları kişi-saat yerine kilo-joule birimini tercih etmektedir[590]. Bununla birlikte, her durumda iş-ücret kavramını ifade etmek için kişi-gün kavramının kullanılmasından daima kaçınılmalıdır. İş günü kültürel olarak tanımlandığından, kişi-gün kavramının baştaki kullanımı gerçek zamanlı çalışma-oranları arasında karmaşaya sebep olmakta ve karşılaştırmalı olarak yapılan değerleri sınırlamaktadır[591]. Bunun yerine bir saat, mutlak bir zaman ölçüsüdür, kültürel açıdan tarafsızdır. Kişi-saat-kişi-saattir, ancak kişi-gün bir kraliyet mezarında çalışan Mısırlı[592] için sekiz kişi-saat olabilir veya kanal kazısı yapan Mezopotamyalılar

[586] Carelli 2004: 117-118.
[587] Abrams 1994: 41-62.
[588] Bazen taş ocağından taşlar çıkarılır, boyutlarını azaltmak için kabaca şekillendirilir, başka bir alana taşınır ve montajdan önce daha fazla değişiklik yapılır. Nakliye aşamasından önce gerçekleşen bu durum ayrı bir durumu ortaya koymaz, ancak nakliye öncesi ve montajdan önce olmak üzere iki kez üretim aşaması gerçekleşmiş olur.
[589] Bu kaynaklar antik metinler, (Heimpel 2009: 221–88); Premodern inşa tekniklerinin etnografik gözlemleri, (Ayres & Scheller 2002: 109-121); Erken dönem inşaat klavuzlarından (Laxton 1878; Hurst 1899; Rea 1902) faydalanılır.
[590] Lacquement 2009.
[591] Erasmus (1965)'un yaptığı çalışmadan geliştirilen çalışmalarda inşaat işinde hem 5 saat hem de 8 saat kişi-günü kullanmaktadır. Bu çalışmalarda, kişi-gün ve saat sayısının karıştırıldığı açık bir şekilde bellidir. Olması gereken ise öncelikle kişi saat in hesaplanması sonrasında bu hesaplamadan yola çıkarak kişi-gün hesabının yapılmasıdır.
[592] Bierbrier 1989: 52-53.

için on kişi-saat sürebilir[593]. Uygun iş oranlarına ulaşıldıktan sonra, iş oranları, hammaddelerin ilerlediği her aşamada inşaatçılar tarafından harcanan toplam kişi-saat sayısını hesaplamak için hammadde ölçümlerine uygulanır. Sonuçlar sıklıkla tablo biçiminde ifade edilmekte ve her sıra bir hammadde ve her sütun bir inşaat aşaması göstermektedir[594]. Geleneksel enerjide bulunan bu tablo genellikle her bir hammaddeye ve inşaatın her aşamasına ayrılan kişi-saat yüzdesini gösteren ek istatistikler de içerir. Son olarak, tüm etapların ve malzemelerin kişi-saatlerini toplamak, tüm yapı projesi için genel bir kişi-saat ölçümü sağlar ve bu da diğer yapıların önlemleriyle karşılaştırılabilir[595]. *Mimari enerji* bilgisinin[596] en erken uygulamalarından ikisi kabaca Ege'dekilerle çağdaş olmakla birlikte Abrams'ın[597] Walsh'un Nikhoria'daki ev inşaatı için gerçekleştirdiği çalışma ve Wright'ın Mykenai'deki mezar mimarisini analiz etmek için yaptığı çalışmadır[598]. Wright 1987'de, Kuyu Mezar V'i başlangıç noktası olarak alarak, 98 m^3'te mezarın kazısı için 10 işçinin 10 gün süre ile çalışması gerektirdiğini öne sürmüştür[599]. Bu ölçüm atık toprağın kaldırılmasını içermemektedir. Ancak Wright bu faktörün de hesaba katıldığı zaman, toplam 2.400 kişi-saatin uygun olduğunu belirtmektedir[600]. Aegisthus Tholos Mezar'ında gerçekleştirdiği çalışmalarda ise dromos ve mezar odasından 2,395 m^3 toprağın kaldırılması gerektiğini ve aynı 10 işçinin hafriyatı tamamlamak için 240 güne ihtiyacı olacağını belirtmiştir[601]. Buna duvar işçiliğinin eklenmesi sonucunda maliyetin 57.600 kişi-saat ve inşaat için bir yıl kadar uzun süre

[593] Abrams 1994: 133-45.
[594] Abrams 1994: 133-45.
[595] Abrams 1994: 84 fig. 16.
[596] Devolder 2013; (bu terim son zamanlarda Ege Bölgesi Bronz Çağ literatürü içinde de kullanım görmeye başlamıştır) Her ne kadar bir yöntem olarak mimari enerji bilimi herhangi bir teorik çerçeveye bağlı olmasa da gelişimi ve uygulamaları büyük ölçüde sosyal güç ve yeni evrimsel tipolojiler teorilerine dayanır. İki özel çalışma, Abrams'ın çalışmalarından önce bu mimari, enerji ve güç entegrasyonunun hem Amerikan hem de Avrupa arkeolojisinde nasıl oynandığını vurgulamaktadır. İlki Kuzey ve Güney Amerika'da, Erasmus'un Maya Uxmal bölgesi için inşaat maliyeti tahminidir (Erasmus 1965). İkincisi ise Renfrew'in İngiltere'de tarih öncesi anıtları incelemek için erken mimari enerji bilgisi gibi bir yaklaşım kullanarak Wessex'teki anıt için gerçekleştirdiği işgücü maliyeti hesaplamasıdır (Renfrew 1973).
[597] Abrams 1984.
[598] Walsh 1980; Wright 1987.
[599] Wright 1987: 173-174.
[600] Wright 1987: n. 15.
[601] Wright 1987: 174.

gerekli olabileceğini belirtmiştir[602]. Wright bu karşılaştırmalı ölçümler sonucunda gömünün daha büyük bir karmaşık toplumsal grubu temsil ettiği[603] düşüncesini desteklemektedir. Wright'ın çalışmasından sonra Mykenai'deki mezar mimarisine yönelik bu niceliksel yaklaşım Fitzsimons[604] tarafından çok daha ayrıntılı olarak çalışılmıştır. Fitzsimons, her zaman tam bir *mimari enerji* bilimi yaklaşımı benimsememiştir[605]. Ancak Wright'in volumetrik tahminlerinden yola çıkarak Mykenai'deki sandık ve şaft mezarlar için kişi-saatleri kabaca hesaplamış ve Wright'ın kullandığı kazıda görev-oran 1 m^3 / pd değerini Mykenai'de yer alan tholos mezarlara uygulamıştır[606]. Fitzsimons Orta Hellas döneminde sandık mezarların inşası için iki ila üç gün-kişi gerektiğini önerirken şaft mezarlar için 100 kişi-gün kadar yüksek bir oranın olduğunu belirtmiştir[607]. Artan yatırım değişen işgücü ile birlikte mezarın kurulumunda işçi gruplarının örgütlenmesi ve kontrol edilmesi gibi organizasyon gerektiren lojistik gereksinimler[608] ve mezarların anıtsallığıyla statülerini ilan eden elitlerin eşzamanlı olarak ortaya çıkmasıyla bağlantılıdır[609]. Argolis'te elit statüsünde bulunanların artışı[610] ile tholos mezarlarda da artan işgücü gereksinimlerinin[611] ortaya çıkması birbiri ile bağlantılı görülmektedir. Fitzsimons'ın çember mezar A ve B'de ve Mykenai'daki bazı tholoslarda yaptığı *mimari enerji* veri çalışmaları son zamanlarda bu yaklaşımı daha belirgin hale getirmiştir[612].

Abrams'ın çalışması ve *mimari enerji* terimi, literatüre tam olarak girmemesine karşın Ege'de işgücü maliyetlerinin uygulanması ve güç/iktidar fikirlerine entegre edilmiştir. Cavanagh ve Mee ise çalışmalarında gücün/iktidarın mimaride emek maliyetlerine nasıl yansıdığını ele almıştır. İktidardaki *wanax*'ın gücünü gösteren Atreus Tholos Mezar'ın (Kat. No. 9, Lev: 8.1,2-9) inşaatının teknik yönlerini ve inşaatın her aşamasıyla ilgili

[602] Wright 1987: n. 15.
[603] Wright 1987: 174-175.
[604] Fitzsimons 2011.
[605] Fitzsimons (2014) Mykenai'deki tholoslarla ilgili yaptığı çalışmasında bazı yeni mimari enerji verilerini bir araya getirdi.
[606] Wright 1987: 174; Fitzsimons 2011: 80.
[607] Fitzsimons 2011: 80-82.
[608] Fitzsimons 2011: 82.
[609] Fitzsimons 2011: 83.
[610] Fitzsimons 2011: 94.
[611] Fitzsimons 2011: 94 table 5.7.
[612] Fitzsimons 2014.

işgücü maliyetleri araştırılmış[613], ancak bu maliyet hesaplamaları kaba tahminler olarak kalmıştır[614]. Yaptıkları çalışmalarda Atreus Tholos Mezar (Kat. No. 9, Lev: 8.1,2-9) için gerekli olan 20280 kişi-gün toplam işgücü maliyetinin gerekliliğini ortaya koymuşlardır[615]. Bu verileri de çevresindeki diğer öğelerle birlikte ele almak için, Linear B tabletlerinden elde edilen sosyopolitik yapının genel hatlarını kullanmışlardır. Atreus Tholos Mezar'ın kraliyet projesi olarak, doğrudan saray tarafından yönetilen ve erzaklarla ödüllendirilen bir işgücü tarafından inşa edildiğini öne sürmüşlerdir[616]. Öte yandan kalifiye çalışanların ödemelerinin vergi muafiyeti yoluyla ödenmiş olabileceği ya da vergilendirme biçimi olarak hizmete sokulmuş olabileceklerini düşünmektedirler[617].

Bütün tholos mezarlar için bu hesaplama yöntemi uygulanamamasına karşın elde edilecek yeni veriler ve teknolojik gelişimlerle gelecek dönemlerde bu volumetrik hesaplama yöntemi ile hem bir mezarın tam maliyeti hem de mimari enerjisi daha kesin sonuçlarla ortaya konulabilecektir.

Elit statüsündeki kişiler için inşa edilen bu mezarlarda çeşitli kült uygulamalarının varlığını görmek de mümkündür. Başlangıçta mezarlarda ölü, ölüm ve ritüeller hakkında yapılan tartışmaların odak noktası Farnell'in MÖ 8. yüzyılın kahramanlık çağı ve kahramanlık kültü[618] olarak nitelendirdiği teorisi üzerinedir. N. Coldstream, bu teoiriyi kabul eden arkeolojik veriler sunmuş ve genel olarak Homerik destanların yayılmasına ve yaşayanlar arasında mezarların destansı kahramanlara ait olduğuna dair inanca atfetmiştir[619]. Ancak 1980 ve 90'lı yıllarda yapılan çalışmalar mezarların sadece kahramanlık kültü ile değil, sosyal ve politik gerçekler, kimlik ya da varsayılan soyla olan bağlantılar ile statü ve güç iddialarıyla ilgili de olabileceğini ortaya koymuştur[620]. Myken ölü kültü ile ilgili çalışmalar ise Mykenai kent merkezinde Çember Mezar A alanında

[613] Wright 1987; Cavanagh & Mee 1999: 93-94.
[614] Cavanagh & Mee 1999: 95-99, 100 table 1.
[615] Kişi-gün kullanımının, yapının gerçek enerji maliyetini engellediğini, çünkü her bir göreve günde kaç saat ayrıldığı hakkında hiçbir bilginin olmadığı unutulmamalıdır.
[616] Cavanagh & Mee 1999: 100.
[617] Cavanagh & Mee 1999: 100-101.
[618] Antonaccio 1995; Whitley 1995: 43-63.
[619] Farnell 1921; Coldstream 1976: 201-207.
[620] Antonaccio 1994: 389-410; Snodgrass 1990: 107-119; Morris 1986: 129; Morris 1988: 750-761; Whitley 1988: 173-182; Alcock 1991: 447-467; Korres 1981-82: 363-450.

tespit edilen bir sunak ve bothrosun keşfinden bu yana devam etmektedir[621]. M. Nilsson'un Myken'deki kült uygulamalarını ailenin üyeleri tarafından gerçekleştirilen ve nesiller boyu süren düzenli ve sabit aralıklarla ölüler için gerçekleştirilen hizmet olarak tanımlaması, 1950'lerden beri bu konuda yapılan çalışmaların çekirdeğini oluşturmuştur[622]. Nilsson mezarlarda kült seremonilerini bazı dromoslarda boş bulunan küçük nişlere, kurban çukurlarına, ateş izlerine ve mezarda bulunan ölü yemeği ile ilişkili kalıntılara bağlamaktadır[623]. Mylonas, ise Mykenlerde seçilmiş birkaç kişinin ölen kişinin ruhlarını onurlandırdığını, öne sürmektedir[624]. Wright ise atalara saygı ya da ibadette, her türden anıtsal mimarinin sembolik kullanımına, GH IIIB döneminde ata kültü oluşturulmasına ve özellikle de oda mezarların yeniden kullanımı ile tholos mezarlara vurgu yapılmasına değinmiştir[625]. Wright, Mykenai GH IIIB dönemi kalesinin hemen dışında büyük anıtsal yapıların inşa edilmiş olmasının nedenlerini tartışmış ve anıtsal formların yan yana yerleştirilmesiyle sembolik bir bütünün yaratılmak istendiği fikrini öne sürmüştür[626]. Mykenai'de GH IIIB dönemine damgasını vuran konglomera taş işçiliği Mykenaili yönetici-yönetici grubunun gücü ve otoritesinin, onların önceki atalarla hanedan ilişkisinin ifade edilmesi için sembolik bir eylem olarak kabul edilmesi gerektiğini öne sürmektedir[627]. Ancak konglomera kullanımı her zaman sembolik bir anlam ifade etmeksizin sadece malzemenin ulaşılabilirliği ile de açıklanabilir. Daha sonraki dönemlerde ise Mykenlerde kült kavramı ile ilgili daha birçok araştırma karşımıza çıkmaktadır[628]. Ancak biz burada bu kült uygulamalarının diğer dünya inanışı ya da tanrı inanışı nasıldı soruları üzerine kuramsal yaklaşımlar ortaya koymaksızın sadece kültle

[621] Gallou 2005: 16-24.
[622] Nilsson 1950: 586. Bazı çalışmalarda Mykenlerde ölü kültü uygulamalarının olmadığı ortaya atılmıştır. Ancak Gallou'nun yaptığı çalışmalar bu durumun tam tersini ortaya koymaktadır. Gallou, *The Mycenaean Cult of the Dead* adlı çalışmasında Nilsson'un "ölülerin kültü" tanımının Myken dini araştırmasının henüz emekleme döneminde olduğu zamanlarda uygun olabileceğini savundu. Bununla birlikte, yeni veriler ve yeni metodolojik yaklaşımlar ışığında, terimin yeniden değerlendirilmesi gerekli görünmektedir.
[623] Nilsson 1950: 587.
[624] Mylonas 1948: 134-147.
[625] Wright 1987: 181-182.
[626] Wright 1994: 49-54.
[627] Wright 1987: 177; Mykenai'de Atreus tholos, Genii tholos ve Klytemnestra tholosda da konglomera taş işçiliği görülmektedir.
[628] Mykenlerde kült kavramı ile ilgili çalışmalar gerçekleştiren araştırmacılar; Andronikos 1963: 152-210; Andronikos 1968: 127; Hooker 1976: 196; Tsagarakis 1980: 229-240; Dickinson 1977: 47.

bağlantılı olabilecek mimari detayların ya da direk kült uygulamalarıyla ilişkilendirilebilecek malzemelerin bize neyi ifade ettiği üzerine değerlendirmelerde bulanacağız.

Myken tholos mezarlarında ölü kültü uygulamaları tholos mezar anıtlarında yer alan mimari eklentilerden; sunaklar, banklar, ocaklar, kurban çukurları, yan odalar, mezarlarda bulunan ritüel ekipmanlardan; figürinler, sunum masaları, kurban levhaları, tütsüler, dökme ve içme kapları gibi kült karakterli diğer nesnelerden ve Linear B tabletlerinde geçen isimlerin varlığından anlamak mümkündür.

Linear B tabletlerinde yer alan *i-je-re-u* ve *i-je-re-ja* rahip ve rahibe anlamına gelmektedir. Kült törenlerinde görevli personel olarak yazıtlarda karşılaşılmaktadır[629]. Bunun dışında özel olarak kurban kesmek için görevlendirildiği anlaşılan *İ-je-ro-wo-ko* rahip sınıfındandır[630]. *Ka-la-wi-po-ro* ise anahtar taşıyıcısı olarak görev yapmakta ve kült personelleri arasında yerini almaktadır[631]. Linera B tabletlerinde geçen bu sözcükler her ne kadar kült törenleri ile ilgili olsa da bu doğrudan Myken Tholos mezar anıtlarında gerçekleştirilen kült törenlerinde görevli kişileri kanıtlar nitelikte değildir. Tabletlerde Mykenlerin sunu, libasyon ya da kurban ritüellerini nasıl yaptığı hakkında kayıt altına alınmış bir veri olmamasına karşın bu sunuları yaptıkları kutsal varlıklar ve nelerin sunu yapmak için kullanıldığına dair veriler vardır[632]. Bu bağlamda karşımıza hayvanlar (boğa, keçi, koyun, domuz), zeytinyağı, buğday, şarap, bal ve un sunuları çıkmaktadır[633]. Yazıtlarda listelenen bu sunular tören sonrası yapılacak olan ziyafetler içinde kullanılabilir[634]. Bununla birlikte hem Knossos hemde Pylos tabletlerinde cenaze törenlerinde boğa sununsunun yapılmış olduğu tespit edilmiştir[635]. Tabletlerde geçen kült personeli isimleri her ne kadar doğrudan Myken Tholos mezarları ile ilişkilendiremesek de mezarlarda bulunan hayvan kemikleri ve seramik kap parçaları ilişkilendirilebilir. Bu

[629] Ventis-Chadwick 1973: 547.
[630] Ventis-Chadwick 1973: 548; PY Ep 613.
[631] Ventis-Chadwick 1973: 252-258, 551; PY Ae 110, PY Eb 338.
[632] Ventis-Chadwick 1973; PY Un718.
[633] Ventis-Chadwick 1973: 280-284.
[634] Nikoloudis 2001: 13-14.
[635] Godart 1999: 248-250.

bağlamda Tholos mezarlarda kült uygulamalarına ait izler yapıda dromos, stomion ve mezar odasında karşımıza çıkmaktadır.

Dromos Myken mezar mimarisinin ayrılmaz bir parçası ve mimari bir gereksinim olarak değil aynı zamanda dini ritüeller için kullanılan alanlar olarak da değerlendirilmiştir. Buna göre ölen kişinin ikinci hayatına geçiş yolu[636] ya da kişinin görünür toplumdan görünmezliğe taşındığı[637] yerler olarak değerlendirilebilir. Papadimitriou dromosun ilk olarak OH dönemi tümülüslerinde uzun deneyimler sonrası ortaya çıktığını ve GH I döneminin geç evresi veya GH I / IIA dönemi tholos ve oda mezarlarla birlikte gelişim sürecini tamamladığını savunmaktadır[638]. Dromosun sembolik olarak kullanımı ile ilgili eski bir fikir olan cesedin araba ile taşınması için dromosun kullanıldığı fikri önemini kaybetmiştir[639]. Kontorli-Papadopoulou[640] ve Äkeström[641] erken döneme ait oda mezarların stomion önlerinde bulunan kanalların olası sembolik kullanımı ve bazı dromosların dış uçlarında inşa edilmiş kapatma duvarlarının işlevini tartışmışlardır. Voutsaki, Myken mezarlarında üç bölümlü mezar düzeninin ortaya çıktığını ve mezar hediyelerinin karmaşık bir inanç kümesini ifade ettiğini öne sürmektedir[642]. Ancak araştırmasında dromosta gerçekleştirilen dinsel faaliyetlere çok az dikkat çekmiştir[643]. Cavanagh ve Mee, Myken mezarlarından gelen dinsel faaliyetlerin kanıtlarını titizlikle incelemiş ve stomion önündeki eşikte ayinlerin gelişiminin önemini vurgulamışlardır[644]. Gallou, stomion-oda düzeninin sembolik ve performans nitelikleri hakkında araştırmalar gerçekleştirmiştir[645]. Dromosun performans özellikleri de teorik açıdan Wright tarafından araştırılmıştır[646]. Boyd, Erken Myken mezarlarından gelen ritüel uygulamaların sembolik önemlerini araştırmak için en sistematik çalışmaları gerçekleştirmiştir[647]. Boyd dromosta

[636] Papadimitriou 2015: 72.
[637] Hertz 1960: 80.
[638] Papadimitriou 2015: 71-120.
[639] Gallou 2005: 70-71.
[640] Kontorli-Papadopoulou 1987.
[641] Äkeström 1988.
[642] Voutsaki 1993: 142.
[643] Voutsaki 1993: 79, 103, 125, 140.
[644] Cavanagh & Mee 1998: 45-49, 54-55, 103-120.
[645] Gallou 2005: 65-71.
[646] Wright 2006b: 57-58.
[647] Boyd 2002; 2014a; 2014b: 196-200.

gerçekleştirilen faaliyetlere farklı "eylem alanları" olarak değinmektedir[648]. Birçok araştırmacının farklı sembolik anlamlar yüklediği dromos, tholos mezarlarda sadece gereksinim ve ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan bir öge olmanın dışında ölümden sonraki hayata uzanan son istirahat yerine geçiş için kullanılan yoldur. Bu alanda gerçekleştirilen faaliyetler ise ölen kişinin diğer dünyaya geçişinde ya da son istirahat yerinde onun maddesel dünyadaki son ihtiyaçlarını yerine getirmek için gerçekleştirilen faaliyetler olarak görülebilir. Ölü kültüne ait diğer uygulamalara örnek olarak Argolis'de Kazarma Tholos Mezar'ın (Kat. No. 13, Lev: 12.1-12.2) stomionun yakınında küçük taşlardan oluşan bir yığın kurban kesilen sunak olarak yorumlanmıştır[649]. Ayrıca mezarda bulunmuş olan bütün bir buzağı iskeleti de dikkat çekicidir[650]. Kokla Tholos Mezar'da (Kat. No. 15, Lev: 14.1) ise Dromos duvarlarına iki küçük niş açılmış ve bu nişlerden birinde iki iskelet bulunmuştur[651]. Messenia Bölgesinde; Routsi Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 43, Lev: 26.2) kuzey-kuzeybatı yönündeki dromos ve mezar odasının doğusunda bir niş ve nişin olduğu alanda çeşitli buluntular tespit edilmiştir[652]. Koukonara Livaditi Tholos Mezar'da (Kat. No. 49) yine benzer şekilde mezar içerisinde ve stomionun sağında iki niş, kafatası parçaları ve kemikler ile çeşitli kap parçaları bulunmuştur[653]. Attika Bölgesinde yer alan Medeon Tholos Mezar T239'da (Kat. No. 107, Lev: 52.1) da iki gömü bulunan mezar odasında sol tarafta bir yan niş bulunmaktadır[654]. Routsi Tholos Mezar 2'nin (Kat. No. 44, Lev: 27.1) dromosunda ve stomionunda yer alan bankların varlığı mezarın dromos tabanında tespit edilen ocak kalıntıları ve yine mezar odasında kurban masası olarak kullanılmış olacağı düşünülen üzerinde boya ve sıva kalıntılarının bulunduğu bir bankın yer alması buna kanıttır[655]. Papoulia Tholos Mezar C'de (Kat. No. 47) de Mezar odası zemininde yanık izleri, hayvan kemikleri ve siyah yanmış seramik parçaları bulunmuştur, fakat Marinatos bu buluntuların Hellenistik Döneme ait tanrıya sunu/adak kalıntıları

[648] Boyd 2002; 2014a; 2014b: 196-200.
[649] Pelon 1976: 181-182, Th. 6; Dickinson 1977: 62; Hope Simpson & Dickinson 1979: 51.
[650] Protonotariou-Deilaki 1969: 3-5; Cavanagh & Mee 1998: 115.
[651] Catling 1982-1983: 26; Kontorli-Papadopoulou 1995: 120.
[652] Marinatos 1961a: 203-206; Marinatos 1962: 118-120; Korres 1979: 282, 494.
[653] Pelon 1976: 202.
[654] Pelon 1976: 239-240.
[655] Marinatos 1961a: 203-206; Marinatos 1962: 118–120.

olduğunu savunmuştur[656]. Mouriatada Tholos Mezar'ın (Kat. No. 66, Lev: 35.1-35.2) oda girişinde yer alan kapı eşiği üzerinde ve oda zemininde çok sayıda domuz, keçi, kaplumbağa ve fareye ait hayvan kemikleri bulunmuştur[657]. Vermeule, büyük hayvanların odanın duvarı boyunca uzandığını, kemiklerin kül ve odun kömürü ile karışık durumda ve tanrıya sunu/kurban kalıntıları olduğunu belirtmiştir[658]. Daras Tholos Mezar'da (Kat. No. 78) mezar içerisinde yanık izleri ve hayvan kemikleri (atın tam iskeleti [?] bir at kafatası ve bir geyik iskeleti) izleri tespit edilmiştir[659]; Her iki buluntu da Parlama tarafından Myken döneminde tanrıya sunu için yapılan aktivitenin parçası olarak yorumlanmıştır[660]. Marathon Tholos Mezar'ın (Kat. No. 104, Lev: 50.1) dromosunda girişe az bir mesafede, derinliği az olan bir mezar çukuru içerisinde ayakları karşılıklı, başı mezarın dışına doğru yönelmiş şekilde yerleştirilmiş iki at iskeleti tespit edilmiştir[661]. Bu at iskeletlerinin varlığı da yine ölü kültü uygulaması olarak değerlendirilebilir. Kallithea Laganida Tholos Mezar'da (Kat. No. 101, Lev: 48.1) at iskeletine rastlanmıştır[662]. Kopanaki Tholos Mezar B (Kat. No. 68, Lev: 36.1) içerisindeki bank üzerinde kemik yığınları tespit edilmiştir[663]. Birçok insan kemiği, bankın üzerinde dağınık ve kırık bir şekilde bulunmuştur. Bankın batı kısmında özel bir kemik yoğunluğu gözlemlenmesi akla kült uygulamalarının yapılmış olabileceğini getirmektedir. Mezarlarda ritüelle ilişkilendirilebilecek figürinler de bulunmuştur. Atreus Tholos Mezar, Kyklopien Tholos Mezar (Kat. No. 1, Lev: 4.1), Kambos Tholos Mezar (Kat. No. 25), Khalkias Tholos Mezar A (Kat. No. 81, Lev: 40.2), Khalkias Tholos Mezar No.45 (Kat. No. 82, Lev: 41.1) ve Anakara dışında ise Naxos Tholos Mezar (Kat. No. 175, Lev: 79.1) bu buluntuları barındıran örneklerdir. Ayrıca mezarlarda gerçekleştirilen ölü yemeği seremonileri için olduğu düşünülen yanık izleri de vardır. Nikhoria Veves Tholos Mezar'ın (Kat. No. 27, Lev: 18.1) oda girişinde, Ano Englianos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) stomionu önünde, Kato

[656] Marinatos 1957: 315-316; Marinatos 1960: 255.
[657] Marinatos 1966a: 205-206.
[658] Vermeule 1961: 193.
[659] Parlama 1979: 315-316.
[660] Parlama 1979: 315-316; Zavadil 2013: 359.
[661] Sotiriadis 1934: 35-38; Pelon 1976: 228-231.
[662] Papadopoulos 1991: 30-37; At mezarları diğer hayvan kurbanlarından daha yaygın olarak karşımıza çıkar ve onu köpekler izler (Cavanagh & Mee 1998: 115).
[663] Valmin 1927-1928: 201-209; Pelon 1976: 212-213.

Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 33, Lev: 20.1-20.2) ve Osmanaga Tholos Mezar'ın (Kat. No. 42, Lev: 26.1) odaları içerisinde, Koukonara Phyties Tholos Mezar 1'in (Kat. No. 50, Lev: 29.1) oda tabanından 0,20-0,25 m yükseklikte ve Akona Tholos Mezar 1'in oda duvarı boyunca, geyik iskeletinin altında ve mezar çukurunun tabanında, Akona Tholos Mezar 1 (Kat. No. 55, Lev: 30.2), Papoulia Tholos Mezar C (Kat. No. 47), Tragana Tholos Mezar 1 (Kat. No. 38, Lev: 24.1) ve Ambelophyto Tholos Mezar'ın (Kat. No. 40, Lev: 25.1) oda zemininde bu izler tespit edilmiştir. Bununla birlikte Ano Englianos Tholos Mezar'ın (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) yanık izleri altında kırık seramik parçaları tespit edilmiştir. Ambelophyto Tholos Mezar (Kat. No. 40, Lev: 25.1) ve Papoulia Tholos Mezar C'nin (Kat. No. 47) odaları içerisinde ise yanık izleri ile birlikte yanık seramik, kemik parçaları ve kafataslarının olduğu çukurlar tespit edilmiştir. Anakara dışında ise yangın izleri Panaztepe'de iki mezarda tespit edilmiştir. Son olarak, mezarlarda bulunan bazı buluntuların o kişinin yalnızca yaşamı ile ilişkili bırakılan hediyeler olmayabileceği unutulmamalıdır[664]. Ölü kültü ve ritüllerle ilgili bize veri sunan örneklerin başında buluntular gelmesine karşın aslında tholos mezarın mimari yapısını ritüeller ve kültler için asıl düzenlemenin ortaya konulduğu alanlar olarak değerlendirebiliriz. Tholos mezarların inşasında, büyük toplantılar için bir cenaze alanı yaratma güdüsünden hareket edildiği düşünebilir[665]. Böylelikle büyük buluşmalar için bir cenaze alanı oluşturulmuş olacak ve geniş mezar odaları ile birlikte daha büyük toplantılara ev sahipliği yapabilecektir. Panagia ve Kyklopien mezarları yaklaşık 50 m^{2}'lik bir taban alanına sahiptir ve bu yüzden, tholos mezarların odası, oda mezarlara göre yaklaşık dört katı kadar insanı barındırabilir. 80-100 m^2 civarında zemin alanlarına sahip olan Epano Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 2, Lev: 4.2) ve Kato Phournos Tholos Mezar (Kat. No. 4, Lev: 5.2) ise iki kat daha fazla

[664] Cavanagh & Mee 1998: 109. Argos'ta Orta Hellas Dönemine ait bir çocuk mezarına bırakılan kılıç, bu çocuk tarafından hayattayken kullanamayacağı, ancak ölümünde savaşçı olmasını sembolize ettiği düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu tür mezar buluntularının ölen kişinin mi yoksa ölümden sonra mı verildiği sorusunu da akla getirmektedir. Ayrıca (Cavanagh & Mee 1998: 112.) Vapheio tholos mezarından buluntuların beklenmedik derecede geniş kronolojik aralığı ve çok sayıda mühür taşı, örneğinin kısmen nesilden nesile aktarılan değerli hediyeler olduğu ve hediye değişimi kültürünü gösterdiğini, Bronz Çağ ve daha da uzak geçmişi yansıtıcı bir uygulama olarak sadece aristokrat mezarlarda görüldüğünden bahsedilmektedir.

[665] Boyd 2002.

inasını barındırabilmektedir[666]. Başlangıçta dışarıdan bakıldığı zaman odak noktası olarak bir toprak yığması varken dromos bir koridor şeklinde asıl odak noktasına doğru bir yönlendirme gerçekleştirmektedir[667]. Böylece dromosta bir kapıya yönlendirme ile asıl odak noktası olan mezar odasına doğru yönelim sağlanır. Daha çok insanın bir araya geldiği hareket alanlarının oda mezarlara göre çok daha fazla olduğu ve hem dini törenlerin gerçekleştirilebileceği hem de hediyeler bırakılabilecek ve biriktirebilecek bir alan yaratısı gerçekleştirilmiş olur. Anlaşılacağı üzere tholos mezarların aynı zamanda mezarlıklarda ya da inşa edildikleri tekil alanlarda bir toplanma alanı görevi gördüğünü de söyleyebiliriz.

Bu mezarların bazılarının daha sonraki dönemlerde yeniden kullanım izleri taşıdığı görülmektedir. Anakarada Orta ve Geç Hellas dönemi kronolojisi üzerine yapılan çalışmalar seramik konteksleri verilerine göre oluşturulmuştur[668]. Bu yapay tipolojiler daha sonra Yakın Doğu ve Mısır'dan benzer örneklerle karşılaştırılmış ve idarecilerin egemenlik döneminin bilinen tarihleri, araştırmacıların Ege kültürleri için mutlak kronolojiler önermesine izin vermiştir[669]. Son zamanlarda, geleneksel seramik kronolojisi yanı sıra dendrokronoloji ve radyokarbon gibi bilimsel tarihlendirme yöntemleri ile elde edilen mutlak tarihlerin kullanımı da yaygınlaşmıştır. Bu tarihlendirme çalışmaları son zamanlarda tholos mezarların yeniden kullanımları hakkında da bilgiler vermiştir[670]. Tholos mezarların giriş çıkışa elverişli yapıları yeni gömülere imkân verdiği için yeniden kullanım yaygın olarak görülmektedir[671]. Cavanagh ve Mee GH I-II dönemine ait tholos mezarların ilk kullanımının ardından yaklaşık 200 yıllık bir GH IIIB boşluğu izlediğini ve bazı oda mezarlar ve tholos mezarların GH IIIC döneminde yeniden kullanıldığını ileri sürmektedirler[672]. Myken mezarları daha geç dönemlerde de yeniden gömme için kullanılmıştır[673]. Bazı mezarlarda, yeniden kullanım karmaşık görünmektedir ve kazılar

[666] Boyd 2015: 441.
[667] Boyd 2002; mimari odak, doğrudan insan vücudunun oryantasyonundan kaynaklanmaktadır. Bir kapı yolu, özellikle dışarıdan bir odak noktasıdır.
[668] Furumark 1941; Mountjoy 1999.
[669] Warren & Hankey 1989.
[670] Cavanagh & Mee 1978: 31-44; Cavanagh & Mee 1998; Boyd 2002.
[671] Cavanagh & Mee 1998: 124-125.
[672] Cavanagh & Mee 1978: 31-44; Cavanagh & Mee 1998: 96.
[673] Aktypi 2014: 129-157.

çoklu gömü seviyelerini ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalarda Mykenlerde yeniden kullanım örnekleri Mykenai yakınlarındaki Kalkani'de yer alan oda mezarlarda[674], Ayia Sotira'daki oda mezarlarda[675]tespit edilmiştir. Ancak çalışmalarda çoklu gömülerin ve mezar seviyelerinin yeniden yapılandırılması ve mezarların yeniden kullanımının zamanlaması nadiren araştırılmaktadır. Myken kontekstlerinin radyokarbon tarihleri ise neredeyse hiç yoktur; şimdiye kadar sadece Voidokoilia Tholos Mezar (Kat. No. 48, Lev: 28.1), Kazanaki Tholos Mezar (Kat. No. 114, Lev: 55.2) ve Akhaia bölgesindeki tholos mezarlarda radyokarbon tarihlendirmesi yapılmıştır. Voidokoilia Tholos Mezar'da (Kat. No. 48, Lev: 28.1) yapılan çalışmalar uzun ve sürekli kullanım gösteren kömür örneklerine dayanmaktadır[676]. Kazanaki Tholos Mezar'da (Kat. No. 114, Lev: 55.2) ise iki gömü seviyesi tespit edilmiştir[677]. Akhaia'da toplam 9 tholos mezar tespit edilmiştir ve bu mezarların 7'sinde ikincil kullanım izleri bulunmaktadır. Kallithea Tholos Mezar'ın (Kat. No. 101, Lev: 48.1) GH I döneminden Protogeometrik Dönem'e kadar devam eden (yaklaşık olarak MÖ 1700-1000) kullanımı olduğu ve en az 40 kişiyi ve yerdeki bir at gömüsünü içeren yedi ardışık mezar katmanına sahip olduğundan bahsedilmektedir[678]. Mygdalia tepesinin batı tarafında Petroto'da yer alan Tholos Mezar'da sekiz mezar katmanı tespit edilmiştir[679]. Bu mezarların dışında radyokarbon analizleri yapılmaksızın yeniden ikincil kullanım izlerine sahip mezarlar, Argolis Bölgesinde Berbati Tholos Mezar (Kat. No. 11, Lev: 11.1) ve Klytemnestra Tholos Mezar'da[680] (Kat. No. 8, Lev: 7.2) Messenia Bölgesinde Nikhoria Tholos Mezar E (Kat. No. 32, Lev:19.2), Ano Englianos Tholos Mezar (Kat. No. 34, Lev: 21.1-23.1) ve Attika Bölgesinde Medeon Tholos Mezar A (Kat. No. 106, Lev: 51.2) ve Medeon Tholos Mezar T239 (Kat. No. 107, Lev: 52.1)'dur. Analiz yapılmaksızın mezarların ikincil kullanımlarına ilişkin veriler

[674] Wace 1932.
[675] Karkanas vd. 2012: 2722-2732; Smith & Dabney 2014: 145-160.
[676] Hurst ve Lawn 1984: 214-215.
[677] Adrimi-Sismani & Alexandrou 2009: 133-150; Atina'daki Demokritos Laboratuarı tarafından tarihlenen radyokarbon örnekleri, yeniden kullanım tarihleri için MÖ 1520-1400 ve MÖ 1435-1330 tarihleri verilmiştir. Mezarlar arasındaki kısa zaman aralıkları, mezarın kullanımının muhtemelen devam ettiğini göstermektedir.
[678] Papadopoulos 1991: 36; Graff 2011.
[679] Papazoglou-Manioudaki 2011: 501-520.
[680] Wace 1921-23: 348-349; Pelon 1976: 175; Wright 1987: 179,183.

mezar buluntuları ile sağlanmaktadır. Anlaşılacağı üzere mezarlar yalnızca dönemi içerisindeki elitlerin kullanımına hizmet etmemiştir. Daha sonraki dönemlerde de kullanım görmüştür. Belki de bu mezarlar başlangıçta elit statüsündeki bireye hizmet etmesine karşın daha sonraki dönemlerde elit kişinin ailesi için de hizmet etmiştir. Bununla ilgili elimizde yeterli veri olmamasına karşın erken dönemlerden bu yana mezarlık alanları ve mezarların ikincil kullanımlarının olduğu bilinmektedir.

II. 5. Myken Tholos Mezar Mimarisinin Sonraki Dönemlere Etkileri

Geç Bronz Çağ içerisinde varlık gösteren Myken Tholos mezarlarının etkileri kendinden sonra gelen Erken Demir Çağ mezar mimarisini de etkilemiştir. Erken Demir Çağ içerisinde Myken Tholos Mezarlarına benzer tholosların yanı sıra Geç Bronz Çağ içerisinde inşa edilmiş ve daha sonraki dönemlerde de yeniden kullanım görmüş tholoslar mevcuttur[681]. Erken Demir Çağ'da Myken Tholos mezarları ile benzerlik gösteren büyük ve küçük olmak üzere iki temel tip mezar karşımıza çıkmaktadır[682]. Birinci tipteki mezarlar; küçük ölçüde çapa (en yaygın olarak 1,5-2,5 m), alçak yüksekliklere (1,0-2,0 m) ve kare, dikdörtgen, yamuk, oval, elipsoidal veya dairesel mezar odası planlarına sahiptir. Bu mezarların çoğu ilk olarak ana kayaya veya toprağa bir çukur kazılarak düzensiz, işlenmemiş taşlardan inşa edilmiş mezar odası duvarına sahiptir[683]. Mezarlar genellikle yamaçta bulunur ve çoğunlukla tamamen yer altındadır. Genellikle tek bir kapak taşıyla kapatılan dairesel bindirme tekniği ile inşa edilmiş kubbe, mezarların çoğunu örtmüştür; az sayıda örnek omurgalı tonozlara sahip gibi görünmektedir[684]. Bazı mezarlarda çok küçük ve özensiz şekilde inşa edilmiş dromoslar varken bazılarında

[681] Kurtz & Boardman 1971: chapter 9; Snodgrass 1971: 154-155; Bazı akademisyenlere göre Myken Döneminin çökmesiyle tholos mezarlar diğer bölgelerde tamamen ortadan kalkmamış hatta Geç Bronz Çağ'dan sona yeniden kullanılmıştır.
[682] Mezar odasının dairesel ya da daireye yakın olmayan formundan kaynaklı olarak bu mezarlara tholos demek doğru değildir. Bilindiği üzere tholos kelimesinin anlamı zaten dairesel formu ifade etmektedir. Bu sebeple mezarlar bindirme kubbeli mezarlar olarak tanımlanmıştır. Çünkü bu dönem içerisinde Myken tholoslarından etkilenen mezarların ortak özelliği yalnızca bindirme tekniği kullanılarak inşa edilmiş çatı örtüsüdür.
[683] Pini 1968: 48; Eaby 2007: 201.
[684] Eaby 2007:201.

dromos yoktur. Dromos olan örnekler de genellikle yan duvarlara sahip değildir[685]. Ayrıca, mezar odası girişleri çoğunlukla 0,50 metreden az yüksekliktedir. Bazı mezarlarda ise monolitik kapı blokları ve lentoları ile özenle inşa edilmiş cepheler vardır[686].

Büyük boyutlu mezarlar genellikle 2,5 m'den daha büyük çapa ve bindirme tekniği ile inşa edilmiş tonozlu dairesel odalara sahiptir. Bu tholos mezarlar sıklıkla yamaca ve çoğu zaman tamamen yerin altına inşa edilmiştir. Küçük tholos mezarlara göre daha iyi bir işçilik gösteren mezarlar düzenli sıralar halinde yerleştirilmiş dikdörtgen biçimli taşlardan inşa edilmiştir[687]. Anakara'da Erken Demir Çağ'da varlık gösteren tholos mezarlar Myken tholoslarını anımsatmasına karşın boyut olarak oldukça küçük ve özensiz inşa edilmiştir. Özellikle Thessalia Bölgesinde nesiller boyunca kullanılan farklı mezar tiplerinin yanı sıra Erken Demir Çağ'da tholos mezarların kullanımı da bilinmektedir. Thessalia'da bilinen 51 tholos mezar vardır ve bu mezarlardan 18'inde dromos bulunmasına karşın Myken Tholos Mezarlarına göre oldukça özensiz inşa edilmiş mezarlardır[688]. Benzer şekilde, Kiklad Adaları'nda, Naxos Adası'nda ve Paros Adası'nda Geç Bronz Çağ örneklerinden daha özensiz şekilde inşa edilmiş Erken Demir Çağ tholos mezarları karşımıza çıkmaktadır[689]. Benzer uygulamaları Girit Adası'nda da görmek mümkündür[690]. Kıbrıs Adası'nda da yapılan çalışmalar sonucunda Myken Tholos mezarlarına benzer dromoslu yerel özelliklere sahip mezarlar tespit edilmiştir[691].

Erken Demir Çağ'da yeni kurulan topluluklar, Bronz Çağ içinde gelişen zengin saray geçmişini taklit eden mezar geleneklerinin yerel örneklerini sergilemişlerdir[692]. Bu mezarların birçoğunun mimari teknik ve yapısal özellikler bakımından Myken Tholos Mezarlarına benzer olarak inşa edildiği görülebilir. Bu mezar tiplerinden biri de Güneybatı

[685] Pini 1968: 48; Eaby 2007: 201.
[686] Eaby 2007: 201.
[687] Eaby 2007: 201.
[688] Georganas 2000: 50.
[689] Karapandzich 2018: 2.
[690] Eaby 2007; Erken Demir Çağ'da Girit Adasında varlık gösteren tholos mezarlar Minos ve Myken özellikleri gösterir.
[691] Dickinson 2006: 75.
[692] Coldstream 2003; Dickinson 2006; Mee 2011.

Anadolu'da karşımıza çıkan tümülüslerdir[693]. Bu tümülüslerin[694] öncülerinin Myken Tholos Mezarlar ya da Anakara'daki Çember mezarlar (Grave circle) olabileceği ya da aralarındaki bağlantılar hala tartışmalıdır[695]. Ege dünyasında karşılaştırılabilecek örnekleri ise Myken ve Minos kültüründe varlık göstermiş olan tholos mezarlar olduğu düşünülmektedir[696]. Bununla birlikte A. M. Mansel'de üzerine toprak yığılmış anıtsal mezarların özellikle de kubbeli mezarların kaynağını Yunanistan olarak göstermekte ve bu geleneğin MÖ II. bin sonunda Dor göçleri ile Anadolu'ya geldiğini ve yerel formlarla birleştirilerek uygulandığını aktarmaktadır[697]. Güneybatı Anadolu'da taş tümülüsler Karia Bölgesi'nde Pedasa ve Termera gibi antik yerleşimlerde tespit edilmiştir[698]. Bölgede yer alan bu Tümülüsler Karia'da anıtsal mezarların ana tiplerindendir[699]. Bu mezarların üst örtüsü bindirme tekniği ile inşa edilmiş kubbe şeklindedir. Mezarlarda dromos, mezar odası, krepis, krepis duvarı, saçak ve tüm bu mimari ögelerin üzerinde taş yığma yer almaktadır[700]. Bu mezarlar Ege Thessalia ve Girit'teki Erken Demir Çağ mezarlarının yanı sıra Myken Tholoslarıyla da mimari teknik ve yapısal özellikler açısından benzerlik taşımaktadır[701]. Mimari anlamda bu benzerlikler mezar odasının üst örtüsünün bindirme tekniğinde inşa edilmesi, mezarların üzerinin Mykenlerde toprakla Karia Bölgesi Tümülüslerinde ise taş yığmayla örtülmesi ve dromos ortak kullanımının varlığı ile kurulabilmektedir. Bununla birlikte Myken Tholos Mezarların ve Karia Bölgesi taş Tümülüslerin coğrafyaya egemen özel bir konumda inşa edilmeleri, anıtsal mimarisi, zengin buluntuları ve mezarların elit sınıf için inşa edilmiş olmaları[702] da iki mezar tipi

[693] Karia Bölgesi'nde Pedasa Tümülüsleri olarak adlandırılan bu mezarlar özellikle plan ve mimarideki farklılıkları ile Tümülüs tanımına uymakla beraber MÖ I. binde Trakya, Lidya ve Frigya'da görülen tümülüs geleneğinden ayrılmaktadır. Gümüş 2013.
[694] Tümülüsler, aynı ailenin veya aynı sosyal grubun üyelerinin önemli bir mezarını veya bir grup mezarını işaretlemek için inşa edilmiş basit ama etkileyici yapılardır. Pelon 1976; Müller 1989.
[695] Radt 1970: 233 vd.; Papadimitriou 2001: 169 vd.
[696] Cavanagh & Mee 1998.
[697] Mansel 1943: 30-32. Tümülüs kelimesinin kökeni eski Yunanca'da "tumbos"; höyük, mezar üzerine örtülen toprak yığını olarak tanımlanmıştır. Yıldırım 2008.
[698] Diler 2019.
[699] Diler 2016: 456.
[700] Gümüş 2013: 114. Bu taş tümülüslerden biri, Termera'dan Mandra'ya giden modern yola yakın bir sırt üzerinde yer almaktadır (Diler 2019: 510).
[701] Diler 2019: 511.
[702] Diler 2016: 456.

arasında kurduğumuz benzerliklerdendir[703]. Yine Karia Bölgesi'nde yer alan Dirmil[704] ve Asarlık mezarlarıda benzer mimari özellikler sergilemektedir[705].

Myken Tholos Mezar tanımına uymadığı için tez kapsamına alınmayan Geç Hellas Dönemine ait, bindirme tekniği ile inşa edilmiş çatı örtüsüne sahip, dromoslu, kare formlu mezar odalı, Malema[706] ve Damnia[707] mezarları mimari açıdan Karia Bölgesi taş Tümülüsleri ile çok daha büyük benzerlik göstermektedir[708]. Bu bakımdan Karia Bölgesi'nde karşımıza çıkan bu formun daha çok Minos etkisi gösterdiğini söyleyebiliriz. Karia Bölgesi taş Tümülüslerinin mezar odalarının dikdörtgen planlı olması bazı araştırmacılar[709] tarafından yerel özellik olarak tanımlanmış olsa da hem Geç Hellas döneminde hem de Erken Demir Çağ'da Girit'te benzer şekilde kare ya da dikdörtgen plana sahip mezar odası ve bindirme tekniği ile inşa edilerek kapatılmış kubbe ve dromosa sahip mezarlar vardır[710]. Anlaşılacağı üzere Myken Tholos Mezarların mimari teknik ve yapısal özellikleri dikkate alındığında hem kendinden sonraki dönemlerde inşa edilen mezarlar üzerinde form olarak varlık gösterdiği hemde farklı mezar tiplerinin inşasında belirli teknik özellikler açısından ilşkili olduğu görülmektedir. Her ne kadar mezar odası üst örtüsünün inşa şekli, dromosun varlığı ve bu mezarı saklama ya da devasa bir görünüm

[703] Bununla birlikte Karia Bölgesinde Geç Hellas III C- Sub Myken malzemeleri sadece yarımada mezarlarında tespit edilmiştir. Pedasa ve Termera mezarlarında tespit edilen yerel Sub-Myken malzeme uygulamalarının Erken Demir Çağ içlerine kadar devam etmesi de dönemsel olarak bu mimari formun devamlılığını göstermesi açısından önemlidir (Diler 2019).
[704] Carstens 2011: 486,490.
[705] Gökçebel-Dirmil oda mezarı bindirme tekniği ile inşa edilmiş kubbe formunda bir çatı örtüsüne sahiptir. Mezar odası formu ise dikdörtgen plana sahiptir. Mezar odasının zemininin 1,5 m altına kazılmış olan alanda lahit içerisine gömü yapılmıştır. Bu bağlamda paralel örneği Girit'te Plati Tholos mezarıdır.
[706] Pini 1968: 47.
[707] Pini 1968: 49.
[708] Pitard 1994: 20-37; diğer taraftan bu formun benzer özelliklerini çok daha erken dönemlerde Suriye'de de görmek mümkündür. Schaeffer 1939: 89; Suriye'de Ras Shamra ve Minet el-Beida'daki evlerin altına yapılmış MÖ 13. ve 14. yy'a ait mezarlar, kısa, taşlarla örülü basamaklı dromoslar ve uzun kenarlarında taş sıralarının içe doğru kaydırılmasıyla sivri tonoz halini almış çatı örtüsüne sahip köşeli odalar şeklinde inşa edilmiştir Schaeffer 1939: Fig. 78-80, lev. 17. Alın duvarları dikey olarak örülmüş ve kimi örneklerdeyse yukarıdaki taşlar mezar ortasına doğru kaydırılmıştır. Ayrıca mezar odası duvarlarında nişler de vardır. Girit ve Suriye örneklerinin ortak olan unsurları yalnızca sivri kemeri andıran kubbe ve duvar nişleridir.
[709] Carstens 2011: 492.
[710] Plati'deki mezar dikkat çekici bir özel form gösterir ve seramiğe dayanarak GM III dönemi sonlarına tarihlendirilir. Mezarın girişini taş dolgu kapatmış gibi görünmektedir. Kuyuya benzer bir dromos kayadan geçerek düzensiz yuvarlak mezar odasına açılır. Bu odanın zemini dromosun seviyesinden yaklaşık 1. m daha aşağıda bulunur. Bununla birlikte mezar odası zemininin altında ayrı bir oda yer almaktadır. Pini 1968.

sunarak manzarada görünürlük sağlamak açısından üzerine yığılan yığma (bu toprak ya da taş olabilir) Myken tholos mezarları ile fikren benzerlik gösterse de Erken Demir Çağ'a tarihlendirilen Tümülüslerin öncülerini Bronz Çağ'da varlık göstermiş olan tümülüslerde aramak daha doğru olacaktır. Bu bağlamda; Anakara'da az sayıda da olsa Bronz Çağ'a ait tümülüsler vardır. Erken Hellas II döneminin sonunda Leukas[711] ve Thebes[712]'te ortaya çıkan tümülüsler Orta Hellas ve Geç Hellas döneminin erken evrelerinde sayıları artar ve Geç Hellas döneminin ortalarında nadir şekilde görülür[713]. Geç Hellas IIIC döneminde ise kuzey Yunanistan'a yayılmıştır[714]. Yakın zamana kadar, Anakara'da Orta Yunanistan ve Thessalia'da on üç farklı yerde tümülüslerin kazıldığı veya lokalize edildiği aktarılmıştır[715]. Sayıları otuz olan bu tümüsler, yapı prensipleri, dağılımı, diğer mezarlıklarla ilişkisi, mezar türleri, mezar adetleri, mezar eşyaları, kullanımları ve kronolojileri ile ilgili ortak özelliklerin yanı sıra homojen olmayan bir grup oluşturmaktadır[716].

Tholos mezarlar tümülüs fenomeni ile kronolojik olarak aynı dönemde olduğu için zamansal bir örtüşme söz konusudur. Etkileyici şekilde tasarlanmış olan bindirme tekniği ile inşa edilmiş kubbe formunun stabilitesini sağlamak için ihtiyaç duyulan dış baskı mezarın yer altına inşa edilmesi ile sağlanırken çoğu durumda ise üzerindeki tümülüs (toprak yığması) ile sağlanmaktadır[717]. Bu bağlamda tholos mezarlar ve Tümülüs mezarlar birbirinden farklı mezar tipleri olmasına karşın aynı mimari kullanmaktadırlar. Birbirinin devamı niteliğinde olmasa da dönemin mezar gelenekleri birbirini etkilemiştir ve belli bir mimari ihtiyacı karşılama gereksinimi mimarların en uygulanabilir olanı tercih etmesiyle benzerliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

[711] Kilian-Dirlmeier 2005: 86.
[712] Spyropoulos 1981; Müller 1989: 18-19; Forsén 1992: 133-134, 232-233; Aravantinos & Psaraki 2011: 401-413.
[713] Papakonstantinou 2011: 391.
[714] Müller 1989: 24.
[715] Papakonstantinou 2011.
[716] Papakonstantinou 2011: 391.
[717] Cavanagh & Laxton 1981.

	KITA YUNANİSTAN	GİRİT
MÖ 1575		GM I A
	GH I	
MÖ 1500		
	GH II A	GM I B
MÖ 1460		
	GH II B	GM II
MÖ 1400		
	GH III A: 1	GM III A: 1
MÖ 1375		
	GH III A: 2	GM III A: 2
MÖ 1300		
	GH III B: 1	GM III B
MÖ 1225		
	GH III B: 2	
MÖ 1190		
	GH III C Erken	
MÖ 1130		GM III C
	GH III C Orta	
MÖ 1070		
	GH III C Geç	
MÖ 1050/30		Subminos
	Submiken	
MÖ 1020/00		

Tablo 13.Geç Hellas kronoloji tablosu.

SONUÇ

Myken Tholos Mezar anıtları tipolojisi ve mimari gelişimi başlığı altında tez çalışmamızda öncelikle Myken Tholos Mezar'ın mimari olarak ortaya konulabilmesi için dört ana bölüm karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümler dromos, stomion, mezar odası ve tüm bu mimari yapının üzerini örten tümülüsdür. Bu mezarın kurulumu için farklı görüşler olmasına karşın mezarın inşasında ilk adım öncelikle bir tepe yamacına açılan açıklık ve sonrasında mezar odasının inşası için yamaç içerisine açılan bir oyuktur. İkinci adım ise yamaç içerisine açılan oyuğa bindirme tekniği kullanarak bir oda formu vermek gelmektedir. Bu aşamada taşların kuruluş düzeni ile ilgili ilk akla gelen fikir dairesel merkez noktasından iplerle duvar hattının sınırlarının belirlenmesi ve daha sonra mezar odasının zeminine kurulan ahşap bir düzenekle taşların yukarıya doğru taşınmasıdır. Bununla ilgili elimizde net bir veri bulunmamasına karşın, Mykenli ustaların rampa sistemini kullanarak büyük blokları yukarı sıralara yerleştirmeyi bildiğini Mykenai'deki Aslanlı Kapı'nın yan tarafında inşa edilmiş kyklopik duvardan anlamaktayız. Bu bağlamda ahşap bir düzenekle taşların yukarı taşınması fikrine karşılık, mezar odası içerisinde odanın oyulması esnasında çıkan toprağın da kullanılmasıyla duvar hattı boyunca oluşturulacak rampa sistemi ile taşların yukarı doğru taşınmış olduğu varsayılabilir. Mezarın inşa düzeninde belirli bir ölçü sistemi kullanıldığını mezarın boyutlarında ve bölümlerin birbirleri arasında zaman zaman tespit edilen oranlamalarından anlamak mümkün olmuştur. Bu oranlama sisteminde kullanılan ölçüler hakkında son zamanlarda Como'nun yapmış olduğu önerilerden yola çıkarak mezarlarda kullanılan ölçü sisteminin ayak ölçüsü olduğu ve her bölgede farklı ölçü sisteminin kullanılmış olduğu tespit edilmiştir. Como, Atreus Tholos Mezar için yapmış olduğu çalışmasında grid sistemi kullanılarak tasarlanan mezarın mezar odasını oluşturan temel duvar kalınlığını 1 modül olarak belirleyerek oda çapını bu modül değeri üzerinden hesaplamıştır. Yaptığımız hesaplamalarda bu modül sisteminin her mezar için uygun olmadığı ve genel için bir yargı ortaya koyulamayacağı anlaşılmıştır. Mezarlarda kullanılan ölçüler hakkında yaptığımız çalışmalar sonucunda belirli bir ayak ölçüsünü kullandıkları, bazen bu ayak ölçüsünün birebir kullanıldığı bazen de çok yakın ölçülerle mezarların inşa edildiği anlaşılmıştır. Mezarların dağılımları dikkate alındığında, her

bölgenin kendi içerisinde ortak kullandığı bir ayak ölçü biriminin tespit edilebilir olduğu görülmektedir. Bununla birlikte farklı bölgelerde ayak ölçülerinin farklılık gösterdiği de anlaşılmıştır. Bölgeler arasında farklı ayak ölçülerinin kullanılması o bölgede yer alan saray merkezleri ya da olası saray merkezleri ile ilişkilendirilmiştir. Böylece mezarlarda kullanılan ölçü sisteminin saray merkezlerine bağlı inşaatçılar tarafından yapıldığı ya da her saray merkezinde bir inşa okulunun varlığı söz konusu olabilir. Kullanılan ölçü birimlerindeki ortaklıklar, inşa eden mimari ekiplerin aynı olmasıyla da bağlantılı olabileceğini gösterebilir. Bu bağlamda Myken Tholos Mezar anıtlarını inşa edenlerin bir öğretinin aktarımı ile bölgesel olarak benzerlik yaratıldığı ve uzun yıllar boyu aynı formu ortaya koyduğu önerilebilmektedir.

Belirli bir ölçü sisteminin kullanımı ile ortaya çıkan mimari yapının bölümlerinde bir standardizasyonun olması beklenirken yapının doğası gereği koşulların farklılaşması ya da farklı koşulların yapı inşası esnasında ortaya çıkması ile genele en uygun ve en yakın formu ortaya koyma çabası olduğu görülmektedir. Böylece yapının giriş koridoru olarak tanımladığımız dromos bölgesel ve zamansal olarak değişiklikler göstermiş ve genel form algısına uydurulmuştur. Dromos fikrinin ilk olarak oda mezarlarla ortaya çıktığı daha sonra tholos mezarlarda kullanıldığı fikri ortaya atılmış olmasına karşın Myken Tholos Mezar inşacıları için bir mezar yaparken giriş sağlayacak alan yaratısı kendiliğinden gelişebilecek bir sürecin ürünü gibi görülmektedir. Şayet yamaç içerisine bir mezar inşa etmek isterseniz öncelikle mezar odasına ulaşmak için bir giriş koridoruna ihtiyacınız olacaktır. Bu sebeple bu tip mezarların inşa sürecinde dromos yaratısı kendiliğinden ortaya çıkan bir gereklilik olarak görülmektedir. Myken Tholos Mezarlarında ilk inşa alanı olan dromoslar bir açıklık şeklinde düzenlenmişken bazıları inşa edildiği halde ya belirsiz kalmıştır ya da az görünür durumdadır. Bunun sebebi genellikle gömü yapılacak olan alanın morfolojisiyle[718] ya da gelişimine göre mezarın inşaat dönemi ile bağlantılıdır[719]. Anlaşılacağı üzere dromos Myken Tholos Mezar anıtlarında en değişken özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. GH I ve GH IIA dönemleri arasında mezarların daha büyük ve

[718] Pelon 1976: 285; özellikle Messinia'da sıkça görülen, eğimli dromosun mezarın kurulmuş olduğu alanın morfolojisi ile belirleneceğini öne sürmektedir.
[719] Pelon 1976: 285.

daha derinde inşa edilmesiyle birlikte dromosların ölçülerinde artış ve mimari detaylandırmasında kademeli bir gelişme olduğu Messenia'da ve kısmen de güneydoğu Peloponnessos'da yer alan tholos mezarlarda izlenebilmekteyken GH IIA'da Argolis ve Attika'da bu gelişim görülmemektedir[720]. Geç Hellas II sonu Geç Hellas III dönemi başına tarihlendirilen büyük boyutlu Myken Tholos Mezarlarda dromos uzunluklarındaki artış belirgin olarak gözlenebilirken Geç Hellas IIIC dönemine gelindiğinde ise dromosların daha da kısaldığı görülür. Dromosun boyutları genellikle tholos yapısının boyutlarına uygun olarak inşa edilmiş olmasına karşın Messenia'nın birçok tholos mezarında tholosun boyutu ne olursa olsun dromos, zemin üzerinde ve tümülüs altında oldukça kısa bir geçit şeklinde düzenlenmiştir. Batı Anadolu, Girit Adası ve Psara Archontiki Adası'ndaki tholos mezarların çoğunluğunda da bu özellikler görülmektedir. Dromos kenarlarının çökmesini önlemek ve dromos kenarlarının sağlamlığını bozan sızıntıları önlemek için dromosun yan duvarlarla desteklendiği görülmektedir. Bu duvarlar belirli bir estetik kaygıya cevap vermenin yanı sıra mezarın sağlamlığını arttırma ve mezarı dış etkenlerden korumaya da yöneliktir. Bazı mezarların dromoslarında mezar odasına doğru daralma gözlenmişken bazı mezarların dromos zemini mezar odasına doğru eğim gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak bu dönemsel bir özellik değil mezarın inşa alanı ile ilgilidir. Bununla birlikte dromoslardaki taş düzeni de yapının statik anlamda desteklenmesini amaçlamaktadır. Aetolia ve Akarnania ve Batı Anadolu'daki bazı mezarlarda ise dromosun yalnızca bir koridor şeklinde düzenlenmediği üzerine lento bloklarının korunmasıyla aynı zamanda stomion düzenlemesinin de yapılmış olduğu gözlenmiştir. Bölgesel olarak bu uygulamanın farklılık göstermesi genel form anlayışından ayrılarak yeni bir yaratının gerçekleştirilmesi değil mezarların diğer bölgelerdekine göre daha küçük boyutlu inşa edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Hatta bu durum daha küçük boyutlu mezarlar olmasına karşın Myken Mimari karakteristiğini yapısal anlamda olmasa da görsel anlamda sunma çabası ile ilgilidir. Dromosun kurulumu yalnızca belirli bir plan doğrultusunda değil birçok koşul dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Bazı mezarların dromos girişlerinde bir kapatma duvarının var olduğu görülmektedir. Bu kapatma duvarı

[720] Papadimitriou 2015: 74.

kimi zaman yapının üzerindeki tümülüs toprağını tutmak için tasarlanmış, tümülüs destek duvarı ile organik bir bağlantı göstermişken kimi zaman ise sadece giriş kapaması olarak görülmektedir. Bu kapatmanın mezarın son kullanımından sonra mezara erişimi tamamen engellemek için yapılmış olduğu varsayılmaktadır.

Dromos Myken mezar mimarisinin ayrılmaz bir parçası ve mimari bir gereksinime karşılık gelmesinin yanı sıra dini ritüeller için kullanılan alanlar olarak da değerlendirilmiştir. Buna göre ölen kişinin ikinci hayatına geçiş yolu[721] ya da kişinin görünür toplumdan görünmezliğe taşındığı[722] yerler olarak da hizmet etmiştir. Bununla ilgili olarak dromosta tespit edilen kanallar için başlangıçta cesedin araba ile taşınmasını sağlamaya yönelik oluşturulduğu ya da dinsel ayinlerde libasyonlar yapıp sunu gerçekleştirerek ölen kişi ile iletişim kurma yolu için inşa edildiği fikri ortaya çıkmıştır. Teknik açıdan değerlendirildiğinde ise yağmur sularının dışarı atılması ya da inşa esnasında toprağı taşımak için kurulan bir düzeneğe ait olma olasılıkları da vardır. Sonuç olarak kanallar mezarın inşasını, mezarın dış etkenlerden korunmasını ya da dini törenlerin uygulamasını kolaylaştırmak için yapılmıştır. Anlaşılacağı üzere Myken Tholos Mezar anıtlarında dromos düzenlemesi, kullanımı ve inşası başlı başına kendi yapısal düzeni içerisinde değerlendirilmesi gereken ve birçok araştırmacının farklı sembolik anlamlar yüklediği alanlardır. Dromos, tholos mezarlarda sadece gereksinim ve ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan bir öge olmanın dışında ölümden sonraki hayata ilişkin izleri de barındırmaktadır.

Dromostan mezar odasına geçişi sağlayan, üzeri lento ile kapatılmış bir geçit düzenine sahip stomion yapıda ikinci inşa alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Stomion Myken Tholos Mezar anıtlarında yapının geneline göre daha büyük ve sağlam blokların kullanıldığı alandır. Bunun başlıca sebebi ise giriş alanı olmaksızın daire ya da daireye yakın formda oluşturulan mezar odası duvarının tüm çevresinde aynı statik güç dağılımları ile karşılaşılırken, mezar odasının girişi olarak tasarlanan bu alanda bir boşluk yaratıldığı için diğer alanlara göre daha zayıf bir noktanın ortaya çıkmasıdır. Bu bakımdan mezarda

[721] Papadimitriou 2015: 72.
[722] Hertz 1960: 80.

güçlendirilmesi gereken alan olarak değerlendirilir ve uygulamada daha büyük ve sağlamlık açısından daha dayanaklı bloklar bu kısımda tercih edilir. Böylece stomionda kullanılan bloklar bu boşluktaki zayıf direnci saf dışı bırakmış olur ve mezar odası duvarı ile stomionda kullanılan bloklar kendi içerisinde yük dağılımını sağlar. Olasılıkla mezar odası duvarının inşası ile stomion inşası eş zamanlıdır. Böylelikle eş zamanlı gerçekleştirilen inşaat işlemi statik açıdan dengeyi sağlamayı kolaylaştıracaktır. Tholos mezarlarda yapı cephesinin ve kubbenin payandası şeklinde düzenlenmiş olan stomion kısa bir dromos gibi gözükmektedir. Stomion blokları üzerinde kubbenin yarattığı yükü zemine iletmek ve stomionu oluşturan yan dikmelerin arasında oluşan geçidi örtmek için kullanılan lento blokları da büyük bloklardan tercih edilmiş ve aynı zamanda kubbenin bir kesimi için destek görevi de görerek bloklar üzerinde etkili olan dikey basınca karşı direnç sağlanmıştır.

Günümüze kadar koruna gelmiş bazı mezarlarda lento üzerinde tespit edilen hafifletme üçgeni kubbenin lento üzerindeki baskısını azaltmak için tasarlanmış bir açıklıktır. Mykenli ustalar yapının tamamen statik olarak ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarladıkları bu alanlarda, gerekli teknik ve mimari bilgiye sahip inşacılar olduğunu göstermektedirler. Anıtsal bir mezarın inşasını tasarlamak ve uzun süreler boyunca ayakta kalmasını sağlamak için alınacak önlemleri uygulamak rastlantısal ya da üzerinde detaylı düşünülmemiş tecrübesiz akılların ürünü değil tam aksine uzun dönemler boyunca edinilen tecrübe bilgi birikimi ve teknik anlamda ayrıntıcı bir aklın ürünüdür. Hafifletme üçgeni yapının oluşturduğu dikey basıncı doğrudan lento üzerine değil yan duvarlar aracılığıyla zemine ileten etkili bir mimari özellik göstermektedir. Daha çok Myken Anakarasında karşılaştığımız bu uygulama Mykenli ustaların tholos mezarlar için kullandıkları karakteristik bir unsurdur. Bu özelliği gösteren mezarların tamamen Mykenli olduğu söylenebilir. GH II dönemi sonu GH III dönemi mezarlarında görülen hafifletme üçgeni uygulamasında bu alanların zaman zaman ritüeller için kullanıldığı düşüncesi de mevcuttur. Bunla birlikte mezarlarda hafifletme üçgeninin görevinin anlaşılmasına karşın lento bloklarının kullanımına devam edilmiş olması Mykenli ustaların hafifletme üçgeninin ilkesini kavrayamamasından dolayı değil mimari bir gereksinim olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Mezarlarda stomion bölümü her ne şekilde olursa

olsun inşa edilmiştir. Küçük boyutlu tholos mezarlarda bazen bu bölüm dromosun boyunun biraz uzatılarak üzerinin lento blokları ile kapatılmasıyla yaratılmıştır. Büyük boyutlu mezarlarda ise büyük blokların kullanılması ile ayrı bir ön oda düzenlemesi şeklindedir. Stomionlarda da mezar odasının korunmasını sağlamak, mezar odasına giriş çıkışı engellemek ve mezar odasındaki ritüellerin ve gömme işleminin tamamlanmasından sonra oda ile bağlantıyı ortadan kaldırmak için yapılmış kapatma duvarları bulunmaktadır. Bu kapatma duvarlarının hem dromos girişinde hem de stomionda tespit edilmiş olması tarihsel olarak net bir veri sağlamamasına karşın ikincil kullanımların olduğunu ya da ölen kişinin gömülmesinden sonra yaşayanlar için o mezarla bağlantının (ritüeller ve ziyaretler gibi) bir süre daha devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir.

Mykenli ustaların genel formun kurallarını bu ya da şu şekilde gerçekleştirmiş olduğu ve var olan bölümlemeyi mimari anlamda gerçekleştirememiş olsalar da görsel açıdan sunmaya özen gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bu anlayışın hiçbir şekilde dışına çıkılmadığını tüm bölgelerdeki mezarların odalarının bindirme tekniği kullanılarak inşa edilmesinden de anlamak mümkündür. Kubbe inşasında teknik anlamda en dikkat çeken unsur taşların bindirme tekniği kullanılarak yerleştirilmesidir. Bindirme tekniği kullanımı MÖ 9000'lerden bu yana dünyanın birçok yerinde karşımıza çıkan bir uygulamadır[723]. Başlangıçta bir konut ya da yaşam alanı olarak tasarlanmış olan bu yapıların mezar olarak kullanılması ise MÖ 4000'lerde Mısır (Sina), Umman ve Yemen'de karşımıza çıkmıştır. MÖ 2000'lerde ise Myken Anakarasında gelişim göstermiştir[724]. Yalnızca bindirme tekniği kullanılarak oluşturulan dairesel ya da daireye yakın mezar odasının varlığı Myken tholos mezarların en tipik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu formun Myken Dünyasında ilk ortaya çıktığı yer Messenia ile Peloponnesos'un kuzeydoğusudur. Bu alanlarda eş zamanlı olarak varlık gösteren kubbe formu olasılıkla Saronik körfezinden deniz yolları aracılığıyla Troizenia'ya ulaşan aynı kültürel etkinin ürünüdür. Bu körfez bağlantısı ile diğer Adalarla olan ticaret yolları ve kıyılarında yer alan yerleşimlerin fikir ve kültür aktarımı açısından önemi büyüktür.

[723] Löbbecke 2015.
[724] Löbbecke 2016.

Mezar odasının taş düzenlerinden yola çıkılarak ilk sınıflandırmalar Pelon ve Wace tarafından yapılmıştır. Bu sınıflandırmalarda eksik görülen birtakım özellikler ise yaptığımız çalışmalar sonucunda yeni bir sınıflandırmayı ortaya çıkarmıştır. Yaptığımız çalışmalar sonucunda mezar odasında kullanılan taşların kuruluş düzenine göre 4 ana gruptan oluşan bir sınıflandırma önerisinde bulunmaktayız. Bu sınıflandırmaya göre 1. grup işlenmemiş taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle oluşturulmuş odalara sahip mezarlardır. 2. grup işlenmiş ya da kabaca yontulmuş taşlardan inşa edilmiş mezar odası duvarına sahip mezarlardır. 3. grup yassı ya da levha biçimli taşlardan oluşturulmuş odalara sahip mezarlardır. (Bu tipte önemli olan tercih edilen taşın şeklidir) 4. grup büyük bloklardan ve işlenmiş kesme taş duvarlardan inşa edilmiş oda duvarlarına sahip mezarlardır. Bu grup Pelon'un (tip IV) ve (tip I)'nin birleştirilmesi ve Wace'in 2. grubu ile paraleldir. Yaptığımız bu sınıflandırma taşların kuruluş düzeni esas alınarak gerçekleştirilmiştir.

Myken Tholos Mezar anıtlarının kubbeleri herhangi bir iç destek olmaksızın bir açıklığı örtmeye yönelik inşa edilmiş gerçek kubbelerdir. Özellikle büyük mezarlarda mezar odaları yalnızca bir mezar alanı oluşturmayı değil insanların bir araya gelmesini sağlayacak kapalı alanlar olarak da bir görev üstlenmiştir. Olasılıkla ölen kişi için gerçekleştirilen tören esnasında mezar odasının büyüklüğü toplanma alanı olarak da işlev görmüştür. Küçük tholos mezarlarda ise tamamen asıl olana öykünme söz konusudur. Çok az sayıda olmasına karşın Myken Tholos Mezar anıtlarında ikinci odaya sahip mezarlar da bulunmaktadır. Yan odalı mezarlarda yalnızca bir örnek dışında yan odalar anakayaya oyularak inşa edilmiştir. İkinci odaya sahip tholos mezarların boyutlarının daha büyük olduğu anlaşılmaktadır. Bu mezarlar genel algıda seçkin kişilere ait mezarlar olarak değerlendirilmiştir. Genele bakıldığında da bu mezarlarda görülen mimari detaylandırma ve işçilik bu durumu desteklemektedir.

Tüm bu bölümleri ve mimari düzeni korumak ve daha anıtsal bir özellik göstermesini sağlamak için üzerinin toprak yığma ile kapatılması 4. bölüm olarak karşımıza çıkar. Tümülüs arkeoloji literatüründe başlı başına ayrı bir mezar formuna karşılık gelmesine rağmen temel anlamıyla toprak ya da taş yığma olarak değerlendirilmelidir. Form olarak

dıştan, tümsek bir koni şeklindedir ve temeli oluşturan iç kısımdaki mezarın oda formuyla aynı biçimdedir. Erozyondan kaynaklanan akan toprağın önlenmesi için bu yığma tepenin tabanı inşa edilen bir duvarla çevrelenerek desteklenmiştir. Tümülüs destek duvarı olarak adlandırdığımız bu inşa uygulaması bazı mezarlarda net olarak gözlemlenebilirken bazılarında tespit edilememiştir. Bunun yanı sıra Myken Tholos Mezar anıtlarında mezarın tümülüs ile kapatılması bir zorunluluk olarak görülmemelidir. Mykenli ustalar bu anıtları inşa ederken en temelde bu anıtların uzun süreler boyunca ayakta kalması prensibi ile hareket etmiştir. Buna bağlı olarak mezarın korunması ve saklanması için en iyi yöntem tümülüs olarak görülmektedir. Bazı araştırmacılar Myken Tholos Mezar anıtlarının lento seviyesine kadar toprak ile kaplı olmasından dolayı tümülüslerinin olmadığını öne sürmüştür. Oysa bu mezarların kubbe kısmı bir sıva ile kaplanmıştır. Her ne kadar bir toprak yığması olmamasına karşın sıvanın varlığı mezarı kaplama ve korumaya yönelik yapılmış bir uygulamadır. Öte yandan mezarların zaman içerisinde doğa koşullarından ne kadar etkilendiği ya da ne kadar deformasyona uğramış olduğu ölçülebilirlik açısından mümkün olmadığı için mezarı kapatan bir tümülüsün var olup olmadığı hakkında kesin bir yargıya ulaşmak doğru değildir. Yaptığımız çalışmalar sonucunda Myken Tholos Mezar anıtlarının inşasında tümülüsün yapısal bir gereklilik olmadığı mezarların statik olarak tümülüs olmadan da ayakta kalabileceği tespit edilmiştir. Bununla birlikte hemen hemen her mezarda tümülüsün varlığı olasıdır çünkü Tümülüs yapısal bir gereklilik olmamasına karşın teknik anlamda yapıyı destekleyici, koruyucu ve sembolik anlamlar içeren özellikleri ile gerekliliktir.

Erken örneklerden biri olan OH III dönemine ait Osmanaga Tholos Mezar'dan bu yana Myken Tholos Mezar anıtlarında mimari tekniklerin geliştirilmesi, taşın işlenmesinde kullanılan malzemenin değişmesi ve ustaların dönemler boyu birbirlerine aktardıkları öğretiler ile Myken Tholos Mezar inşasında bir gelişim görülmüştür. Başlarda daha özensiz gibi görülen işçilik GH II döneminin sonlarında taşın şekillendirilmesinde görülen teknik becerinin artmasıyla formu doruk noktasına ulaştırmıştır. GH III dönemi içerisinde ise uygulamalar devam etmiştir. Bölgesel olarak farklılıklar olmasına karşın genel formun dışına çıkılmadan inşa faaliyetleri sürdürülmüş ve yapısal olarak değişikler olmasına karşın görsel olarak genel formun dışına çıkılmamıştır.

Myken Tholos Mezar anıtlarının bu muntazam görünümlerini kazanma süreci birçok araştırmacının ilgisini çekmiş ve formun kökeni hakkında araştırmalar yapılmasını sağlamıştır. MÖ 9000'lerden beri bilinen bindirme kubbenin varlığı konut mimarisi içerisinde yerini bulmuşken, gelişen ve değişen süreçle beraber kültürler arası iletişim ve etkileşimin de artması ile birlikte mezar olarak kullanılmasını sağlamıştır. Birçok teorinin ortaya konulduğu köken araştırmasında en dikkat çeken tartışmaların başında ise Myken Tholos Mezar anıtlarının kökeninin Girit Tholos Mezarları olabileceği gelmektedir. Bir sonraki tartışma ise bu formun Girit Adası'na nerden gelmiş olabileceği hakkındadır. Yapılan çalışmalarda kesin verilere ulaşılmamasına karşın formun kendi içerisinde gelişmiş olabileceği fikrinin yadsınamayacağı görülmüştür. İnsanlar ayrı coğrafi bölgelerde aynı ihtiyaçlara karşılık gelebilecek gelişimleri gösterir ve bu anlamda farklı coğrafi bölgelerde birbiri arasında herhangi bir etkileşim göstermeyen kültürlerde bu formu görmek mümkün hale gelir. Diğer taraftan en erken dönemlerde bile kültürler arası etkileşimin varlığı bilinmektedir. Bu bağlamda Myken Tholos Mezar anıtlarının kökeni için Girit tholos mezarları kabul edildiğinde Giritli ustaların formu Mykenli ustalara öğrettiği düşünülebilir ancak 'Myken Tholos Mezar Anıtı' olarak kullanımı yani anıtsal bir mezar olma özelliği Kıta Yunanistan'da Mykenli ustaların becerileri sonucunda kazanılmıştır. Minos ve Myken köken araştırmaları hakkında yapılan DNA analizleri sonucunda da Minos ve Myken halklarının genetik olarak oldukça benzer olduğu ancak özdeş olmadığı ortaya konulmuş ve bu halkların Neolitik Dönem'de Güneybatı Anadolu'dan göç eden çiftçiler olduğu anlaşılmıştır[725]. Yapılan bu son çalışmalardan da anlaşılacağı üzere bu mezarların inşacıları bu mezarları inşa ederken yalnızca benzer kültür öğeleri sergilemektedir. Bu bağlamda Minos ve Myken bölgelerindeki yerel halkın birbirleri ile kültürel adaptasyon sağlayarak ve farklı kültürel etkileşimleri kendi materyal kültürleri içerisinde sentezleyerek oluşturdukları kimlikle ortaya koydukları anlaşılmaktadır. Anlaşılacağı üzere Myken Tholos Mezar anıtı olarak adlandırılan form

[725] Lazaridis vd. 2017: 1-18; Yapılan DNA analizi çalışmaları sonucunda Myken halkının Kafkasya, Ermenistan ve İran'ın eski insanlarıyla da ortak atalara sahip olduğunu göstermiştir. Bu bulgu ilk çiftçilerden sonra Ege ve Güneybatı Anadolu'da daha doğudan bazı göçlerin meydana geldiğini göstermektedir. Ayrıca Mykenlilerin, atalarının DNA -% 4 ila% 16 gibi küçük bir bileşeni Doğu Avrupa ve Kuzey Avrasya'nın eski sakinlerine dayanmaktadır.

kültürel etkileşimlerden elde edilen deneyimlerin sonucunda yalnızca bir mezar formuna karşılık değil anıtsal bir forma karşılık olarak uzun tecrübelerin sonucunda ortaya çıkan bir yaratıdır.

Bu formla ilgili diğer bir tartışılan konu ise Mezarın tanımıdır. Tholos denildiğinde; piramit gibi üst üste binen ve dairesel planda yükselen dal yığınlarından ve kerpiçten meydana gelen bir kulübeyi kaplayan ve yüzeyinde süs olarak bitki işlemeleri bulunan unsura işaret ettiği, diğer anlamları ise aynı şeklin verildiği çatı veya kulübenin kendisine ve bu formdaki yapılara karşılık geldiği iddia edilmiştir. Yaptığımız analizler neticesinde Myken Tholos Mezar kavramının tam bir tanımı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda eğimli toprak yüzeyinde yuvarlak veya yuvarlağa yakın bir çukur kazıldıktan sonra bu çukurun kenarlarından yukarıya doğru bindirme tekniği kullanılarak kubbe oluşturacak şekilde kapatılması ve bu yapıya girişi sağlayan, bir ön oda ve taş kullanılarak ya da yalnızca toprağın kazılmasıyla inşa edilmiş bir koridor ile yapının üzerinin tümülüs ile kapatılması sonucunda ortaya çıkan mimari forma karşılık gelmektedir.

Myken Tholos Mezar anıtı olarak Anakara ve Anakara dışında toplam 194 mezar tespit edilmiştir. Bu mezarların en fazla görüldüğü Anakara'da toplam 139 tholos mezar yer almaktadır. Bu mezarların kurulumunda belirlenen yer seçiminde jeolojik ve topografik değişkenler; yumuşak ana kaya, yamaç olup olmaması, yükseklik ya da düzlükte olmaları, kültürel değişkenler; anıtlara, saraya veya yerleşim yerlerine yakınlık-uzaklıktır. Yer seçimi belirlemede yol güzergâhlarının, manzarada görülebilir alanlarda olmasının, saraya ve yerleşim yerlerine olan mesafelerinin özellikli tercih sebepleri arasında olmasının en temel sebebi bu mezarların kimler için inşa edildiği ile ilgilidir. Tespitlerimiz sonucunda bu mezarların konumlandırılmış oldukları alanlar yukarıdaki kriterler gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Bu kriterler doğrultusunda sayılabilir miktarda olan Myken Tholos Mezar anıtlarının elit statüsündeki kişiler için inşa edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu kişiler bazen direk sarayla bağlantılı kişiler olabileceği gibi bazen de yakınındaki yerleşim yerinde yaşayan seçkin kimseler olabilir. Saraylara yakın alanlarda inşa edilmiş olan mezarların boyut olarak çok daha büyük ve işçilik açısından çok daha muazzam olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan saraylardan uzak, ancak yerleşim yerleri ile bağlantılı olan

mezarların inşasında ise boyutsal anlamda değişiklik göstermesine karşın temel özellikler açısından hiçbir farklılık görülmemektedir. Elit statüsündeki kişilere ait olan bu mezarlar bazen yerleşim yerlerinden ve saraydan uzak alanlarda inşa edilmiştir. Bu alanların seçiminde ise manzarada görünürlük ve yol güzergâhları üzerinde olmaları etkin olmuştur. Mykenli ustalar mezarın inşasından kurulacağı yere kadar tüm ayrıntılar üzerinde belirli bir program çerçevesinde hareket etmiştir. Mezarın boyutunun saray merkezinden uzaklaştıkça daha küçük olarak inşa edildiği ve küçük tholos mezarların sosyal durum, zenginlik veya politik güç açısından farklı bir gruba işaret ettiği düşünülmektedir. Mykenai kent merkezi çevresinde yer alan 9 tholos mezar düşünüldüğünde, mezarların büyüklüğü, işçiliği ve maliyeti ile saraydan uzak ancak sosyal statüsü yüksek elitler için inşa edilen küçük boyutlu mezarların işçilik ve maliyetindeki farklılıklar zenginlik ve politik gücün görsel kanıtıdır. Bununla birlikte bu mezarlarda bulunan buluntular da bu düşünceyi destekler. Thessalia Bölgesi'nde ise bir mezar haricinde büyük tholosların hepsi Volos'un doğusundaki denize yakın alanda küçük boyutlu tholoslar ise Kuzey Thessalia'da Rachmani'de yer almaktadır. Büyük boyutlu tholos mezarların denize yakın alanlarda olması ise Geç Hellas Dönem'de alanın etkin bir rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Bu Ege bölgesiyle daha fazla iletişimde olan kıyı kentlerinin ekonomik yapısıyla da alakalıdır. Bu sebeple Thessalia'daki kıyı kentlerinin etkinliği iç bölgelere gidecek ticaretin kontrolünü elinde tutmasıyla alakalıdır. Kuzeybatı Peloponessos, Phokai ve Epirus'daki tholos mezarlar da kıyıya yakın yerlerde yer almaktadır. Adalarda yer alan tholos mezarlar ise tamamen bölgeler arası ticaret faaliyetlerinin kanıtı olarak görülmelidir. Tenos Tholos Mezar içerisinde ele geçen Anakara'dan ithal Myken malzemeleri Anakara ile ilgili olan bağlantıyı ve iletişimi iyi şekilde göstermesi açısından önemlidir. Adalarda yer alan mezarlar denizcilik faaliyetlerinin varlığını ortaya koymakla birlikte Anakara'dan Küçük Asya'ya ya da Kıbrıs'ın doğusuna geçebilmek için gemilere gerekli olan durağı sağlamaktadır. Bu sebeple mezarların yol güzergâhları, saraya yakınlığı ve kıyılarda olması anlaşılabilir bir durumdur.

Bölgesel olarak karşılaştırma yapmak istediğimizde Myken Tholos Mezar anıtlarının en çok görüldüğü iki bölge karşımıza çıkmaktadır. Bu bölgeler Messenia ve Girit'tir. Bu iki

bölgede inşa edilen tholos mezarların hepsinde benzer kriterlerin göz önüne alındığı tespit edilmiş ve farklı bölgeler olmasına karşın aynı kültürel kimliğin yaratısı olduğu anlaşılmıştır. Bu mezarların elit statüsündeki kişiler için inşa edildiğini, mimari detaylardan ve mezarın yapısal özelliklerinden anlamamıza karşın bu durumu destekleyen çeşitli metinsel kaynaklar da bulunmaktadır. Tabletlerden elde edilen verilerden merkezi bir bürokratik idari sisteme sahip olan Myken toplumunun yönetici sınıfa ait unvanları bu mezarlarla ilişkilendirilebilir. Linear B tabletlerinde yer alan yönetici sınıfa ait unvanlardan ve mezarların boyutlarından yola çıkarak bu politik sistem içerisinde en büyük boyutlu mezarların *wa-na-ka, ra-wa-ke-ta* ve *Te-ra-ta*'lar için inşa edildiğini düşünmekteyiz. Elit statüsündeki kişiler için inşa edilmiş olduğunu düşündüğümüz bu mezarlar yalnızca politik güç göstergesi olmanın yanı sıra sosyal statü ve ekonomik güce sahip kişiler için de bir belirteçtir. Erken dönem tholos mezarlar sosyo-ekonomik zenginlik göstergesi olarak değerlendirilirken daha sonraki mezarlar ise büyüyen saray kontrolünün belirtileri olarak görülmektedir. Diğer taraftan bu mezarları inşa edenler hakkında elimizde net veri olmamasına karşın yapılarla ilgili kullanılan mesleki unvanlardan dört örnek bulunmaktadır. Tabletlerde geçen bu meslek gruplarının bir inşaat okulu gibi çalışıp çalışmadığı konusu henüz bir açıklık kazanmamıştır. Olasılıkla saray merkezlerine yakın alanlarda yapılan tholos mezar anıtları saraya bağlı ve giderleri saray tarafından karşılanan bu meslek grupları tarafından yapılmıştır. Bu unvanlardan *Te-ko-to* (τέκτων, "yapı oluşturucu/inşaatçı") ise Pylos, Knossos ve Thebes'de bulunan tabletlerde tespit edilmiştir. Bu anlamda tüm bölgelerdeki inşa faaliyetlerinde bir *Te-ko-to*'nun olduğu söylenebilir.

Mykenli ustalar tarafından inşa edilen bu mezarlar hakkında araştırmacılar çeşitli maliyet ve iş gücü hesaplama önerilerinde bulunmuş olmalarına karşın verilerin hepsine ulaşılamamasından dolayı net bir sonuç elde edilememiştir. Ancak mimari enerji ve volumetrik hesaplamalarda temel dört verinin analizi ile çeşitli sonuçlara ulaşılır. 1: Tedarik, malzemenin toplanması veya çıkarılması. 2: nakliye, malzemenin çıktığı yerden inşaat alanına hareketi. 3: üretim, malzemenin ham halinden daha kullanışlı bir şekle dönüştürülmesi. 4: montaj, malzemenin yapıya dâhil edilmesi ve gerekli son tamamlamalar. Yapının ölçülen hammaddelerin her biri için ve gereken iş gücü maliyeti

için bu yapım aşamaları vardır. Daha sonra bir hammaddenin geçtiği her aşamanın maliyetlerini tahmin etmek için çeşitli kaynaklardan çalışma oranları (kişi/saat olarak) alınır. Atreus Tholos Mezar'ı için kabaca yapılan hesaplama sonucunda bu mezarların kraliyet projesi olarak, doğrudan saray tarafından yönetilen ve erzakla ödüllendirilen bir işgücü tarafından inşa edildiği fikri kabul edilebilir.

Elit statüsündeki kişiler için inşa edilen bu mezarlarda çeşitli kült uygulamalarının varlığını görmek de mümkündür. Myken'deki kült uygulamaları ailenin üyeleri tarafından gerçekleştirilen ve nesiller boyu süren düzenli ve sabit aralıklarla ölüler için gerçekleştirilen hizmet olarak tanımlanabilir. Bu kült uygulamaları dromoslarda boş bulunan küçük nişler, kurban çukurları, ateş izleri ve mezarda bulunan ölü yemeği ile ilişkili kalıntıların varlığından anlaşılmıştır. Tholos mezarlarda kült uygulamalarına ait izler yapıda dromos, stomion ve mezar odasında karşımıza çıkmaktadır. Ölü kültü ve ritüllerle ilgili bize veri sunan örneklerin başında buluntular gelmesine karşın aslında tholos mezarın mimari yapısı ritüeller ve kültler için asıl düzenlemenin ortaya konulduğu alanlardır. Tholos mezarların inşasında, büyük toplantılar için bir cenaze alanı yaratma güdüsü vardır[726]. Böylelikle büyük buluşmalar için bir cenaze alanı oluşturulmuş olacak ve geniş mezar odaları ile birlikte daha büyük toplantılara ev sahipliği yapabilecektir. Anlaşılacağı üzere tholos mezarlar mezarlıklarda ya da inşa edildikleri tekil alanlarda bir toplanma alanı görevi de görmektedir.

Mezarlarda farklı dönemlerde uygulanan kült uygulamaları aynı zamanda mezarın ikincil kullanımıyla ilgili de fikir vermektedir. Uzun süreler boyunca ayakta kalan Myken Tholos Mezar anıtlarında ikincil kullanımlara ait birtakım izler mevcuttur. Yapılan radyokarbon analizleri de Myken Tholos Mezar anıtlarında ikincil kullanımların olduğunu ispatlamaktadır. Bu ikincil kullanımlar kimi zaman aynı aileden olan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olabileceği gibi kimi zaman yapının hazır mezar yeri olarak görülmesiyle de ilgilidir. Analiz yapılmaksızın mezarların ikincil kullanımlarına ilişkin veriler ise mezar buluntuları ile sağlanmaktadır. Mykenli ustalar tarafından olasılıkla uzun süreli bir planlamanın sonucunda işçiliği ve sağlamlığı ile sonraki nesillere kalması amacıyla inşa

[726] Boyd 2002.

edilen Myken Tholos Mezar anıtları uzun süreler boyunca kullanım görmüş ve ikincil kullanımlara da ev sahipliği yapmıştır. Kendi dönemi içerisinde elit statüsündeki kişilere hizmet etmenin yanı sıra sosyal statünün, toplumsal sınıfın, politik ve ekonomik gücün de göstergesi olarak yerini almıştır. Kendinden sonraki dönemlerde statükonun devam ettirilmesi dönemin politik ya da ekonomik olgularından farklı olarak yapısal bir statükoyu devam ettirme çabası görülmektedir. Yapısal olarak benzer mezarlar GH III C'nin sonrasında Erken Demir Çağ içerisinde de boyut olarak farklılık göstermesine karşın form açısından varlığını devam ettirmiştir. İkincil kullanımlarla ilk inşa dönemi Geç Hellas Dönemi olan mezarların dışında Erken Demir Çağ içerisinde aynı form özelliklerine sahip mezarlar da inşa edilmiştir. Benzer şekilde, Kiklad Adaları'nda, Girit Adası'nda ve Kıbrıs Adası'nda Geç Bronz Çağ örneklerinden daha özensiz şekilde inşa edilmiş Erken Demir Çağ tholos mezarları karşımıza çıkmaktadır. Erken Demir Çağ'da yeni kurulan topluluklar, Bronz Çağ içinde gelişen zengin saray geçmişini taklit eden mezar geleneklerinin yerel örneklerini sergilemişlerdir. Bu mezarlar bir öykünmenin ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Güneybatı Anadolu'da ise Myken Tholosları ile yapısal olarak benzerlikler kurabildiğimiz Pedasa ve Termera taş Tümülüslerinin varlığı belirli mimari özelliklerin farklı tiplerde de uygulanabiliğini ortaya koymak açısından önemlidir. Aynı zamanda bu bölgede yer alan mezarların daha çok Girit bölgesinde inşa edilmiş olan mezarlarla benzerlik gösterdiği ve belki de taş Tümülüslerin öncülerinin Girit olabileceğini önermekteyiz. Bununla birlikte unutulmamalıdır ki kültürler kendinden önceki kültürlerden etkilenebileceği gibi kendinden sonra gelen kültürleri de etkiler böylece yapısal olarak bir başka kültürden öğrenilenleri kendi yerel gelenekleri içerisinde sentezleyerek yerel kimliğin oluşmasını sağlar. Myken Tholos Mezar anıtlarına baktığımızda ise süreç içerisinde çeşitli aktarımlarla elde ettiği bilgi birikiminden yola çıkarak başlı başına kendi anıtsal mimari üslubunu ortaya koyduğunu ve anıtsal formu yarattığını daha sonraki dönemlerde ise farklı mezar tiplerinde belirli teknik öğretilerini ya da ihtiyaç doğrultusunda gelişen aynı mimari gereksinimler ile benzerlikler sunduğunu görmek mümkündür.

KATALOG

Kat. No. 1

Adı ve Yeri: Kyklopien Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 4.1

Ölçüler: Oda: Çap 8 m, K. Yük. 4,50 m; Stomion: Yük. 3 m, Gen. 1,40 m, Der. 3,40 m; Dromos: Uz. 12-13 m, Gen. 2 m

Tanım: Mykenai kent merkezinin 600 m güney batısında yer alan Kalkani tepesinin kuzeyine doğru uzanan bir tepenin batı yamacında bulunan mezarın dromosu batıya bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Orijinalinde tümülüsle kapatılmış olan mezar yapısı lento seviyesine kadar korunmuştur. Kısmen tahrip olan dromosun net uzunluğu bilinmemektedir. Yan duvarlarla desteklenmiş olan dromos stomiona doğru hafif bir daralma göstermektedir. Stomion ve mezar odasının duvarlarında konglomera, kireçtaşı ve yerel taşlar kullanılmıştır. Stomion duvarlarının köşelerinde ve alt kısımlarında daha büyük dörtgen formlu taşlar kullanılmıştır. Lento kabaca düzeltilmiş büyük boyutlu 3 konglomera bloktan oluşmaktadır. Mezar odasının duvarı düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş ve araları ufak taşlarla doldurulmuş farklı boyutlardaki çok köşeli taşlarla inşa edilmiştir. Kubbe kısmı göçmüş olan mezar odasının yüksekliği orijinalinde 8 m olarak hesaplanmıştır. Oda zemini anakayanın kabaca düzleştirilmesiye oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Uzun süreli kullanım görülen mezarda ele geçen seramiklerin en erkenleri GH II dönemine aittir. Çoğunluğu da oluşturan bu seramikler ilk inşa evresi olarak GH II dönemini göstermektedir.

Yayınlar: Wace 1921-1923: 287-292; Wace 1949: 42-43; Mylonas 1966 119; Pelon 1976: 157-158, Th. 1A, Lev. LVII; Dickinson 1977 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 150; French 2002: 41.

Kat. No. 2

Adı ve Yeri: Epano Phournos Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 4.2, 89.2, 99.1

Ölçüler: Oda: Çap 11 m, K. Yük. 5 m; Stomion: Yük. 4,5 m, Gen. 2 m, Der. 5 m; Dromos: Uz. 10 m, Gen. 4-5 m

Tanım: Kyklopien Tholosunun 150 m doğusunda, Kalkani tepesinin zirvesine yakın olarak inşa edilmiştir. Dromosu güneybatıya bakmaktadır. Mezarın kubbe kısmı, kubbenin üstünü kaplayan tümülüs ve stomionun iç batı köşesi göçmüştür. Dromostaki yoğun tahribattan dolayı kesin uzunluğu bilinmemektedir. Stomionun cephesi büyük konglomera ve kireçtaşı bloklarla inşa edilmiştir. Lento farklı boyutlarda 5 adet büyük konglomera bloktan oluşturulmuştur. Mezar odasının korunan yüksekliği 5 m olmakla birlikte orijinal yükseklik 10 m civarında olmalıdır. Mezar odası duvarı çok köşeli kireçtaşı blokların bir araya getirilerek aralarına taş ve kil parçalarının sıkıştırılmasıyla inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın kazısı sırasında Saray Stilinde bir kap parçası bulunmuş ve mezar yapısı GH IIA dönemine tarihlendirilmiştir. Daha sonraki araştırmalar sonucunda bu tarihi doğrulayan çok sayıda seramik parçaları ele geçmiştir.

Yayınlar: Wace 1921-1923: 292-296; Wace 1949: 45-46; Wace & Hood 1953: 69-83; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 158-159, Th. 1B, Lev. LVII; Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 150.

Kat. No. 3

Adı ve Yeri: Aegisthos Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 5.1, 88.2, 95.1, 97.2

Ölçüler: Oda: Çap 13 m, K. Yük. 8 m; Stomion: Yük. 5 m, Gen. 2 m, Der. 4-5,80 m; Dromos: Uz. 22 m, Gen. 4-5 m

Tanım: Mykenai kent merkezinin 100 m batısında Kalkani tepesinin yamacında inşa edilmiş mezarın dromosu güney doğuya bakmaktadır. Yamaçta açılan 8 m derinliğindeki oyuğa inşa edilmiş olan mezarın kubbesi su

geçirmez kil ile kaplanmış üstüne de toprak yığılarak tümülüs oluşturulmuştur. Mezarın dromosu oldukça tahrip olmuştur. Dromosun alt kısmı anakayadan üst kısımları ise kil harç ile sıkıştırılmış moloz taşlardan inşa edilmiştir. 22 m uzunluğundaki dromosun destek duvarlarının anakayadan kesilmiş alt bölümleri 1,50 m ile 1,80 m arasında değişen yüksekliktedir ve sıva ile kaplanmıştır. Aynı şekilde dromos zemini de ince bir kil tabakasıyla kaplanmıştır. Dromos tabanında yağmur sularının birikmesini engellemek amacıyla 0,40 m genişliğinde ve 0,50 m derinliğinde bir kanal açılmıştır. Bu kanal dromos duvarı boyunca devam ettikten sonra, bir kıvrımla doğuya doğru dromos bitiminde yer alan köşe bloğunda son bulur. Stomion duvarları yukarı doğru hafifçe daralan bir forma sahiptir ve kil harç kullanılan moloz taşlardan inşa edilmiştir. Yapının cephesinde gerçekleştirilen kazılar sonucunda stomion ön tarafına işlenmiş dörtgen bloklardan bir bölüm eklendiği ve 4 m olan derinliğin 5,80 metreye çıkartıldığı anlaşılmıştır. Stomionun söve kısmı oldukça iyi korunmuştur. Söveyi oluşturan bloklar dikdörtgen formlu konglomera bloklardan oluşan temeller üzerinde yükselmektedir. Lento 2 adet kireçtaşı ve 1 adet konglomera bloktan oluşturulmuştur. Cepheden hafifletme üçgeni görülmesine karşın mezar odasından bakıldığında hafifletme üçgeninin kapalı olduğu görülmektedir. Oda farklı boyutlarda kabaca düzeltilmiş dörtgen kireç taşları kullanılarak inşa edilmiştir. Duvar taşlarının araları yeşil kil ve poros parçalarının yoğun karışımıyla sıkı bir şekilde harçlanmıştır. Stomion zemininden biraz daha yüksek seviyede inşa edilmiş oda zemini anakayadan oluşturulmuştur. Oda girişinin hemen önünde yer alan poros blokların odanın etrafını saran bir oturma sırası olabileceği önerilmiştir. Kubbe kısmı göçmüş olan mezar odasının orijinal yüksekliğinin 13 m olabileceği önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın kazısı sırasında giriş bölümlerinde Orta Hellas seramikleri bulunmuştur. Hafiri tarafından bunların dışarıdan gelmiş olduğu kabul edilmiştir. Az sayıdaki GH I seramiği ve yoğun ele geçen GH II seramiği

sebebiyle mezar yapısının GH I sonunda inşa edildiği ve GH II evresinde de kullanım gördüğü ve özellikle bu evrede ikinci fasadın eklenmiş olduğu önerilmiştir.

Yayınlar: Wace 1921-1923: 296-316; Wace 1949*:* 38-39; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 159-162, Th. 1C, Lev. LIX; Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Wright 1987: 174; Mountjoy 1993: 10, 150; French 2002: 41.

Kat. No. 4

Adı ve Yeri: Kato Phournos Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 5.2, 92.1, 94.2, 100.1

Ölçüler: Oda: Çap 10 m, K. Yük. 5 m; Stomion: Yük. 4 m, Gen. 2 m, Der. 4 m; Dromos: Uz. 12 m, Gen. 4 m

Tanım: Mezar Mykenai şehir merkezinin 500 m batısında Kalkani tepesinin kuzey kesiminde zirvede yer almaktadır. Mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Mezar lento seviyesine kadar korunmuştur. Dromos araları kil harçla sıkıştırılmış poros bloklarla yapılmış yan duvarlara sahiptir ve dromosun batı ucunda dromos girişi sadece bir sıra temeli korunan kare şeklinde biçimlendirilmiş poros bloklarla kapatılmıştır. Stomion araları kil harç ile doldurulmuş dörtgen konglomera bloklarla inşa edilmiştir. Stomion zemini ana kaya kesilerek oluşturulmuş ve sıva ile sıvanmıştır. Lento 3 adet büyük bloktan oluşur, ancak üst kısmı korunmadığı için hafifletme üçgeninin varlığı net olarak bilinmemektedir. Mezar odası duvarı alt kısmı dikdörtgen büyük bloklar, üst kısmı ise dörtgen kireçtaşı ve konglomera bloklarla inşa edilmiştir. Duvardaki blokların aralarına küçük taşlar sıkıştırılmıştır. Mezar odasının zemini de aynı stomionda olduğu gibi ana kaya kesilerek ve sıva ile kaplanarak oluşturulmuştur. Mezar odasının güneyinde 5 m uzunluğunda, 2 m genişliğinde ve 1 m'den fazla derinlikte bir çukur bulunmaktadır. Mezar odasının orijinal yüksekliğinin 9 m olabileceği önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın kazısı sırasında bulunan Saray Stili seramik parçalarına göre mezar GH IIA dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Tsountas & Manatt 1897: 124-126; Wace 1921-1923: 320-325; Wace 1949: 44-45; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 163-164, Th. 1E, Lev. LX; Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 150.

Kat. No. 5

Adı ve Yeri: Panagia Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 6.1, 90.2, 95.2, 96.1, 102.2

Ölçüler: Oda: Çap 8 m, K. Yük. 6 m; Stomion: Yük. 3,40 m, Gen. 2 m, Der. 3 m; Dromos: Uz. 12 m, Gen. 3 m

Tanım: Atreus Tholos mezarının 150 m kuzeybatısında bulunan mezar yakınındaki bir kiliseden dolayı Wace tarafından Panagia Tholosu olarak adlandırılmıştır. Mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Dromos kuzey duvarı, yapı cephesinin bir kısmı ve mezarın kubbesi çökmüştür. Mezarın dromos yan duvarları kabaca işlenmiş dikdörtgen şekilli moloz taşların kil harç ve aralara küçük taşların sıkıştırılmasıyla inşa edilmiştir. Dromos zemini yatay düzenlemeye sahiptir. Stomion, düzenli şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen şeklindeki konglomera bloklardan inşa edilmiştir. Bu blokların aralarındaki boşluklar kil sıva ile kaplanmıştır. Lento 2 adet konglomera bloktan oluşmaktadır. 3,70 m uzunluğunda, 1,88 m genişliğinde ve 0,52 m yüksekliğindeki iç blok kubbe eğimine uyacak şekilde biçimlendirilmiştir. İçteki bloğun iki kenar kısmı mezar odası duvarı taşları ile tam bir uyum sağlayacak şekilde kanca şekline getirilmiştir. Yapının cephesinde sövenin her iki tarafında konglomera bloklar yer almaktadır. Lento üzerinde kiriş bloğu yer almaktadır. Kiriş bloğu üzerinde kare şeklinde biçimlendirilmiş 2 sıra taşlardan oluşan yerde hafiflet üçgenine ait bir düzenlemenin olduğu anlaşılmaktadır. Mezar odası dörtgen şekilli işlenmemiş kireçtaşı bloklardan oluşmaktadır

ve bloklar arasında kalan boşluklar küçük taşlar ve kille doldurulmuştur. Oda zemini düzleştirilmiş anakayadan oluşturulmuştur. Mezar odasının orijinal yüksekliği 8 m olarak önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda yapının dolgusunda GH II dönemine ait seramik parçaları bulunmuş ve yapı bu döneme tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Wace 1921-1923: 316-320; Wace 1949: 33-34; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 162-163, Th. 1D, Lev. LX; Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 150.

Kat. No. 6

Adı ve Yeri: Aslan Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 6.2, 100.2

Ölçüler: Oda: Çap 14 m, K. Yük. 7 m; Stomion: Yük. 5,40 m, Gen. 2,60 m, Der. 5 m; Dromos: Uz. 22 m, Gen. 5,40 m

Tanım: Mykenai kent merkezinin ana girişinde bulunan Aslanlı Kapı'ya 100 m uzaklıkta sur yakınında yer alan mezarın dromosu kuzeybatıya bakmaktadır. Mezar lento seviyesine kadar korunmuştur. Dromos duvarları içte moloz taşlar dışta ise kaplama olarak kullanılmış poros bloklarla oluşturulmuştur. Bloklar arasında kalan boşluklar ise kil sıva ile kaplanmıştır. Dromosun batı ucunda hala görünür durumda olan poros blok olasılıkla dromosun kuzey ucununun kapatılmış olduğuna işaret etmektedir. Stomion büyük konglomera bloklardan inşa edilmiştir. Orijinalinde 4 adet olan lento bloklarından günümüzde 3 tanesi in situ durumdadır. Üzerinde kapı mil yuvasının iki deliği bulunan 4. lento bloğu dromosta bulunmaktadır. Dromos ve stomion zemini anakayanın düzlenip sıvayla kaplanmasıyla oluşturulmuştur. Yapı cephesi dörtgen konglomera bloklarla inşa edilmiş ve poros bloklarla kaplanmıştır. Bu blokların aralarında kalan boşluklar sıva ile doldurularak yapının güçlenmesi sağlanmıştır. Yapı cephesi 2 adet ince ve dikey kapı çerçevesi ile dekore edilmiştir. Mezar odasını oluşturan duvarların iç temelleri

büyük dörtgen şeklinde biçimlendirilmiş konglomera bloklardan oluşmaktadır. Ayrıca iç cephede stomion duvarlarını oluşturan büyük blokların her iki yana doğru devam etmiş olduğu görülmektedir. Mezar odasının korunan blokları arasında araları küçük taşlarla oldukça düzenli bir şekilde yerleştirilmiş dikdörtgen kireçtaşı bloklar bulunmaktadır. Odanın zemini ilk kazı çalışması sırasında görülen yer yer kızıl renkli kireç sıvayla kaplı düzleştirilmiş anakayadan oluşmaktadır. Odanın doğu kısmında üç büyük çukur yer almaktadır. Bunlardan ikisi basit oyuklardır. Biri 5,60 m uzunluğunda, 2 m genişliğinde ve 3 m derinliğindedir. Diğeri ise 2,40 m uzunluğunda 1 m genişliğinde ve 3 m derinliğindedir. Sonuncusu ise poros levhalardan oluşturulmuş taş sanduka mezardır. Bu mezar 2,40 m uzunluk, 1 m genişlik ve 2 m derinliğe sahiptir. Mezar odası orijinal yüksekliğinin 15 m olabileceği önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar odasında bulunan alabastron parçaları ve Saray stili kap parçalarına göre mezar GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Tsountas & Manatt 1897: 124-126; Wace 1921-1923: 325-330; Wace 1949: 39-40; Wace 1955: 180; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 164-166, Th. 1F, Lev. LXI; Dickinson 1977: 62-63; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 149.

Kat. No. 7

Adı ve Yeri: Genii Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 7.1, 90.1, 93.3, 95.3, 96.2, 97.2, 102.1, 103.1b, 104.1d

Ölçüler: Oda: Çap 8,40 m, Yük. 8 m; Stomion: Yük. 3,40 m, Gen. 2 m, Der. 3,40 m; Dromos: Uz. 16,60 m, Gen. 2,60 m

Tanım: Mezar Mykenai kent merkezinin güneybatısında Kyklopien Tholos Mezarın 50 m kuzeyinde yer almaktadır. Mezarın korunma durumundan dolayı İngiliz arkeologlar tarafından mezara ‘Perfect Tholos’ denmiştir. Dromos kuzeybatıya bakmaktadır ve dromos girişi dörtgen poros bloklaran yapılmış bir duvarla kapatılmıştır. Bu kapatma duvarı kuzey ve

güneye doğru da aynı doğrultuda devam eder. Dromos yan duvarları kil harç kullanılmış moloz taşlardan inşa edilmiştir. Temel kısmında ise konglomera bloklar kullanılmış ve bir sıra kireçtaşı levha ile kaplanmıştır. Cephe ve stomion işlenmiş dörtgen konglomera bloklardan yapılmıştır. Stomion 2 adet lento bloğuyla kapatılmıştır ve iç blok dıştaki bloğa göre daha büyüktür. Stomionun orta kısmında lento bloğunda çift kanatlı kapıya ait yuvalar gözükmektedir. Mezar odası tarafındaki lento iç bloğu mezar odası duvarları ile tam bir birleşme sağlaması açısından kenar kısmı kanca şeklinde biçimlendirilmiştir. Stomionun tabanında en az 3 konglomera bloktan oluşan eşik düzenlemesi tespit edilmiştir, ancak günümüzde bu konglomera bloklardan yalnızca 2 tanesi yerindedir. Eşik taşında kapı yuvalarının olmayışı eşiğin ahşap ya da bronz kaplama ile kaplandığına işaret etmektedir. Cephede lento bloğunun üstünde ve hafifletme üçgeninin altında 0,10 m çıkıntı yapan 0,20 m genişliğinde kornişler bulunmaktadır. Hafifletme üçgeni hem içte hem dışta poros bloklarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarları işlenmiş konglomera dörtgen bloklardan oluşturulmuştur. Duvar sıraları oldukça düzenlidir. Kubbesi korunan mezarda kubbe zirvesine doğru kullanılan blokların boyut olarak küçüldüğü gözlenmektedir. Ayrıca zirve kısmı dairesel bir taşla kapatılmıştır. Mezar odası ve stomion tabanı sıva ile kaplanmıştır. Oda içerisinde 3 tane mezar çukuru bulunmaktadır ve bunlardan en büyüğü odanın güneyinde yer almaktadır. 4 m uzunluk 1 m genişlik ve 1,60 m derinliğindedir. Büyük kireçtaşı kapatma blokları insitu ele geçmekle birlikte mezar çukuru boş bulunmuştur. Diğer iki mezarın ölçüleri de 2 m uzunluk 1 m genişlik ve 1,60 m derinlik ile birbirine yakındır. Yine kireçtaşı ve konglomera bloklarla kapatılan mezar çukurları boş bulunmuştur. Oda tabanında bulunan küçük buluntuların arasında ele geçen küçük kaplama levhalar üzerindeki adak yapan Genii tasvirleri mezara ismini vermiştir.

Tarihlendirme: Mezar mimari özellikleri ve seramik buluntuları ile GH III'ün başlangıcına tarihlemiştir.

Yayınlar: Tsountas & Manatt 1897: 124-126; Wace 1921-1923: 325-330; Wace 1949: 39-40; Wace 1955: 180; Mylonas 1966: 119; Pelon 1976: 166-167, Th. 1G, Lev. LXII; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 10, 150.

Kat. No. 8

Adı ve Yeri: Klytemnestra Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 7.2, 91.1, 94.1, 101.1

Ölçüler: Oda: Çap 13,40 m, K. Yük. 8,55 m (restorasyon sonrası) 12,96 m; Stomion: Yük. 5,40 m, Gen. 2,70 m, Der. 5,40 m; Dromos: Uz. 37 m, Gen. 6 m

Tanım: Mykenai'de Aslanlı Kapının 120 m batısında yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Mezar kötü korunma durumu sebebiyle 1950 yılında restore edilmiştir. Hellenistik Dönemde dromos üzerine bir tiyatro inşa edilen mezar yapısının tümülüsüne ait destek duvarı 19 yy. çalışmaları sırasında görülmüştür. Yaklaşık 30 m yarıçapa sahip olduğu belirtilen tümülüs destek duvarı kısmen kazıldığı için bugün görülmemektedir. Dromosun giriş kısmı poros bloklardan bir duvarla kapatılmıştır. Kapatma duvarı dromosun her iki yanında 4 m daha devam etmektedir. Dromos yan duvarları dörtgen konglomera bloklarla inşa edilmiştir. Restorasyon çalışmaları sırasında dromos doğu duvarı sökülmüş ve arkasında sarı kille karışık moloz dolgu açığa çıkmıştır. Bu dolgunun arkasında ise kil harçlı moloz bir destek duvarı yapıldığı görülmüştür. Cephede dörtgen konglomera bloklar kullanılmıştır. Kapı girişini çevreleyen çift kademeli çerçevenin her iki yanında jips taşından yapılmış yivli yarım sütunlar bulunmaktadır. Bu yivli sütunlardan bir tanesinin bir parçası orijinal yerinde durmaktadır. Duvara bitişik sütun 0,39 m çapında olup aşağı doğru daralmaktadır. İki parça halinde

konglomeradan yapılmış yarım daire formundaki sütun kaideleri de yerlerinde durmaktadır. Sütunların üst tarafında sütunların başlık seviyesinin üzerinde çıkıntı yapan bir blok abakus formu oluşturmaktadır. Bunların arasında ise mavi kireçtaşı blok üzerine alçak kabartma yapılmış disk motiflerinden oluşan bir friz ve onun da üzerinde spirallerle bezeli yeşil taştan oluşan bir bant bulunmaktadır. Lento üzerindeki hafifletme üçgeni renkli taşlarla bezenmiştir ve her iki yanında cephenin üzerine kadar uzayan bezemeli plaster bulunmaktadır. Cepheye bitişik olan bu plasterler alttaki sütunlara göre daha az çıkıntı gösterirler. İşlenmiş konglomera bloklardan inşa edilmiş olan stomion 3 adet lento bloğuna sahiptir. Orta lento bloğunun alt yüzünde ahşap bir kapıya ait kapı dönme yuvası bulunmaktadır. Eşik taşında ise kapı yuvası bulunmamaktadır ancak, 4 farklı çıkıntı olması eşiğin muhtemelen bronz bir kaplamaya sahip olduğunu göstermektedir. Kazı esnasında stomionun cephede bir kapatma duvarı ile kapatıldığı gözlenmiştir. Cephenin önünde dromos tabanında 3 m uzunluk 1,20 m genişlik ve 1 m derinlikteki bir çukurda bir kadına ait mezar açığa çıkartılmıştır. Mezar odasının 4 m kalınlığındaki duvarı işlenmiş dikdörtgen konglomera blokların düzenli sıralar izleyecek şekilde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Lento seviyesinde ise 13 büyük dikdörtgen kireçtaşı bloğun oluşturduğu bir halka sırası bulunmaktadır ve bu sıra kubbenin daha iyi desteklenmesi için yapılmış olmalıdır. Mezar odası tabanının merkezinde oval bir çukurdan başlayan 0,75 m derinliğinde ve 0,35 m genişliğinde bir kanal dromosun girişine kadar uzanır. Üstü taş levhalarla kaplanmış bu kanal olasılıkla fazla suyun dışarı atılması için kullanılmıştır.

Tarihlendirme: Mezar GH III'ün başlangıcına MÖ 1300 yıllarına tarihlendirilmiştir. Mylonas ise mezarı MÖ 1220 yıllarına tarihlendirmiştir.

Yayınlar: Perrot & Chipiez 1894: 641-647; Tsountas & Manatt 1897: 122-124; Wace 1921-1923: 325-330; Wace 1949*:* 39-40; Wace 1953: 5-7; Mylonas

1966: 122-125; Pelon 1976: 167-171, Th. 1H, Lev. LXV; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35-36; Mountjoy 1993: 17-18, 80, 149.

Kat. No. 9

Adı ve Yeri: Atreus Tholos Mezar Argolis, Mykenai

Levha: 8.1, 8.2, 9.1, 9.2, 91.2, 95.4, 97.1, 101.2, 103.1d, 103.2, 104.2c

Ölçüler: Oda: Çap 14,60 m, Yük. 13,20 m; Stomion: Yük. 5,43 m, Gen. 2,70-2,45 m, Der. 5,40 m; Dromos: Uz. 36,45 m, Gen. 6 m

Tanım: Aslanlı Kapının 500 m güneybatısında yer alan tholos mezarın doğuya bakan dromosu vardır. Oldukça iyi korunmuş olan mezarın tümülüsü 1,50 m kalınlığında su geçirmez kil tabakasına sahiptir. 1 m yüksekliğindeki tümülüs destek duvarı kubbenin tepesine 25 m mesafede tholos mezarı komple çevirmektedir. Dromosun giriş kısmı bir duvarla kapatılmıştır. Cepheden başlayarak dışa doğru hafif eğim gösteren dromos tabanı sıkıştırılmış sarı kille kaplıdır. Dromos yan duvarlarının yüksekliği cephede yaklaşık 10 m'dir ve dromos eğimi ile birlikte azalmaktadır. Dromos büyük işlenmiş dörtgen konglomera bloklardan inşa edilmiştir. Burada kullanılan blokların bazılarının yeniden kullanıldığı düşünülmektedir. Dromos kuzey duvarda 6 m uzunluk, 2 m genişlik ve 1 m yükseklikte lento bloğu olarak biçimlendirilen bloğun duvar bloğu olarak kullanıldığı yeniden kullanımı göstermektedir. Dromos yan duvarları sarı kille sıvanmıştır. Aynı zamanda duvarlarının arkasında sarı kil tuğlalar kullanılmıştır. Dromosun büyük bir bölümü anakayanın kesilmesiyle oluşturulmuştur, ancak dromosun dış bitimi yamaçtaki kesinti sebebiyle inşa artıklarıyla teraslanmıştır. Mezarın cephesi işlenmiş dikdörtgen konglomera bloklardan oluşturulmuş ve oldukça yoğun bir bezemeye sahiptir. 2 kademeli bir kapı çerçevesinin her iki yanında cepheye kenetlenmiş yeşil taştan yarım sütunlar bulunmaktadır. Sütunlar üç kademeli bir düzenlemeye sahip dikdörtgen konglomera kaideler üzerinde yer almaktadır. Sütun gövdeleri ekhinusa kadar zigzag

bezemelere sahiptir. Sütunların abakusları lento ile aynı seviyededir ve bunların üzerinde dörtgen plinthos bloklar ile onların arasında disk bezemesi içeren bir süsleme bandı bulunmaktadır. Bunun üzerinde ise spiral bezemeli diğer bir bant yer alır. Plinthosların aşağıdaki sütunlara benzer şekilde yarım sütun ya da plasterler taşımış olması mümkündür. Oldukça zengin bir bezemeye sahip olan cephenin orijinal görünümü hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür. Stomion tabanı kireçtaşı levhalarla kaplanmış ve 1,20 m genişliğinde iki konglomera bloktan oluşan bir eşik düzenlemesine sahiptir. Eşik üzerindeki çiviler eşiğin ahşap ya da bronzla kaplı olduğuna işaret etmektedir. Stomion içi düzenli sıralar izleyen dörtgen konglomera bloklardan inşa edilmiştir. Stomion yan duvarındaki dikey çivi hatları kapının ahşap çerçevesini sabitlemek amaçlıdır. Lento 2 adet büyük konglomera bloktan oluşur, içteki 8 m uzunluk 5 m genişlik ve 1,20 m kalınlığındadır. Lento alt yüzeyinde çift kanatlı bir kapıya ait kapı dönme yuvaları bulunmaktadır. 10,50 m yüksekliğinde ve 6 m genişliğindeki cephede hafifletme üçgeni bulunmaktadır. Hafifletme üçgeninin alt kısmında çıkıntılı bir korniş düzenlemesinin varlığını gösteren kırılmış taş sırası yer almaktadır. Mezar odası duvarı dörtgen konglomera bloklarla inşa edilmiştir ve 33 sıra bulunmaktadır. Kubbenin zirvesi kapak taşına doğru daralır ve kapak taşının içi yuvarlaklaştırılmış bir kemer görüntüsü verilecek şekilde oyulmuştur. Oda duvarının 3. sırasından başlayarak görülen delikler ve çivi kalıntıları iç kısmın muhtemelen bronz rozetlerle bezeli olduğunu göstermektedir. Anakaya kesilerek oluşturulmuş olan oda tabanı sıkıştırılmış beyaz renkli toprakla kaplanmıştır. Kuzey duvarda yan odaya açılan bir kapı yer almaktadır. 1,50 genişliğinde 2,40 derinliğinde ve 2,50 yüksekliğindeki kapı geçişi 2 adet lento bloğuna sahiptir. Üstünde hafifletme üçgeni yer alan lentonun ortasında çift kanatlı bir kapıya ait yuvalar ve stomionun yan duvarlarında ise ahşap kapı çerçevesini tutan dikey çivi delikleri görülmektedir. Eşik bulunmayan stomion 3 m

uzunluğunda ve kısmen toprakla kapatılmıştır. 6 m genişliğinde ve 6 m yüksekliğindeki yan oda anakayanın kesilmesiyle oluşturulmuştur. Oda tabanındaki bir çukurun hemen yanında 2 adet işlenmiş konglomera kaide bulunmuştur. Bunlar muhtemelen tavanı destekleyen bir payandaya aittir. Kuzeybatı köşede yer alan mezar çukuru herhangi bir buluntu vermemiştir.

Tarihlendirme: Mezarın teras dolgusu içerisinde çok sayıda GH III seramiği açığa çıkartılmıştır. Stomion eşiği altında da tespit edilen küçük buluntular GH III evresine aittir. Mezar mimari benzerlikler ve buluntulardan dolayı GH IIIA döneminde MÖ 1330 civarına tarihlenebileceği önerilmiştir. Mylonas ise MÖ 1250 yılı civarına tarihlenmesini önermiştir.

Yayınlar: Perrot & Chipiez 1894: 608-641; Tsountas & Manatt 1897: 117-122; Wace 1921-1923: 338-357; Wace 1949*:* 39-40; Wace 1953: 5-7; Mylonas 1966: 120-122, 133-134, 189-190; Pelon 1976: 171-175, Th. 1J, Lev. LXVIII, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII; Hope Simpson & Dickinson 1979: 35; Mountjoy 1993: 17-18, 63, 150; Como 2020: fig.2.

Kat. No. 10

Adı ve Yeri: Prosymna Tholos Mezar, Argolis, Mykenai

Levha: 10.1

Ölçüler: Oda: Çap 9,50 m, K. Yük. 6,50 m; Stomion: Yük. 4,40 m, Gen. 2 m, Der. 4,50 m; Dromos: Uz. 18 m, Gen. 2,90-3,15 m

Tanım: Prosymna Tholosu Euboia dağı yamacında Argos Heraion kutsal alanının 1 km kuzeybatısında bulunan nekropol alanında yer almaktadır. Mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Lento seviyesine kadar korunmuştur. Dromos yan duvarları iki farklı teknikte inşa edilmiştir. Batı kesimi düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş işlenmemiş sarı kil kaplı taşlardan, stomiona yakın kısımda ise işlenmiş dörtgen poros ve kireçtaşı bloklarla inşa edilmiştir. Dromosun girişi moloz taştan bir duvar ile kapatılmıştır. Stomionun üst iki sırası konglomera diğer kısımları poros bloklardan inşa

edilmiş ve birleşim yerleri sıva ile kaplanmıştır. Stomion dış bloklarına zemin seviyesine kadar inen kademeli bir kapı çerçevesi işlenmiştir. Stomion, yaklaşık 3 m kalınlığında moloz taştan bir duvarla kapatılmıştır. Lento 3 adet büyük konglomera bloktan oluşturulmuştur. Mezar odası duvarları araları sarı kille doldurulmuş moloz taşlarla inşa edilmiştir. Mezar odasının 14 m doğusunda ve güneyinde tümülüs destek duvarlarına ait kalıntılar tespit edilmiştir. Mezar odası tabanında çakıl taşlarından oluşturulmuş taban parçaları korunduğu için tüm tabanın bu şekilde düzenlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Zeminde üç adet mezar çukuru bulunmaktadır. Bu mezarlar çakıltaşları ve sarı kille çevrelenmiştir. Mezar 'a' 2,40 m uzunluğunda, 1,50 m genişliğinde, 1,20 m derinliğinde; 'b' 2,80 m uzunluğunda, 1,50 m genişliğinde, 1,25 m derinliğinde; 'c' 2,05 m uzunluğunda, 0,90 m genişliğinde ve 0,80 m derinliğindedir. Mezar odası orijinal yüksekliğinin 10 m olduğu önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda çeşitli tarih önerileri yapılmıştır. GH II dönemini, GH IIIA dönemi ve GH IIB-IIIA/1 dönemi bu önerilerdendir.

Yayınlar: Perrot & Chipiez 1894: 395-397; Wace 1921-1923: 330-333; Hope Simpson 1965: 14; Pelon 1976: 176-177, Th. 2, Lev. LXXX; Dickinson 1977: 62; Hope Simpson & Dickinson 1979: 38; Fitzsimons 2006: 165.

Kat. No. 11

Adı ve Yeri: Berbati Tholos Mezar, Argolis

Levha: 11.1

Ölçüler: Oda: Çap 8 m, K. Yük. 4,50 m; Stomion: Yük. 3,27 m, Gen. 1,60 m, Der. 3,86 m; Dromos: Uz. 8 m, Gen. 2,25 m

Tanım: Berbati Vadisi'nde yer alan Mastos Tepesi'nin yaklaşık 500 metre kuzeyinde Mykenai kentine giden yolun yakınındaki inşa edilmiş olan tholos mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Antik dönemde soyulan ve Roma Döneminde de yeniden kullanılmış olan tholos mezar bugün lento

seviyesine kadar korunmuş durumdadır. Dromosun girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Dromos genişliği giriş kısmında 2,25 m iken içe doğru genişler ve stomion önünde 2,50 m olur. Dromos duvarları araları küçük taşlarla doldurularak düz kireçtaşı levhalardan inşa edilmiştir. Mezarın cephesi profilli kaideler üzerinde poros bloklardan inşa edilmiştir ve birleşim yerleri sıva ile kaplanmıştır. Lento blokları in situ korunmamıştır. Stomion küçük taşlardan yapılmış 2,25 m yüksekliğinde ve 1 m genişliğinde bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası tabanı ince kil sıva ile kaplıdır ve girişin karşısında bir tane mezar çukuru bulunmuştur. Mezar odasının orijinal yüksekliğinin 8 m olduğu önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan Saray stili seramik parçalarından dolayı mezarın yakınında bulunan Dendra Tholos Mezarından biraz daha eski tarihli olduğu önerilmiştir. Mezarda bulunan Saray stili seramik kaplar GHII'ye tarihlendirilmektedir ancak bu kapların tarihi halen tartışmalı kabul edilmektedir. Son yapılan çalışmalarda ise Berbati Tholosu için GH IIIA/1 dönemi önerilmiştir.

Yayınlar: Karo 1935: 200-202; Wace 1936: 276-279; Hope Simpson 1965: 14; Pelon 1976: 177-178, Th. 3, Lev. CLVIII; Dickinson 1977: 62; Hope Simpson & Dickinson 1979: 29; Santillo-Frizell 1984: 25-44; Wells & Runnels 1996: 121.

Kat. No. 12

Adı ve Yeri: Dendra Tholos Mezar, Argolis

Levha: 11.2, 89.3

Ölçüler: Oda: Çap 7,30 m, K. Yük. 5,10 m; Stomion: Yük. 3,40 m, Gen. 1,70 m, Der. 4,70 m; Dromos: Uz. 17,90 m, Gen. 2,50-2,20 m

Tanım: Modern Dendra kentinin 1 km doğusunda yer alan mezar Midea yerleşimine ait olduğu düşünülen nekropolün güneydoğusunda yer almaktadır. Killi şist bir tepeye inşa edilen mezar batıya bakmaktadır.

Mezarın stomion ve dromos yan duvarları sağlamdır ancak, kubbesinin üst kısmı çökmüştür. Dromosun girişi yerel taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Dromosun 4 m ilerisinde yapılan bu kapatma duvarı doğuya doğru 1,50 m, batıya doğru ise 15 m devam etmektedir ve olasılıkla mezarı kaplayan tümülüsün destek duvarını oluşturmaktadır. Dromosun genişliği 2,50 m olmakla birlikte stomiona doğru daralarak 2,20 m olur. Dromos duvarları işlenmemiş yerel taşlarından yapılmıştır. Stomion büyük işlenmemiş taşların düzensiz bir şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur ve giriş kısmı bir duvarla kapatılmıştır. Kapı çerçevesi kabaca düzeltilmiş poros bloklardan yapılmıştır. 3 adet bloktan oluşturulan lentonun iç kısımdaki blok korunmuştur ve 2,40 m uzunluk, 0,35 m kalınlık, 1,40 m genişliğe sahiptir. Korunmamış olmakla birlikte hafifletme üçgeninin olduğu düşünülmektedir. Mezar odası duvarları kapı girişinde 4,20 m diğer tarafta 5,10 m yükseklikte korunmuştur. Mezar odası duvarı göçmüş olduğu için 0,80 m olarak ölçülen kalınlığa sahiptir temel kısımda ise bu kalınlık 1 m'dir. Duvarlar çok köşeli büyük ve dörtgen şekilli kırmızımsı şisttendir. Odanın temel taşları büyük üstte ise daha küçük taşlarla inşa edilmiştir. Mezar odasının tabanı ince kil sıva ile kaplanmıştır. Mezar içerisinde toplam 4 adet çukur bulunmaktadır. Bu çukurlardan 2 tanesi mezar olarak kullanılmıştır. Diğer 2 çukur adak için kullanılmıştır. Mezar odası zemininde 3 insana ait kemiklerin daha erken evreye ait olduğu daha sonra bunların çıkartılarak kral ailesinin gömüldüğü düşünülmektedir. Mezarlar buluntuları ve boyutlarıyla kral-kraliçe ve prensese ait olarak önerilmiştir. Mezar odası orijinal yüksekliğinin 7 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: İki farklı tarih önerisi getirilen mezarda ele geçen buluntular ışığında, Dendra tholosunun tarihi GH III başlangıcı ve GH IIIA/1 olarak önerilmiştir.

Yayınlar: Persson 1931: 8-70; Wace 1949: 17; Furumark 1941: 53; Hope Simpson 1965: 14-15; Pelon 1976: 178-180, Th. 4, Lev. LXXXI, LXXXII;

Dickinson 1977: 62; Hope Simpson & Dickinson 1979: 40; Åström 1977: 4; Åström 1983: 5; Mountjoy 1993: 13, 63.

Kat. No. 13

Adı ve Yeri: Kazarma Tholos Mezar, Argolis

Levha: 12.1, 12.2

Ölçüler: Oda: Çap 7,20 m, K. Yük. 4 m; Stomion: Gen. 1,55-1,70 m, Der. 3 m; Dromos: Uz. 5,60 m, Gen. 2,50 m

Tanım: Mezar yapısı Aghios Ioannis kasabasının yaklaşık 200 m doğusunda Kazarma akropolünün alt yamaçlarında yer almaktadır. Dromos güneye bakmaktadır. Mezar oldukça tahrip olmuştur. Kubbenin büyük bir kısmı, lento, stomion üst bölümü ve dromos yan duvarları yok olmuştur. Dromos uzunluğunun görünenden daha fazla olduğu düşünülmektedir. Dromos yan duvarları oldukça büyük bloklarla oluşturulmuştur. Dromos tabanı anakayanın düzleştirilerek beyaz kille kaplanmasıyla oluşturulmuştur. Yüksekliği ölçülemeyen stomionun yan duvarları büyük bloklarla inşa edilmiştir. Stomionun yakınında küçük taşlardan oluşan bir yığın bulunmaktadır. Bu yığın kurban kesilen sunak olarak yorumlanmıştır. Lento korunmamıştır ancak kazılar sırasında lentoya ait olabilecek büyük bir konglomera blok bulunmuştur. Mezar odası duvarı çok köşeli büyük taşların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiştir. Oda tabanında yer alan büyük levhalarla kapatılmış üç adet mezardan biri kadın, diğerleri ise erkek mezarları olarak tanımlanmıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları ışığında mezarın GH I sonu GH II başlangıcına ait olduğu önerilmiştir.

Yayınlar: Pelon 1976: 181-182, Th. 6, CLX, 2-4; Dickinson 1977: 62; Hope Simpson & Dickinson 1979: 51; https://earth.google.com/web/search/37%c2%b0+35%e2%80%b2+39.5%e2%80%b3+N,+22%c2%b0+56%e2%80%b2+33.8%e2%80%b3+E/

@37.59356164,22.94276259,215.14370728a,0d,21.81775523y,334.20029526h,85.65717646t,0r/data=CigiJgokCR37SGbQiEJAETVjAoBWgUJAGXZLFnzW7jVAIW4oAXoYxDVAIhoKFmoxYWFmb3ZJanNUYlVWb3A0SHpkdlEQAg; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kazarma_Tholos_Tomb_4.JPG (26.03.2020/17.40)

Kat. No. 14

Adı ve Yeri: Tiryns Tholos Mezar, Argolis

Levha: 13.1, 97.2, 103.1a, 104.1a

Ölçüler: Oda: Çap 8,50 m, Yük. 8,50 m, Stomion: Yük. 4,10 m, Gen. 2 m, Der. 4,70 m; Dromos: Uz. 13,70 m, Gen. 3 m

Tanım: Agios İlias tepesindeki kalenin 800 m doğusundaki tholos mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Mezar alçak bir tümülüsle kaplıdır. Hafifletme üçgeninin bazı bölümleri dışında mezar oldukça iyi korunmuştur, ancak Roma Döneminde değirmen olarak kullanıldığından iç düzenlemesi kısmen değiştirilmiştir. Dromos girişi bir duvarla kapatılmıştır. Dromos duvarları dikdörtgen şekilde işlenmemiş taşlardan meydana getirilmiştir. Cephesi sıvalı ve boyalı olan stomion büyük dörtgen şekilli kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Yukarıya doğru daralan bir forma sahiptir. Stomion 3 adet lento bloğuyla kapatılmış ve lento bloklarında 2 kanatlı bir kapının izleri görülebilmektedir. Hafifletme üçgeni cephe kısmında tahrip olmuştur ancak mezar odası kısmında görülmektedir. Mezar odası kubbe kilit taşına kadar tamamen korunmuştur. Odayı oluşturan duvarın alt sıraları büyük kaba dörtgen taşlardan üst sıraları ise işlenmiş küçük taşlardan inşa edilmiştir. Roma Dönemi'nde kullanılmasından dolayı orijinal taban tamamen tahrip olmuştur. Mezar odasının kuzey duvarı yakınındaki mezar çukuru Roma Döneminde tamamen doldurulmuştur. Tholosun güneydoğusunda mezar

odası çökmüş durumda olan ve henüz yayını yapılmamış bir tholos mezar daha bulunmaktadır. Bu mezarın stomionunun 2,44 m'den daha geniş olduğu haricinde başka bir bilgi bulunmamaktadır.

Tarihlendirme: Myken Dönemine ait hiçbir buluntuya rastlanmamakla birlikte Dendra Tholosuyla gösterdiği benzerlikler temelinde GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Müller 1930: 218; Pelon 1976: 180-181, Th.5 LXXXIII-1; Hope Simpson & Dickinson 1979: 43; Wells 1990: 128; Mountjoy 1993: 161; Papadimitriou 2001: 70.

Kat. No. 15

Adı ve Yeri: Kokla Tholos Mezar, Argolis

Levha: 14.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,40 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Yük. 2,65 m, Gen. 1,25 m, Der. 2,60 m; Dromos: Uz. 23 m, Gen. 2-2,20 m

Tanım: Argos'un 5 km güneybatısında GH dönemi oda mezarlardan oluşan bir nekropolde bulunan tholos mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Kubbe kısmı göçmüş olmakla birlikte mezar oldukça iyi korunmuştur. Dromostan stomion başlangıcına doğru 6 m seviye farkı oluşacak şekilde aşağıya eğimlidir. Dromos yan duvarları stomiona yakın olan kısımlar haricinde tamamen anakayadan kesilerek yapılmıştır ve dromos stomiona doğru daralmaktadır. Dromos güney duvarında zeminden 4 m yukarıda iki iskeleti içeren bir niş yer almaktadır. Dromos girişi bir duvarla kapatılmıştır. Stomion cephesi kil ve sıva ile kaplanmıştır. Stomionun üzerini kapatan lento bloklarından biri dromosa düşmüş şekilde bulunmuştur. Hafifletme üçgeni yoktur, ancak lento üzerindeki kaya düzleştirilmiş üzeri kil ve alçı tabakası ile kaplanmıştır. Bu tabakanın üzerinde çeşitli motifler yer almaktadır. Mezar odasının duvarları işlenmemiş çok köşeli taşlarla oluşturulmuş ve 0,85 m kalınlığındaki duvar kalın bir kille sıvanmıştır. Odanın güney yanında 2,25 m

uzunluğunda 1 m genişliğinde 0,45 m yüksekliğinde kille kaplanmış bir seki bulunmaktadır. Mezar odasının orijinal yüksekliğinin 5,50 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIB-IIIA/1 evresine tarihlendirilmiştir. Mountjoy ise mezarı GH IIB'ye tarihlendirmiştir.

Yayınlar: Catling 1982-1983: 26; Demakopoulou 1990: 119; Mountjoy 1993: 11; Kontorli-Papadopoulou 1995: 120; Cavanagh & Mee 1998: 58.

Kat. No. 16

Adı ve Yeri: Tegea Tholos Mezarlar, Arkadia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Tegea'nın 5 km güneydoğusundaki Synikismos denilen alanda nehir kıyısında yayınlanmamış çok sayıda tholos mezar bulunduğu aktarılmaktadır. Mezarların Analipsis mezarlarıyla benzerlik gösterdiği belirtilmekle birlikte herhangi bir yayını yoktur.

Tarihlendirme: Alanda bulunan seramik parçalarıyla GH IIIA evresine tarihlendirilmişlerdir.

Yayınlar: Waterhouse & Hope Simpson 1961: 130; Ålin 1962: 74; Pelon 1976: 183, Th. 7.

Kat. No. 17

Adı ve Yeri: Analipsis Tholos Mezar, Arkadia

Levha: 14.2, 88.1, 98.4

Ölçüler: Oda: Çap 8,65 m, K. Yük. 4,85 m; Stomion: Yük. 2,20 m, Gen. 1,05 m, Der. 3,40 m

Tanım: Iassos kentinin batısındaki Analipsis tepesinin yamacında 9 adet tholos mezar tespit edilmiştir. Bu tholoslardan en büyüğünün muhtemelen Hellenistik Dönem'de kısmen tahrip edilmiş olduğu aktarılmaktadır. Mezarın dromosundan günümüze hiç iz kalmamıştır. Ancak dromos

açıklığı ve çevredeki taş yoğunluğu mezarın dromosunun duvarla kaplı olduğuna işaret etmektedir. Stomionun 2 adet lento bloğunun 1 tanesi yerinde durmaktadır. Ayrıca günümüzde stomion girişinin taşlarla örüldüğü görülmektedir. Mezar odası duvarı küçük boyutlu çok köşeli kireç taşlarıyla inşa edilmiştir. Tholos mezarın oda zemininde bulunan iki mezardan birisinin bir yetişkine diğerinin ise bir çocuğa ait olduğu tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIA dönemine tarihlendirilmiştir. Ancak GH III dönemi de önerilerdendir.

Yayınlar: Rhomaios 1957: 270-286; Waterhouse & Hope Simpson 1961: 130, 160; Hope Simpson 1965: 50; Pelon 1976: 186, Th. 10A, Lev. LXXXIII-3; Kalogeropoulos 1998: Taf. 4; Boyd 2002: 194-195; Bakke 2007: 270-271.

Kat. No. 18

Adı ve Yeri: Analipsis Küçük Tholos Mezarlar, Arkadia

Levha: 15.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,48- 3,20 m; Dromos: Uz. 0,90- 1,70 m

Tanım: Iassos kentinin batısındaki Analipsis tepesinin zirvesinde bulunan 8 küçük tholos bulundukları tepeye dağılmış şekilde konumlandırılmıştır. Minyatür tholos olarak adlandırılan bu mezarlar birbirlerine 5 m aralıklarla yerleştirilmişlerdir. Minyatür tholosların büyük çoğunluğunun girişi büyük tholosa bakacak şekilde konumlandırılmıştır. Dromos uzunlukları 0,90 m ila 1,70 m arasında genişliği 0,40 m -0,50 m arasındadır. Sadece stomiona ait iç taşlar korunmuştur. İnşa tekniği açısından birbirine çok benzeyen bu mezarların oda çapları 2,48 m ile 3,20 m arasında değişmektedir. Mezar odalarının üst kısmı korunmamıştır. Ancak duvarlardaki eğim bunların tholos mezar olduğunu gösterir.

Tarihlendirme: Büyük tholosa göre daha az buluntuya sahip olan Minyatür tholoslar GH III B dönemine tarihlendirilmiştir. Fakat tholosların yapım tarihi olarak GH I'den GH IIIB'ye kadar geniş bir aralık önerilmiştir.

Yayınlar: Rhomaios 1961: 185; Pelon 1976: 186, Th. 10B-J; Kalogeropoulos 1998: Taf. 5-6; Boyd 2002: 194-195; Bakke 2007: 272.

Kat. No. 19

Adı ve Yeri: Mikri Tourla Tholos Mezar, Palaiochori, Arkadia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 3,20 m, K. Yük. 1,50 m; Stomion: Der. 1,20 m

Tanım: Palaiokhori köyünün güneyinde, tepesinde bulunan Léonidi bölgesinde yer alan mezar dromos yan duvarları olmaksızın inşa edilmiş beş mezardan oluşan bir grubun parçasıdır. Mezar lento seviyesine kadar korunmuştur. Mezarın dromos açıklığı çok kısadır. Stomion iyi korunmuştur ve biri 2 m uzunluğunda olmak üzere 3 adet lento bloğuna sahiptir. Mezar odası güneyden batıya doğru 3,20 m ve güneyden kuzeye doğru 2,40 m ölçülmüştür. Oda zemini yürüme zeminine göre daha yüksek bir seviyededir. 1,50 m yüksekliğinde korunan oda duvarları oldukça düzensiz bir şekilde çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar, dromosta bulunan GH II dönemine ait kap parçaları dikkate alınarak tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Waterhouse & Hope Simpson 1961: 134; Pelon 1976: 187, Th. 11.

Kat. No. 20

Adı ve Yeri: Vapheio Tholos Mezar, Lakonia

Levha: 16.1

Ölçüler: Oda: Çap 10,35 m; K. Yük: 3 m; Stomion: Yük. 4,20 m, Gen. 1,93 m, Der. 4,56 m; Dromos: Uz. 29,80 m, Gen.3,18 m

Tanım: Palaiopyrgi yerleşiminin yakınında bir tepenin üstünde yer alan tholos mezarın dromosu kuzeydoğuya doğru konumlandırılmıştır. Dromosun

kuzey duvarının bir kısmı stomionun üst kısmı ve odanın kubbesi yıkılmıştır. Yakın zamanda kısmen restore edilen mezarın orjinalinde tümülüs ile kaplanmış olduğu tespit edilen destek duvarı ile anlaşılmıştır. Dromos yan duvarları kil harçla sıkıştırılmış yassı kaba dikdörtgen kireçtaşı bloklardan yapılmıştır. Dromosta bulunan konglomera blok parçalarının lentoya ait olabileceği düşünülmektedir. Dromos zemini sıkıştırılmış kille kaplanmıştır. Stomion büyük taşlardan inşa edilmiş ve üzeri kille sıvanmıştır. Mezar odası girişinde bir çukur bulunmaktadır. Bu çukur içerisinden kül tabakası çıkartılmıştır. Mezar odası zemini toprak kaplıdır. Oda duvarı alt sıralarda işlenmiş büyük poros bloklardan oluşmaktadır ve bu Anakara'da kesme taş tekniğinin en eski kullanımlarından birini oluşturmaktadır. Duvar üst sıralarda kil harçlı küçük taşlarla oluşturulmuştur. Mezar odası içerisinde bir adet taş sanduka mezar bulunmaktadır. Bu mezar 2,25 m uzunluk 1,10 m genişlik ve 1 m derinliğe sahiptir. Mezarın bir tepe üzerinde yer alması Minos geleneğinin devamı şeklinde yorumlanmıştır. Mezar sahibinin de kral olabilecek önemli bir mevkiye sahip olduğu önerilmiştir.

Tarihlendirme: Buluntuları ışığında mezar GH II A dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Belger 1887: 31-33; Perrot & Chipiez 1894: 405-409; Furumark 1941: 49; Waterhouse & Hope Simpson 1960: 76-78; Mylonas 1966: 125-127; Pelon 1976: 183-185, Th.8, LXXXIII-2; Dickinson 1977: 92; Cartledge 2002: 36-37; Banou & Hitchcock 2009: 1-23; Gallou 2020: 93.

Kat. No. 21

Adı ve Yeri: Arkines Tholos Mezar A, Lakonia

Levha: 16.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,70 m, K. Yük. 3,75 m; Stomion: Yük. 1,16-1,30 m, Gen. 0,78 m, Der. 2,80 m; Dromos: Uz. 2,65m

Tanım: Mt. Taygetos vadisinin doğusunda yer alan 5 tholos mezardan 3 tanesi kazılmıştır. Bunlardan daha iyi korunmuş olan Tholos A'nın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Mezar bir destek duvarı ve tümülüse sahiptir. Dromosu kısadır. Kubbenin üst kısmı çökmüştür. Kabaca düzeltilmiş taşlardan yapılmış olan stomion 3 lento bloğuna sahiptir. Lento bloklarından birinin uzunluğu 1,45 cm'dir. Stomionun girişi düzensiz sıralar halinde moloz taşlar örülerek kapatılmıştır. Oda duvarları işlenmemiş küçük taşlardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA evresine tarihlendirilmiştir, fakat GH IIIB tarihi de öneriler arasındadır.

Yayınlar: Waterhouse & Hope Simpson 1961: 128; Pelon 1976: 185, Th. 9A, Lev. LXXXIV; Gallou 2020: 93.

Kat. No. 22

Adı ve Yeri: Arkines Tholos Mezar B, Lakonia

Levha: 16.2

Ölçüler:

Tanım: Mt. Taygetos vadisinin doğusunda Tholos A'nın güneybatısında yer alan Tholos B'nin dromosu kuzeydoğuya bakmaktadır. Dromosun korunma durumu oldukça kötüdür. Dromos yan duvarları küçük taşlarla inşa edilmiş ve üstü büyük levha taşlarla kapatılmış olmalıdır. Dromosun korunan yüksekliği 0,75 m'dir. Dromosu kapatan levha taşların orjinalinde stomiona ait lento blokları olduğu muhtemeldir.

Tarihlendirme: Mezar GH III A-B evrelerine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Waterhouse & Hope Simpson 1961: 128; Pelon 1976: 185, Th. 9B Lev. LXXXIV; Gallou 2020: 93.

Kat. No. 23

Adı ve Yeri: Arkines Tholos Mezar C, Lakonia

Levha: 16.2

Ölçüler: Oda: Çap 6 m, K. Yük. 1,50 m; Stomion: Yük. 1,50 m, Gen. 1,20-1,30 m, Der. 2-3 m;

Tanım: Mt. Taygetos vadisinin doğusunda yer alan mezarın çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olduğu ve mezar odasında duvarın üst sıralarında levha biçimli taşların kullanıldığı bildirilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH III A-B evrelerine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Waterhouse & Hope Simpson 1961: 128; Pelon 1976: 185, Th. 9B Lev. LXXXIV; Gallou 2020: 93.

Kat. No. 24

Adı ve Yeri: Polydendron Tholos Mezar, Lakonia

Levha: 17.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,15-4,30 m, K. Yük. 1 m Stomion: Der. 0,70 m; Dromos Uz. 2,25 m.

Tanım: Sparta Bölgesinde yapılan kurtarma kazılarında ortaya çıkartılan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Kısa bir dromosu olan mezarın stomionu çok köşeli taşlardan inşa edilmiş ve stomion girişi moloz bir duvarla kapatılmıştır. Duvar kalınlığı 0,60 m olan mezar odası duvarı çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir ve üst sıralarda levha biçimli taşlar kullanılmıştır. Dış çapı 4,30 m olan odanın girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Mezarda birincil ve ikincil kullanıma ait kemik parçaları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH II A-GH IIIA2 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Vasilogamvrou 2016 vd. 511; Galanakis 2018: 4; Gallou 2020: 93. https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=2553 (14.02.2020/15.28).

Kat. No. 25

Adı ve Yeri: Kambos Tholos Mezar, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 7,54 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Yük. 2,65 m, Gen. 1,50-1,64 m, Der. 3,09-3,60 m; Dromos: Uz. 12,85 m, Gen. 2,18 m

Tanım: Kalamata'nın güneyindeki Kambos köyü Garbelia yakınında alçak bir tepenin kuzey-kuzeydoğu yamacına inşa edilmiş olan tholos mezarın dromosunun büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Dromos yan duvarları kil harçlı moloz taşlardan inşa edilmiştir. Stomion poros ve kireçtaşı büyük dörtgen bloklardan inşa edilmiş ve araları küçük taşlarla doldurulmuştur. 3 lento bloğu bulunmaktadır, dış blok 2,84 m uzunluğunda, 0,85 m genişliğinde, 0,47 m kalınlığında, orta ve iç bloklar ise 1,07 ve 1,75 m genişliğindedir. Lento blokları yakın civarda görülmeyen bir kireçtaşı cinsinden kesilmiştir. Hafifletme üçgeni korunmamakla birlikte var olduğu kabul edilmiştir. Mezar odasının duvarı düzenli sıralar oluşturan dörtgen formlu işlenmiş taşlardan inşa edilmiştir. Mezarın orijinal yüksekliğinin 9 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezarın mimari özelliklerinden ve buluntularından dolayı GH IIB veya GH IIIA döneminde inşa edilmiş olabileceği önerilmektedir.

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1961: 251; Ålin 1962: 89; Pelon 1976: 187-188, Th. 12; Boyd 2002: 166, Nr. 34; Marabea 2009: 427-440; Zavadil 2013: 413-414.

Kat. No. 26

Adı ve Yeri: Nikhoria MME Tholos Mezar, Messenia

Levha: 17.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,60 m; Stomion: Yük. 2,15 m, Gen. 1,17 m; Dromos: Uz. 8,90 m, Gen.1,78m.

Tanım: Nikhoria, Messenia Körfezi'nin batı yamacında, yaklaşık 2 kilometre içeride ve yaklaşık 100 metre yüksekliğindeki yayla platosunda yer almaktadır. UMME tholosu olarak da bilinen mezar Tourkokivoura nekropolünde bulunmaktadır. Hemen yanında "*little circle*" olarak bilinen erken döneme ait 2,20 m çapında GH IIA dönemine

tarihlendirilmiş olan bir yuvarlak mezar yer almaktadır. Tholos mezarın inşası sırasında bu erken mezar kısmen tahrip edilmiştir. Mezarın dromosu güney-güneydoğuya bakmaktadır. Dromos yan duvarları yerel kireçtaşı taşlardan inşa edilmiştir. Dromos yan duvarları temel seviyesinde 3, 4 blok kalınlığındayken zemin üzerinde arka kısmı moloz duvarlarla desteklenmiş tek sıra blok kalınlığındadır. Dromos yan duvarlarının ön ve arkası kil harçla doldurulmuş ve su geçirmemesi için kireç sıva ile kaplanmıştır. Dromos tabanı kumla kaplanmıştır ve zemin stomiona doğru yükselen bir eğime sahiptir. Dromos duvarlarının en yüksek noktası 2,10 m yüksekliğinde korunmuştur. Dromosun orijinal yüksekliğinin 2,96 m olduğu hesaplanmıştır. Stomion lento seviyesine kadar korunmuş ve stomionun doğu duvarı kısmen sağlam olmakla birlikte batı duvar tamamen tahrip olmuştur. Orjinalinde 5 tane olan lento bloklarından yalnızca 2 tanesi bulunmuştur. Stomion dış bitimi bir duvarla örülerek giriş kapatılmıştır. Mezar odasının duvarları altta büyük üstte daha küçük boyutlu araları daha küçük taşlarla doldurulmuş çok köşeli taşlarla inşa edilmiştir. Duvar dıştan kireç sıva ile kaplanmış aynısı içte üst bölümde de görülmektedir. Mezarın üzerine sarı kumdan bir tümülüs dolgusu yapılmış olduğu tespit edilmekle birlikte, tümülüs destek duvarı bulunamamıştır. Mezar odası içinde 4 mezar çukuru bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Dromos yan duvarları arkasındaki dolguda ele geçen OH ve GH I-II evresine ait seramikler mezarın inşasından önceye ait olarak tanımlanmıştır. Birçok mezar buluntusu elde edilen mezarın GH IIIA/2 evresinde inşa edildiği ve GH IIIB/2 evresine kadar kullanıldığı tepit edilmiştir.

Yayınlar: Pelon 1976: 190, Th. 13F; Wilkie 1987: 127-135; McDonalds & Wilkie 1992: 231-234; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: Abb.42,43,44; Boyd 2014b: 191-208.

Kat. No. 27

Adı ve Yeri: Nikhoria Akones/Veves Tholos Mezar, Messenia

Levha: 18.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,10 m; Dromos: Uz. 2,40 m

Tanım: Messenia Körfezi'nin batı yamacında, yaklaşık 2 kilometre içeride, Karpophora yakınında Akones'de bulunan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. 1966'da yol yapımı çalışmaları sırasında keşfedilen mezar kaçak kazılar sonucu oldukça tahrip olmuştur. Dromosun güney yan duvarı korunmuştur. Tam bir stomion düzenlemesine sahip olmayan mezarın odasının da kuzey bölümü tamamen yok olmuştur. Mezar odasının güneydoğu ve kuzeydoğu duvarları üç sıra taş yüksekliğince korunmuştur. Mezar odasının girişinde yanık izleri ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Bu kemikler ve yanık izleri ölen kişi için yapılmış ölü yemeği ile ilişkilendirilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları ışığında GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Choremis 1969: 158-159; Pelon 1976: 188-189, Th. 13A Lev. LXXXV-1.; Banou 2008: 45-46; Zavadil 2013: Abb.45; Boyd 2014b: 191-208, fig.15.1.

Kat. No. 28

Adı ve Yeri: Nikhoria Tholos Mezar (Olası Mezar) Nikitopoulos 2

Levha: -

Ölçüler: K. Yük. 2,80-1,90 m

Tanım: Nikhoria Mezarlığının batı bölümünde Tourkokivoura sırtı üzerinde yer alan ve Nikitapoulou grubu olarak adı geçen grupta yer alan mezarın yalnızca kuzey ve batı duvarları korunmuştur. Kuzeybatı köşesi ilave taşlarla güçlendirilmiş olan mezar odası içerisinde kubbeye ait olabileceği düşünülen taşlar bulunmuştur. Bu tholos mezar yapısının dikdörtgen planlı bir oda mezarın kalıntıları olabileceği de önerilmekle birlikte mimari veriler tholos mezar olduğunu göstermektedir. Mezar mimari

açıdan Peristeria'daki destek duvarlı tholos mezar ile benzerlik göstermektedir. Mezar odasının kuzeybatı köşesinde bir kenara itilmiş dört mezar kalıntıları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar içerisindeki buluntulara göre GH IIIA-B dönemlerine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Choremis 1972: 179; Choremis 1973: 28-30; Papadimitriou 2001: 38; Zavadil 2013: Abb.48; Boyd 2014b: 160-164, fig.15.1.

Kat. No. 29

Adı ve Yeri: Nikhoria Tholos Mezar B, Messenia, Nikhoria Nikitopoulos 3

Levha: 18.2

Ölçüler: Oda: Çap 3,40 m, K. Yük. 0,70-0,80 m; Stomion: Yük. 1,05-1,48 m; Dromos: Uz. 0,90-1,33 m; Tümülüs Çap. 8 m.

Tanım: Tourkokivoura sırtında bulunan Nikitapoulou grubu olarak adı geçen grupta yer alan mezarın dromosu batıya doğru bakmaktadır. Mezarın tümülüs destek duvarı 8 m çapında ve 1,80 m yüksekliğinde korunmuştur. Düzenlenmiş bir stomionu bulunmayan mezar yapısının oda duvarları yassı taşlardan inşa edilmiş ve 0,50 m kalınlığındadır. Girişin hemen sağ yan tarafında bir taş sanduka mezar bulunmaktadır. Bu mezarda 3 bireye ait kemik parçaları ve kafatası yer almaktadır. Kemikler ve seramikler muhtemelen sonraki kullanımlar sırasında odanın güneydoğu, kuzey ve batısında toplanmıştır. Bunun dışında bazı buluntular da odanın merkezinde yer alan bir taş levha altındaki çukura toplanmıştır. Mezarın hafiri mezarda yer alan kırılmış kemiklerden mezar içerisinde en az 6 bireyin gömülmüş olduğunu belirtmektedir.

Tarihlendirme: Buluntularına göre farklı kullanım evreleri olduğu anlaşılan mezar için GH II-IIIA/1-GH IIIB ve GH IIIA/1-GH IIIB gibi farklı tarihler önerilmiştir.

Yayınlar: Choremis 1972: 179-181; Pelon 1976: 189, Th.13B, Lev. LXXXV-2; Pelon 1998: 114-115; Zavadil 2013: Abb.49; Boyd 2014b: 191-208, fig.15.1.

Kat. No. 30

Adı ve Yeri: Nikhoria Tholos Mezar C, Messenia, Nikitopoulos 4

Levha: 19.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,40 m, K. Yük. 0,88 m

Tanım: Tourkokivoura tepesinin güney yamacında Nikhoria Tholos Mezar B'nin yaklaşık 6 m güneybatısında yer alan mezar Karpophora Nikhoria Rizomylos nekropolünün en eski mezarı olarak değerlendirilmektedir. Mezar girişinin bulunduğu güney kısım tamamen tahrip olmuştur. Mezar zemin üzerine ve levha taşlarla inşa edilmiştir. Çapı hesaplanabilen mezarın odasının güneybatı kısmında bir mezar çukuru bulunmaktadır. Çukur içerisinde ve mezar odasında seramik parçaları, tam kaplar ve birkaç kemik parçası bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezardan OH III-GH I ve GH II A1-GH IIIA2 dönemine tarihlendirilen kaplar bulunmuştur. Mezar OH döneminin sonlarında kullanımdadır. Bu nedenle bilinen en eski mezarlardan biridir. GH IIIA dönemine ait buluntular olmasına karşın GH II dönemine ait veriler bulunmamaktadır. Mezar OH III-GH IIIA dönemi arasında kullanım görmüştür.

Yayınlar: Choremis 1972: 179-181; Pelon 1976: 189, Th. 13C, Lev. LXXXV-2; Zavadil 2013: Abb.50; Boyd 2014b: 191-208, fig. 15.1.

Kat. No. 31

Adı ve Yeri: Nikhoria Tholos Mezar D, Messenia, Nikitopoulos 5

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 5,20 m, K. Yük. 0,80 m

Tanım: Nikhoria Tourkokivoura Tholos Mezar (Olası Mezar) Nikitopoulos 2'nin 4 m güneybatısında yer almaktadır. Mezarın yalnızca batı kısmı

korunmuştur, girişi tahrip olan odanın çapı hesaplanabilmiştir. Mezar odası moloz taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odasında sadece birkaç çanak çömlek parçası bulunmuştur. Odanın kuzeybatı tarafında cenaze veya cenaze törenleri için daha önceki bir dönemde giyilen elbise malzemesi olarak tanımlanmış bazı buluntular ele geçmiştir. Ölü gömme ritüllerinin gerçekleştirilmesinden sonra bu malzemenin bir araya toplanarak buraya bırakıldığı önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın tarihlendirilmesi için elde yeterli veri bulunmamakla birlikte GH döneminde kullanılmış olabileceği önerilmiştir.

Yayınlar: Choremis 1972: 179-181; Pelon 1976: 190; Boyd 2002: 160-164; Zavadil 2013: 436; Boyd 2014b: 191-208, fig.15.1.

Kat. No. 32

Adı ve Yeri: Nikhoria Tholos Mezar E, Messenia, Nikitopoulos 6

Levha: 19.2

Ölçüler: Oda: Çap 3 m, K. Yük. 0,80 m

Tanım: Nikhoria Mezarlığının batı bölümünde Tourkokivoura sırtı üzerinde yer alan ve Nikitapoulou grubu olarak adı geçen grupta yer bulunan tholos mezarın batı-güneybatı yönüne bakan kısa bir dromosu vardır. Mezarın yaklaşık 2-2,50 m ötesinde dikdörtgen formlu tümülüs destek duvarı olabilecek bir duvar kalıntısı yer almaktadır. Çevresi iyi korunmuş mezar 0,80 m yüksekliğindedir. Mezar odası levha taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası içerisinde bir mezar çukuru bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Daha önce GH III/A 2 dönemine tarihlendirilen mezar yapısı daha sonraki çalışmalarda nekropoldeki en geç örnek olarak tanımlanmış ve GH III B dönemine tarihlendirilmiştir. Mezar Protogeometrik Dönem içinde yeniden kullanılmıştır.

Yayınlar: Choremis 1972: 179-181; Pelon 1976: 190, Th. 13E; Pelon 1998: 115; Zavadil 2013: Abb.51; Boyd 2014b: 191-208, fig. 15.1.

Kat. No. 33

Adı ve Yeri: Kato Englianos Tholos Mezar Englianos, Messenia

Levha: 20.1, 20.2

Ölçüler: Oda: Çap 7,66-7,71 m, K. Yük. 3,25 m; Stomion: Yük. 3,10 m, Gen. 1,65 m, Der. 3 m; Dromos: Uz. 8,10 m, Gen. 2,35 m

Tanım: Pylos-Khora yolunun yakınında Englianos sarayının yaklaşık 1 km güneybatısında yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Mezarın kubbesi çökmüş, odanın duvarları ve stomion da büyük oranda tahrip olmuştur. Dromos dışta 2,35 m ve içte 2,25 m genişliğindedir. Dromos'da 4 tabaka tespit edilmiştir. Bu tabakaların her biri koyu renk hatlar şeklinde yanık izleri barındıran katmanlardır. Katmanların varlığından dolayı mezarın en az 3 kez açılmış ve en son stomionun girişi örülerek mezarın kapatılmış olduğu düşünülmektedir. Dromos duvarlarının büyük bir kısmı yok olmuştur. Stomion işlenmiş dörtgen taş levhaların aralarına sarı renkli kil harç doldurularak düzensiz sıralar halinde inşa edilmiştir. Zemini odaya doğru hafif bir eğim gösteren stomionun duvarları da üstte içe doğru eğim göstermektedir. Bazı uzun kemiklerle birlikte iki insan kafatası (A, B), yerden yaklaşık 0,60 m yükseklikte stomionun en iç bölümünde bulunmuştur, Lento 3 ya da 4 bloktan oluşturulmuştur. Orta blok 2,25 m uzunluğunda, 0,85 m genişliğinde ve 0,31 m yüksekliğindedir ve hala yerindedir. Oda duvarı 0,70 m'den 1 m'ye kadar değişen kalınlığa sahiptir ve düzensiz yerleştirilen çok köşeli küçük taşlardan inşa edilmiştir. Zeminde iki adet mezar çukuru yer almaktadır. Odanın orta kısmında bulunan çukur 1,27 m uzunluğunda, 0,55 m genişliğinde ve 0,45 m derinliğindedir. 1. çukurda insan kafatasının üç parçası, bazı kemikler, buluntular ve bir dizi büyük taşlar bulunmuştur. Düzensiz bir form gösteren 2. çukur ise duvarın güney batı kısmı yakınındadır, genişliği ve derinliği 1,30 m olan çukurun uzunluğu 2,70 metredir. 2. çukurda da insan kemikleri ve taşlar bulunmuştur. Bununla birlikte mezar odasının birçok yerinde insan

kemikleri tespit edilmiştir. Oda tabanında üç yuvarlak oyuk tespit edilmiştir. Genişlikleri 0,20 m ve derinlikleri 0,25 m olan bu oyukların mezar odasının inşası sırasında ahşap destekler için açılmış olabileceği önerilmiştir. Odanın zemininde iki hayvan iskeleti tespit edilmiştir. Bu buluntular in situ olarak ele geçmiştir. Kazı sonunda insan ve hayvan kemiklerinin geneline bakarak bu mezarda 35 kişiden daha fazla bireyin gömüldüğü varsayılmıştır. 1939 yılından itibaren mezarın stomion ve oda kısmında birçok kez restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar odasında ve dromosta bulunan Saray stili kap parçaları ışığında mezar yapısı GH II dönemine tarihlendirilmiştir. Mezar en geç GH IIA'da inşa edilmiştir. Ancak, bulunan seramiklerin çoğu GH IIIA ve GH IIIB evrelerine aittir. Mezarın, GH IIIB2'den GH IIIC'e geçiş dönemine kadar kullanıldığı kabul edilmektedir.

Yayınlar: Blegen vd. 1973: 73-81; Pelon 1976: 190-192, Th. 14A, Lev. LXXXVII; Zavadil 2013: 367-369.

Kat. No. 34

Adı ve Yeri: Ano Englianos Tholos Mezar, Englianos, Messenia

Levha: 21.1, 23.1, 103.1c

Ölçüler: Oda: Çap 9,35 m, K. Yük. 4,90 m; Stomion: Yük. 4,55 m, Gen. 2,26-2,22 m, Der. 4,64-4,62 m; Dromos: Uz. 10,50 m, Gen. 4,40 m

Tanım: Nestor sarayının 150 m kuzeydoğusunda bulunan mezarın dromosu güneybatı yönüne bakmaktadır. Üstünde küçük bir tümülüs bulunduğu tespit edilen mezarın kazısı sırasında, kubbenin büyük bir kısmı yıkılmış ve sadece lentonun tek bir bloğu in situ kalmıştır. Günümüzde dromos duvarları olmayan tholos mezarın dromos açıklığı oldukça belirgindir. Dromos tabanı ön kısımda stomiona doğru eğim göstermekle birlikte orta kısımdan itibaren düz bir form alır. Stomion düz bir şekilde işlenen çeşitli boyutlardaki dörtgen kireçtaşı bloklardan oluşturulmuştur. Oda tarafında, stomion yan blokları, daha büyük blokların kullanımıyla

güçlendirilmiştir. Stomion en az 3 lento bloğu taşımış olması gerekmekle birlikte korunan konglomera iç blok yaklaşık 3 m uzunluğunda, 2,30 m genişliğinde ve 0,45 m yüksekliğindedir. Hafifletme üçgenin varlığı kesin değildir. Stomion 2 m kalınlığında büyük bir duvarla kapatılmıştır. Stomion'un önünde zeminden 0,15 m yükseklikte 0,30 x 0,55 m büyük bir yanık izine rastlanmıştır. Bu tabakanın altında ise kırık seramik parçaları bulunmuştur. 1 m kalınlığa sahip mezar odası duvarı genellikle küçük boyutlu olmak üzere çeşitli boyutlarda işlenmemiş dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Anakayanın düzleştirilmesi ile oluşturulmuş olan oda zemini kuzeybatıdan güneydoğuya doğru bir eğim göstermektedir. Odanın zemini stomionun zemininden daha aşağı bir seviyededir. Mezar odası içerisinde bulunmuş olan bloklar kubbenin tamamlanması için yeterli sayıda değildir. Duvarın karşısında güneydoğu tarafında uzunlamasına yerleştirilmiş taş sanduka mezar yer almaktadır. Bu mezar 2,24 m uzunluğunda, 1,06 m genişliğinde ve 0,47 m yüksekliğindedir. Odanın kuzeybatı kısmında bulunan mezar çukuru 9 m uzunluğunda, 1 m genişliğinde ve 1,40 m derinliğindedir. A çukurunda çukurun birincil veya ikincil mezarlar için kullanılıp kullanılmadığına dair sorgulamaya izin veren herhangi bir buluntu söz konusu değildir. Mezar içerisinde 17 bireye ve hayvanlara ait kemik parçaları ile kafatası kalıntıları bulunmuştur. 1957 yılında mezar restore edilmiş ve yıkılan kubbe 9,35 m yüksekliğe sahip olarak yeniden inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın GH I döneminde kullanılmaya başladığı ve son mezarların GH IIIA'nın içinde veya sonunda gerçekleştiği önerilmiştir.

Yayınlar: Blegen 1954: 30-32; Pelon 1976: 192-194, Th. 14B, Lev. LXXXVIII; Banou 2008: 42; Zavadil 2013: 367-369.

Kat. No. 35

Adı ve Yeri: Nestor Sarayı Tholos Mezar VI, Englianos, Messenia

Levha: 22.1, 23.1

Ölçüler: Oda: Çap 8,53 m, K. Yük. 1,98 m.

Tanım: Nestor Sarayının kuzeydoğusunda sarayla bağlantılı 3 adet tholos mezardan biri olan mezarın dromosu diğerleriyle paralel şekilde güneybatıya doğru bakar. Kubbesi çökmüş olan mezar Ano Englianos tholosla aynı mimari tiptedir. Mezarın bilimsel yayını yapılmamıştır ancak Yunan basınında servis edilen fotoğraflardan mezarın lento bloklarının yerinde korunmadığı ve stomionun düz dörtgen şekilli taşlardan inşa edildiği anlaşılmaktadır. Mezar odası zemininde lento blokları olabilecek büyük bloklar görülmektedir. Odanın duvarlarının dörtgen biçimli taşlardan inşa edildiği anlaşılmaktadır. Mezarın konumu ve zengin buluntuları mezarın önemli bir kişiye ait olduğuna işaret etmektedir.

Tarihlendirme: Ano Englianos tholos mezarı ile olan mimari benzerliklerden dolayı GH I-GH III dönemi arası önerilebilir.

Yayınlar: https://www.uc.edu/news/articles/2019/12/n20880507.html (23.12.2019/ 15.30) http://www.thehistoryblog.com/wp-content/uploads/2019/12/Site-plan.jpg. (10.01.2020/ 16.05).

Kat. No. 36

Adı ve Yeri: Nestor Sarayı Tholos Mezar VII, Englianos, Messenia

Levha: 22.2, 23.1

Ölçüler: Oda: Çap 12,19 m, K. Yük. 4,57 m.

Tanım: Pylos'taki Nestor Sarayının kuzeydoğusunda sarayla bağlantılı 3 adet tholos mezardan biri olan mezarın dromosu güneybatıya doğru bakar. Ano Englianos tholosla aynı mimari tiptedir. Mezar Nestor Sarayı'ndan Khora'ya giden yolun kenarında törensel amaçla da kullanıldığı düşünülen önemli bir mezarlık alanı içindedir. Mezarın zengin buluntular içerdiği aktarılmakla birlikte henüz bilimsel yayını yapılmamıştır.

Tarihlendirme: Ano Englianos tholos mezarı ile mimari benzerliklerden dolayı GH I-III dönemi arası önerilebilir.

Yayınlar: http://www.thehistoryblog.com/wp-content/uploads/2019/12/Site-plan.jpg.;https://www.uc.edu/news/articles/2019/12/n20880507.html(23 .12.2019/ 15.30).

Kat. No. 37

Adı ve Yeri: Vagenas Tholos Mezar, Englianos, Messenia

Levha: 23.2

Ölçüler: Oda: Çap 5,50 m, K. Yük. 0,30 m

Tanım: Englianos tepesinin 150 m güneyinde bulunan mezarın dromos ve stomionu yoğun tahribattan dolayı görülmemektedir. Ancak dromosun güney veya güneybatı yönünde olması beklenmektedir. Mezar odası duvarı küçük boyutlu levha şeklindeki taşların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur ancak odanın güney kısmı tamamen yok olmuştur. Odanın zemininde üst seviyelerde derinliği az olan bir mezar çukuru yer almaktadır. Bu mezar çukuru içerisinde uzanmış pozisyonda bir iskelet bulunmuştur. Alt seviyede ise 3 adet mezar çukuru bulunmaktadır. Bu çukurların ikisine pithos gömü yapılmıştır. Mezar odasının batı kısmında zemin seviyesinin 0,50 m altında çukur 1, mezar odasının merkezinde kuzey-güney doğrultulu çukur 2 ve mezar odasının hemen hemen tüm doğu yarısını içeren alanda çukur 3 yer almaktadır. Mezarda 9 yetişkin 19 erkek, 12 kadın ve genç bir bireyin varlığı ortaya konulmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları güçlü bir Minos etkisi göstermektedir. Bu sebeple mezar OH III-GH II-III/A arasına tarihlendirilmiştir. Mezar yapısının inşası ve kullanımının başlangıcı olarak OH III'den GH I'e geçiş evresi önerilmiştir. Genel olarak yapılan son gömünün GH IIIA1'de olduğu kabul edilmektedir.

Yayınlar: Blegen 1958: 178; Pelon 1976: 194-195, Th. 14C, Lev. LXXXIX-1; Hägg 1982: 27-37; Boyd 2002: 147-152 Nr. 24; Zavadil 2013: 374-379.

Kat. No. 38

Adı ve Yeri: Tragana Tholos Mezar 1, Viglitsa, Messenia

Levha: 24.1, 92.2

Ölçüler: Oda: Çap 7,50 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Yük. 2,90 m, Gen. 1,45 m, Der. 2,80-3,15 m; Dromos: Uz. 9,50 m

Tanım: Romanou ve Tragana köyleri arasında bir tepenin zirvesinde ve Nestor Sarayı'nın yaklaşık 3 km güneybatısında yer alan mezarın dromosu güneydoğu yönündedir. Kubbesi yıkılmış olan mezarın bulunduğu alan mezarın daha önce bir tümülüs ile kaplandığına işaret etmektedir. Dromos zemini stomiona doğru bir eğim göstermektedir. Stomion önünde ise zemin düz bir form gösterir. Girişin yaklaşık 1,50 m sonrasında mezar olarak kullanılmamış olan bir çukur bulunmaktadır. Dromos duvarları çok köşeli işlenmemiş taşlardan inşa edilmiştir. Stomionu oluşturan bloklar içe doğru kaymıştır. Stomion düzenli şekilde sıralanmış oldukça büyük yontma taşlardan ve dörtgen formlu poros bloklardan oluşturulmuştur. Lento ikisi yerinde korunmuş 3 adet poros bloktan oluşmaktadır. Yerinde korunmamış olan dış blok ise dromos içine düşmüş şekilde bulunmuştur. Yerinde bulunan merkezi blok 2,30 m uzunluğunda, 1,32 m genişliğinde ve 0,60 m yüksekliğindedir. İç lento 2,70 m uzunluğunda 1,26 m genişliğinde ve 0,60 m yüksekliğindedir. Stomion tabanında araları 1 m uzaklıkta genişlikleri 0,25 m, derinlikleri 0,30 m olan 2 adet kanal kazılmıştır. Stomion girişinin her iki yanına simetrik olarak oluşturulmuş bu kanallar mezar odasının içine doğru 0,50 m uzunluğunda uzanmaktadır. Kanallar birbirlerine 0,53 m ila 0,57 m aralıklıdır ve 3,65 m uzunluğundadır. İkinci bir çukur da sağdaki kanalda yer almaktadır. Oda duvarı üst kısımlarında işlenmemiş küçük dörtgen poros taşlar, alt kısımlarda ise daha büyük poros taşlar kullanılmıştır. Mezar odası tabanında yanık izleri bulunan 2 adet mezar çukuru yer almaktadır. Odanın sağ tarafında bulunan çukur girişe 3,50 m mesafede yer alır ve 2,10 m uzunluğunda, 0,65 m genişliğinde, 0,80 m

derinliğindedir. Diğer çukur ise girişin solundadır ve 2,05 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde, 1,15 m derinliğindedir. Kazısı esnasında bu iki çukurun da birer iskelet içerdiği ve kül kaplı olduğu tespit edilmiştir. Bu çukurların dışında 3 adet daha mezar çukurunun varlığı tespit edilmiştir. İlk çukur tam merkezde 1,50 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde ve 0,60 m derinliğindedir. Bu çukurda yanmış seramik parçaları ve birkaç bireye ait kemikler bulunmuştur. Düzensiz bir şekli olan ikinci çukur ise 0,90 m uzunluğunda ve 0,35 m derinliğindedir. Stomionun sağ yan bloklarının ekseninde girişe 5,50 m mesafede yer alan üçüncü çukur ise 0,40 m derinliğindedir ve içerisinde çok sayıda bireye ait kemikler bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar çukurlarında yapılan incelemeler sonucunda oda zeminin yaklaşık 1 m üstünde ve yıkılan tavanın altında Erken Geometrik döneme tarihlendirilen en az 30 bireye ait kemikler tespit edilmiştir. İkincil kullanımı gösteren bu bireyler GH I-II A, GH III A/1, GH IIIC/1 ile GH IIIC/2'ye ait seramik parçaları ile birlikte bulunmuştur. Mezar buluntular ışığında GH I-GH III dönemi arasına tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Skias 1910: 274-292; Marinatos 1960: 247-249; Pelon 1976: 195-197, Th. 15A; Korres 1978a: 265-267; Boyd 2002: 131-132, A1.18. 1-2; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 683, Abb.70.

Kat. No. 39

Adı ve Yeri: Tragana Tholos Mezar 2, Viglitsa, Messenia

Levha: 24.1

Ölçüler: Oda: Çap 7,10 m-7,20 m, K. Yük. 3,25 m; Stomion: Gen. 1,35 m; Dromos: Uz. 7,50 m, Gen. 2,25-2,55 m

Tanım: Nestor Sarayı'nın yaklaşık 3 km güneybatısında, Tragana Tholos Mezar 1'in 40 m batısında yer alan mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Kısmen korunan mezarın tümülüsle kapatıldığı anlaşılmaktadır. Dromos stomiona doğru aşağı eğim gösterir. Dromos yan duvarları korunmamış

olmakla birlikte açıklığı net bir şekilde gözlenmektedir. Stomion neredeyse tamamen yok olmuştur ancak küçük boyutlu işlenmiş poros bloklardan inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Oda duvarı işlenmemiş yassı ve küçük taşlardan oluşturulmuş ve bu taşların arası koyu renkli kille doldurulmuştur. Oda zemininde 3 adet mezar yer almaktadır. Hellenistik Çağ'a ait buluntular içeren birinci mezar 2,50 m uzunluğunda, 0,80 m genişliğinde ve 1,45 m derinliğindedir. İkinci mezar 2 m uzunluğunda, 0,60 m genişliğinde ve 1,10 m derinliğindedir. Mezar içersinde Hellenistik dönem ve Myken dönemine ait seramik parçaları bir arada bulunmuştur. Bu mezarın üzeri levha biçimli bir taşla kapatılmıştır. Üçüncü mezar 2,45 m uzunluğunda, 0,90 m genişliğinde ve 2,15 m derinliğindedir. Mezar içerisinde olasılıkla bireyleri yakmak için kullanılan 2 odun kümesi ve kömürleşmiş 2 bireye ait kalıntılar bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA/2 dönemine tarihlendirilmiştir, ancak inşa tekniği biraz daha erken döneme ait olabileceğini düşündürmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1960: 247-249; Pelon 1976: 195-197, Th. 15B; Catling 1982-1983: 25; Boyd 2002: 13-132, A1.18. 3-4; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 683, Abb.70.

Kat. No. 40

Adı ve Yeri: Ambelophyto Tholos Mezar, Myrsinokhori, Messenia

Levha: 25.1

Ölçüler: Oda Çap: 4,85 m K. Yük. 1 m.

Tanım: Ambelophyto köyünün yaklaşık 2 km batısında yer alan Litharolakka'da tespit edilen mezar batıya bakmaktadır. Mezarın korunma durumu oldukça kötüdür. Mezar odası duvarı çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Yanık izleri bulunan mezar odası zemininde kuzey-güney doğrultusunda tespit edilen 1,02 m uzunluğunda, 0,49 m genişliğinde ve 0,55 m derinliğinde içerisinde yanmış kemik parçaları ve kafataslarının olduğu

bir çukur tespit edilmiştir. Mezar odası duvarının korunan kesiminde bu çukurdan daha üst seviyede 1,32 m uzunluğunda, 0,80 m genişliğinde ve 0,50 m derinliğinde içerisinde kemik parçalarının yanı sıra seramik parçalarınında yer aldığı ikinci bir çukur yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar GHI-GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Arapogianni 2013: 324, Εικ. 19; Smith & Smith-Murphy 2013-2014: 15; Galanakis 2018: 88.

Kat. No. 41

Adı ve Yeri: Romanou Tholos Mezar, Viglitsa, Messenia

Levha: 25.2

Ölçüler: Oda Çap: 4,20 (?) m K. Yük. 1,20 m.

Tanım: Romanos köyünün kuzey batısında Selas Nehri'nin güneyinde, yer alan mezarın moloz taşlarla girişi kapatılmış kısa bir dromosu vardır. Mezarın kubbesinin üst kısımları çökmüş ve taşları mezar odasına düşmüştür. Mezar odası zemininde en az 6 bireye ve hayvanlara ait kemikler bulunmuştur. Mezar hakkında yeterli bilgi henüz yayınlanmamıştır.

Tarihlendirme: Mezar GHI dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Rambach 2011: 40; Zavadil 2013: 554; Smith 2013: 23-34; Rambach, http://www.archaiologia.gr/ blog/2012/10/22/σωστικές-ανασκαφές-στην-π-ο-τ-α-ρωμανού (20.10.2014/20.11); https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/09/blog-post_15.html

Kat. No. 42

Adı ve Yeri: Osmanaga Tholos Mezar, Trifylia, Koryphasion, Messenia

Levha: 26.1

Ölçüler: Oda: Çap 6 m, Yük. 6 m; Stomion: Yük. 2,75 m, Gen. 1,50 m, Der. 1,85 m.

Tanım: Koryphasion köyünün bulunduğu tepenin yaklaşık 1 km güneyinde Kharatasari denilen yerde yer alan mezarın var olduğu muhtemel olan

dromosuna ait herhangi bir iz bulunmamaktadır. Kuzeybatıya bakan stomion çok köşeli küçük taşlardan oluşturulmuş bir duvarla kapatılmıştır ve günümüzde yerinde olmayan işlenmemiş büyük boyutta 3 adet lento bloğuna sahiptir. Küçük boyutlu taşların bir araya getirilerek aralarının kil ile doldurulmasıyla inşa edilmiş duvara sahip mezar odası içerisinde yanık izleri görülen bir tabaka bulunmaktadır. Ancak bu tabakanın daha geç dönemlere ait olduğu düşünülmektedir. Mezar odasının tabanı ince bir kil tabakasıyla kaplanmıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre OH III ile GH I dönemleri arasına tarihlendirilmiştir. OH III döneminin sonunda mezarın inşa edildiği ve GH IIA'ya kadar kullanıldığı önerilmektedir.

Yayınlar: Blegen 1954: 158-162; Pelon 1976: 198, Th. 16; Lolos 1989: 172-178; Pelon 1998: 106; Banou 2008: 44; Boyd 2002: 125 Nr. 16; Zavadil 2013: 452-454; The Pylos Regional Archaeological Project: Internet Edition https://classics.uc.edu/prap/db/imagelist.php?Label=&site=I02 (29.02.2020/14.20)

Kat. No. 43

Adı ve Yeri: Routsi Tholos Mezar 1, Myrsinochori, Messenia

Levha: 26.2

Ölçüler: Oda: Çap 5,40 m; K.Yük. 1,90 m; Stomion: Yük. 2,30-2,20 m, Gen. 1,50 m, Der. 2,30-2,20 m

Tanım: Myrsinokhori köyünün 1 km kuzeydoğusunda Routsi denilen alanda bir tepenin zirvesinde bulunanan mezarın dromosu kuzey-kuzeybatıya bakmaktadır. Mezarın kubbesinin üst kısmı yıkılmasına rağmen mezar çevresindeki toprak dolgu yoğunluğu tümülüsü olabileceğine işaret etmektedir. Yan duvarları yapılmamış dromos stomiona doğru aşağıya eğim gösterir. Dromosun doğu tarafında bir niş yer almaktadır. Stomion düz blok taşlardan inşa edilmiştir ve 2 adet büyük lento bloğuna sahiptir. Dış blok yapı cephesine göre yaklaşık 0,80 m geriye yerleştirilmiştir ve

stomionun sadece dörtte birini kaplamaktadır. Lentonun üzerinde çok küçük bir hafifletme üçgeni bulunmaktadır. Stomion sonradan kullanıma işaret edecek şekilde iki farklı evrede duvarlarla kapatılmıştır. Mezar odası levha taşlardan kaba şekilde bırakılarak inşa edilmiştir. Nişin bir bölümü tholos mezarın oda duvarı altında yer almaktadır. Mezar odası zemininde 2 adet mezar çukuru bulunmaktadır. Mezarın tahribata uğramış olmasından dolayı in situ durumunda bir bulguya rastlanmamıştır. Dromos dolgusunda üst seviyede taş levhalarla kaplı bir çukurda daha geç dönemlere ait bir bireye ait iskelet bulunmuştur. Mezar 1957 yılında restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik buluntulara göre mezar inşası GH I dönemi olarak önerilmektedir. GH IIIB'de mezar yeniden kullanılmıştır. Mezarın dromosunda tespit edilen GH IIIC1/2 dönemine ait seramik buluntular son gömmeye ait tamamlayıcı kalıntılar olarak değerlendirilebilir. Bu durumda mezar GH I-GH IIIC tarihleri arasına aittir.

Yayınlar: Marinatos 1961a: 203-206; Marinatos 1962: 118-120; Schachermeyr 1962: 272; Korres 1978a: 282, 494; Pelon 1976: 198-200, Th. 17A, Lev. LXXXIX-2; Korres 1980: 230; Lolos 1987: 208; Boyd 2002: 153-159 Nr. 27; Banou 2008: 44; Korres 2012: 436, 450; Zavadil 2013: 524-526, Abb.64.

Kat. No. 44

Adı ve Yeri: Routsi Tholos Mezar 2, Myrsinochori, Messenia

Levha: 27.1

Ölçüler: Oda: Çap 5 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Gen. 1,30 m, Der. 1,50 m.

Tanım: Myrsinokhori köyünün 1 km kuzeydoğusunda Routsi denilen alanda Routsi 1 Tholosunun 20 m güneybatısında yer alan mezarın dromosu kuzeybatıya bakmaktadır. Mezarın korunma durumu çok iyi değildir. İki farklı inşaat aşamasına sahip olan mezarın ilk aşamasında dromos stomion önünde 2,40 m genişliğe ulaşmaktadır. Bu genişlik aynı zamanda

Stomionun genişliğidir. Küçük düz taşlardan oluşturulmuş ve lento korunmamış olan stomionun sol tarafı 1,45 m, sağ tarafı ise 1,30 m yükseliğinde korunmuştur. Stomion genişliği 1,30 m derinliği ise 1,60 m'dir. İkinci aşamada ise dromos daha dar inşa edilmiştir. Dış tarafta 1 m, cephede ise 1,3 m daha derin bir seviyeye kazılmıştır. Dromosun kuzey tarafında 20 cm genişliğinde bir bank düzenlemesi ve dromos zemininde ocak kalıntısı tespit edilmiştir. Stomion ise ikinci aşamada orijinal seviyenin 1,30 m altına inşa edilmiştir. Mezar odası tam işlenmemiş levha taşlardan oluşturulmuştur. Oda duvarının kuzey kısmı mezarın kazısı esnasında Geç Hellas dönemine ait tabanının derin kazılması nedeniyle yıkılmıştır. Mezar odasının kuzeybatı ve güneybatı tarafında iki "bank" tespit edilmiştir. Güneybatı kısmında yer alan bank 2'nin orijinal zemin seviyesini temsil ettiği ve üzerinde boya ve sıva kalıntılarına rastlandığı için kurban masası olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Stomiondan odaya doğru devam eden 1 m uzunluğunda ve 1,25 m genişliğinde bir kanal bu zemin seviyesinin 50 cm daha derininde yer almaktadır. Bu kanal daha sonra ikiye bölünmektedir ve güneybatıdaki 1,8 m uzunluğunda, kuzeydoğudaki ise yaklaşık 1m uzunluğundadır. Mezar odası zemininde ayrıca iki mezar çukuru yer almaktadır. Güneydoğu yönündeki tek bir iskelet içermekte ve ince levhalarla kaplıdır. Kuzeydoğu yönündeki mezar ise kaba levhalarla kaplı ve 5 iskelet içermektedir. Ancak bireylerin tam sayısı hakkında farklı görüşler vardır. İlk mezarlar ile sonraki mezarlar arasında koyu mavi renkte ince bir tabaka vardır. Bu tabaka hasır ya da örtü kalıntısı olarak değerlendirilmiştir. Mezarın yeniden kullanıma bağlı olarak tekrar tekrar açılıp kapatıldığı tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda ele geçen buluntular ve mimari uygulamalara dayanarak mezarın GH I'den GH IIIA1 dönemine kadar kesintisiz olarak kullanıldığı önerilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1961a: 203-206; Marinatos 1962: 118-120; Schachermeyr 1962: 272-282; Korres 1978a: 281; Lolos 1987: 208-210; Pelon 1976: 198-200, Th. 17B, Lev. XC; Kalogeropoulos 1998: 145-147 Nr. 1-4; Boyd 2002: 153-159 Nr. 27; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 526-530, Abb. 65.

Kat. No. 45

Adı ve Yeri: Papoulia Tholos Mezar A, Zacharopoulos Evi, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 3,60 m, K. Yük. 0,50 m.

Tanım: Papoulia köyünün içinde yer alan mezar hakkında yeterli bilgi yoktur. Oldukça tahrip olmuş mezarın sadece mezar odasının doğu kısmı 0,50 m kadar korunabilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar odasında bulunan buluntular ve seramik parçalarına göre mezar GH III'e tarihlendirmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1957: 311-316; Marinatos 1960: 254; Pelon 1976: 199, Th. 18A; Ålin 1962: 85; Boyd 2002: 213; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 537-538.

Kat. No. 46

Adı ve Yeri: Papoulia Tholos Mezar B, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Papoulia köyünün içinde yer alan 3 tholos mezardan biridir. Tholos A'nın 80 m güneyinde yer alan mezarın sadece tek sıra taştan oluşan mezar odası duvarı korunmuştur.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik parçalarına göre mezar GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1957: 315-316; Marinatos 1960: 255; Pelon 1976: 199, Th. 18B; Boyd 2002: 213; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 538.

Kat. No. 47

Adı ve Yeri: Papoulia Tholos Mezar C, Katarrachi, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 4,40 m, K. Yük. 1,50 m; Stomion: Gen. 2 m, Der. 0,80 m; Dromos: Uz. 3 m, Gen. 1,10 m

Tanım: Papoulia köyünün dışında Katarrachi koridorunda yer alan mezar A ve B tholos mezarlarına göre daha iyi korunmuştur. Mezarın kubbe kısmı çökmüştür. Stomion önünde 1,25 m uzunluktan sonra güçlendirilmiş olan dromos duvarları işlenmemiş taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası zemini 0,12 m derinleştirilerek oluşturulmuş ve zemininde yanık izleri, hayvan kemikleri ve yanmış seramik parçaları bulunmuştur. Bu buluntuların Hellenistik Döneme ait adak ritüelleri için olduğunu ya da mezarın çöp çukuru olduğu düşünülmüştür. Mezarda 2 adet mezar çukuru ve 2 adet yanık izi bulunmuştur. Ayrıca 10 kişiden fazla bireye ait kafatası ve kemik parçaları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar birkaç seramik parçası buluntusuyla GH III dönemine tarihlendirmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1957: 315-316; Marinatos 1960: 255; Pelon 1976: 201, Th. 18C; Boyd 2002: 213; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 538.

Kat. No. 48

Adı ve Yeri: Voidhokilia Tholos Mezar, Trifylia, Pylos, Messenia

Levha: 28.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,03 m, K. Yük. 1,90 m; Stomion: K. Yük. 1,29 m; Gen. 1,20-1,30 m, Der. 2,35-2,45 m; Dromos: Uz.7, 8 m; Gen. 2,20-1,50 m

Tanım: Navarino Körfezi'nin kuzey ucunda Voidhokilia köyünün kuzeybatısında yer alan mezarın dromosu güney yöndedir ve yan duvarlara sahip değildir. Mezar anakaya üzerine inşa edilmiş ve tümülüsle kapatılmıştır. Stomion dörtgen ve çok köşeli büyük kumtaşı bloklar ve kireçtaşı ile inşa

edilmiştir. Mezarın lento blokları korunmamıştır. Oda duvarı kaba kumtaşı bloklar ve çoğunlukla işlenmemiş dörtgen taşların aralarına daha küçük boyutlu taşların yerleştirilmesi ile inşa edilmiştir. Duvarlar oldukça düzensizdir ve özellikle doğuda düzleştirilmiştir. Oda tabanının doğu kısmında zeminin 22 cm üzerinde çıkıntı yapan 63 cm ila 73 cm uzunluğunda ve 38,5 cm ila 42,5 cm genişliğinde simetrik olmayan bir taş sanduka mezar bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH I dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1961a: 202-203; Marinatos 1965a: 184-185; Pelon 1976: 201, Th. 19; Korres 1978a: 245-265; Korres 1980a: 242-245; Korres 1990: 8; Banou 2008: 45; Zavadil 2013: 694, Abb.76.

Kat. No. 49

Adı ve Yeri: Koukonara Livaditi Tholos Mezar, Livaditi, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 4,62 m, K. Yük. 1,15-1,20 m; Stomion: Yük. 0,17 m, Gen. 1,09-1,04 m, Der.1,76 m

Tanım: Pylos'un yaklaşık 15 km kuzeybatısında Koukounara köyü civarında yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Tümülüsle kapatılmış mezarın kubbesi çökmüştür. Dromos yan duvarları ise bulunmamaktadır. Stomion cephesi yassı küçük boyutlu taşlardan inşa edilmiştir ve sağında bir niş yer almaktadır. Mezar odası duvarı yassı taşlardan inşa edilmiştir. Zeminde iskelet parçaları ve kemikler bulunan 2 adet mezar çukuru vardır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH I-II /GH IIB ve GH IIIA1 gibi farklı tarih önerileri içermektedir.

Yayınlar: Marinatos 1965a: 189-190; Pelon 1976: 202, Th.20A; Matzanas 2010: 26; Banou 2008: 44; Zavadil 2013: 456-457.

Kat. No. 50

Adı ve Yeri: Koukonara Phyties Tholos Mezar 1, Phyties, Messenia

Levha: 29.1

Ölçüler: Oda: Çap 6 m, K. Yük. 2 m; Stomion: Yük. 1,90 m, Gen. 1,20 m, Der. 2,40 m.

Tanım: Pylos'un yaklaşık 15 km kuzeybatısında Livaditi Tholos'unun yaklaşık 1 km kuzeydoğusunda yer alan birbirine 20 m uzaklıkta 2 tholos mezardan biri olan mezar bugün gözükmeyen bir tümülüsle kapatılmıştır. Mezarın dromosu yan duvarlara sahip değildir ve bir açıklık şeklinde görülmektedir. Stomion işlenmemiş küçük boyutlu dörtgen taşlardan oluşturulmuştur. Lentoda 2 adet blok olmasına karşın 3. blok için yer vardır. Dış blok 2,60 m uzunluğunda, 0,80-0,90 m genişliğindedir. İç blok 1,50 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde ve 0,35 m yüksekliğindedir. Stomionu kapatan dört sırası korunmuş moloz duvarın kalıntıları üzerinde bir kafatası ve bazı kemikler bulunmuştur. Oda duvarı düzensiz sıralar halinde çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Oda içerisinde girişin sağında 0,60 m genişliğinde içerisinde çocuk iskeletleri bulunan bir mezar çukuru yer almaktadır. Mezar odası zemininden 0,20-0,25 m yükseklikte, birbirinden yaklaşık 0,05-0,10 m uzaklıkta 2 adet yanık tabakası bulunmuştur. Bu tabakalar içerisinde bireylere ve hayvanlara ait kemik kalıntılarına rastlanmıştır.

Tarihlendirme: Mezar seramik buluntulara göre GH II'den GH IIIA1'e dönemi arasına tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1965a: 189-190; Pelon 1976: 202, Th. 20B; Boyd 2002: 114-116 Nr. 12; Matzanas 2010: 26; Zavadil 2013: 458-459.

Kat. No. 51

Adı ve Yeri: Koukonara Phyties Tholos Mezar 2, Phyties, Messenia

Levha: 29.2

Ölçüler: Oda: Çap 5,90 m; Stomion: Yük. 1,74 m, Gen. 1,16-1,30 m.

Tanım: Katarrakhaki şehrinin güneydoğusunda Gouvalári'nin yaklaşık 2 km güneyinde Phyties Tholos Mezar 1'in 20 m uzağında yer alan mezarın kısmen tahrip olmuş olan dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Mezarın tümülüsü korunmamıştır. Dromos yan duvarlara sahip değildir. Stomion dörtgen biçimli taşlardan inşa edilmiştir. Stomion ve mezar odasını oluşturan duvarların araları kille sıvanmış gibi görünmektedir. Kapı lentosu 2 bloktan oluşturulmuştur ve bu bloklardan yerinde korunmuş olanı konglomeradandır. Mezar odası işlenmemiş dörtgen taşların aralarına küçük taşlar sıkıştırılmasıyla inşa edilmiştir. Mezar odası duvar kalınlığı altta 0,65 m'dir ve kubbe kısmı korunmamıştır. Mezar içerisinde mezar çukuru bulunmamaktadır. Ancak mezar odası zemininde karşılıklı şekilde konumlandırılmış 2 bireye ait iskelet ve stomion duvarının hemen arkasında bir bireye ait iskelet tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın GH IIA'da inşa edilmiş olduğu ve GH IIIB dönemine kadar kullanımının devam ettiği önerilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1965a: 191-192; Pelon 1976: 202, Th. 20C; Pelon 1998: 109; Banou 2008: 45; Boyd 2002: 114-116 Nr. 12; Drakaki 2011: 59; Zavadil 2013: 459-460.

Kat. No. 52

Adı ve Yeri: Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 1, Gouvalari, Messenia

Levha: 30.1, 104.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,25 m, K.Yük. 2,20 m.

Tanım: Pylos'un yaklaşık 15 km kuzeybatısında Katarrakhaki şehrinin güneydoğusunda Koukounara yakınlarında yer alan tholos mezarın anakayaya oyulmuş dromosu güneye bakmaktadır. Stomion dörtgen biçimli taşlardan inşa edilmiş ve 1,10 m yüksekliğindeki bir duvarla kapatılmıştır. Lentosu korunmamıştır. Kubbesi yıkılmış olan mezarın oda duvarı düzenli sıralar izleyen dikdörtgen formlu küçük taşlarlardan oluşturulmuştur. Oda tabanı düzleştirilmiş anakayadan meydana

getirilmiştir. Tabanda 4,5 m uzunluğunda, 1,40-1,90 m genişliğinde ve 0,50 m derinliğinde bir mezar çukuru bulunmaktadır. Sağlam durumda 5 bireye ait kafatası ve mezar odasının zemininden yaklaşık 0,20-0,30 m yükseklikte yine insana ait kemik parçaları bulunmuştur. Mezarın dolgu toprağı içerisinde çeşitli hayvan kemikleri ve külleri Myken dönemi ve Hellenistik Dönem olarak birbirine karışmış şekildedir. Mezarda dromostan başlayarak stomiondan mezar odasına geçişe kadar 0,50 m derinliğinde eğim gösteren seviye farkı vardır.

Tarihlendirme: Mezarın, GH I'de inşa edilmiş ve muhtemelen GH IIIA-GH IIIB'ye kadar kullanılmış olduğu önerilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1965b: 176-177; Marinatos 1966a: 195-196; Pelon 1976: 203, Th. 20D; Boyd 2002: 108, 113 Nr. 10; Koehl 2006: 176 Nr. 729; Zavadil 2013: 460-461.

Kat. No. 53

Adı ve Yeri: Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 2, Gouvalari, Messenia

Levha: 104.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,90-5,0 m; Stomion Yük. 1,83 m.

Tanım: Pylos'un yaklaşık 15 km kuzeybatısında Katarrakhaki şehrinin güneydoğusunda Koukounara yakınlarında Mezar 1'in birkaç metre kuzeyinde yer alan mezarın yan duvarları olmayan dromosu kuzey-kuzeybatı yöndedir. Lentosu korunmamış olan stomion 1,83 m yüksekliğindeki bir duvarla kapatılmıştır. Zeminde birbirine paralel iki kanal bulunmaktadır ve mezar odasının içine yaklaşık 0,60-0,70 m kadar uzanır. Oda duvarı çok köşeli taşlardan inşa edilmiş, zemin ana kayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Mezar GH I-GH IIIB arasına tarihlendirilmiştir, ancak genel özellikleri ile Tholos 1'den daha erken olabileceği önerilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1965b: 177; Marinatos 1966a: 195-196; Pelon 1976: 203, Th.20E; Korres 1980a: 241, Korres 1980b: 333; Varvarigos 1981: 85,

155, 189; Lolos 1987: 166, 169-171; Kalogeropoulos 1998: 143, Nr. 4; Pelon 1998:109; Boyd 2002: 108-113 Nr. 10; Matzanas 2010: 26; Koehl 2006: 173 Nr. 708; Zavadil 2013: 462-464.

Kat. No. 54

Adı ve Yeri: Polla Dendra Tholos Mezar, Koukonara, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 4,75 m, K. Yük. 1,20 m, Stomion: Gen. 1,10-0,95 m, Der. 1,85 m.

Tanım: Katarrakhaki şehrinin güneydoğusunda Koukounara'nın yaklaşık 1 km doğusunda yer alan mezar güneye bakmaktadır. Mezarın stomion yan duvarları modern çağda oldukça tahribata uğramış ve lentosu yok edilmiştir. Stomion moloz duvarla kapatılmıştır. Oda duvarı küçük boyutlu işlenmemiş düz levha taşlardan oluşturulmuştur. Mezarda 11 veya 12 bireye ait insan kafatası bulunmuş olmasına karşın in situ durumunda tek bir mezar içermektedir. İskeletin üstünde küçük boyutlu bir taş levha yer almakta ve bu taş levhanın üzerinde de bir köpek kafatası bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar, birkaç küçük seramik parçasının yardımıyla GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1964: 174; Pelon 1976: 204, Th. 20F; Boyd 2002: 108-113 Nr. 10; Zavadil 2013: 483-484.

Kat. No. 55

Adı ve Yeri: Akona Tholos Mezar 1, Koukonara, Messenia

Levha: 30.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,20 m, K.Yük. 2,50 m; Stomion: Yük. 1,95 m, Gen. 1,32-0, 65, Der. 2,40 m.

Tanım: Koukonara köyünün yakınındaki Katarrakhaki akropolisinin kuzeybatısındaki Akona'da yer alan mezarın girişi güneye bakmaktadır.

3 m yüksekliğinde tümülüsü korunmuş olan mezarın dromosunun olmadığı ya da çok küçük olduğu düşünülmektedir. Ancak mezarın var olan çiziminde, taşların bir kısmı stomionun güneyinde yer almaktadır ve dromosun yan duvarlarının kalıntılarıymış gibi yorumlanabilir. Levha taşlar kullanılarak inşa edilmiş stomion duvarları yukarı doğru eğimlidir. Stomionda 2 adet lento bloğu olduğu bildirilmekle birlikte bugün gözükmemektedir. Odanın kötü korunmuş duvarları çok köşeli taşların aralarına küçük taşların sıkıştırılmasıyla inşa edilmiştir. Mezar odasının kuzey bölümünde girişin karşısında dörtgen bir mezar çukuru bulunmaktadır. Ancak bu mezar çukurunda herhangi bir bireye ait kalıntı yoktur. Oda zemininden 0,70-0,80 m yükseklikte, odanın batı kısmında insan ve hayvan kemikleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte zeminde yanık izlerine de rastlanmıştır.

Tarihlendirme: Mezarın buluntuları ışığında ilk kullanım evresinin GH IIIA ve GH IIIB'de olduğu önerilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1965b: 178-179; Pelon 1976: 204, Th. 20G Lev. XCI; Weber 1996: 88 Nr. 134; Boyd 2002: 113, Nr. 11; Matzanas 2010: 26; Zavadil 2013: 481-482.

Kat. No. 56

Adı ve Yeri: Akona Tholos Mezar 2, Koukonara, Messenia

Levha: 31.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,40 m; K. Yük. 1 m; Stomion: Gen. 1,20 m, Der. 2,30 m

Tanım: Akona 1 mezarının 15 m güneyinde yer alan ve daha iyi korunmuş olan mezar kuzeye bakmaktadır. Dromos açıklığı görülebilir durumda olan mezarın tümülüsü korunmamıştır. Moloz taşlarla kapatılmış olan stomion çok köşeli levha taşlardan inşa edilmiştir. Çok köşeli taş levhalar inşa edilmiş mezar odası içerisinde buluntu ya da mezar içermermeyen bir çukur bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezarın GH II'den GH IIIA/B'ye kadar kullanıldığı önerilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1965b: 178-179; Pelon 1976: 204, Th. 20H; Banou 2008: 45; Boyd 2002: 114, Nr. 11; Matzanas 2010: 26.

Kat. No. 57

Adı ve Yeri: Palaiokhoria Tholos Mezar, Koukonara, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 3,40-3,60 m, K.Yük. 0,50-0,70 m; Stomion: Gen. 1-0,90 m, Der. 1,45 m.

Tanım: Koukounara'nın yaklaşık 2 km batısında bir tepenin altında yer alan mezarın girişi güneydedir. Mezarın giriş kısmı sonraki kullanımlarda 0,50-0,70 m yüksekliğinde yeniden inşa edilmiştir. Mezar odasının taş levha ve toprakla örtülü olmasından dolayı mezarın Tümülüs ile kapatılmış olduğu varsayılmaktadır. Oldukça kötü korunmuş olan mezarın oda duvarı kalın bir temelin üzerinde çok köşeli taşlardan tek dizi halinde inşa edilmiştir. Oda zemininin bazı yerlerinde küçük yığınlar halinde ikincil mezarlar bulunmaktadır. Girişin karşısında 7 bireye ait kafatası grubu ve diğer kemikler vardır. Toplamda 17 kafatası tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın Gouvalari'de bulunan küçük mezarlarla olan mimari benzerliklerininden dolayı OH III'den GH I'e geçişinde inşa edilmiş olduğu önerilmektedir. Buluntular ise GH IIIB-GH IIIC dönemine işaret etmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1964: 174-175; Pelon 1976: 204, Th. 20J; Lolos 1987: 545; Boyd 2002: 165, Nr. 32; Matzanas 2010: 26; Zavadil 2013: 484-485.

Kat. No. 58

Adı ve Yeri: Mandra/ Mandhra Tholos Mezar, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 13 m; Dromos Uz. 11 m.

Tanım: Messenia'da Mandra köyünün batısındaki Khasna geçidinde yer alan mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Mezarın taşları sökülerek geç dönemde yakınlarında yer alan bir kuyu inşası için kullanılmıştır. Günümüzde mezarla ilgili hiçbir kalıntı görülmemekle birlikte yapılan çalışmalarda yaklaşık ölçüleri önerilmiştir.

Tarihlendirme: -

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1961: 234 Nr. 30; Ålin 1962: 78; McDonald & Hope Simpson 1969: 142 Nr. 30; Hope Simpson & Dickinson 1979: 217; Pelon 1976: 466; Hope Simpson 1981: 141; Boyd 2002: 212; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: 494-495.

Kat. No. 59

Adı ve Yeri: Vlakhopoulo Tholos Mezar, Drakorachi, Messenia

Levha: 31.2

Ölçüler: Oda: Çap 3,10 m, K. Yük. 2 m; Stomion: Yük. 1,20 m, Gen. 0,83 m, Der. 1 m.

Tanım: Vlakhopoulo köyünün güneydoğusundaki Drakorachi yerleşiminde bir tepe yamacına inşa edilmiş olan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Dromos eğimli yan duvarlara sahiptir. Tek bir blokla kaplanmış olan stomionun tabanında 0,30 m derinliğinde bir kanal bulunmaktadır. Stomion kanalı da içerir şekilde bir kapatma duvarıyla kapatılmıştır. Hem stomion hem de mezar odasının duvarlarında oldukça düzensiz ve farklı boyutlarda taşlardan oluşan bir duvar tekniği görülür. Taşların aralarındaki boşluklar daha küçük taşlarla doldurulmuştur. Lentonun üst kısmı tahrip olduğu için mezarda hafifletme üçgeninin bulunup bulunmadığı anlaşılamamaktadır.

Tarihlendirme: Mezarda tespit edilen az sayıda seramik buluntular ışığında mezarın kullanım evresi GH IIIA ve GH IIIB olarak önerilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1966b: 89-92; Pelon 1976: 205-206, Th. 21; Banou 2008: 44; Hope Simpson 2014: 22;

http://www.omnia.ie/index.php?navigation_function=2&navigation_item=%2F2064910%2Fhttps___www_searchculture_gr_aggregator_edm_Digital_Pylia_000045__3A11596_176&repid=1 (11.07.2017/11.50) https://aristomenismessinios.blogspot.com/2015/07/blog-post_23.html (11.07.2017/11.55).

Kat. No. 60

Adı ve Yeri: Tourliditsa Tholos Mezar, Soulinari, Messenia

Levha: 32.1, 32.2

Ölçüler: Oda: Çap 5,10 m, K. Yük. 1,50 m; Stomion: Gen. 1,35-1,15 m; Dromos: Uz. 2,75 m, Gen. 1,70 m.

Tanım: Kissos tepesinin kuzeydoğusunda Solinari köyünün yaklaşık 1 km güneydoğusunda bulunan ve büyük bir kısmı tahrip olan mezarın dromosu güney yöndedir. Tümülüsle kaplanmış olan mezarın tümülüs çapı 40 m'dir. Dromos küçük boyutlu düz taşların aralarına beyaz çakıl taşları sıkıştırılarak inşa edilmiştir. Bir duvarla kapatılmış olan stomion duvarları yassı taşlardan oluşturulmuştur. Mezar odası oldukça düzensiz sıralar halinde stomionda kullanılanlara göre daha küçük boyutlu yassı taşlardan inşa edilmiştir. Oda zemininde 3 adet mezar çukuru vardır. Birincisi doğu yönde 1,10 m uzunluğunda, 0,50 m genişliğinde ve 0,50 m derinliğindedir. İkincisi batı yönde 1,10 m uzunluğunda, 0,60 m genişliğinde ve 0,40 m derinliğindedir. Daha geniş olan üçüncüsü ise 2,20 m uzunluğunda, 1 m genişliğinde ve 1,60 m genişliğindedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntulara göre GH II-GH III A dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1966b: 89-92; Pelon 1976: 205-206, Th. 22, Lev.XCII; Banou 2008: 45; Zavadil 2013: 555-556, Abb.69; https://aristomenismessinios.blogspot.com/2014/03/blog-post_1336.html (20.11.2017/20.11)

Kat. No. 61

Adı ve Yeri: Peristeria Tholos Mezar 1, Myron, Messenia

Levha: 33.1

Ölçüler: Oda: Çap 12,10 m, K. Yük. 4 m; Stomion: Yük. 5,10 m, Gen. 2,20-2,33 m, Der. 5,50 m; Dromos: Uz. 28 m, Gen. 3,30 m.

Tanım: Kyparissia'nın 8 km kuzeydoğusunda Myro köyü yakınında yer alan tholos mezarın dromosu güneybatı yönündedir. Mezarın 55 m uzunluğundaki kısmı açığa çıkartılmış olan Tümülüsü kısmen korunmuş olan mezarın destek duvarı vardır. Tam daire formunda olmayan çevirmenin 4-5 sıra yüksekliğinde korunmuş duvarlarının dış yüzü düzeltilmiş düz taşlardan inşa edilmiştir ve 1,60-1,80 m kalınlığa sahiptir. Muhtemelen bir deprem etkisiyle mezarın batı kısmı ve stomion duvarları kubbenin baskısıyla ve lento bloğunun ağırlığı altında oda tarafına doğru kaymıştır. Dromosun kaba yuvarlak taşlardan oluşan yan destek duvarı sadece stomionun önünde 1,90 m uzunlukta korunmuştur. Stomion dörtgen biçimli büyük bloklardan inşa edilmiş, bloklar arasındaki boşluklar ise küçük taşlar ve kil sıvayla kaplanmıştır. Stomionun üç lento bloğundan dıştaki blok yok olmuştur. Konglomeradan oluşan orta blok ise mezarın yakınında bulunmuştur. Üçüncü blok ise yerinde korunmuştur ve uzunluğu 3,70 m, genişliği 2,80 metredir. Lentonun üstünde hafifletme üçgeni olduğu düşünülmektedir. Yapı cephesi bir fasad oluşturacak şekilde işlenmiş dörtgen poros bloklardan oluşturulmuştur. Blokların ikisi üzerinde küçük dal veya ok ile çift balta şeklinde taşçı işaretleri tespit edilmiştir. Stomion ve mezar odası girişi arası molozla doldurulmuş 2,80 m yüksekliğinde korunmuş taş duvarlarla kapatılmıştır. Oda dikdörtgen formlu işlenmiş küçük düz taşlardan inşa edilmiştir. Odayı oluşturan temellerde ise büyük boyutlu bloklar kullanılmıştır. Oda tabanı stomion ve dromostaki gibi özenle düzleştirilmiş konglomeradan yontulmuş ve beyaz kil tabakasıyla kaplanmıştır. Mezar daha sonra restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIA dönemine aittir. GH III döneminde de kullanımına devam edilen mezarın GH IIIB döneminde soyulduğu önerilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1961b, 153-155; Marinatos 1963, 110-115; Marinatos 1966a: 206-209; Marinatos 1967: 114-120, Eικ. 5; Pelon 1976: 207, Th. 23A, Lev. XCIII-1; Korres 1980b: 328-331; Boyd 2002: 175, A1.35.12; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 501-504, Abb. 59; The Pylos Regional Archaeological Project Internet Edition https://classics.uc.edu/prap/db/imagelist.php?&skip=570 (02.03.2020 16.23).

Kat. No. 62

Adı ve Yeri: Peristeria Tholos Mezar 2, Myron, Messenia

Levha: 33.1, 34.1, 93.1, 98.3

Ölçüler: Oda: Çap 10,60 m, K. Yük. 3,50 m; Stomion: Gen. 2,35-2,05 m, Der. 5,15 m; Dromos: Uz. 9,15 m, Gen. 2 m.

Tanım: Kyparissia'nın 8 km kuzeydoğusunda Myro köyü yakınında yer alan Peristeria Tholos Mezar 1'in güneybatısında yer almaktadır. Dromos güney yöndedir. Aşağıda değinilecek Peristeria Tholos Mezar 3 ile birlikte üzeri tümülüsle kapatılan mezarın tümülüs destek duvarı yarım daire formuyla korunmuştur ve dromosun girişini kapatmaktadır. Dromos yan duvarlarının 1,85 m uzunluğunda güney ucu korunmuştur. Dromos başlangıcı ile bitimi arasında 3 m fark oluşturacak şekilde eğimli yapılmıştır. Stomion ve dromos zemininde yer alan ve levha taşlarla kapatılmış olan kanalın mezarın içerisinde biriken suyun dışarı atılması amacıyla yapıldığı düşünülmektedir. Mezarın kubbesi yıkılmış, oda duvarı ve stomionun iç yan blokları yerinden kaymıştır. Lento bulunmayan stomion bir duvarla kapatılmıştır. Oda duvarı kil harçlı küçük taşlarla oluşturulmuştur ve kalınlığı 1,30 m ila 1,80 m arasında

değişmektedir. Oda zemini konglomera bloklardan oluşturulmuştur. Zeminde daha sonradan kapatılmış bir çukur yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar içerisindeki buluntulara göre GH II'nin başlangıç dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1961b, 153-155; Marinatos 1963, 110-115; Marinatos 1964: 169-174; Marinatos 1966a: 206-209; Marinatos 1967: 114-120, Eικ. 5; Pelon 1976: 209-210, Th. 23B; Korres 1980b: 298-307; Boyd 2002: 167-169. Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 508-510, Abb. 62.

Kat. No. 63

Adı ve Yeri: Peristeria Tholos Mezar 3, Myron, Messenia

Levha: 33.1, 34.1, 34.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,90 m, K. Yük. 2 m Stomion: Gen. 1,69-1,73 m, Der. 5,15 m;

Tanım: Kyparissia'nın 8 km kuzeydoğusunda Myro köyü yakınında Peristeria Tholos Mezar 2'nin birkaç metre batısında bulunan mezarın kötü korunma durumundan dolayı dromosu görülmemektedir. Mezar batıya bakmaktadır ve normalin aksine stomion ve dromos tepe eğimi boyunca uzanmaktadır. Stomion duvarları kaba yassı taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası duvarı batı kısımda sadece alt temel seviyesinde korunmuştur, fakat doğu kısım 2 m yüksekliğe kadar korunmuştur. Odayı oluşturan küçük levha taşlar Tholos 1 ve Tholos 2'den farklıdır. Oda zemininin kuzey kısımı anakayadır ancak güneyi kil tabakasıyla düzlenmiştir. Tholos'un inşasından sonraki bir evrede stomion uzunluğu boyunca ve odaya doğru uzanan 8,4 m'lik bir çukur açılmıştır. Mezar odasında 2,80 m uzunluğunda ve 0,90 m genişliğindedir. Stomion, ana kayaya değin kazılmış, daha sonra yeni bir toprak zemin oluşturulmuştur ve bu da çukuru önceki zemin seviyesinden 15 cm ila 20 cm daha derin hale getirmiştir. Stomion stratigrafisinin dikkatle incelenmesi sonucunda, ana kayanın üzerinde bir zemin seviyesinin olduğu ve bu seviyenin altına

temel olarak bir taş döşendiği anlaşılmıştır. Mezar çukurunun ikincil kullanıma ait olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Tarihlendirme: Mezar mimari özellikleri nedeniyle GH I-II evresine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Marinatos 1967: 114-120, Eικ. 6.; Pelon 1976: 211, Th. 23C, Lev. XCIII-2; Korres 1980b: 331-341; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 510-512, 678, Abb. 62.

Kat. No. 64

Adı ve Yeri: Peristeria Güney Tholos Mezar, Myron, Messenia

Levha: 34.3

Ölçüler: Oda: Çap 5,08 m; Stomion: Gen. 2,70 m, Der. 1 m.

Tanım: Kyparissia'nın 8 km kuzeydoğusunda Myro köyü yakınında yer alan mezar sadece temel seviyelerinde korunmuştur. Dromosu hakkında yeterli bilgi yoktur. Zemini çakılla kaplanmış olan stomionun konglomera lento blokları parçalar halinde görülmektedir. Mezar odasının duvarı işlenmiş dörtgen kireçtaşı ve kum taşı kullanılarak inşa edilmiştir. Temel duvarlarının kalınlığı yaklaşık 0,50 m- 0,60 m'dir. Mezar odası zemininde 3 adet mezar çukuru yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar tespit edilen buluntulara göre GH I- GH IIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Korres 1980b: 319-324; Boyd 2002:168; Banou 2008: 48; Zavadil 2013: 514-516, 678, Abb. 63.

Kat. No. 65

Adı ve Yeri: Peristeria Batı Tholos Mezar, Myron, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Kyparissia'nın 8 km kuzeydoğusunda Myro köyü yakınında yer alan mezar modern dönemde yapılan yol çalışmaları esnesında bulunmuş ve yoğun tahribata uğramıştır. Yalnızca yolun kenarında lentoya ait

olabilecek bir adet poros blok gözlenmiştir. Bu blok 1,45 m uzunluğunda 0, 90 m genişliğinde ve 0,15 m kalınlığındadır.

Tarihlendirme: Mezar GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Papakonstantinou 1989: 107-108; Banou 2008: 48; Zavadil 2013: 516.

Kat. No. 66

Adı ve Yeri: Mouriatada Tholos Mezar, Elliniko, Messenia

Levha: 35.1, 35.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,80 m, K. Yük. 4,60 m; Stomion: Yük.1,80 m, Gen. 1,05-0,85 m, Der. 1,80 m; Dromos: Uz. 12 m.

Tanım: Mouriatada köyünün yaklaşık 1,5 km doğusundaki Elliniko'nun 200 m kuzeydoğusunda tepe yamacında yer alan tholos mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Dromos yan duvarları stomion cephesinden itibaren 3,10 m boyunca kabaca işlenmiş bloklarla inşa edilmiştir, geri kalan kısmı ise duvarlarla desteklenmemiştir. Stomion cephesinin alt kısımları düzenli sıralar halinde kabaca işlenmiş kireçtaşı bloklardan, üst kısımlar ise düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Stomion üzerinde hafifletme üçgeni sadece stomionun iç kısmında görülebilir durumdadır. Stomion girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı işlenmiş dörtgen kireçtaşı bloklardan düzenli sıralar halinde yapılmıştır ve aralarına kama şekilli taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiştir. Oda zemininin 1 metre aşağısında odanın tam merkezinde içerisinde az sayıda çocuk kemiği bulunan bir taş sanduka mezar yer almaktadır. Taş sanduka mezarın kapağı ince bir levha taştandır. Mezar odasına girişte kapı eşiği üzerinde ve oda zemininde çok sayıda hayvan kemikleri bulunmuştur. Bulunan bu kemikler odanın duvarı boyunca kül ve odun kömürü ile karışık durumda bulunmaktadır, bu nedenle de sunu işlevi taşıdığı önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezarın yer aldığı Mouriatada yerleşimi sadece GH IIIB evresinde varolduğundan mezarın GH III B dönemine ait olduğu önerilmektedir.

Yayınlar: Marinatos 1966a: 205-206; Pelon 1976: 211-212, Th. 24; Vermeule 1961: 193; Ålin 1962: 80; Schachermeyr 1962: 281; Boyd 2002: 212; Banou 2008: 48; Zavadil 2013: 495-498, Abb.58; Davis vd. 2020:676; https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/08/blog-post_3.html (11.02.2018/11.20)

Kat. No. 67

Adı ve Yeri: Kopanaki Tholos Mezar A, Akourthi, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Akourthi bölgesinde Ano Kopanaki köyünün batısında birbirine 30 m aralıklarla yerleştirilmiş 3 adet mezardan biridir. Detaylı yayını olmayan mezarın tümülüsü yaklaşık 4 m yüksekliğindedir. Tümülüsün tepesinde yaklaşık 1 m derinliğinde olan çukur içerisinde mezar odasının kubbesine ait taşlar gözlenmiştir. Mezarın korunma durumu hakkında yeterli veri yoktur.

Tarihlendirme: -

Yayınlar: Valmin 1927-1928, 201-209; Pelon 1976, 212-213, Th. 25, Lev. XCIV-2; Hope Simpson 1981, 135-136; Banou 2008, 46; Boyd 2002, 175 Nr. 36; Zavadil 2013: 262; Hope Simpson 2014: 28, 37; http://squinchpix.blogspot.com/2016/10/the-tholos-tombs-of-ano-kopanaki.html (15.04.2017)

Kat. No. 68

Adı ve Yeri: Kopanaki Tholos Mezar B, Akourthi, Messenia

Levha: 36.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,35 m, K. Yük. 4,50 m; Stomion: Yük. 2,40 m, Gen. 1,10-1,20 m, Der. 3,50 m; Dromos: Uz. 4,50 m, Gen. 1,70 m; Tümülüs: Çap 20 m, K.Yük. 5 m.

Tanım: Ano Kopanaki köyünün batısında yer alan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Tümülüsü korunmuş olan mezarın dromos yan duvarları kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve dromos zeminin ortasında bir kanal yer almaktadır. Stomion işlenmemiş taşlardan inşa edilmiş ve yukarı doğru bir daralma göstermektedir. Levha taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası duvarının alt sıralarında daha büyük taşlar kullanılmıştır. Mezar içerisinde dikey şekilde konulmuş levha taşlardan bir bank yer almaktadır. Bankın üzerinde ve batı kısmında birçok bireye ait kemik parçaları dağınık bir şekilde yer almıştır.

Tarihlendirme: Mezar, bulunan seramik parçalarıyla GH IIB-GH III evrelerine ait olarak önerilmiştir.

Yayınlar: Valmin 1927-1928: 201-209, plate V, XIII-2; Pelon 1976: 212-213, Th. 25; Hope Simpson 1981: 136; Kilien 1985: 147, 154; Banou 2008: 46-47; Zavadil 2013: 262-263, Abb.1.

Kat. No. 69

Adı ve Yeri: Kopanaki Tholos Mezar C, Akourthi, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Ano Kopanaki köyünün batısında yer alan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Mezar hiç araştırılmamıştır, sadece tepenin kuzey yamacında kısa bir duvara ait kalıntlar görülmüştür.

Tarihlendirme: Mezar çevrede bulunan seramiklere göre olasılıkla GH III dönemine aittir.

Yayınlar: Valmin 1927-1928: 201-209; Pelon 1976: 212-213, Th. 25; Hope Simpson 1981: 136; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 262; http://squinchpix.blogspot.com/2016/11/tholos-tomb-c-at-kopanaki-c167.html (15.04.2017)

Kat. No. 70

Adı ve Yeri: Malthi Tholos Mezar 1, Messenia

Levha: 36.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,85 m, K. Yük. 5,80 m; Stomion: Yük. 3 m, Gen. 1,60-1 m, Der. 3 m; Dromos: Uz. 13,50 m, Gen. 2,35 m.

Tanım: Messenia'da Vasiliko istasyonunun yaklaşık 1,5 km batısında Ramovouni tepesinin batı yakasında tespit edilen iki mezardan biridir. Batıya doğru eğimli bir tepeye inşa edilmiş olan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Mezarın üzerindeki toprak yığmasından tümülüsle kaplandığı anlaşılmaktadır. Dromos yan duvarları kabaca işlenmiş dikdörtgen kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve yan duvarların arkasında 2 m genişliğinde, 1,20 m yüksekliğinde kireçtaşından yapılmış bir destek duvarı tespit edilmiştir. Zemin ince taş levhalar üzerinde 0,15-0,18m kalınlığında kille kaplanmıştır, ancak bunun yan duvarlardan sızan bir kil olabileceği de önerilmiştir. Kil tabakasının üst kenarı, dromos duvarının alt kenarından yaklaşık 0,20 m yükseklikte bulunmuştur. Dromosun dış ucunda batıya doğru devam ettiği varsayılan bir kapatma duvarı tespit edilmiştir. Stomion işlenmiş kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve cephede 0,40 m genişliğinde söveler vardır. Tek bir kireçtaşı bloktan oluşturulmuş lento 2,50 m genişliğinde, 3 m derinliğinde ve 0,35-40 m yüksekliğindedir. Lentonun üzerinde bir tane daha kireçtaşı blok bulunur, onun üzerinde ise orijianalinde kapatılmış olan hafifletme üçgeni yer almaktadır. Stomionun giriş kısmı bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı düzenli sıralarla altta büyük işlenmiş bloklardan yapılmıştır. Mezar odası duvarının üst kısımlarında işlenmiş kalker levhalar yer almaktadır. Kubbe bitimi dairesel bir açıklık yaratacak şekilde 3 büyük blokla oluşturulmuş ve bu açıklığın üzeri 2,40 m uzunluğunda, 1,80 m genişliğinde, 0,30 m kalınlığında büyük dikdörtgen bir blokla kapatılmıştır.

Tarihlendirme: Mezarın buluntulara göre GH IIIB başında Malthi Tholos 2'den daha sonra inşa edildiği önerilmektedir.

Yayınlar: Valmin 1927-1928: 190-201; Valmin 1932: 218 Anm. 1; Valmin 1953: 44; Pelon 1976: 217-218, Th. 26A, Lev. XCVI, XCVII; Boyd 2002: 213; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: 567, Abb.71-72.

Kat. No. 71

Adı ve Yeri: Malthi Tholos Mezar 2, Messenia

Levha: 37.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,75 m, K. Yük. 3,75 m; Stomion: Yük. 2,80-1,75 m, Gen. 1,60-1,30 m, Der. 2,60 m; Dromos: Uz. 12,50 m, Gen. 2,20 m.

Tanım: Messinia'da Vasiliko istasyonunun yaklaşık 1,5 km batısında Ramovouni tepesinin batı yakasında Malthi Tholos Mezar 1'in 85 m kuzeyinde yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Mezarın tümülüsü korunmamış ve mezar odası göçmüştür. Daha önce incelenebilen mezarda kullanılan taşların günümüzde tamamen ortadan kaybolduğu gözlenmektedir. Dromos yan duvarları işlenmiş taşların araları kil dolgu doldurularak oluşturulmuştur. Dromos, başlangıcının 0,50 metresinde bir duvarla kapatılmıştır. Stomiona doğru eğim yapan dromos tabanı 0,15 m kalınlığında kahverengi kil ve kireç karışımı ile kaplanmıştır. Dörtgen bloklardan inşa edilmiş stomionun üzerindeki lento bloğu kırılmış olmasına karşın tamamlandığında 2,90 m uzunluğa, 2,50 m genişliğe ve 0,30 m kalınlığa sahiptir. Lentonun üzerinde bir hafifletme üçgenin var olduğu önerilmektedir. Stomion zemininde kenarları düzensiz taşlarla yapılmış ve üstü taş levhalarla kaplanmış 0,15-0,18 m genişliğinde ve 0,30 m derinliğinde bir kanal bulunmaktadır. Stomion 1,75 m yükseklik ve 1,50 m kalınlığında bir duvarla kapatılmıştır. Doğal kaya içine açılmış yuvarlak bir çukur içine inşa edilen odanın duvarları düzensiz sıralar izleyen dörtgen taşlardan oluşturulmuştur. Oda zemini kireç ve yanık seramiklerden 3 tabakadan oluşmaktadır. Stomionun yanında ve güneye doğru zemin seviyesinden daha alçak 0,90 m derinliğe kadar düzensiz biçimde büyük bir taş yığını uzamaktadır. Bu yığında girişin solunda 0,95

m genişlikte, 1,60 m uzunluğunda ve 0,80 m derinliğinde içerisinde insan kemikleri içeren bir mezar çukuru bulunmaktadır. Odanın kuzey kısmında daha sığ benzer bir mezar çukuru bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III- GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Valmin 1938: 215-225; Pelon 1976: 216-217, Th. 26B, Lev. XCVIII; Boyd 2002: 212; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: 567, Abb.73.

Kat. No. 72

Adı ve Yeri: Vassiliko Tholos Mezar 1, Xerovrysi, Messenia

Levha: 38.1

Ölçüler: Oda: Çap 6,50 m, K. Yük. 2,75 m; Stomion: Yük. 2,05 m, Gen. 0,98-0,52 m, Der. 2,75 m; Dromos: Uz. 12-15 m, Gen. 1,50 m.

Tanım: Vasiliko demiryolu istasyonunun 1,3 km güneydoğusunda bir tepenin yamacında yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Dromos yan duvarları stomiondan itibaren 3,40 m uzunluğunda kareye yakın yassı kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Dromosun bir kısmı demir yolu hattının altında kaldığı için tamamen kazılamamakla birlikte uzunluğunun 12 m-15 m arasında olduğu önerilmiştir. Dromos tabanı stomiona doğru eğim gösterir. Stomion mezar odasından daha derinde inşa edilmiş taş temele sahiptir. Stomionun alt kısımları özenle yontulmuş dikdörtgen formlu büyük ve uzun bloklardan oluşturulmuş, bu blokların üstünde daha küçük taşlar ve sonrasında yeniden uzun ve işlenmiş levha biçimli taşlar kullanılmıştır. Bloklar düzenli sıralar izler ve araları kil ve küçük taşlarla doldurulmuştur. Lento iki bloktan meydana gelmiştir ve bloklar 2,05 m uzunluğa, 1,30 m genişliğe ve 0,30 m yüksekliğe sahiptir. Hafifletme üçgeninin izine rastlanmamıştır ve var olmadığı düşünülmektedir. Stomion daha geç bir tarihte bir duvar ile kapatılmıştır. Mezar odası duvarı işlenmemiş kireçtaşı levhalardan inşa edilmiştir. Alt kısımlarında daha büyük yontulmuş levhalar kullanılmış duvarın taşlarının araları kil ve küçük taşlarla doldurulmuştur. Mezar

odası girişinin 2,75 m sağındaki duvarda yerden 1,15 m yukarıda bir niş yer alır. Niş 0,75 m yüksekliğinde, 1,5 m derinliğinde, dışta 0,70 m içte 0,40 m genişliğindedir. 2,25 m uzunluğunda bir lentoya sahip olan niş daha sonra kaba bir duvarla kapatılmıştır. Oda zemini başlangıçta sıkıştırılmış kil ile oluşturulmuş, sonradan kömür, kırık seramik parçaları ve küçük çakılların sıkıştırılmasıyla oluşturulan kalın bir tabakayla kaplanmıştır. Mezar odası zemininde 0,30-0,50 m kalınlığında bir tabakada, kırmızı-sarı toprak, kül ve odun kömürü ve seramik parçalarının yanı sıra insan ve hayvan kemikleri bulunmuştur. Mezar odasında stomionun önünde yaklaşık 3 m uzunluğunda bir mezar çukuru bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan GH II dönemine ait Saray Stili seramik parçaları ilk kullanıma ait olmalıdır, diğer buluntularla birlikte mezar Mezar GH III dönemine kadar kullanılmıştır.

Yayınlar: Valmin 1926-27: 88; Valmin 1927-28: 171; McDonald & Hope Simpson 1961: 234; Ålin 1962: 78; Hope Simpson & Dickinson 1979, D 220; Pelon 1976: 217-219, 486, Nr. 27, Lev. XCIX; Cavanagh & Mee 1998 Nr. 419; Kalogeropoulos 1998: 150; Mountjoy 1999: 303, 317; Boyd 2002: 179, Nr. 38; Zavadil 2013: 581, Abb.75.

Kat. No. 73

Adı ve Yeri: Exochikon Tholos, Mistopholakka, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 7-8 m.

Tanım: Mistopholakka, Kaplani'den Lachanada'ya uzanan ve Exochikon'un yaklaşık 1,5 km batısında alçak bir tepede yer alan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Mezar soyulmuş ve çok yoğun tahribata uğramıştır.

Tarihlendirme: Mezar bulunan seramik parçalarına göre GH IIIA2-GH IIIB'ye tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1969: 154 Nr. 73A; McDonald & Rapp 1972b: 278 Nr. 78; Hope Simpson & Dickinson 1979: D 78; Pelon 1976: 465; Cavanagh & Mee 1998: 111; Boyd 2002: 214; Hope Simpson 2014: 24, 33, 36; Zavadil 2013:408.

Kat. No. 74

Adı ve Yeri: Kharokopeio Tholos Mezar, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Kharokopeio'nun kuzeybatısında bir tepede yer alan mezar güneye bakmaktadır ve kuzey yarısı tahribata uğramıştır. 1964 yılına kadar görülebilir durumda olan mezar daha sonra ortadan kaldırılmıştır. Mezar odası duvarı içte düzeltilmiş yüze sahip kireçtaşı levhalardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda ele geçtiği aktarılan buluntulara göre GH IIIA tarihi önerilmiştir.

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1961: 247 Nr. 74; Ålin 1962: 88; McDonald & Hope Simpson 1964: 233 Nr. 74; Marinatos 1965a:192; Iakovidis 1966: 104 Taf. 10α, 106; Matthäus 1980: 152 Nr. 191; Hope Simpson 1981: 111; Boyd 2002: 212. Zavadil 2013: 303-304.

Kat. No. 75

Adı ve Yeri: Kaplani Tholos Mezar 1, Vigla, Messenia

Levha: 38.2

Ölçüler: -

Tanım: Kaplani ile Zizani arasında yer alan Vigla tepesindeki iki Tholos mezardan biridir. Yan duvarları bulunmayan dromos kuzeydoğu yönüne bakar. Mezarın kubbe kısmı çökmüştür. Stomion küçük boyutlu dörtgen levha taşların aralarına küçük taşlar doldurularak inşa edilmiştir. Mezarın stomion kısmında lentoya ait in situ durumda kırık blok parçası

bulunmaktadır. Mezar odası düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş levha taşlardan oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Mezar GH IIA dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Arapogianni 1998: 106-107; Banou 2008: 45; Boyd 2002: 183-185, Nr. 42.5-42. 6; Zavadil 2013: 413.

Kat. No. 76

Adı ve Yeri: Kaplani Tholos Mezar No. 24, Vigla, Messenia

Levha: 39.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,30-5,50 m, K. Yük. 2,20 m; Stomion: Yük. 1,65 m, Der. 0,40-1,20 m; Dromos: Uz. 5,70 m-6 m, Gen. 1,20-0,40 m.

Tanım: Kaplani ile Zizani arasında yer alan ikinci mezarın dromosu kuzeydoğuya bakmaktadır. Mezar odasına doğru daralan dromosun yan duvarları işlenmemiş çok köşeli ve dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Stomion 3 m'lik büyük dörtgen taşların kullanılmasıyla oluşturulmuştur ve yukarı doğru bir daralma göstermektedir. Zeminde tek bir bloktan oluşturulmuş eşik yer alan stomionun üzerinde işlenmemiş büyük yassı bir lento bloğu yer almaktadır. Mezar odası duvarları işlenmemiş dörtgen ve çok köşeli taşların birlikte kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Mezar odasında içerisinde 2 iskelet yer alan bir adet mezar çukuru yer almaktadır. İskeletlerden birinin başı ölen diğer iskeletin ayakları üzerinde durur şekilde bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar GH II-GH III arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Arapogianni 1998: 106-107, Σχέό. 2-3; Blackman 1998-1999: 46; Banou 2008: 45; Boyd 2002: 183-185 Nr.42; Zavadil 2013: 413, Abb. 40.

Kat. No. 77

Adı ve Yeri: Neromylos Tholos, Viglitsa, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Kalamata-Pylos yolunun 1 km doğusunda Neromylos'un batı-güneybatısındaki tholosun yer aldığı bildirilen mezar tepesinin çapı 33 m, yüksekliği 5 m'dir. Henüz araştırma yapılmayan mezarın dromosunun batıya baktığı aktarılmıştır.

Tarihlendirme: -

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1961: 246 Nr. 71. Hope Simpson & Dickinson 1979: D 101; Lukermann & Moody 1978: 111 Nr. 101. Hope Simpson 1981: 103. Boyd 2002: 214; Zavadil 2013: 600.

Kat. No. 78

Adı ve Yeri: Daras Tholos Mezar, Viglitsa, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 6,75 m; K.Yük. 1,30 m; Dromos: Uz. 5,80 m.

Tanım: Karpophora'nın yaklaşık 3 km kuzeyinde ve Daphni'nin yaklaşık 1 km kuzeybatısındaki Phrama'da yer alan mezarın küçük düz taşlardan inşa edildiği aktarılmakla birlikte detaylı tanımı yapılmamıştır. Mezar toprak sahibi tarafından büyük tahribata uğramıştır. Mezar içerisinde yanık izleri ve hayvan kemikleri (atın tam iskeleti [?] bir at kafatası ve bir geyik iskeleti) izleri tespit edilmiştir; Her iki buluntu da Myken döneminde tanrıya sunu için yapılan aktivitenin parçası olarak yorumlanmaktadır ve mezar odasının zemininde 6 adet insan iskeleti bulunmuştur. Hellenistik Dönemde mezarın tekrar kullanıldığı ve bu döneme ait kalıntıların mezar odasında Myken Dönemi zeminin 0,50 m yukarısında yer aldığı tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın GH II'de inşa edildiği ve GH IIIA2'ye kadar kullanım gördüğü önerilmektedir.

Yayınlar: Parlama 1979: 315-316; Pelon 1998: 124; Boyd 2002: 165 Nr. 31; Chatzi-Spiliopoulou 2002: 68; Arapogianni 2007: 79; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: 359.

Kat. No. 79

Adı ve Yeri: Diodia Tholos Mezar, Kalamata, Messenia

Levha: 39.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,20 m, K. Yük. 2,30 m; Stomion: Yük. 2,0 -1,80 m, Gen. 0,98-1,20 m; Dromos Uz. 4 m.

Tanım: Strephi'nin 2,4 km kuzeyinde, Diodia kasabasının 0,7 km güneyinde ana yolun 10 m doğusunda tepenin üstünde yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Dromos kayaya oyularak inşa edilmiştir. Stomion duvarları mezar odasından çok daha büyük bloklarla inşa edilmiştir. Lento tek bir taş levha ile oluşturulmuş ve 1,63 x 1,60 m ölçülerindedir. Stomion 1,80 m yüksekliğinde, 1,15 m genişliğinde ve 0,50 m kalınlığında moloz taş duvarla kapatılmıştır. Mezar odası kabaca işlenmiş dörtgen bloklardan inşa edilmiş ve aralarına küçük taşlar sıkıştırılmıştır. Mezarda 17 insan kafatası bulunmuştur. İkincil mezarlar stomionun solunda, sağında, mezarın duvarı üzerinde ve odanın batı kısmında bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezarın GH I/II'de inşa edildiği ve GH IIIA2'ye kadar kullanıldığı düşünülmektedir.

Yayınlar: Chatzi-Spiliopoulou 1995: 181, Abb. 2; Chatzi-Spiliopoulou 1996-97: 544; Boyd 2002: 105 Nr. 7; Matzanas 2010: 46; Banou 2008: 46; Zavadil 2013: 362, Abb.24.

Kat. No. 80

Adı ve Yeri: Aipeia Tholos Mezar, Antheia/Makria Rachi, Messenia

Levha: 40.1

Ölçüler: Oda: Çap 10,50 m; Stomion: Yük. 4,25 m, Gen. 1,90 m; Dromos: Uz.7,75 m,

Tanım: Ellenika'daki oda mezarlardan oluşan nekropolün 600 m batısında alçak bir arazi üzerinde yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Kireçtaşı bloklardan inşa edilmiş dromos yan duvarının kuzey tarafı oldukça kısadır, güney tarafında ise sadece dört taş izlenebilmiştir.

Stomion dromos ve mezar odasından çok daha büyük işlenmiş dörtgen kireçtaşı bloklarla inşa edilmiştir, ara boşluklar ise küçük taşlarla doldurulmuştur. Stomionun üzerini kapatan 3 lento bloğundan iki tanesi in situ durumundadır. Stomion cephesi poros bloklarla inşa edilmiş ve girişte tek bir faskia yer almaktadır. Stomion moloz taş duvarla kapatılmıştır. Mezar odasının yaklaşık ¾'ü toprak altındadır. Oda duvarı kireçtaşından dikdörtgen formlu yassı taşlarla inşa edilmiştir. Oda duvarının temel seviyesinde büyük boyutlu taşlar kullanılırken yukarıya doğru yükseldikçe taşların boyutları da küçülmektedir. Oda içerisinde duvar boyunca 3 adet dörtgen çukur ve 1 daire şeklinde çukur yer almaktadır. Stomionda ve mezar odasının kuzeydoğu bölümünde ikincil mezarlar vardır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan Saray stili seramikler mezarın GH II dönemine ait olabileceğini düşündürmüştür. Mezarda GH I'den GH IIIB'ye kadar uzanan buluntular yoğun bir kullanıma işaret eder.

Yayınlar: Korres 1975: 514; Hope Simpson 1981: 129; Chatzi-Spiliopoulou 1996-97: Bd. 2, 539; Pelon 1998: 123; Boyd 2002: 185 Nr. 43; Banou 2008: 46; Korres 2012: 438; Zavadil 2013: 292-294. http://ancientthouriaexcavation.gr/wp-content/gallery/thouria-images/image15.jpg.(01.10.2018/14.20)

Kat. No. 81

Adı ve Yeri: Khalkias Tholos Mezar A, Agios Ilias, Messenia

Levha: 40.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,10 m, K. Yük. 2,10 m; Stomion: Gen. 1,05 m; Dromos: Uz. 2,70 m, Gen. 1,30 m.

Tanım: Malthi'nin 14 km kuzeyinde Chalkia yakınlarında Ailias tepesinde dağlık bir konumda yer alan üç tholos mezardan biridir. Mezarın tümülüs destek duvarının izleri görülmektedir. Mezar odası kubbesi tamamen göçmüştür. İşlenmemiş dörtgen ve çok köşeli taşların bir arada kullanılması ile inşa

edilmiş yan duvarlara sahip olan dromos kuzeybatıya bakmaktadır. Stomion duvarları mezar odasındaki duvarlara göre daha büyük taşlar seçilerek inşa edilmiştir. Stomionu kapatan işlenmemiş yatay formlu büyük boyutlu lento bloklarından biri yerinde korunmuştur. Stomionu moloz taş duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı işlenmemiş çok köşeli ve yassı taşlardan inşa edilmiştir. Girişin karşısında ve güney-batı bölümünde çok sayıda dağılmış kemik parçası bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezardan ele geçen buluntular mezarın GH IIA-B ile GH IIIB aralığında kullanılmış olduğunu göstermektedir.

Yayınlar: Vikatou 2000: 182-184; Vikatou 2001: 191-192; Boyd 2002: 153; Matzanas 2010: 46; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 296; http://squinchpix.blogspot.com/2016/08/where-exactly-are-tholoi-of-chalkias.html (20.05.2017/14.22)

Kat. No. 82

Adı ve Yeri: Khalkias Tholos Mezar No.45, Agios Ilias, Messenia

Levha: 41.1

Ölçüler: Oda: Çap 4,10 m, K. Yük 1 m; Stomion: Gen. 1,05 m.

Tanım: Malthi'nin 14 km kuzeyinde Chalkia yakınlarında Ailias tepesinde dağlık bir konumda Tholos A' nın 10 m kuzeyinde ikinci bir mezar bulunmuştur. Dromos yan duvarları tamamen tahrip olan mezarın oda duvarları yaklaşık 1 m yükseklikte korunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIA-B ile GH IIIB arasında kullanılmıştır.

Yayınlar: Vikatou 2000: 182-184; Boyd 2002: 153; Matzanas 2010: 27, 46; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 297; http://squinchpix.blogspot.com/2016/08/where-exactly-are-tholoi-of-chalkias.html (20.05.2017/14.25)

Kat. No. 83

Adı ve Yeri: Khalkias Kroikanos Tholos Mezar, Kroikanos, Messenia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 4 m, K.Yük. 1,70 m; Stomion: Gen. 2,30 m, Der. 1,75 m.

Tanım: Malthi'nin 14 km kuzeyinde Chalkia yakınlarında Ailias tepesinde dağlık bir konumda Tholos A ve B'nin yaklaşık 150 m güneybatısında yer alan tholos mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Stomionu kabaca işlenmiş büyük taşlardan, mezar odası ise yassı taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odasının zemininde kemik parçaları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar GHII-IIIA dönemine aittir.

Yayınlar: Vikatou 2001: 191-192; Boyd 2002: 153; Matzanas 2010: 46; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 298; http://squinchpix.blogspot.com/2016/08/where-exactly-are-tholoi-of-chalkias.html (20.05.2017/14.30)

Kat. No. 84

Adı ve Yeri: Kamari Tholos Mezar, Gouva, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Kamari'nin yaklaşık 1,5 km güneyinde ve Kopanaki'ten Kamari'ye giden yolun yaklaşık 1 km güneybatısında, tepenin kuzey-güney yamacında tahrip edilmiş mezarın ölçüleri hakkında yeterli bilgi yoktur. Tümülüs tepesinin ortası derin bir çukur haline getirilmiş ve tholos mezara ait taşlar etrafa dağılmış durumdadır.

Tarihlendirme: Mezarın bulunduğu tepede tespit edilen seramik buluntulara göre GH IIIA-B dönemine ait olarak önerilmiştir.

Yayınlar: McDonald & Hope Simpson 1969: 137; McDonald & Rapp 1972b: 298 Nr. 236; Hope Simpson & Dickinson 1979: 178; Pelon 1976: 465; Hope Simpson 1981: 209; Cavanagh & Mee 1998: Nr. 137; Boyd 2002: 212; Hope Simpson 1981: 137; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 411.

Kat. No. 85

Adı ve Yeri: Psari Tholos Mezar, Metsiki, Messenia

Levha: 41.2

Ölçüler: Oda: Çap 9,10 m; K.Yük. 3,30 m; Stomion: Yük. 3,60 m, Gen. 1,80-1,45 m, Der. 4,90 m; Dromos: Uz. 6 m, Gen. 3,0-2,35m.

Tanım: Psari yakınlarındaki tepenin doğu-güneydoğu kısmında yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Yaklaşık 30 m çapında destek duvarlı bir tümülüsle kapatılmış olan mezarın dromos yan duvarları dikdörtgen biçimli taşlardan meydana getirilmiştir. Dromos stomiona doğru daralmaktadır. Dromosun 60 cm. yüksekliğinde korunmuş, moloz taşlardan inşa edilmiş tümülüs destek duvarı ile kapatıldığı gözlenmiştir. Stomion dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Stomion yüksekliği içte 3,6 m, dış cephede ise 2,85 m'dir. Lento taşlarından 2 m uzunluğunda 1,6 m genişliğinde ve 45 cm yüksekliğindeki yalnızca biri in situ durumunda bulunmuştur. Stomion cephesinden bakıldığında hafifletme üçgeninin olması beklenmekle birlikte lento bloğu olmadığı için anlaşılamamaktadır. Zemini sıkıştırılmış toprak olan stomionun girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı yassı taşlardan inşa edilmiş ve zemini anakayanın keskin pürüzlü yüzeyini düzleştirmek için sıkıştırılmış topraktan yapılmıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir

Yayınlar: Catling 1985-1986: 31; Banou 2008: 47; Boyd 2002: 180-183; Hope Simpson 2014: 37,39; Zavadil 2013: 550-552; http://www.parkadia.org/history_tombs_psari.html https://aristomenismessinios.blogspot.com/2016/04/blog-post_62.html (05.02.2020/02.20).

Kat. No. 86

Adı ve Yeri: Psari Tholos Mezar E. No. 43, Metsiki, Messenia

Levha: 42.1

Ölçüler: Oda: Çap 7,90 m; Stomion: Gen. 1,75 m, Der. 3,60 m.

Tanım: Psari yakınlarındaki tepenin doğu-güneydoğu kısmında yer alan Psari Tholos l' in 40m kuzeyindedir. Mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Dromos çok köşeli yassı taşlardan inşa edilmiştir. Büyük bir kısmı kazılmamış olan mezarın stomion üzerindeki lento bloğu görülebilir durumdadır. Stomionda dromos gibi çok köşeli yassı taşlardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın GH IIA dönemine ait olduğu önerilmiştir.

Yayınlar: French 1989-1990: 33; French 1991-1992: 27; Chatzi-Spiliopoulou 1997: 536-537; Boyd 2002: 180-183; Banou 2008: 47; Zavadil 2013: 552-553; https://aristomenismessinios.blogspot.com/2013/07/blog-post_292.html (11.10.2016) http://www.parkadia.org/history_tombs_psari.html (05.02.2020/02.20).

Kat. No. 87

Adı ve Yeri: Philiatra Tholos Mezar /Ag. Christophoros, Messenia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Sadece bir gazete haberinde Philiatra'nın Ag. Christophoros bölgesinde yol inşatı sırasında ortaya çıkmış tholos mezara ait kiklopik duvarların varlığından bahsedilmektedir.

Tarihlendirme: Mezarın GH II- GH III arasına ait olduğu aktarılmıştır.

Yayınlar: McDonalds & Hope Simpson 1969: 135; Hope Simpson & Dickinson 1979: D 63; Hope Simpson 1981: F 48; Boyd 2002: 183 Nr. 40; Zavadil 2013: 600.

Kat. No. 88

Adı ve Yeri: Kakovatos Tholos Mezar A, Pylos, Messenia

Levha: 42.2

Ölçüler: Oda: Çap 12,12 m, K. Yük. 2,50 m; Stomion: Gen. 2,35-2,25 m, Der. 4,85 m; Dromos: Uz. 8 m, Gen. 2,50-3 m.

Tanım: Pylos kalesi girişi yakınındaki mezar grubundaki ilk tholos mezar kalenin bulunduğu tepenin kuzey yamacındadır. Mezar oldukça tahrip olmuş ve günümüzde neredeyse tamamıyla yok olmuştur. Dromos bulunduğu tepenin eş yükselti eğrilerine paralel olarak yerleştirilmiş ve güneye bakmaktadır. Zemini dışa doğru eğimli olan dromos kayaya oyulmuştur ve stomiona doğru genişler. Stomion dörtgen formlu büyük taşlardan yapılmıştır ancak sadece birkaç bloğu görülebilir durumdadır. Lentoya ait olduğu düşünülen konglomera blok parçaları gözlenmiştir. Stomion zemini ana kayadan kesilmiştir ve üzerinde mezar odasının içerisine doğru ilerleyen oldukça geniş bir kanal yer almaktadır. Stomion girişi kalınlığı 2,75 m ve korunan yüksekliği 1,25 m olan küçük yuvarlak taşlardan oluşturulan büyük bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı araları harç ve küçük taşlarla doldurulmuş alt kısımlarda daha büyük boyutlarda olan yassı kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı 0,75 m ile 1,1 m arasında değişmektedir. Oda tabanı anakayadan yontulmuş ve doğu kısımda 2 m uzunluğunda, 0,70 m genişliğinde, 1 m derinliğinde bir mezar çukuru yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Dörpfeld 1908: 295-317, plate. XVI-1, 12; Müller 1909: 269-328; Pelon 1976: 219-220, Th. 28A, Lev. CI; Boyd 2002: 189.

Kat. No. 89

Adı ve Yeri: Kakovatos Tholos Mezar B, Pylos, Messenia

Levha: 43.1

Ölçüler: Oda: Çap 9 m, K. Yük. 1,75 m; Stomion: Gen. 2 m.

Tanım: Pylos kalesi girişi yakınındaki mezar grubundaki ikinci tholos mezar kalenin bulunduğu tepenin kuzey yamacındadır. Mezarın güneybatıya bakan dromosu anakayaya oyularak inşa edilmiştir. Daha sonradan taş

ocağı haline getirilen mezar oldukça tahrip edilmiştir. Stomionun sadece doğu duvarlarının birkaç taşı korunmuştur. Oda duvarı araları kille doldurulmuş yassı kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Oda duvarı 0,55-0,80 m, arasında değişen kalınlığı ile yukarı doğru incelmektedir. Mezar odası zemini çoğu yerinde korunmuş dikdörtgen, üçgen ve trapezoidal biçimli kireçtaşı levhalarla döşenmiştir. Yapılan çalışmalar sonunda mezar odasının yüksekliğinin 9 m olabileceği önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Dörpfeld 1908: 295-317, plate. XVII-2; Müller 1909: 269-328; Pelon 1976: 220-221, Th. 28B, Lev. CII-1; Boyd 2002: 189.

Kat. No. 90

Adı ve Yeri: Kakovatos Tholos Mezar C, Pylos, Messenia

Levha: 43.2

Ölçüler: Oda: Çap 10,15-10,35 m, K. Yük. 0,60 m.

Tanım: Pylos kalesi girişi yakınındaki mezar grubu içerisindeki üçüncü tholos mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Korunma durumu oldukça kötü olan mezarın stomion duvarları tamamen yok olmuştur. Mezar odası duvarı araları kil harçlı yassı kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Oda zemininde stomionun ön tarafında uzun ve geniş bir kanal yer almaktadır. Anakaya kesilerek oluşturulan oda tabanının doğu kısmında 2 m uzunluğunda 0,75 m genişliğinde ve 0,50 m derinliğinde bir mezar çukuru yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Dörpfeld 1908: 295-317, figure 5, plate XVII-1; Müller 1909: 269-328; Pelon 1976: 221, Th. 28C, Lev. CII-1; Boyd 2002: 190; Zavadil 2013: 57, 64, 66–68, 76, 124.

Kat. No. 91

Adı ve Yeri: Platanovrissi Tholos Mezar, Pylia, Messenia

Levha: 43.3

Ölçüler: Oda: Çap 5,16 m, K. Yük. 2,80 m; Stomion Yük. 1,97 m, Gen. 1,35 m, Der. 1,26 m; Dromos: Uz. 9,50 m

Tanım: Genitsari'deki Pylia Platanovrissi köyünün yaklaşık 2,5 km güneyinde bir yer alan mezarın levha taşlardan inşa edilmiş olan kısa dromosu kuzeye bakmaktadır. Stomionu levha taşlardan inşa edilmiş olan mezarın 2,20 m uzunluğunda, 1,15-1,40 m genişliğinde ve 0,38 m kalınlığında lento bloğu vardır. Stomion girişi 1,10 m yüksekliğinde korunmuş moloz taşlardan bir kapatma duvarına sahiptir. Levha taşlardan inşa edilmiş mezar odası zemininde bireylere ait iskelet kalıntıları, kafatasları ve kül tabakası tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: -

Yayınlar: Papathanasopoulos 1969: 156; Choremis 1970: 145; Arapogianni 2012: 419-420, Σχέδ. 7; https://aristomenismessinios.blogspot.com/2016/04/blog-post_68.html. (15.05.2018/12.26)

Kat. No. 92

Adı ve Yeri: Kephalovryso Tholos Mezar, Paliomylos, Messenia

Levha: 44.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,20-3,25 m, Yük. 2,52 m; Stomion: Yük. 1,26 m, Gen. 1,05-0,90 m, Dromos: Uz. 2 m.

Tanım: Kephalovryso'nun yaklaşık 1 km güneybatısında yer alan mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Bulunduğu tepenin eğimine paralel olarak inşa edilmiş olan mezarın dromos yan duvarları yoktur. Stomion blokları yassı kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Küçük yassı taşlarla girişi kapatılmış olan stomionun büyük tek bir lento bloğu bulunmaktadır. Stomion'un önünde 2,60 m'lik bir mesafede, kapı girişi seviyesinde 3,51

m uzunluğunda, eğimli bir taş düzenlemesi bulunmuştur. Duvarları farklı büyüklüklerde çok az işlenmiş yassı kireçtaşlarından inşa edilen mezar odasının sadece kubbesinin en üst noktası korunmamıştır. Mezar odasının duvarlarının alt kısmındaki bloklar daha silindirik görünmektedir. Mezar odasının kuzeybatı ve doğu kesiminin bir kısmında insan kemikleri, kafatası parçalarıyla karışık seramik ve maden buluntular duvar kenarına itilmiş şekilde bulunmuştur. Mezar daha sonraki dönemlerde yoğun kullanım görmüştür.

Tarihlendirme: Mezarın buluntularına göre OH III'den GH I'e geçişte inşa edilmiş ve GH IIA'ya kadar kullanılmış olduğu önerilmektedir.

Yayınlar: Boyd 2002: 185; Chatzi-Spiliopoulou 2007: 337-366; Zavadil 2013: 450, Abb. 53; Gallou 2020: 143.

Kat. No. 93

Adı ve Yeri: Troizen, Magoula Tholos Mezar A, Akhaia

Levha: 44.2

Ölçüler: Oda Çap: 11,20 m; K.Yük. 4 m; Stomion: Der. 5 m, Dromos: Uz. 12,50 m, Gen. 5,50-2,40 m; Tümülüs Çapı: 45 m.

Tanım: Troizen'e giden ana yolun kuzeyinde Galatas'ın 2 km batısında yer alan yerleşimin kuzeybatı yamacında inşa edilmiş üç mezardan birisi olan mezar A'nın dromosu güneye bakmaktadır. Tümülüsü korunmuş olan mezarın moloz taşlardan inşa edilmiş tümülüs destek duvarları 4 farklı çevirme halindedir. İkisi toprak yığınının çevresinde ve ikisi de toprak yığınları ile oda duvarı arasındaki ara boşlukta yer almaktadır. İlk çevirme tholosun doğusunda daha yüksek bir seviyede kuzeye doğru eğimlidir ve ikinci çevirme ile birlikte tümülüs dolgusunun erozyondan korunmasına hizmet etmektedir. Üçüncü çevirmenin bir bölümü dromosun doğusunda, diğeri odanın kuzeydoğusundadır. Dördüncü çevirme toprak yığınının üst seviyelerinde yer alan tek bir sıra küçük taştan oluşmakta ve odayı yakın bir mesafede kuşatmaktadır. Stomiona doğru daralan dromosun yan

duvarları çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Yan duvarlar dromosun giriş bölümünde 3,40 m yüksekliktedir ve genişliği zemin seviyesinde 2 m, lento seviyesinde 1,50 m'dir. Bu ölçümler, girişin nispeten alçak olduğunu göstermektedir. Stomionun duvarları büyük, kireçtaşı bloklarından inşa edilmiş ve boşlukları daha küçük taşlarla ve toprakla doldurulmuştur. Dört lento bloğu ile kapatılmış olan stomionun 1 bloğu korunmamıştır. Mezar odası duvarının alt kısımları kiklopik tarzda büyük blokların aralarına küçük taşların sıkıştırılmasıyla oluşturulmuştur. Duvarın üst kısmında ise daha düz küçük taşlar kullanılmıştır. Odanın güney-batı kesiminde anakaya aşağı doğru eğimlidir. Oda zemini düzleştirilmiş ana kaya üzerine şist parçalarıyla karıştırılmış sarımsı kille kaplanmıştır. Mezar odasının merkezinde 7 bireyin iskelet kalıntıları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan Saray stili seramik parçaları ve diğer seramik buluntulara göre mezarın GH IIA-GH IIB ve GH IIIB dönemleri arasında kullanım gördüğü önerilmektedir.

Yayınlar: Tomlinson 1995-1996: 11; Konsolaki-Yannopoulou 2006: 67-76; Konsolaki-Yannopoulou 2015: 491-498, fig. 9-13.

Kat. No. 94

Adı ve Yeri: Troizen, Magoula Tholos Mezar B, Akhaia

Levha: 45.1

Ölçüler: Oda Çap: 3,80 m; K. yük: 1,20 m; Stomion: Yük. 1,10 m, Gen.1,30-1,05 m, Der. Dromos Uz. 4,1 m.

Tanım: Troizen'e giden ana yolun kuzeyinde Galatas'ın 2 km batısında yer alan yerleşimin kuzeybatı yamacında Tholos Mezar A'nın yakınında konumlandırılmış olan mezarın anakayaya oyularak inşa edilmiş olan dromosu doğuya bakmaktadır. Mezarın tümülüs destek duvarı alışılagelmiş çevirme şeklinde değil yamaç eğimine göre ihtiyaç duyulan noktalarda moloz ve kayalardan yapılmıştır. Stomion düzensiz sıralar

halinde, uzun kenarları dışa bakan ince yassı taşların araları kil harç doldurularak inşa edilmiştir. Kireçtaşı 2 bloktan oluşan lentonun yalnızca iç kısımındaki blok korunmuştur. Mezar odası duvarları stomionla benzer düzenlemede fakat duvarın sağlamlığını arttırmak için taşların kısa kenarları dışa bakacak şekilde inşa edilmiştir. Oda zemini düzeltilmiş anakayanın üzerine sarımsı kille karıştırılmış denizçakılı tabakasının kalın bir şekilde uygulanmasıyla oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Mezar seramik buluntularına göre GH II- GH IIB-GH IIIB1 dönemi arasına tarihlendirilmiştir. Hellenistik Dönem'de yeniden kullanıldığını gösteren kanıtlar vardır.

Yayınlar: Konsolaki-Yannopoulou 2006: 67-76; Konsolaki-Yannopoulou 2015: 483-502, fig. 5-6.

Kat. No. 95

Adı ve Yeri: Troizen, Magoula Tholos Mezar C, Akhaia

Levha: 45.2

Ölçüler: Oda Çap: 4,90 m K. yük: 0,30-0,40 m; Stomion: Gen. 1,20-1,0 m.

Tanım: Troizen'e giden ana yolun kuzeyinde Galatas'ın 2 km batısında yer alan yerleşimin kuzeybatı yamacında yer alan mezarın dromosu yoktur. Magoula Tholos Mezar A ve B mezarlarına göre daha erken bir form göstermektedir. Dromosu olmayan mezar daire formlu bir odadan oluşmaktadır. Mezar odası, alçak bir girişe sahiptir ve iki tane kabaca düzeltilmiş 1,20 m yüksekliğinde büyük kireçtaşı blok dik bir şekilde yerleştirilerek kapı sövelerini oluşturmuştur. Lento olarak kullanılan üçüncü blok ise korunmamıştır. Mezar odası duvarının sadece alt kısımları korunmuştur ve düzensiz formda kaba taşlardan 0,80 m kalınlığında inşa edilmiştir. Mezar odasında dökütülerin fazla olmayışına karşın yoğun bir kil tabakasının bulunuşu kubbenin hafif malzemelerden inşa edilmiş olabileceği önerilmektedir. Zemin, kabaca düzleştirilmiş ana kaya üzerine toprak ve deniz çakıllarından oluşan

sıkıştırılmış kalın bir tabaka ile yapılmıştır. Mezara ait gömü tespit edilmemiştir.

Tarihlendirme: Mezar zemininde bulunan buluntulardan dolayı OH III'ün sonu GH II dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Konsolaki-Yannopoulou 2003: 178; Konsolaki-Yannopoulou 2006: 67-76; Konsolaki-Yannopoulou 2009: 510; Konsolaki-Yannopoulou 2015: 485-488, fig. 3-4.

Kat. No. 96

Adı ve Yeri: Katarraktis Tholos Mezar A, Akhaia

Levha: 46.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,90 m; K.Yük.0,90 m-2,20 m; Stomion: Gen. 1,05 m, Der. 0,40 m; Dromos: Uz. 2,90 m, Gen. 1,35 m.

Tanım: Patra'nın güneydoğusunda Katarraktis köyünün güneyindeki bir tepenin üstünde bulunan mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Dromos yan duvarları 1,10 m yüksekliğinde korunmuş ve düzensiz çok köşeli yassı yerel kireçtaşından inşa edilmiştir. Stomionda 2 adet lento bloğu bulunmaktadır. Mezarın zemin seviyesinin 0,25 m altında eşik olarak kullanılmış 3 adet taşın varlığından bahsedilmektedir. Oda duvarları 0,40 m kalınlığında çok köşeli yassı yerel kireçtaşlarından inşa edilmiş ve zemin kırmızı toprakla ile kaplanmıştır.

Tarihlendirme: Mezarın özenli inşa edilmiş duvarları nedeniyle GH IIIB'den daha erken bir dönemde inşa edildiği önerilmektedir.

Yayınlar: Zaphiropoulos 1961: 193-195; Zaphiropoulos 1962: 114-115; Pelon 1976: 222, Th. 29A; http://odysseus.culture.gr/h/3/eh352.jsp?obj_id=18803 (01.15.2020/ 22.40)

Kat. No. 97

Adı ve Yeri: Katarraktis Tholos Mezar B, Akhaia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 5,20 m, K. Yük. 2,60 m; Stomion: Gen. 1,57 m; Dromos: Uz. 4 m, Gen. 1 m.

Tanım: Patra'nın güneydoğusunda Katarraktis köyünün güneyindeki bir tepenin üstünde bulunan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Tümülüs destek duvarı korunmuş olan mezarın dromos yan duvarları kısmen tahrip olmuştur. Mezarda tam bir stomion formu tespit edilememekle birlikte dromosun odaya giriş kısmında 3 adet lento bloğuyla kapatılmış oluğu görülmüştür. İçteki lento bloğu odanın eğimine uygun olarak biçimlendirilmiş böylece bu alan mezarda stomion olarak işlev görmüştür. Lento üzerinde hafifletme üçgeni olmadığı anlaşılmaktadır. Oda duvarının alt sıraları büyük taşların aralarına belirli aralıklarla yerleştirilen uzun levha taşlardan inşa edilmiş ve zemin kırmızı toprakla kaplanmıştır. Tam bir daire formuna sahip olmayan mezar odasının giriş kısmı moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır.

Tarihlendirme: Mezar, bulunan seramik parçalarına göre GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Zaphiropoulos 1961: 193-195; Zaphiropoulos 1962: 114-115; Pelon 1976: 222, Th. 29B; http://odysseus.culture.gr/h/3/eh352.jsp?obj_id=18803 (01.15.2020/ 22.40)

Kat. No. 98

Adı ve Yeri: Petroto Tholos Mezar, Mygdalia Hill, Akhaia

Levha: 46.2

Ölçüler: Oda: Çap 4, 40 m.

Tanım: Mygdalia tepesinin batı tarafında Gupata'da oda mezarların yoğunlukta olduğu bir nekropol alanında bulunmaktadır. Yol yapımı sırasında

keşfedilmiş olan mezar kısmen hasar görmüştür. Dairesel bir mezar odasına sahip olan tholos mezarın duvarları kabaca işlenmiş kireçtaşlarından meydana getirilmiştir. Mezarda 8 farklı tabakada dağınık bir şekilde 30-40 iskeletin yanı sıra hayvan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: İlk tabakada tespit edilen buluntularla mezarın ilk kullanımı GH IIB- GH IIIA arasındadır. Yapılan radyokarbon analizi çalışmaları mezarın GH IIIB dönemine kadar kesintisiz olarak kullanılmış olduğunu ortaya koymuştur.

Yayınlar: Tomlinson 1995-1996: 15; Papazoglou-Manioudaki 2011: 501-520; Jones vd. 2017: 456-465, fig. 2; Gadolou & Paschalidis 2020: 839.

Kat. No. 99

Adı ve Yeri: Portes Tholos Mezar, Mygdalia Hill, Akhaia

Levha: 47.1

Ölçüler: -

Tanım: Kefalovryso Portes mezarlık alanında alçak bir tepenin yamaçlarında tespit edilen mezarlık alanında tespit edilen iki tholos mezardan biridir. Kısa bir dromosu olan mezarın kubbesi çökmüştür. Stomion işlenmemiş 3 lento bloğuna sahiptir. Yassı taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır.

Tarihlendirme: Mezarlar GH IIA-GHIIIC dönemine tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Μόσχος 2007: 4-45; Giannopoulos 2016: 1-2; Μόσχος 2017: 25-28; Papazoglou -Manioudaki 2020: 130; Gadolou & Paschalidis 2020: 839; http://odysseus.culture.gr/h/3/gh352.jsp?obj_id=18801 (01.15.2020/ 22.40)

Kat. No. 100

Adı ve Yeri: Vartholomio Tholos Mezar, Katsiveri

Levha: 47.2

Ölçüler: Oda: Dış Çap 10 m.

Tanım: Vartholomio arkeolojik alanına yakın, bir alanda tespit edilen mezarın dromosu oldukça uzundur. Dromos yan duvarları çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Dromosun bitiminde moloz taşlardan bir kapatma duvarı yer almaktadır. Mezar odası kısmen işlenmiş bloklar ve daha küçük işlenmemiş taşlardan yapılmıştır. Kubbesi çöken mezarın taşları üzerinde çeşitli hayvan türlerinin kemikleri olan bir yığın vardır. Bu yığın olasılıkla ölü ritüeli ile ilişkilidir. Mezarın dromos dâhil toplam uzunluğu 36 m verilmiş ancak daha detaylı bilgi bulunmamaktadır.

Tarihlendirme: Mezar GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Matzanas 2010: 796-818; Gadolou & Paschalidis 2020: 839, 844; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1896 (24.02.2020/14.20)

Kat. No. 101

Adı ve Yeri: Kallithea Laganida Tholos Mezar, Mygdalia Hill, Akhaia

Levha: 48.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,90-4,10 m; Dromos: Uz. 7,10 m

Tanım: Patras kent merkezinin 20 km güneyinde, Kallithea Laganida yerleşiminde nekropol alanının merkezinde yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Çevresindeki 23 tane oda mezar tholos mezara göre konumlandırılmıştır. Mezar odası duvarı kabaca dörtgen formlu taşlardan inşa edilmiştir ve odanın kubbesi çökmüştür. Zeminde 30 bireye ait kemik kalıntıları ve daha alt bir seviyede bir at mezarı bulunmuştur. Mezarda ikincil kullanıma ait izler tepit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GHI-GH III arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Catling 1982-1983: 31; Catling 1988-1989: 41; Papadopoulos 1991: 30-37; French 1992-1993: 23; Kontorli-Papadopoulou 1995: 114-116; Whitley 2003-2004: 32; Papazoglou-Manioudaki 2011: 515; Graff 2012: 24, fig. 1.2, 2.1; Gadolou & Paschalidis 2020: 839, 844.

Kat. No. 102

Adı ve Yeri: Triantaphyllia Koryphes Tholos, Akhaia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Triantafyllia Koryphes Elis'de yapılan çalışmalarda 3 tholos mezarın olduğu bildirilmiştir. Mezarların mimari detayları hakkında yeterli bilgi yoktur.

Tarihlendirme:-

Yayınlar: Vikatou 2016: 134; Galanakis 2018: 89; https://www.archaeology.wiki/blog/2013/11/26/new-results-from-the-recent-excavations-of-mycenaean-sites-at-elis/ (10.01.2020/11.10).

Kat. No. 103

Adı ve Yeri: Thorikos Tholos Mezar B, Attika

Levha: 48.2, 49.1, 49.2

Ölçüler: Oda: Çap 9,25 m, K. Yük. 8,61 m; Stomion: Yük. 3,10 m, Gen. 1,80 m, Der. 3,45 m; Dromos: Uz. 12 m, Gen. 3 m; Tümülüs Çap: 32,50 m.

Tanım: Modern Lavrio kasabasının yaklaşık üç kilometre kuzeyinde, Velatouri tepesinde yer alan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Kubbesi yıkılmış olmasına rağmen mezar oldukça iyi korunmuştur. Mezarın tam daire formunda olmayan tümülüs destek duvarı çapı güneyden kuzeye 35 m ve doğudan batıya 30 m'dir. Moloz taşlardan oluşturulmuş ve yaklaşık 1,25 m kalınlık, 0,90 m genişliğe sahiptir. Kalınlığı 0,75 m'ye ulaşan dromos yan duvarları moloz taşlardan inşa edilmiştir. Stomiona doğru alçalan dromos zemini anakaya kesilerek oluşturulmuştur. Dromosun giriş kısmı büyük blokların üzerine yerleştirilmiş düzensiz moloz taşlardan 2 m yüksekliğinde ve 1,50 m genişliğinde bir duvarla kapatılmıştır. Tümülüs destek duvarıyla aynı doğrultuda yer almaktadır. Stomion ekseninden biraz daha batıya doğru yönlendirilmiş dromos stomion girişine doğru daralmaktadır. Stomionun yan duvarları mezarın

geri kalanından daha kaba bir taş düzenine sahiptir, çoğunluğu işlenmemiş bloklardan oluşturulmuş ve araları küçük taşlarla doldurulmuştur. Stomionun üzerinde yer alan üç büyük lento bloğundan birincisi 2,85 m uzunluğunda, 0,20 m kalınlığında ve 0,90 m derinliğindedir. İkincisi 1,30 m derinliğinde, 0,25 m kalınlığında, üçüncüsü ise 1,80 m derinliğinde ve 0,30-0,35 m kalınlığındadır. Lento üzerinde düzensiz bir prizma şeklinde hafifletme üçgeni bulunmaktadır. Cephede moloz taşlarla kapatılmış olan üçgenin uzunluğu 1,40-1,60 m genişliği 0,80 m ve yüksekliği 1,20 m'dir. Oda duvarının temelinde araları küçük taşlarla doldurulmuş büyük yerel taş bloklar kullanılmıştır. Zemini anakayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuş mezar odasında 3 adet mezar çukuru yer almaktadır. Mezar odasının doğu kısmında bulunan Çukur A 2,25 m uzunluğunda, 0,60 m genişliğinde 0,40 m derinliğindedir. Çukur B 2,10 m uzunluğunda, 1 m genişliğinde ve 1 m derinliğindedir. Çukur C aynı boyuttadır fakat korunmamıştır. Oda içerisinde kil harçlı taştan yapılmış 2 adet büyük dikdörtgen yapı bulunmaktadır. Çukur A üzerinde yer alan yapı 2,50 m uzunluğunda 1,30 m genişliğinde ve 1,35 m yüksekliğindedir. Batıdaki yapı ise 2,70 m uzunluğunda 1,80 m genişliğinde ve 1 m yüksekliğindedir.

Tarihlendirme: Mezar mimari özellikleri bakımından GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Tsountas & Manatt 1897: 384-385; Frazer 1898: 523-524; Gasche & Servais 1971: 17-102; Pelon 1976: 223-228, Th. 30B, Lev CIII-2; https://www.thorikos.be/thorikos-the-site/#the-site (01.17.2020/15.20)

Kat. No. 104

Adı ve Yeri: Marathon Tholos Mezar, Attika

Levha: 50.1, 93.2

Ölçüler: Oda: Çap 7 m, K. Yük. 6,20 m; Stomion: Yük. 2,70 m, Gen. 1,60 m, Der. 2,60-2,90 m; Dromos: Uz. 25 m, Gen. 2,80-1,75 m.

Tanım: Attika'nın doğu kıyısında Vrana denilen yerde bulunan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Mezar alçak bir tümülüsle kaplanmıştır. Oldukça iyi korunmuş olan mezarın dromosu anakayanın kesilmesiyle oluşturulmuştur. Yan duvarlar stomionun ön tarafında 1,10 m uzunluğunda görülmektedir ve bir çeşit avlu oluşturmaktadır. Bu avlunun genişliği 2,10 m'dir ve yan duvarları 5,70 m yüksekliğinde korunmuştur. Anakayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuş dromos zemininde girişten hemen sonra içerisinde iki at iskeleti olan, çok derin olmayan bir mezar çukuru yer almaktadır. Lento seviyesinde daralma gösteren stomion çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Lento 3 adet levha biçimli taştan oluşturulmuştur. İçteki en geniş olanı 1,50 m genişliğindedir. Lentonun üstünde hafifletme üçgeni iyi korunmuştur. Stomionun ön tarafındaki avlu formunu oluşturan dromos yan duvarları hafifletme üçgeninin üst seviyesine kadar yükselir ve bir levha ile üstü kapatılmıştır. Böylece bu alan revak formu kazanmıştır. Stomion tabanı yumuşak kayadan yontulmuştur ve dromos başlangıç seviyesinden 5,30 m aşağıdadır. Ne stomionda ne de dromosun girişinde kapatma duvarı tespit edilmemiştir. Dörtgen taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası zemini kül tabakasıyla kaplanmıştır. Zeminde uzunluğu yaklaşık 4,50 m, genişliği 3 m ve derinliği 0,70 m olan dikdörtgen büyük bir mezar çukuru bulunmaktadır. Çukurun içerisinde biri doğuda, diğeri batıda moloz taşlardan inşa edilmiş ve büyük bir levha taşla kaplanmış uzun ve dar iki adet taş sanduka mezar yer almaktadır. Bu taş sanduka mezarların içinde yer alan iskeletlerin elit statüdeki kişilere ait olduğu önerilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik parçaları mezarın GH II'nin sonuna ait olduğunu göstermiştir. Mezarın GH IIIA dönemine kadar kullanımının devam ettiği önerilmektedir.

Yayınlar: Sotiriadis 1934, 35-38; Pelon 1976, 228-231, Th. 31, Lev. CVII; Kontorli-Papadopoulou 1995: 113-114; Papadimitriou 2015: 71-120; Recht 2018: 70, fig. 6.

Kat. No. 105

Adı ve Yeri: Menidi Tholos Mezar, Attika

Levha: 51.1

Ölçüler: Oda: Çap 8,35 m, K. Yük. 8,74 m; Stomion: Yük. 3,30 m, Gen. 1,55 m, Der. 3,35 m; Dromos: Uz. 27,72 m, Gen. 3 m.

Tanım: Menidi köyünün yakınında Lykotrypa'da bulunan tholos mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. İşlenmemiş taşlardan yapılmış tümülüs destek duvarına sahip mezarın kubbe kısmının bir bölümü çökmüştür. Dromosun yan duvarları alt kısımda düzensiz bloklardan, lento seviyesinde ise daha düzenli kireçtaşı bloklardan yapılmıştır. 1,20 m yüksekliğinde moloz taşlardan bir duvarla girişi kapatılmış olan dromos zemini mezar odasına doğru dik bir eğim yapmaktadır. Stomion işlenmiş dikdörtgen bloklardan yapılmış ve aralarındaki boşluklar küçük taşlarla doldurulmuştur. Stomion girişi 3 m yüksekliğinde ve 1,80 m kalınlığında bir duvarla kapatılmıştır. Lento 3 büyük kireçtaşı bloktan oluşmaktadır. Cephede lentonun üstünde hafifletme üçgeni olması gereken yerde mazgal görünümü verecek şekilde düzenlenmiş aralarında 0,10-18 m boşluk bırakılarak üst üste yerleştirilmiş 4 adet blok bulunmaktadır. Hafifletme üçgeni sadece mezar odasından görülebilmektedir. Mezar odası duvarı alt kısımda büyük, üst kısımlarda küçük kireçtaşı blokların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Kille kaplanmış olan oda zemininin güney bölümünde zemin platform oluşturacak şekilde yükseltilmiştir. Platformun yan duvarlarının üst sıraları büyük taşlardan altı ise daha küçük taşlardan inşa edilmiştir. Bütün platform 0,05 m kalınlığında bir kireç tabakasıyla kaplanmıştır. Platformda 0,80 m uzunluğunda, 0,20 m derinliğinde ve 0,35 m genişliğinde adak çukuru olarak tanımlanmış dikdörtgen bir çukur bulunmaktadır. Kubbenin 1 m'lik üst bölümü restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar, seramik buluntulara göre GH IIIA/2- GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Bohn *vd.* 1880; Frazer 1898: 137-138; Perrot & Chipiez 1894: 414-417; Pelon 1976: 231-233, Th.32, Lev. CVIII; Ruppenstein 2010: 32; Alexandridou 2012: 1; Alexandridou 2020: 746; https://www.atlasobscura.com/places/tholos-tomb-of-menidi (10.11.2019/22.40)

Kat. No. 106

Adı ve Yeri: Medeon Tholos Mezar A, Phokis, Attika

Levha: 51.2

Ölçüler: Oda: Çap 5 m, K. Yük. 3,10 m; Dromos: Uz. 4,70 m, Gen. 1,20 m.

Tanım: Agios Theodoros'un kuzey yanında yer alan mezar geç dönemde eklenmiş bir duvar çevirmesinin içinde yer almaktadır. Batıya bakan dromosun yan duvarları düzensiz sıralar halinde kabaca işlenmiş ve araları harç ile doldurulmuş kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Mezarda odaya giriş kısmında dromosun üstü kapatılarak stomiona benzer bir form yaratılmıştır. Dromosun 1,95 m yüksekliğindeki bu kısmının üstünü kapatan iki lento bloğundan korunan dış lento blok 2,40 m uzunluğunda, 0,90 m genişliğinde ve 0,38 m yüksekliğindedir. Mezar odasının girişi bu kısımda moloz bir duvarla kapatılmış ve zemine kireçtaşından bir eşik taşı yerleştirilmiştir. Mezar odası duvarı aralarına küçük taşlar sıkıştırılmış büyük işlenmemiş taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Oda tabanının bir bölümü anakayanın düzleştirilmesiyle oluşturulmuş, diğer bölümü ise kille doldurularak düzleştirilmiştir. Zeminde iki mezar çukuru tespit edilmiştir. Odanın girişinin güneybatısında beşgen bir forma sahip bir yan oda bulunmaktadır. Yan odanın girişi 1,26 m yüksekliğinde, 0,70 m genişliğinde ve 1,75 m derinliğindedir. Girişte 0,30 m yüksekliğinde bir eşik taşı yer almaktadır. Yan odanın duvarları ana odanın duvarıyla aynı teknikte yapılmıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları yapının GH III A döneminde inşa edildiğini ve GH III B döneminde de mezarın kullanımda olduğunu göstermektedir.

Yayınlar: Daux 1967: 860-870; Vatin 1969: 13-30; Pelon 1976: 238, Th. 34A, Lev.CXVI; Livieratou 2020: 817; Alexandridou 2020: 746.

Kat. No. 107

Adı ve Yeri: Medeon Tholos Mezar T239, Phocis, Attika

Levha: 52.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,13 m, K. Yük. 2 m; Dromos: Uz. 2,20 m, Gen. 1 m.

Tanım: Agios Theodoros'un kuzey yanında Akropolün 70 m kuzeydoğusunda yer alan mezar günümüzde modern yol çalışmaları esnasında tamamen yok edilmiştir. Güneybatıya bakan dromosun yan duvarları düzensiz sıralar halinde büyük boyutlu taşlardan inşa edilmiştir ve zeminde mezar odasına doğru inen 5 basamak yer almaktadır. Mezarda stomion düzenlemesi bulunmamaktadır. Anakayanın 1,50 m içine oyularak büyük taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası duvarının batısında dromosun hemen yanında 1 m yüksekliğinde, 0,40 m genişliğinde, lento bloğu ile kapatılmış bir açıklık yer almaktadır. Bu açıklık bir niş ya da oda şeklindedir. Oda zemininin merkezinde üç bireye ait kemiklerin bulunduğu 1,10 m uzunluğunda, 0,75 m genişliğinde ve 0,40 m derinliğinde bir çukur ve odanın doğusunda duvara bitişik 1,75 m uzunluğunda, 0,80 m genişliğinde ve 0,28 m derinliğinde ikinci çukur yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramikler GH III B döneminin sonuna tarihlendirme yapmayı sağlamaktadır. GH III C döneminde de kullanılan mezar olasılıkla daha geç dönemlerde de kullanım görmüştür.

Yayınlar: Pelon 1976: 239-240, Th. 34 B, Lev. CXVII; Livieratou 2020: 820-821.

Kat. No. 108

Adı ve Yeri: Orkhomenos Tholos Mezar, Boeotia

Levha: 52.2

Ölçüler: Oda: Çap 14 m; Stomion: Yük. 5,44 m, Gen. 2,70-2,43 m, Der. 5,30 m; Dromos: Uz. 20+ m, Gen. 5,11 m.

Tanım: Boeotia bölgesinde Orkhomenos'da, aşağı terasın güneybatı köşesinde yer alan mezar iyi bilinen örneklerden birisidir. Pausanias tarafından sağlam olduğu aktarılan ve "Minyas"'ın hazine binası olarak tanımlanan tholos mezarın günümüzde dromosu yok olmuş ve kubbesi çökmüş durumdadır. Güneydoğuya bakan dromosu anakayadan kesilerek yapılmış ve zemini dışa doğru eğim gösterir. Stomion yukarı doğru daralır ve söveleri düzenli sıralar halinde yerleştirilmiş işlenmiş kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Stomion zemininde 2,75 m uzunluğunda ve 0,93 m genişliğinde 2 kireçtaşı bloktan oluşan eşik taşı üzerinde yivler ve kapıya ait kapı yuvası görülmektedir. Sövelerin üzerinde görülen dikey delikler olasılıkla kapının ahşap çerçevesinin monte edilmesine ait yerlerdir. Stomionun korunan iç lentosu 5 m uzunluğa, 2,22 m genişliğe ve 0,96 m yüksekliğe sahiptir. Lentonun üst kısmı korunmadığı için varlığı muhtemel olan hafifletme üçgeni ile ilgili bir veri yoktur. Stomion cephesi düzenli yerleştirilmiş delikler ve kazıma süslemelerle bezenmiştir. İşlenmiş büyük gri kireçtaşı blokların düzenli sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilen mezar odası duvarının taşları üst sıralara doğru küçülmektedir. Duvarda orta kısımda rozet biçimli süsleme unsurlarının çivilendiği aralıklı yerleştirilmiş delikler bulunmaktadır. Mezar odası tabanı anakaya düzleştirilerek yapılmıştır. Odanın doğu tarafında oyularak dörtgen bir forma getirilmiş ve duvarları kille sıvanmış bir yan oda inşa edilmiştir. Yan oda 3,79 uzunluğunda, 2,75 genişliğinde ve 2,40 m yüksekliğindedir. 4 adet kireçtaşı blokla kapatılmış olan odanın tavanında alçak kabartma olarak yapılmış rozetler ve spiraller yer almaktadır. Oda tabanı anakaya düzleştirilerek yapılmıştır.

Tarihlendirme: Orkhomenos tholosunda kronolojiyi belirleyecek bir buluntu kayda geçirilmemiştir. Atreus tholos mezarıyla büyük benzerlikler göstermesi sebebiyle GH III B dönemine ait olduğu önerilmiştir.

Yayınlar: Schliemann, 1881: 17-39; Perrot & Chipiez 1894: 439-447; Tsountas & Manatt 1897: 126-129; Pelon 1976: 237, Th. 33, Lev. CXI; Sarri 2010; Fappas 2012: 1; Aravantinos 2020: 769.

Kat. No. 109

Adı ve Yeri: Amphissa Tholos Mezar, Phokis

Levha: 53.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,90 m, K. Yük. 3 m; Dromos: Uz. 9,0 m.

Tanım: Yunanistan'ın merkezindeki Amphissa yakınlarında yer alan mezarın kubbe kısmı çökmüştür. Dromos yan duvarları büyük çok köşeli taşların bir araya getirilmesiyle inşa edilmiştir. Dromosun sonunda kapatma duvarına ait olabilecek izler yer almaktadır. Stomion büyük bloklardan bir çerçeve oluşturacak şekilde inşa edilmiştir. Stomionun üzerinde en az 3 adet lento bloğu yer almaktadır. Lento blokları büyük levha taşlar şeklindedir. Mezar odası duvarları düzensiz sıralar şeklinde çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Mezarın detaylı bir yayını yoktur, tanımlaması da Yunan basınında yayınlanan haberler ve fotoğraflar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularından dolayı GH IIB-GH IIIB arasına tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Petrochilos 2014; Kountouri 2016; Livieratou 2020: 818, 821. http://greece.greekreporter.com/2014/07/30/vaulted-tomb-discovered-in-amfissa/ (20.04.2020); https://www.ancient-origins.net/news-history-archaeology/new-information-comes-light-unique-mycenaean-tholos-tomb-007064 (20.04.2020)

Kat. No. 110

Adı ve Yeri: Vellousia Tholos Mezar, Karystia, Aliveri, Euboea

Levha: 53.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,20 m, K. Yük. 2,25 m; Stomion: Der. 2,75 m.

Tanım: Aliveri Körfezi vadisinde modern Vellousia kentinin yakınında bulunan mezarın detaylı yayını yapılmamıştır. Güneye bakan mezarın dromos yan duvarları yoktur. Beş lento bloğuyla kapatılmış olan stomionun üzerinde hafifletme üçgenine rastlanmamıştır. Mezar odası duvarı düzenli sıralar halinde yerleştirilmiş yerel şist taşlarından inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın GH III dönemine ait olabileceği önerilmiştir.

Yayınlar: Papavasiliou 1910: 39, figs. 32-33; Sackett vd. 1966: 69; Pelon 1976: 240, Th. 35, Lev. CXVIII-1; Xenaki-Sakellariou 1985: 215; Cavanagh & Mee 1998: 64, 82; Lemos 2020: 801.

Kat. No. 111

Adı ve Yeri: Katakalou Tholos Mezar, Karystia, Euboea

Levha: 54.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,30 m, K. Yük. 4,70 m; Stomion: Yük.1,65 m, Gen. 0,80 m, Der. 3,30 m; Dromos: Uz. 6,95 m.

Tanım: Aliveri Körfezi vadisinde Katakalou köyünün 2 km kuzeyinde tepe eteğinde yer alan mezarın dromosu modern dönem yol yapım çalışmaları sırasında yok edilmiştir. Tümülüsü tespit edilen mezarın dromosu stomiona doğru daralmaktadır. Çok köşeli yerel şist taşlardan inşa edilmiş olan stomionun üzeri 4 adet lento bloğu ile kapatılmıştır. Lento bloklarından en dıştaki 1,88 m uzunluğa 0,56 m genişliğe ve 1,30 m kalınlığa sahiptir ve üzerinde yer alan hafifletme üçgeni mezar odası tarafında açık bırakılmış cephede ise 1,30 m kalınlığında bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası işlenmemiş çok köşeli şist taşlarla inşa edilmiştir. Mezar yakın zamanda restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın buluntularından dolayı GH IIIA2 dönemine ait olabileceği önerilmiştir.

Yayınlar: Papavasiliou 1910: 39, figs. 32-33; Hope Simpson 1965: 168; Sackett vd. 1966: 70; Pelon 1976: 241-242, Th. 36, Lev. CXVIII-2; Cavanagh & Mee 1998: 64, 82; Lemos 2020: 801.

Kat. No. 112

Adı ve Yeri: Oxylithos Tholos Mezar, Euboea

Levha: 54.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,60 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Gen. 0,80 m.

Tanım: Modern Kyme kasabası yakınlarında, Oxylithos (Palaiokastro) tepesinde Evrima'nın yakınında yer alan mezar araştırmacılar tarafından 19. yy'da görülmüş, ancak günümüzde tamamen yok olmuş durumdadır. Dromos bulunmayan mezarda duvarlar aralarına küçük taşlar yerleştirilerek kaba yerel taşlardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik parçalarının büyük bir kısmı GH IIIA/2 evresine tarihlendirilmiştir. Mezarın GH IIIA ve GH IIIB evrelerinde kullanıldığı önerilmiştir.

Yayınlar: Papavasiliou 1910: 24-38; Hope Simpson 1965: 169; Pelon 1976: 242, Th. 37, Lev. CXIX-1; Lemos 2020: 799.

Kat. No. 113

Adı ve Yeri: Volos Tholos Mezar, Volos, Thessalia

Levha: 55.1

Ölçüler: Oda: Çap 10 m, K. Yük. 4 m; Stomion: Yük. 2,40 m, Gen. 2,30-1,60 m, Der. 5,50 m.

Tanım: Volos'da Kapakli yakınındaki kale yapısının bulunduğu tepenin 100 m kadar kuzeyinde yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Dromos yan duvarları işlenmemiş levha biçimli taşlardan inşa edilmiştir. İşlenmemiş büyük boyutlu levha biçimli taşların aralarına küçük taşlar

sıkıştırılarak inşa edilmiş stomionun zemin seviyesinde 2,30 m olan genişliği lento seviyesinde sadece 1,60 m'dir. Stomion üzerinde 6 büyük lento bloğu yer almaktadır. Sadece dikey yüzü özenle işlenmiş olan dış blok 0,28 m yüksekliğinde, iç blok 2,30 m uzunluğundadır. Bunun üstünde, hafifletme üçgeninin yer aldığı aktarılmıştır. Stomion lentoya kadar özenli yapılmış iki duvarla kapatılmıştır. Bu duvarlar oda tarafında ve dromos tarafında bulunmaktadır ve araları toprak ve taş parçalarıyla doldurulmuştur. Mezar odası işlenmemiş çok köşeli yassı taşların aralarına daha küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiştir. Oda tabanı olasılıkla anakayadan oluşturulmuştur, ancak hakkında hiçbir bilgi verilmemiştir. Odayı dolduran toprak yığını ve çevresindeki çakıl karışımı kumun varlığı mezarın üstünde bir tümülüsün olduğunu düşündürmektedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Arvanitopoulos 1912: 229-232; Pelon 1976: 243, Th. 38; Avila 1983: 15-60; Kontorli-Papadopoulou 1995: 111-122, fig.2; Rontiri 1998: 231-233, Σχεδ. 1-2; Georganas 2000: 52; Karagianopoulos 2008: 739-774; Galanakis 2012a: 1; Hope Simpson 2018: 454-458; Karouzou 2020: 894-896.

Kat. No. 114

Adı ve Yeri: Kazanaki Tholos Mezar, Volos, Thessalia

Levha: 55.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,70 m, K. Yük. 6,50 m; Stomion: Yük. 3,85 m, Gen. 1,50 m; Dromos: Uz. 8 m Gen. 2 m.

Tanım: Modern Volos şehrinin kuzey çevresinde Kazanaki'de yer alan mezar sağlam durumda bulunmuştur. Batıya bakan dromosun yan duvarları kaba yerel konglomera bloklardan inşa edilmiştir. Dromosun ve stomionun zemini kalın kırmızı kil tabakasıyla kaplıdır. Stomion kille sıvanmış işlenmemiş taşlardan inşa edilmiştir. Stomion üzerinde 0,70 m

kalınlığında bir lento üzerinde hafifletme üçgeni yer almaktadır. 6,40 m yüksekliğindeki stomion cephesinde hafifletme üçgeninin üzerinde korniş gibi duran bir taş kiriş ve ve bu kirişin üzerinde 7 adet kazıma volüt ve semboller bulunan ayrı bir taş kiriş yer almaktadır. Düzenli sıralarla kaba kireçtaşı bloklardan inşa edilmiş mezar odası duvarlarının iç ve dış kısmı kille sıvanarak suya karşı izole edilmiştir. Odanın tabanı kalın bir kum tabakasıyla kaplanmıştır. Oda içerisinde 4 mezar çukuru ve 14 bireye ait iskelet tespit edilmiştir. Ayrıca hafifletme üçgeninin olduğu yerde bir kadın ve çocuğa ait kemik kalıntıları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III A/1-A/2 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Whitley 2003-2004: 41; Adrimi-Sismani 2005: 59-61; Adrimi-Sismani 2007: 170-171; Morgan 2007-2008: 59-61; Adrimi-Sismani 2008: 133-149; Hope Simpson 2018: 454-458; Karouzou 2020: 895.

Kat. No. 115

Adı ve Yeri: Dimini Tholos Mezar A, Volos, Thessalia

Levha: 56.1, 104.1b

Ölçüler: Oda: Çap 8,50 m, K. Yük. 8,30 m; Stomion: Yük. 3,60 m, Gen. 1,95-1,75 m, Der. 2,85 m; Dromos: Uz. 13,30 m, Gen. 3,30 m.

Tanım: Modern Volos'un yaklaşık 3,5 km batısında, alçak bir tepe eteğinde yer alan Dimini Tholos Mezar A, “Lamiospito” Tholos Mezar olarak da bilinmektedir. Dromos kuzeye bakmaktadır. Kubbesinin en üst kısmı haricinde oldukça iyi korunmuştur. 1 m kalınlığındaki dromos yan duvarları çok köşeli taşlardan inşa edilmiş ve başlangıçta 1,70 m, stomion önünde 5,70 m yüksekliğe sahiptir. Zemini yatay bir şekilde anakaya düzleştirilerek oluşturulmuş dromos başlangıcının 0,50 m uzağında kalınlığı 2,60 m olan daha büyük bir duvarla girişi kapatılmıştır. Stomion aralarına küçük taşlar sıkıştırılan çok köşeli yassı kireçtaşlardan inşa edilmiştir. Stomion genişliği dışta 1,95 m içte 1,75 m’dir. 3,30 m uzunluğunda 4 adet lento bloğuyla kapatılmış olan stomionun üzerinde

oda tarafında açık olmasına karşın stomion cephesinde kapatılmış olan hafifletme üçgeni yer almaktadır. Stomion girişi 1,70 m yüksekliğinde bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odasının duvarı aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak kaba düzensiz kireçtaşı bloklarla inşa edilmiştir. Oda zemini küçük taşlarla karıştırılmış sıkıştırılmış ince bir kil tabakasıyla oluşturulmuştur ve kalınlığı 0,05 m olan kömür ve kül tabakasıyla kaplanmıştır, Mezarın kubbesine ait en üst kilit taşı mezar odasının içerisinde bulunmuştur. Duvar boyunca 0,55 m yüksekliğinde ve 0,50 m genişliğinde bir seki bulunmaktadır. Stomiondan 2,55 m sonra biten seki daha sonradan tahrip edilmiştir. Mezar odası duvarının orijinal yüksekliğinin 9 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar mimari açıdan Menidi Tholosu ile karşılaştırılarak GH IIIA/B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pelon 1976: 244-246, Th. 39A, Lev. CXIX-2; Adrimi-Sismani 2007: 169, fig. 15.5; Pantou 2010: 385-389; Galanakis 2012b: 1; Hope Simpson 2018: 454-458; Karouzou 2020: 894-895; http://odysseus.culture.gr/h/1/eh158.jsp?obj_id=5145&mm_id=735 (20.12.2019/15.32).

Kat. No. 116

Adı ve Yeri: Dimini Tholos Mezar B, Volos, Thessalia

Levha: 56.2, 56.3

Ölçüler: Oda: Çap 8,30 m, K. Yük. 3,80 m; Stomion: Yük. 3,15 m, Gen. 1,60 m, Der. 3,25 m, Dromos: Uz. 16,30 m, Gen. 2,30 m.

Tanım: Modern Volos'un yaklaşık 3,5 km batısında, alçak bir tepe eteğinde yer alan “Toumba” Tholos Mezar olarak da bilinen mezarın dromosu kuzeybatıya bakmaktadır. İşlenmemiş dörtgen formlu taşların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak yapılmış dromos yan duvarlarının yüksekliği stomiondan itibaren alçalmaktadır. Dromos girişi başlangıcının 1 m ilerisinde bir duvarla kapatılmıştır. Stomion duvarları mezarın diğer

bölümlerine göre daha büyük bloklardan inşa edilmiş ve araları küçük taşlarla doldurulmuştur. Stomionun iç köşe blokları mezar odasının eğimine uygun olarak biçimlendirilmiştir. Kazı sırasında stomionun işlenmemiş kaba taşlardan bir duvarla kapatıldığı görülmüştür. Stomionun üzeri kalınlığı yaklaşık 0,45 m olan 3 lento bloğu yer almaktadır. Lento bloklarının hemen üstünde kalınlığı 0,10-0,15 m olan ince levha şeklinde taşlar yaparak korniş formu göstermektedir. Korniş görüntüsü sağlayan levha taşın üzerinde hafifletme üçgenine ait kalıntılar görülmektedir. Tamamıyla korunamayan hafifletme üçgeni stomion cephesinde küçük lehva taşlardan oluşan küçük bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı düzensiz şist bloklardan inşa edilmiştir. Duvarın alt sırasındaki bloklar üst sıralara göre daha büyük boyutlu ve işlenmemiştir, araları ise daha küçük taşlarla doldurulmuştur. Zemin anakayanın düzeltilmesiyle oluşturulmuştur. Mezar odası girişinin sol tarafında yükseltilmiş dikdörtgen bir yapı bulunmaktadır. Küçük taşlardan 0,43 m kalınlığa sahip yapı 3,63 m uzunluğunda 1,40-1,60 m genişliktedir. Kazı zamanında 1,55 m yükseklikte korunmuş olan yapının üstünün büyük levhalarla kapatılmış olduğu düşünülmüştür. Mezarda herhangi bir mezar çukuruna rastlanmamıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III A-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Lolling & Wolters 1886: 435-443; Stais 1902: 37-39; Pelon 1976: 246-247, Th. 39B, Lev. CXX; Pantou 2010: 393; Galanakis 2012b: 1; Hope Simpson 2018: 454-458; Karouzou 2020: 894-895; http://odysseus.culture.gr/h/2/eh2562.jsp?obj_id=5561&mm_id=741 (15.12.2019/14.30).

Kat. No. 117

Adı ve Yeri: Pteleon Tholos Mezar A, Magnesia, Thessalia

Levha: 57.1

Ölçüler: Oda: Çap 4,09 m, K. Yük. 3,10 m; Stomion: Uz. 1,80 m, Yük. 1,85 m, Gen. 1,20-1,02 m; Dromos: Uz. 4,10 m.

Tanım: Pteleon Körfezi'nin üzerinde yükselen Gritsa tepesinde Akropolün kuzeydoğu eteğinde tespit edilen dört tholos mezardan birincisidir. Tholos B ve D'nin 100 m, C'nin de 50 m güneyinde yer almaktadır. Mezarın kubbesi lento seviyesine kadar çökmüştür. Anakaya yontularak inşa edilmiş olan dromos güneydoğuya bakmaktadır. Dörtgen formlu yerel taşlardan inşa edilmiş olan stomionun lento bloklarından ikisi düşmüş durumda zeminde yer almaktadır. Stomion girişi 0,50 m yüksekliğinde korunmuş moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı yerel çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiş ve araları kil harçla doldurulmuştur. Mezar odasının orijinal yüksekliğinin 4,50 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik parçaları Tholos A'nın GH IIIA/2 ile GH IIIC/1 dönemleri arasında kullanıldığını göstermektedir.

Yayınlar: Verdelis 1951: 141-149; Pelon 1976: 249, Th. 41A, Lev. CXXI-1; Adrimi-Sismani 2007: 173; Galanakis 2008: 135, 144-145; Rousioti 2018: 453-455, fig. 3-4; Hope Simpson 2018: 445; Karouzou 2020: 896; http://mycenaeanatlasproject.blogspot.com/2017/01/tholos-in-landscape-gritsa-hill-c1280.html (20.05.2018/15.30).

Kat. No. 118

Adı ve Yeri: Pteleon Tholos Mezar B, Magnesia, Thessalia

Levha: 57.2

Ölçüler: Oda: Çap 1,90 m, K. Yük. 0,70 m; Dromos: Uz. 2,10 m, Gen. 0,70 m.

Tanım: Pteleon Körfezi'nin üzerinde yükselen Gritsa tepesinde Akropolün kuzeydoğu eteğinde yer alan dört tholos mezardan ikincisidir. Korunma durumu oldukça kötü olan mezarın dromosu kuzeydoğuya bakmaktadır. Dromos yan duvarları yassı yerel taşlardan inşa edilmiştir. Stomion yoktur ve lento blokları bulunamamıştır. Anakaya düzleştirilerek

oluşturulan oda ve dromos zemini çakılla karıştırılmış toprak tabakayla kaplanmıştır. Mezar odası içerisinde kemik parçaları ve deniz kabukları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar, buluntularına göre GH IIIC/1 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Verdelis 1952: 179-181; Pelon 1976: 250, Th. 41B, Lev. CXXII; Galanakis 2008: 135, 144-145; Rousioti 2018: 458; Karouzou 2020: 896; http://mycenaeanatlasproject.blogspot.com/2017/01/tholos-in-landscape-gritsa-hill-c1280.html (20.05.2018/15.30).

Kat. No. 119

Adı ve Yeri: Pteleon Tholos Mezar C, Magnesia, Thessalia

Levha: 58.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,20 m, K. Yük. 2,50 m; Dromos: Uz. 2 m, Gen. 0,90-1,07 m.

Tanım: Pteleon Körfezi'nin üzerinde yükselen Gritsa tepesinde Akropolün kuzeydoğu eteğinde ikinci Tholos mezarın 60 m kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kubbesi çökmüş olan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Dromos girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Stomionla ilgili veri yoktur ve mezarın giriş kısmında 1,30 m uzunluğunda bir lento bloğu bulunmaktadır. Mezar odası duvarı araları kil harçla doldurulmuş dörtgen formlu yerel taşlarla inşa edilmiştir. Odanın kuzeyinde içerisinde insan kemikleri bulunmuş olan sığ iki çukur, güneyinde üç adet taş sanduka mezar yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramik parçalarına ve diğer mezar eşyalarına dayandırılarak yapı GH IIIB-GH IIIC dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Verdelis 1953: 120-123; Pelon 1976: 250, Th. 41C, Lev. CXXI-2; Galanakis 2008: 135, 144-145; Rousioti 2018: 449-461, fig.12; Karouzou 2020: 896; http://mycenaeanatlasproject.blogspot.com/2017/01/tholos-in-landscape-gritsa-hill-c1280.html(20.05.2018/15.30).

Kat. No. 120

Adı ve Yeri: Pteleon Tholos Mezar D, Magnesia, Thessalia

Levha: 58.2

Ölçüler: Oda: Çap 3,70 m, K. Yük. 0,60 m.

Tanım: Gritsa tepesinde Akropolün kuzeydoğu eteğinde yer alan dördüncü tholos mezar oldukça tahrip edilmiş ve sadece oda duvarının bir kısmı korunabilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları ışında GH IIIC dönemine tarihlendirilmiştir. Daha sonraki dönemlere ait kullanım izleri de vardır.

Yayınlar: Verdelis 1953: 123-125; Pelon 1976: 250-251, Th. 41D, Lev. CXXI-2; Galanakis 2008: 135, 144-145; Karouzou 2020: 896; http://mycenaeanatlasproject.blogspot.com/2017/01/tholos-in-landscape-gritsa-hill-c1280.html (20.05.2018/15.30).

Kat. No. 121

Adı ve Yeri: Pteleon Tholos Mezar E, Magnesia, Thessalia

Levha: 59.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,54 m, K. Yük. 3 m; Stomion: Yük. 1,15 m, Gen. 0,84-0,57 m; Dromos Uz. 4,75+ m, Gen. 1,54-1,05 m.

Tanım: Metaphio köyünün kuzeyindeki Agios Theodoros tepesinin üzerinde yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Tümülüsü korunmuş olan mezarın dromos ekseni mezar odasının eksenine göre biraz daha güneye yönelmiştir. Dromos 4,75 m uzunluğunda yan duvarlara sahipken, yan duvarların bitiminden sonra tümülüs kalınlığınca devam etmektedir. Duvarlar işlenmemiş kaba bloklarla inşa edilmiş ve 2 m yüksekliğinde korunmuştur. Duvarın başladığı yerde her biri yaklaşık 0,40 m uzunluğunda iki lento biçimli taş dromosun zemininden 0,90 m yükseklikte bir eşik meydana getirir. Zemin seviyesinde 0,84 m lentoda 0,57 m genişliğe sahip stomion yerel taşlardan inşa edilmiş ve 1,30 m genişliğinde üç bloktan oluşturulmuş lentoya sahiptir. Mezarın üzerinde

hafifletme üçgeni bulunmamaktadır. Moloz taşlardan bir duvarla girişi kapatlımış olan stomion zemininde 0,36 m genişliğinde tek bir levha taştan kapı eşiği yer almaktadır. Mezar odası duvarları küçük dikdörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Zeminde en az 5 bireye ait kemik parçaları ve ölü hediyeleri içeren mezar çukuru bulunmuştur. Mezar odasının orijinal yüksekliğinin 3,50 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları ışığında mezar GH IIIA/2-GH IIIC dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Verdelis 1951: 150-154; Verdelis 1952: 181-184; Pelon 1976: 251, Th. 41E, Lev. CXXIII; Rousioti 2018: 456, fig. 8; Hope Simpson 2018: 445-446.

Kat. No. 122

Adı ve Yeri: Marmariane Tholos Mezar, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Marmariani köyünün kuzeyindeki bir tepede Protogeometrik Döneme tarihlendirilen 6 adet tholos mezar yakınında tamamen tahrip edilmiş Myken Dönemine ait bir tholos mezardan bahsedilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar bulunan seramik parçalarına göre GH III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayın: Heurtley & Skeat 1930-1931: 3, 5, 10, 38-39, fig.2; Pelon 1976: 252, Th. 42.

Kat. No. 123

Adı ve Yeri: Spilia Tholos Mezar, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 2,30 m, K. Yük. 2,05 m; Stomion: Yük. 1,06 m, Der. 1,40 m; Dromos: Gen. 1,50 m.

Tanım: Spilia kasabasının 3,5 km güneybatısında yer alan mezarın dromosu anakayadan kesilerek inşa edilmiş ve kuzeye bakmaktadır. Mezar odası duvarı küçük taş levhalarla inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan seramiklere göre GH IIIA/2 ile GH IIIB/1 arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pelon 1976: 252, Th. 43; Leekley & Efstratiou 1980: 155.

Kat. No. 124

Adı ve Yeri: Georgikon Tholos Mezar, Karditsa, Thessalia

Levha: 59.2

Ölçüler: Oda: Çap 8,85 m, K. Yük. 9 m; Dromos: Uz. 9 m, Gen. 2,40 m.

Tanım: Karditsa'nın 5 km güneybatısında Georgikon (Tsaoussi) köyü yakınında yer alan mezar ilk tespit edildiğinde tümülüsü ve kubbesi sağlam olan mezar daha sonraki dönemlerde kısmen tahrip olmuştur. Batıya bakan dromosun yan duvarları aralarına küçük taşlar sıkıştırlarak yassı taşlardan inşa edilmiştir. Farklı görüşler olmakla birlikte dromosun mezar odasına yakın bölümü 5 büyük kireçtaşı lento bloğu ile kapatılarak stomion işlevi kazandırılmış olduğu görülmektedir. Lento üzerindeki hafifletme üçgeni bugün görülememktedir. Mezar odası duvarı aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak yassı taşlardan düzensiz sıralar halinde inşa edilmiştir. Erken dönemlerde tahrip edilmiş olan mezar kısmen restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar bulunan seramik parçalarına göre GH II dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Théocharis 1962: 165-167, 171; Pelon 1976: 252, Th. 44; Hope Simpson & Dickinson 1979: 297; Cavanagh & Laxton 1981: 115-140, fig.7; Feuer 1983: 36-37; Georganas 2000: 52-53; Papadimitriou 2001: 127-130; Adrimi-Sismani 2007; Hope Simpson 2018: 469, Plate 32B; Karouzou 2020: 894-895; https://www.mthemelis.com/filter/heritage/Restoration-of-the-Mycenaean-Tomb-in-Georgikon-Karditsa-Thessaly (02.01.2020/11.20).

Kat. No. 125

Adı ve Yeri: Rachoula Tholos Mezar, Karditsa, Thessalia

Levha: 60.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,60 m; Stomion Gen. 2,25 m.

Tanım: Rachoula bölgesinde Mavrogia-Xirokambos olarak adlandırılan yerde kurtarma kazıları ile ortaya çıkartılmış olan mezarın sadece mezar odası kazılmış olduğu için dromosu bulunduğu aktarılmakla birlikte detaylı bilgi verilmemiştir. Sadece mezar odası tarafından görülen stomion kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve üzerini kapatan kırık bir lento bloğu mezar odasına doğru göçmüştür. Mezar odası çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Kumlu toprak ve nehir çakıllarından oluşturulan oda zemininde yapılan kazılarda kül tabakaları tespit edilmiş ancak herhangi bir mezar ya da buluntuya rastlanılmamıştır.

Tarihlendirme: Mezar inşası için mimari özelliklerinden dolayı GH IIIA dönemi önerilmiştir.

Yayınlar: Karouzou 2020: 894-895; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=6861;(17.02.2018/14.11)

Kat. No. 126

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar I, Larisa, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 2,04 m, K. Yük. 2,04 m

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezarlardan üç tanesi Myken Dönemine tarihlendirilmiştir. Mezar I kuzeybatıya bakmaktadır. Dromosu ve stomionu tahrip edilmiş olan mezarın tümülüsü tespit edilmiştir. Odada zemin üzerine yerleştirilmiş 11 bireye ait iskelet kalıntıları ve 2 mezar çukuru bulunmaktadır. Yoğun buluntu veren ilk mezar çukurunda 7 bireye ait iskelet kalıntısı ikincisinde ise 3 bireye ait iskelet kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 127

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar III, Larisa, Thessalia

Levha: 60.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,10 m, K. Yük. 1,70 m

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezar I'in kuzeydoğusunda yer almaktadır. Kuzeybatıya bakan mezarın odası çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Mezar odası zemini üzerine yerleştirilmiş 6 bireye ait iskelet kalıntıları yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIB1 dönemine tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 128

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar IV, Larisa, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 1,40 m, K. Yük. 1,08 m.

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezar diğer mezarların batısında yer almaktadır. Diğer mezarlardan daha küçük boyutlu olan mezarın oda zemininde 20 bireye ait iskelet kalıntısı yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntuları olmasına karşın tarihlendirilmemiş ve yapı Myken dönemine ait olarak tanımlanmıştır.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 129

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar V, Larisa, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 2,55 m, K. Yük. 1,70 m; Stomion: Gen. 0,80 m, Der. 0,80 m.

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezar batıya bakmaktadır. Dromosu tahrip edilmiş olan mezarın stomionu yassı taşlardan inşa edilmiş ve zeminde 1,10 m uzunluğunda ve 0,20 m kalınlığında bir eşik taşına sahiptir. Mezar odası duvarı yarı işlenmiş ve işlenmemiş bloklardan düzenli bir şekilde inşa edilmiştir. Mezar odasında 9 bireye ait kafatası ve çok sayıda kemik kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIB1 dönemine tarihlendirilmiştir. Mezarda sonraki dönemlere ait kullanım izleri vardır.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 130

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar VIII, Larisa, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: Oda: K. Yük. 1,66 m; Stomion: Yük. 0,95 m, Gen. 0,70 m.

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezar doğuya bakmaktadır. Mezar odasında 3 bireye ait kemik kalıntıları tespit edilmiştir, ayrıca 1 m uzunluk ve 0,80 m gelişlikte bir mezar çukuru içerisinde 2 bireye ait kemik kalıntıları yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIB1 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 131

Adı ve Yeri: Koryphoula Tholos Mezar IX, Larisa, Thessalia

Levha: -

Ölçüler: -

Tanım: Kanalia'ya 11 km uzaklıkta yapılan çalışmalarda tespit edilen mezar batıya bakmaktadır. Dromos ve stomionun bir kısmı korunmuş olan mezarın odası tam daire formundadır. Girişi kapatılmış olan stomionda bir bireye ait iskelet kalıntıları ve oda içerisinde de bir diğer iskelet kalıntısı bulunmuştur. Mezar odası içerisinde ise daha önceki dönemlere ait olan dağıtılmış durumda 10 bireye ait kafatası ve yoğun kemik parçaları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın zengin buluntuları olduğu aktarılmasına karşın tarihlendirilmemiş ve yapı Myken dönemine ait olarak tanımlanmıştır.

Yayınlar: Adrimi-Sismani 2007: 172; Mulliez vd. 2009-2010: 106, fig. 114; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=1039 (20.06.2019/10.15).

Kat. No. 132

Adı ve Yeri: Seremethi Tholos Mezar, Agios Ilias

Levha: 61.1

Ölçüler: Oda: Çap 5,27 m, K. Yük. 0,96 m.

Tanım: Etoliko körfezinin batı kıyısında, Agos İlias tepesinin 300 m güneyindeki yamaçta yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Tümülüsü tespit edilen mezarın büyük bir kısmı tahrip olmuştur. 0,55 m yüksekliğinde kısmen korunmuş olan dromos yan duvarları dörtgen taşlardan inşa edilmiş ve zemininde bir adet mezar çukuru tespit edilmiştir. Dromosun başlangıcına düz taşlardan bir sıra basamak inşa edilmiştir. Stomionu korunmamış olan mezarın oda girişi bir duvarla kapatılmıştır. Mezar odası duvarı alt kısmı işlenmiş poros bloklardan yapılmış ve kesintisiz giden bu sıra giriş kısmında eşik taşı işlevi görmüştür. Üst sıralar ise araları kille doldurulmuş daha ince kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Odanın zemini anakayadan yontulmuş ve açık kahverengi ince bir kil tabakasıyla kaplanmıştır.

Tarihlendirme: Mezarın GH II döneminde inşa edildiği ve dromostaki mezar çukuru yardımıyla GH IIIC dönemine kadar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yayınlar: Mastrokostas 1966: 204-210; Pelon 1976: 253-254, Th. 45A; https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/ (26.11.2017).

Kat. No. 133

Adı ve Yeri: Marathia Tholos Mezar 1, Agios Ilias

Levha: 61.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,14 m, K. Yük. 2,10 m

Tanım: Etoliko körfezinin batı kıyısında, Agos İlias tepesinin 300 m batısında yamaçta yer alan, birbirine 30 m aralıklarla inşa edilmiş 3 tholos mezardan birincisidir. Mezarın üzeri tümülüsle kaplanmıştır. Mezarın oda girişinin karşısındaki bölümü ile dromos duvarının bir kısmı ve lento blokları tahrip edilmiştir. Dromos güneye doğru bakmaktadır ve girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Oda duvarı doğu tarafta 2,10 m yüksekliğinde korunmuştur. Araları kille doldurulmuş işlenmiş kireçtaşı bloklarından inşa edilmiş duvarın alt kısımdan itibaren 12. ve 16. sıralardaki bloklar diğerlerinden daha incedir. Üst blokların yüksekliği ise kubbenin eğimine uyum sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Oda zemini yumuşak konglomera anakayanın işlenmesiyle oluşmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Mastrokostas 1966: 204-210; Pelon 1976: 255, Th. 45B; https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/(26.11.2017).

Kat. No. 134

Adı ve Yeri: Marathia Tholos Mezar 2, Agios Ilias

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 4,17 m, K. Yük. 2 m

Tanım: Etoliko körfezinin batı kıyısında, Agos İlias tepesinin 300 m batısında yamaçta yer alan, birbirine 30 m aralıklarla inşa edilmiş 3 tholos mezardan ikincisi ve en iyi korunan örnektir. Güneye bakan dromosun girişi büyük bir levha taşla kapatılmıştır. Bir duvarla girişi kapatılmış olan stomionun üzerinde 4 adet lento bloğu hala yerindedir. Bir önceki mezarla aynı teknikte yapılan mezar odası duvarı araları kille doldurulmuş işlenmiş kireçtaşı bloklarından inşa edilmiş duvarın alt kısımdan itibaren 12. ve 16. sıralardaki bloklar diğerlerinden daha incedir. Oda zemini doğal zemin seviyesinin 3 m altında bulunur ve düzleştirilmiş konglomera anakayanın üzeri sarımtırak ince bir kil tabakasıyla kaplanarak oluşturulmuştur. Mezarın dromos zemininde içerisinde iskelet kalıntıları tespit edilen bir mezar çukuru bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Mezarın GH IIIB'den GH IIIC'ye kadar kullanıldığı tespit edilmiştir.

Yayınlar: Mastrokostas 1966: 204-210; Pelon 1976: 255, Th. 45C.

Kat. No. 135

Adı ve Yeri: Marathia Tholos Mezar 3, Agios Ilias

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 3,10 m, K. Yük. 1,32 m Tümülüs Çap. 5,40 m

Tanım: Etoliko körfezinin batı kıyısında, Agos İlias tepesinin 300 m batısında yamaçta yer alan, birbirine 30 m aralıklarla inşa edilmiş 3 tholos mezardan sonuncusudur. Tümülüs destek duvarı tespit edilen mezarın dromosu kuzeybatıya bakmaktadır. Oldukça tahrip edilmiş olan mezarın tek bir lento bloğu yerinde korunmuştur. Mezarın inşa tekniği grupta yer alan diğer mezarlarla aynıdır. Mezar odası duvarı araları kille doldurulmuş kireçtaşı bloklarından inşa edilmiştir. Mezar odası zemini doğal zemin seviyesinin 2 m altında bulunur ve düzleştirilmiş konglomera anakayanın üzeri sarımtırak ince bir kil tabakasıyla kaplanarak oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Mastrokostas 1966: 204-210; Pelon 1976: 255, Th. 45D.

Kat. No. 136

Adı ve Yeri: Palaiomanina Tholos Mezar, Aetolia ve Akarnania

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 10,70 m, K. Yük. 1,32 m; Dromos: Uz. 6,60 m, Gen. 0,62-0,74 m

Tanım: Mezar Pentalophos (Podolovitsa) ve Palaiomanina köylerinin arasında Akheloos nehrinin kıyısında bulunur. Dromos güneydoğuya bakmaktadır ve yan duvarları doğu tarafta daha iyi korunmuştur. Dromos alt kısımlarda büyük üst kısımlara doğru küçülen beyaz kireştaşı dörtgen yassı taşlardan inşa edilmiştir. Tam bir stomion formuna sahip olmayan mezarda dromosun odayla birleştiği kısmın üzeri iki adedi korunmuş olan beyaz kireçtaşı levhalarla kaplanmıştır. Oda tarafında iç yüzü yuvarlak şekilde yontulmuş kireçtaşı levha taş 1,89 m uzunluğunda, 0,58 m genişliğinde ve 0,31 m yüksekliğindedir. İşlenmemiş diğer kireçtaşı levha taş ise 1,85 m uzunluğunda, 1-1,10 m genişliğinde ve 0,20 m yüksekliğindedir. Bu levha taşların stomion alanı oluşturulduğu ve lento olarak kullanıldığını göstermektedir. Oda duvarı alt kısımlarda daha büyük olan beyaz kireçtaşı levhalardan oluşturulmuştur.

Tarihlendirme: Mimari açıdan Agios Ilias'daki tholos mezarlarla benzer olduğu aktarılan mezar GH III dönemine tarihlendirilebilir.

Yayınlar: Pelon 1976: 256, Th. 46; Hope Simpson & Dickinson 1979: 182.

Kat. No. 137

Adı ve Yeri: Kechrinia, Valtou Tholos Mezar (Mega Vouni), Aetolia ve Akarnania

Levha: 62.1, 62.2

Ölçüler: Oda: Çap 3,40 m, K. Yük. 1,65 m; Dromos: Uz. 3,50 m.

Tanım: Mega Vouni'nin eteklerindeki küçük bir platoda yer alan tholos mezar güneydoğuya bakmaktadır. Levha taşlarla kapatılmış olduğu tespit edilen

mezarın dromosunun sadece giriş kısmı kazılmıştır. Mezar odası duvarı işlenmiş dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Oda zemini küçük nehir çakıllarıyla kaplıdır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunmuş seramik parçaları GH IIIA1, GH IIIA2-B ve GH IIIC dönemine tarihlenmektedir. Mezarın kullanım evreleri bu tarihler olarak önerilmektedir.

Yayınlar: Stavropoulou-Gatsi 2006: 574-77. Galanakis 2018: 89; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=2391 (20.02.2018/11.20).

Kat. No. 138

Adı ve Yeri: Loutrakiou Katounas Tholos Mezar, Aetolia ve Akarnania

Levha: 63.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,40 m

Tanım: Iamatiges Piges köyünün kuzey batısında Myken mezarlık alanı içerisinde tepenin güney yamacında yer alan mezarın kubbesi çökmüştür. Tümülüsü ve dromos yan duvarları korunmamıştır. Stomionu düzenli sıralar halinde yerleştirilmiş dikdörtgen kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Stomion üzerinde yer alan lento blokları işlenmemiş kireçtaşı bloklardan oluşturulmuştur. Mezar odası düzenli sıralar halinde yerleştirilmiş kireçtaşı dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Oda zemini yoğun bir dolgu ile kaplıdır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III A dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Tomlinson 1995- 1996: 15; Kolonas 2008: 389-406; https://www.archaeology.wiki/blog/2014/01/28/tracing-tholos-tombs-in-aetolo-acarnania/ (26.11.2017).

Kat. No. 139

Adı ve Yeri: Parga Tholos Mezar, Epirus

Levha: 64.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,90-4,05 m, K. Yük. 2 m; Stomion: Yük. 1,38 m, Der. 1,20 m; Dromos: Uz. 5 m, Gen. 1-0,76 m

Tanım: Kiperi yakınındaki Parga'nın 3 km doğusunda yer alan mezarın dromosu batıya bakmaktadır. Dromos yan duvarları 0,31-0,36 m kalınlığında dikdörtgen kireçtaşı bloklar kullanılarak inşa edilmiştir ve kuzey duvarı 3,85 m, güney duvarı ise 4,09 m yüksekliğinde korunmuştur. Dromos genişliği stomiona doğru ve yukarıya doğru daralmaktadır. Dromosun ekseni mezar odasına göre farklılık gösterir ve biraz daha kuzeye doğru yönlendirilmiştir. Deniz çakıllarından oluşturulmuş dromos zemini stomiona doğru alçalan bir eğim göstermektedir. Mezar odasının duvarları düzenli sıralarla dikdörtgen kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Oda zemini deniz çakıllarından oluşturulmuş ve tabanında dağınık olarak çok sayıda iskelet bulunmuştur. Mezarın orijinal yüksekliğinin 4 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Seramik buluntular ışığında mezar yapısı GH IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Dakkaris 1966: 123-126; Pelon 1976: 257, Th. 48 Lev. CXXIV; Papadopoulos 1981: 22-23; Hope Simpson 1981: 177; Papadopoulos 1987: 139; Morgan 2020: 870.

Kat. No: 140

Adı ve Yeri: Koroni Tholos Mezar/ Mavrata-Triantamdoi, Kefalonia Adası

Levha: 64.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,0 m, K. Yük. 1,0 m; Stomion: Gen.0,70 m, Der. 3,0 m; Dromos: Uz. 3,0 m, Gen. 0,90-1,10 m

Tanımı: Kefalonia'nın güneydoğusunda Mavrata ovasının güney çevresi üzerinde Katelios yolunun kenarında halk tarafından "Ta Archaia" olarak bilinen yerde tespit edilen tholos mezarın dromosu görünür şekildedir. Dromosun her iki yanında derin olmayan sığ çukurlar yer almaktadır. Dromosun orta kısmında genişlik 0,90 m her iki uçta da genişliği 1,10 m'dir. Stomion

üzerinde lento blokları korunmuş durumdadır. Mezar odası yassı düz taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odasında tespit edilen uzun bir taşın mezarın kubbesine ait olduğu ve kilit taşı olarak kullanıldığı önerilmektedir. Oda zemini içerisinde 3 adet mezar çukuru yer almaktadır. Mezarlar yaklaşık 2,20 m uzunluğundadır.

Tarihlendirme: Bulunan seramiklerden mezarın için GH IIIA2 döneminde inşa edildiği ve GH IIIC evresinde yoğun olarak kullanıldığı önerilmektedir.

Yayınlar: Paul 1936: 471-473; Desborough 1964: 104; Pelon 1976: 257-258; Pelon 1976: pl. CXXXIV:2 Souyoudzoglou-Haywood 1999: 45; Souyoudzoglou-Haywood 2020: 3; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 141

Adı ve Yeri: Tzannata-Borzi Tholos Mezar/Koroni, Kefalonia Adası

Levha: 65.1, 65.2

Ölçüler: Oda: Çap 6,80 m, K. Yük. 3,95 m; Stomion: Yük. 1,83 m, Gen: 0,80 m; Dromos: Uz. 3,0 m, Gen. 0,90-1,10 m.

Tanımı: Poros köyü yakınlarındaki Tzannata köyü dışında Bonzi adı verilen mevkiide yer alan tholos mezar daha erken dönemlerde inşa edilmiş bir tholos mezarın devşirme malzemeleri ile inşa edilmiştir. İlk evreye ait mimari izler devşirme malzemelerden anlaşılmaktadır. Mezarın dromosu yan duvarlara sahiptir. Duvarlar çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Mezarın kubbesi korunmamış olmasına karşın üzerinin tümülüs ile kapatılmış olduğu düşünülmektedir. Mezar poros ve kum taşlarından inşa edilmiştir. Stomion dörtgen formlu büyük kumtaşı ve poros bloklardandır. Stomion üzerinde işlenmemiş lento blokları yer almaktadır. Mezar odası düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş dörtgen ve çok köşeli yerel kumtaşı ve poros taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odasının merkezinde zeminden 2,20 m derinliğine yerleştirilmiş iyi şekillendirilmiş yassı taşlardan inşa edilmiş bir sanduka mezar yer almaktadır. Mezarın uzunluğu 2,15 m genişliği 0,60 m derinliği 1,40

m'dir. İki küçük sanduka mezar ise daha sonra inşa edilmiş ve daha yüksek seviyededir. Sonraki mezarlar Sub Myken ve PG döneme ait yetişkin kemikleri içermektedir. PG döneme ait olan mezar pithosdur. Tholos mezar yoğun kullanım ve tahribata rağmen mezar odasının merkezinde yer alan sanduka mezarın altındaki bir alanda erken evreye ait altın süslemeler bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre mevcut yapı GH IIIA2 olarak tarihlendirilmiş ancak mezar GH IIIC ve Protogeometrik Dönemde yeniden kullanım izlerine sahiptir.

Yayınlar: Kolonas 1997: 154-155, Σχέδ. 12-13; Kolonas 1998: 149-150; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 44; Blackman 2000-2001: 44; Albanese 2015: 28-31; Souyoudzoglou-Haywood 2020: 3, 7; Morgan 2020: 873; https://greece.terrabook.com/el/kefalonia/page/mikinaikos-tholotos-tafos-tzanaton/ (27.12.2019/11.20).

Kat. No: 142

Adı ve Yeri: Litharia Tholos Mezar, Kefalonia Adası

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 2,80 m.

Tanımı: Poros köyü yakınlarındaki Litharia'da yer alan mezarın dromosu ve stomionu korunmamıştır. Küçük boyutlu olan mezarın üzerinin tümülüs ile kapatılmış olduğu varsayılmaktadır. Mezar odası duvarları işlenmemiş çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar adada bulunan diğer mezarların kullanımı ve benzerlikleri dikkate alınarak GH IIIA2-GH IIIB1 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Sotiriou 1996: 168; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 45, 57; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 143

Adı ve Yeri: Agios Nikitas Tholos Mezar, Kefalonia Adası

Levha: 66.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,30 m K. Yük: 1.90 m.

Tanımı: Adanın batı kesiminde gerçekleştirilen yol genişletme çalışmaları esnasında açığa çıkan tholos mezarın dromosu ve stomionu tahrip edilmiştir. Mezarın üzerinin tümülüs ile kaplanmış olduğu düşünülmektedir. Mezar odası düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş yerel dörtgen ve çok köşeli taşların bir arada kullanılmasıyla inşa edilmiştir. Mezar odasında yer alan mezar çukuru içerisinde adak eşyaları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA ve GH IIIB dönemlerinde kullanılmıştır.

Yayınlar: Gazi 2013: 39, image 30; Morgan 2020: 874; https://chronique.efa.gr/?kroute=report&id=432 (27.12.2019)

Kat. No: 144

Adı ve Yeri: Riza Alafonos Tholos Mezar/Argostoli-Livatho bölgesi, Kefalonia Adası

Levha: -

Ölçüler: -

Tanımı: Riza, Alafona Ovası'nın kuzeybatısında, Krani'nin güneyinde yer almaktadır. Alanda birçok mezar bulunmuş ancak korunmamıştır. Bunlardan bir tanesi Myken tholos mezarı olarak tanımlanmış ancak ölçüleri verilmemiştir.

Tarihlendirme: Mezarda bulunmuş olan seramik kap parçalarından dolayı mezar GH IIIB/C dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Kavvadias 1914: 372; Marinatos 1932b: 3; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 57-58; Sotiriou 2013: 3-4; Morgan 2020: 872-873.

Kat. No: 145

Adı ve Yeri: Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar A /Argostoli-Livatho bölgesi, Kefalonia Adası

Levha: 66.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,70 m.

Tanımı: Kokkolata-Kangelisses alçak ve kayalık bir platoda yer almaktadır. Alanın güneydoğu tarafında birbirinin yanında bağımsız duvarlara sahip 2 küçük tholos mezar inşa edilmiştir. Mezar odası kabaca işlenmiş dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Tholos A'nın mezar odası içerisinde mezar çukurları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH III B- GH IIIC dönemlerine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Kavvadias 1913: 247-248, fig.1; Marinatos 1932b: 14; Desborough 1964: 103; Pelon 1976: 258-259, Th51A; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 39-40, 58-59, fig. 4; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 146

Adı ve Yeri: Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar B /Argostoli-Livatho bölgesi, Kefalonia Adası

Levha: 67.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,90-3,10 m.

Tanımı: Kokkolata-Kangelisses alçak ve kayalık bir platoda yer almaktadır. Mezarın ölçüleri ile igili detaylı bilgi yoktur. Küçük boyutlu bir mezar olan Tholos B'nin dörtgen taşlardan inşa edilmiş mezar odası duvarının küçük bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Mezar içerisinde çukurlar tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar bulunutlarına göre GH IIIA2-B/C dönemine tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Pelon 1976: 258-259, Th51B; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 39-40, 58-59, fig. 4; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 147

Adı ve Yeri: Mazarakata Tholos Mezar /Argostoli-Livatho bölgesi, Kefalonia Adası

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 3,60 m; Stomion: Yük. 1,50 m, Gen. 0,80 m.

Tanımı: Günümüz Mazarakata'nın batısındaki Myken Mezarlığı içerisinde yer alan tholos mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Kubbesi çökmüş olan mezarın dromosu kayaya oyulmuştur. Dromos kapatma duvarı dikdörtgen poros taşlardan inşa edilmiştir. Stomion dörtgen büyük taşlardan oluşturulmuş ve üzerinde 1,40 m uzunluğunda 0,80 m genişliğinde 0,27 m yüksekliğinde bir lento bloğu yer almaktadır. Mezar odası duvarları dikdörtgen taşlardan inşa edilmiştir ve duvar kalınlığı yaklaşık 0,70 m'dir.

Tarihlendirme: Mezar mimari özelliklerinden dolayı GH IIIB ya da GH IIIC'ye tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Wolters 1886: 456; Wolters 1894: 487-490; Frazer 1898: 140; Kavvadias 1913: 247-250; Kavvadias 1914: 355; Pelon 1976: 259; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 41; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 148

Adı ve Yeri: Alikanas-Akrotiri Tholos Mezar, Zakynthos Adası

Levha: 67.2

Ölçüler: Oda: Çap 3 m.

Tanımı: Alikais körfezinin doğu tarafında yer alan tholos mezarın kazısı yapılmış olmasına karşın raporları yayınlanmamıştır. Daha sonradan tahrip olan mezarın odası içerisinde en az 5 bireye ev sahipliği yapmış 3 mezar çukuru yer almaktadır. Ayrıca mezar odası zemini üzerinde de insan kemikleri bulunmuştur. Mezarın bir kısmı kaya içerisine kazılarak inşa edilmiş ve duvarları dörtgen taşlardan oluşturulmuştur. Mezarın orijinal çapının 6 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Benton 1931-1932: 219; Payne 1934: 192; Agallopoulou 1972: 65; Pelon 1976: 260; Hope Simpson & Dickinson 1977: 193-194; Kalligas 1993: 51, 66 n. 10.Souyoudzoglou-Haywood 1999: 121; Von Stein & Van

Wijngaarden 2010: 66; Van Wijngaarden vd. 2010: 48, Fig. 17; Van Wijngaarden, Kourtessi-Philippakis & Pieters 2013: 138.

Kat. No: 149

Adı ve Yeri: Keri Tholos Mezar, Zakynthos Adası

Levha: 68.1

Ölçüler: Oda: Çap. 0,80-1,50 m, Yük. 1,60 m; Stomion: Yük. 0,72 m, Gen.0,88m.

Tanımı: Klapsias tepesinin güneyindeki Keri yerleşiminin yaklaşık 1,5 km doğusunda yer alan mezar anakayaya oyularak inşa edilmiştir. Mezarın dromosu yoktur. Stomion yassı ve dikdörtgen bloklardan meydana getirilmiştir. Stomionun cephesi küçük çakıl taşları bulunan kil bir harç ile sıvanmıştır. Muhtemelen bu çatlaklar bulunan kaya yüzeyini düzlemek ve su geçirmez hale getirmek için tasarlanmıştır. Stomionun üzeri 0,57 m uzunluğunda ve 0,20 m kalınlığında tek bir lento bloğu ile kapatılmıştır. Lento bloğunun üzerinde hafifletme üçgeni bulunmaktadır. Yarı dörtgen formda ve bindirme tekniği kullanılarak inşa edilmiş mezar odası duvarları düzensiz sıralar halinde yassı ve dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odasında ikincil gömülere ait 2 mezar çukuru içerisinde buluntular tespit edilmiştir. Mezar çok büyük ve anıtsal bir yapı olmamasına karşın Myken tholos mezar mimari tekniği ve prensiplerinin iyi anlaşıldığı bir örnektir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA1 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Dontas 1968: 325, pl. 334 ε, δ, ς′; Agallopoulou 1972: 65; Pelon 1976: 260; Souyoudzoglou-Haywood 1999: 121; Van Wijngaarden vd. 2010: 49; Morgan 2020: 872.

Kat. No: 150

Adı ve Yeri: Planos Tholos Mezar, Zakynthos Adası

Levha: -

Ölçüler: -

Tanımı: Mezar adanın doğusunda yer alan Planos köyündedir. Mezarın yayını yapılmamıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Kalligas 1993: 51; Morgan 2020: 873.

Kat. No: 151

Adı ve Yeri: Stylos Tholos Mezar, Batı Girit

Levha: 68.2, 98.1

Ölçüler: Oda: Çap 4,30 m, K. Yük.4,60 m; Stomion. Yük. 2,30 m, Gen. 1,05 m, Der. 1,80 m; Dromos. Uz. 20,80 m, Gen. 2,40-1,60 m.

Tanımı: Aptera yolunun yanında Stylos köyünün kuzeybatısında yer alan mezarın dromos yan duvarları çok köşeli büyük boyutlu blokların aralarına küçük taşlar yerleştirilerek inşa edilmiştir. Dromosun orta kısmında yumuşak kaya zeminde mezar için kullanılıp kullanılmadığı bilinmeyen 1,10 m x 0,70 m boyutlarında kare şeklinde sığ bir çukur yer almaktadır. Çukurdan dromosun girişine kadar zemin taş döşeme ile kaplanmıştır. Dromos yan duvarlarının güney tarafı, kuzey tarafından 6,30 m daha uzundur. Stomion dörtgen büyük bloklardan inşa edilmiştir ve üzeri 3 adet lento bloğu ile kapatılmıştır. Lento üzerinde yer alan hafifletme üçgeni başlangıçta olasılıkla kapatılmıştır ancak günümüzde bu kapatma örgüsüne ait iki sıra taş görülmektedir. Mezar odası içerisinde ise hafifletme üçgeni açık bırakılmış ve içerisinde Arkaik döneme ait kap parçaları bulunmuştur. Mezar odası duvarı büyük dörtgen ve çok köşeli blokların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak düzenli sıralar halinde inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GM III dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Hood 1965: 111; Pelon 1976: 266; Kanta 1980: 235; Daux 1982: 902; Cavanagh & Laxton 1982: 69; Kanta 1984: 211; http://minoancrete.com/stylos.htm (14.08.2018/13.20).

Kat. No: 152

Adı ve Yeri: Armeni Tholos Mezar, Orta Batı Girit

Levha: 69.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,45 m, K.Yük. 2,19 m; Stomion. Yük. 0,75-0,82 m, Gen. 0,82 m, Der. 1,16 m; Dromos. Uz. 4,64 m, Gen. 1,14 m.

Tanımı: Rethymnon kasabasının 8 km güneyinde Armenoi nekropolünde yer alan tholos mezar tepenin eteğinde neredeyse düz bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Doğuya doğru bakan mezarın dromosu kayaya oyularak inşa edilmiştir. Dromosun dış ucunda 3 basamak bulunmaktadır. Odanın girişinden 0,50 m uzaklıkta, dromos yan duvarına 0,63 m uzunluğunda, 0,29 m genişliğinde ve 0,85 m derinliğinde levha taş ile kapatılmış yarım daire şeklinde bir niş kazılmıştır. Yine levha taşla kapatılmış ikinci bir niş ise dromosun girişinde soyulmuş olarak tespit edilmiştir. Stomion kabaca düzeltilmiş dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Stomion üzerinde yer alan 2 adet kireçtaşı lento bloğu ölçüleri benzer şeklide 0,60-0,70 m uzunluk 0,95 m genişlik ve 0,27-0,31 m yüksekliktedir. Lentonun üzerinde hafifletme üçgeni yoktur. Stomion girişi lento bloklarına benzer ölçülerde bir blokla kapatılmıştır. Bu blok 0,56-0,73 m uzunluk, 0,95 m genişlik ve 0,21 m yüksekliğe sahiptir. Mezar odası duvarı çok köşeli orta büyüklükteki kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Mezar odasının zemininde odanın kuzey-batı tarafında bir iskelet kalıntısı tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntulara göre GM II'de inşa edilmiş ve GM IIIA1'e kadar kullanımı devam etmiştir.

Yayınlar: Pelon 1998: 135, fig.23; Papadopoulou 1997: 319-324, fig 2-9.

Kat. No: 153

Adı ve Yeri: Margarites Tholos Mezar /Kalosikia**,** Orta Batı Girit

Levha: 69.2, 98.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,60 m, Yük. 4,31 m; Stomion. Yük. 1,95 m, Gen. 0,86 m, Der. 1,10 m; Dromos. Uz. 13,70 m, Gen. 1,90 m.

Tanımı: Margarites köyünün kuzeydoğusunda yer alan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Tümülüsü korunmuş olan mezarın dromos yan duvarları yassı dörtgen taşlardan inşa edilmiş ve 6 m uzunluğundaki kısmı duvarlarla kaplanmıştır. Stomion büyük yassı dörtgen taşların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiş ve sıva ile kaplanmıştır. Stomion üzerinde üç lento bloğu yer almaktadır. Lento bloklarının üzerinde yer alan hafifletme üçgeni mezar odasında görünür durumdadır. Mezar odası duvarı yassı dörtgen taşların aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiştir. Mezar odası zemininde ateş izleri tespit edilmiştir. Kubbenin yalnızca en üst kısmında birkaç taş eksiktir.

Tarihlendirme: Mezar buluntulara göre GM IIIA2-GM IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Papadopoulou 2003: 1040-1041; Whitley 2003-2004: 92; Galanakis 2018: 89; https://www.megalithic.co.uk/modules.php?op=modload&name=a312&file=index&do=showpic&pid=136854 (15.12.2019/20.45).

Kat. No: 154

Adı ve Yeri: Apodoulou Tholos Mezar, Mesara, Girit

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap. 3,10 m, K. Yük. 2,40 m; Stomion: Yük. 2,05 m Gen.1,06-0,80 m; Dromos: Uz. 7,0 m, Gen. 1,50 m.

Tanımı: Apodoulou (Amariou) köyünün yaklaşık 500 m kuzeyinde tespit edilen mezarın tümülüsü korunmuştur. Dromosu mezar odasına doğru eğimli olan mezarın dromos genişliği zeminde 1,25 m lento seviyesinde ise 0,90 m'dir. Dromos yan duvarları düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş çok köşeli yerel kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Aralarındaki boşluklara ise şist ve küçük taş parçaları sıkıştırılmıştır. Dromos zemininde oluk şeklinde kanallar oyulmuştur. Çok köşeli küçük boyutlu taşlardan inşa edilmiş olan stomionun genişliği zemin seviyesinde 1 m, lento seviyesinde ise 0,60 m'dir. Stomionun üzerinde lento blokları yer

almaktadır. Lentonun iç tarafında hazırlanmış olan dört köşeli bir niş 0,40 m yüksekliğinde ve genişliğindedir. Lentonun üzerinde ise hafifletme üçgeni yoktur ancak farklı bir düzenleme görülmektedir. Mezar 1969 da restore edilmiştir ve üst lento değiştirilmiştir. Böylece hafifletme üçgeni olması gereken yerde kare bir boşluk büyük bir lento ile doldurularak hafifletme üçgeninin görevini yapmıştır. Stomion kaba taş duvarla kapatılmıştır. Mezar odası girişi dromosa göre daha alçaktadır. Mezar odasının duvarları düzensiz büyük çok köşeli bloklar halinde aralarına küçük taşlar yerleştirilerek inşa edilmiştir. Odanın kuzey tarafında içeri doğru kayan taşlar vardır. Kapaktaşı dikey plakalarla takoz gibi konmuştur; bu teknik kemer inşasından devşirilmiştir. Mezar odası zemininde boyalı kilden yapılmış larnakslar bulunmuştur. Mezar 1969 yılında kısmen restore edildikten sonra çapı 3,25 m olarak değişmiştir.

Tarihlendirme: Mezar içerisindeki buluntulara göre inşa tarihi olarak GH III ve GH IIIB dönemleri önerilmiştir.

Yayınlar: Davaras 1985: 627; Davaras 1975b: 104-110; Pelon 1976: 276; Kanta 1997: 233-234; Kanta 1980: 207; Cavanagh & Laxton 1982: 65, plate 4.a; Langohr 2009: 139-140.

Kat. No: 155

Adı ve Yeri: Sata Tholos Mezar, Mesara, Girit

Levha: 70.1

Ölçüler: Oda: Çap. 4,20-3,20 m.

Tanımı: Apodoulou'nun yaklaşık 4 km güneydoğusunda, Sata kasabası yakınlarındaki Lagoudi bölgesinde yer alan tholos mezarın dromosu yok olmuştur. Tam yuvarlak bir form göstermeyen mezar odası çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Mezar odası içerisinde altı lahit tespit edilmiştir. Bununla birlikte, mezarın merkezinde yer alan en büyük lahtin içinde iki yetişkinin ve aralarına yerleştirilen bir bebeğin kemikleri bulunmuştur. İkinci bir lahitte, en az

dört veya beş bireyin iskelet kalıntısı tanımlanırken, dört kafatası iskeletlerin ayağına bırakılmıştır.

Tarihlendirme: Mezarda bulunan buluntular ışığında GM IIIA2/ GM IIIB1 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Tzigounaki vd. 1990: 188, fig. 2; Godart & Tzedakis 1992: 82-83, pl. CVII: 1-2; Tzigounaki 1996: fig. 7; Kanta 1997: 235, fig. 3; Pelon 1998: 135; Langohr 2009: 140.

Kat. No: 156

Adı ve Yeri: Aigidomandra Tholos Mezar, Mesara, Girit

Levha: 70.2

Ölçüler: Oda: Çap. 2,50 m.

Tanımı: Apodoulou'nun 4 km güneybatısında, Aigidomandra'da, tespit edilen mezarın dromos ve oda kısmı modern yol çalışması esnasında büyük ölçüde tahrip olmuştur.

Tarihlendirme: Mezar içerisinde bulunan buluntulara göre GM IIIA-IIIB dönemlerine tarihlendirilmişlerdir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 139-140, fig. 7: 1, pl. VI: 2- pl. XVI: 4-5, 7:2- pl. XVI: 6; Godart & Tzedakis 1992: 83; Godart & Tzedakis 1993: 245- 247; Andreadaki-Vlasaki & Papadopoulou 1997: 145; Pelon 1998: 134; Preston 2000: 167,189; Langohr 2009:141.

Kat. No: 157

Adı ve Yeri: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 1, Mesara, Girit

Levha: 71.1

Ölçüler: Oda: Çap. 3 m; Dromos: Uz. 1,20 m, Gen. 1,20 m.

Tanımı: Aigidomandra köyünün 800 m kuzey-batısında, Tou Phrankou'nun Louri bölgesinde, dört adet tholos mezar bulunmuştur. Kısmen toprak altına gömülü olan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır ve yan duvarlara sahip değildir. Stomion moloz taşlardan oluşturulmuş bir kapatma duvarı

ile örülmüştür. Stomion ve mezar odası çok köşeli taşlar kullanılarak inşa edilmiştir. Odanın kubbe kısmı çökmüştür. Mezar odası içerisinde bir lahit tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar içerisindeki buluntulara ve lahite göre GM IIIA-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 141-144, fig. 8: 1-2, pl. VIII: 1-2; Tzedakis 1988: 402-403; Godart & Tzedakis 1992: 84; Tzigounaki 1996: fig. 3; Kanta 1997: 234-235, fig: 4; Pelon 1998: 134; Langohr 2009: 141-142.

Kat. No: 158

Adı ve Yeri: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 2, Mesara, Girit

Levha: 71.2

Ölçüler: Oda: Çap. 2,30 m; Dromos: Uz. 2,80 m, Gen. 0,80 m.

Tanımı: Aigidomandra köyünün 800 m kuzey-batısında, Tou Phrankou'nun Louri bölgesinde yer alan mezarın dromosu güney doğuya doğru bakmaktadır. Dromos yamaca kazılarak inşa edilmiştir. Stomion üzerinde tek bir lento bloğu parçasının varlığı bilinmektedir. Mezar odası duvarları çok köşeli taşların aralarına küçük taşlar yerleştirilerek inşa edilmiştir. Mezar odası içerisinde 1 adet lahit tespit edilmiştir. Odanın kubbe kısmı çökmüştür.

Tarihlendirme: Mezar GM IIIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 141-144; Tzedakis 1988: 402-403; Godart & Tzedakis 1992: 84; Kanta 1997: 234-235, fig, 5; Pelon 1998: 134; Langohr 2009: 141-142.

Kat. No: 159

Adı ve Yeri: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 3, Mesara, Girit

Levha: 72.1

Ölçüler: Oda: Çap. 2,0-2,46 m.

Tanımı: Aigidomandra köyünün 800 m kuzey-batısında, Tou Phrankou'nun Louri bölgesinde yer alan mezarın dromosu hakkında veri yoktur. Düzensiz

sırlar halinde yerleştirilen çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan mezar odasının zemininde 2 adet lahit bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar GM IIIA dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 143; Tzedakis 1988: 402-403; Godart & Tzedakis 1992: 84; Kanta 1997: 234-235, fig, 6; Pelon 1998: 134; Langohr 2009: 141-142.

Kat. No: 160

Adı ve Yeri: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 4, Mesara, Girit

Levha: 72.2

Ölçüler: Oda: Çap. 2,0-2,46 m.

Tanımı: Aigidomandra köyünün 800 m kuzey-batısında, Tou Phrankou'nun Louri bölgesinde, Tholos 1'in hemen yanında yer alan mezarın dromosu anakayaya oyularak meydana getirilmiştir. Mezarın ölçüleri hakkında detaylı bilgi yoktur.

Tarihlendirme: Mezar GM IIIA dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 141-144; Tzedakis 1988: 402-403; Godart & Tzedakis 1992: 84; Kanta 1997: 234-235; Pelon 1998: 134; Langohr 2009: 141-142.

Kat. No: 161

Adı ve Yeri: Psila Khomata Tholos Mezar, Mesara, Girit

Levha: 73.1

Ölçüler: Oda: Çap. 2,50 m.

Tanımı: Apodoulou'nun 4 km güneybatısında, Aigidomandra'nın, 300 m güney-doğusunda, Psila Chomata yöresinde bir tepenin üzerinde tespit edilen dromosu olmayan küçük boyutlu mezar yürüme düzlemine inşa edilmiştir. Oldukça tahrip olmuş olan mezar çok köşeli taşların bir araya getirilmesiyle inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar içerisinde bulunan buluntular ışığında GM III A dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Pologiorgi 1987: 140, fig. 7, 2; Godart & Tzedakis 1992: 83; Kanta 1997: 234, fig, 2; Pelon 1998: 134; Preston 2000: 167,189; Langohr 2009: 141.

Kat. No: 162

Adı ve Yeri: Plati Tholos Mezar, Merkez Girit

Levha: 73.2

Ölçüler: Oda: Çap 1,70 m; Stomion: Yük. 1,70 m; Dromos: Uz. 5 m, Yük. 5 m, Gen. 1,30-1,50 m.

Tanımı: Plati köyünün hemen kuzeyinde yer alan tholos mezar kısa bir dromosa sahiptir. Kuzeydoğuya bakan dromos önünde yer alan büyük kayalıkla kapanmıştır. Dromos mezar odasının merkezinde değil yan kenarında yer almasıyla P şeklinde bir form göstermektedir. Kabaca dairesel bir odaya sahip olan mezar odasının zemini taş levhalarla döşenmiş ve zeminde dağınık kemikler bulunmuştur. Zeminin altında büyük bir çukurda ikincil kullanıma ait olabileceği önerilen bir larnaks yer almaktadır.

Tarihlendirme: Mezar içerisinde yer alan larnakstan dolayı mezar için GM III, GM IIIB2A, GM IIIC ve SM dönemleri önerilmiştir. Mezarın mimari özellikleri ise GM III evresine işaret etmektedir.

Yayınlar: Dawkins 1913-1914: 13-15; Pendlebury vd. 1935-1936: 12; Pendlebury 1939: 263; Platon 1945-1947: 70; Pini 1968: 90, Abb.99; Leekley & Noyes 1975: 66; Kanta 1980: 121-122; Watrous 1982: 19, 62-64, 69-70; Belli 1997: 252; Brown 2001: 354.

Kat. No: 163

Adı ve Yeri: Kamares Tholos Mezar, Mesara, Girit

Levha: 74.1

Ölçüler: Oda: Çap 2-2,40 m, K. Yük. 1,60-2,00 m; Dromos: Uz. 1,00-1,40 m, Yük. 0,75 m Gen. 0,58 m

Tanımı: Kamares Nehri'nin batı tarafında, tepenin zirvesindeki modern köyün batısında yedi mezar tespit edilmiştir. Bu mezarlardan dördü tahrip edilmiştir. Bunlardan üçü tek bir hat üzerine yerleştirilmiştir. Mezarlar çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Hepsi küçük boyutlu olan mezarların dromos uzunlukları da oldukça kısadır. Planı yayınlanmış olan bir örnekte mezar güneye bakmaktadır. Kubbesi korunmuş olan mezarın planında lento bloklarının olduğu görülmektedir. İşlenmemiş çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası yamacın altına inşa edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarların buluntuları yetersiz olduğu için tarihlendirme yapmak zordur. Ancak mimari formlarından dolayı mezarlar GM IIIB-SM ya da GM IIIC-PG arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Taramelli 1901: 441, fig. 2; Pendlebury 1939: 315; Desborough 1952: 259; Pini 1968: 81; Leekley& Noyes 1975: 84; Kanta 1980: 111-112; Belli 1991: 444; Kanta 1997: 244; Brown 2001: 41; 69; 332; Eaby 2007: 135-136, Fig. 134.

Kat. No: 164

Adı ve Yeri: Arkhanes Tholos Mezar/ Knossos, Merkez Girit

Levha: 74.2

Ölçüler: Oda: Çap 4,30-4,40 m; Stomion: Yük. 2,05 m Gen. 1,06-0,80 m.

Tanımı: Modern Arkhanes şehrinin kuzey- kuzeybatısında Minos döneminde kullanılan Phourni nekropolünde yer alan mezarın doğuya bakan dromosu yumuşak anakayaya oyulmuştur. Stomion köşeli taşlardan inşa edilmiştir ve genişliği dışta 1,06 m, içte 0,80 m'dir. Stomionun üzerinde kabaca işlenmiş bir lento bloğu yer almaktadır. Mezar odası çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Kazılar esnasında mezar odası girişinin düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş taşlarla kapatılmış olduğu ve ortasına bir boğa kafatasının konduğu tespit edilmiştir. Bu dinsel ritüelin bir at iskeleti ile birlikte mezar odasında kendini gösterdiği belirtilmiştir. Mezar odası

içerisinde güneyde bir yan oda yer almaktadır. Kayaya oyularak inşa edilmiş olan yan odanın stomionu çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir ve üzeri lento bloğu ile kapatılmıştır. Yan odada tek bir kil larnaks mezar keşfedilmiştir. Larnaks içinde önemli buluntulardan biri kült sahnesini gösteren altın bir yüzüktür. Larnaks içerisinde yer alan iskelet kalıntısının cinsiyeti tespit edilememesine karşın ritüelle ilgili buluntulardan dolayı mezarın kraliyet ailesine mensup birine ait olduğu önerilmektedir. Yalnızca mezar odası tahrip olan mezar 1971 yılında restore edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezarın yan odasında tespit edilen buluntulara göre Geç Hellas IIIA2 dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Sakellarakis 1965: 178-179; Sakellarakis 1966: 32-33; Sakellarakis 1967: 276; Sakellarakis 1968: 412-413; Sakellarakis 1970: 135-219; Sakellarakis 1971: 239-252; Sakellarakis 1973: 111-113; Sakellarakis 1974: 105-107; Sakellarakis & Sapouna-Sakellaraki 1997: 158-168, fig. 114-119 çizimler 36-37; Sakellarakis 1980: 319-321; Sakellarakis 1982: 388-401; Sakellarakis 1984: 427-448; Herrero 2011: 49-84.

Kat. No: 165

Adı ve Yeri: Kephala Tholos Mezar/ Knossos, Merkez Girit

Levha: 74.3

Ölçüler: Oda: Çap 5,30 m, K. Yük. 3,30m; Stomion: Yük. 2,26 m, Gen. 0,95 m; Der: 3,80 m; Dromos: Uz. 3,50 m, Gen. 0,95 m

Tanımı: Knossos'un kuzeyinde Kephala tepesinin batısında yer alan mezarın dromosu güneybatı yönüne bakmaktadır. Duvarlar düzenli sıralar halinde kare kireçtaşı ve jips bloklarla inşa edilmiş ve duvarlar arasındaki boşluklar küçük taşlarla doldurulmuştur. Stomion kireçtaşından dörtgen bloklarla inşa edilmiştir. Stomion güney duvarın üçüncü sırasında yer alan bloklara kazınmış iki harf yer almaktadır. Stomion duvarları dışında mezar odasında kubbeye ait olduğu düşünülen bir başka blok üzerinde de kazıma harfler tespit edilmiştir. Stomionun üzerinde tam karşılıklı

olmayan yana doğru her biri yaklaşık 1,70 m doğal kayaya oyulmuş iki niş yer almaktadır. Bu nişlerden kuzeydeki 0,65 m güneydeki 0,70 m genişliğindedir. Kuzeydeki niş 3 güneydeki ise 5 blokla kapatılmıştır. Stomion alt sırası büyük bloklardan üst kısımları ise taş dolgudan inşa edilmiş bir duvar ile kapatılmıştır. Stomion üzerinde lento blokları yer almaktadır. Mezar odası duvarları kabaca işlenmiş dörtgen taşların aralarına küçük taşlar yerleştirilerek düzenli sıralar halinde inşa edilmiştir. Tabanda farklı boyutlarda 4 adet çukur kazılmıştır. Bu çukurlardan 3 tanesi dikdörtgen şeklinde (α-γ ve δ) 1 tanesi ise köşeleri yuvarlatılmış (β) şekilde kazılmıştır. Çukur γ ve δ nin üzeri olasılıkla levha bir taş ile kapatılmıştır çünkü odanın içerisinde üzeri yivli bazı levha taşlar bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezar farklı dönemlere ait buluntulara sahip olduğu için tarihlendirilmesi tartışmalıdır ve OM III, GM IA ve GMII dönemi farklı tarih önerileri belirtilmiştir.

Yayınlar: Robertson 1939: 203-204; Persson 1942: 167; Nilsson 1950: 441; Hutchinson 1956: 74-80, plate. 9-10; Candogan 1967: 257-265; Preston & Gowland 2005: 64, fig. 3; Hatzaki & Kotsonas 2020: 1035.

Kat. No: 166

Adı ve Yeri: Erganos Tholos Mezar A, Mesera, Girit

Levha: 75.1

Ölçüler: Oda: Çap 1,30-1,90 m, K. Yük. 0,80 m; Dromos: Uz. 1 m, Yük. 0,40 m Gen. 0,30 m.

Tanımı: Modern Katophygi köyünün 2,5 km güneydoğusunda Xenotaphia'daki tepenin batı yamacında toprak yüzeyinin 0,30 m altında iyi korunmuş 3 adet tholos mezar tespit edilmiştir. Mezar kısa bir dromosa sahiptir. Mezar odası düzenli olmayan taşlardan kabaca inşa edilmiş ve zemini levha taş döşelidir.

Tarihlendirme: Mezar içerisinde bulunan mobilya parçalarından dolayı mezar GH III B-C dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Halbherr 1901: 271-280, fig. 6; Pendlebury 1936-1937: 196; Desborough 1952: 251, 325; Desborough 1964: 177; Pini 1968: 94 68.1-3; Leekley & Noyes 1975: 79; Pelon 1976: 262; Kanta 1980: 75-76; French 1989-1990: 72; Belli 1991: 442; Nowicki 1991: 137; Nowicki 1992: 113; Nowicki 2000: 143-145, 241; Wallace 2003: 269.

Kat. No: 167

Adı ve Yeri: Erganos Tholos Mezar B, Mesara, Girit

Levha: 75.2

Ölçüler: Oda: Çap 1,70 m, K. Yük. 1 m; Dromos: Uz. 1,30 m, Yük. 0,65 m Gen. 0,50-0,35 m.

Tanımı: Modern Katophygi köyünün 2,5 km güneydoğusunda Xenotaphia'daki tepenin batı yamacında tespit edilen ikinci mezarın kısa bir dromosu vardır ve genişliği dış bitiminde 0,50 m iç kısımda ise 0,35 m olarak ölçülmüştür. Mezar odası düzenli olmayan taşlardan kabaca inşa edilmiştir ve zemini kaba taş döşeme şeklinde düzenlenmiştir.

Tarihlendirme: Mezarlar buluntularına göre GH III B-C olarak tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Halbherr 1901: 271-280; Pendlebury 1936-1937: 196; Desborough 1952: 251, 325; Desborough 1964: 177; Pini 1968: 94, 68, 1-3; Leekley & Noyes 1975: 79; Pelon 1976: 262; Kanta 1980: 75-76; French 1990: 72; Belli 1991: 442; Nowicki 1991: 137; Nowicki 1992: 113; Nowicki 2000: 143-145, 241; Wallace 2003: 269.

Kat. No: 168

Adı ve Yeri: Erganos Tholos Mezar C, Mesara, Girit

Levha: -

Ölçüler: Oda: Çap 1,90 m, K. Yük. 1,15 m; Dromos: Uz. 1,40 m, Yük. 0,75 m Gen. 0,58 m

Tanımı: Modern Katophygi köyünün 2,5 km güneydoğusunda Xenotaphia'daki tepenin batı yamacında tespit edilen üçüncü mezarın günümüzde sadece mezar odası korunmuş durumdadır. Mezar odası büyük çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Mezarın orijinal yüksekliğinin 1,25-1,30 m olduğu önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar Erganos A ve Erganos B'ye göre tarihlendirilmiş GH III B-C'dir.

Yayınlar: Halbherr 1901: 271-280; Pendlebury 1936-1937: 196; Desborough 1952: 251, 325; Desborough 1964: 177; Pini 1968: 94; Leekley & Noyes 1975: 79; Pelon 1976: 262; Kanta 1980: 75-76; French 1989-1990: 72; Belli 1991: 442; Nowicki 1991: 137; Nowicki 1992: 113; Nowicki 2000: 143-145, 241; Wallace 2003: 269; Eaby 2007: Fig. 121.

Kat. No: 169

Adı ve Yeri: Vassiliki Tholos Mezar 1/ Agios Theodoros, Merkez Girit

Levha: 76.1

Ölçüler: Oda: Çap 2 m, K. Yük. 1,80 m; Stomion: Gen. 0,80 m; Dromos: Uz. 3 m.

Tanımı: Agios Theodoros olarak isimlendirilen yerde tespit edilen tholos mezarın korunma durumu oldukça kötüdür. Dromos yan duvarları çok köşeli taşların düzensiz sıralar halinde yerleştirilmesiyle inşa edilmiştir. Planda dromos girişinin bir duvarla kapatılmış olduğu bunun da tümülüs destek duvarı olabileceği anlaşılmaktadır. Stomion yan duvarları dikey şekilde yerleştirilmiş taşlardan yapılmıştır. Stomion üzerinde 3 adet büyük lento bloğu yer almaktadır. Mezarın girişi küçük bir taş duvarla kapatılmıştır. Mezar odası yassı taşlardan inşa edilmiştir. Alanda ayrıca 2 tholos mezarın daha varlığı aktarılmıştır.

Tarihlendirme: Mezar için GH IIIB2, GH III B-C ve Subminos olmak üzere çeşitli tarih önerileri vardır.

Yayınlar: Seager 1907: 129-132; Platon 1953: 492; Pini 1968: Abb. 42; Pelon 1976: 261; Kanta 1980: 146; Eliopoulos 1998a: 301; Tsipopoulou vd. 2003: 89, fig. 3.

Kat. No: 170

Adı ve Yeri: Vassiliki Tholos Mezar 2/ Kamaraki, Merkez Girit

Levha: 76.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,5 m, K. Yük. 1,30 m; Stomion: Gen. 0,82 m, Yük: 0,90 m.

Tanımı: Kephali tepesinden yaklaşık 300 m doğu-kuzeydoğusunda Kamaraki olarak adlandırılan alanda tepit edilen mezar kuzeybatıya bakmaktadır. Korunma durumu oldukça kötü olan mezarın Stomion anakayadan kesilerek inşa edilmiş ve girişi 1 m yüksekliğinde ve 0,70 m genişliğinde bir duvar ile kapatılmıştır. Stomion üzerinde 1 adet büyük lento bloğu yerinde korunmuştur. Mezar düzensiz sıralar halinde işlenmemiş taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası içerisinde yetişkin bir bireye ve 1 çocuğa ait kemik parçaları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar için GH III C dönemi önerilmektedir.

Yayınlar: Eliopoulos 1998a: 301, fn. 4; Tsipopoulou vd. 2003: 86-88.

Kat. No: 171

Adı ve Yeri: Praisos Tholos Mezar, Uzak Doğu Girit

Levha: 77.1

Ölçüler: Oda: Çap 4,07 m, K. Yük. 1,15 m; Stomion: Yük. 2,03 m, Gen. 1,50 m; Dromos: Uz. 1,40 m, Yük. 0,75 m, Gen. 0,58 m.

Tanımı: Praisos'a giden yolun güney tarafında yer alan tholos mezarın dromos yan duvarları inşa edilmemiştir. Bazı araştırmacılar, mezarın dromosu olmadığı düşüncesi temelinde, tholosun EM dönemde inşa edildiğini ve daha sonra Geometrik dönemde tamamen temizlenerek yeniden kullanıldığını öne sürmektedir. Ancak mezarın dromosunun olması ve Erken Tunç Çağı'na ait buluntuların eksikliğinden dolayı bu öneri reddedilmekte ve tholosun OM dönemine ait olduğu öne sürülmektedir. Stomion küçük dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Stomionun önünde büyük bir eşik bloğu bulunmaktadır. Mezarda kremasyon yapıldığına dair birtakım izler mevcuttur. Mezar odasının kubbesi çöküktür. Oda düzensiz

sıralar halinde çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Mezar zeminin merkezinde biri mezar girişine yakın, diğeri ise girişin sağında, olasılıkla libasyon için kullanılmış iki yuvarlak taş bulunmaktadır. Bu mezar sonraki dönemlerde başka amaçlar için yeniden kullanılmıştır.

Tarihlendirme: Mezarın GM III'de inşa edildiği öneriler arasındadır. Çeşitli tarih önerilerine rağmen mezarın ilk yapım evresi mimari detaylardan dolayı GM Dönemi olarak düşünülmekte ve yeniden kullanıma bağlı olarak Geometrik Döneme kadar varlığını sürdürdüğü düşünülmektedir.

Yayınlar: Bosanquet 1901-1902: 235-251; Levi 1927-1929: 572-575; Pendlebury 1939: 306-307, 315, 326; Desborough 1964: 177- 178; Pini 1968: 90, Abb. 93; Branigan 1970a: 8; Leekley & Noyes 1975: 66-67; Kanta 1980: 179-182; Nowicki 2000: 56-59; Tsipopoulou 2005: 235-294.

Kat. No: 172

Adı ve Yeri: Akhladia (Platyskinos) Tholos Mezar, Uzak Doğu Girit

Levha: 77.2

Ölçüler: Oda: Çap 4 m; Stomion: Yük. 1,70 m; Dromos: Uz. 5 m, Yük. 5 m, Gen. 1,30- 1,50 m.

Tanımı: Akhladia mevkiinde yer alan tholos mezar kubbe kapak taşına dek tam olarak korunmuştur yalnızca mezarın kubbesi üstünde, belli bir kısmında iki taşı eksiktir. Mezar tamamen toprak altındadır. Dromos yan duvarları çok köşeli ve büyük dörtgen taşlardan inşa edilmiştir. Mezarın dromosunda ve genelinde kiklopik taş işçiliği görülmektedir. Dromos 5 m ölçülmekle birlikte daha uzun olmalıdır ve stomion önünde 1,30 m olan genişlik dış tarafta 1,50 m'dir. Dromos yan duvarları 3 m yüksekliğe kadar korunmuştur. Daha sonraki dönemlerde dromos duvarlarındaki boşluklar arasında tuğlaların tente desteklemek için görev yaptığı ve ahşap kirişlerin arasında bağlayıcılık sağladığı tespit edilmiş ve bir konut olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Dromosun her iki tarafında yer alan kanallar girişi kapatmakla ilişkili olarak yorumlanmıştır. Stomion

işlenmiş büyük kireçtaşı blokların aralarına küçük taşlar yerleştirilerek yapılmıştır. Üç büyük lento bloğu ile kapatılan stomionun önünde bir eşik yer almaktadır. Yerinde korunmuş olan mezarın kapak taşı mezar odasının 4,12 m yüksekliğinde olduğunu göstermektedir. Mezar odasının içerisinde 3 adet pişmiş toprak lahit yer almaktadır. Ayrıca mezar odasının içerisinde girişin tam karşısında ikinci bir kapı yer almaktadır. Bu kapının bir larnaks için ya da dünya ile ölülerin dünyası arasındaki iletişime yardımcı olabilmek için tasarlanmış olduğu düşünülmektedir.

Tarihlendirme: Mezar içerisindeki buluntulara göre GH III B'ye tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Platon 1955: 643-646; Platon 1960: 294; Pini 1968: 75, Abb. 91; Pelon 1976: 260; Cavanagh & Laxton 1982: 67; Myers vd. 1992: 48; Tsipopoulou & Vagnetti 1995: 11, 115-128; Belli 1997: 251; Tsipopoulou 2005: 219.

Kat. No: 173

Adı ve Yeri: Krasi Tholos Mezar (Ara Form): Uzak Doğu Girit

Levha: 78.1

Ölçüler: Oda: Çap 1,90 m, K. Yük. 1,15 m; Dromos: Uz. 1,40 m, Yük. 0,75 m Gen. 0,58 m

Tanımı: Sidero Tepesi yamacında modern köyün yaklaşık 1 km güneybatısında tespit edilen mezar batıya bakmaktadır. Mezar odası ana kayadan oyularak inşa edilmiştir. Ancak mezar günümüzde yok olmuştur. Alanda daha sonra yarı tahrip edilmiş küçük bir tholos mezar daha (B) tespit edilmiştir. B mezarının çapı 1,5 m'dir. Mezar kaba kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir ve boşluklar daha küçük şist parçaları ile doldurulmuştur. Zemin, levha taşlarla döşenmiştir ve üzerinde mezar kalıntıları bulunmuştur.

Tarihlendirme: Mezarlar içerisindeki seramik parçaları ve buluntulara göre GM IIIC / SM dönemine tarihlendirilmektedir.

Yayınlar: Taramelli 1899: 402-405; Marinatos 1932a: 103-106, Εικών 2; Pendlebury 1939: 315; Desborough 1952: 259; Pini 1968: 82; Kanta 1980: 71; Watrous 1982: 20; Belli 1991: 442; Eliopoulos 1998b: 92, fig. 3; Touchais 1999: 819; Nowicki 2000: 152-157, 241; Blackman 2000: 142; Blackman 2002: 111; Eaby 2007: 126, Fig. 127-128.

Kat. No: 174

Adı ve Yeri: Mykonos Tholos Mezar, Mykonos

Levha: 78.2

Ölçüler: Oda: Çap 5,81 m, K. Yük. 2,70 m; Dromos Uz. 14 m, Gen. 2,30-1,45 m.

Tanımı: Mykonos adasının batı kıyısındaki Chora köyünün güneyindeki Angelika tepesinde yer alan mezarın dromosu güneye bakmaktadır. Mezarın bir tümülüs ile kapatılmış olduğu düşünülmektedir. Dromos güneyde 2,30 m kuzeyde 1,45 m genişliğindedir. Ölçüleri verilmeyen stomionun üstü 5 büyük granit lento bloğu ile kapatılmıştır. Bu granit bloklar 1,55-2,0 m uzunluğundadır. Stomion girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. 8 m çapında, 4 m derinliğinde kazılmış bir alana kurulmuş olan mezar odası araları küçük taş ve kille doldurularak alt sıralarda büyük üst sıralarda daha küçük boyutlu taşlardan inşa edilmiştir. Anakaya düzenlenerek oluşturulmuş zemine sahip mezar odasının kuzey ve batısında 0,25-0,28 m yüksekliğinde iki seki vardır. Sekilere ölen bireylerin kemikleri konularak yeni bireyler için yer açılmıştır. Mezar odası zemininde görülen büyük bir taşın kubbe kapak taşı olduğu tespit edilmiştir. Mezarın orijinal yüksekliği 5,80 m olarak önerilmektedir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Kalligas 1993: 51; Pelon 1998: 133; Hatzidakis 1997: 40-47, fig 1-3; Vlachopoulos & Charalambidou 2020: 1009.

Kat. No: 175

Adı ve Yeri: Naxos Tholos Mezar

Levha: 79.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,30 m, K. Yük. 2,40 m; Stomion. Yük. 1,15 m; Dromos: Uz. 2,50 m.

Tanımı: Naxos'un batı sahili üzerindeki Mikra Vigla'da Naxos ve Paros arasındaki boğaza bakan bir konumda Komiakí köyünün yakınında yer alan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Oldukça tahrip olmuş olan dromos yan duvarları çok köşeli kayrak taşlarından inşa edilmiştir ve bir kenarı modern bir teras duvarına dâhil edilmiştir. Çok köşeli kayrak taşlarının aralarına küçük taşlar yerleştirilerek inşa edilmiş oldukça alçak stomion üzerinde büyük tek bir lento bloğu yer almaktadır. Mezar odası duvarı orta büyüklükteki işlenmemiş kayrak taşlardan inşa edilmiş ve kubbe kısmı büyük bir levha taş ile kapatılmıştır.

Tarihlendirme: GH III A-B dönemine tarihlendirilen mezardan birkaç parça seramik bulunmuştur.

Yayınlar: Fatoúros 2005; Philaniotou 2006: 22, fig. 9-10; Vlachopoulos & Charalambidou 2020: 1008.

Kat. No: 176

Adı ve Yeri: Tenos Tholos Mezar

Levha: 79.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,88 m, K. Yük. 3,30 m; Dromos: Uz. 2,50 m.

Tanımı: Tenos Adasının kuzey tarafında Ayia Thekla'da modern Pyros ve Marlas köylerinin arasında yer alan tholos mezarın sadece odasının bir kısmı korunmuştur. Yamaca inşa edilmiş olan mezarın odası düzensiz sıralar halinde yassı kayrak taşlardan inşa edilmiştir. Mezarın dromosu ve stomionu hakkında yeterli veri yoktur.

Tarihlendirme: Mezarın buluntularına göre GH IIB dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Despinis 1981: 234-235; Schallin 1993: 22; Kalligas 1993: 51; Hatzidakis 1997: 40-47; Vlachopoulos & Charalambidou 2020: 1009;

https://www.thenationalherald.com/273856/archaeological-exhibition-on-the-myceanean-era-cyclades-islands-to-open-in-athens/(04.04.2020)

Kat. No: 177

Adı ve Yeri: Kos Tholos Mezar 1

Levha: 80.1

Ölçüler: Oda: Çap 4,50 m; Dromos: Uz. 7,50 m.

Tanımı: Kos Adasının merkezinde bulunmuş olan tholos mezarın güney-güneydoğuya bakan dromos yan duvarları aralarına küçük taşlar yerleştirilerek çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Stomion girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan mezar odasında insan ve hayvan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA2-GH IIIC dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Morricone 1972-73; Papachristodoulou 1987: 457-59; Cavanagh & Mee 1978: 36-8; Papazoglou 1981; Benzi 1982: 325-33; Skerlou 1998; Blackman 1998-1999: 107; Whitley 2003–2004: 73; Georgiadis 2003: 68-69, 71, 74; Μαρκέτου 2019; https://www.archaeology.wiki/blog/2019/01/15/the-mycenaean-world-on-the-island-of-cos/ (15.02.2020/14.30).

Kat. No: 178

Adı ve Yeri: Kos Tholos Mezar 2

Levha: -

Ölçüler: -

Tanımı: Kos kasabası yakınlarındaki Serraglio'nun 3 km batı-güneybatısında yer alan tholos mezar hakkında mimari bir detay verilmemiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA2-GH IIIC dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Papachristodoulou 1987: 457-59; Papazoglou 1981; Skerlou 1998; Georgiadis 2003: 68-69, 71, 74, fig.

Kat. No: 179

Adı ve Yeri: Psara Archontiki Tholos Mezar, Psara Adası

Levha: 80.2

Ölçüler: K.Yük.2,50 m.

Tanımı: Chios sahilinde bulunan Psara Adasının batı tarafında Archontiki'de yer alan tholos mezarın dromos duvarları mezar odasına doğru daralır ve oldukça kısadır. Moloz taşlardan bir duvarla dromos girişinin kapatılmış olduğu görülmektedir. Çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan mezarda stomion düzenlemesi görülmezken olasılıkla domosun üzerine yerleştirilen bloklar stomion işlevi görmüştür. Mezar odası zemininde 3 mezar tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar buluntularına göre GH IIIA2-GH IIIBdönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Whitley 2004-2005: 90; Vlachopoulos & Georgiadis 2011; Μερούσης 2017: 75, fig. 23; http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=19989 (11.02.2020/15.12); https://www.aplotaria.gr/archontiki-psarwn-charitos/ (11.02.2020/15.15).

Kat. No: 180

Adı ve Yeri: Mezar A, Panaztepe, İzmir

Levha: 81.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,41-2,65 m, K.Yük. 1,56 m; Dromos Uz. 1,30 m Gen. 1,20 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın güneybatıya bakan dromos yan duvarları yerel kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Kabaca düzeltilmiş bir zeminde yer alan mezarın dromos girişi yaklaşık 1 m uzunluğunda moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Duvar kalınlığı 0,50-0,88 m olan mezar odası yassı yerel kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Mezar odasının batı tarafı dromos ile keskin bir köşe yaparken doğu tarafı dromos duvarı ile düz bir hat halinde birleşmektedir. Bu nedenle mezar odası Ꟁ şeklindedir. Mezar odası içerisinde 4 yetişkin ve bir çocuğa ait kemik kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIA-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2018: 9-10, Taf.1-2;144-145.

Kat. No: 181

Adı ve Yeri: Mezar B, Panaztepe, İzmir

Levha: 81.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,10-2,36 m, K.Yük. 1,52 m; Dromos Uz. 1,20 m Gen. 0,80 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın güneybatıya bakan dromos yan duvarları dikdörtgen şeklinde düzenlenmiş ve yassı taşlardan inşa edilmiştir. Dromosun girişinde 1 m uzunluğunda moloz taşlardan bir kapatma duvarı vardır. 0,60-0,78 m arasında değişen kalınlığa sahip mezar odası duvarı altta büyük, üst sıralarda küçük yassı taşlardan inşa edilmiştir. Zemin sıkıştırılmış kilden yapılmıştır. Mezar odasının doğu duvarı dromosla düz birleştiği için oda ꟻ şeklindedir. Oda içerisinde 4 bireye ait kemik kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar mimari detaylarından dolayı GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal 1993: 129-140; Erkanal-Öktü 2018: 10-11, Taf. 6;146.

Kat. No: 182

Adı ve Yeri: Mezar D, Panaztepe, İzmir

Levha: 81.3

Ölçüler: Oda: Çap 2,52-2,90 m, K.Yük. 1,54 m; Dromos Uz. 1,06 m Gen. 0,94 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın güneybatıya bakan dromos yan duvarları büyük yassı taşlarla inşa edilmiştir. Dromos girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Kalınlığı 0,94-1,66 m arasında değişen mezar odası duvarı yassı yerel kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Mezar odasının güney tarafında yanmış bireylere ait kemikler ve küller tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar mimari detaylarından dolayı GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2018: 12-13, Taf. 10;147-148.

Kat. No: 183

Adı ve Yeri: Mezar E, Panaztepe, İzmir

Levha: 82.1

Ölçüler: Oda: Çap 1,60-1,84 m, K.Yük. 1,30 m; Dromos Uz. 0,60 m Gen. 0,67 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezar güneybatıya bakmaktadır. Oldukça kısa bir dromosa sahip olan mezarın dromos yan duvarları yassı taşlardan inşa edilmiştir. Mezar bir çukur kazılarak içerisine inşa edilmiştir. Yassı taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası duvar kalınlığı 0,62-0,96 m arasında değişmektedir. Mezar odasının batı duvarı dromosla düz birleştiği için P şeklinde bir plana sahiptir. Mezar odası içerisinde yakılmış bir birey ve bir çocuğa ait kemik kalıntıları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2018: 13, Taf. 13;149-150.

Kat. No: 184

Adı ve Yeri: Mezar Ğ, Panaztepe, İzmir

Levha: 82.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,44-2,50 m, K.Yük. 1,72 m; Dromos Uz. 1,05 m Gen. 0,92 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de mezarın dromos güneye bakmaktadır. 1,10 m yükseklikte korunmuş olan dromos yan duvarları üzeri lento blokları ile kapatılmıştır. Yaklaşık 1 m kenar ölçülü bu dörtgen form ile stomion özelliği göstermektedir. Duvar kalınlığı 0,90 ile 1,10 m arasında olan mezar odası duvarı altta büyük, üstlerde ise daha küçük yassı kireçtaşlarından inşa edilmiştir. Mezarda insan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2018: 14, Taf. 16;151-152.

Kat. No: 185

Adı ve Yeri: Mezar İ, Panaztepe, İzmir

Levha: 83.1

Ölçüler: Oda: Çap 1,70-1,90 m, Yük. 1,50-1,28 m; Dromos Uz. 0,78 m, Gen. 0,81-1,26 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Dromos yan duvarları işlenmemiş yassı taşlardan inşa edilmiş ve mezar odasına doğru girişte genişliği artmaktadır. 1 m yüksekliğinde moloz taşlarla dromos girişi kapatılmıştır. Kalınlığı 0,50-0,86 m arasında olan mezar odası duvarı yassı taşlarla inşa edilmiş ve oda ile dromos üstü işlenmemiş üç kireçtaşı levha ile kapatılmıştır. Mezar odasını kapatan levha taşların arasındaki boşluklar kireçtaşı parçaları ile doldurulmuştur. Mezar odasının planı armut şeklindedir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIA-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2008: 74-75, fig. 5-b; Erkanal-Öktü 2018: 15-16, Taf. 25-26;153-156.

Kat. No: 186

Adı ve Yeri: Mezar AT, Panaztepe, İzmir

Levha: 83.2

Ölçüler: Oda: Çap 2,05 m; Dromos: Uz. 0,60 m, Gen. 1,56 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Düzensiz sıralar halinde yassı taşlardan inşa edilmiş yan duvarlara sahip olan dromosun girşi 0,66-0,90 m uzunluğunda düzensiz bir duvarla kapatılmıştır. Dromosun üzeri bir levha taşla kapatılmıştır. Kalınlığı 0,56 ila 0,90 m arasında, iç yüksekliği 1,06

m olan mezar odası duvarı düzensiz sıralar halinde yerleştirilmiş yassı taşlardan inşa edilmiştir. Odanın üzeri büyük levha taşlarla kapatılmıştır. Mezarda insan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal 1993: 129-140; Erkanal-Öktü 2008: 76, fig. 6-a*;* Erkanal-Öktü 2018: 17-19, Taf. 29-30;157-160.

Kat. No: 187

Adı ve Yeri: Mezar AV, Panaztepe, İzmir

Levha: 84.1

Ölçüler: Oda: Çap 1,57-1,58 m; Stomion: Gen. 0,63 m, Der. 0,65 m; Dromos: Uz. 1,94 m, Gen. 0,83m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu doğuya bakmaktadır. Çok köşeli ve yassı taşlarla inşa edilmiş yan duvarlara sahip olan dromos girişi çok köşeli taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Üzeri levha taşlarla kapatılmış dromosun odaya yakın kısmı 0,20 m daha geniştir ve stomion olarak tanımlanmıştır. 0,46-0,70 m ölçülerinde duvar kalınlığına sahip mezar odası duvarı yassı taşlardan inşa edilmiştir. Oda üzeri levha taşlarla kapatılmış ve aralarındaki boşluklar farklı boyutlardaki taşlarla doldurulmuştur. Mezarda yanmış kemik kalıntıları, yanmış odun ve kül yığınları gözlenmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2008: 75; Erkanal-Öktü 2018: 19-21, Taf. 33-34;161-164.

Kat. No: 188

Adı ve Yeri: Mezar AY, Panaztepe, İzmir

Levha: 84.2

Ölçüler: Oda: Çap 1,56-1,70 m, K. Yük. 0,88 m; Dromos. Uz. 0,95 m, Gen. 0,61-0,82 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan dromos yan duvarları üzeri büyük bir levha taş ile kapatılmıştır. 0,52-0,70 m duvar kalınlığına sahip dromos yan duvarlarının girişi moloz taşlardan bir duvarla kapatılmıştır. Armut biçimli mezar odası duvarı farklı boyutlardaki çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Mezar odası ve dromosun üzerini kapatan levha taşların üzerinde yoğun şekilde pithos parçaları yer almaktadır. Mezarda dromosun önünde ve mezar odasında insan iskeletleri ve hayvan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal 1993: 138; Erkanal-Öktü 2008: 72; Erkanal-Öktü 2018: 21-22, Taf. 36-37;165-167.

Kat. No: 189

Adı ve Yeri: Mezar BC, Panaztepe, İzmir

Levha: 84.3

Ölçüler: Oda: Çap 1,56-1,70 m, K. Yük. 117-1.20 m; Stomion. Gen. 0,65 m, Der. 0,42 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu güneybatıya bakmaktadır. Farklı boyutlardaki çok köşeli taşlardan inşa edilmiş yan duvarlara sahip olan dromos oldukça kısadır ve dromos-stomion olarak tanımlanmıştır. Stomion dış kısmı 2,16 m genişliğinde ve 1,44 m derinliğindedir ve üzeri levha bir taşla kapatılmıştır. Düzensiz sıralar halinde çok köşeli taşlardan inşa edilmiş olan mezar odası duvar kalınlığı 0,62-1,13 m'dir. Mezar odası Ч şeklindedir. Mezarda gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda mezarın en az 6 bireye ev sahipliği yaptığı ve bu bireylerden 4'ünün kemiklerinin mezarın kuzeybatısına itildiği tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2018: 22-24, Taf. 39-40;168-170.

Kat. No: 190

Adı ve Yeri: Mezar BJ, Panaztepe, İzmir

Levha: 85.1

Ölçüler: Oda: Çap 2,95-3,15 m, K. Yük. 0,85 m-1,82 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de yer alan mezarın dromosu güneydoğuya bakmaktadır. Dromos/stomion olarak tanımlanan dromos yan duvarları farklı boyutlardaki taşlardan inşa edilmiş ve üzerleri levha taşlarla kapatılmıştır. Stomion/dromos 2,00 m uzunluğunda ve 2,50 m genişliğindedir. Kubbe eğimi yaklaşık 60-65° olarak hesaplanan mezar odası duvarı farklı boyutlarda taşlardan inşa edilmiştir. Mezar planı ꟻ şeklindedir. Mezarın güneybatı-kuzeydoğu yönünde ölü kültüyle ilgili bir tür "sunak" olarak yorumlanan 1,43 m uzunluğunda, 0,58 m genişliğinde bir taş yapı gözlenmiştir. Dromosun önündeki 1,24 m uzunluğunda ve 1,90 m genişliğindeki bir taş platform da ölü kültüyle ilişkilendirilmiştir. Mezar odasının batısı ve güneybatısında yer alan mezar ve mezar hediyeleri bir sonraki mezarlara yer açmak için kenara itilmiştir. Mezarda 7 bireye ait kafatası ve iskelet parçaları tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIIA1-2/GH IIIB1 dönemleri arasına tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2008: 74, fig. 6-b; Erkanal-Öktü 2018: 24-28, Taf. 42-44;171-174.

Kat. No: 191

Adı ve Yeri: Mezar AA, Panaztepe, İzmir

Levha: 85.2

Ölçüler: Oda: Çap 1,30-1,10 m; Stomion Gen. 0,74 m, Der.1,32 m; Dromos: Uz. 1,44 m, Gen. 1,04- 1,12 m.

Tanımı: İzmir İli Menemen ilçesindeki Panaztepe'de Kuzey mezarlık alanında yer alan mezarın dromosu kuzeye bakmaktadır. Dromos anakaya kesilerek oluşturulmuştur. Stomiona doğru eğimli olan dromos tabanı alçak basamaklar şeklinde düzenlenmiştir. Dromostan farklı olarak yan

duvarları olan stomion yassı kireçtaşlarının aralarına küçük taşlar sıkıştırılarak inşa edilmiş ve 0,24 ila 0,44 m arasında değişen duvar kalınlığına sahiptir. 2,84 m çapta çukura inşa edilen mezar odası duvarı yassı kireçtaşlarından inşa edilmiş ve 0,28 ila 0,50 m arasında değişen duvar kalınlığına sahiptir. Mezarın üzerinde küçük ve orta boyutlu taşlardan oluşan büyükçe bir yığma tespit edilmiştir. Mezarda insan kemikleri tespit edilmiştir.

Tarihlendirme: Mezar GH IIA-B dönemine tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Erkanal-Öktü 2008: 75, fig. 5-a; Erkanal-Öktü 2018: 62-63, Taf. 117; 250-253.

Kat. No: 192

Adı ve Yeri: Kolophon Tholos Mezar, İzmir

Levha: 86.1

Ölçüler: Oda: Çap 3,87 m, K. Yük.1,70 m; Dromos: Uz.1,90 m, Yük. 1,30 m Gen. 1,50 m.

Tanımı: İzmir İli, Menderes İlçesi, Değirmendere ve Çamönü köyleri arasında Kolophon antik kenti yakınında yer alan mezarın oldukça kısa dromosu kuzeydoğuya bakmaktadır. Dromosun girişindeki iki taşın kapatma duvarına ait olabileceği önerilmiştir. Mezar odası alt kısımlarda daha büyük boyutlu olan işlenmemiş çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Zemin seviyesinden itibaren kubbe eğiminin başladığı ve 1,70 m olan korunmuş yükseklikte içe doğru eğimin 0, 72 m'ye ulaştığı aktarılmıştır. Mezar günümüze kadar korunamamıştır.

Tarihlendirme: Mezar buluntularından dolayı GH IIIB ya da IIIC'ye tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Goldman 1923: 68; Huxley 1960: 39; Sandars 1963: 140; Bridges 1974: 264-265; Özgünel 1983: 721.

Kat. No: 193

Adı ve Yeri: Kömürburnu Tholos Mezar, İzmir

Levha: 86.2

Ölçüler: Oda: Çap. 2,80-3,00 m, K. Yük. 1,54 m.

Tanımı: Karaburun ilçe merkezi yakınlarındaki Tepeboz/Yeni liman köyünün yaklaşık 2 km batısındaki Kömürburnu'na uzanan yamaçta tepenin karşısında yer alan tholos mezarın girişi çok kısadır ve dromos yan duvarları çok köşeli taşlardan inşa edilmiştir. Stomion kısmı dışında tamamen yamaç içerisine yerleştirilmiş olan mezarın kuzeydoğu kısmında kalan 0,71 m genişliğinde bir açıklıktan oda içerisine giriş sağlanmaktadır. Stomion her iki yanında söve işlevi gören büyük bloklarla desteklemektedir. Mezar yerel kireçtaşı bloklardan inşa edilmiştir. Mezar odasının taşları düzensiz dikdörtgen forma yakın taşlardan oluşmakta ve duvar genişleyerek güney-güneybatı yönüne doğru ilerlemektedir. Mezar odasının kubbesi düz bir blokla kapatılmıştır. Odanın iç kısmının yaklaşık yarıya yakını toprakla kaplı olduğu için ölçülebilen yüksekliği 1,54 m'dir. Ayrıca mezar odası bir kenarından basık dairesel plan göstermektedir.

Tarihlendirme: Yüzey araştırmalarında mezar önünde Myken dönemine tarihlendirilen kap parçaları bulunmuş ve yerleşimin karşı kıyısında yer alan Panaztepe ile çağdaş olabileceği önerilmiştir.

Yayınlar: Uhri vd. 2010: 18-19; http://ankusam.ankara.edu.tr/komur-burnu/(20.01.2020/ 19.45)

Kat. No: 194

Adı ve Yeri: Çömlekçiköy Tholos Mezar, Muğla

Levha: 87.1-87.2

Ölçüler: Oda: Çap 3,0 m, K. Yük. 0,30-0,60 m.

Tanımı: Bodrum-Milas arasında ana yolun 2 km doğusunda Çömlekçiköy'de 3 adet tholos mezar yer almaktadır. Bu mezarlardan 2 tanesi Enver Erkan'ın tarlası olarak isimlendirilen alanda 1 tanesi ise Halil İbrahim'in tarlası olarak isimlendirilen alanda bulunmuştur. Mezarlar kaba şekilde

işlenmiş taşlardan inşa edilmiştir. İçe doğru eğimli duvarlarıyla kubbe şeklinde odaya sahip oldukları önerilmiştir. Mezarların hiçbirinde dromosa rastlanmamıştır.

Tarihlendirme: Ele geçen seramik buluntular, Myken GH IIIC2 olarak tarihlendirilmiştir.

Yayınlar: Boysal 1967: 31-56; Boysal 1985: 16-18; Carstens 2008: 69-71.

KAYNAKÇA

Süreli yayıun kısaltmaları için Alman Arkeoloji Enstitüsü kısaltma listesi temel alınmıştır. https://www.dainst.org/documents/10180/70593/02_Liste-Abk%C3%BCrzungen_quer.pdf/2c74093b-c8b6-4c6a-8af1-17a155109505 (29.04.2020).

Abrams, E. (1984). Systems of Labor Organization in Late Classic Copan. Doktora Tezi, *Pennsylvania State University*, USA.

Abrams, E. (1989). Architecture and Energy: An Evolutionary Perspective. *Archaeological Method and Theory* 1, 47-87.

Abrams, E. (1994). *How the Maya Built Their World: Energetics and Architecture*. Austin: University of Texas Press.

Adrimi-Sismani, V. (2005). Kasanaki tholos tomb, *Archaeological Reports of the British School of Athens* 50, 59-61.

Adrimi-Sismani, V. (2007). Mycenean Northern Borders Revistited: New Evidence from Thessaly, içinde: M. L. Galaty and W.A. Parkinson (eds.), *Rethinking Myceanean Palaces II*, Revised and Second Edition, Los Angeles, 159-177.

Adrimi-Sismani, V. (2008). Μυκηναϊκός θολωτός τάφος στη θέση Καζανάκι, *Αρχαιολογικό έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας*, 133-149.

Adrimi-Sismani, V. & Alexandrou, S. (2009). Μυκηναϊκό Θολωτό Τάφος Στη Θέση Καζανάκι, içinde: Αλέξανδρος Μαζαράκης Αινιάν (ed.), *Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας Και Στερεάς Ελλάδας*, vol. 2, Volos: University of Thessaly, 133-150.

Agallopoulou, P. (1972). Ανασκαφή Μυκηναϊκών τάφών παρά το Καμπί δυτικες Ζακυνθου, *AAA* 5, 63-65.

Agouridis, C. (1997). Sea routes and navigation in the third millennium Aegean, *Oxford Journal of Archaeology* 16, 1-24.

Aktypi, K. (2014). Finds of the Geometric Period in the Mycenaean Cemetery at Agios Vasileios, Chalandritsa, Achaea, *BSA* 109, 129-157.

Åkerström, A. (1988). Cultic Installations in Mycenaean Rooms and Tombs, içinde: E. B. French, and K. A. Wardle, (eds.), *Problems in Greek Prehistory: Papers Presented as The Centenary Conference of the British School of Archaeology of Athens, Manchester: April 1986*, Bristol: Bristol Classical Press, 202-205.

Albanese, J. (2015). The Tholos Tomb and Ossuary at Tzannata, Kefalonia, Greece: Preliminary Findings and Research Potential. *Paper presented at the 43rd Annual Meeting of the Canadian Association for Physical Anthropology, Winnipeg, 2015, October 28-31*.

Alberti, M. E. (2017). A Measured World? Measures in Minoan Daily Life, içinde: A. M. Jasink vd., (eds.), Non-*scribal Communication Media in the Bronze Age Aegean and Surrounding Areas*, Florence: Firenze University Press, 3-39.

Alcock, S. (1991). Tomb cult and the post-classical polis, *AJA* 95, 447-467.

Alexiou, S. (1965). Αρχαιότητες και μνημεία Κρήτης, *ADelt* 18, B'2 (1963), 309-316.

Alexiou, S. (1969). Αρχαιότητες Και Μνημεία Κεντρικές Και Ανατολ. Κρητης, *ADelt* 22, B'2 (1967), 480-488.

Alexandridou, A. F. (2012). Menidi in Attica. *The Encyclopedia of Ancient History*.

Alexandridou, L. (2020). Athens and Attica, içinde: S. Lemos, and A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol., Blackwell Companions to the Ancient World.* Wiley-Blackwell, 743-762.

Ålin, P. (1962). *Das Ende der mykenischen Fundstâtten auf dem griechischen Festland (SIMA 1),* Lund.

Andreadaki-Vlasaki, M. & Papadopoulou, E. (1997). LM IIIA: 1 Pottery from Khamalevri, Rethymnon, içinde: E. Hallager and B. P. Hallager (eds.), *Late Minoan III Pottery: Chronology and Terminology* (*Monographs of the Danish Institute at Athens 1*), Aarhus, 111-151.

Andronikos, M. (1963). Ελληνικά επιτάφια μνημεία, *ADelt* 17, A', (1961/62), 152-210.

Andronikos, M. (1968). *Totenkult*. Archaeologia Homerica 3, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

Antonaccio, C. (1994). Contesting the past: Tomb cult, hero cult, and the epic in early Greece, *AJA* 98, 389-410.

Antonaccio, C. M. (1995). *An Archaeology of Ancestors: Tomb Cult and Hero Cult in Early Greece*. Lanham: Rowman and Littlefield.

Arapogianni, X. (1998). Καπλάνι, *ADelt* 48, B'1 (1993), 106-107.

Arapogianni, X. (2007). Η Μεσσηνία στους προϊστορικους και κλασικούς χρόνους, içinde: N. Chaidemenos (ed.), Μεσσηνία. Τόπος – χρόνος – άνθρωποι, Athens, 33-79.

Arapogianni, X. (2012). Πλατανόβρυση Πυλίας, *ADelt* 56-59 B'4 (2001-2004), 419-420.

Arapogianni, X. (2013). Νομός Μεσσηνίας, Αμπελόφυτο, θέση Λιθαρόλακκα *ADelt* 60 B'1 (2005), 319-327.

Arvanitopoulos, A. S (1912). Ανασκαφαί και έρευναι εν Θεσσαλία κατά το έτος, *Prakt*, (1911), 229-232.

Aravantinos, V. ve Psaraki, K. (2011). Mounds over Dwellings: The Transformation of Domestic Spaces into Community Monuments in EH II Thebes, Greece, içinde: E. Borgna and S. Muller Celka (eds.), *Ancestral Landscapes. Burial mounds in the Copperand Bronze Ages, Proceedings of the International Conference held in Udine, May 15th-18th 2008.* TMO 58, Maison de l'Orient et de la Méditerranée, Lyon, 401-413,

Aravantinos, V. (2020). Thebes and Boeotia, içinde: S. Lemos, and A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World.* Wiley-Blackwell, 763-785.

Åström, P. (1977). The Cuirass Tomb and Other Finds at Dendra I: The Chamber Tombs (*SIMA 4*), Göteborg.

Åström, P. (1983). The Cuirass Tomb and Other Finds at Dendra II: Excavations in the Cemeteries, the Lower Town and the Citadel (*SIMA* 4), Göteborg.

Aura Jorro, F. A. ve Adrados, F. R. (1985). *Diccionario Griego-Español Anejo I: Diccionario Micénico*. *Vol. 1.* Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas in stituto de Filología.

Aura Jorro, F. A. ve Adrados, F. R. (1993). *Diccionario Griego-Español Anejo II: Diccionario Micénico*. *Vol. 2.* Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas in stituto de Filología.

Avila, R. (1983). Das Kuppelgrab von Volos Kapakli, *Prähistorische Zeitschrift* 58, 15-60.

Ayres, W. S. ve Scheller, C. (2002). Status Architecture and Stone Resources on Pohnpei, Micronesia: Experiments in Stone Transport, içinde: S. Bedford, C. Sand, and D. Burley, (eds.) *Fifty Years in the Field: Essays in Honour and Celebration of Richard Shutler Jr's Archaeological Career*, Monograph 25. Auckland: New Zealand Archaeological Association, 109-121.

Bakke, J. (2007). *Forty Rivers: Lanscape and Memory in the District of Ancient Tegea*, Universitetet i Bergen.

Banou, E. (2008). The Tholos Tombs of Messenia, içinde: M. Georgiadis, C. Gallou ve G. M. Muskett (eds.), *Dioskouroi*: *Studies presented to W. G. Cavanagh and C. B. Mee on the anniversary of their 30-year joint contribution to Aegean Archaeology*, Oxford, 42-58.

Banou, E. ve Hitchcock, L. (2009). The 'Lord of Vapheio': the social identity of the dead and its implications for laconia in the Late Helladic II–IIIA period, içinde: H. Cavanagh, W. Cavanagh ve James Roy (eds.) *Honouring the Dead in the Peloponnese, Proceedings of the conference held at Sparta 23-25 April 2009*, CSPS Online Publication 2, 1-23.

Banti, L. (1933). La Grande Tomba a Tholos di Hagia Triada. *Annuario Della Scuola Archeologica di Atene e della Missioni italiane in Orient,* 13-14, 155-251.

Barlett, J. R. (1982). *Cities of tha Biblical World Jericho,* Southampton: Camelot Press.

Bates, O. (1914). *The Eastern Libyan: an Essay*. B.A., F.R.G.S.. Late of Thk Nubian Archaeological Survey London: Macmillan.

Belger, Chr. (1887). *Beiträge tur Kenntnis der griechischen Kuppetgräber,* Berlin.

Belli, P. (1987). Costruzioni circolari di Creta, içinde: Miriam S. Balmuth, (ed.), Studies in Sardinian Archaeology III, Nuraghic Sardinia and the Mycenaean World, *BAR International Series 387*, Oxford, 129-134.

Belli, P. (1991). Tholoi nell'Egeo dal II al I millennio, in D. Musti et al. (eds.), *La transizione dal Miceneo all'Alto Arcaismo. Dal palazzo alla città*. *Atti del Convegno Internazionale di Roma, 14-19 marzo* 1988, Roma, 425-450.

Belli, P. (1997). Architecture as craftsmanship: LM III tholoi and their builders, içinde: R. Laffineur, P. P. Betancourt, (eds.), *TEKNH: Craftsmen, craftswomen, and craftsmanship in the Aegean Bronze Age. Aegaeum 16*. Eupen, Belgium, 251-256.

Belli, P. (2003a). Aspects of Monumental Funerary Architecture in LBA Crete, içinde N. Chr. Stampolidis ve V. Karageorghis (eds.), Πλοες. *Sea Routes. Interconnections in the Mediterranean 16th-6th c. BC. Proceedings of the International Symposium held at Rethymnon, Crete, September 29th – October 2nd 2002.* Athens, 325-338.

Belli, P. (2003b). On Measuring Tholoi in the Aegean Bronze Age, içinde: K. Polinger Foster ve R. Laffineur (eds.), *METRON. Measuring the Aegean Bronze Age, 9th International Aegean Conference Proceedings (New Haven, Yale University, April 2002),* Liège, Austin: *Aegaeum* 24, 403-411.

Ben-Dov, R. (2002). The Late Bronze Age "Mycenaean Tomb", içinde: A. Biran, R. Ben-Dov (eds.), *Dan II: A Chronicle of the Excavations and the Late Bronze Age* "*Mycenaean*" *Tomb*. Jerusalem: Nelson Glueck School of *Biblical Archaeology*, Hebrew Union College-Jewish Institute of Religion, 33-228.

Bennet, J. (1985). The Structure of the Linear B Administration at Knossos, *AJA* 89, 231-249.

Bennet, J. (1987). Knossos and LM III Crete: a Post-Palatial palace?, içinde: R Hägg ve N Marinatos (eds.), *The Function of the Minoan Palaces: proceedings of the 4th international symposium at the Swedish Institute in Athens,* 10-16 June 1984, Göteborg: Astroms, 307-312.

Bennet, J. (1992). "Collectors" or "owners": some thoughts on their likely functions within the palatial economy of LM III Cretein J-P Oliver (ed), *Mykenaika: actes du IX' colloque internationale sur les textes myceniens et egeens organise par le Centre de 1'Antiquite Grecque et Romaine de la Fondation Hellenique des Recherches Scientiques et 1'Ecole francaise d'Athenes (BCH Supplement 25),* Paris: EFA, 65-101.

Bennet, J. (1995). *Space Through Time: Diachronic Perspectives on the Spatial Organization of the Pylian State,* içinde: Politeia. Society and State in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the 5th International Aegean Conference / 5e Rencontre Égéenne Internationale, University of Heidelberg, Archäologisches Institut, 10-13 April 1994. Liege, 587-602.

Bennet, J. (1999). Pylos: The Expansion of a Mycenaean Palatial Center, içinde: M. L. Galaty ve W. A. (eds.), Parkinson *Rethinking Mycenaean Palaces: New Interpretations of an Old Idea.* Los Angeles, 9-18.

Bennet, J. (2007). Pylos: the expansion of a Mycenaean palatial center, içinde, M. L. Galaty ve W. A. Parkinson (eds.), *Rethinking Mycenaean Palaces II,* 29-39, Los Angeles: Cotsen Institute.

Bennet, J. (2013). Bronze age, içinde: P. F. Bang ve W. Scheidel (eds.), *The State in the Ancient Near East and Mediterranean,* Oxford Handbooks, Oxford University Press.

Benton, S. (1931-1932). The Ionian Island, *BSA* 32, 213-246.

Benzi, M. (1982). Tombe Micenee di Rodi riutilizzate nel TE III C, *SMEA* 23, 323-35.

Berg, I. (2019). *The Cycladic and Aegean Islands in Prehistory*. Londra ve New York: Routledge.

Bianco, G. (2003). Building Modules of Measurement at Kommos, içinde: K. Polinger Foster ve R. Laffineur (eds.), *METRON. Measuring the Aegean Bronze Age, 9th International Aegean Conference Proceedings (New Haven, Yale University, April 2002)* Liège ve Austin: *Aegaeum* 24, 415–420.

Bierbrier, M. L. (1989). *The tomb-builders of the Pharaohs. Cairo*. American University in Cairo Press.

Blackman, D. (1998-1999). Archaeology in Greece 1998-99, *ARepLond* 45, 124-192.

Blackman, D. (2000). Archaeology in Greece 1999-2000, *ARepLond* 46, 3-152.

Blackman, D. (2000-2001). Archaeology in Greece 2000-2001, *ARepLond* 47, 1-144.

Blackman, D. (2002). Archaeology in Greece 2001-2002. *ARepLond* 48, 1-116.

Blegen, C.W. (1937). *Prosymna: The Helladic Settlement Preceding the Argive Heraeum*. Cambridge.

Blegen, C. W. (1954). An early Tholos tomb in western Messenia, *Hesperia* 23, 158-162.

Blegen, C. W. (1958). The Palace of Nestor excavations of 1957: Part I, *AJA* 62, 175-181.

Blegen, C. W., Rawson, M., Taylor, L.W., Donovan, W. P. (1973). *The Palace of Nestor in western Messenia. III*; *Acropolis and lower town, tholoi, grave circle and chamber tombs, discoveries outside the citadel*, Princeton.

Blouet, A. (1833). Expédition scientifique de Morée: ordonnée par le Gouvernement Français; Architecture, Sculptures, Inscriptions et Vues du Péloponèse, des Cyclades et de l'Attique, Architecture et sculptures, vol. 2, Paris: Ravoisié, Amable.

Bohn, R., Furtwängler, A., Lolling, H. G., Köhler, U. (1880). *Das Kuppelgrab von Menidi*, Athens.

Bosanquet, R.C. (1901-1902). Excavations at Praesos I. *BSA* 8, 231-270.

Boyd, M. J. (2002). Middle Helladic and Early Mycenaean Mortuary Practices in the Southern and Western Peloponnese. *BAR international series* 1009.

Boyd, M. J. (2014a). The materiality of performance in Mycenaean funerary practices, *World Archaeology* 46, 192–205.

Boyd, M. J. (2014b). The development of the Bronze Age funerary landscape of Nichoria, in, D. Nakassis, J. Gulizio ve S. A. James, (eds.) *KE-RA-ME-JA Studies Presented to Cynthia W. Shelmerdine,* Philadelphia, 191-208.

Boyd, M. J. (2015). Explaining The Mortuary Sequence at Mycenae, in *Mycenaeans Up To Date, The archaeology of the north-eastern Peloponnese-current concepts and new directions,* içinde: A. L. Schallin ve I. Tournavitou (eds.) *Skrifter Utgivna Av Svenska Institutet I Athen, 4°, 56,* Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, Series In 4°, 56, 433-447.

Boysal, Y. (1967). Karya Bölgesinde Yeni Araştırmaları, *Anadolu* 11, 31-56.

Boysal, Y. (1985). Einige neue Gefasse der Dark Ages aus Karia, içinde: M. Kandier, (ed.), *Lebendiges Altertums Wissenschaft. Festgabe zur Vollendung des 70. Lebenjabres von Herman Vetters*. Wien, 16-18.

Branigan, K. (1968). Silver and Lead in Prepalatial Crete, *AJA*, 72, 219-229.

Branigan, K. (1970a). *The Tombs of Mesara, a Study of Funerary Architecture and Ritual in Southern Crete 2800-1700 B.C.,* London.

Branigan, K. (1970b). *The Foundations of Palatial Crete.* London: Routledge and Kegan Paul.

Branigan, K. (1971). Cycladic Figurines and Their Derivatives in Crete, *BSA* 66, 57-78.

Branigan, K. (1981). Minoan Colonialism, *BSA* 76, 23-34.

Branigan, K. (1998). *Cemetery and Society in the Aegean Bronze Age*, Sheffield.

Bridges, A. R. (1974). The Mycenaean Tholos Tomb at Kolophon, *Hesperia* 43, 264-266.

Brown, A. (ed.). (2001). Arthur Evans's Travels in Crete 1894-1899, *BAR International Series* 100, Oxford.

Candogan, G. (1967). Late Minoan IIIC Pottery from the Kephala Tholos Tomb Near Knossos, *BSA* 62, 257-265.

Carelli, C.W. (2004). Measures of Power: The Energetics of Royal Construction at Early Classic Copan, içinde: E. E. Bell, M. A. Canuto, ve R. J. Sharer (eds.), *Understanding Early Classic Copan*, Philadelphia: University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, 113–29.

Carstens, A. M. (2008). Tombs of the Halikarnassos Peninsula-The Late Bronze and Early Iron Age, içinde: P. Pedersen, (ed.), *Halicarnassian Studies* V, 52-119.

Carstens, A. M, (2011). Early tombs in the Halikarnassian Region: reflections on cultural mixture, *Anatolia Antiqua* XIX, 483-493.

Cartledge, P. (2002). *Sparta and Lakonia: A regional history 1300-362 BC*, London.

Caskey, J. L. (1955). Excavation at Lerna, 1954, *Hesperia* 24, 25-49.

Caskey, J. L. (1962). Excavation in Keos, 1960-61, *Hesperia* 31, 263-284.

Caskey, J. L. (1964). Excavation of Keos, 1963, *Hesperia* 33, 314-336.

Catling, H. W. (1981-82). Archaeology in Greece 1981-82, *ARepLond* 28, 3-62.

Catling, H. W. (1982-83), Archaeology in Greece 1982-83, *ARepLond* 29, 3-62.

Catling, H. W. (1985-86). Archaeology in Greece 1985-86, *ARepLond* 32, 3-69.

Catling, H. W. (1988-1989). Archaeology in Greece 1988-89, *ARepLond* 35, 3-116.

Cavanagh, W. G. ve Laxton, R. R. (1981). The structural mechanics of the Mycenaean tholos tomb, *BSA* 76, 109-140.

Cavanagh, W. G., ve Laxton, R. R. (1982). Corbelled Vaulting in the Late Minoan Tholos Tombs of Crete, *BSA* 77, 65-77.

Cavanagh, W. G. ve Laxton, R. R. (1987). An Investigation into the Construction of Sardinian Nuraghi. *BSR* 55, 1-74.

Cavanagh, W. G. ve Laxton, R. R. (1988). Problem solving and the architecture of tholos tombs, içinde: E. B. French ve K. A. Wardle (eds.), *Problems in Greek prehistory*.

Papers presented at the centenary conference of the British School of Archaeology at Athens, Manchester, April 1986, Bristol, 385-395.

Cavanagh, W. ve Mee, C. (1978). The Re-Use of Earlier Tombs in the LH IIIC Period. *BSA* 73, 31-44.

Cavanagh, W. G. ve Mee, C. (1990). The Location of Mycenaean Chamber Tombs in the Argolide, içinde: R. Hägg ve G. Nordquist (eds.), *Celebrations of Death and Divinity in the Bronze Age Argolid. Proceedings of the Sixth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 11-13 June 1988 (SkrAth 4º, 40.)* Stockholm, 55-63.

Cavanagh, W. G. ve Mee, C. (1998). *A Private Place: Death in Prehistoric Greece* (*SIMA* 125), Jonsered.

Cavanagh, W. G. ve Mee, C. (1999). Building the Treasury of Atreus, içinde: P. P. Betancourt, V. Karageorghis, R. Laffineur ve N. Wolf-Dietrich, (eds.), *Meletemata: Studies in Aegean Archaeology Presented to Malcolm H. Wiener as He Enters His 65th Year, Aegaeum* 20. Austin: University of Austin, 93–102.

Cavanagh, W. G. ve Mee, C. (2014). "In vino veritas": Raising a toast at Mycenaean funerals, içinde: Y. Galanakis, T. Wilkinson ve J. Bennet, (eds.), *ΑΘΥΡΜΑΤΑ. Critical Essays on the Archaeology of the Eastern Mediterranean in Honour of E. Susan Sherratt,* Oxford, 51-56.

Chatzi, G. E. (1981). Ψάρι Τριφυλίας, *ADelt* 36, B'1, (1988), 156.

Chatzi, G. E. (1982). Ψάρι Τριφυλίας, *ADelt* 37, B'1, (1989), 137-138.

Chatzi, G. E. (1983). Ψάρι Τριφυλίας, *ADelt* 38, B'1, (1989), 111-113.

Chatzi, G. E. (1984). Ψάρι: Νέα αρχαιολογική θέση στη ΒΑ Τριφυλία, içinde: *Πρακτικά του Β' Τοπι- κού Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών* (Κυπαρισσία, 27 – 29 Νοεμ. 1982), Athen, 262-268.

Chatzi, G. E. (1985). Ψάρι Τριφυλίας, *ADelt* 40 (Chronika) (1990), 103-106.

Chatzi-Spiliopoulou, G. E. (1995). Μάνεση *ADelt* 50 Β' (2000) 179-182.

Chatzi-Spiliopoulou, G. E. (1996/1997). Μυκηναϊκή Μεσσηνία. Το πρόσφατο έργο της Ζ' Αρχαιολογικής Εφορείας, içinde: Πρακτικά του Ε' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών (Argos – Nauplion, 6.–10. 9. 1995), Bd. 2, Athens, 534 – 556.

Chatzi-Spiliopoulou, G. E. (1997). Μυκηναίκή Μεσσηνία. Το πρόσφατο της Ζ` Αρχαιολογικής Εφορείας in Πρακτικά του 5ον Διεθνύς Συνεδρίο Πελοποννησακών Επουδών Αργος-Ναύπλιον 6-10 Σεπτεμβρίου, 1995 Volume B, Athens, Society for the Promotion Peloponnesian Studies, 534-56.

Chatzi-Spiliopoulou, G. E. (2002) Μυκηναϊκό γιαλί, içinde: G. Kordas ve A. Antonaras (eds.)*, Ιστορία και τεχνολογία αρχαίου γυαλιού,* Athens, 63-87.

Chatzi-Spiliopoulou, G. E. (2007). Νέος θολωτός τάφος στό Κεφαλόβρυ- σο (Χαλβάτσου) Μεσσενίας, içinde: *Πρακτικά τ ου Ζ' Διεθνοῦς Συνεδρίοῦ Πελοποννησιακών Σπουδών. Πύργος–Γαστούνη–Αμαλιάδα 11–17 Σεπτεμβρίου 2005* B', Athens, 337-366.

Cherry, J. F. (1983). Putting the Best Foot Forward. *Antiquity* 57, 52-56.

Ching, F. D. K. (1995). *A Visual Dictionary of Architecture*, John Wiley & Sons, Inc.

Choremis, A. (1969) Καρποφορα Μεσσηνιασ, *ADelt* 23 B', 1 Chronika, (1968), 156-159.

Choremis, A, (1970). Πλατανόβρυση Πυλίας, *ADelt* 24 B', 1 Chronika, (1969), 145.

Choremis, A. (1972). Ριζόμυλος Καρποφόρας, *ADelt* 25 B', 1 Chronika, (1970), 179-181.

Choremis, A. (1973). Μυκηναϊκοί και πρωτογεωμετρικοί τάφοι εις Καρποφόραν Μεσσηνίας, *Αρχαιολογική Εφημερίς*, 25–74.

Coldstream, J. N. (1976). Hero cults in the Age of Homer, *JHS* 96, 201-207.

Coldstream, J. N. (2003). *Geometric Greece 900-700 BC*. Routledge, London.

Coleman, J. E. (1992). Greece, the Aegean and Cyprus, içinde: R.W. Ehrich, (ed.), *Chronologies in Old World Archaeology I-II*, Chicago, 203-247.

Como, M. T. (2007). L'architettura delle “tholoi” micenee. *Aspetti construttive e statici (Quaderna della ricerca scientifica. Serie Beni Culturali 10;* Rome).

Como, M. T. (2009). The Construction of Mycenaean Tholoi. İçinde: *Proceedings of the Third International Congress on Construction History* (Cottbus, May 2009), K., E. Kurrer vd. (eds.), vol. 1, Berlin: NEUNPLUS1, 385–391.

Como, M. T. (2020). Ancient Aegean Measurement Systems Analysed Through the Treasury of Atreus, *Nexus Network Journal* Published online 03.02.2020. https://doi.org/10.1007/s00004-020-00475-3

Cosmopoulos, M. B. (2006a). The Political Landscape of Mycenae-an States: *A-pu2* and the Hither Province of Pylos, *AJA* 110, 205–228.

Cosmopoulos, M. B. (2006b). Das mykenische Siedlung muster Messeniens und die Struktur des pylischen Reichs, *PZ 81*, 200-212.

Cosmopoulos, M. B. (2006c). Ίκλαινα Μεσσηνίας, *Ergon* 53, 43-49.

Cremasco, V. ve Laffineur, R. (1999). The engineering of Mycenaean tholoi, the Circular Tomb at Thorikos revisited, içinde: Ph. P. Betancourt, V. Karageorghis, R. Laffineur, W. D. Niemeier (eds.), *Meletemata: Studies in Aegean archaeology presented to Malcolm H. Wiener as he enters his 65th year* (*Aegaeum 20*), Bd. 1, Liège-Austin, 139-148.

Crouwel, J. H. (1981). *Chariots and other means of land transport in Bronze Age Greece* (Allard Pierson Series 3), Amsterdam.

Dabney, M. K. ve Wright, J. C. (1990). Mortuary Customs, Palatial Society and State Formation in the Aegean Area: A Comparative Study, içinde: R. Hagg ve G.C. Nordquist (eds.), *Celebrations of Death and Divinity in the Bronze Age Argolid. Proceedings of the Sixth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 11-13 June, 1988.* Göteborg, 45-53.

Dakkaris, S. I. (1966). Ανασκαφη του νεκυομαντειου του αχεροντα και θολωτου ταφου πλησιον τησ παργασ, *Prakt*, (1960), 114-127.

Daux, G. (1962). Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1961, *BCH* 86.2, 629-964.

Daux, G. (1967). Chronnique des Fouilles 1966, *BCH* 91.2, 623-890.

Davaras, C. (1971). Ανασκαφαί εις Στύλον Αποκορώνου, *AAA*, 4.1, 42-44.

Davaras, C. (1975a). Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Κρήτης. Ανασκαφή εις Στύλον Αποκορώνου, *ADelt*, 26, B'2, (1971), 517-519.

Davaras, C. (1975b). Early Minoan Jewellery from Mochlos, *BSA* 70, 101-114.

Davaras, C. (1977). Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Κρήτης. Στύλος Αποκορώνου, *ADelt*, 28 B'2, (1973), 584.

Davaras, C. (1985). Une tombe a voute en Crete orientale (Note complementaire), *BCH 109*, 625-628.

Davey, N. (1961). *A History of Building Materials, Phoenix House, London.*

Davis, J. L., Alcock, S. E., Bennet, J., Lolos, Y. G., Shelmerdine, C. W. (1997). The Pylos Regional Archaeological Project Part I: Overview and the Archaeological Survey. *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens,* 66.3, 391-494.

Davis, J. L. (1998). The Palace and its Dependencies, in, J. L. Davis (ed.), *Sandy Pylos: An Archaeological History from Nestor to Navarino* (Austin 1998) 53-68.

Davis, J. L., Sharon R. ve Stocker, R., S. (2020). Messenia, içinde: S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World.* Wiley-Blackwell, 671-692.

Dawkins, R. M. (1913-1914). Excavations at Plati in Lasithi, Crete, *BSA* 20, 1-17.

Demakopoulou, K. (1990). The burial ritual in the tholos tomb at Kokla, Argolis, içinde: R. Hägg ve G. C. Nordquist (eds.) *In celebrations of death and divinity in the Bronze*

Age Argolid. Proceedings of the Sixth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 11-13 June, 1988, (Acta Ath- 4°, 40), Stockholm, 113-123.

Desborough, V.R.d'A. (1952). *Protogeometric Pottery*. Oxford.

Desborough, V. R. d'A. (1964). *The Last Mycenaeans and Their succusors*, Oxford.

Despinis, G. (1981). Ανασκαφή Τήνου, *Prakt*, (1979), 228-235.

Devolder, M. (2013). *Construire en Crète minoenne, une approche énergétique de l'architecture néopalatiale, Aegaeum* 35. Liège: Peeters.

Dickinson, O. T. P. K. (1977). The origins of Mycenaean civilisation, *SIMA* 49, Göteborg.

Dickinson, O. T. P. K. (1983). Cist graves and chamber tombs, *BSA* 78, 55- 67.

Dickinson, O. T. P. K. (2006). *The Aegean from Bronze Age to Iron Age* 2006.

Dikaios, P. (1953). *Khirokitia: Final Report, Excavations of Neolithic Settlement in Cyprus.* London: Oxford University Press.

Diler, A. (2016). Stone *Tumuli* in Pedasa on the Lelegian Peninsula. Problems of Terminology and Origin, içinde: U. Kelp ve O. Henry (eds.), *Tumulus As Sema Space, Politics, Culture And Religion in The First Millenium BC Topoi. Berlin Studies of The Ancient World, vol. 27*, Berlin, Boston: De Gruyter, 455-474.

Diler, A. (2019). Some Notes on the Creation of Carian Identity in the light of Termera and the other Early Iron Age Settlements of the Halikarnassian Peninsula Karia Arkhaia, içinde: O. Henry ve K. Konuk (eds.), *4èmes Rencontres D'archéologıe De L'ıféa, KARIA ARKHAIA, La Carie, Des Origines À La Période Pré-Hékatomnide* (Istanbul 14-16 novembre 2013) Institut Français d'Études Anatoliennes Georges Dumézil.

Dirlik, N. (2013). Kıta Yunanistan örnekleri ışığında tholos mezar mimarisinin gelişimi. Yüksek lisans Tezi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla.

Rousioti, D. (2018). Προκαταρκτική μελέτη του υλικού από τις ανασκαφές υπό τον Ν. Βερδελή των θολωτών τάφων στη Γρίτσα Πτελεού και τους Αγίους Θεοδώρους, Πρακτικα Του Ε΄ Συνεδριου Αλμυριωτικων Σπουδων, 449-464.

Dobiat, C. (1982). Zu den Massverhältnissen in mykenischen Thologräbern. *Beiträge zur ägäischen Bronzezeit 11*, 1-12.

Dontas, G. (1968). Ζακυνθου, *ADelt* 21 B'2, (1966), 325.

Dörpfeld, W. (1908). Alt Pylos, *AM* 33, 295-317.

Drakaki, E. (2011). Late Bronze Age female burials with hard stone seals from the Peloponnese: a contextual approach, içinde: H. Cavanagh, W. G. Cavanagh, ve J. Roy, (eds.), *Honoring the Dead in the Peloponnese: Proceedings of the Conference Held at Sparta 23-25 April 2009*, 501 520. Nottingham: University of Nottingham, 51-70. CSPS Online Publication 2. http://www. nottingham. ac.uk/csps/open-source/hounouring-thedead.aspx.

Driessen, J. (1990). The Room of the Chariot Tablets reconsidered, *Proceedings of the 6th Cretological Congress, 24-30 August 1986 (Vol A)*, Athens: Ministry of Culture, 267-275.

Driessen, J. ve Schoep, I. (1999). The stylus and the sword. The role of scribes and warriors in the conquest of Crete, içinde: R Laffineur (ed.), *Polemos: Le Contexte Guerrier en Egee ä L'Age du Bronze, Aegaeum 19*, Belgium: Kliemo SA, 389-397.

Duhoux, Y. (2008). Mycenaean Anthology, içinde Y. Duhoux ve A. Morpurgo Davies (eds.), *A Companion to Linear B: Mycenaean Greek Texts and their World*, vol 1., Louvain-la-Neuve, Peeters, I, 243-393.

Eaby, S.M, (2007). Mortuary Variability in Early Iron Age Cretan Burials, Doktora Tezi, *University of North Carolina*, USA.

Eder, B. (2007). The Power of Seals: Palaces, Peripheries and Territorial Control in the Mycenaean World. *Between the Aegean and the Baltic Seas: Prehistory Across Borders. Proceedings of the International Conference Bronze and Early Iron Age*

Interconnections and Contemporary Developments between the Aegean and the Regions of the Balkan Peninsula, Central and. Liege, 35-46.

Eder, B. (2009). Überlegungen zur politischen Geographie der mykenischen Welt, oder: Argumente für die überregionale Bedeutung Mykenes in der spätbronzezeitlichen Ägäis, *Geografia e politica in Grecia e a Roma. Conferenze di ricerca italo-franco-tedesche I (Villa Vigoni, 6-7 ottobre 2008),* Firenze 2009, 5-45.

Eliopoulos, Th. (1998a). A Preliminary Report on the Discovery of a Temple Complex of the Dark Ages at Kephala Vasilikis, içinde: V. Karageorghis ve N. Stampolidis (eds.), *Proceedings of the International Symposium 'Eastern Mediterranean. Cyprus- Dodecanese-Crete 16th-6th Centuries B.C.' Proceedings of the International Symposium, Rethymnon 13–16 May 1997, Athens: A.G. Leventis Foundation*,301- 313.

Eliopoulos, Th. (1998b). Θολωτός τάφος Σιδεροκεφάλας (παρά την Κερά Πεδιάδος κεντρικής Κρήτης), *ADelt* 53 A', 89-100.

Erasmus, C. (1965). Monument Building: Some Field Experiments. *Southwestern Journal of Anthropology* 21, 277–301.

Erkanal, A. (1993). Panaztepe Nekropolü, *1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*: 129-40.

Erkanal-Öktü, A. (2008). Panaztepe Mezarlık Alanlarının Önemi, *Batı Anadolu ve Doğu Akdeniz Geç Tunç Çağı Kültürleri Üzerine Yeni Araştırmalar*, Erkanal-Öktü, A, S. Günel ve U. Deniz (ed.) 2008, Ankara. Hacettepe Üniversitesi, 69-90.

Erkanal-Öktü, A. (2018). *Panaztepe I Die Friedhöfe von Panaztepe (Text-Tafeln)*

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları VI. Dizi-Sayı: $51^{a/1}$, Ankara 2018.

Evans, A. (1906). *The Prehisloric Tombs of Knossos*, Oxford, 1906.

Evans, A. (1921). *Palace of Minos I at Knossos.* London: Macmillan.

Evans, A. (1928). *Palace of Minos II at Knossos.* London: Macmillan.

Evans, A. (1929). *The shaft graves and bee-hive tombs of Mycenae and their interrelation,* London 1929.

Faure, P. (1969). Sur Trois Sortes de Sanctuaires Cretois (Suite). *BCH*, 93: 174-213.

Farnell, L.R. (1921). *Greek Hero Cults and Ideas of Immortality*, Oxford: Clarendon Press, 1921.

Fant, J. E. ve Loy, W.G. (1972). Surveying and mapping, içinde: W.A. McDonald ve G.R. Rapp, (eds.) *The Minnesota Messenia Expedition: Reconstructing a Bronze Age regional environment*, 18-35.

Fappas, I. (2012). Orchomenos in Boiotia. *The Encyclopedia of Ancient History.*

Fatoúros, V. S. (2005). "Νάξος ή Αξός", içinde: *Αρχατός, Πολιτιστικός Ιστορικός Οικολογικός Όμιλος Νάξου, Τεύχος 2,* Σεπτ-Οκτ-Νοεμ 2005.

Feuer, B. (1983). The Northern Mycenaean Border in Thessaly. *British Archaeological Reports International Series* 176.

Fields, N. ve Donato, S. (2004). *Mycenaean citadels c. 1350-1200 BC*, Oxford.

Fitzsimons, R. D. (2006). Monuments of Power and the Power of Monuments: The Evolution of Elite Architectural Styles at Bronze Age Mycenae, Doktora Tezi, *Cincinnati University*, USA.

Fitzsimons. R. D. (2011). Monumental architecture and the construction of the Mycenaean state, içinde: N. Terrenato ve D.C. Haggis (eds.), *State Formation in Italy and Greece. Questioning the Neoevolutionary Paradigm*, 75-118. Oxford.

Fitzsimons, R. D. (2014). An Energetic(s) Approach to Late Helladic Tomb Construction: Funerary Architecture and State Formation at Bronze Age Mycenae, içinde: D.W. Rupp ve J. Tomlinson, (eds.), *Meditations on the Diversity of the Built Environment in the Aegean Basin and Beyond. Proceedings of a Colloquium in Memory of Frederick E. Winter, Athens 22-23 June 2012, 83-120*. Publications of the Canadian Institute in Greece 8. Athens: Canadian Institute in Greece.

Frazer, J. G. (1898). *Pausanias's descriptions of Greece,* London 1898.

French, E. B. (1989-1990). Archaeology in Greece, 1989-90, *ARepLond* 36 (1989-1990), 3-81.

French, E. B. (1991-1992). Archaeology in Greece, 1991-92, *ARepLond* 38 (1991-1992), 3-70.

French, E. B. (1992-1993). Archaeology in Greece, 1992-93, *ARepLond* 39 (1992-1993), 3-81.

French, E. B. (2002). *Mycenae: Agamemnon's Capital*. Stroud: Tempus.

Forsén, J. (1992). *The Twilight of the Early Helladics. A Study of the Disturbances in East-Central and Southern Greece towards the End of the Early Bronze Age*, Jonsered.

Furumark, A. (1941). *Mycenaean pottery analysis and classification,* Stockholm 1941.

Gadolou, A. ve Paschalidis, K. (2020). The Central West Mainland, içinde: I. S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.). *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition 2020,* 837-867.

Galanakis, I. (2008). A Study of Late Bronze Age Tholos Tombs in the Aegean, 1700-

1200 BC. Doktora Tezi, *University of Oxford,* Birleşik Krallık.

Galanakis, Y. (2012a). *Iolkos in Thessaly. The Encyclopedia of Ancient History.*

Galanakis, Y. (2012b). *Dhimini in Thessaly. The Encyclopedia of Ancient History.*

Galanakis, Y. (2018). A survey of Late Bronze Age funerary archaeology over the last 25 years in the central and southern Aegean, Archaeology in Greece 2017-2018, *ARepLond 64,85-111.*

Gallou, C. (2005). The Mycenaean Cult of the Dead, Oxford: *British Archaeological Reports International Series 1372.*

Gallou, C. (2020). Death in Mycenaean Lakonia (17th to 11th c. BC): A Silent Place, Oxbow Books.

Gasche, H. ve Servais, J. (1971). La tholos circulaire, içinde: H. F. Mussche, vd. (eds.) *Thorikos 1968: Rapport préliminaire sur la cinquième campagne de fouilles,* 21-76. Bruxelles.

Gazi, A. (2013). Landscape, natural environment and settlement of prehistoric and ancient Lefkas, Yüksek Lisans Tezi, *The University od Edinburgh,* Birleşik Krallık.

Georganas, I. (2000). Early Iron Age tholos tombs in Thessaly (c. 1100–700 BC), *MedA* 13 (2000), 47-54.

Georgiadis, M. (2003). The South-Eastern Aegean in The Mycenaean Period: Islands, Landscape, Death and Ancestors. Oxford: *British Archaeological Reports, International Series 1196.*

Giannopoulos, T. G. (2016). Portes in Achaia. *The Encyclopedia of Ancient History*, 1-2.

Girella, L. ve Pavúk, P. (2015). Minoanisation, Acculturation, Hybridisation: the Evidence of the Minoan Presence in the North East Aegean between the Middle and Late Bronze Age, içinde: N. Chr. Stampolidis, Ç. Maner ve K. Kopanias (eds.), *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration, Integration in the Aegean Islands, Western Anatolia during the Late Bronze Age-Early Iron Age*, 387-420. İstanbul: Koç University Press.

Godart, L. (1999). Les Sacrifices d'Animaux dans les Textes Mycéniens, içinde: S. Deger-Jalkotzy, S. Hiller ve O. Panagl (eds), *Floreant Studia Mycenaea. Akten des X. Internationalen Mykenologischen Colloquiums in Salzburg vom 1-5 Mai 1995* Vienna, 249-256.

Godart, L. ve Tzedakis, Y. (1992). *Témoignages archéologiques et épigraphiques en Crète occidentale du Néolithique au Minoen Récent IIIB* (Incunabula Graeca XCIII), Rome, 1992.

Godart, L. ve Tzedakis, Y. (1993). La tombe à l'aède de la Chanée et la peinture crétoise des XIVème et XIIIème siècles avant notre ère, *CRAI* (1993), 225-247.

Godart, L. ve Tzedakis, Y. (1994). *Les nécropoles d'Apodoulou et d'Armenoi au MR IIIB*, içinde: L. Rocchetti (ed.), *Sybrita. La valle di Amari fra Bronzo e Ferro* (Rome 1994) 61-66

Goldman, H. (1923). Excavations of the Fogg Museum at Colophon, *AJA* 27, 1923, 67-68.

Graff, E. (2012). Mycenaean occupants of ancient Kallithea: Understanding a populations health, culture, and lifestyle through bioarchaeological analysis. Yüksek Lisans Tezi, *Waterloo University Ontario,* Canada.

Graham, J. W. (1960). The Minoan Unit of Length and Minoan Palace Planning. *AJA* 64, 335-341.

Graham, J.W. (1987). *The Palaces of Crete*. Princeton, NJ: Princaton University Press.

Gümüş, Ş. (2013). Pedasa Leleg Tümülüsleri, Doktora Tezi, *Adnan Menderes Üniversitesi,* Aydın.

Gür, B. (2014). *Miken Uygarlığı ve Ahhiyawa*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Hägg, R. (1982). On the Nature of the Minoan Influence in Early Mycenaean Messenia, *OpAth* 13 (1982), 27-37.

Hägg, R. ve Sieurin, F. (1982). On the Origin of the Wooden Coffin in Late Bronze Age Greece. *BSA* 77, 177-186.

Halbherr, F. (1901). Cretan Expedition XI. Three Cretan Necropoleis: Report on the Researches at Erganos, Panaghia, and Courtes, *AJA*, 5 no. 3 (Jul. - Sep., 1901), 259-293.

Hale, J., Heinemeier, J., Lancaster, L., Lindroos, A. ve Ringbom, Å. (2003). Dating Ancient Mortar, *American Scientist*, vol. 91, 2003 March–April, 130-137.

Halstead, P. (1992). The Mycenaean palatial economy: making the most of the gaps in the evidence, *Proceedings of the Cambridge Philological Society*, 38, 57-86.

Harris, C. M. (1983). (ed.): Illustrated Dictionary of Historic Architecture, New York 1983.

Hasol, D. (1998). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü,* (7. Baskı.) Yem Yapı Ensdüstri Merkezi Yayınları.

Hatzaki, E. ve Kotsonas, A. (2020). Knossos and North Central Crete, içinde: I. S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition 2020,*1029-1053.

Hatzidakis, P. J. (1997). Une tombe mycénienne dans l'île de Mykonos, *Archéologia n° 333* 1997/38 Avril, 40-47.

Heimpel, W. 2009. *Workers and Construction Work at Garšana*. Cornell University Studies in Assyriology and Sumerology 5. Bethesda, Md.: CDL Press.

Hertz, R. (1960). *Death and the Right Hand*, London/New York.

Henry, A. ve Farnham. S. (2011). Mortars, Renders and Plasters, içinde: Alison Henry and John Stewart, Farnham, (eds.), *(=English Heritage, Practical Building Conservation 1).* 2011.

Herrero, B. L. (2011). The Secret lives of the Early and Middle Minoan Tholos cemeteries: Koumasa and Platanos, içinde: J. Murphy (ed.), *Prehistoric Crete: Regional and Diachronic Studies on Mortuary Systems*. INSTAP Academic Press, 49-84.

Heurtley, W. A ve Skeat, T. C. (1930-1931). The Tholos Tombs of Marmariane, *BSA* 31, 1-55.

Hitchcock, L. A., Chapin, A. P., Banou, E., Reynolds, J. H. (2016). The Conglomerate Quarry at the Mycenaean Site of Vapheio-Palaiopyrgi in Laconia, *Hesperia: The Journal of the American School of Classical Studies at Athens, Vol.85*, No. 1 (January-March 2016), 65-90.

Hijara I. (1980). The halaf period in northern mesopotamia, Doktora Tezi, *Institute of Archaeology*, London, İngiltere.

Hobbs, L.W. ve Siddall, R. (2011). Cementitious Materials of The Ancient World, içinde: Å. Ringbom ve R. L. Hohlfelder (eds.), *Building Roma aeterna: current research on Roman mortar and concrete, The Finnish Society of Sciences and Letters*, 2011, 128, 35-60.

Holland, L.B. (1921-23). Architectural Notes, *BSA* 25, 396.

Hood, M. S. F. (1960). Tholos tombs of the Aegean. *Antiquity* 34 (1960), 166-176.

Hood, M. S. F. (1964). Travels in Crete, *BSA* 59, (1962), 50-94.

Hood, M. S. F. (1965). Minoan Sites in the Far West of Crete. *BSA* 60, 99-113.

Hood, M. S. F. ve Smyth, D. (1981). Archaeological Survey of the Knossos Area, *BSA Supplementary Volume 14*, Londres, 1981.

Hogarth, D.G. (1901). Excavations at Zakro, Crete. *BSA* 121-149.

Hooker, J. T. (1976). *Mycenaean Greece*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.

Hope Simpson, R. (1957). Identifying a Mycenaean State, *BSA* 52, 231-259.

Hope Simpson, R. (1965). A gazetteer and Atlas of Mycenaean Sites, *BICS Supplement 18*, London 1965.

Hope Simpson, R. (1981). *Mycenaean Greece*, Park Ridge, NJ.

Hope Simpson, R. (2014). *Mycenaean Messenia and the Kingdom of Pylos.* INSTAP Academic Press.

Hope Simpson, R. (2018). Mycenaean Greece and Homeric Tradition Department of Classics Faculty Publications, Creative Commons license E-book, http://hdl.handle.net/1974/26256

Hope Simpson, R. ve Dickinson, O. T. P. K. (1979). A gazetteer of Aegean civilization in the Bronze Age, vol.1: The Mainland and the Islands, *SIMA 52*, Göteborg 1979.

Hope Simpson, R. ve Hagel, D. K. (2006). Mycenaean fortifications, highways, dams and canals, *SIMA 133*, Sävedalen.

Hutchinson, R. W. (1956). A Tholos Tomb in the Kephala, *BSA* 51, 74-80.

Hutchinson, R. W. (1962). *Prehistoric Crete.* London.

Hurst, J. T. (1899). *A Handbook of Formulae, Tables and Memoranda for Architectural Surveyors and Others Engaged in Building*. 15th ed. New York: Spon and Chamberlain.

Hurst, B. J. ve Lawn, B. (1984). University of Pennsylvania Radiocarbon Dates XXII. *Radiocarbon* 26, 2, 212–240.

Huxley, G. L. (1960). *Achaeans and Hittites*, Oxford, 1960.

Huxley, G. L. ve Coldstream, J. N. (1966). Kythera, First Minoan Colony. *İllustrated London News,* Aug. 27, 32-40.

Iakovidis, Sp. (1966). Περί του σχήματος των λαξευτών τάφων εις τα Βολιμίδια Μεσσηνίας, in, Χα- ριστήριον εις Αναστάσιον K. Ορλάνδον, Bd. 2 (Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογι-κής Εταιρείας 54), Athen 1966, 98-111.

Iakovides, S. E., French, E. B., Shelton, K., Ioannides, C., Jansen A., Lavery, J. (2003). (eds.) *Archaeological Atlas of Mycenae,* Athens.

Immerwahr, S. (1990). *Aegean Painting in the Bronze Age*. University Park and London: The Pennsylvania State University Press.

Jones, O. A., van der Plicht, J., Papazoglou-Manioudaki, L., ve Petropoulos, M. (2017). Timing is everything: radiocarbon dating multiple levels in the Mycenaean tholos tomb of Petroto, Achaia, Greece. *Science and Technology of Archaeological Research, 3(2), 456-465. https://doi.org/10.1080/20548923.2018.1428408.*

Kalligas, P. G. (1993). *Οίκηση στην αρχαία Ζάκυνθο, οικισμοί τησ ηακύνθων απώ την αρχαιώτητα μεχρι σημερα, Εταιρεία Ζακυνθινών Μελετών, Α` Συνέδριο*. 1989.

Kalogeropoulos, K. (1998). Kalogeropoulos, Die Frühmykenishchen Grabfunde von Analipsis (Südöstliches Arkadien), mit Einem Beitrag zu den Palatialen Amphoren des griechischen Festlandes. *Archaiologike Etaireia Athenon* 175.

Kamm, W. (1987). Konstruktionsprinzipien der Minoischen Palastarchitektur. İçinde: W. Schiering (ed.) *Kolloquium zur ägäischen Vorgeschichte*, (Ägäis-Kolloquium,

Mannheim, February 1986), 28-40. Mannheim: Schriften des Deutschen Archäologen 9.

Kamm, W. (1997). The "Kuppelgrab von Tiryns" as a Paradigm for the usage of Measuring Rods and Ropes in Prehistoric Greece, içinde: *Archea Elliniki Technologhia. Praktika. 1 Diethnes Synedrio* (Thessaloniki, September 1997) 135-139.

Kamm, W. (2000). Mykenische Kuppelgräber. Die Entschlüsselung der Bauentwürfe, *Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung* 115, 19-71.

Karkanas, P., Dabney, M. K., Angus, R. Smith, K., ve Wright. J. C. (2012). The Geoarchaeology of Mycenaean Chamber Tombs. *Journal of Archaeological Science* 39, 8, 2722-2732.

Kanta, A. (1980). The Late Minoan III Period on Crete: A Survey of Sites, Pottery and their Distribution (*SIMA 58*). Göteborg: Astroms.

Kanta, A. (1984). The Minoan settlement of the northern part of the district of Apokoronas and Minoan APATAWA, in Aux Origines de l'Hellenisme: La Créte et la Gréce. Hommage a Henri van Effenterre, 9-15. Paris: Centre G Glotz.

Kanta, A. (1994). The Post-Palatial Period in the Area of Amari. Trade and Communication Between the North and South Coasts of Crete, içinde: L. Rocchetti, (ed.), *Sybrita. La valle di Amari fra Bronzo e Ferro* (Rome 1994), 67-74.

Kanta, A. (1997). Late Bronze Age Tholos Tombs, Origins and Evolution. The Missing Links, içinde: J. Driessen ve A. Farnoux (eds.), *La Crète mycénienne Actes de la Table Ronde Internationale organiseé par l'École française d'Athénes (26–28 Mars 1991), (BCH Suppl. 30)*. Athens and Paris: *l'École française d'Athénes* 1997, 229-247.

Karapandzich, A. M. (2018). Zero to Hero: Elite Burials and Hero Cults in Early Iron Age Greece and Cyprus Senior Independent Study, Yüksek Lisan Tezi, *The College of Wooster*, Ohio, Birleşik Devletleri.

Karagianopoulos, C. (2008). Ραχούλα: Θέση Μαυρόγια-Ξηρόκαμπος, αγρός ιδιοκτησίας Ευ. Δημητρού. *ADelt*, 63 (B1), 739-741.

Karo, G. (1935). Archäologische Funde vom Juli 1934 bis Juli 1935, *AA* 1935, 159-244.

Karouzou, E. (2020). Thesally, içinde: I. S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition 2020*, 883-912.

Katsari, C. ve Grigoriadou, P. (2001). Reassessing the Function of Grooves in Mycenaean Tombs, *Papers from the Institute of Archaeology* 12, (2001), 66-76.

Kavvadias, P. (1913). Περι των εν κεφαλληνία ανασκαφών, *Prakt*, (1912), 240-260.

Kavvadias, P. (1914). *Προϊστορική αρχαιολογία εν ελλάδι,* 1914, Athens.

Keramopoullou, A., D. (1917). Μυκηναϊκοί τάφοι Κολαινακίου η Αγίας Άννης- Θηβαϊκά, *ADelt* 3, 123-209.

Killen, J. (1985). The Linear B tablets and the Mycenaean economy, içinde: A Morpurgo Davies ve Y. Duhoux (eds.), *Linear B: A Survey*, 241-305. Louvain: Cabay.

Kilian-Dirlmeier I. (2005). *Die bronzezeitlichen Gräber bei Nidri auf Leukas: Ausgrabungen von W. Dörpfeld 1903-1913*, Mainz.

Kirch, P. V. (1990). Monumental Architecture and Power in Polynesian Chiefdoms: A Comparison of Tonga and Hawaii, *WorldArch* 22: 206-22.

Knapp, A. B. ve van Dommelen, P. (2010). Material Connections: Mobility, Materiality and Mediterranean Identities, içinde: P. van Dommelen, A. B. Knapp (eds.), *Material Connections in the Ancient Mediterranean: Mobility, Materiality and Mediterranean Identities*, 1-18, London: Routledge.

Koehl, R. B. (2006). Aegean Bronze Age rhyta (*Prehistory Monographs 19*), Philadelphia, Pennsylvania 2006.

Kollmann, H. (2013). *Putz Kompakt. Mit Kennziffern, Regeln, Richtwerten*, Köln 2013.

Kolonas, L. (1997). Τζαννάτα Πόρου, *ADelt* 47, B'1, (1992), 154-157.

Kolonas, L. (1998). Κεφαλλονιά: Τζαννάτα, *ADelt* 48, Β'1, (1993), 149-150.

Kolonas, L. (2008). Οι θολωτοί τάφοι στο Λουτράκι Κατούνας και η σχέση τους με τη Λευκάδα, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου αφιερωμένου στον W. Dörpfeld, Λευκάδα 6-11 Αυγούστου 2006, Πάτρα, 389-406.

Kontorli-Papadopoulou, L. (1987). Some aspects concerning local pecularities of the Mycenaean chamber tombs, içinde: R. Laffineur (ed.), *Thanatos. Les coutumes funéraires en Égée à l'âge du Bronze. Actes du colloque de Liège* (21 – 23 avril 1986), *Aegaeum 1*, Liège 1987, 145 – 160.

Kontorli-Papadopoulou, L. (1995). Mycenaean tholos tombs: Some thoughts on burial customs and rites içinde: C. Morris (ed.), *KLADOS: Essays in honour of J.N. Coldstream, BICS Supplement 63,* London 1995, 111-122.

Konsolaki-Yannopoulou, E. (2003). Η μαγούλα στον Γαλατά Τροιζηνίας: ένα νέο ΜΕ–ΥΕ κέντρο στον Σαρωνικό", in Konsolaki- Yannopoulou, E. (ed.), *Αργοσαρωνικός. Πρακτικά 1ου διεθνούς συνεδρίου ιστορίας και αρχαιολογίας του Αργοσαρωνικού, Πόρος, 26-29 Ιουνίου 1990* (Athens), vol. 1, 159-228.

Konsolaki-Yannopoulou E. (2006). The Middle Helladic establish at Megali Magoula, Galatas (Troizenia), içinde: A. Philippa-Touchais, G. Touchais, S. Voutsaki, J. Wright (eds.), *Mesohelladika* (*BCH supp.52*), Paris/Athens 2006, 67-76.

Konsolaki-Yannopoulou, E. (2009) Νέα προϊστορικά ευρήματα από την Τροιζηνία, içinde: V. Vasilopoulou ve S. Katsarou-Tzeveleki (eds.), *Από τα Μεσόγεια στον Αργοσαρωνικό. Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Το έργο μιας δεκαετίας, 1994-2003. Πρακτικά συνεδρίου, Αθήνα, 18-20 Δεκεμβρίου 2003* (Athens), 497-518.

Konsolaki-Yannopoulou, E. (2010). The Middle Helladic establishment at Megali Magoula, Galatas (Troezenia), içinde: A. Philippa-Touchais, G. Touchais, S. Voutsaki ve J. Wright, (eds.), *Mesohelladika. La Grèce continentale au Bronze Moyen. Actes du colloque international organisé par l'École 'ançaise d'Athènes, en collaboration avecl'American School of Classical Studies at Athens et*

le Netherlands Institute in Athens, 8–12 Mars 2006 (BCH Suppl., 52), Athens, 67–76.

Konsolaki-Yannopoulou, E. (2015). Structural analysis of the tholos tombs at Megali Magoula, Galatas (Troezenia), içinde: Ann-Louise Schallin & Iphiyenia Tournavitou (eds.) *Mycenaeans Up to Date: The archaeology of the north-eastern Peloponnese-current concepts and new directions in Skrifter Utgivna Av Svenska Institutet I Athen, 4°, 56, Acta Instituti Atheniensis Regni Sueciae, Series In 4°, 56.* 483-502.

Korres, G., S. (1975). Ανασκαφή Πύλου", *Πρακτικὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* 1975, 428–514.

Korres, G., S. (1976). Τύμβοι, θόλοι και ταφικοί κύκλοι της Μεσσηνίας (Ο ταφικός κύκλος Α εις Γουβαλάρη Κουκουνάρας), içinde: Πρακτικά του Α' Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Bd. 2, (Πελοποννησιακά 6), Athen 1976, 337-369.

Korres, G., S. (1978a). "Ερευναι, ανά την πυλίαν" *Prakt A*, (1976) 253-283.

Korres, G., S. (1978b). Ο θολωτός τάφος Αιπείας- Ανθείας προ της ανασκαφής αυτού, içinde: *Πρακτικά του Α'* Συνεδρίου Μεσσηνιακών Σπουδών (Καλαμάτα 2-4 Δεκ. 1977), Athen 1978, 62-79.

Korres, G., S. (1979). "Ἀνασκαφαὶ ἐν Περιστεριᾷ Πύλου," *Prakt B*, (1976), 469-550.

Korres, G., S. (1980a). Ερευναι, ανά την πυλίαν *Prakt, A*, (1977), 229-295.

Korres, G., S. (1980b). Ἀνασκαφαὶ ἐν Περιστεριᾶ Πόλου ὑπὸ Γεωργίου Στυλ. Κορρέ, *Prakt, B*, (1977), 296-356.

Korres, G., S. (1981). "Προβληματική δια την μεταγενεστέραν χρήσιν των μυκηναϊκών ταφων της Μεσσηνίας", in *Πρακτικά του Β'* Διεθνούς Συνεδρίου Πελοποννησιακών Σπουδών, Β' τόμος, Athens, 1981-82, 363-450.

Korres, G. S. (1990). Excavations in the region of Pylos, içinde: J.-P. Descoeudres (eds.), *ΕΥΜΟΥΣΙΑ. Ceramic and iconographic studies in honour of Alexander Cambitoglou* (*Mediterranean Archeology Suppl. 1*), Sydney 1990, 1 – 11.

Korres, G., S. (2012). Από την Νέδα έως τον Πάμισο. Προϊστορικοί χρόνοι, içinde: A. Vlachopoulos (Hrsg.), Αρχαιολογία. Πελοπόννησος, Athen 2012, 446- 451.

Kountouri, E. (2016) The tholos tomb at the site of Amblianos in Amphissa: the first evidence *The 2nd meeting of the Mycenaean Seminar (Thursday, 24th November 2016).*

Kraft, J. C. Rapp, G., R. ve Aschenbrenner, S., E. (1975). Late Holocene Paleogeography of the Coastal Plain of the Gulf of Messenia, Greece, and Its Relation-ship to Archaeological Settings and Coastal Change, *Geological Society of America Bulletin* 86, 1191-1208.

Kraft, J., C. Rapp, G., R. ve Aschenbrenner, S., E. (1980). Late Holocene palaeogeomorphic reconstructions in the area of the bay of Navarino: Sandy Pylos, *Journal of Archaeological Science* 7, 1980, 187-210.

Kraft, J. C. ve Aschenbrenner, S.E. (1977). Paleogeo-graphic Reconstructions in the Methoni Embayment in Greece, *JFA* 4, 19-44.

Kurtz, D., C. ve Boardman, J. (1971). Greek burial customs, *Aspects of Greek and Roman life.* Ithaca, New York: Cornell University Press.

Küpper, M. (1996). *Mykenische Architektur. Material, Bearbeitungstechnik, Konstruktion und Erscheinungsbild*. München: Internationale Archaeologie 25. Published by Espelkamp: Leidorf.

Lacquement, C. (2009). Landscape modification at Moundville: An energetics assessment of a Mississippian polity. Doktora Tezi, *The University of Alabama*, USA.

Langohr, C. (2009). PERIFEREIA Étude régionale de la Crète aux Minoen Récent II-IIIB (1450-1200 av. J.-C.) *AEGIS 3* Presses Universitaires de Louvain.

Laxton, W. (1878). *Laxton Price Book for Architects, Builders, Engineers & Contractors*. 61st ed. London: Kelly & Co.

Lazaridis, I., Mittnik, A., Patterson, N., Mallick, S., Rohland, N., Pfrengle, S., Furtwängler, A., Peltzer, A., Posth, C., Vasilakis, A., McGeorge, P. J. P., Konsolaki-Yannopoulou, E., Korres, G., Martlew, H., Michalodimitrakis, M., Özsait, M., Özsait, N., Papathanasiou, A., Richards, M., Roodenberg, S. A., Tzedakis, Y., Arnott, R., Fernandes, D. M., Hughey, J. R., Lotakis, D. M., Navas, P. A., Maniatis, Y., Stamatoyannopoulos, J. A., Stewardson, K., Stockhammer, P., Pinhasi, R., Reich, D., Krause, J., ve Stamatoyannopoulos, G. (2017). Genetic origins of the Minoans and Mycenaeans. *Article in Nature August 2017, DOI: 10.1038/nature23310.*

Leekley, D. ve Noyes, R. (1975). *Archaeological Excavations in the Greek Islands*. Park Ridge, N.J.

Leekley, D. ve Efstratiou, N. (1980). *Archeological excavations in Central and Northern Greece*, Park Ridge, New Jersey 1980.

Lemos, I. E. (2020). Southern Euboea from the Gulf Aliveri to Karystia, içinde: I. S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition 2020*, 787-814.

Levi, D. (1927-1929). Lo Stile Geometrico Cretese, *ASAtene* 10-12:551-623.

Levi, D. (1961-62). La Tomba A Tholos di Kamilari Presso a Festos. *Annuario Della Scuola Italiana diAtene,* 39-40: 7-149.

Livieratou, A. (2020). East Locris and Phocis, içinde: I. S. Lemos ve A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition 2020*, 815-835.

Lolling, H. G. (1880). Ausgrabungsbericht, içinde: *Deutsches Archäologisches Institut (ed.), Das Kuppelgrab bei Menidi*, Athen.

Lolling, H. G. ve Wolters, P. (1886). Das Kuppelgrab bei Dimini, *AM 11*, 435-443.

Lolos, Y. (1987). The Late Helladic I pottery of the Southwestern Peloponnesos and its local characteristics (*SIMA Pocket-book 50*), Göteborg.

Lolos, Y. (1989). The tholos tomb at Koryphasion: Evidence for the transition from Middle to Late Helladic in Messenia, içinde: R. Laffineur (ed.), *Transition. Le monde égéen du Bronze moyen au Bronze récent Aegaeum* 3, Liège, 171-175.

Lolos, Y. (1998). Mycenaean burial at Pylos, içinde: J. L. Davis (ed.), *Sandy Pylos: An archaeological history from Nestor to Navarino*, Austin, 75-78.

Loy, W. G. ve Wright, H. E. (1972). The Physical Setting, içinde: *The Minnesota Messenia Expedition: Reconstructing a Bronze Age Regional Environment.* Minneapolis, 36-46.

Löwe, W. (1996). Spätbronzezeitliche Bestattungen auf Kreta, *BAR International Series 642*, Oxford.

Löbbecke, R. (2015). Corbelled Domes Structures in the Outer Hebrides, Scotland, içinde: *piedras con raíces. La revista de nuestra arquitectura vernácula, numero 37 ARTE.*

Löbbecke, R. (2016). *Mykenische Tholosgräber* https://www.renateloebbecke.de/corbelled-domes/.

Lukermann, F. E. (1972). Settlement and Circulation: Pattern and Systems, içinde: W. A. McDonald ve G. R. Rapp, (eds.), *The Minnesota Messenia Expedition* 1972, 148-170.

Lukermann, F. E. ve Moody, J. (1978). Nichoria and vicinity: settlements and circulation, içinde: G. R. Rapp ve S.E. Aschenbrenner (eds.), *Excavations at Nichoria in southwest Greece I. Site, environs, and techniques*, Minneapolis, 78-112.

Mace, A. ve Winlock, H. (1916). *The Tombs of Senebtisi at Lisht*. New York: The Gillis Press.

Macdonald, C. (1987). A Knossian Weapon Workshop in Late Minoan II and IIIA, içinde: R. Hagg ve N. Marinatos (eds.), *The Function of the Minoan palaces:*

proceedings of the fourth international symposium at the Swedish Institute in Athens, 10-16 June, 1984 Stockholm: Svenska institutet i Athen, 293-295.

Malaperdas, G. ve Zacharias, N. (2018). A Geospatial Analysis of Mycenaean Habitation Sites Using a Geocumulative versus Habitation Approach. *Journal of Geoscience and Environment Protection*, 6, 111-131.

Maggidis, C. (1998). From Polis to Necropolis: Social Ranking from Architectural and Mortuary evidence in the Minoan Cemetery at Phourni, Archanes, içinde: K. Branigan (ed.), *Cemetery and society in the Aegean Bronze Age Societies,* Sheffield Studies in Aegean Archaeology, 87-102,

Mallowan, M. E. L. ve Rose, J. C. (1935). Excavations at Tall Arpaciyah, 1933. *Iraq*, II: 1-78.

Mallowan, M. E. L. (1970). The Devolopment of Cities From Al Ubaid To The End of Uruk 5, içinde: I.E.S. Edwards, C. J. Gadd ve N. G. L. Hammond (eds.), *The Cambridge Ancient History,* 3e, Cambridge, 327-421.

Mansel, A. M. (1943). Trakya Kırklareli Kubbeli Mezarları ve Sahte Kubbe ve Kemer Problemi, Die Kuppelgraeber von Kırklareli in Thrakien, *Türk Tarih Kurumu* Basımevi.

Marabea, C. (2009). The Tholos Tomb At Kambos, Avia: Excavation By Christos Tsountas, 1891, içinde; H. Cavanagh, W. Cavanagh ve James Roy (eds.), *Honouring the Dead in the Peloponnese, Proceedings of the conference held at Sparta 23-25 April 2009*, CSPS Online Publication 2, 427-440.

Marinatos, S. (1932a). Πρωτομινωικοσ Θολωτοσ Ταφοσ Παρα Το Χωριον Κρασι Πεδιαδοσ. *ADelt* 12, (1929), 102-141.

Marinatos, S. (1932b). Αι Ανασκαφαί Goekoop εν Κεφαλληνία, *AE*, 1932, 1-47.

Marinatos, S. (1957). Ανασκαφαί εν Πύλω, *Prakt* (1954), 297-316.

Marinatos, S. (1960). Ανασκαφαί εν Πύλω, *Prakt* (1955), 245-255.

Marinatos, S. (1961a). Ανασκαφαί εν Πύλω, *Prakt* (1956), 202-206.

Marinatos, S. (1961b). Μοῖρα- Περιστεριά, *Εργον* (1960), 153-158.

Marinatos, S. (1962). Ανασκαφαί εν Πύλω, *Prakt* (1957), 118-120.

Marinatos, S. (1963). Ἀνασκαφὴ ἀνατολικῶς τῆς Οἰκίας τῶν Σφιγγῶν, *Εργον* (1962),109-119.

Marinatos, S. (1964). Ανασκαφαί εν Πύλου, *Prakt* (1961), 169-176.

Marinatos, S. (1965a). Ανασκαφή εν Πύλου, *Prakt* (1958), 184-193.

Marinatos, S. (1965b). Ανασκαφή εν Πύλου, *Prakt* (1959), 174-179.

Marinatos, S. (1966a). Ανασκαφαί εν Πύλου, *Prakt* (1960), 195-209.

Marinatos, S. (1966b). Ανασκαφαί εν Πύλου, *Prakt* (1964), 78-95.

Marinatos, S. (1967). Ανασκαφαί εν Πύλου, *Prakt* (1965), 102-120.

Μαρκέτου, Τ. (2019). Ο μυκηναϊκός κόσμος στο νησί της Κω: Οικισμός, ιερά, νεκροπόλεις και θολωτοί τάφοι, *Μυκηναϊκο Σεμιναριο (28 January 2019).*

Matthäus, H. (1980). Die Bronzegefäße der kretisch-mykenischen Kultur (*PBF II.1*), München 1980.

Matzanas, Ch. (2010). Η εξέλιξη των αιχμών βελών αποκρουσμένου λίθου κατά την εποχή του Χαλ- κού με ιδιαίτερη έμφαση στην υστεροελλαδική περίοδο, *ADelt* 57, Α’ (2002), 1-52.

Mastrokostas, E. (1966). Ανασκαφή 'Αγίου Ήλίασι Μεσολογγιου-Ιθωριασ, *Prakt* (1963), 203-217.

McDonald, W. A. (1964). Overland communications in Greece during LH III, with special reference to Southwest Peloponnese, içinde: E. L. Bennet, (ed.), *Mycenaean Studies. Proceedings of the third international colloquium for Mycenaean Studies held at “Wingspread”, 4-8 September 1961, Madison 1964*, 217-240.

McDonald, W. A. (1975). Excavations at Nichoria in Messenia: 1972-1973, *Hesperia* 44, 69-141.

McDonald, W. A. ve Hope Simpson, R. (1961). Prehistoric Habitation in Southwestern Peloponnese, *AJA* 65, 221–260.

McDonald, W. A. ve Hope Simpson, R. (1964). Further exploration in southwestern Peloponnese: 1962-1963, *AJA* 68, 1964, 229-245.

McDonald, W. A. ve Hope Simpson, R. (1969). Further Explorations in Southwestern Peloponnese: 1964–1968, *AJA* 73, 123-177.

McDonald, W. A. ve Hope Simpson, R. (1972). Archaeological Exploration, içinde: Mc Donald and Rapp, (eds.), *The Minnesota Messenia Expedition. Reconstructing a Bronze Age regional environment*, Minneapolis 1972, 117–147.

McDonald, W. A. ve Rapp, G. R. (1972a). Perspectives, içinde: McDonald & Rapp (eds.), *The Minnesota Messenia Expedition. Reconstructing a Bronze Age regional environment,* Minneapolis 1972, 240-261.

McDonald, W.A., and G.R. Rapp, eds. (1972b). *The Minnesota Messenia Expedition: Reconstructing a Bronze Age Regional Environment*, Minneapolis.

McDonald, W. A. ve Wilkie, N.C. (1992). *Excavations at Nichoria in southwest Greece. Vol. 2, The Bronze Age occupation***,** Minneapolis.

McDonald, W. A., Dickinson, O.T.P.K, Howell, R. J. (1992). Summary, içinde: W. A McDonald, and N. C. Wilkie, (eds.), Excavations at Nichoria in southwest Greece II. *The Bronze Age occupation*, Minneapolis 1992,757-769.

Mee, C. (1978). Aegean Trade and Settlement in Anatolia in the Second Milleium B.C., *Anatolian Studies*, 28, 121-156.

Mee, C. B. ve Cavanagh, W. G. (1990). The Spatial Distribution of Mycenaean Tombs, *BSA* 85, 225-243.

Mee, C. (2011). *Greek Archaeology: a Thematic Approach.* Wiley-Blackwell, West Sussex.

Μερούσης, N. (2017). Ανακαλύπτοντας την αρχαία Χίο. Ένας αιώνας ανασκαφικών ερευνών: τόποι και άνθρωποι/Discovering Ancient Chios. A Century of Excavations, Αρχαιολογία & Τέχνες 124, 2017, 57-79.

Michaud, J. P. (1972). Chronique des fouilles 1971, Armenoi, *BCH* 96, 805.

Μόσχος I. (2007). Οι Μυκηναίοι στην Αχαΐα, Φαίδιμος 1, Εταιρεία Μελετών Μυκηναϊκής Αχαΐας, Πάτρα 2007. / I. Moschos, Mycenaeans in Achaea, Faedimos 1, Society for the Study of Mycenaean Achaea, Patra 2007.

Μόσχος I. (2017). Το Μυκηναϊκό Νεκροταφείο στις Πόρτες Αχαΐας, içinde: Β. Αργυρόπουλος, Ε. Σιμώνη, Κ. Παπαγιαννόπουλος (eds.), Αρχαιολογικοί Χώροι και Μνημεία του Δήμου Δυτικής Αχαΐας, Πρακτικά Ημερίδας 19 Σεπτεμβρίου 2016, Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας- Δήμος Δυτικής Αχαΐας, Κάτω Αχαΐα 2017, 25-28.

Montecchi, B. (2011). Allotments of HORD and VIN to Carpenters (te-ka-ta-si) at Thebes (TH Fq 247, Gp 112, 114, 147, 175). *SMEA* 53: 171–87.

Montecchi, B. (2013). *Luoghi per lavorare, pregare, morire. Edifici e maestranze edili negli interessi delle élites micenee*. Strumenti per la didattica e la ricerca 153. Firenze, Italy: Firenze University Press.

Morricone, L. (1972-1973). Coo. Scavi e scoperte nel 'Serraglio e' in localita minori (1935-1943), *Annuario Della Scuola Archeologica di Atene e della Missioni italiane in Orient,* 34-5,139-396.

Morgan C. (2007-2008). Archaeology in Greece 2007-2008, *ARepLond* 54, 59-61.

Morgan, C. Pitt, R. K. Mulliez, D. ve Evely, D. (2010). Archaeology in Greece 2009-2010, *ARepLond* 56, 1-218.

Morgan C. (2020). The Central Ionian Islands, içinde: I. S. Lemos, A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell;* 1 edition 2020, 869-882.

Morris, I. (1986). The use and abuse of Homer, *Classical Antiquity 5*, 1986, 129.

Morris, I. (1988). Tomb cult and the Greek Renaissance: the Past in the Present in the 8th century B.C., *Antiquity* 62, 750-761.

Mountjoy, P. A. (1993). *Mycenaean pottery, An introduction*, Oxford 1993.

Mountjoy, P. A. (1998). The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the Kingdom of Ahhiyawa, *Anatolian Studies* 48, 33-67.

Mountjoy, P. A. (1999). *Regional Mycenaean Decorated Pottery, I-II*. Deutsches Archäologisches Institut.

Mountjoy, P. A. (2001). *Mycenaean Pottery An Introduction. Oxford University Committee for Archaeology Monograph, No. 36*, Oxford University Committee for Archaeology.

Mylonas, G. E. (1948). Homeric and Mycenaean burial customs, *AJA* 52, 56-81.

Mylonas, G. E. (1957). *Ancient Mycenae, the Capital City of Agamemnon*. Princeton: University Press.

Mylonas, G. E. (1966). *Mycenae and the Mycenaean Age*, Princeton.

Mylonas, G. E. (1973). Ο ταφικός κύκλος Β' των Μυκηνών, *Library of the Athens Archaeological Society* 73, Athens.

Myers, J., W., Myers, E., E., ve Cadogan, G. (eds.). (1992). *The Aerial Atlas of Ancient Crete*. Berkeley and Los Angeles.

Mulliez, D., Morgan, C., Pitt, R. K., Evely, D. (2009-2010). Archaeology in Greece 2009-2010, *ARepLond* 56, 1-201.

Müller, K., Alt-Pylos. II. Die Funde aus den Kuppelgräbern von Kakovatos, *AM 34*, 1909, 269-328.

Müller, K. (1930). 'Tiryns', *Die Ergebnisse der Ausgrabungen des Instituts*, III. *Die Architektur der Burg und des Palastes*, Augsbourg.

Müller, S. (1989). Les tumuli helladiques: Où? Quand? Comment? , *BCH* 113, 1-42.

Nakassis, D. (2012). Labor Mobilization in Mycenaean Pylos, içinde: P. Carlier, C. De Lamberterie, M. Egetmeyer, N. Guilleux, F. Rougemont, and J. Zurbach, (eds.), *Études mycéniennes 2010: Actes du XIIIe colloque international sur les textes égéens, Sèvres, Paris, Nanterre, 20-23 septembre 2010, Biblioteca di Pasiphae. 10.* Pisa; Roma 269-283.

Nicholson, F. (1823). *The Practice of Drawing and Painting Landscape from Nature, in Water Colours: Exemplified in a Series of Instructions, with Observations on the Study of Nature, and Various Other Matters Relative to the Arts.* Franklin Classics Trade Press.

Nikoloudis, S. (2001). Animal Sacrifice in the Mycenaean World, *Journal of Prehistoric Religion 15*, 11-31.

Nilsson, M., P. (1950). The Minoan-Mycenaean religion and its survival in Greek religion. Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Lund; Skrifter IX, Lund, C.W.K. Gleerup.

Nowicki, K. (1990). The West Siteia Mountains at the Turn of the Bronze and Iron Ages. *Aegaeum* 6, 161-182.

Nowicki, K. (1991). Report on Investigations in Greece. VII. Studies in 1990. *Archeologia* 42, 137-145.

Nowicki, K. (1992). Report on Investigations in Greece. VIII. Studies in 1991. *Archeologia* 43, 113-119.

Nowicki, K. (2000). Defensible Sites in Crete c. 1200-800 BC (LM IIIB/IIIC through Early Geometric), *Aegaeum* 21, Liège-Austin, Université de Liége and University of Texas at Austin.

Orlandos, K., A. (1960). Tontoula. Praisos Steias. *Ergon* 7, 208-213.

Orlandos, K., A. (1994). *Τα υλικά δομής των αρχαίων Ελλήνων* (Library of the Archaeological Society at Athens 37) (2nd edition). Athens: Archaiologike Etaireia.

Oxford Dictionary. (2010). Stevenson, August (ed.): Oxford Dictionary of English, Oxford.

Özgünel, C. (1983). Batı Anadolu ve içerlerinde Miken etkileri, *Belleten* 47, 697-743.

Pagianni, I. ve Stefanidou, M. (2006). 'Μελέτη δομής υδραυλικών κονιαμάτων αρχαίας τεχνολογίας' in Th. Tassios (ed.) *Αρχαία Ελληνική Τεχνολογία. Proceedings of the 2nd International Conference*: 151-157. Athens: TEE.

Palaima, T. (1987). Preliminary comparative textual evidence for palatial control of economic activity in Minoan and Mycenaean Crete, içinde: R. Hägg and N. Marinatos (eds.), *The Function of the Minoan Palaces: proceedings of the 4`h international symposium at the Swedish Institute in Athens,* 10-16 June 1984, 293-295. Göteborg: Aströms.

Pantou, P., A. (2010). Mycenaean Dimini in Context: Investigating regional variability and socio economic complexities in Late Bronze age Greece, *AJA* 114. 3, 381-401.

Papachristodoulou, I. (1987). Κως (Ύπαιθρος), *ADelt* 34, B'2 (1979), 457-459.

Papadimitriou, N. (2001). Built Chamber Tombs of Middle and Late Bronze Age Date in Mainland Greece and the Islands, *British Archaeological Reports International Series 925*; Oxford.

Papadimitriou, N. (2015). The formation and use of dromoi in Early Mycenaean tombs *BSA* 110, 71-120.

Papadopoulou, E. (1997). Une tombe à tholos "intra muros": le cas du cimetière MR d'Armenoi, içinde: J. Driessen and A. Farnoux (eds.), *La Crète mycénienne: actes de la table ronde internationale organisée par l'Ecole française d'Athènes, (26-28 mars 1991). (BCH Supp. 30; Paris 1997),* 219-340.

Papadopoulou, E. (2003). Μαργαρίτες, *ADelt* 52, B'3, (1997), 1040-1041.

Papadopoulos, T. J. (1981). Das mykenische Kuppelgrab von Kiperi bei Parga (Epirus), *AM* 34, 7-24.

Papadopoulos, T. J. (1987). Tombs and Burial Customs in Late Bronze Age Epirus, içinde: R. Laffineur, (ed.) *THANATOS: Les coutumes funeraires en Egée a l'age du bronze, Actes du colloque de Liège (21–23 avril 1986) Aegaeum 1*, 137-142.

Papadopoulos, T. J. (1991). Achaea's Role in the Mycenaean World, içinde: A. D. Rizakis, (ed.), *Αρχαία Αχαΐα Και Ηλεία: Ανακοινώσεις Κατά Το Πρώτο Διεθνές Συμπόσιο, Αθήνα 19-21 Μαΐου 1989/Achaia Und Elis in der Antike: Des 1 Internationalen Symposiums, Athen 19-21 Mai 1989*, 31-37. Athens: Κέντρον Ελληνικής και Ρωμαϊκής Αρχαιότητος / Εθνικόν Ίδρυμα Ερευνών.

Papadopoulos, T. J. (1995). A late Mycenaean koine in western Greece and the adjacent Ionian Islands, içinde: Ch. Morris (ed.), *Klados*. Essays in honour of J. N. Coldstream (*BICS Suppl. 63*), London 1995, 201-208.

Papakonstantinou, E. (1989). Φιλιατρά, *ArchDelt* 44 B', 1 Chronika, (1995), 107.

Papakonstantinou, M.P. (2011). Bronze Age Tumuli and Grave Circles in Central Greece: The Current State of Research. *Ancestral Landscapes. TMO 58, Maison de l'Orient et de la Méditerranée, Lyon*.

Papathanasopoulos, A, G. (1969). Αρχαιοτητεσ Και Μνημεια Μεσσηνιασ Πλατανόβρυση *ArchDelt 23* B'1 (1968), 156.

Papazoglou, L. (1981). Μυκηναϊκός θαλαμωτός τάφος στο Κάστελλο της Κως, *Athens Annuals of Archaeology* 14, 62-75.

Papazoglou-Manioudaki, L. (2011). Dishonoring the Dead: The Plundering of Tholos Tombs in the Early Palatial Period and the Case of the Tholos Tomb at Mygdalia Hill (Petroto) in Achaea, içinde: H. Cavanagh, W. G. Cavanagh, J. Roy, (eds.), *Honoring the Dead in the Peloponnese: Proceedings of the Conference Held at Sparta 23-25 April 2009*, 501-520. Nottingham: University of Nottingham. CSPS Online Publication 2. http://www. nottingham. ac. uk/csps/open-source/hounouring-thedead. aspx.

Parlama, L. (1979). Αρχαιότητες και Μνημεία Μακεδονίας, *ADelt* 29, B'2, (1973-1974), 315-316.

Paul, L. (1936). Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce, *BCH* 60, 452-489.

Payne, H., G., G. (1934). Archaeology in Greece, 1933-34, *JHS* 54, Part 2, 185-200.

Papavasiliou, G. A. (1910). *Περτννυβοί ρχαίων τάφων*. Athens: *Archaeological Society* at Athens.

Pelon, O. (1974). Sur deux tholoi de Messénie, *BCH* 98, 37-50.

Pelon, O. (1976). *Tholoi, tumuli et cercles funéraires: Recherches sur les monuments funéraires de plan circulaire dans l'Égée de l'âge du Bronze-IIIe et IIe millénaire av. J.-C.* Paris.

Pelon, O. (1990). Les tombes a tholos d'Argolide: architecture et rituel funéraire. 6th International symposium, Celebrations of death and divinity in the Bronze Age Argolid; 1988; Athens içinde: Skrifter- Svenska Institutet I Athen R. Hägg & G. Nordquist (eds.)1990, Op. Cit. n. 2, 107-112.

Pelon, O. (1998). Les tombes circulaires dans l'Égée à l'Âge du Bronze: état des recherches sur les tombes à tholos, *TOPOI* 8, 95-158.

Pendlebury, H. W., Pendlebury, J. D. S., Money-Coutts, M. B. (1935-1936). Excavations in the Plain of Lasithi. I. The Cave of Trapeza, *BSA* 36, 3-131.

Pendlebury, J. D. S. (1936-1937). Lasithi in Ancient Times, *BSA* 37, 194-200.

Pendlebury, J. D. S. (1939). *The Archaeology of Crete an Introduction*. London : Methuen.

Perrot, G. ve Chipiez, Ch. (1894). *Histoire de l'Art dans l'Antiquité, tome VI. La Grèce primitive, l'art mycenien,* Paris.

Persson, A., W. (1931). *The Royal Tombs at Dendra near Midea* (Skrifter utgivna av kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund 15), Lund.

Persson, A., W. (1942). *New Tombs at Dendra near Midea,* Lund.

Petrochilos, N. (2014) The Mycenaean tholos tomb in the location Ablianos of Amfissa (Ο θολωτός μυκηναϊκός τάφος στη θέση Άμπλιανος Άμφισσας), *ADelt* 69, (forthcoming, in Greek).

Philaniotou, O. (2006) Naxos. Prehistoric Times, içinde: A. Vlachopoulos (ed.), *Archaeology. Aegean Islands*, Athens, Melissa Publishing House. 272–277.

Pini, I. (1968). Beitrage zur Minoischen Graberkunde. Wiesbaden: Franz Steimer Verlag GmbH.

Pitard, W. (1994). The 'Libation Installations' of the Tombs of Ugarit, *The Biblical Archaeologist* 57, 20-37.

Platon, N. (1945-1947). Γεωμετρικός τάφος Αγίων Παρασκιών Ηρακλείου, *AE* 1945-1947, 47-97.

Platon, N. (1953). Χρονικά. *CretChron* 7, 479-492.

Platon, N. (1955). Ανασκαφή ΥΜ III λαξευτών τάφων εις τὴν περιοχήν Ἐπισκοπῆς καὶ Σταμνιῶι Πεδιάδος Ἡρακλείου. *Prakt* (1952), 619-630.

Platon, N. (1960). Αναςκαφαί περίοχής Σητείας, *Prakt,* (1955), 288-297.

Platon, N. (1963). Αρχαιότητες και μνημεία Κρήτης, *ADelt* 17, B'1, (1961/1962), 281-294.

Pologiorgi, M. (1987). Αρχαιότητες στην περιοχή του χωριού Αποδούλου Αμαρίου Ρεθύμνου, *SMEA*, 26, 125-160.

Poursat, J. C. (1997). La fin des arts "palatiaux" dans la Crete Mycenienne, içinde: J. Driessen and A. Farnoux (eds.), *La Crète mycénienne Actes de la Table Ronde Internationale organiseé par l'École française d'Athénes (26–28 Mars 1991), (BCH Suppl. 30)*. Athens and Paris: *l'École française d'Athénes*, 387-390.

Preston, L. J. (2000). A mortuary approach to cultural interaction and political dynamics on LMII-IIIB Crete, Doktora Tezi, *University College London*, Birleşik Krallık.

Preston, L. J. ve Gowland, R. (2005). The Kephala Tholos at Knossos: a study in the reuse of the past. *BSA* 100, 61-123.

Preziosi, D. (1968a). Minoan Palace Planning and Its Origins. Doktora Tezi, *Harvard University*. Massachusetts.

Preziosi, D. (1968b). Harmonic Design in Minoan Architecture, *Fibonacci Quarterly VI*, 370-384.

Preziosi, D. (1983). *Minoan Architectural Design. Formation and Signification*. Berlin: Mouton.

Protonotariou-Deïlaki, E. (1968). Θολωτός τάφος Καζάρμας, ΑΑΑ 1, 236-238.

Protonotariou-Deïlaki, E. (1969). Θολωτός τάφος Καζάρμας, ΑΑΑ 2, 3-6.

Rapp, G., R., Aschenbrenner, S.E., ve Kraft, J.C. (1978). The Holocene Environmental History of the Nichoria Region, in G., R. Rapp and S., E. Aschenbrenner, (eds.), 13-25.

Radt, W. (1970). Siedlungen und Bauten auf der Halbinsel von Halikarnassos, unter besonderer Berücksichtigung der archaischen Epoche *IstMitt* Beih. 3.

Rambach, J. (2011). Οι σωστικές ανασκαφές στην θέση Π.Ο.Τ.Α. Ρωμανού-Costa Navarino-Navarino Dunes 2007-2010. Ρωμανός Πυλίας. Νέα στοιχεία κατοίκησης από την Πρωτοελλαδική έως την Ελληνιστική εποχή, Orion 27, 36-43.

Rea, J. T. (1902). *How to Estimate, Being the Analysis of Builders Prices*. London: B.T. Batsford.

Recht, L. (2018). Asses were buried with him. Equids as markers of sacred space in the third and second millennia BC in the Eastern Mediterranean, içinde: L. D. Nebelsick, J. Wawrzeniuk and K. Zeman-Wiśniewska (eds.), *Archaeologica Hereditas, Monographs of the Institute of Archaeology of the Cardinal Stefan Wyszyński in* Warsaw.

Rehak, P. (1997). Aegean Art before and after the LM I B Cretan Destructions, içinde: R. Laffineur and P. Betancourt, (eds.), *TECHNE. Craftsmen, Craftswomen, and Craftmanship in the Aegean Bronze Age (Aegaeum 15, Liege 1997),* 51-66.

Renfrew, C. (1973). Monuments, Mobilization and Social Organization in Neolithic Wessex, içinde: C. Renfrew, (ed.), The *Explanation of Culture Change: Models in Prehistory*, 539-558. London: Duckworth.

Rhomaios, K. (1957). `Ανασκαφική `έρευνα κατά τήν `Ανάληψιν, *Prakt* (1954), 270-286.

Rhomaios, K. (1961). `Ανασκαφική `έρευνα κατά τήν `Ανάληψιν τής Κυνουρίας', *Prakt*, (1956), 185-186.

Robert, F. (1939). *Thymélé: Recherches sur la signification ella destination des monuments, circulaires dans l'architectiure religieuse de la Grècé,* Paris 1939.

Robertson, M. (1939). Archaeology in Greece, *JHS* 59, 189-209.

Rontiri, V. (1998). Νέα Ιωνία Βόλου (Καπακλί), *ADelt* 48, B'1, (1993), 231-233.

Rossi-Doria, P. R. (1990). Report On The RILEM Workshop Ancient Mortars and Mortars for Restoration, *Materials and Structures*, 23, 235-238.

Ruppenstein, F. (2010). Das Verh¨altnis zwischen Attika und Athen in mykenischer Zeit, içinde: H. Lohmann, and T. Mattern (eds.), *Attika: Arch¨aologie einer zentralen Kulturlandschaft: Akten desKolloquiums vom 18.05–20.05.2007 in Marburg*. Wiesbaden: Harrassowitz, 23-34.

Sackett, L., H., Hankey, V., Howell, R., J., Jacobsen, T., W., ve Popham, M., R. (1966). Prehistoric Euboea: Contributions Toward a Survey. *BSA* 61, 33-112.

Sakellarakis, J., A. (1965). Archanes 1965, Report on the Excavations, *Kadmos IV*, 177-180.

Sakellarakis, J., A. (1966). The First Untouched Royal Burial Found in Crete, *Illustrated London News, 26 March*, 32-33.

Sakellarakis, J., A. (1967). Minoan Cemeteries at Arkhanes, *Archaeology 20*, 276.

Sakellarakis, J., A. (1968). Αρχαιότητες καί μνημεία κεντρικής καί άνατολ Κρήτης, *ADelt* 21, 1966 B'2, (1968) 412-413.

Sakellarakis, J., A. (1970). Das Kuppelgrab A von Archanes und das kretisch-mykenische Tieropferritual, *Prähistorische Zeitschrift* Herausgegebeh von Herbert Jankuhn Vladimir Milocic, Rafael v Uslar 45 Band 1970 Herft 2 135-219.

Sakellarakis, J., A. (1971). `Αρχανες, *Ἔργον* 1971, 239-252.

Sakellarakis, J., A. (1973). `Αρχανες, *Ἔργον* 1973, 111-113.

Sakellarakis, J., A. (1974). `Αρχανες, *Ἔργον* 1974,105-107.

Sakellarakis, J., A. (1980).'Αναδκαφή Ἀρχνῶν, *Prakt* (1978), 319-321.

Sakellarakis, J., A. (1982). 'Αναδκαφή Ἀρχνῶν, *Prakt* (1980), 388-401.

Sakellarakis, J., A. (1984). 'Αναδκαφή Ἀρχνῶν, *Prakt* (1981), 427-448.

Sakellarakis, J., A. ve Sapouna-Sakellaraki, E. (1992). Archanes-Phourni, içinde: J. W. Myers, E. E. Myers, and G. Cadogan, (eds.), *The Aerial Atlas of Ancient Crete* 1992, 54-62.

Sakellarakis, J., A. ve Sapouna-Sakellaraki, E. (1997). *Archanés Minoan Crete in a New Light 2 vol*. Athens.

Sandars, N. K. (1963). Later Aegean Bronze Swords, *AJA* 67,117-153.

Santillo-Frizell, B. (1984). The Tholos Tomb at Berbati, *OpAth* 15, 25-44.

Santillo-Frizell, B. (1987) The Nuragic domes – why false?, içinde: M. S. Balmuth (ed.), *Studies in Sardinian archaeology III. Nuragic Sardinia and the Mycenaean World* (*BARIntSer 387*), Oxford, 57-74.

Santillo-Frizell, B. (1997-8). Monumental building at Mycenae: Its function and audience, *OpAth* 22-3, 103-16.

Santillo-Frizell, B. ve Santillo, R. (1984) The construction and structural behavior of the Mycenaean tholos tomb, *OpAth* 15, 45-52.

Santillo-Frizell, B. ve Santillo, R. (1988) The Mycenaean tholos – a false cupola?, içinde: E. B. French, K. A. Wardle (eds.), *Problems in Greek prehistory. Papers presented at the centenary conference of the British School of Archaeology at Athens, Manchester*, April 1986, Bristol 1988, 443-446.

Sarri, K. (2010). *Orchomenos IV: Orchomenos in der mittleren Bronzezeit*. Vorgelegt von Paul Zanker in der Sitzung vom 8. Mai 2009, München 2010 Verlag Der Bayerischen Akademie Der Wissenschaften In Kommission Beim Verlag C.H. Beck München Munich.

Schachermeyr, F. (1962). Forschungsbericht über die Ausgrabungen und Neufunde zur ägäischen Frühzeit 1957-1960, *AA* 1962, 105-382.

Schaeffer, C. F. A. (1939). Ugaritica I, *Etudes relatives aux découvertes de Ras Shamra (BAH 31, MRS 3, Paris: Geuthner.1939).*

Schallin, L. A. (1993). Islands under Influence: The Cyclades in the Late Bronze Age and the Nature of Mycenaean Presence, *SIMA 111*. Goteborg 1993.

Schliemann, H. (1881). *Orchomenos: Bericht über meine Ausgrabungen im böotischen Orchomenos,* Leipzig.

Servais, J., Mussche, H.F., Bingen, J., Paepe, R.., Hackens, T. (1968). Le secteur mycenien sur le haut du Vélatouri, *Thorikos I,* 1963, 27-46, Rapport préliminaire sur la premiere campagne de fouilles. Voorlopig verslag over de eerste opgravingscampagne, Brussels.

Seager, R., B. (1907). Report of Excavation at Vassiliki, Crete in 1906, *Transactions of the Department of Archaeology. Free Museum of Science and Art, University of Pennsylvania, Vol II* ,111-132.

Sgouritsa, N. (2009): Remarks on the Use of Plaster in Tholos Tombs at Mycenae: Hypotheses on the Origin of the Painted Decoration of Tombs in Mainland Greece içinde: H. Cavanagh, W. Cavanagh and James Roy (eds.), *Honouring the Dead in the Peloponnese, Proceedings of the conference held at Sparta 23-25 April 2009*, CSPS Online Publication 2, 737-754.

Shaw, J. (2009). Minoan Architecture: Materials and Techniques (*Studi diArcheologia Cretese*), Padova: Instituto Poligrafico Dello Stato.

Shelmerdine, C., W. (1997). Review of Aegean Prehistory VI: The Palatial Bronze Age of the Southern and Central Greek Mainland, *AJA*, 101,537-585.

Shelmerdine, C., W. (1999). A Comparative Look at Mycenaean Administration (s), içinde: *Floreant Studia Mycenaea. Akten Des X. Internationalen Mykenologischen Colloquiums in Salzburg vom 1.-5. Mai 1995.* Wien, 555-576.

Shelmerdine, C., W. (2008). Mycenaean Society, içinde: *A Companion to Linear B: Mycenaean Greek Texts and their World. Volume I. Leuven,*115-158.

Shelmerdine, C., W. ve Bennet, J. (2008). Mycenaean States, Economy and Administration, içinde: Cynthia W. Shelmerdine (ed.), *The Cambridge Companion to the Aegean Bronze Age* Cambridge University Press, 289-309.

Siennicka, M. (2002). Mycenaean settlement patterns in the Saronic Gulf, *Światowit* 4:45, 179–193.

Skerlou, E. (1998). Ηρακλής, *ADelt* 48, B'2, (1993), 553.

Skias, A., N. (1910). Ανασκαφικη Εν πυλου της Μεσσηνίας, *Prakt* (1909), 274-292.

Smith, D., M. (2013). The Greek mainland in the prehistoric period. *Archaeological Reports*, 59, 23-34.

Smith, D. ve Smith-Murphy, H. (2013-2014). Newsround *Archaeology in Greece 2013-2014*, 13-21.

Smith, R., K., A. ve Dabney, M., K. (2014). The Life of a Tomb: Investigating the Use, Reuse, and Reconstruction of Myceneaen Chamber Tombs at Ayia Sotira, Nemea, içinde: D. W. Rupp and J. E. Tomlinson, (eds.), *Meditations on the Diversity of the Built Environment in the Aegean Basin and Beyond Proceedings of a Colloquium in Memory of Fredrick E. Winter*, (Athens, 22-23 June 2012), 145-160. Athens: The Canadian Institute in Greece.

Snodgrass, A. (1971). *The Dark Age of Greece: An Archaeological Survey of the Eleventh to the Eighth Centuries B.C.* Edinburgh: University Press.

Snodgrass, A. (1990). Les origines du culte des héros dans la Grèce antique, içinde: G. Gnoli & J. P. Vernant (eds.), *La mort, les morts dans les sociétés anciennes*, Cambridge and Paris: Cambridge University Press and Edition de la Maison des sciences de l'homme, 107-119.

Sotiriadis, G. (1934). Εκθεσεισ Περι των εργασιων τησ αρχαιολογικησ εταιρειασ κατα το ετοσ 1933, *Prakt* (1933), 30-46.

Sotiriou, A. (1996). Κοινότητα Πόρου, *ADelt* 46, B1, (1991), 168.

Sotiriou, A. (2013). Excavations at Kefalonia during 2005–2013: Kefalonia During the Historical Period, içinde: G. J. VanWijngaarden, and A. Sotiriou (eds.), *Archaeology in the Southern Ionian Islands* (Pharos 29). Leuven: Peeters, 1-50.

Souyoudzoglou-Haywood, C. (1999). *The Ionian Islands in The Bronze Age and Iron Age 3000-800 BC*. Liverpool University Press.

Souyoudzoglou-Haywood, C. (2020). *Reuse and Cult at the Mycenaean tombs of Kephalonia in the Ancient Historical Periods*, Conference Publication, Classics Research Collection http://hdl.handle.net/10197/10717

Spencer, N. (1995). Heroic time: monuments and the past in Messenia, southwest Greece, *Oxford Journal of Archaeology* 14, 1995, 277-292.

Spyropoulos, Th. (1981). *Ampheion*, Athens.

Spyropoulos Th. (1998). Pellana the administrative centre of prehistoric Laconia, in W. G. Cavanagh, S. E. C. Walker (eds.), *Sparta in Laconia BSA Studies 4*, London, 28-38.

Stais, V. (1902). Αι εν Διμηνι (Θεσσαλιας) Ανασκαφες, *Prakt* 1901, 37-40.

Stamatakis, P. (1878). Περί του παρα το Ηραίον Καθαρισθεντοσ ταφον, *AM* 3, 271-286.

Stavropoulou-Gatsi, M. (2012). Το Εργο Τησ Λστ΄ Επκα Στο Νομο Αιτωλοακαρνανιασ Κατα Τα Ετη 2004-2008, 2009 Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης Βόλος 12.3-15.3.2009 Τόμος ΙΙ: Στερεά Ελλάδα, içinde: A. M. Ainian, (ed.), *Αρχαιολογικο Εργο Θεσσαλιασ Και Στερεασ Ελλαδασ 3*, 749-761.

Stuart, J ve Revett, N. (1830). The antiquities of Athens (Band 4): The antiquities of Athens and other places in Greece, Sicily etc.: supplementary to the antiquities of Athens.

Svensson, O. (2013). Visibility and Tholos Tombs in the Messenian Landscape: A Comparative Case Study of the Pylian Hinterlands and the Soulima Valley, Yüksek Lisans Tezi, *Lund University,* Sweden.

Taramelli, A. (1899). Ricerche Archeologiche Cretesi. *MonAnt* 9, 285-446.

Taramelli, A. (1901). Cretan Expedition XII. Notes on the Necropolis of Courtes. *AJA* 5, 294-301.

Tartaron, T., F. (2013). *Maritime networks in the Mycenaean world,* Cambridge.

Taylour, W., L. (1955). Mycenae 1939-1954 Part IV. The Perseia Area, *BSA* 50, 199-237.

Théocharis, D. (1962). Θεσσαλια, *ADelt* 16, *Κειμενον,* (1960), 167-186.

Thiersch, F. (1879). Die Tholos des Atreus zu Mykenae. *AM* 4, *Mitteilungen des deutschen archäologischen Instituts*, 4, 177-182.

Thomas, G., C. (1995). The Components of Political Identity in Mycenaean Greece, içinde: R. Laffineur and W.-D. Niemeier, (eds.), *Politeia. Society and State in the Aegean Bronze Age. Proceedings of the 5th International Aegean Conference / 5e Rencontre Égéenne Internationale, University of Heidelberg, Archäologisches Institut*, 10-13 April 1994. Liege, 349-354.

Tomlinson, R., A. (1995-96). Archaeology in Greece, 1995-96, *ARepLond* 42, 1-47.

Tsagarakis, O. (1980). Homer and the cult of the dead in Helladic times, *Emerita* 48: 229-240.

Tsipopoulou, M. (2005). *Η ανατολική Κρήτη στην πρώιμη εποχή του σιδήρου.* Herakleion.

Tsipopoulou, M. ve Vagnetti, L. (1995). Exploration at Achladia and its Relation to Research on Minoan Occupation in the Area of the Sitia Bay, in M. Tsipopoulou

and L. Vagnetti (eds.), *Achladia. Scavi e Ricerche della Missione Greco-Italiana in Creta Orientale (1991-1993)*. Rome, 11-14.

Tsipopoulou, M., Vagnetti, L., M. Liston. (2003). New Evidence for the Dark Ages in the Isthmus of Hierapetra. An Unplundered Tholos Tomb at Vasiliki. *SMEA* 45, 85-124.

Tsountas, Ch. (1888). Ανασκαφαί τάφων εν Μυκήναις, *AEphem* 1888, 119-180.

Tsountas, Ch. (1889). Ερευναι εν τη Λακωνική και ο τάφος του Βαφειού, *AEphem* 1889, 129-172.

Tsountas, Ch. (1891). Τάφος θολωτός εν Κάμπω, *AEphem* 1891, 189-191.

Tsountas, Ch. ve Manatt, J., I. (1897). *The Mycenaean age*, London, 33-337.

Tournavitou, I. (1997). Arts and Crafts: Contrasts and Comparisons Between Neopalatial and "Mycenaean" Crete. The Case of Ivory, içinde: J. Driessen and A. Farnoux (eds.), *La Crète mycénienne Actes de la Table Ronde Internationale organiseé par l'École française d'Athénes (26-28 Mars 1991)* (BCH Suppl. 30). Athens and Paris: l'École française d'Athénes and de Boccard, 445-454.

Touchais, G. (1999). Chronique des Fouilles et Découvertes Archéologiques en Grèce en 1998, *BCH* 123, 635-848.

Turner, E., S., Turner, N., I., ve Adams, R., E., W. (1981). Volumetric Assessment, Rank Ordering, and Maya Civic Centers, in, W. Ashmore, (ed.), *Lowland Maya Settlement Patterns*, 71-88. Albuquerque: University of New Mexico Press.

Tzedakis, Y. (1973). Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Κρήτης, *ADelt* 25, B'2, (1970), 465-478.

Tzedakis, Y. (1975). Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Κρήτης, *ADelt* 26, B'2, (1971), 508-517.

Tzedakis, Y. (1977). Αρχαιότητες και μνημεία Δυτικής Κρήτης, *ADelt* 27, B'2, (1972), 635-644.

Tzedakis, Y. (1980). Αρχαιότητες και Μνημεια Δυτικήσ Κρήτησ 1973, *ADelt* 29, B'3, (1973-1974), 917-921.

Tzedakis, Y. (1984). Αρχαιότητες και Μνημεια Δυτικήσ Κρήτησ, Νομός Ρεθύμνης, *ADelt* 31, B'2, (1976), 368-372.

Tzedakis, Y. (1985). Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Χανίων, *ADelt* 33, B'2, (1978), 364-384.

Tzedakis, Y. (1988). Φυλακή Αποκορώνου, *ADelt* 32, B'2, (1981), 398-409.

Tzedakis, Y. (2009). *Armenoi: Cemetery, City, Surrounding Area*, *Minoan Seminar*, 19 février, Athènes.

Tzigounaki, A., Procopiou, N. ve Godart, L. (1990). θολωτός τάφος Σάτας Αμαρίου, içinde: *Πρακτικά Στ΄ Κρητολογικού Συνεδρίου (Χανιά 1986), Athènes, 1990,* 185-205, pl. 31-35.

Tzigounaki, A. (1996). La presenza postpalaziale nell'area di Apodoulou (Creta)*, içinde: E. De Miro, L. Godart, A. Sacconi (eds), Atti e Memorie del Secondo Congresso Internazionale di Micenologia, Roma-Napoli, 14-20 ottobre 1991, vol. 3, Incunabula Graeca XCVIII/3*, Rome, 1489-1497.

Uhri, A., Öz, A. K., Gülbay, O. (2010). Karaburun/Mimas Yarımadası Araştırmaları, *E.Ü. Arkeoloji Dergisi* XV, 15-20.

Valmin, M, N. (1926-27). Two tholos tombs at Bodià in the eastern part of Triphylia, *Bulletin de la Societé des Letters de Lund* 1926-27, 53-89.

Valmin, M., N. (1927-1928). Continued Exploration in Eastern Triphylia, *Bulletin de la Societé des Letters de Lund*, 190-220.

Valmin, M., N. (1930). *Études topographiques sur la Messénie ancienne*, Lund.

Valmin, M., N. (1932). Tholos tombs and tumuli, *Corolla Archaeologica*, Lund 1932, 216- 227.

Valmin, M., N. (1938). *The Swedish Messenia Expedition*, (Skrifter utgivna av kungl. Humanistiska vetenskapssamfundet i Lund XXVI), Lund.

Valmin, M., N. (1953). Malthi-Epilog, *OpAth* 1, 29-46.

Van Wijngaarden, G. J., Sotiriou, A., Kourtessi-Philippakis, G., Bogaard, B., Bloemendaal, P., Pieters N., Stoker A. (2010). The Zakynthos *Archaeology Project Preliminary report on the 2010 season Pharos* 18 (2), 35-56.

Van Wijngaarden, G. J., Kourtessi-Philippakis, G., Pieters, N. (2013). New archaeological sites and finds on Zakynthos, içinde: G.J. van Wijngaarden & A. Sotiriou (eds.), *Archaeology in the southern Ionian Islands, Pharos* 19-1, 227-259.

Varvarigos, A. P. (1981). Το οδοντόφρακτον μυκηναϊκόν κράνος (ως προς την τεχνικήν της κατασκευής του), Athen.

Vasilogamvrou, A. (2014). Tracing the Rulers of Mycenaean Laconia: New Insights from Excavations at Ayios Vasileios (Xerokampi) near Sparta, *BICS* 57, 312-313.

Vasilogamvrou, A. (2016). Μυκηναϊκή εγκατάσταση Αγίου Βασιλείου στο Ξηροκάμπι Λακωνίας, *ADelt 65*, (2010), 583-590.

Vatin, C. (1969). *Médéon de Phocide: rapport provisoire*. Paris: De Boccard.

Ventris, M. ve Chadwick, J. (1953). Evidence for Greek Dialect in the Mycenaean Archives, *JHS* 73, 84-103.

Ventris, M. ve Chadwick, J. (1973). *Documents in Mycenaean Greek 2* bs, Cambridge, Cambridge University Press.

Verdelis, N. (1951). Ερευναιεν Θεσσαλια, *Prakt*, 1952, 141-154.

Verdelis, N. (1952). Ανασκαφη Πτελεοσ, *Prakt*, 1955, 164-184.

Verdelis, N. (1953). Ανασκαφή Πτελεού, *Prakt*, 1956, 120-127.

Vermeule, T. E. (1961). New Mycenaean Discoveries in Western Greece, *AJA* 65, 193.

Vikatou, O. (2000). "Χαλκιάς," *ADelt* 50 B'1, (1995), 182-184.

Vikatou, O. (2001). "Χαλκιάς," *ADelt* 51 B', (1996), 191-192.

Vikatou, O. (2016). Insights From Recent Excavations at Mycenaean Sites in Elis, *BICS* 59-1,134.

Vlachopoulos, G. A. ve Georgiadis, M. (2011). The Cyclades and the Dodecanese During the Post-Palatial Period: Heterogeneous Developments of a Homogeneous Culture, *NOSTOI. Indigenous Culture, Migration and Integration in the Aegean Islands and Western Anatolia during the Late Bronze and Early Iron Age,* International Conference, Istanbul, 31 March- 3 April 2011.

Vlachopoulos G. A. ve Charalambidou, X. (2020). Naxos and the Cyclades, içinde: I. S. Lemos, A. Kotsonas (eds.), *A Companion to the Archaeology of Early Greece and the Mediterranean, 2 Vol. Blackwell Companions to the Ancient World. Wiley-Blackwell; 1 edition* 2020, 1007-1027.

Von Stein I., Van Wijngaarden, G., J., M., (2010). Just in time… Assessing Kaloyeros on Zakynthos before it is gone, Pharos. *Journal of the Netherlands Institute at Athens XVIII.2*, 57-82.

Voutsaki, S. (1993). Society and culture in the Mycenaean world: An analysis of mortuary practices in the Argolid, Thessaly and the Dodecanese, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *University of Cambridge*, Birleşik Krallık.

Voutsaki, S. (2001). Economic Control, Power and Prestige in the Mycenaean World: The Archaeological Evidence. *Economy and Politics in the Mycenaean Palace States. Proceedings of a Conference held on 1-3 July 1999 in the Faculty of Classics, Cambridge,* 195-213.

Wace, A. J. B. (1921-1923). Excavations at Mycenae. IX. The Tholos Tombs, *BSA* 25, 283-402.

Wace, A.J.B. (1931). The tholos tombs at Mycenae: Structural analysis, in Persson, A.W., The Royal Tombs at Dendra Near Midea (Lund), 140-145.

Wace, A. J. B. (1932). Chamber tombs at Mycenae, *Archaeologia* 82, 1932.

Wace, A. J. B. (1936). A new Mycenaean beehive tomb. *Illustrated London News*, 276-279.

Wace, A. J. B. (1940). The Treasury of Atreus, *Antiquity* 14, 233-249.

Wace, A. J. B. (1949). *Mycenae: An archaeological history and guide*, Princeton 1949.

Wace, A. J. B. (1953). Mycenae 1939-1952. Part I. Preliminary Report on the Excavations of 1952. *BSA* 48, 3-18.

Wace, A. J. B. (1955). Mycenae 1939-1954. Part I. Preliminary Report on the Excavations of 1954. *BSA* 50, 175-189.

Wace, A. J. B. (1956). Mycenae 1939-1955. Part I. Preliminary Report on the Excavations of 1955. *BSA* 51, 103-122.

Wace, A. J. B. ve Desborough, V. R. d'A. (1956). Mycenae 1939-1955. *BSA* 51, 101-31.

Wace, A. J. B. ve Hood, S. (1953). Mycenae 1939-1952. Part IV. The Epano Phournos Tholos Tomb, *BSA* 48, 69-83.

Waelkens, M. (1992). Bronze age quarries and quarrying techniques in the Eastern Mediterrenean and the Near East, *Acta Archaelogica Lovaniensa Monographi 4, Ancient Stones: Quarriying, and Provenance, Interdisiplinary Studies on Stones and Technogy in Europe and Near East from the Prehistoric to the Early Christian Period,* Leuven, 5-20.

Walsh, V. (1980). A Computer Simulation of the House Construction Activity at Nichoria in SW Greece. Doktora Tezi, *University of Minnesota*, USA.

Wallace, S. (2003). The Perpetuated Past: Re-use or Continuity in Material Culture and the Structuring of Identity in Early Iron Age Crete. *BSA* 98, 251-277.

Warren, P. (1965). The First Minoan Stone Vases and Early Minoan Chronology. *Kretika Chonica*, 19, 9-15.

Warren, P. (1967). Minoan Stone Vases as Evidence for Minoan Foreign Connections in the Aegean Late Bronze Age. *Proceedings in the Prehistoric Society.* 33, 37-56.

Warren, P. (1974). Crete. 3000-1400 B.C. Immigration and the Archaeological Evidence, içinde: R.A, Crossland and A. Birchall, (eds.), *Bronze Age Migratians in the Aegean*, Park Ridge, N. J. 41-50.

Warren P. ve Hankey, V. (1989). Aegean Bronze Age Chronology. Bristol: Bristol Classical Press.

Watrous, L. V. (1982). Lasithi: A History of Settlement on a Highland Plain in Crete *Hesperia Suppl. 18*, Princeton.

Waterhouse, H. ve Hope Simpson, R. (1960). Prehistoric Laconia: Part I. *BSA* 55, 67-107.

Waterhouse, H. ve Hope Simpson, R. (1961). Prehistoric Laconia: Part II. *BSA* 56, 114-175.

Weber, C. (1996). Die Rasiermesser in Südosteuropa (Albanien, Bosnien-Herzegowina, Bulgarien, Griechenland, Kroatien, Mazedonien, Montenegro, Rumänien, Serbien, Slowenien und Ungarn) (*PBF VIII.5*), Stuttgart.

Wells, B. (1990). Death at Dendra: On Mortuary Practices in a Mycenaean Community, içinde: R. Hägg, and G. C. Nordquist, (eds.), *Celebrations of Death and Divinity in the Bronze Age Argolid: Proceedings of the Sixth International Symposium at the Swedish Institute at Athens, 11-13 June, 1988.* Stockholm, 125-140.

Wells, B. ve Runnels, C. N. (1996). *The Berbati-Limnes Archaeological Survey 1988-1990* (Acta Ath-4°, 44), Stockholm.

Weyer, A., Picazo, P. R., Pop, D., Cassar, J., Özköse, A. Jean-Marc, V. ve Srša, I. (2016). *European Illustrated Glossary of Conservation Terms For Wall Paintings And Architectural Surfaces English definitions with translations into Bulgarian, Croatian, French, German, Hungarian, Italian, Polish, Romanian, Spanish and Turkish (ed.) by Angela Series of publications by the Hornemann Institute*, 2016 Volume 17.

Whitley, J. (1988). Early states and hero cults: a re-appraisal, *JHS* 108, 173-182.

Whitley, J. (1995). Tomb Cult and Hero Cult: Uses of the Past in Archaic Greece, içinde: N. Spencer (ed.), *Time, Tradition and Society in Greek Archaeology: Bridging the Great Divide*, 43-63. London: Routledge.

Whitley, J. (2003-2004). Archaeology in Greece 2003-2004, *ARepLond*, 50 (2004), 1-92.

Whitley, J. (2004-2005). Archaeology in Greece 2004-2005, *ARepLond*, 51, 1-118.

Wilkie, N. C. (1987). Burial Customs at Nichoria, içinde: *Thanatos. Les coutumes funéraires en Egée à l'âge du Bronze. Actes du colloque de Liège*, 21-23 avril 1986. Liege, 127-136.

Wilkie, N. C. (1992). The MME tholos tomb, içinde: McDonald & Wilkie (eds.) *Excavations at Nichoria in southwest Greece II. The Bronze Age occupation, Minneapolis*, 231-344.

Wright, H. E. (1972). Vegetation History, içinde: *The Minnesota Messenia Expedition: Reconstructing a Bronze Age Regional Environment. Minneapolis*, 188-199.

Wright, J. C. (1978). Mycenaean Masonry Practices and Elements of Construction, Doktora Tezi, *Bryn Mawr College,* USA.

Wright, J. C. (1987). Death and power at Mycenae: Changing symbols in mortuary practice, içinde: R. Laffineur, (ed.), *Thanatos. Les Coutumes Funéraires en Égée à l'Âge du Bronze, Aegaeum 1; Liège*, 171-184.

Wright, J. C. (1994). The Spatial Configuration of Belief: The Archaeology of Mycenaean Religion, içinde: S. Alcock ve R. Osborne, (eds.), *Placing the Gods: Sanctuaries and Sacred Space in Ancient Greece.* Oxford: Clarendon Press, 1994, 37-78.

Wright, J. C. (2006a). The Formation of the Mycenean Palace, içinde: S. D. Jalkotzy ve I. S. Lemos (eds.), *Ancient Greece: From the Mycenaean Palaces to the Age of Homer*, Edinburgh: Edinburgh University Press 2006, 7-52.

Wright, J. C. (2006b). The Social Production of Space and the Architectural Reproduction of Society in the Bronze Age Aegean during the 2nd Millennium B. C. E., içinde: J. Maran, C. Juwig, H. Schwengel ve U. Thaler (eds.) *Constructing Power*

Architecture, Ideology and Social Practice Konstruktion Der Macht Architektur, Ideologie und soziales Handeln, 49-69.

Wright, J. C. (2008). Early Mycenaean Greece, içinde: C. W. Shelmerdine (ed.), *The Cambridge companion to the Aegean Bronze Age,* Cambridge, 230-257.

Wolters P. (1886). Funde und Litteratur, *AM* 10, 451-456.

Wolters P. (1894). Mykenische Gräber in Kephallenia, *AM* (1894), 487-490.

Xanthoudides, S. (1918). Parartema Protominoikoi Taphoi Mesara, *ADelt*, 4, 136-170.

Xanthoudides, S. (1924). *The Vaulted Tombs of Mesara*, London: University Press of Liverpool.

Xenaki-Sakellariou, A. (1985). Οἱ θαλαμωτοί τάφοι τῶν Μυκηνῶν ἀνασκαφῆς Χρ. Τσούντα (1887-1898). Paris: Diffusionde Boccard.

Yıldırım, Ş. (2008). Doğu Trakya'da Mezar Tepelerinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi, Doktora Tezi, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* Ankara.

Zangger, E., Timpson, M. E., Yazvenko, S. B., Kuhnke, F., Knauss, J. (1997). The Pylos Regional Archaeological Project: Part II: Landscape Evolution and Site Preservation. *Hesperia* 66, 2, 549-641.

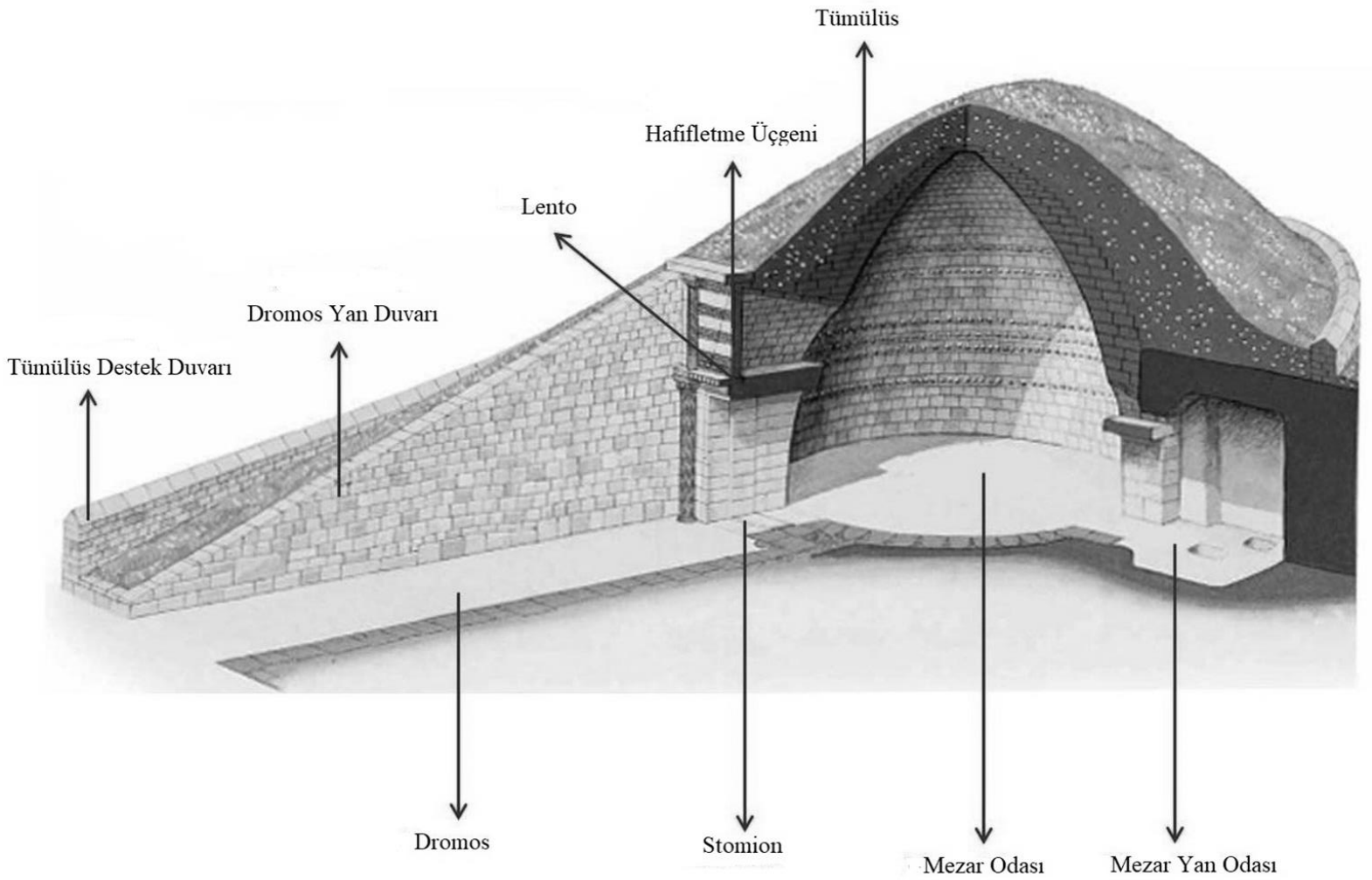
Zangger, E. (1998). The Port of Nestor, içinde: J. L. Davis (ed.) *Sandy Pylos. An Archaeological History from Nestor to Navarino* (Austin 1998) 69-74.

Zaphiropoulos, N. (1961). Ανασκαφηκε ερευναι εισ περιφερεια αχαιας, *Prakt* (1956), 193-201.

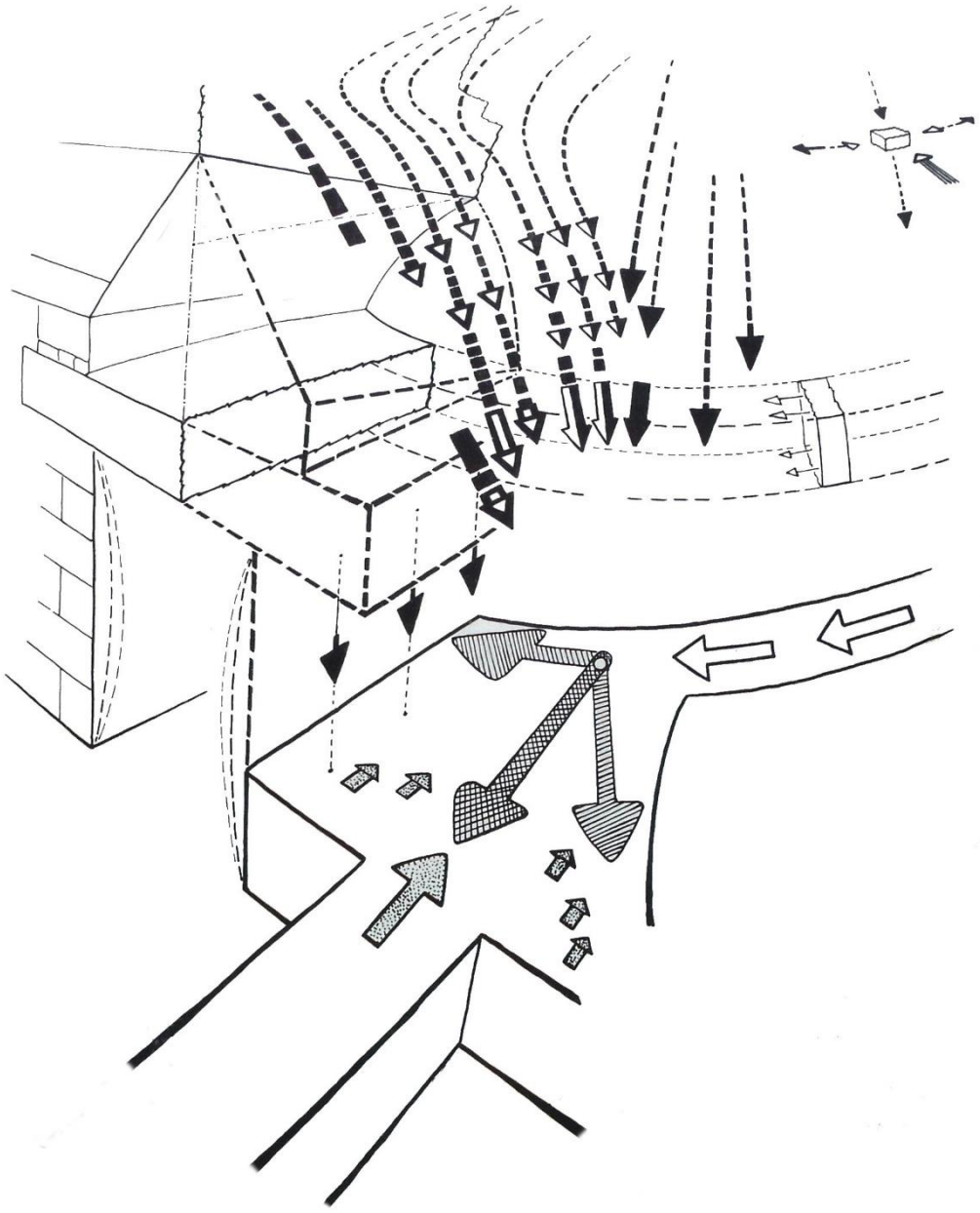
Zaphiropoulos, N. (1962). Ανασκαφη Φαρων, *Prakt* (1957), 114-117.

Zavadil, M. (2013). *Monumenta: Studien zu mittel- und späthelladischen Gräbern in Messenien.* Veröffentlichungen der mykenischen Kommission, Austrian Academy of Sciences Press.

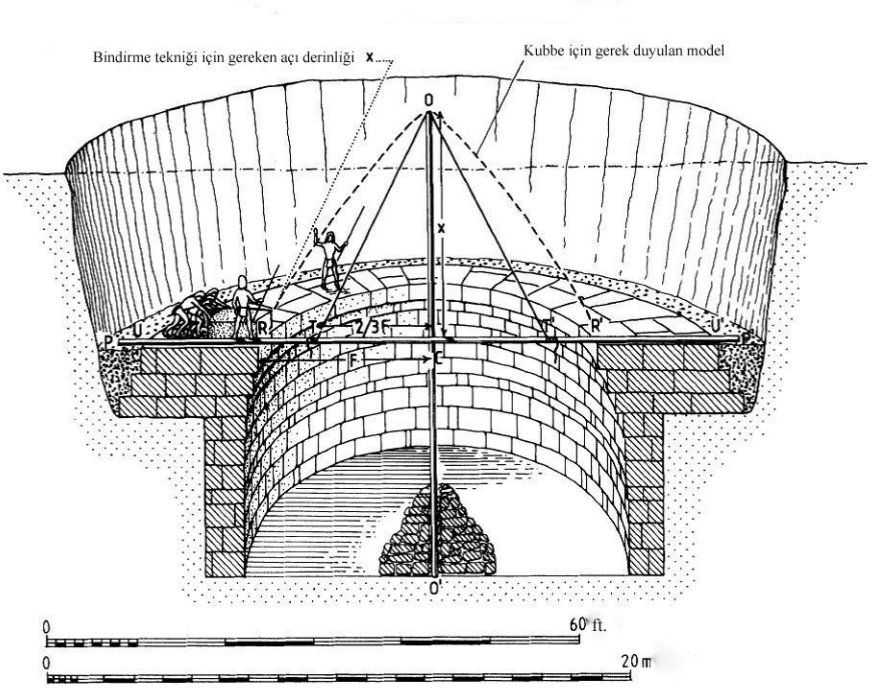
Zekiou, O. (2019). *The Poetics of the Homeric Citadel* Cambridge Scholars Publishing; 1 edition (February 1, 2019).

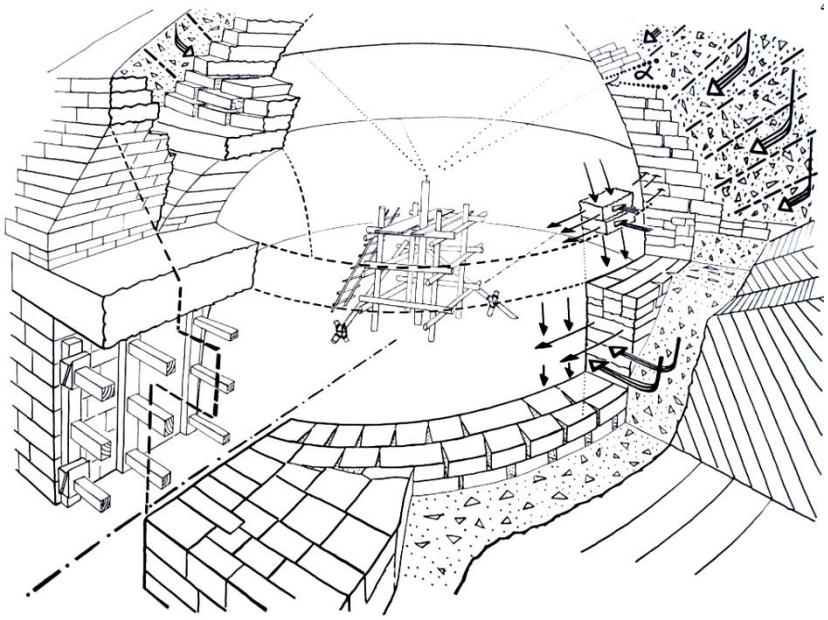
1. Atreus Tholos Mezar tamamlama çizimi üzerinde yapı bölümleri.

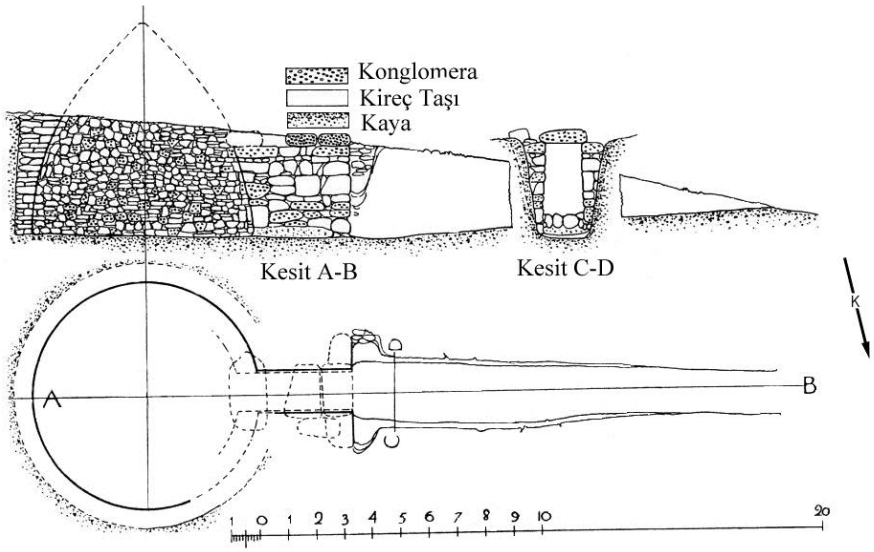
1: Kubbenin stomion platformu üzerine uyguladığı baskı yönleri.

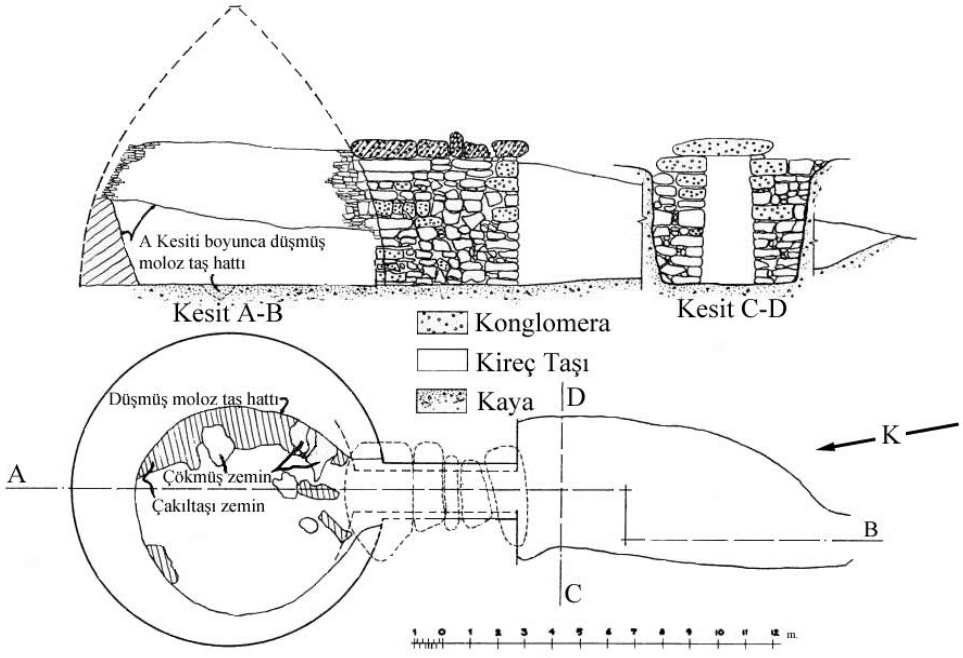
1: Tholos Mezar kubbe yapımı.

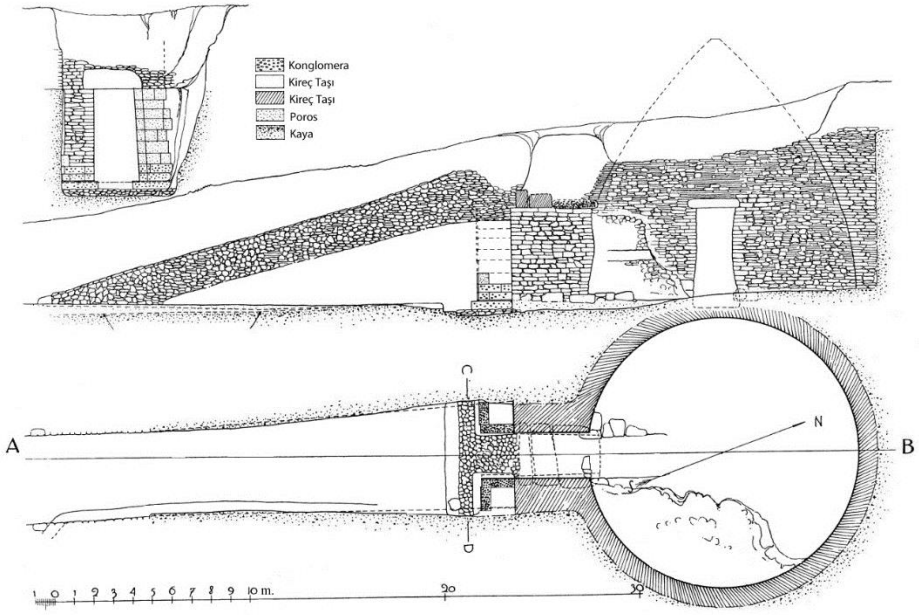
2: Tholos Mezar kubbe yapımı.

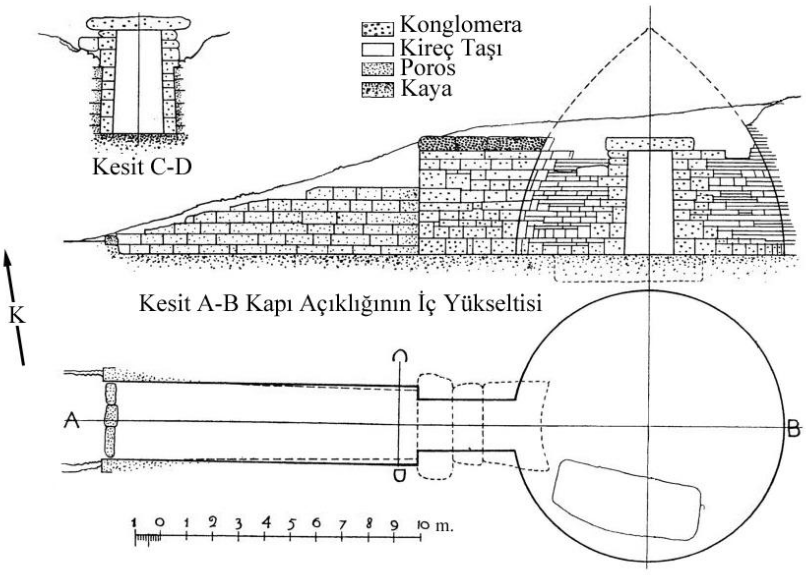
1: Kyklopien Tholos Mezar.

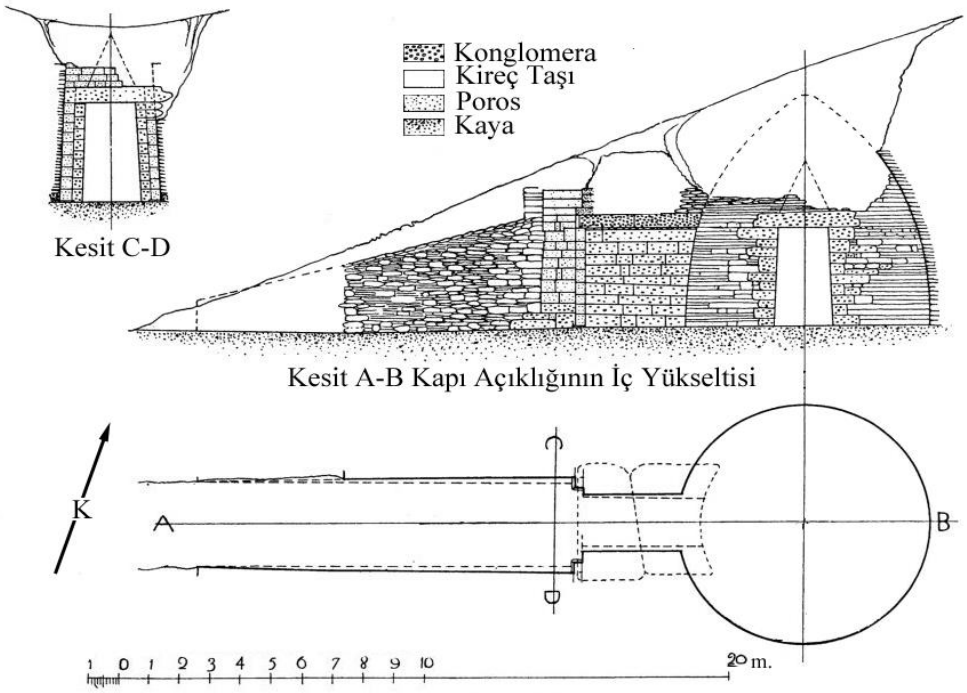
2: Epano Phournos Tholos Mezar.

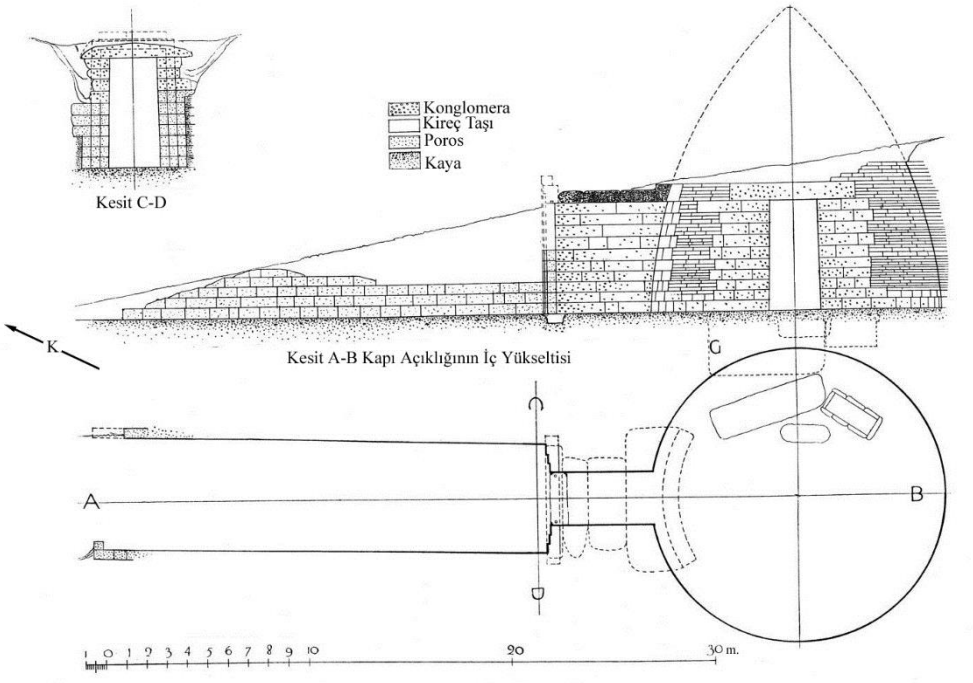
1: Aegisthos Tholos Mezar.

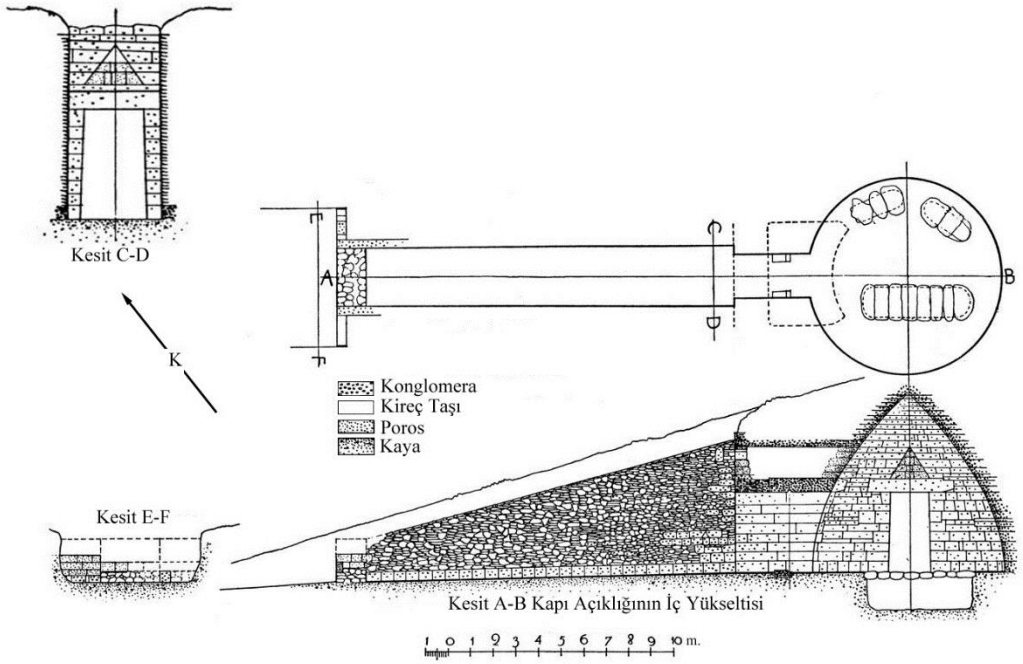
2: Kato Phournos Tholos Mezar.

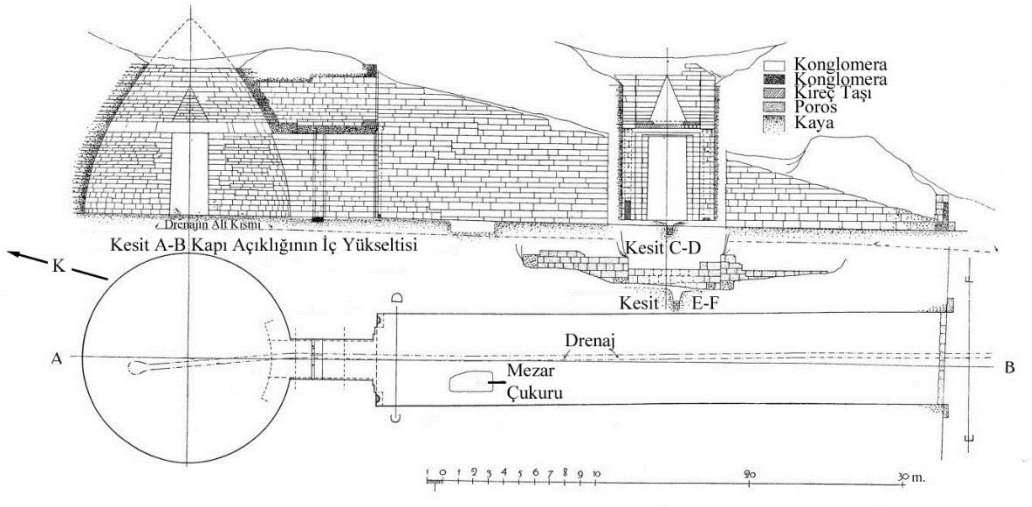
1: Panagia Tholos Mezar.

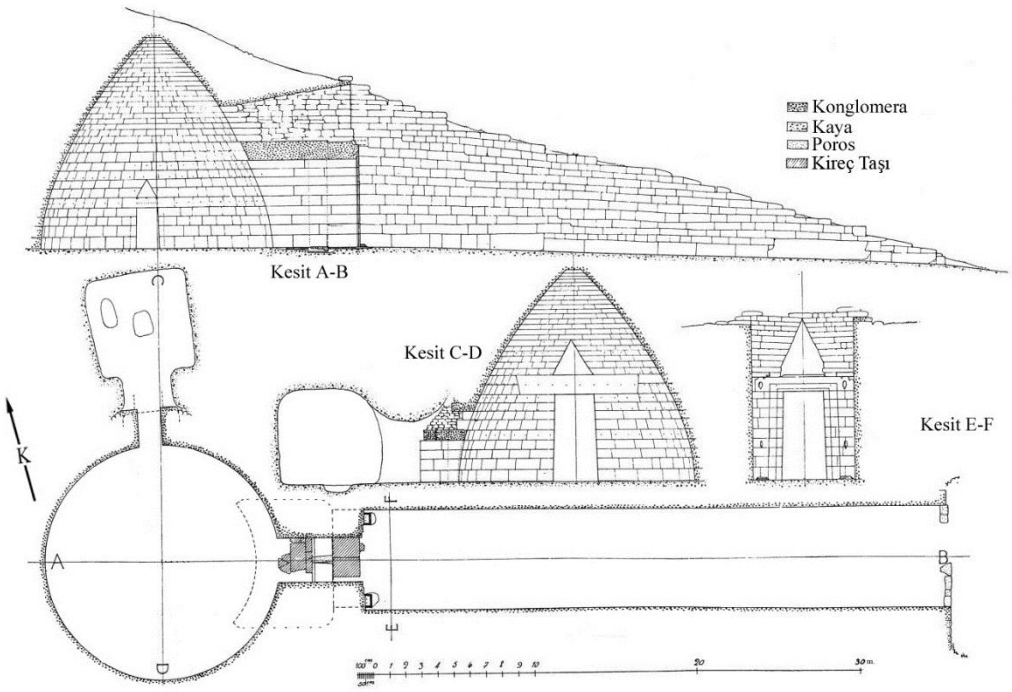
2: Aslan Tholos Mezar.

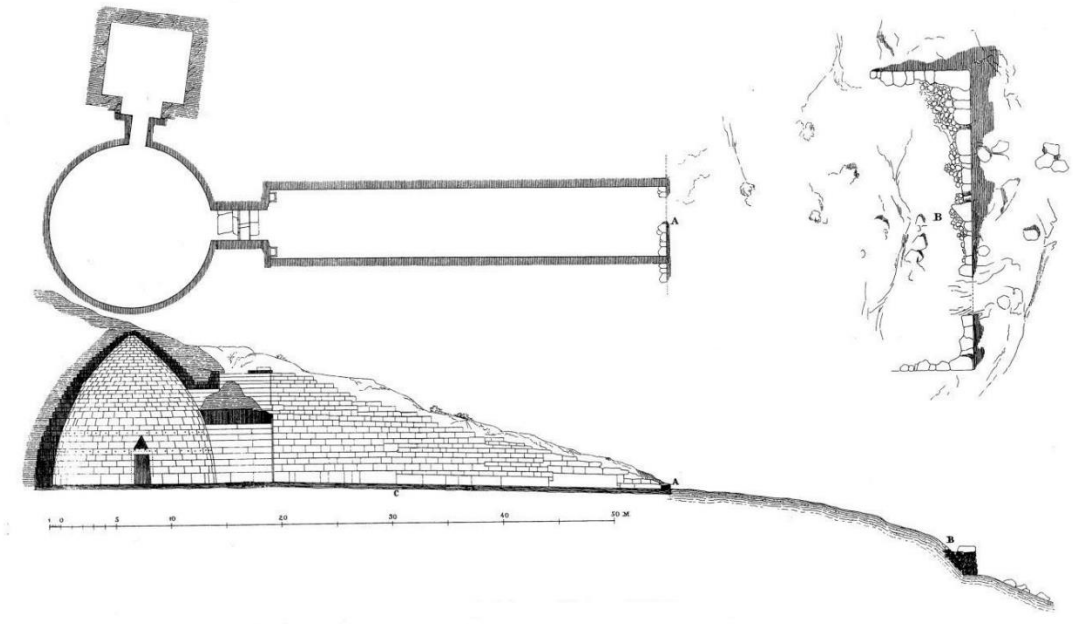
1: Genii Tholos Mezar.

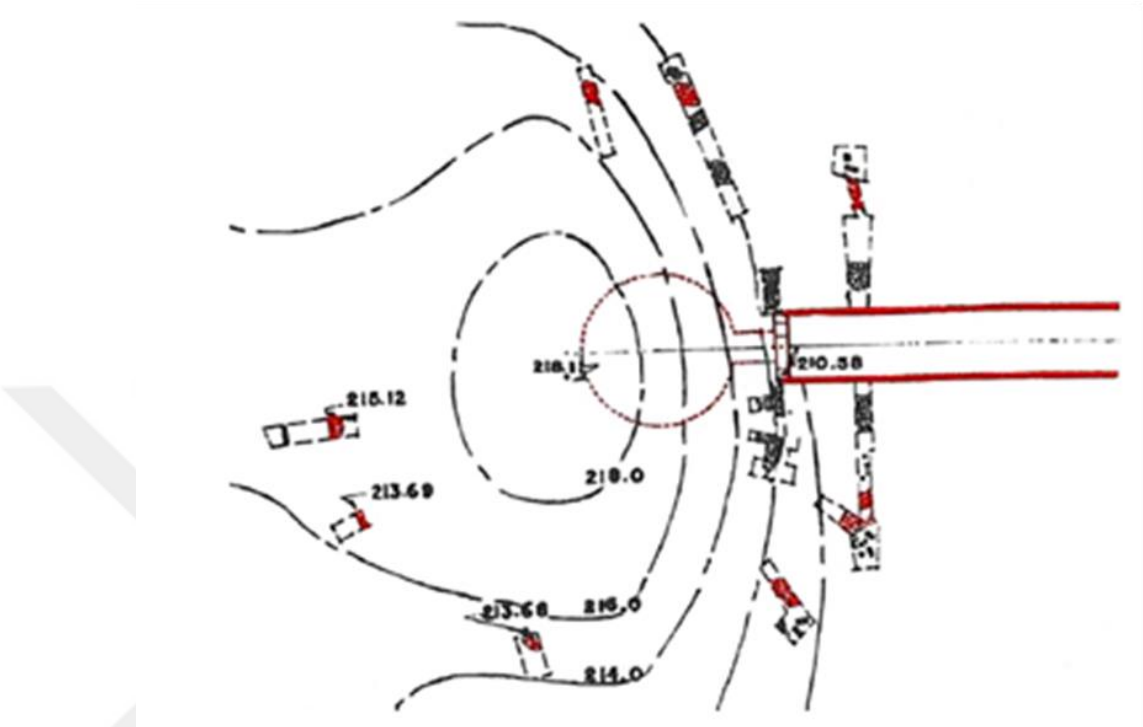
2: Klytemnestra Tholos Mezar.

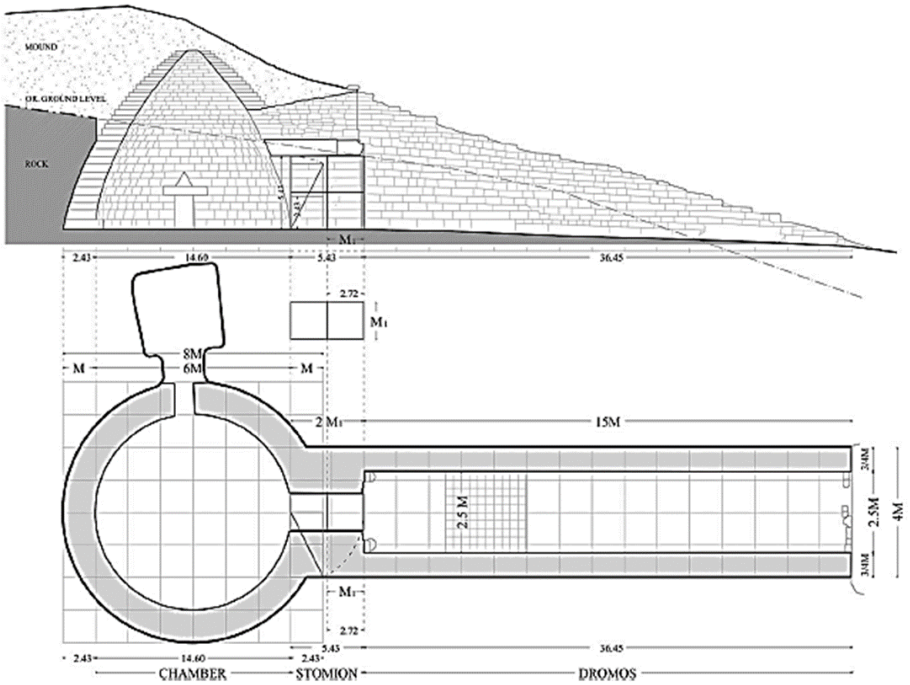
1: Atreus Tholos Mezar.

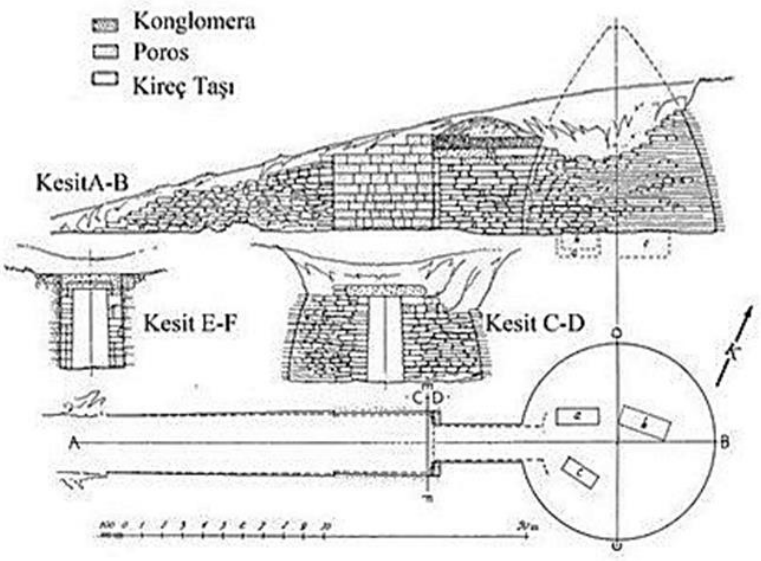
2: Atreus Tholos Mezar.

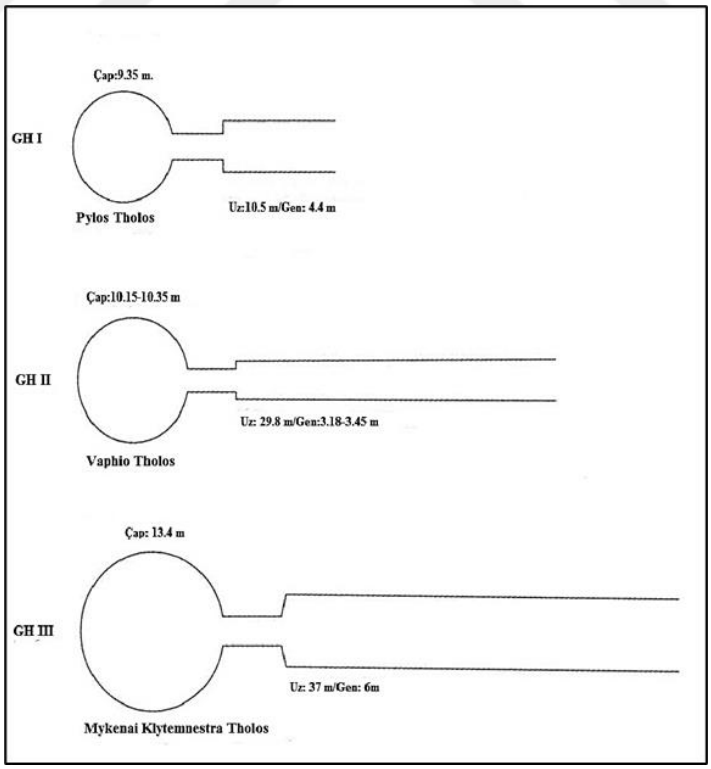
1: Atreus Tholos Mezarının tümülüs destek duvarı.

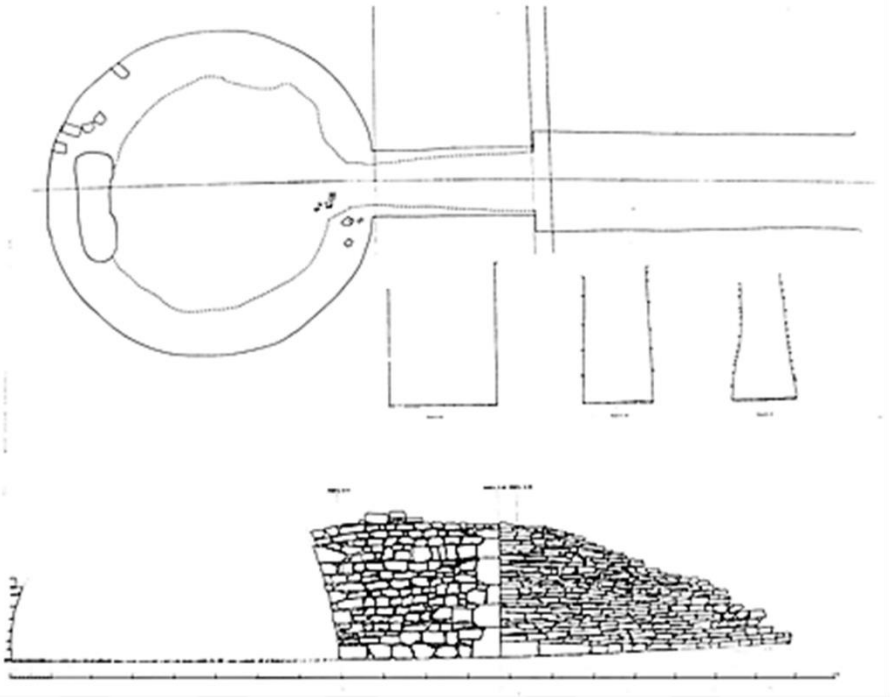
2: Atreus Tholos Mezar karolaj hesaplamasına göre planı.

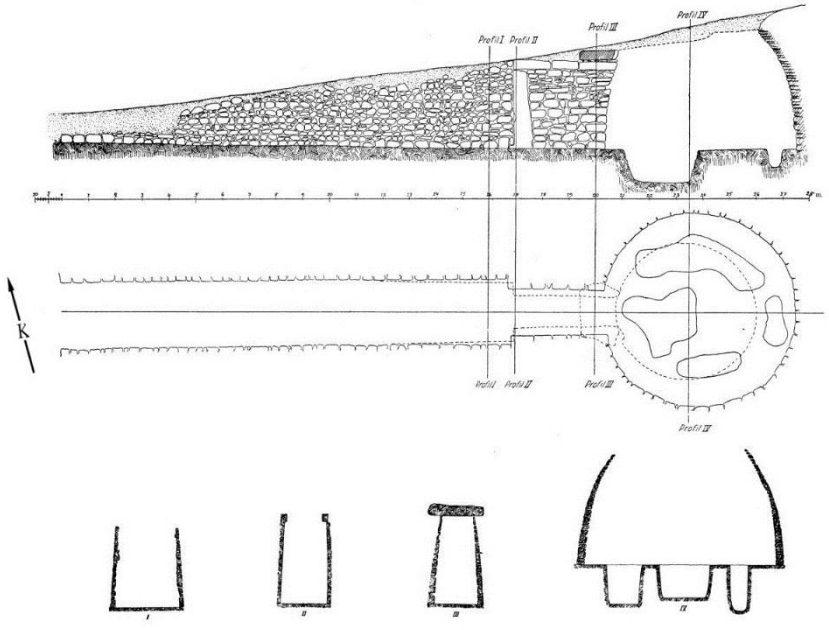
1: Prosymna Tholos Mezar.

2: Dönemlere göre tholos mezarlarda dromos uzunlukları karşılaştırması.

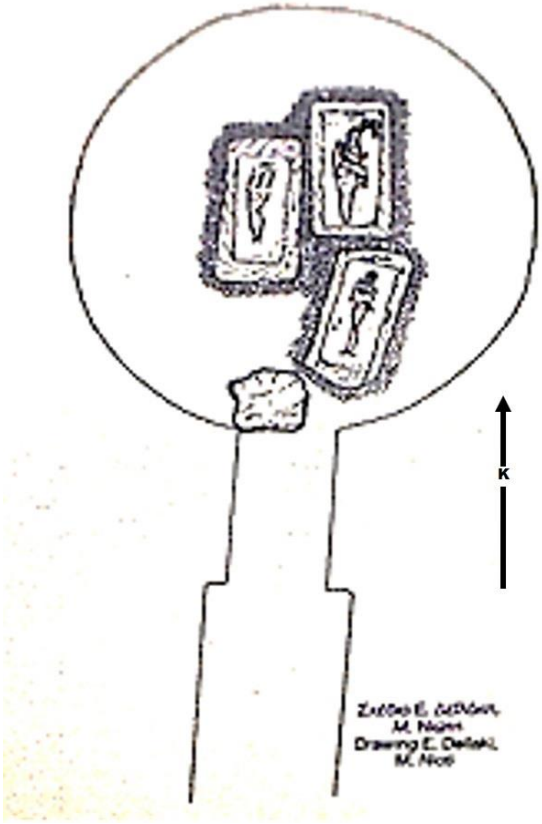
1: Berbati Tholos Mezar.

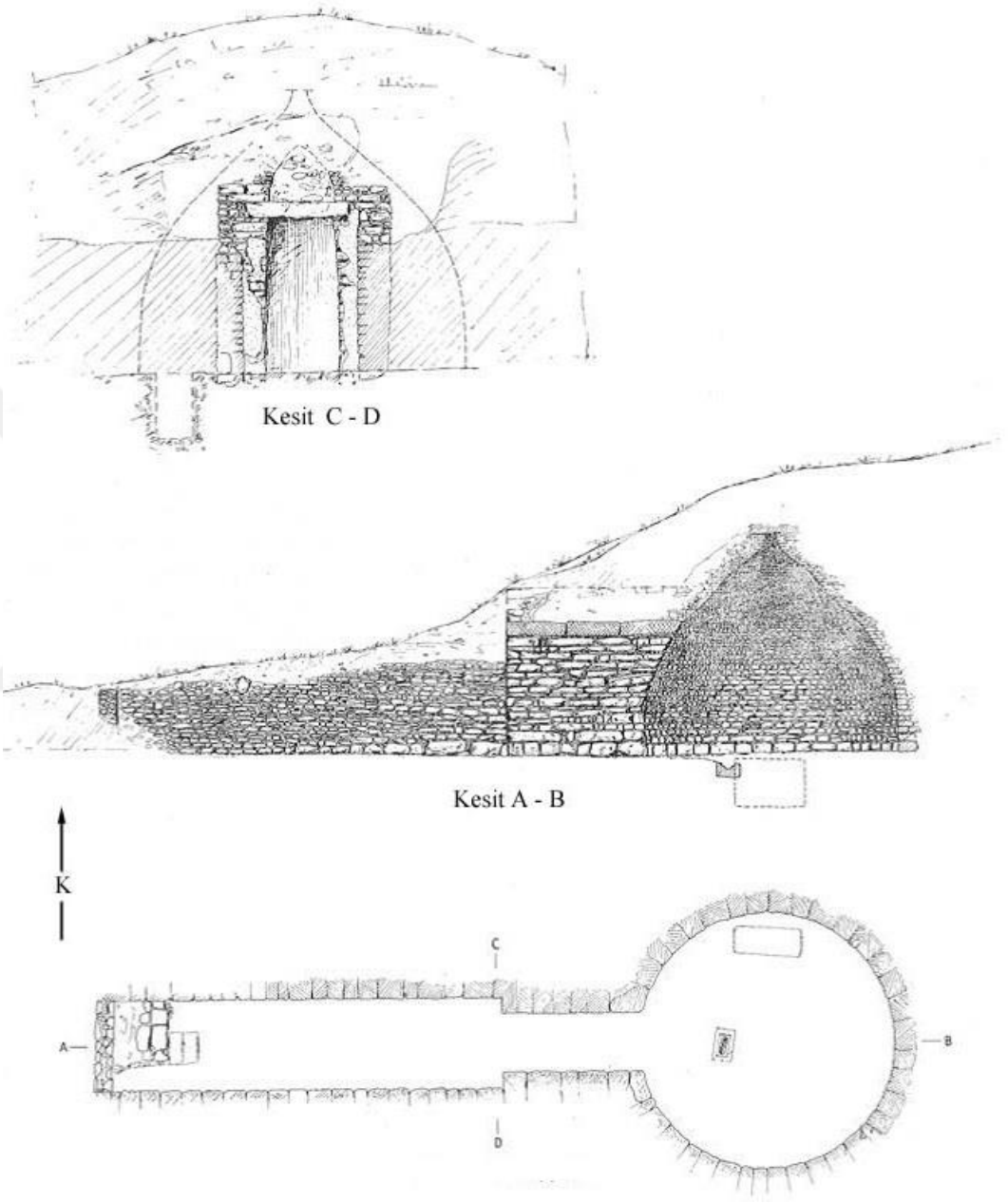
2: Dendra Tholos Mezar.

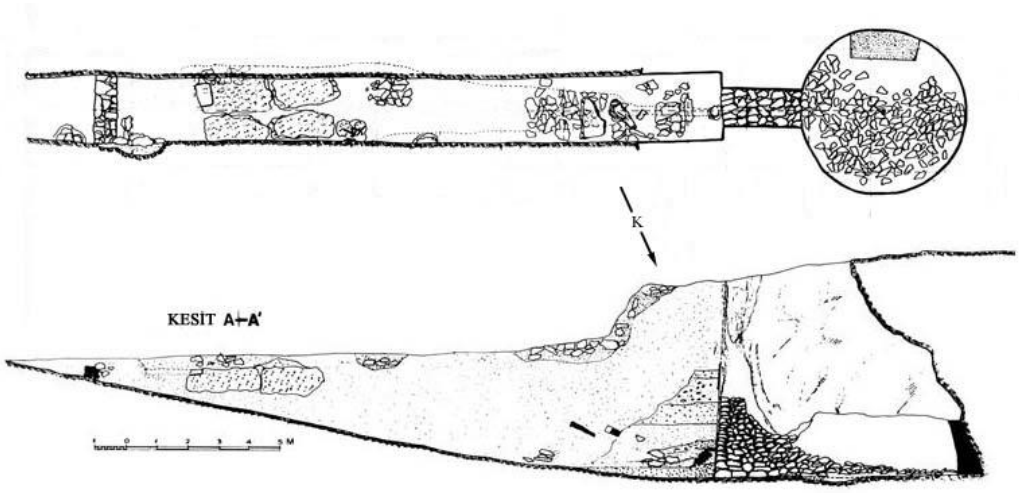
1: Kazarma Tholos Mezar.

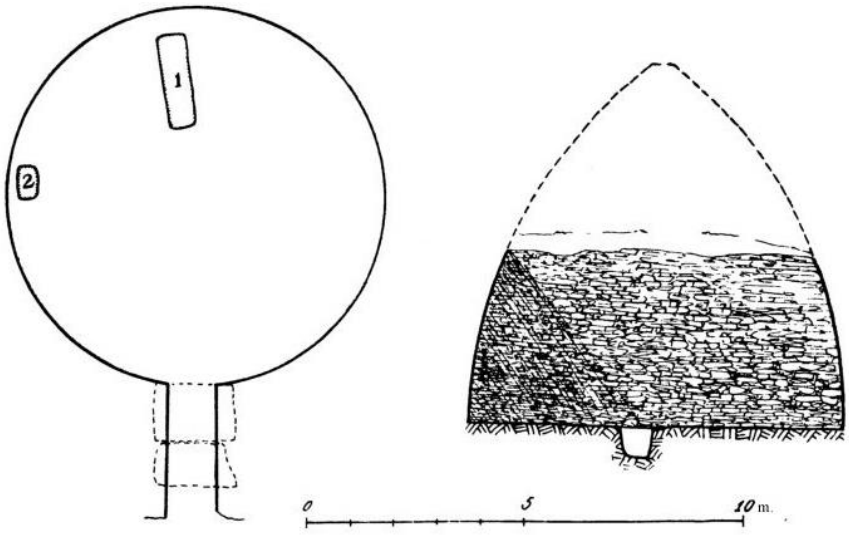
2: Kazarma Tholos Mezar.

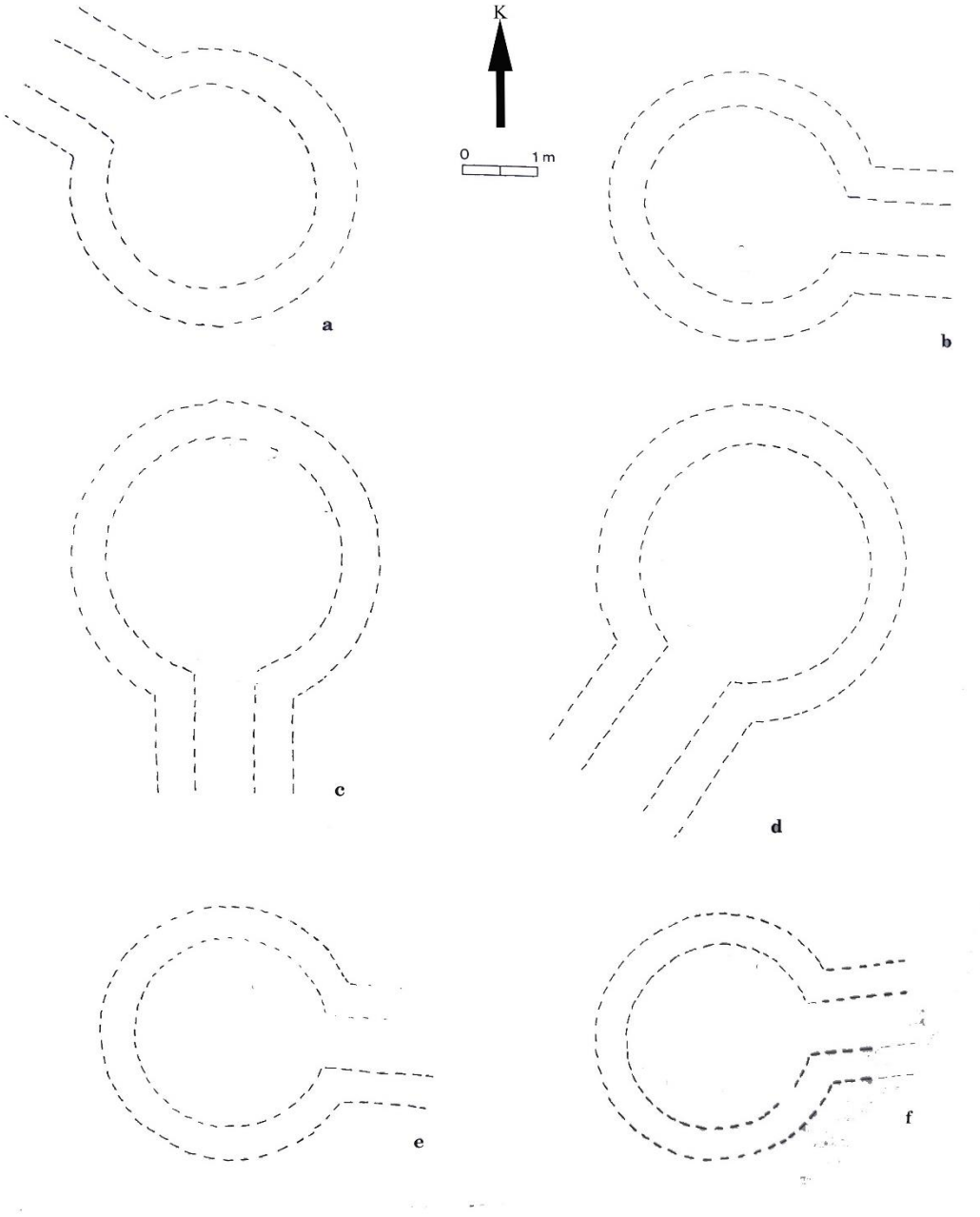
1: Tiryns Tholos Mezar.

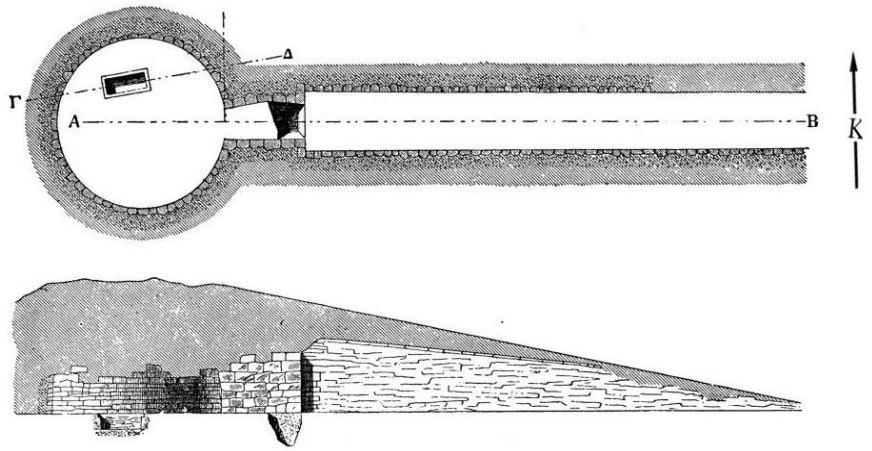
1: Kokla Tholos Mezar.

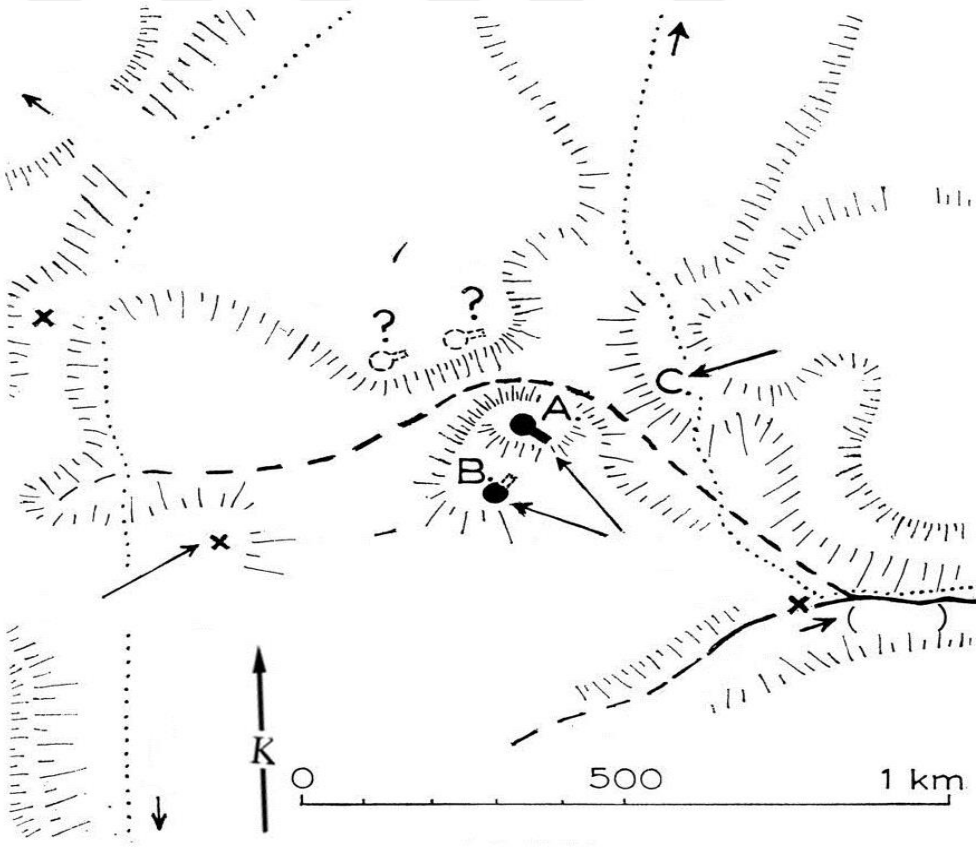
2: Analipsis Tholos Mezar.

1: Analipsis Küçük Tholos Mezarlar.

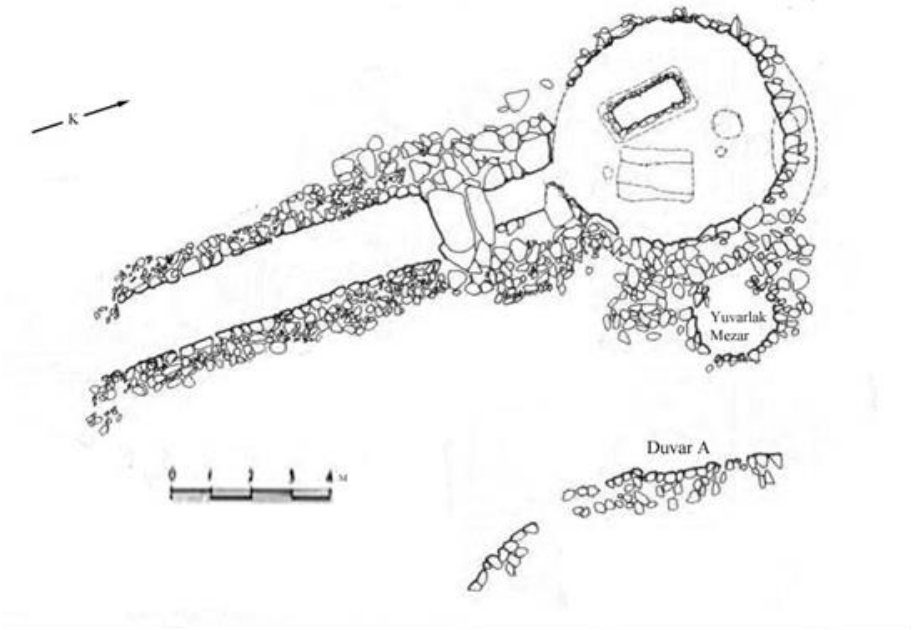
1: Vaphio Tholos Mezar.

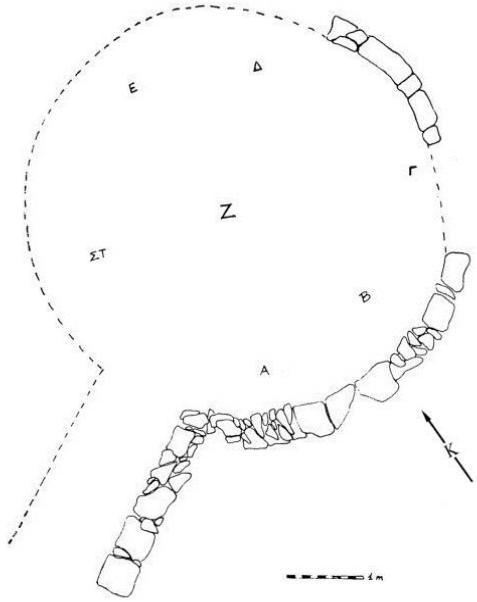
2: Arkines Tholos Mezarları.

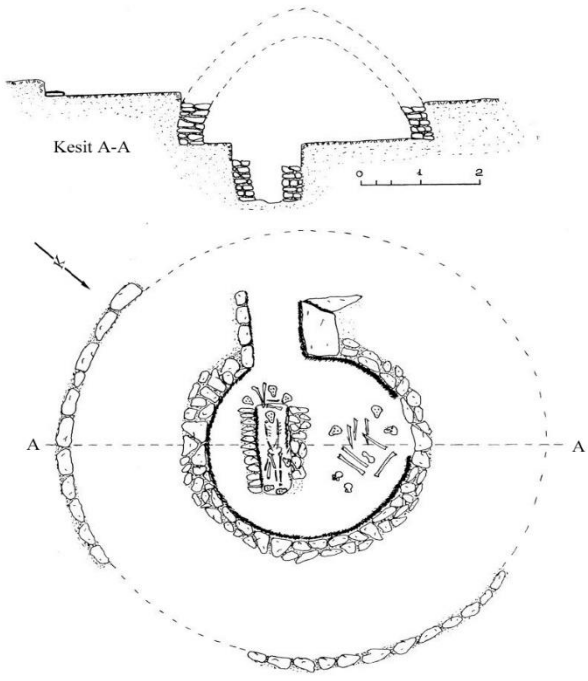
1: Polydendron Tholos Mezar.

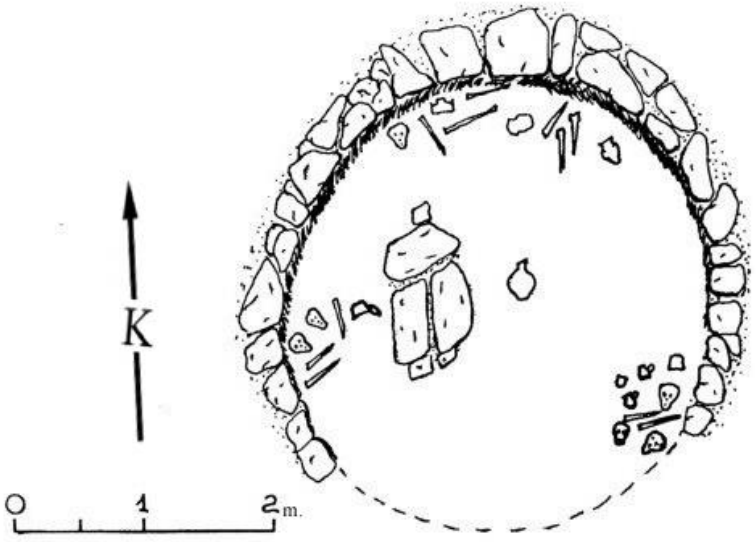
2: Nikhoria Tourkokivoura Tholos Mezar / MME Tholos.

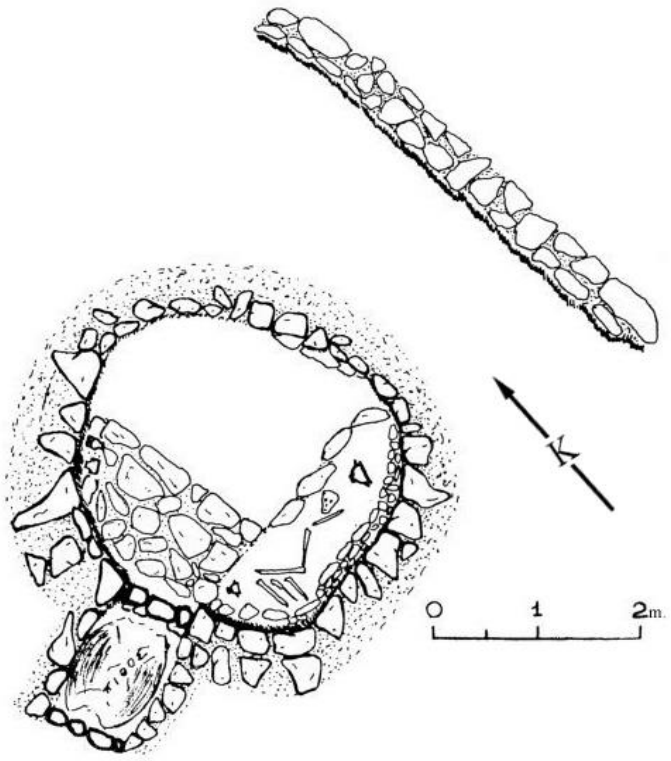
1: Nikhoria Akones Tholos Mezar.

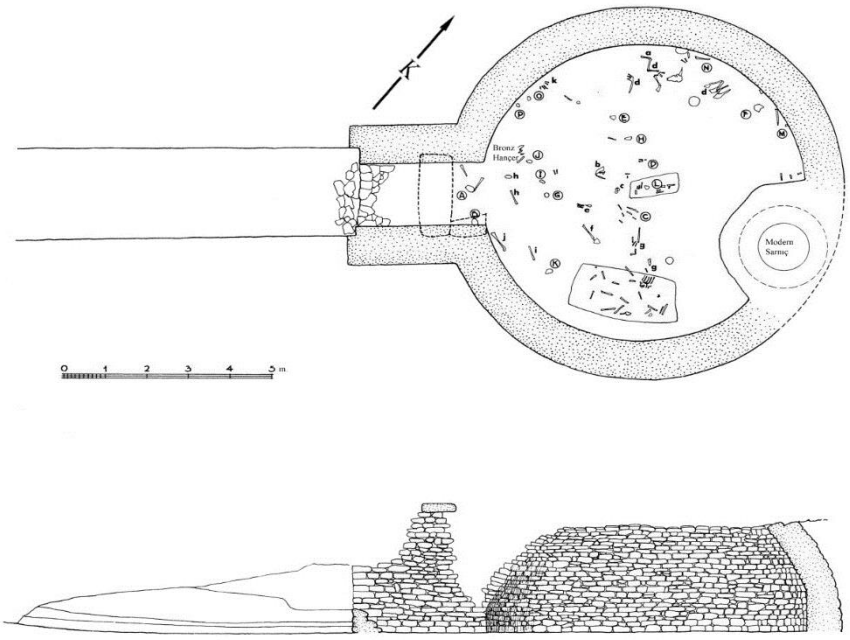
2: Nikhoria Tholos Mezar B.

1: Nikhoria Tourkokivoura Tholos Mezar C.

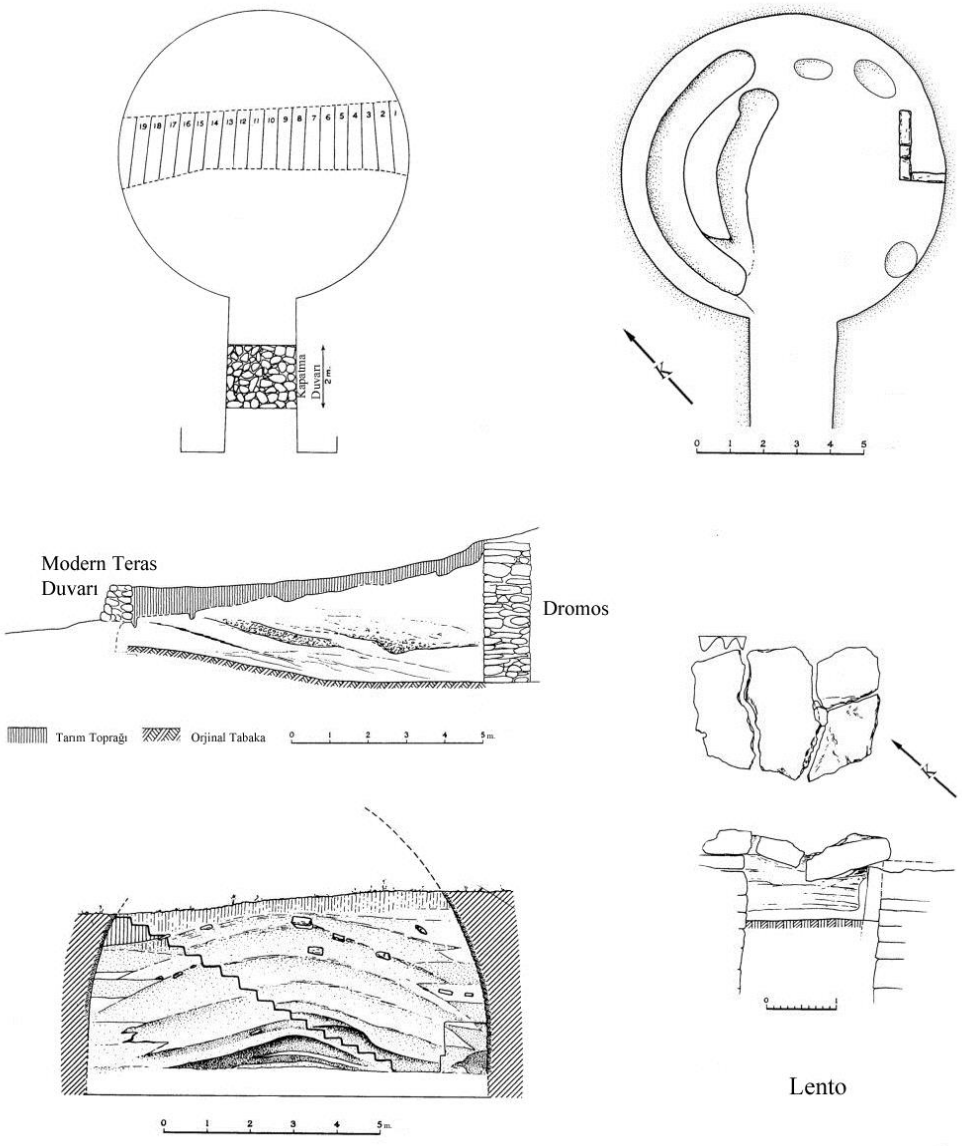
2: Nikhoria Tourkokivoura Tholos Mezar E.

1: Kato Englianos Tholos Mezar.

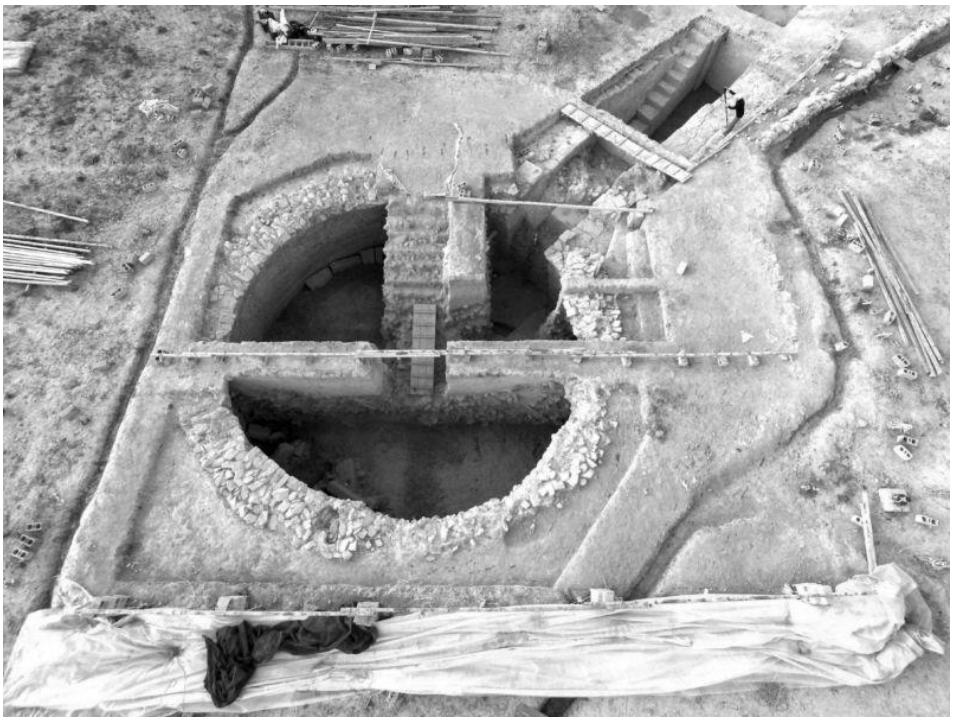
2: Kato Englianos Tholos Mezar.

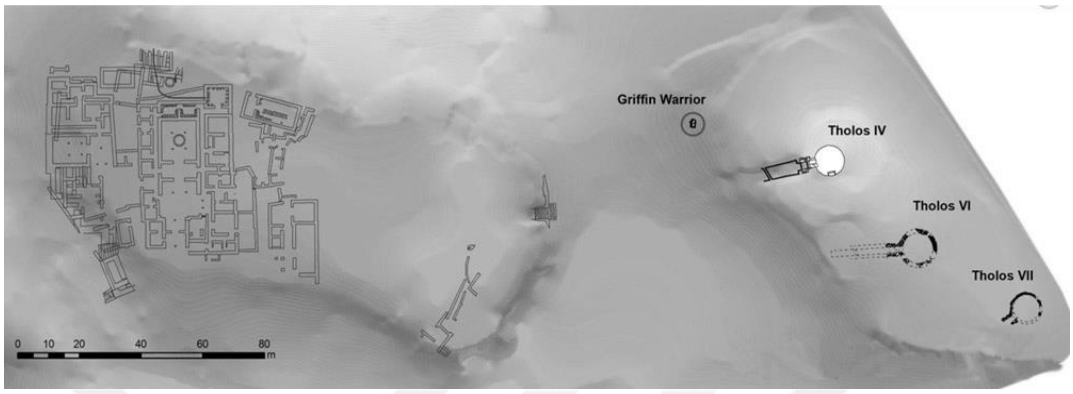
1: Ano Englianos Tholos Mezar.

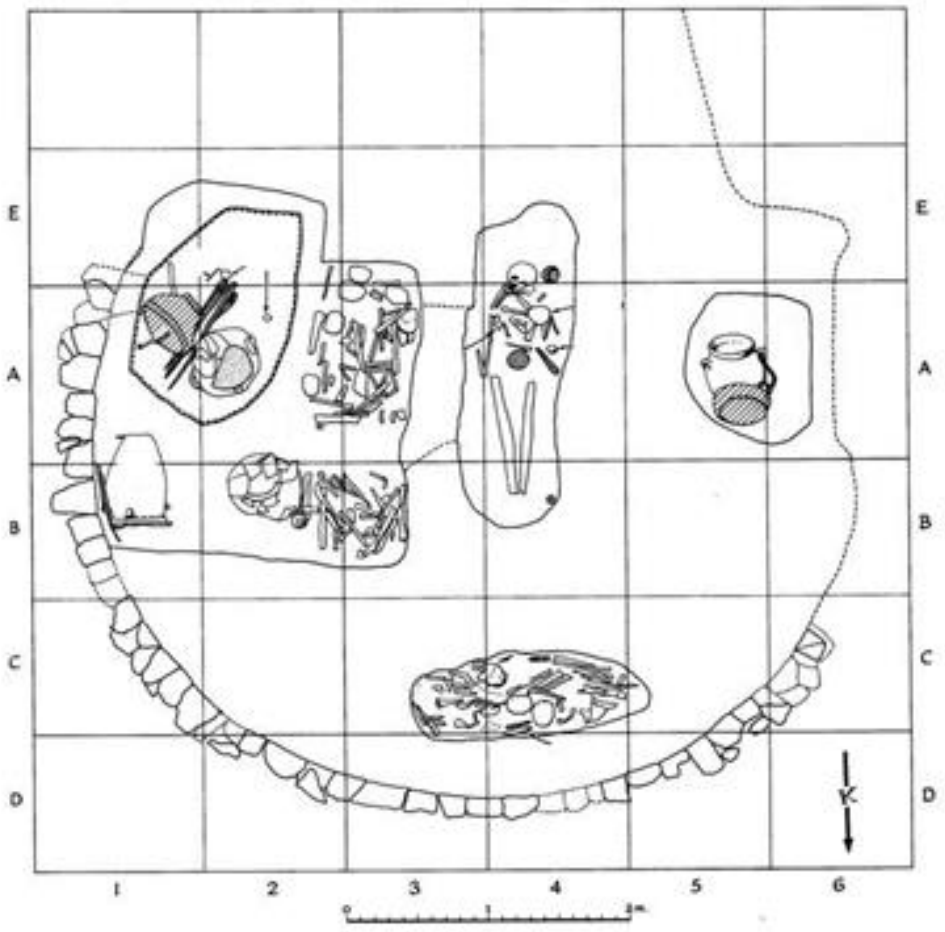
1: Nestor Sarayı /Tholos VI.

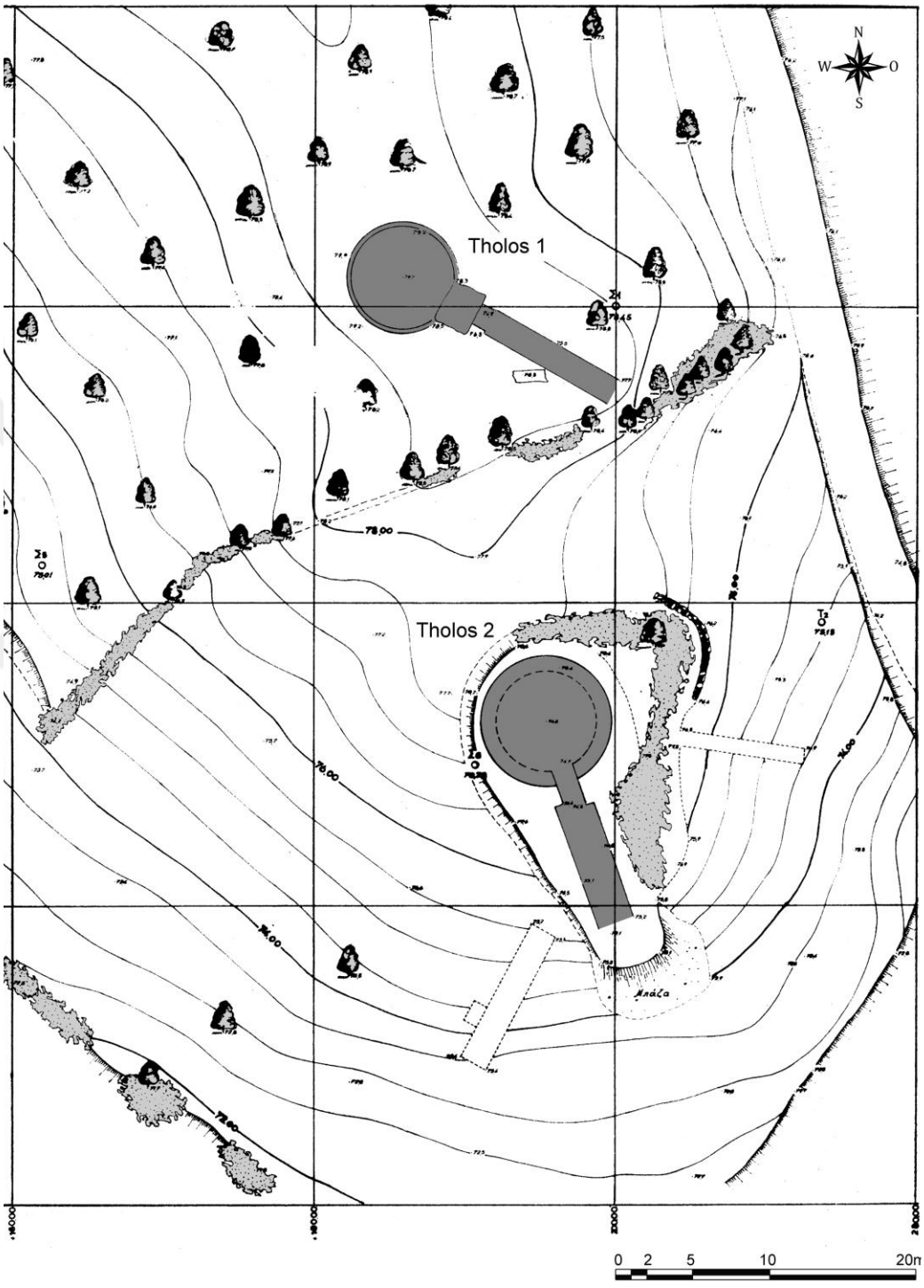
2: Nestor Sarayı /Tholos VII.

1: Nestor Sarayı Çevresi Tholos Mezarlar.

2: Vagenas Tholos Mezar.

1: Tragana Tholos Mezar 1-2.

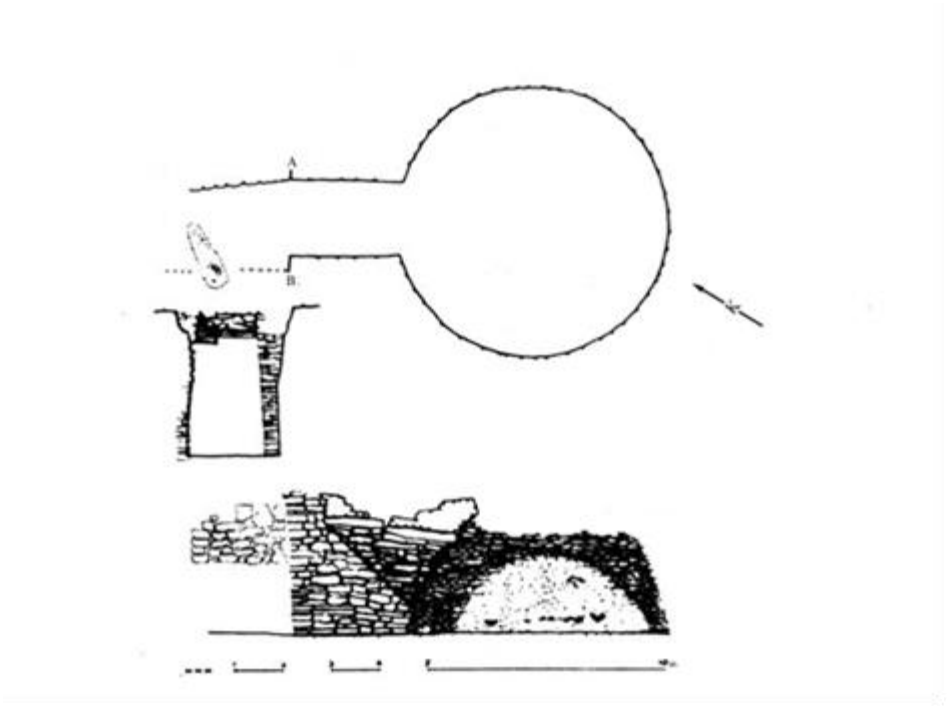
1: Ambelophyto Tholos Mezar.

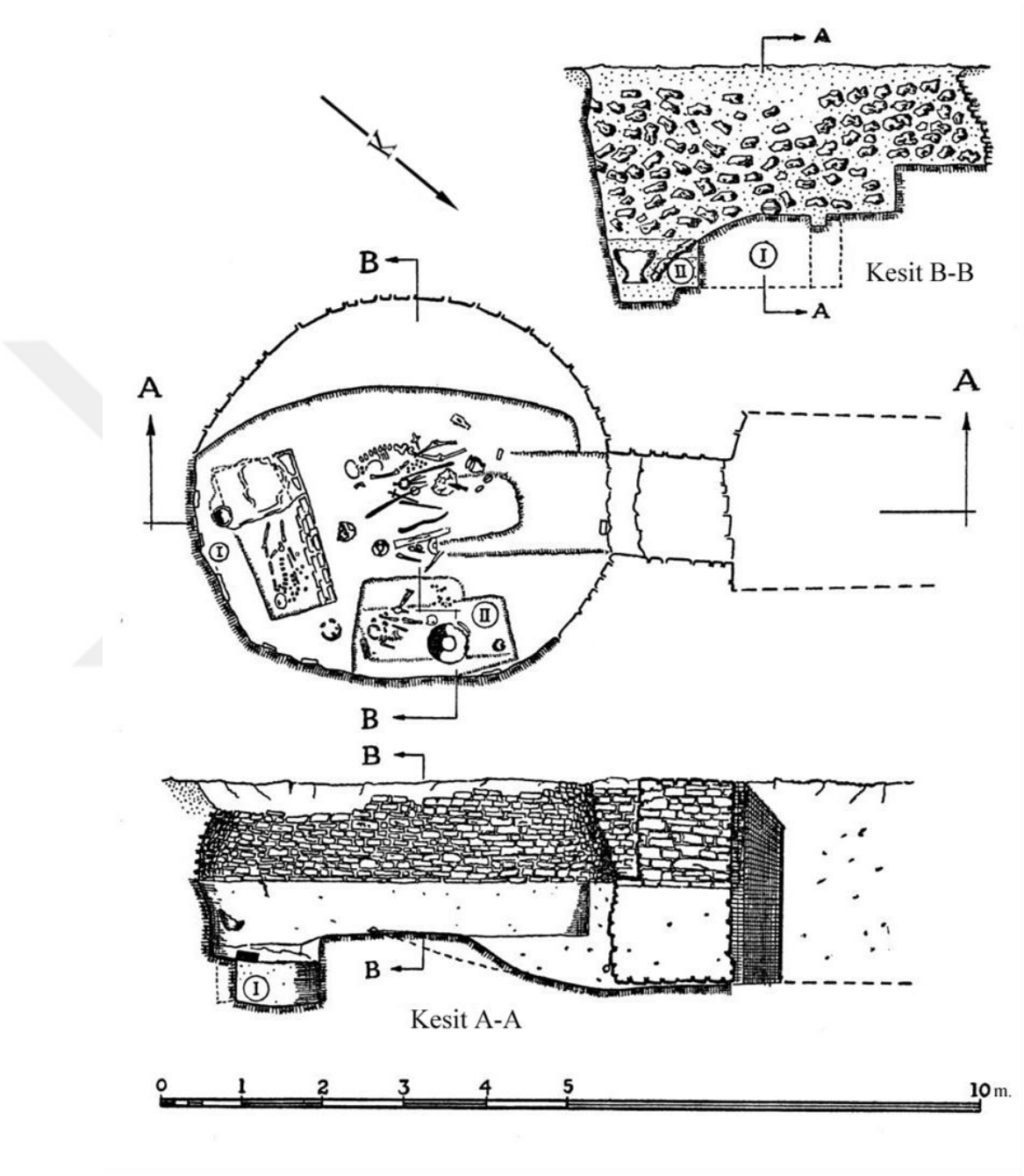
2: Romanou Tholos Mezar.

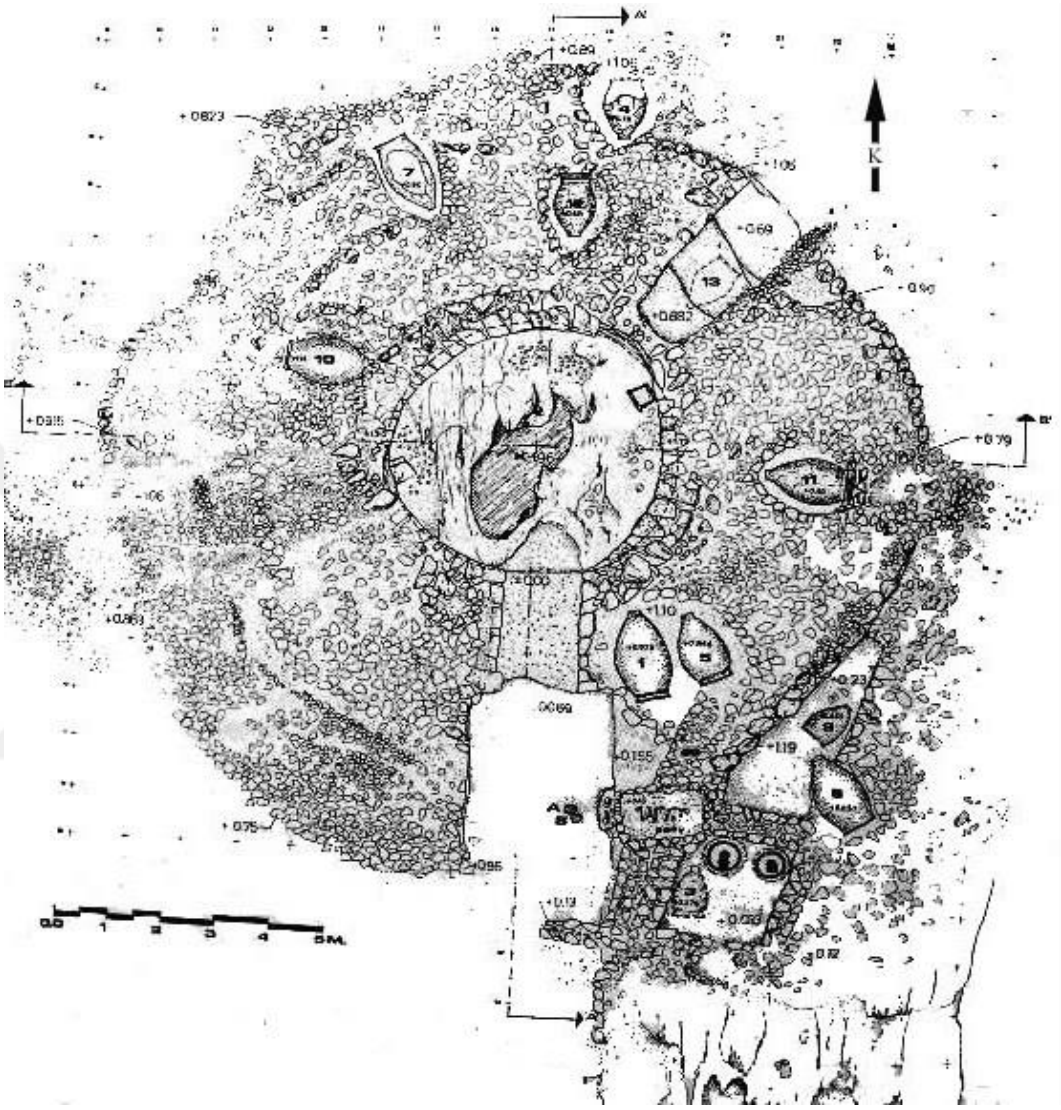
1: Osmanaga Tholos Mezar.

2: Routsi Tholos Mezar 1.

1: Routsi Tholos Mezar 2.

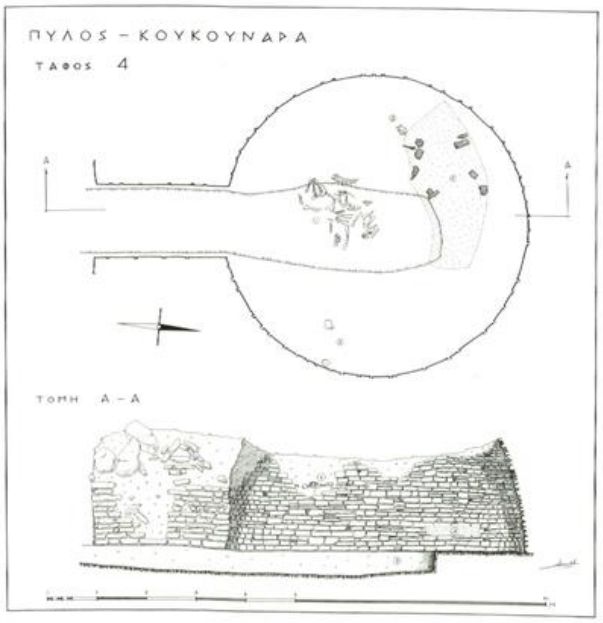
1: Voidikilia Tholos Mezar.

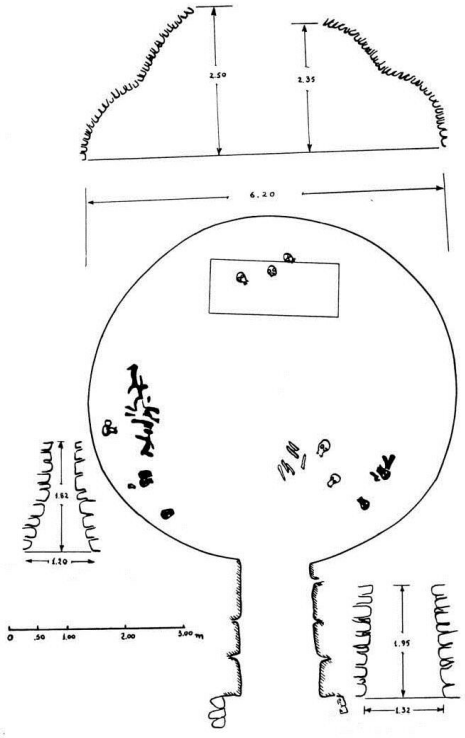
1: Koukounara Phytes Tholos 1.

2: Koukounara Phytes Tholos 2.

1: Koukonara Gouvalari Tholos Mezar 1.

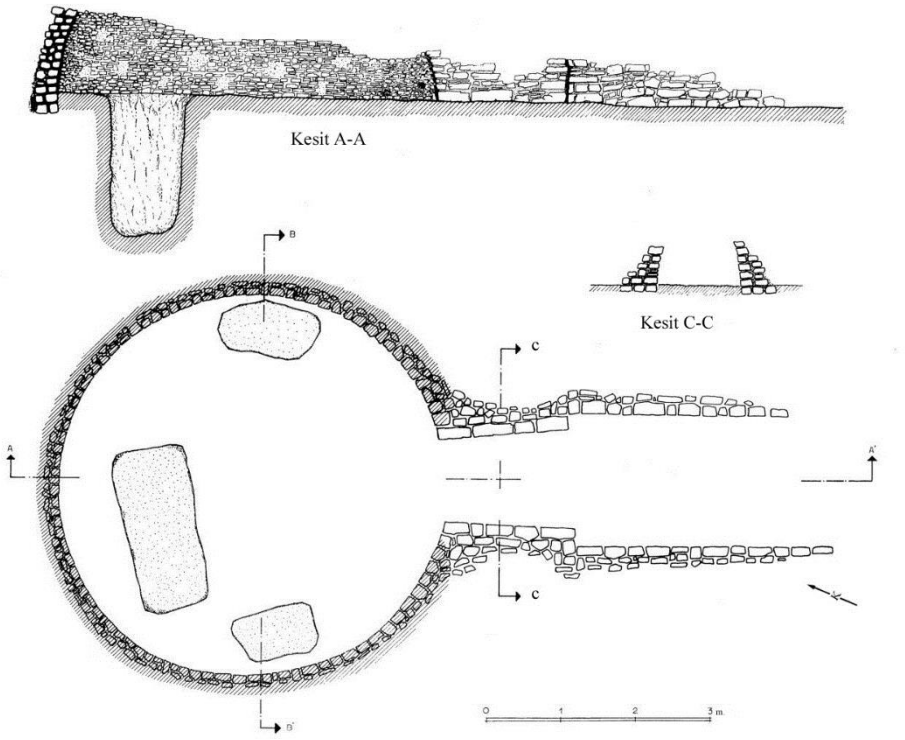
2: Akona Tholos Mezar 1.

1: Koukounara Akona Tholos 2.

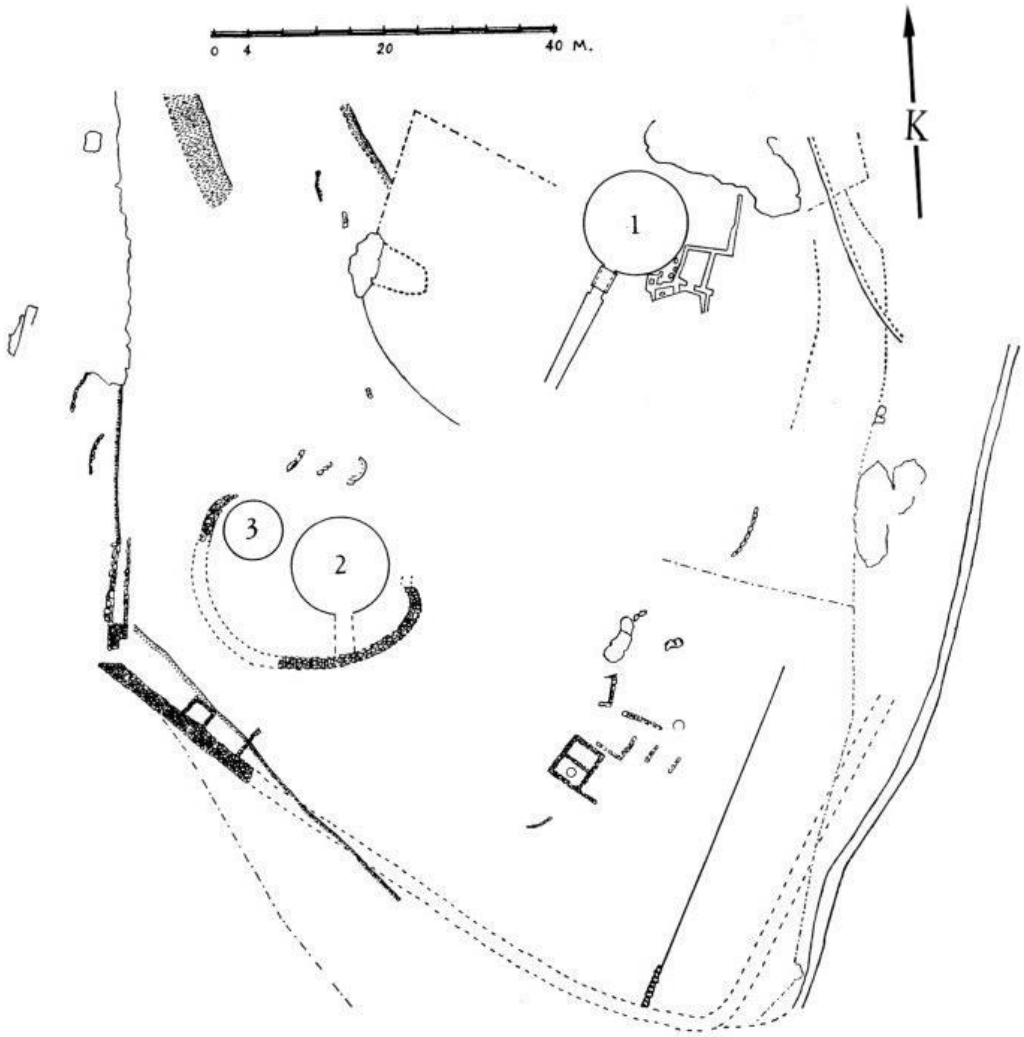
2: Vlakhopoulo Tholos Mezar.

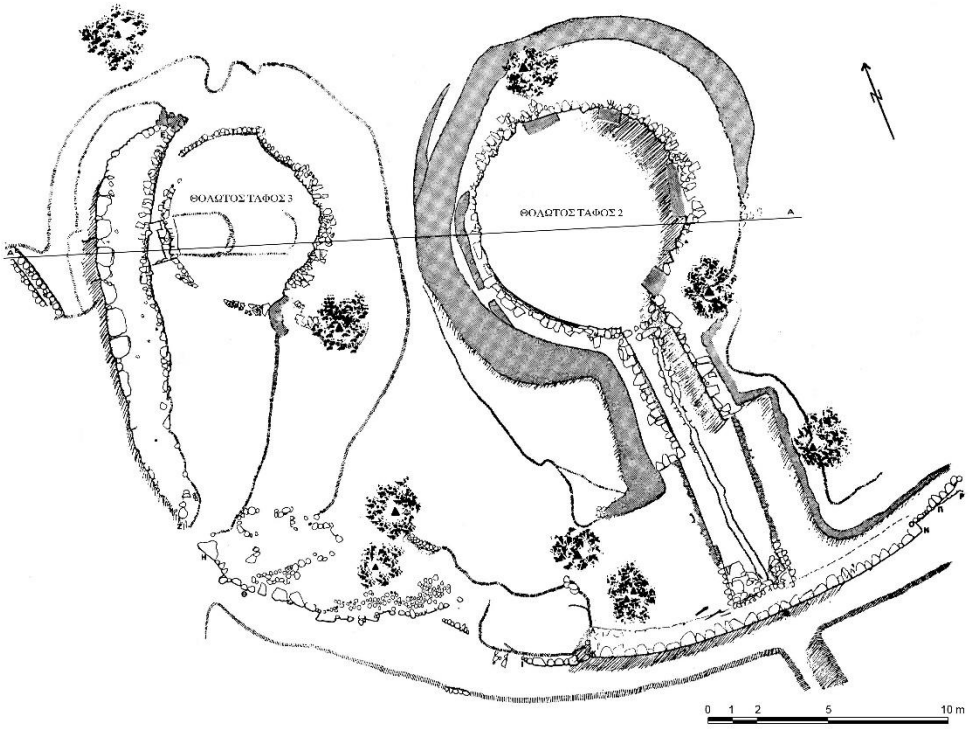
1: Tourliditsa Tholos Mezar.

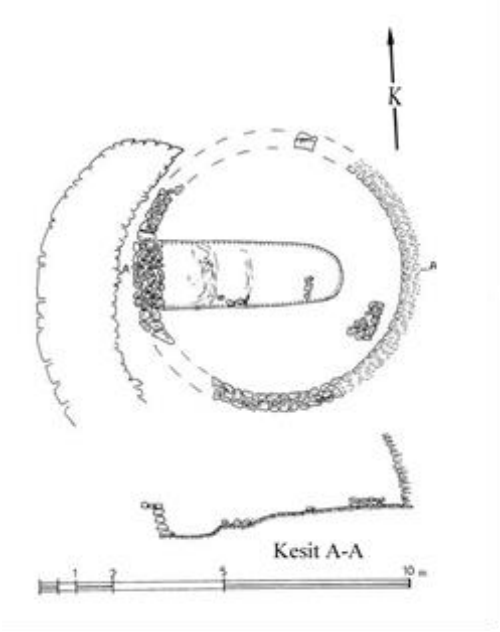
2: Tourliditsa Tholos Mezar.

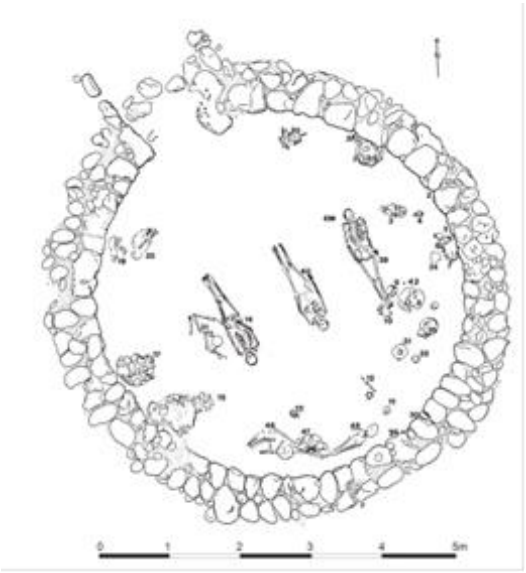
1: Peristeria Tholos Mezar 1-2-3.

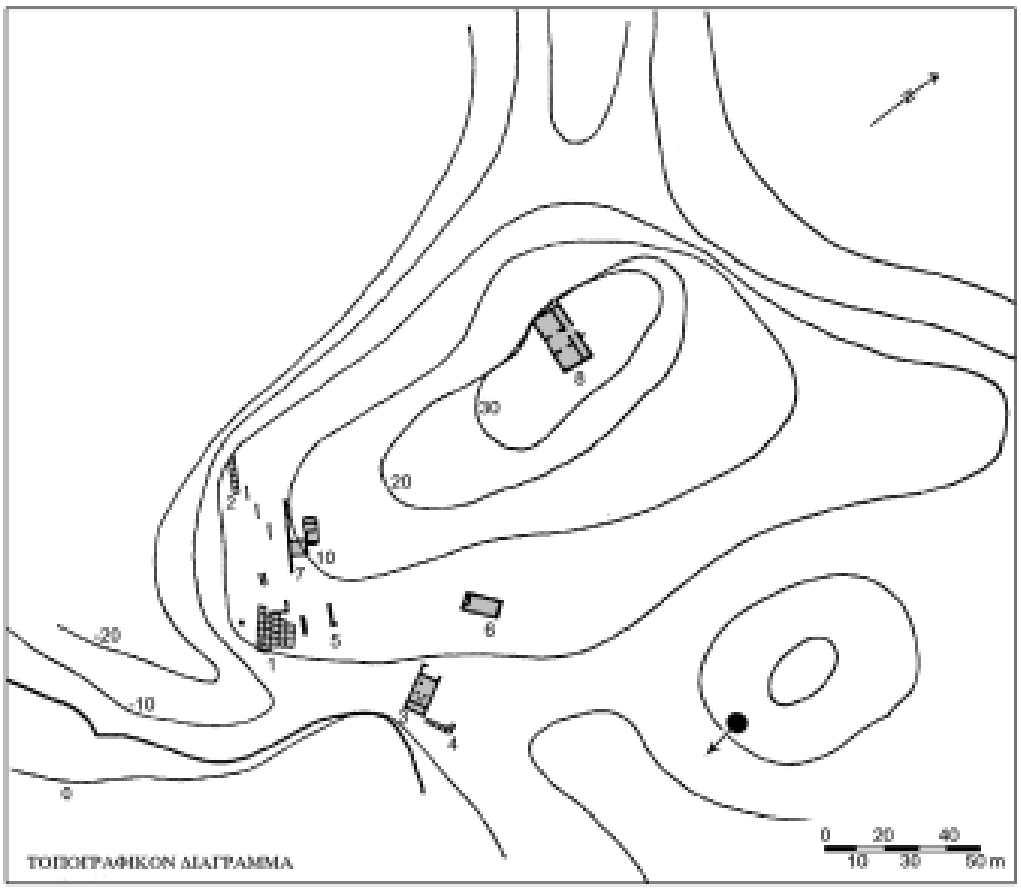
1: Peristeria Tholos Mezar 2-3.

2: Peristeria Tholos Mezar 3.

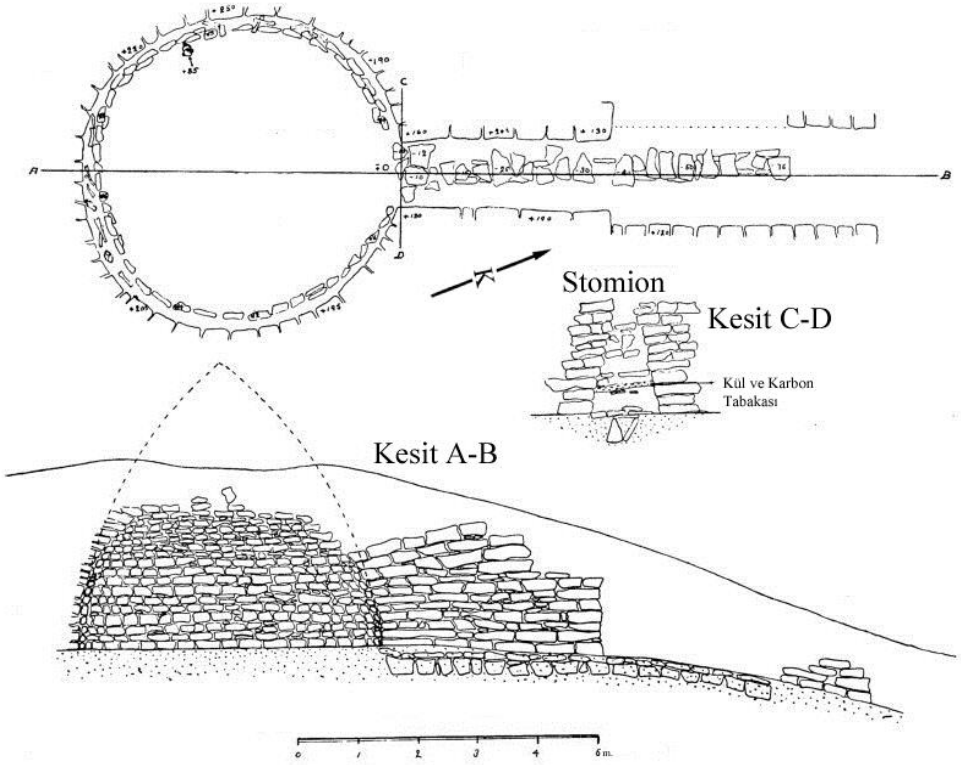
3: Peristeria Güney Tholos Mezar.

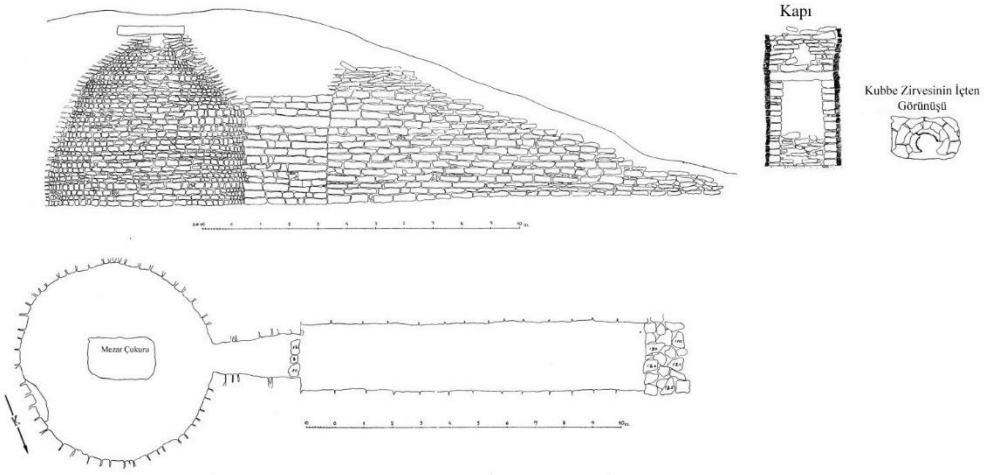
1: Mouriatada Tholos Mezar.

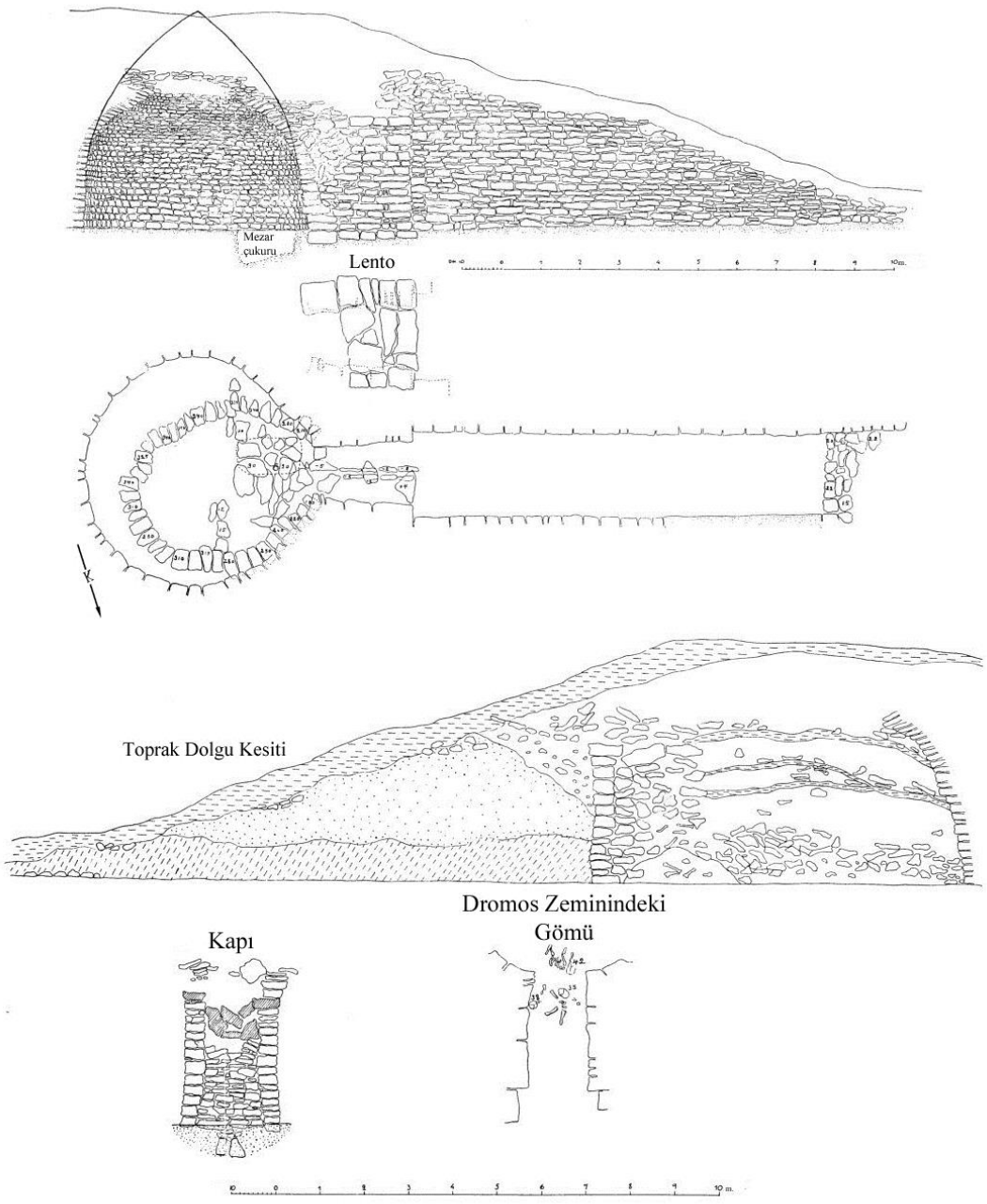
2: Mouriatada Tholos Mezar.

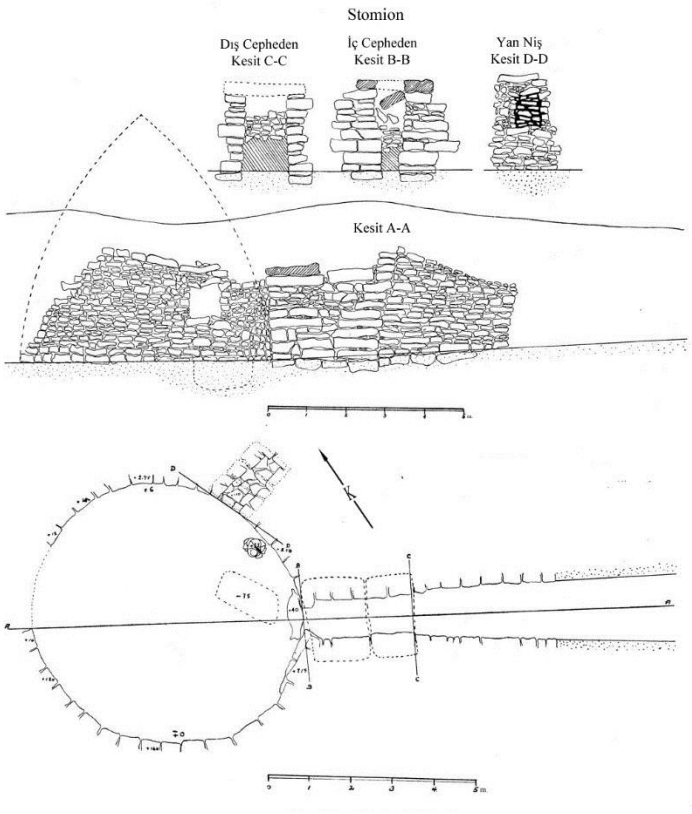
1: Kopanaki Tholos Mezar B.

2: Malthi Tholos Mezar 1.

1: Malthi Tholos Mezar 2.

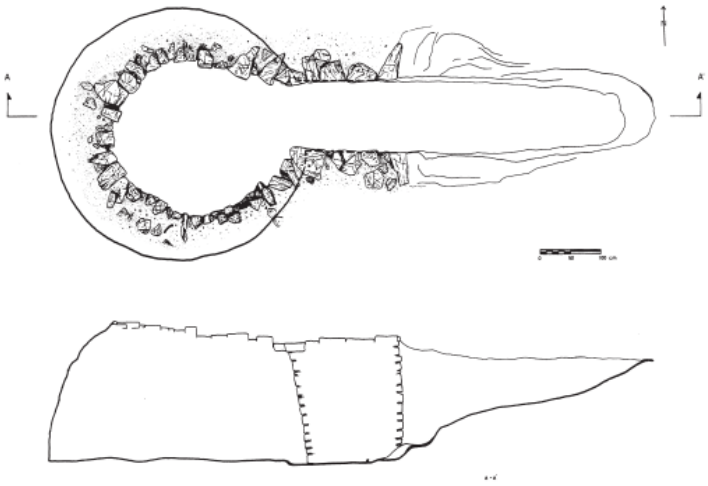
1: Vassiliko Tholos Mezar 1.

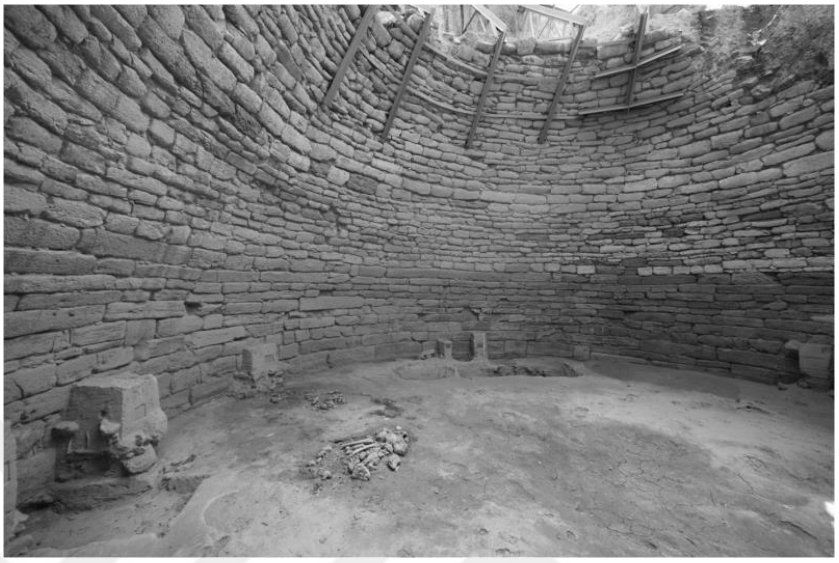
2: Kaplani Tholos Mezar 1.

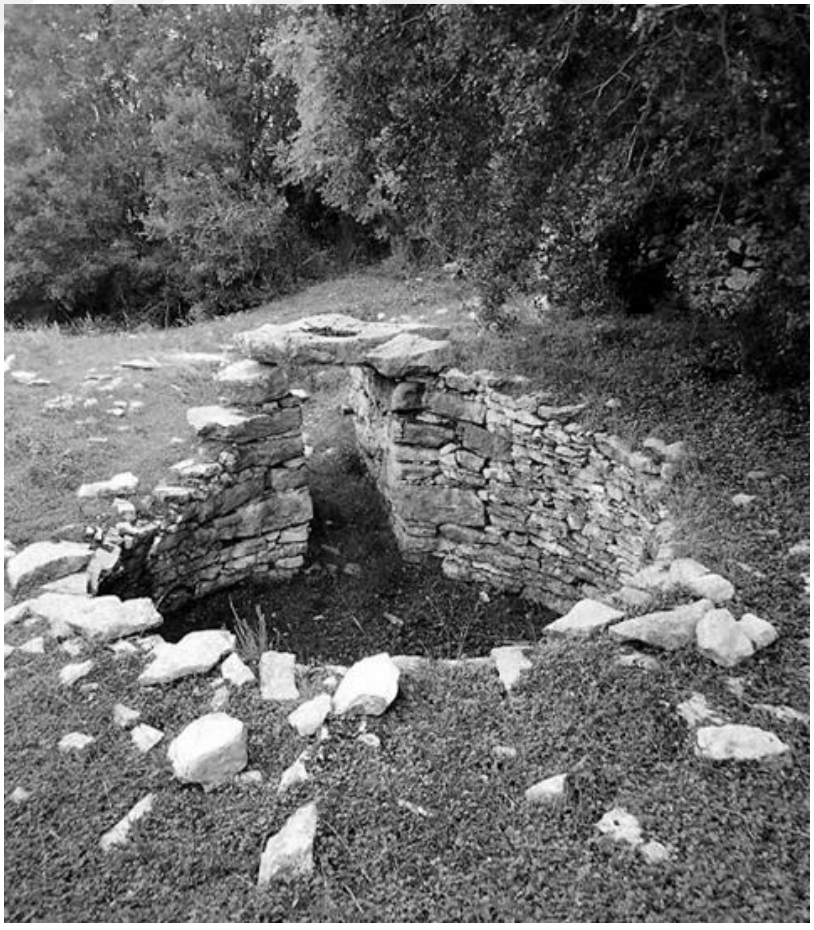
1: Kaplani Tholos Mezar No. 24.

2: Diodia Tholos Mezar.

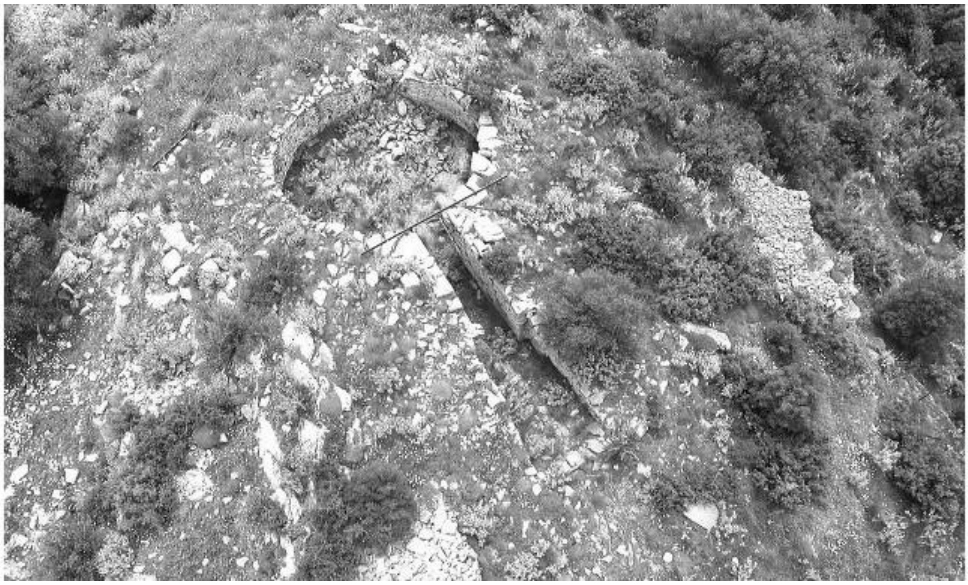
1: Aipeia Tholos Mezar.

2: Khalkias Tholos Mezar A.

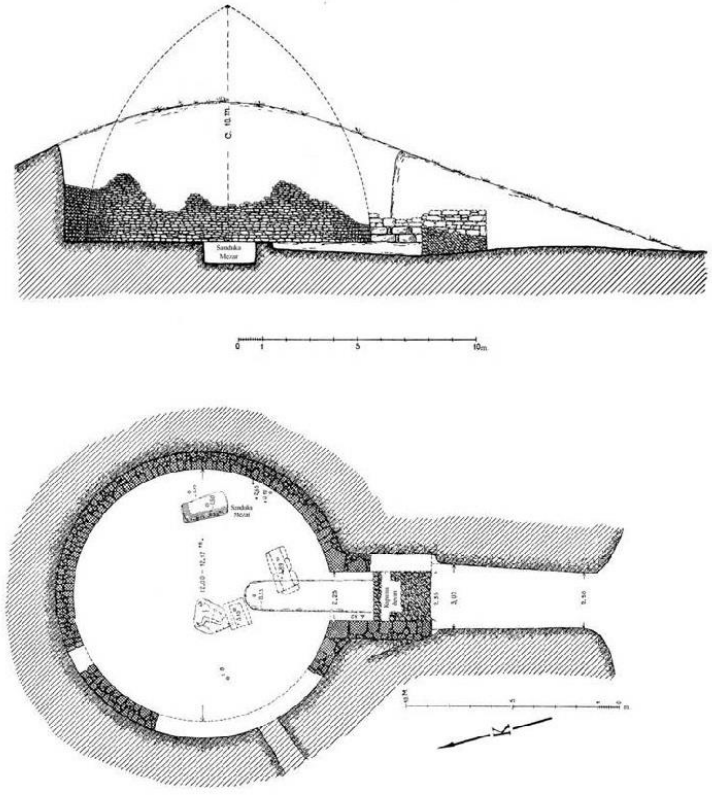
1: Khalkias Tholos Mezar No.45.

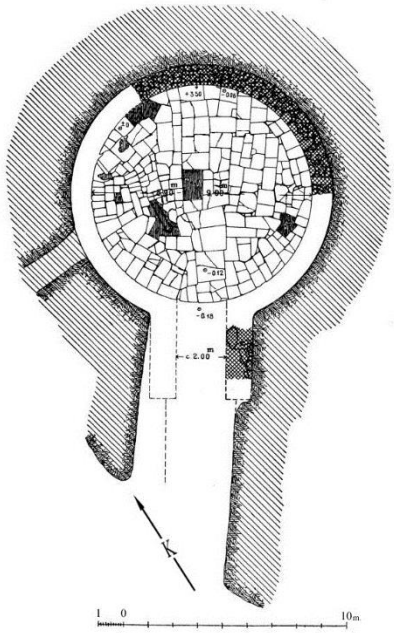
2: Psara Tholos Mezar 1.

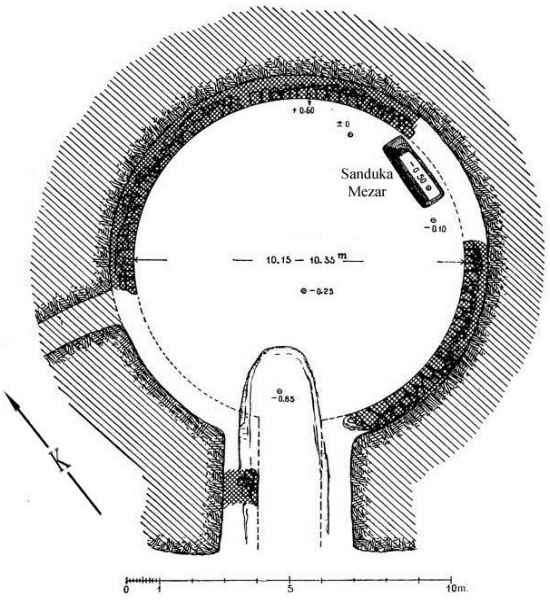

1: Psari Tholos Mezar E. No. 43.

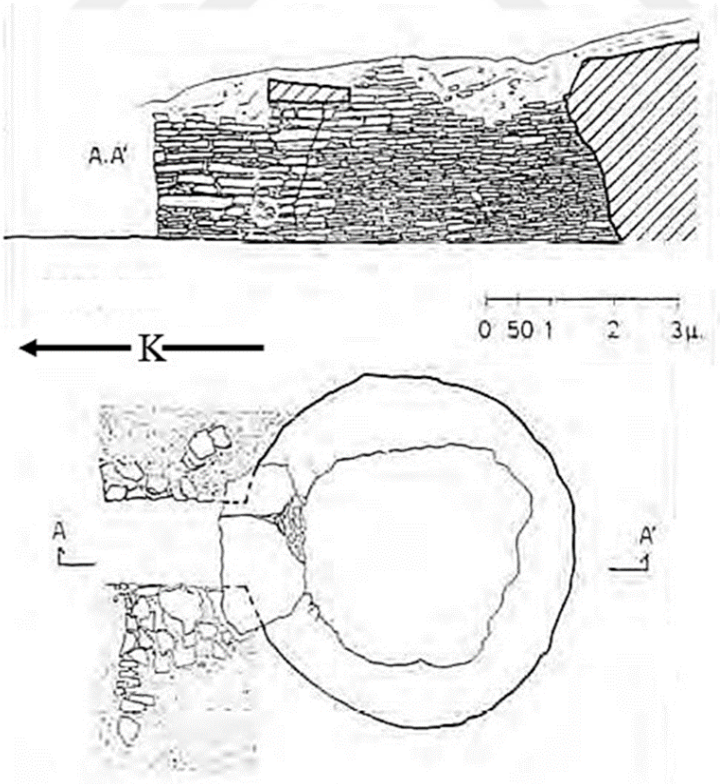

2: Kakovatos Tholos Mezar A.

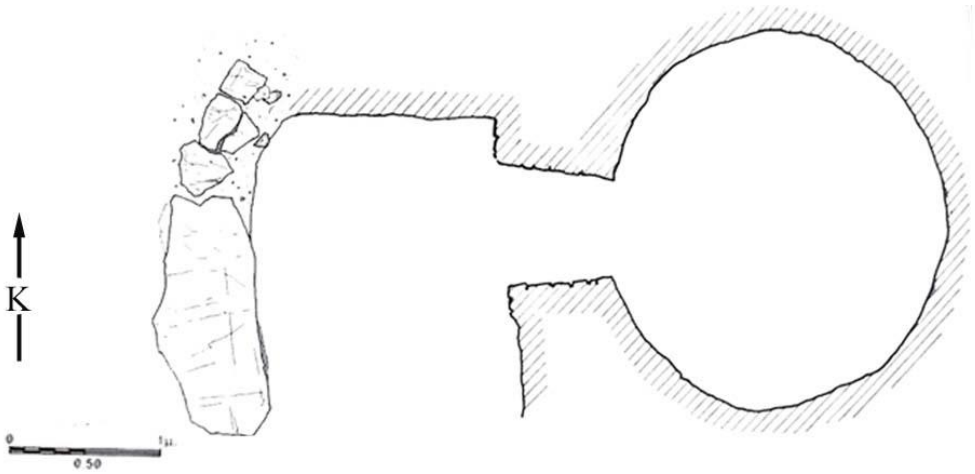

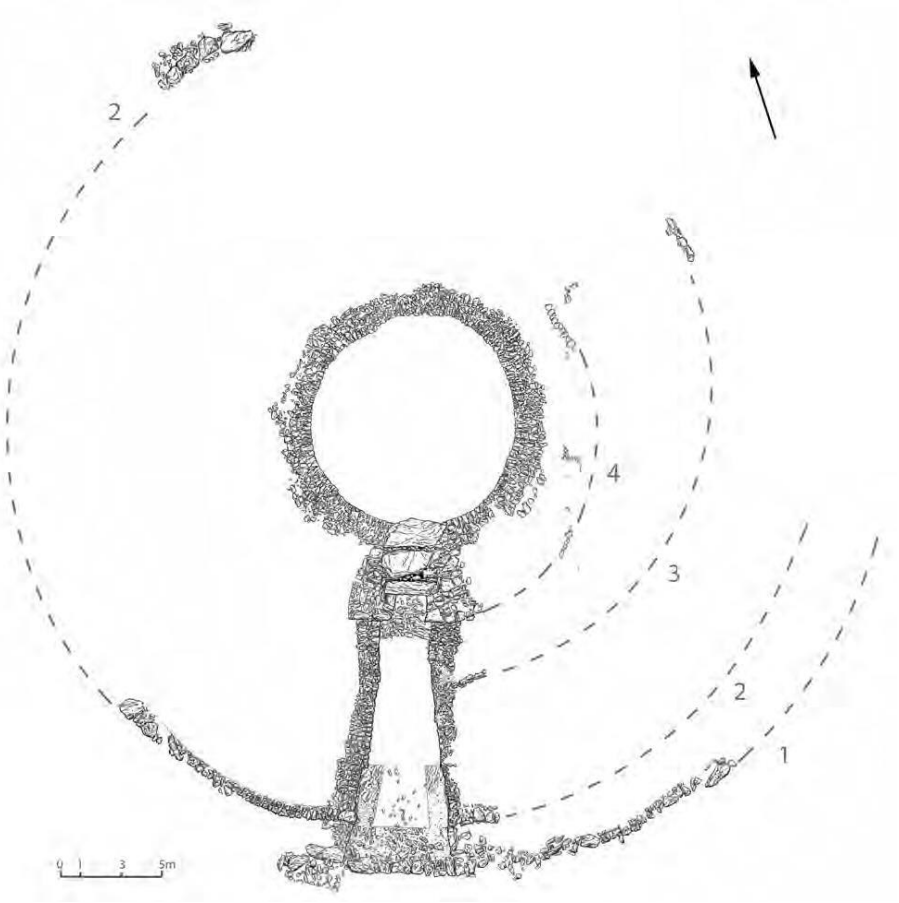
1: Kakovatos Tholos Mezar B. 2: Kakovatos Tholos Mezar C.

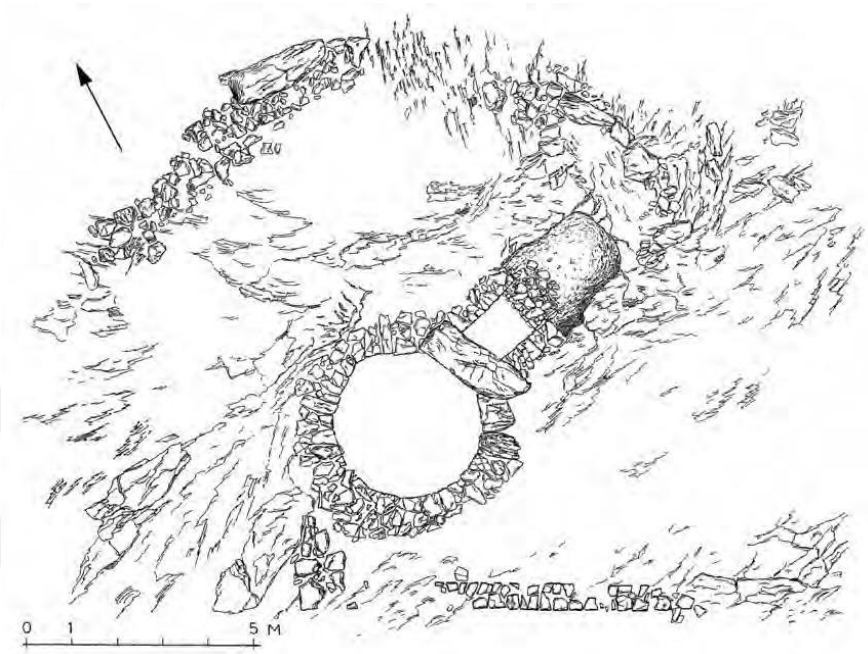
3: Platanovrissi Tholos Mezar.

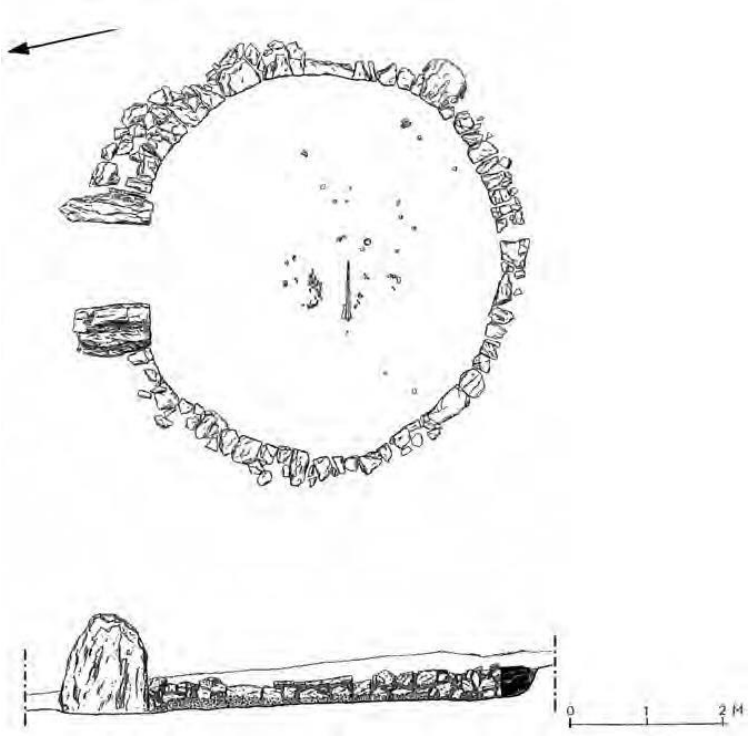
1: Kephalovryso Tholos Mezar.

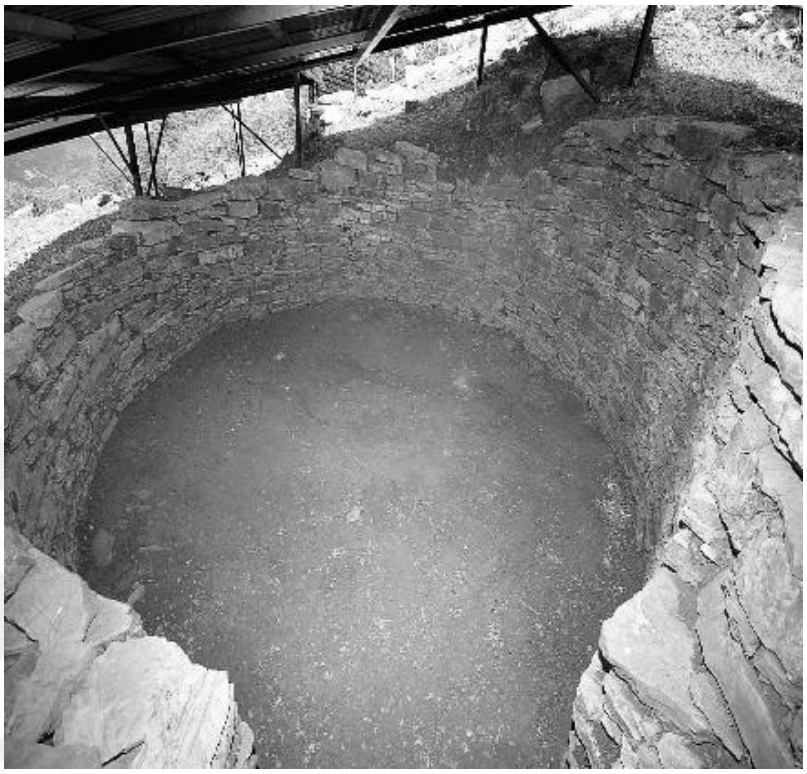
2: Troizen Magoula Tholos A.

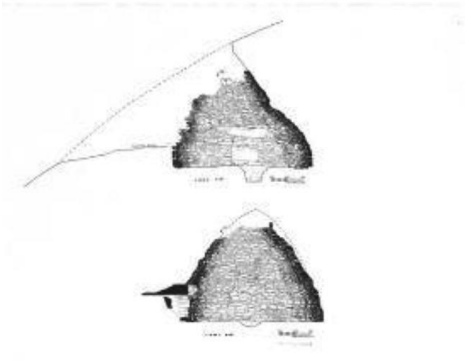
1: Troizen Magoula Tholos B.

2: Troizen Magoula Tholos C.

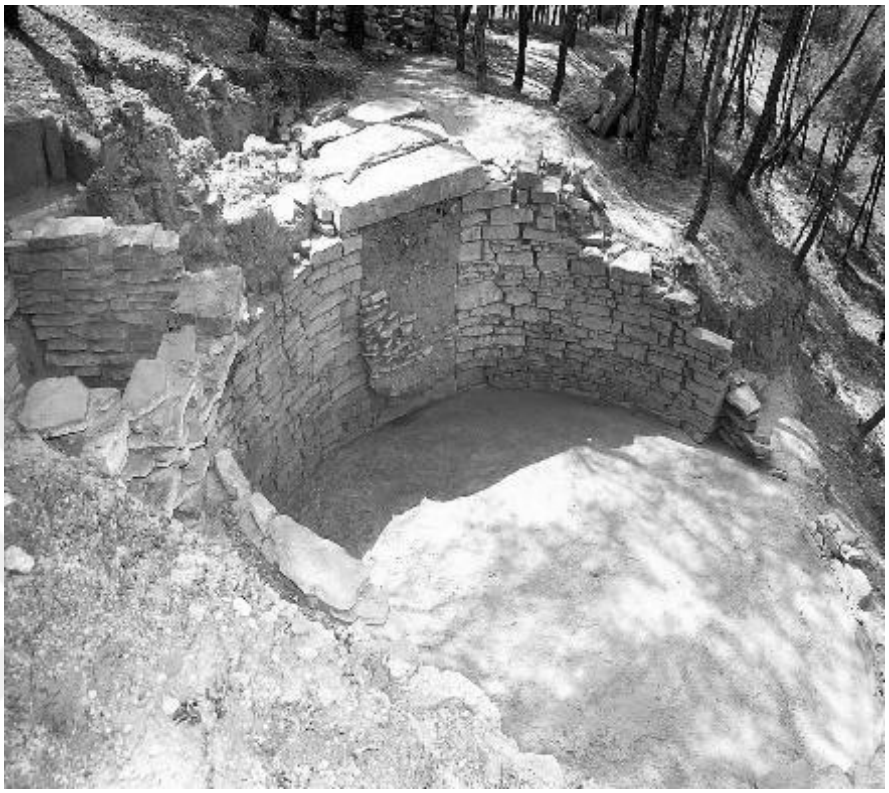

1: Katarraktis Tholos A.

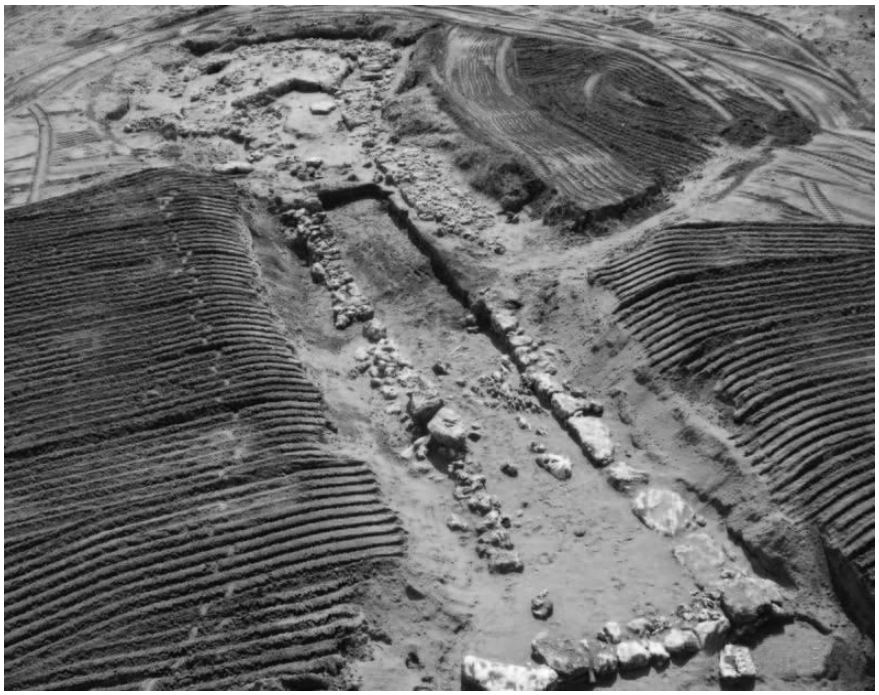

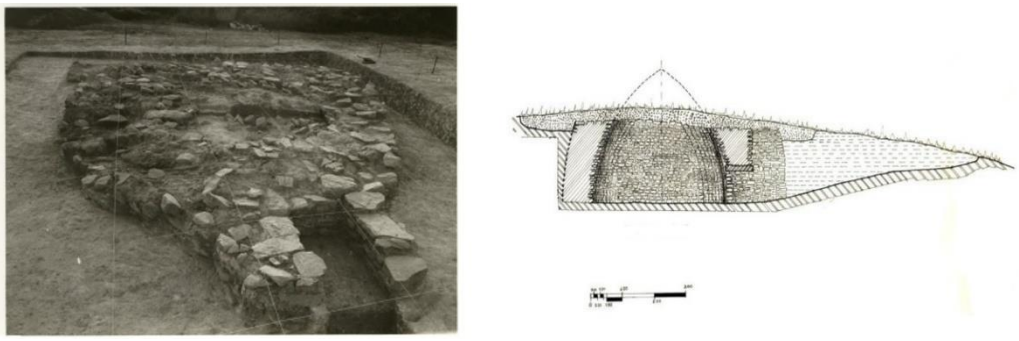
2: Petroto Tholos Mezar.

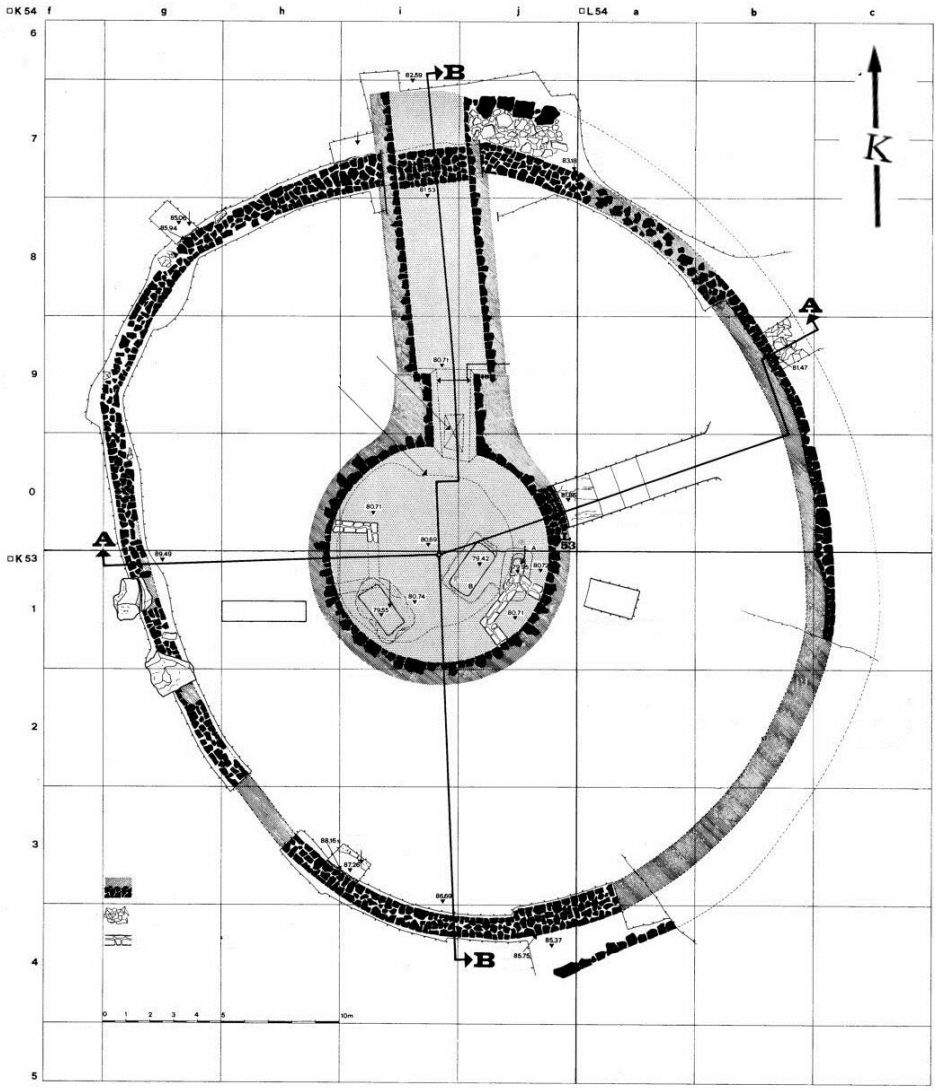
1: Portes Tholos Mezar.

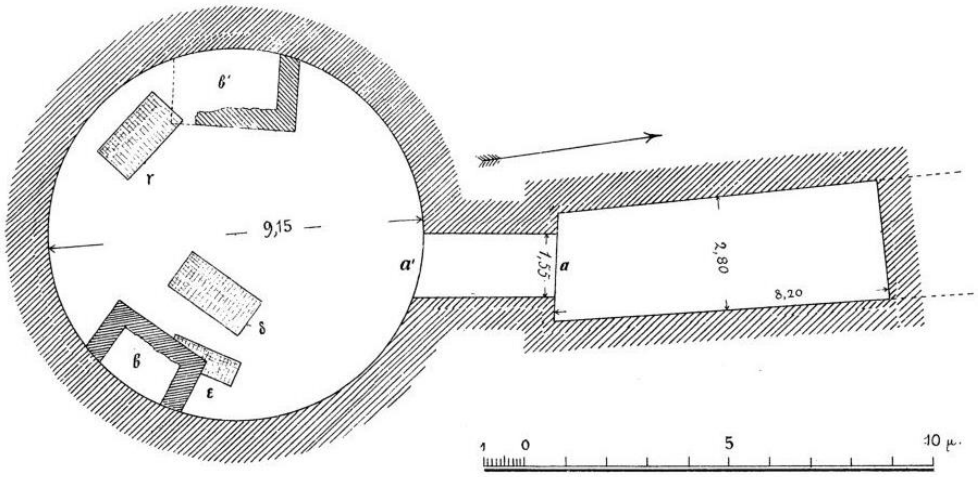
2: Vartholomio Tholos Mezar.

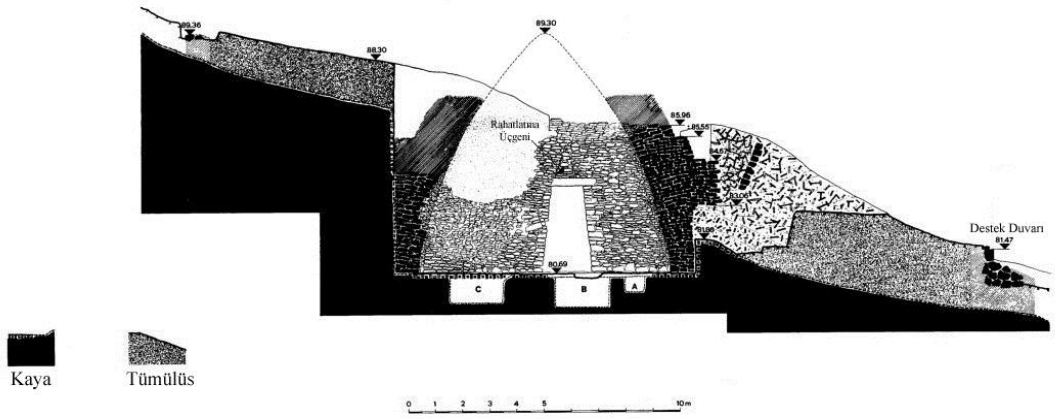
1: Kallithea Laganida Tholos Mezar.

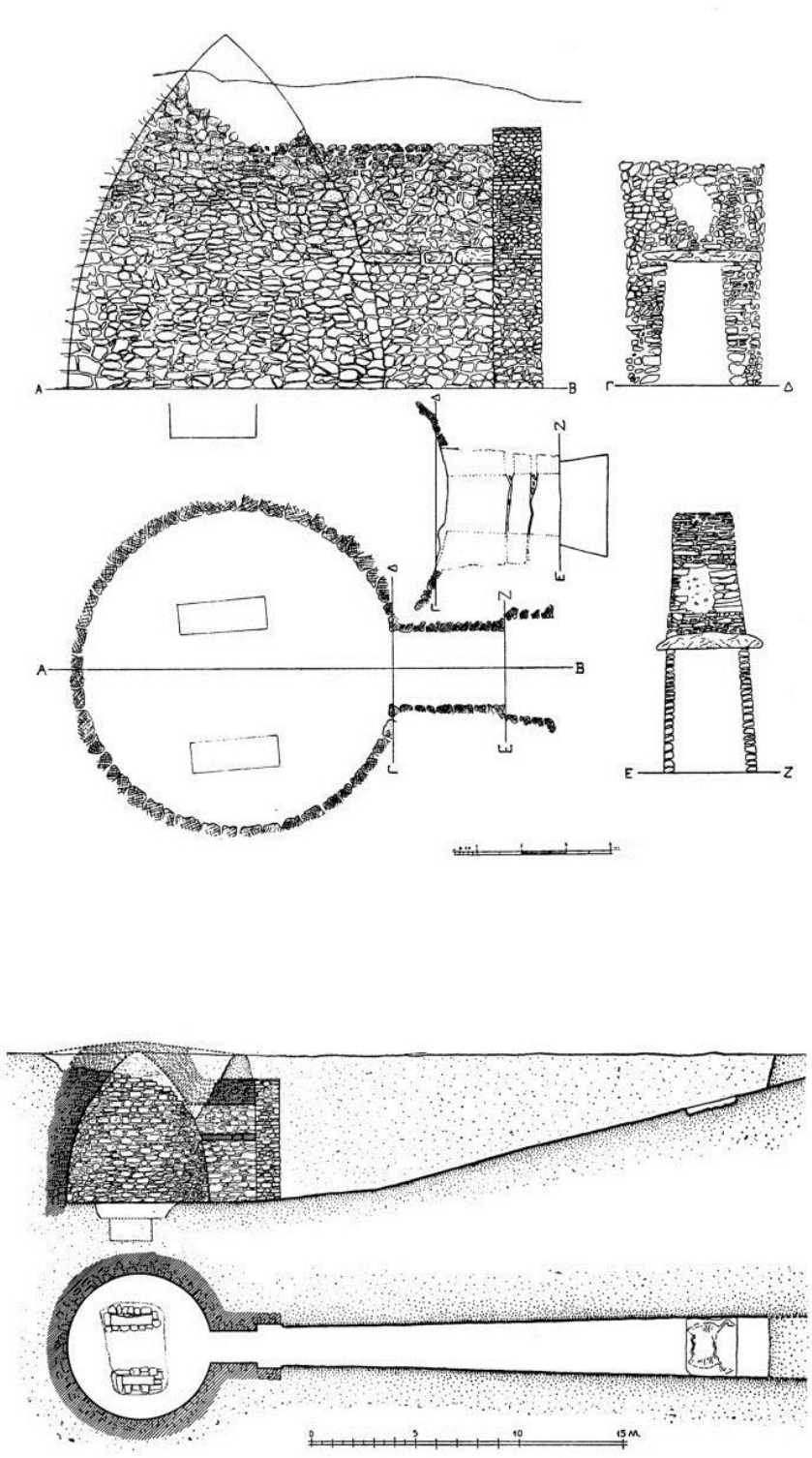
2: Thorikos Tholos Mezar B.

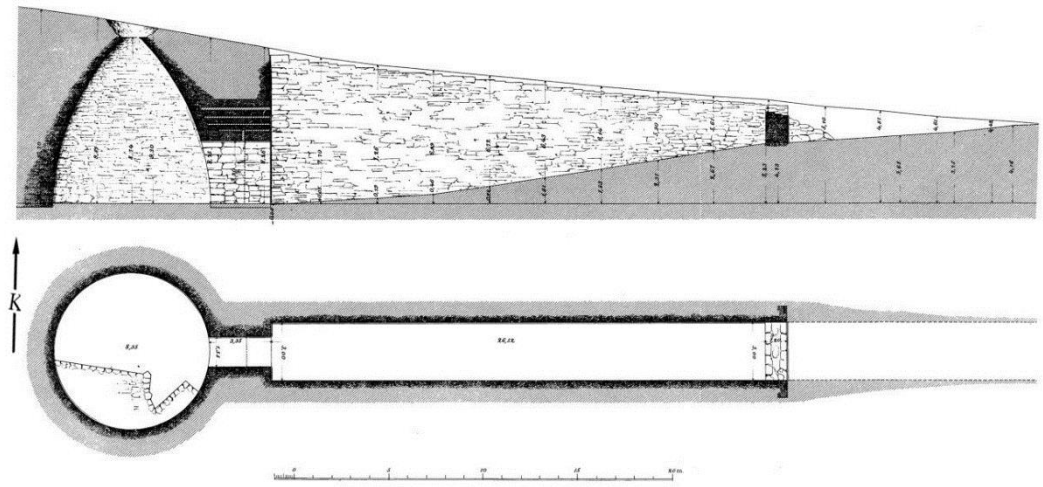
1: Thorikos Tholos Mezar B.

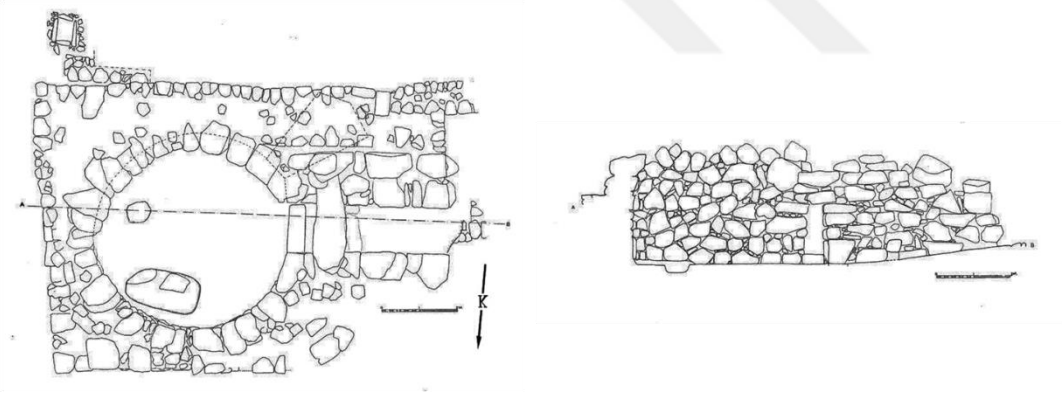
2: Thorikos Tholos Mezar B kesiti.

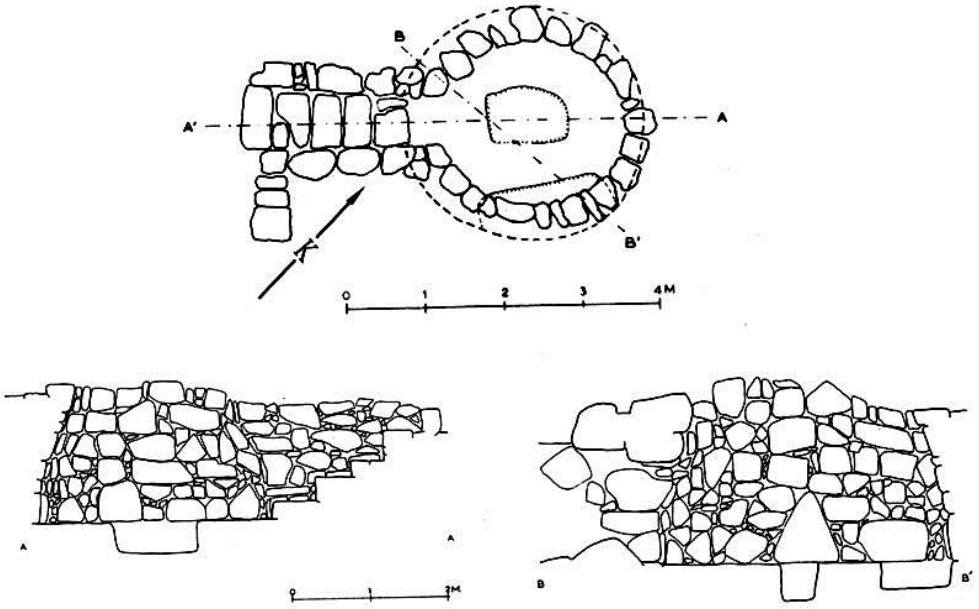
1: Marathon Tholos Mezar.

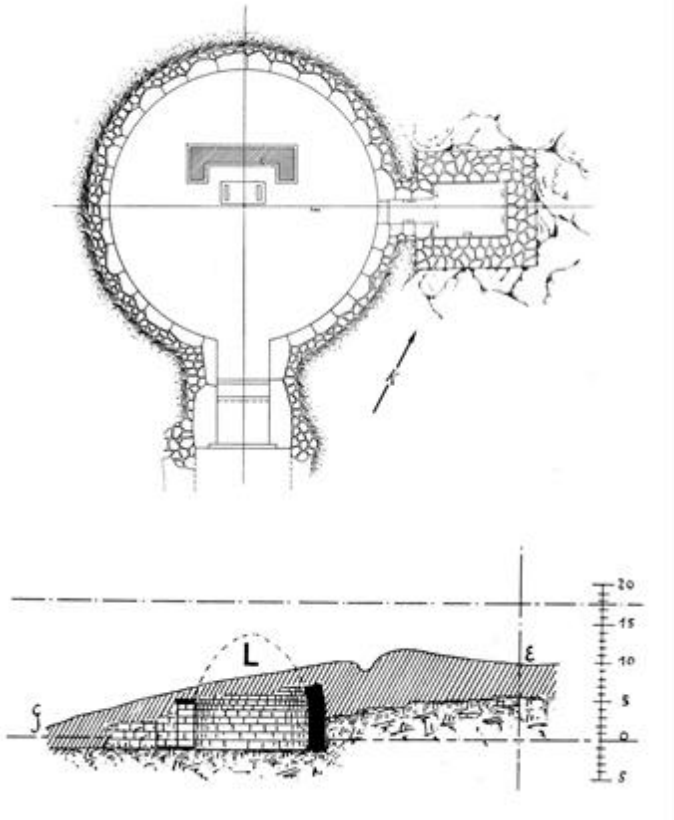
1: Menidi Tholos Mezar.

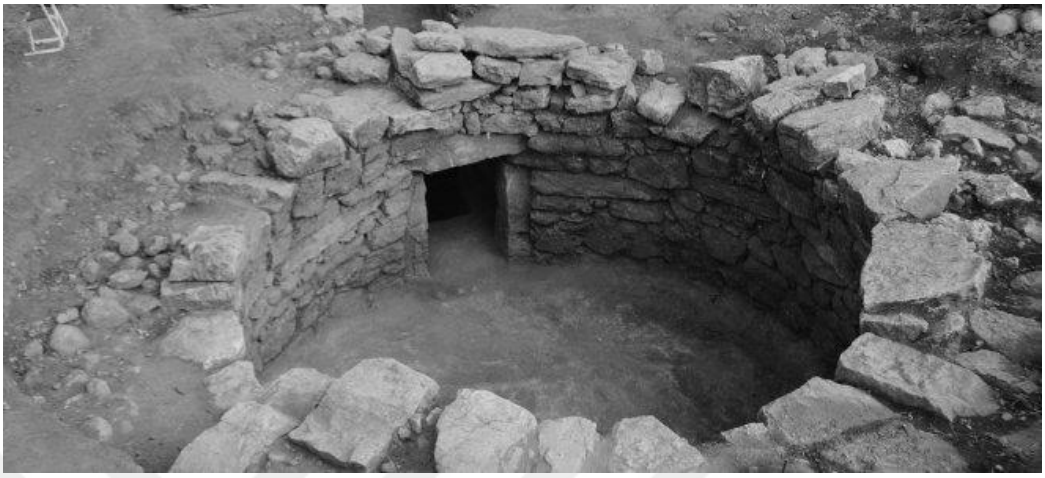
2: Medeon Tholos Mezar A.

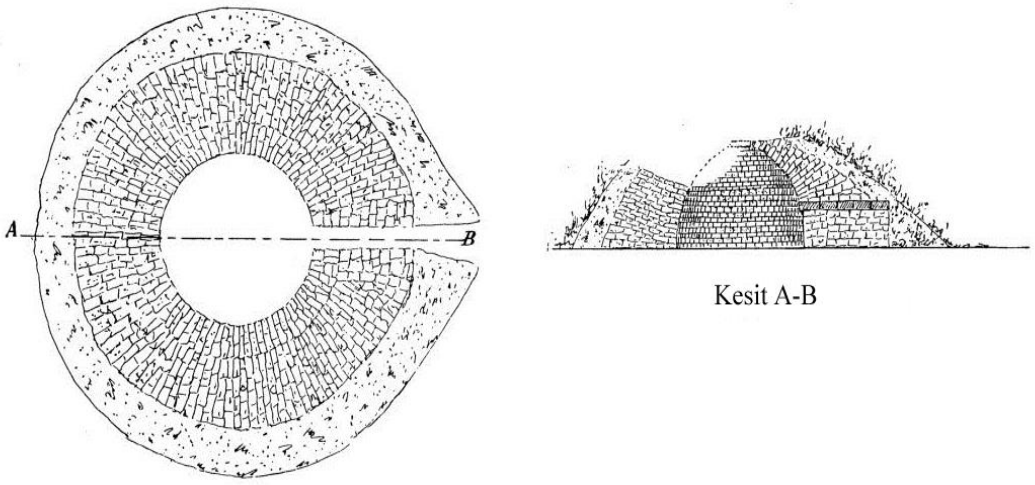
1: Medeon Tholos Mezar T239.

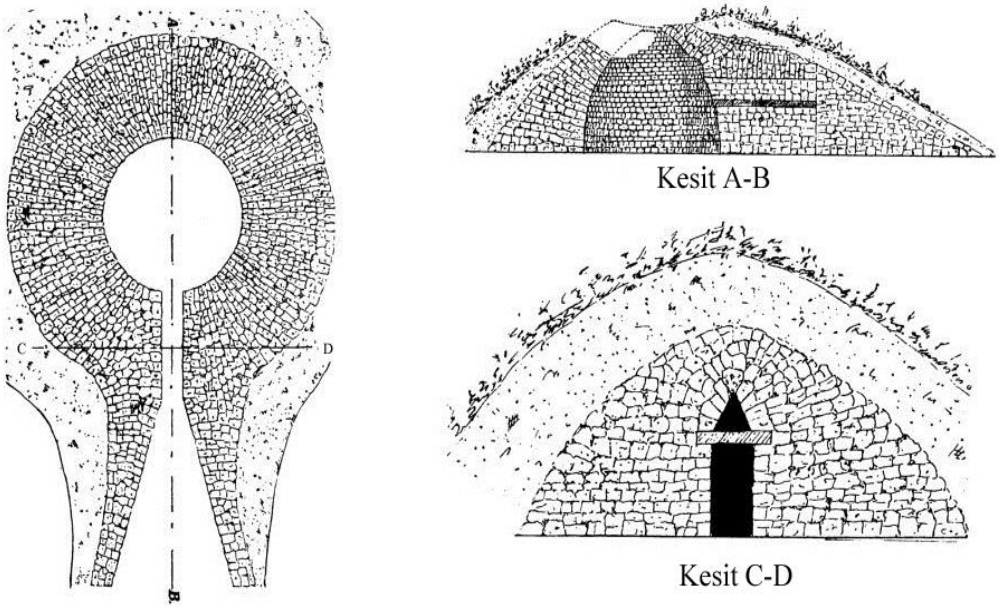
2: Minyas (Orkhomenos) Tholos Mezar.

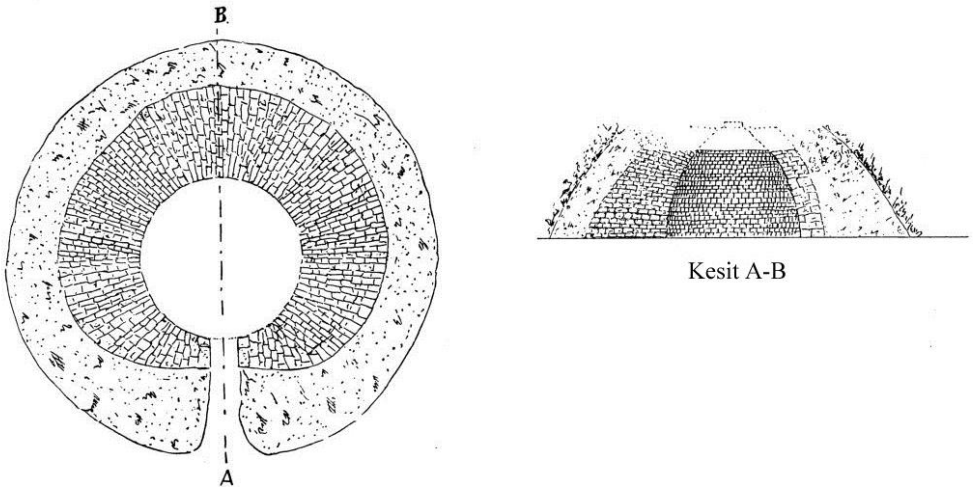
1: Amphissa Tholos Mezar.

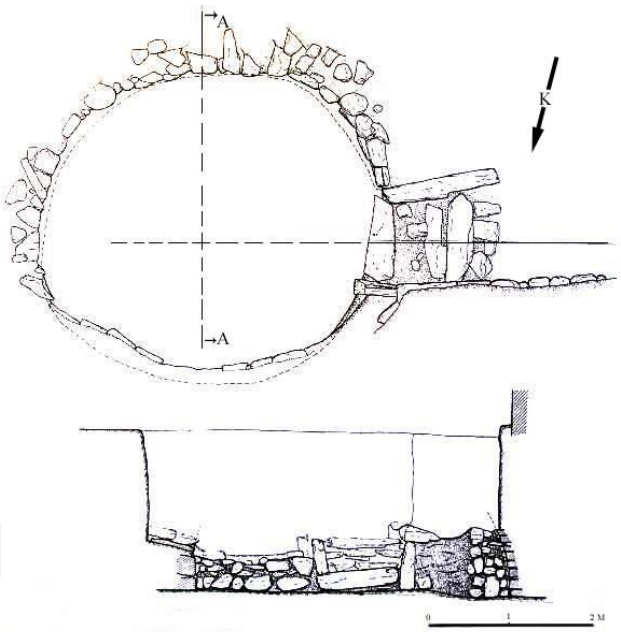
2: Vellousia Tholos Mezar.

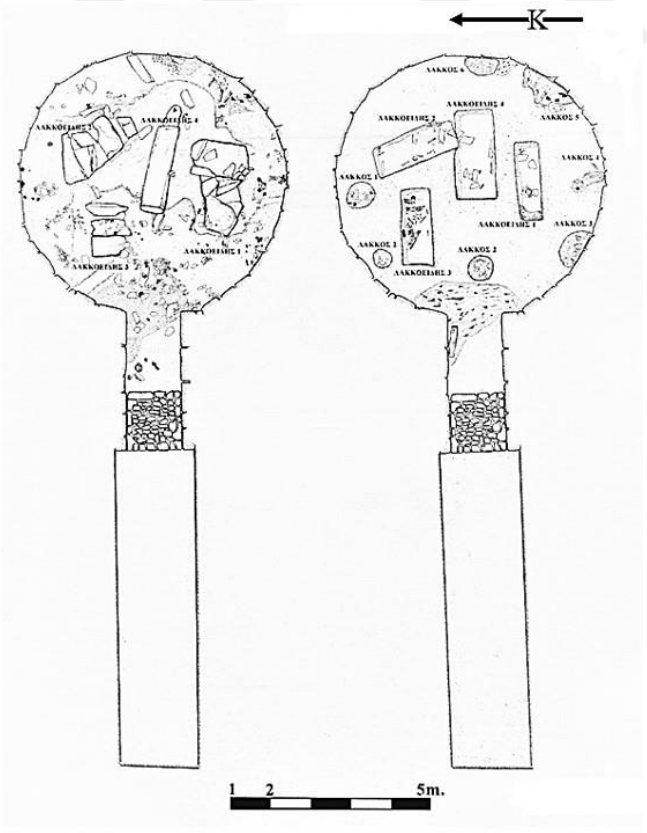
1: Katakalou Tholos Mezar.

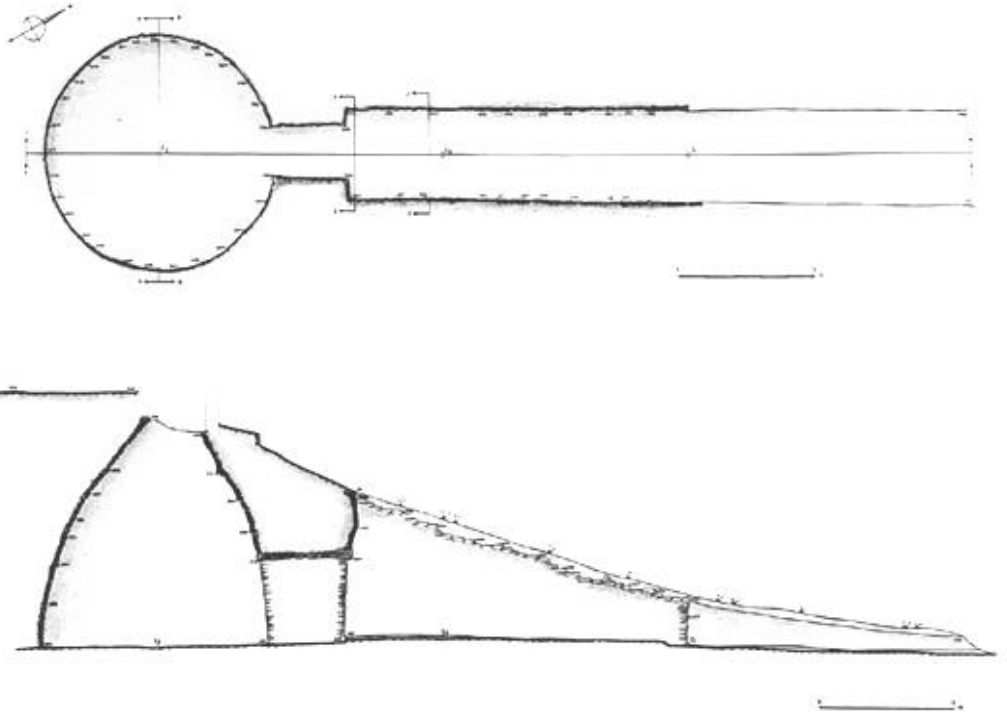
2: Oxylithos Tholos Mezar.

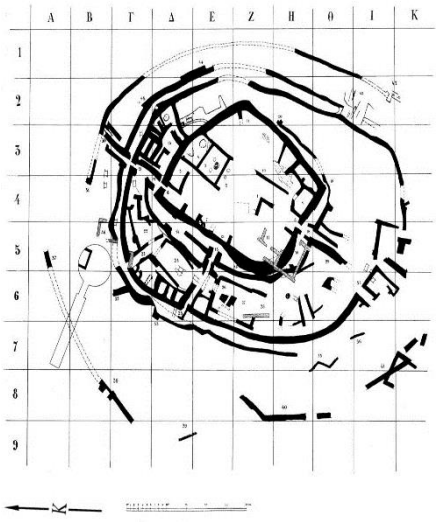
1: Volos Tholos Mezar.

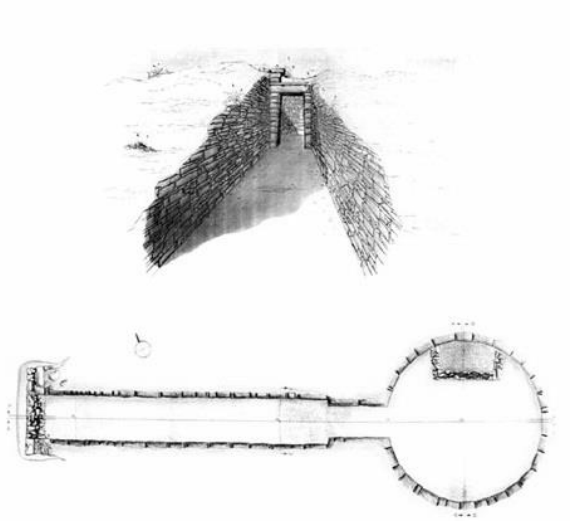
2: Kazanaki Tholos Mezar.

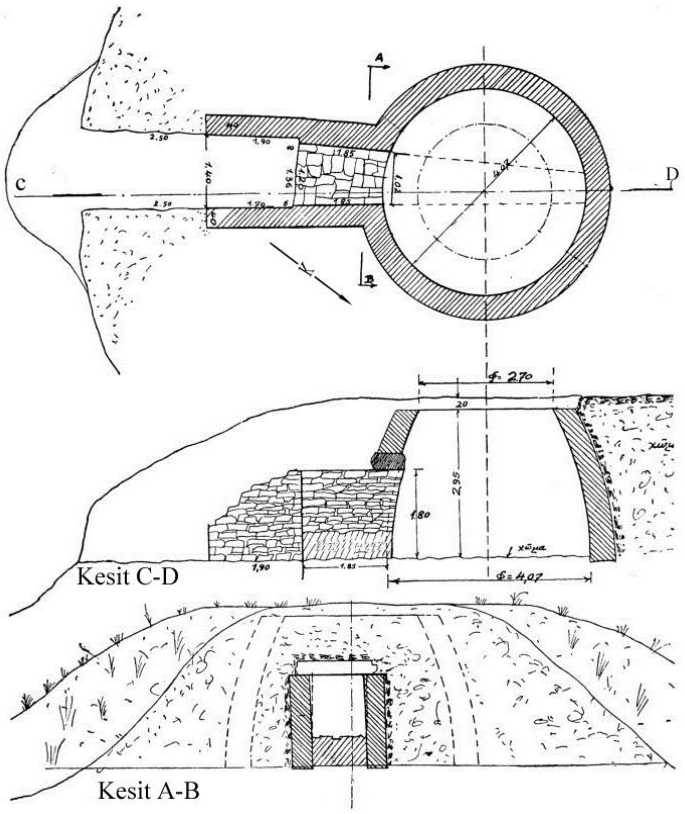
1: Dimini Tholos Mezar A.

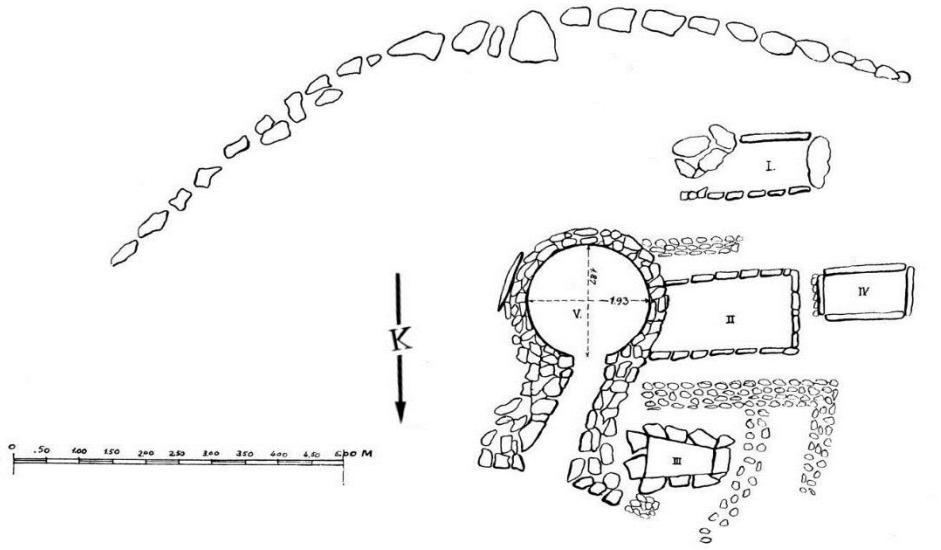
2: Dimini Tholos Mezar B.

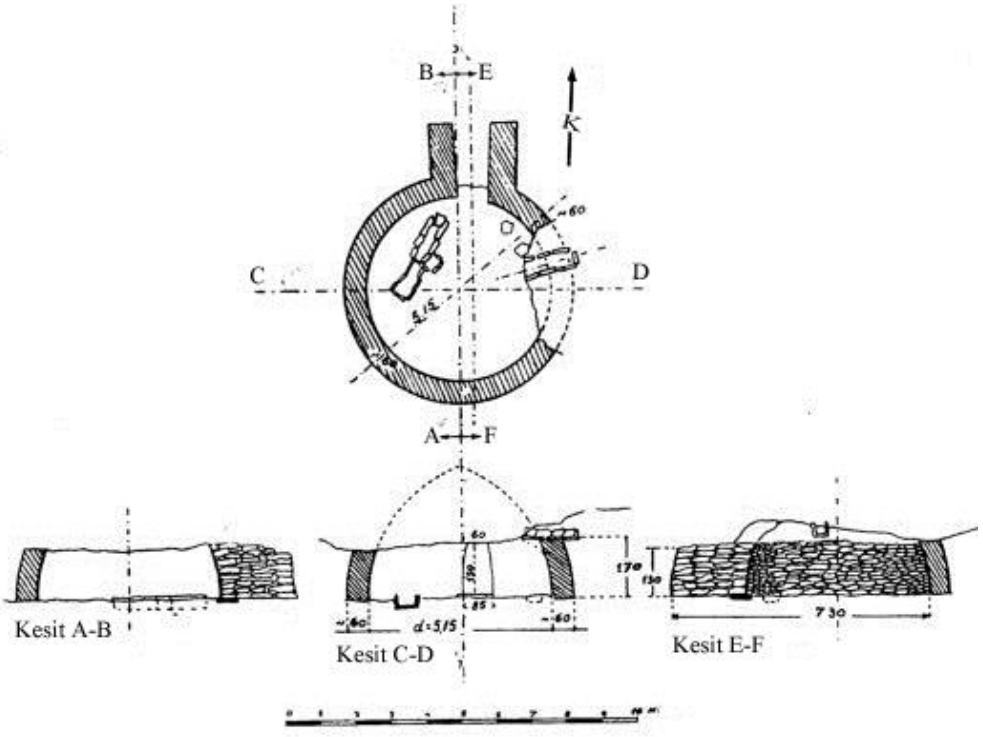
3: Dimini Tholos Mezar B.

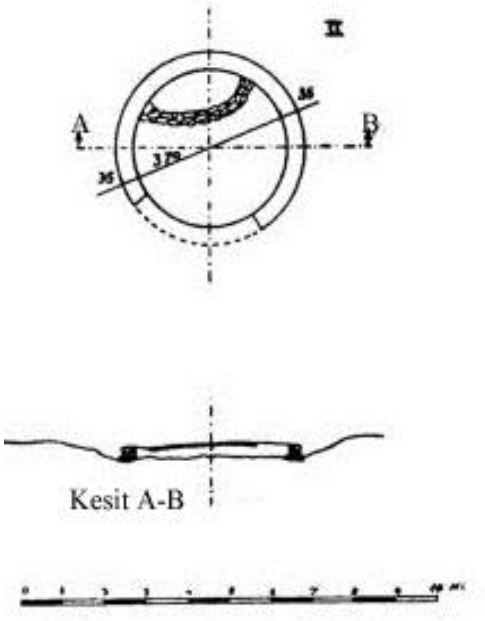
1: Pteleon Tholos Mezar A.

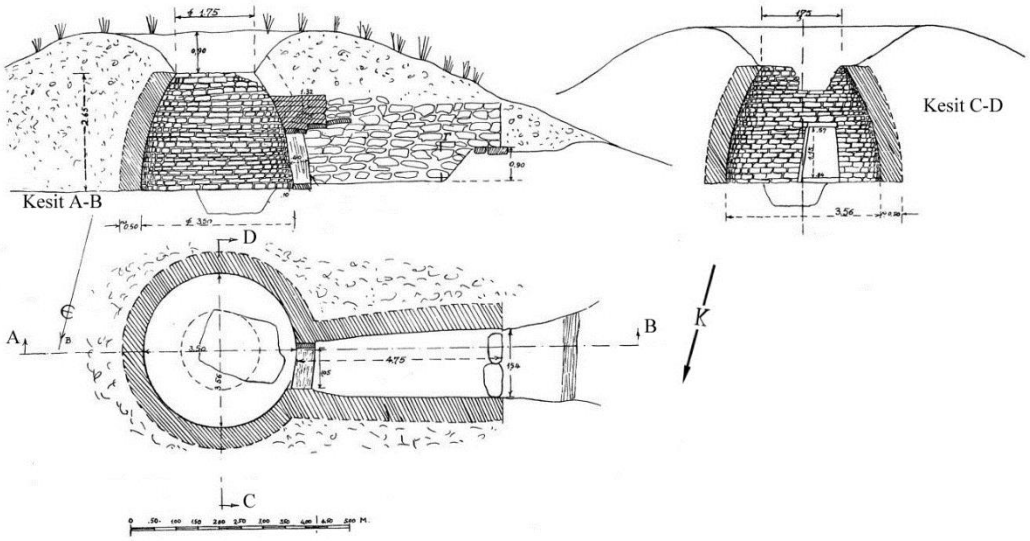
2: Pteleon Tholos Mezar B.

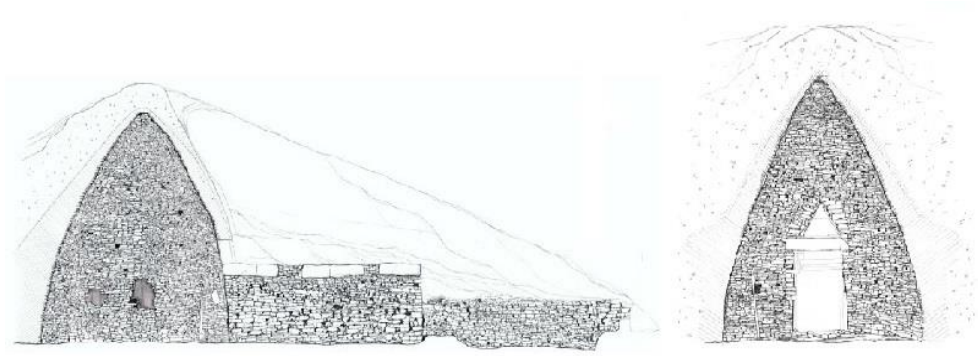
1: Pteleon Tholos Mezar C.

2: Pteleon Tholos Mezar D.

1: Pteleon Tholos Mezar E.

2: Georgikon Tholos Mezar.

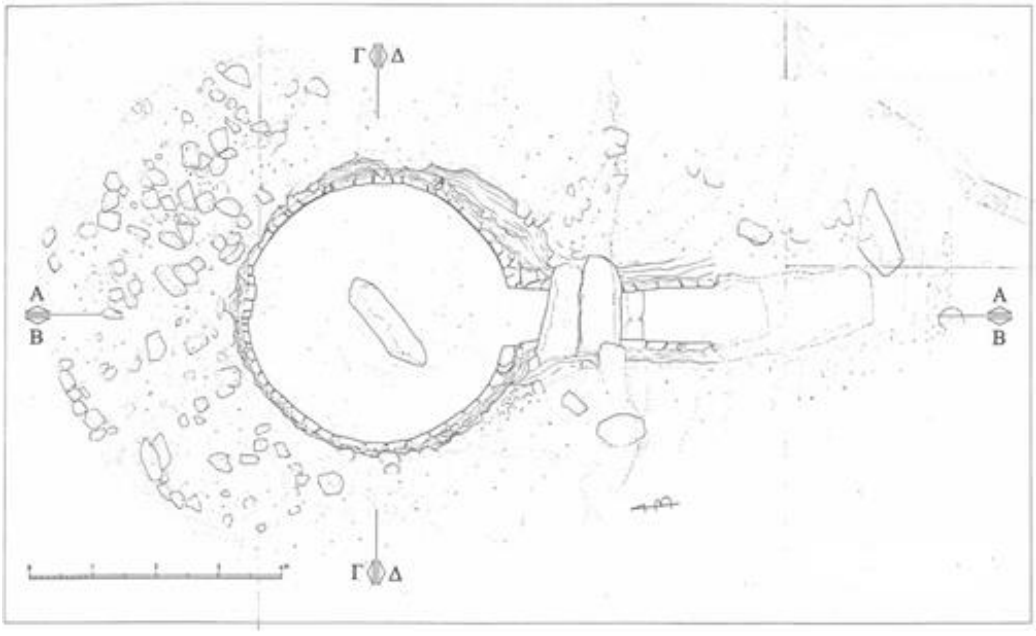
1: Rachoula Tholos Mezar.

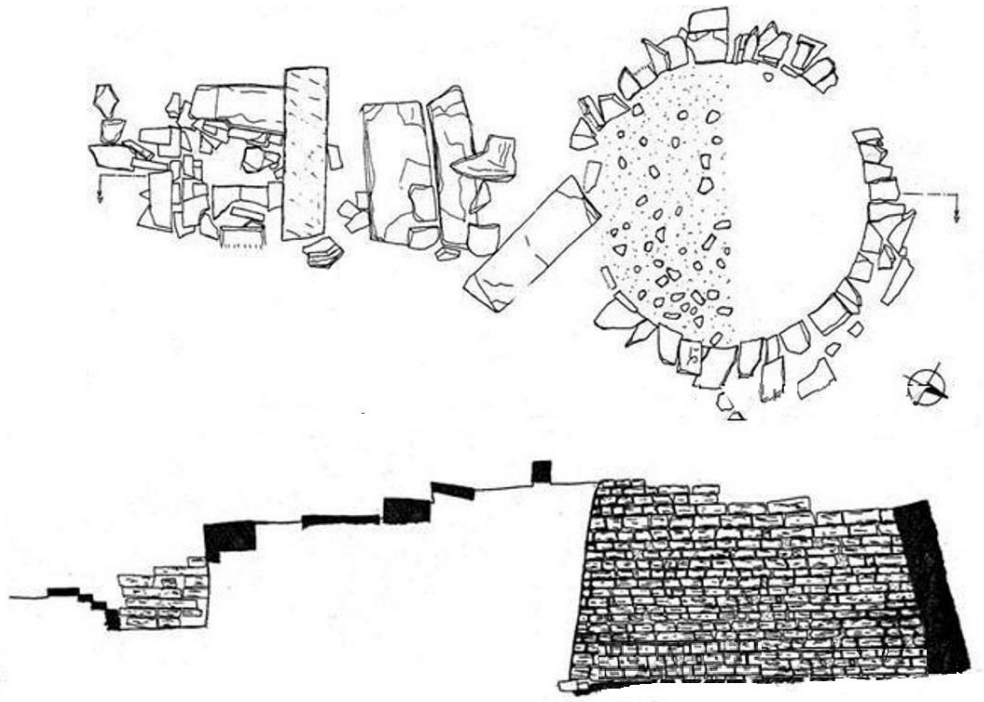
2: Koryphoula Tholos Mezar III.

1: Seremethi Tholos Mezar.

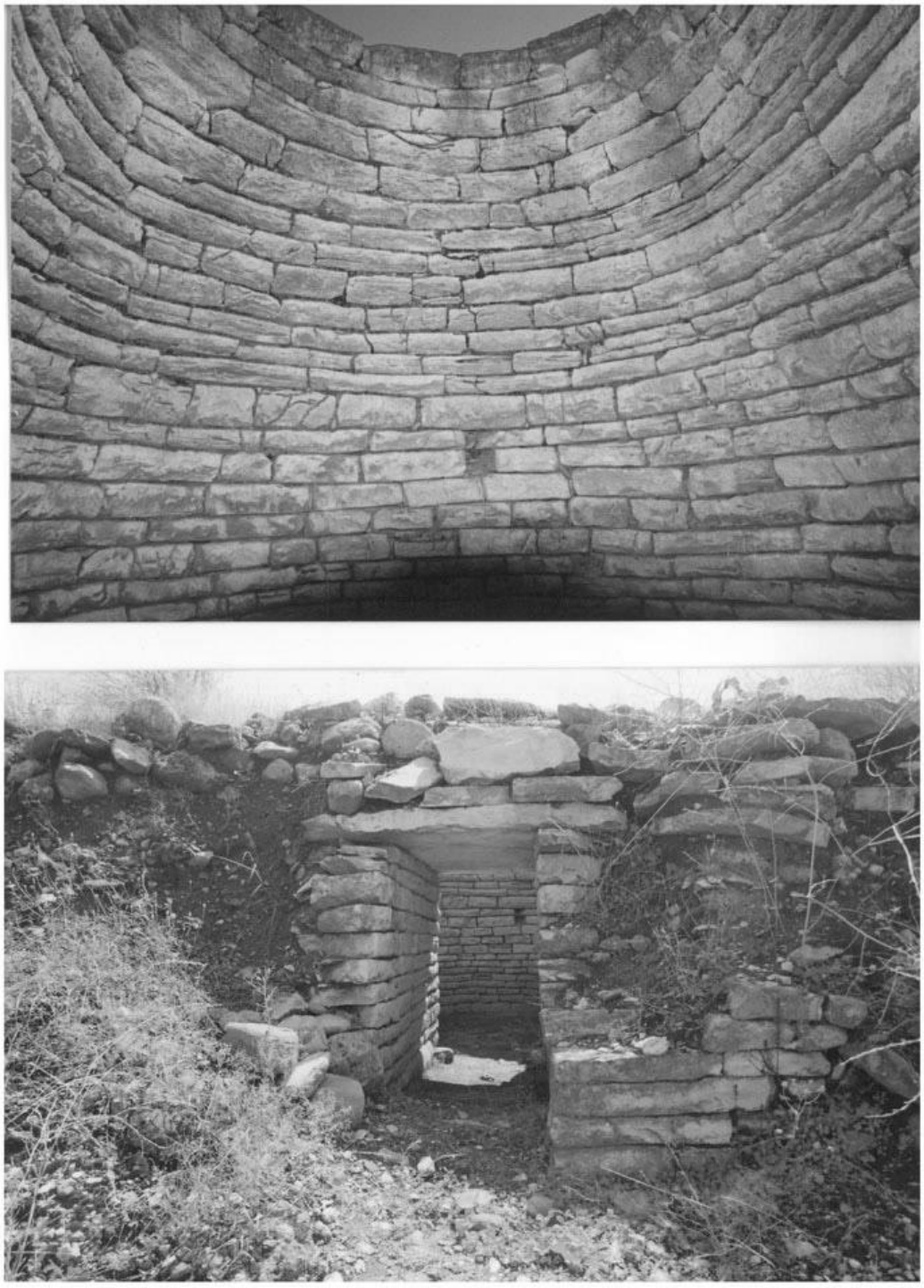
2: Marathia Tholos 1.

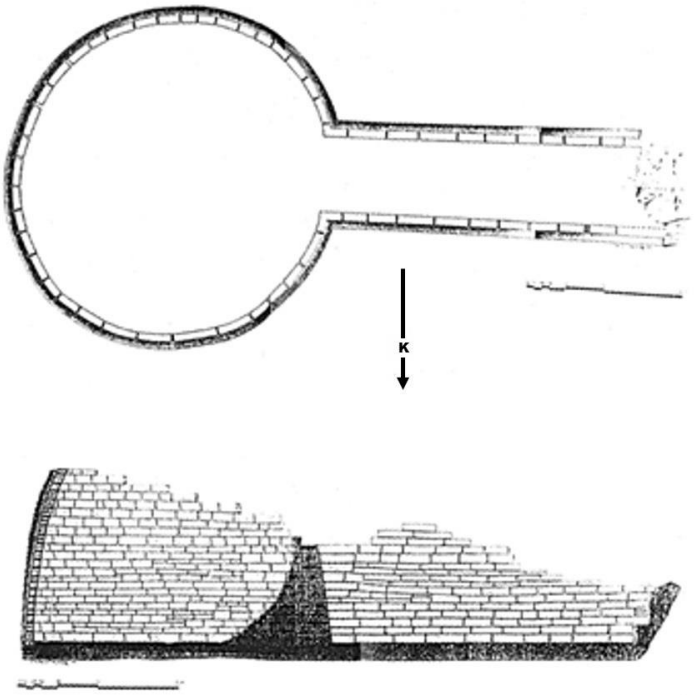
1: Kechrinia, Valtou Tholos Mezar.

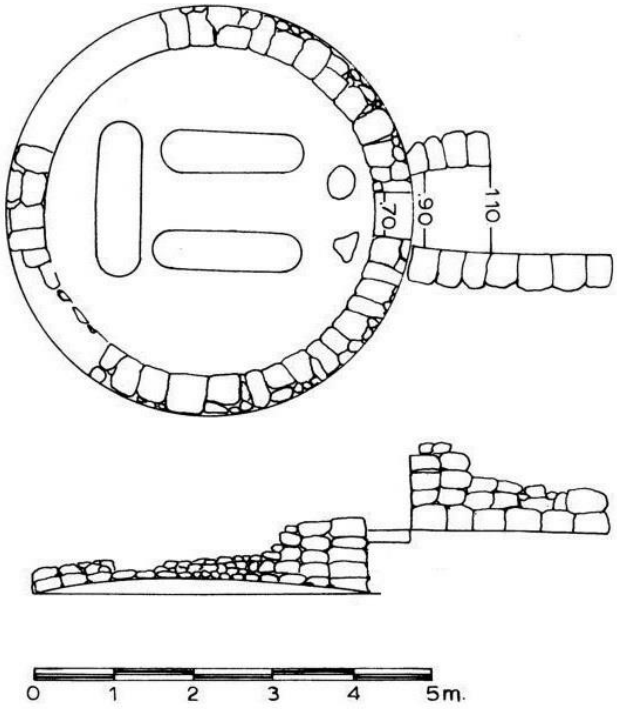
2: 1: Kechrinia, Valtou Tholos Mezar.

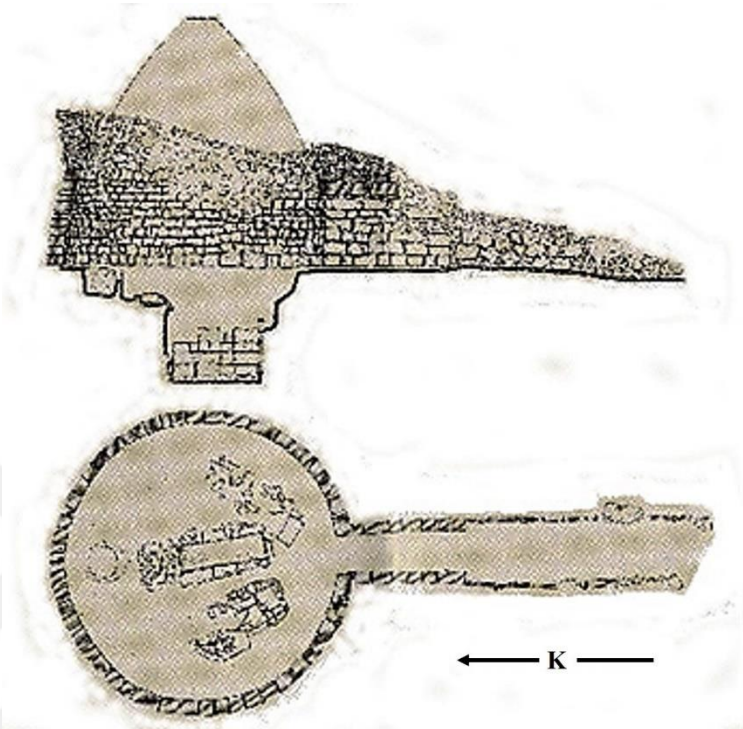
1: Loutrakiou Katounas Tholos Mezar.

1: Parga Tholos Mezar.

2: Mavrata-Koroni Tholos Mezar.

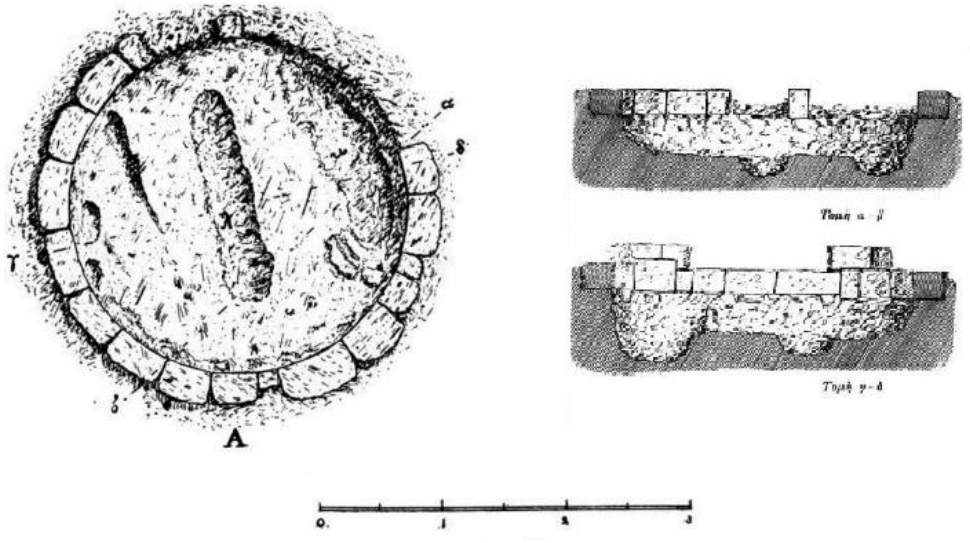
1: Tzannata-Borzi Tholos Mezar.

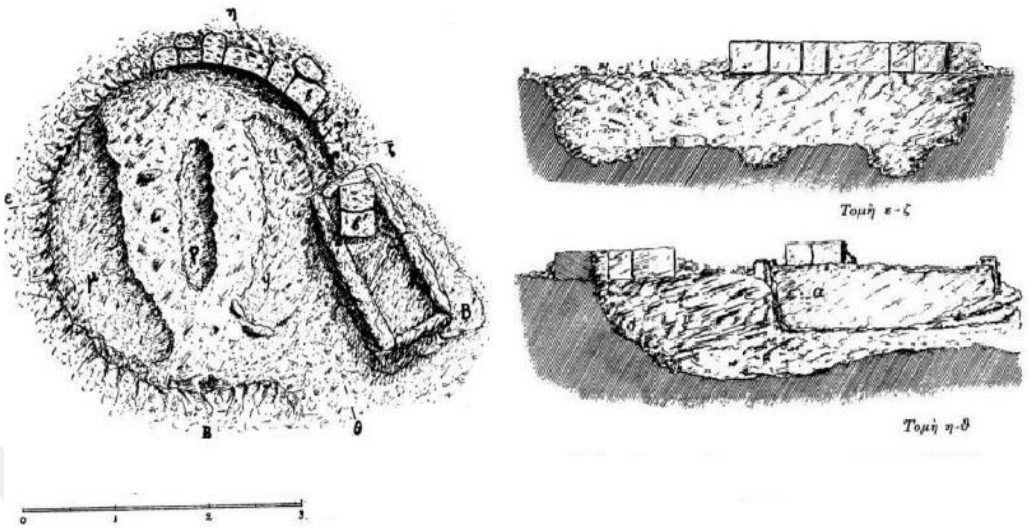
2: Tzannata-Borzi Tholos Mezar.

1: Agios Nikitas Tholos Mezar.

2: Kokkolata Tholos Mezar A.

1: Kokkolata-Kangelisses Tholos Mezar B.

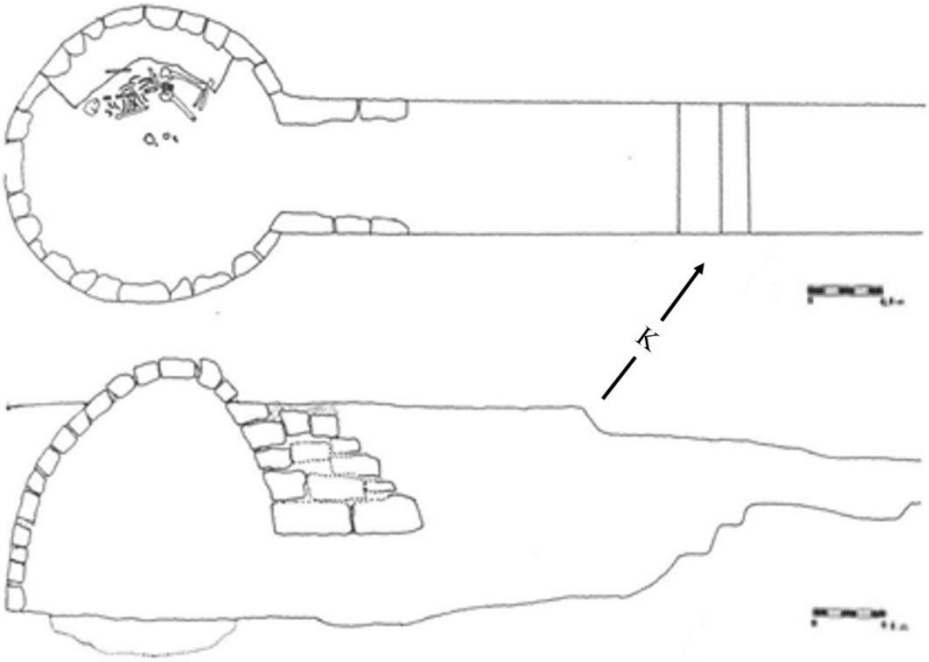
2: Alikanas-Akrotiri Tholos Mezar.

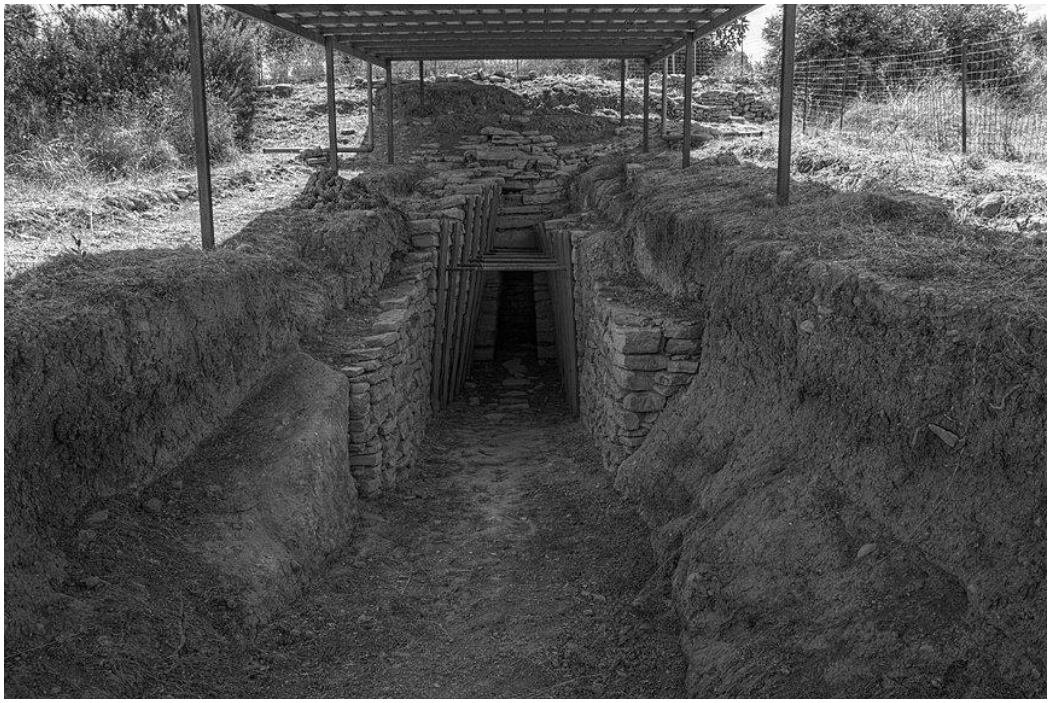
1: Keri Tholos Mezar.

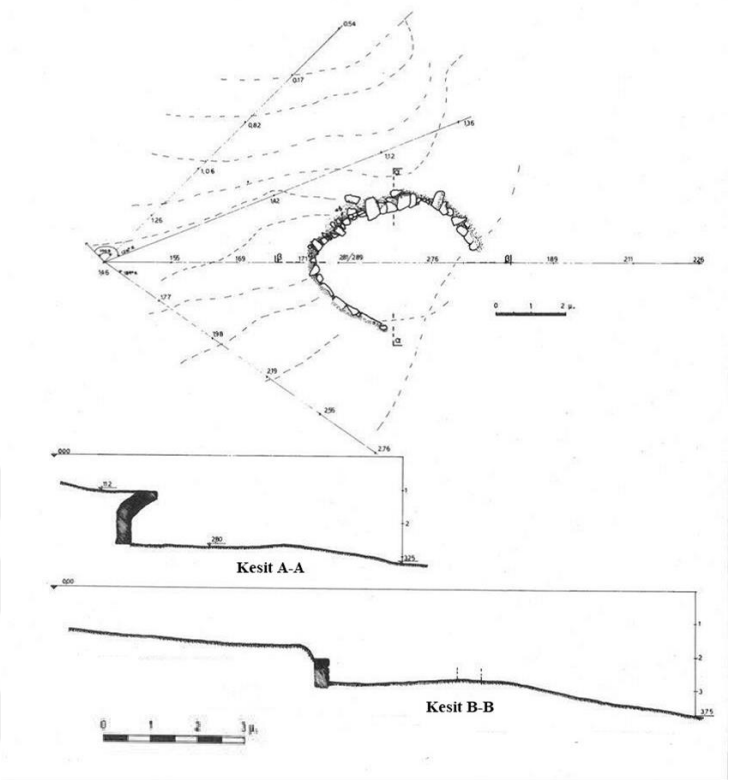
2: Stylos Tholos Mezar.

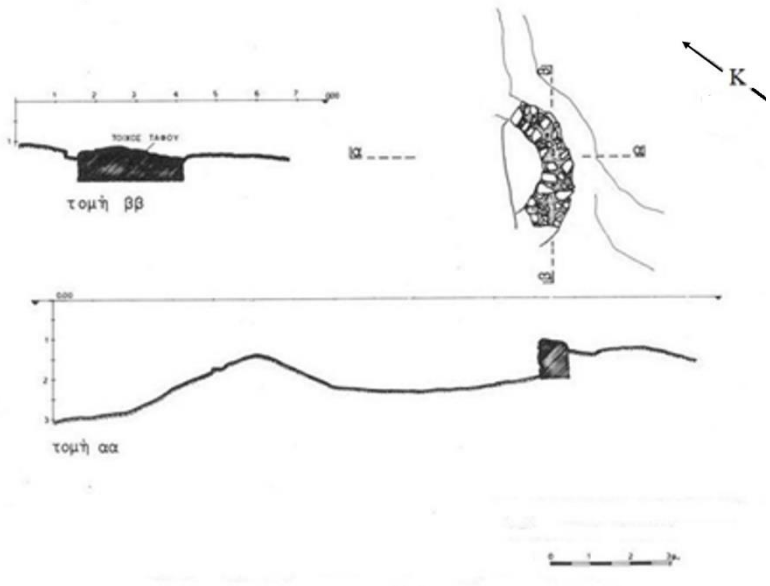
1: Armeni Tholos Mezar.

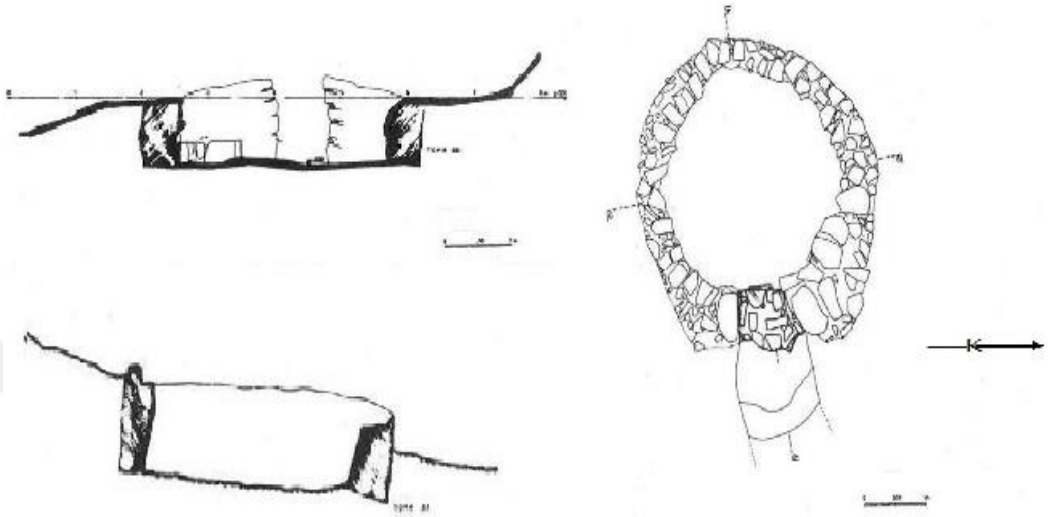
2: Margarites Tholos Mezar.

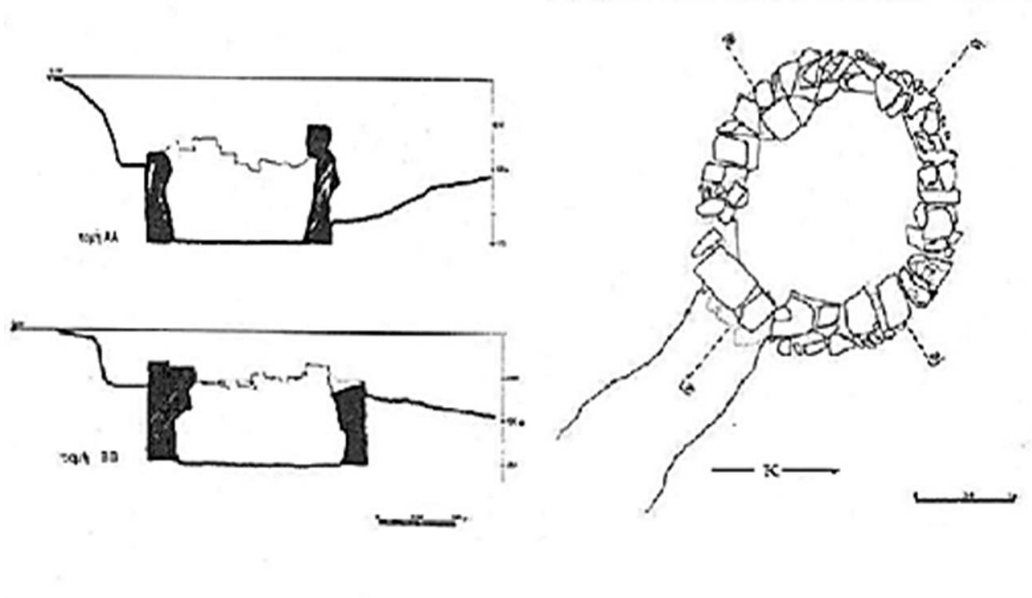
1: Sata Tholos Mezar.

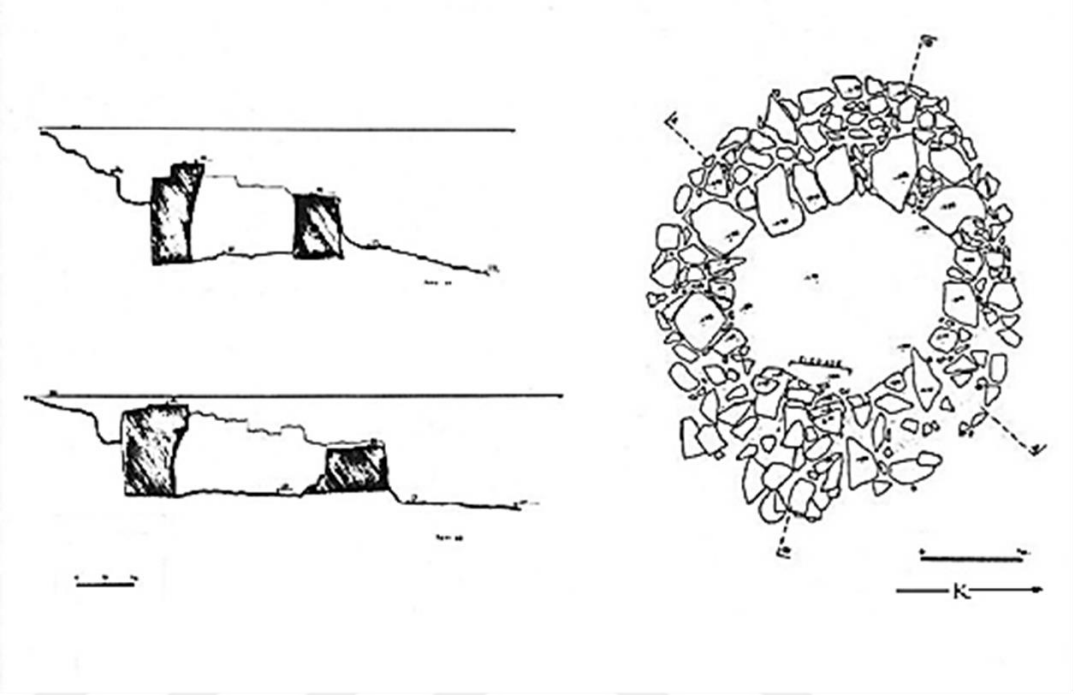
2: Aigidomandra Tholos Mezar.

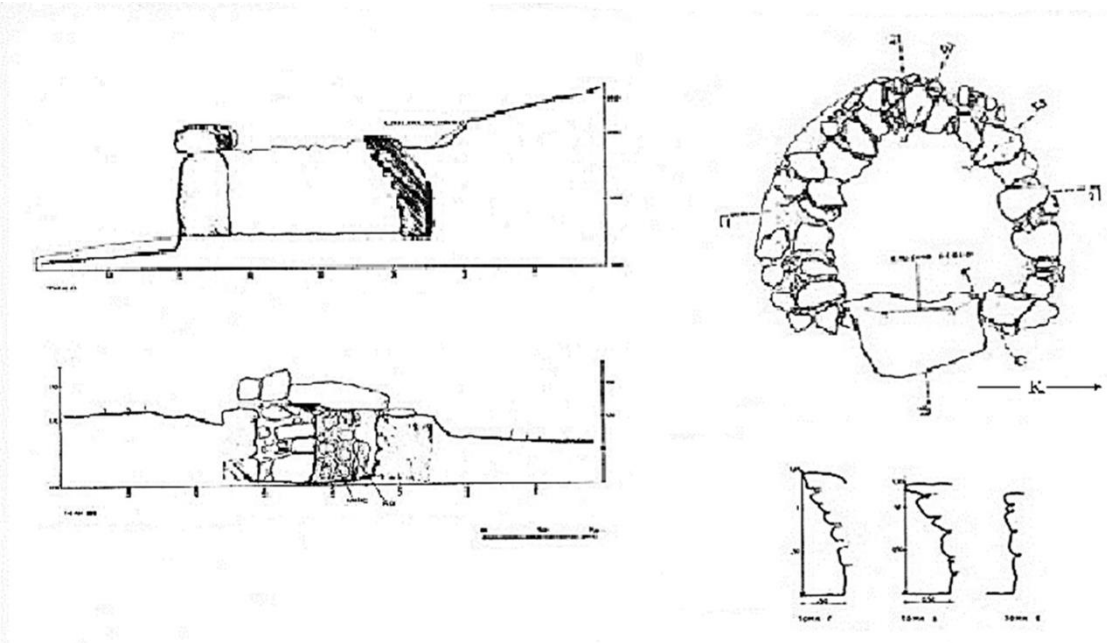
1: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 1.

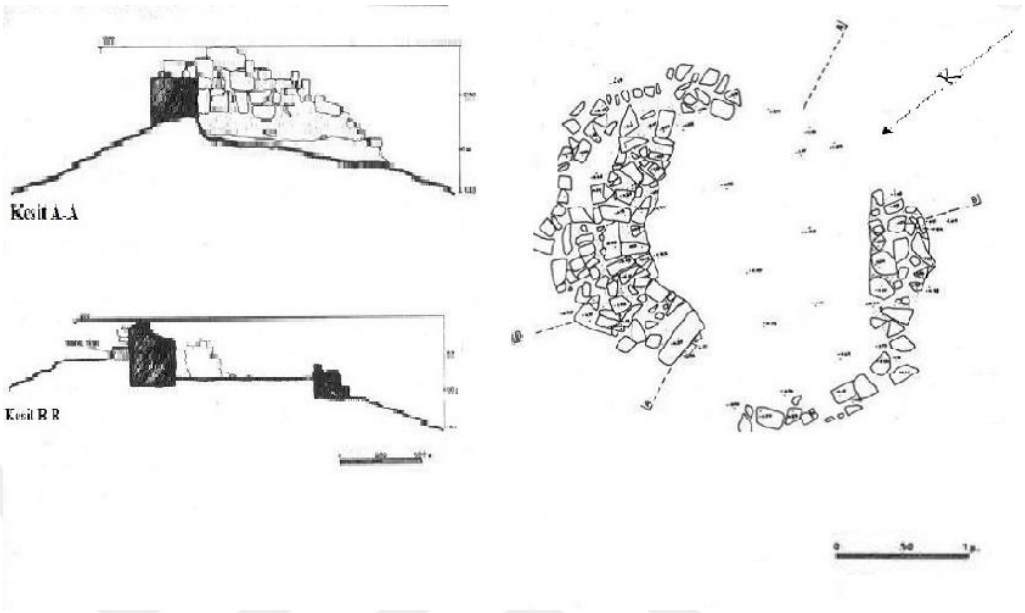
2: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 2.

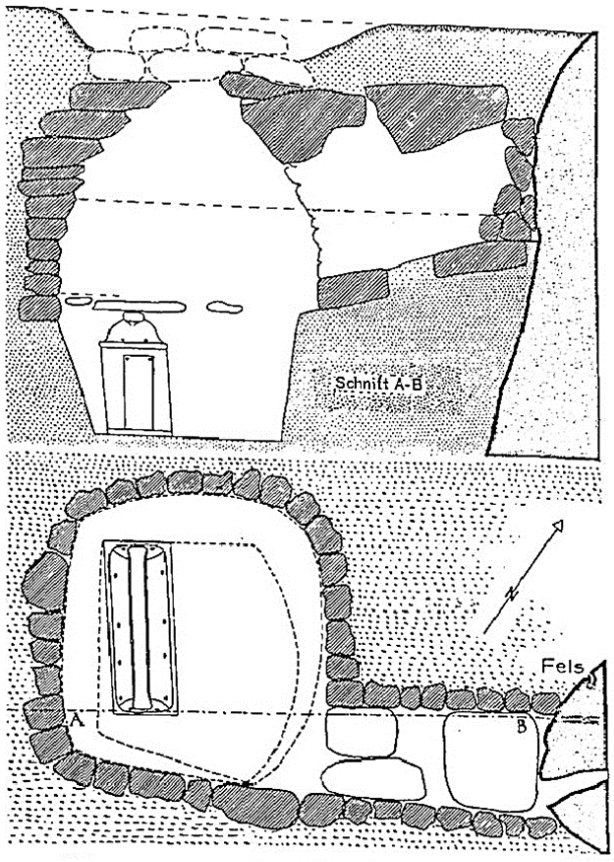
1: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 3.

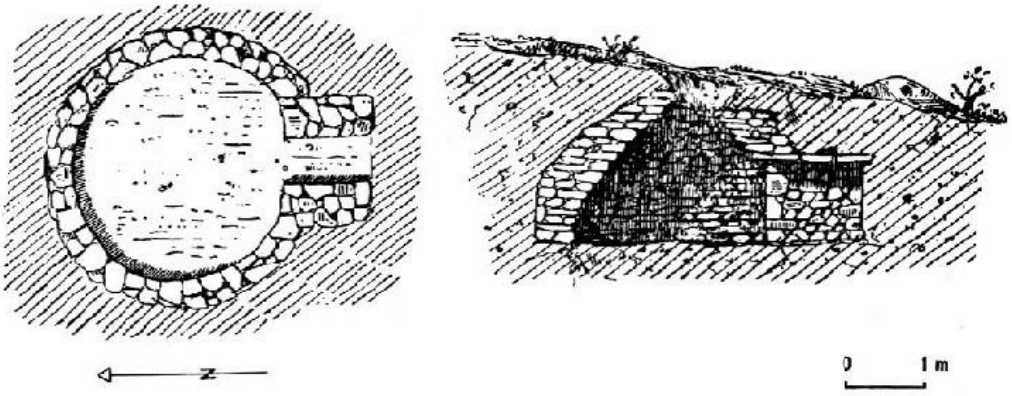
2: Phrankou Tou Louri Tholos Mezar 4.

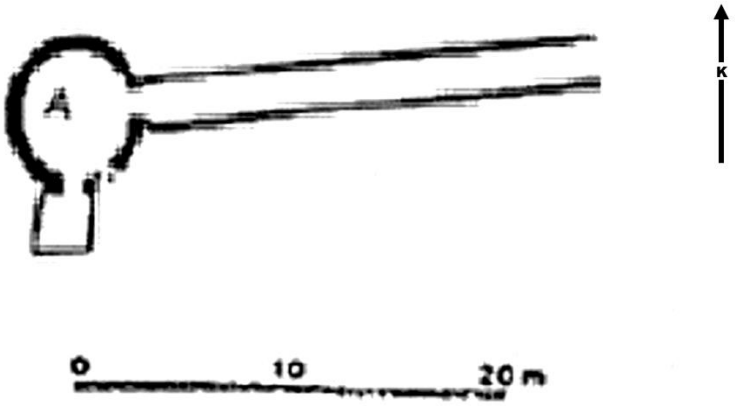
1: Psila Khomata Tholos Mezar.

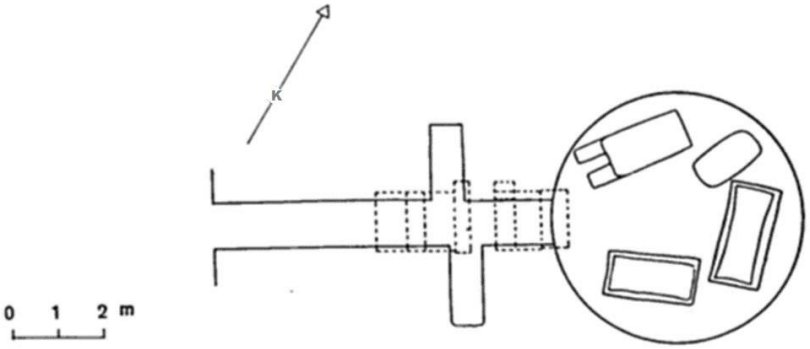
2: Plati Tholos Mezar.

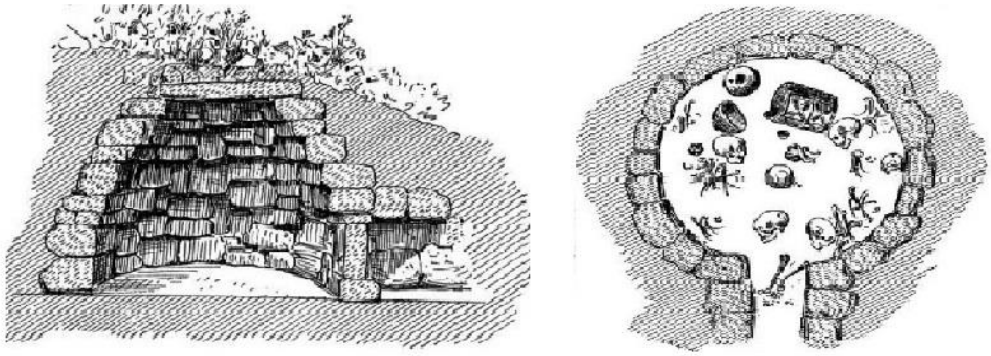
1: Kamares Tholos Mezar.

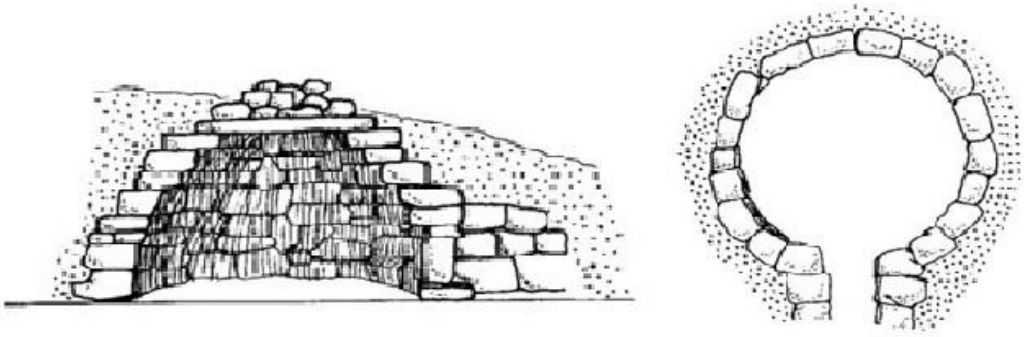
2: Arkhanes Tholos Mezar.

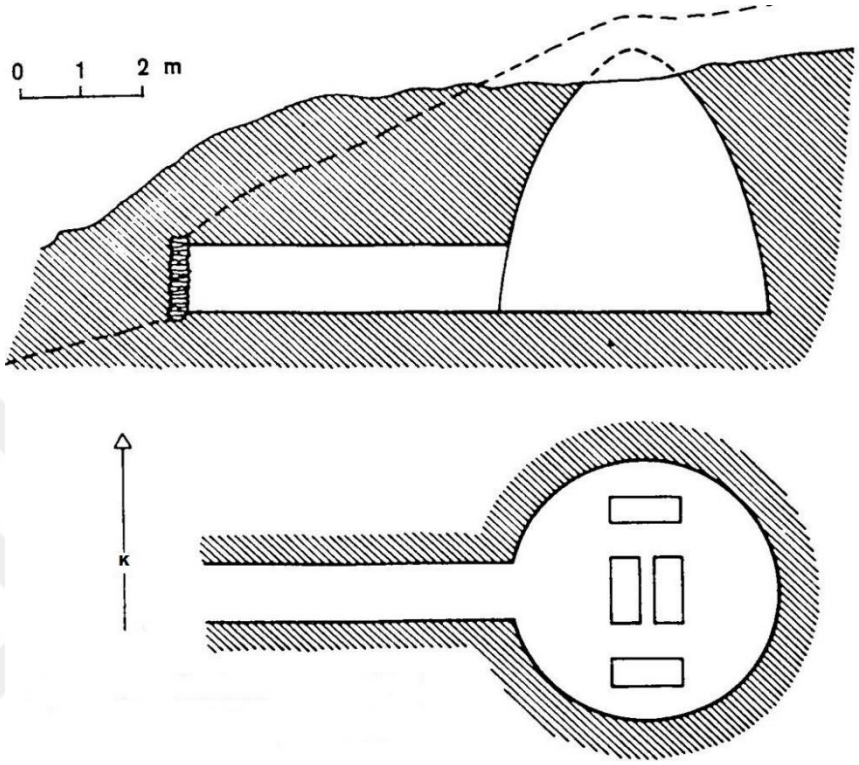
3: Kephala Tholos Mezar.

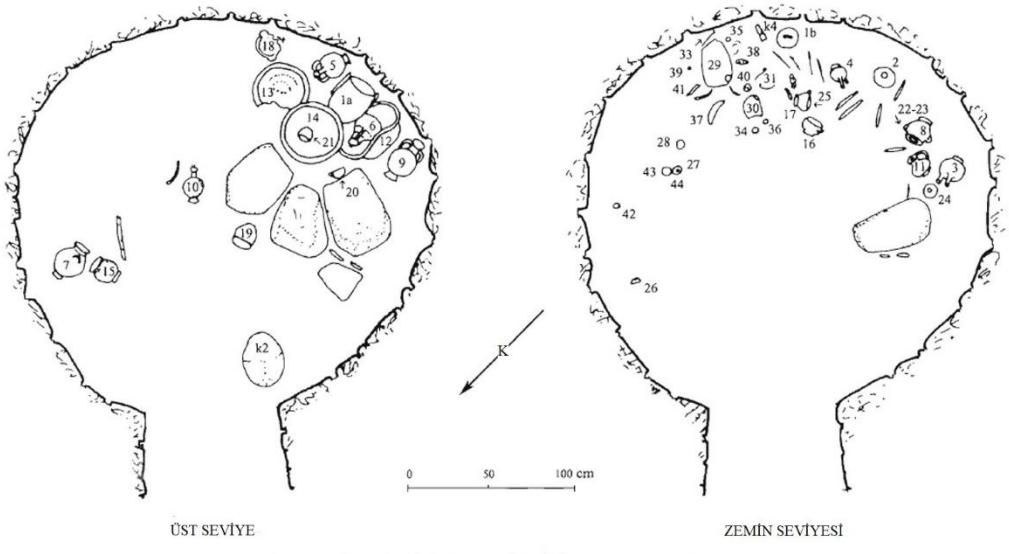
1: Erganos Tholos Mezar A.

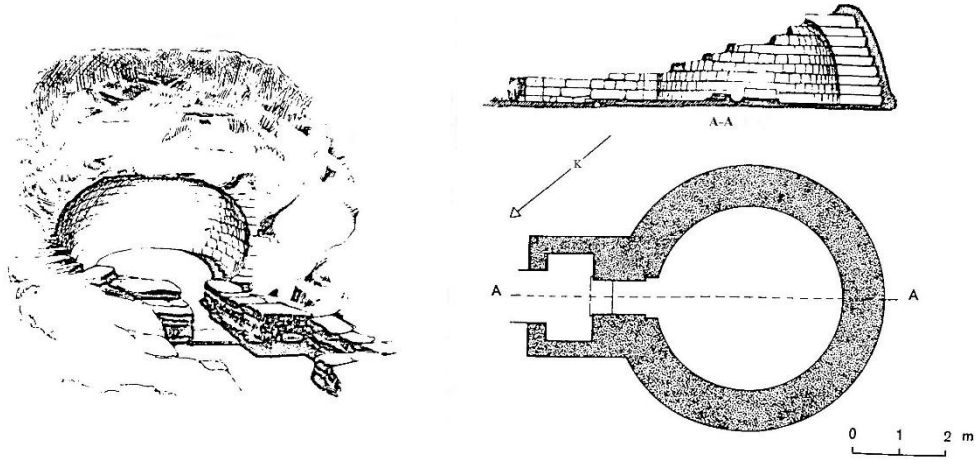
2: Erganos Tholos Mezar B.

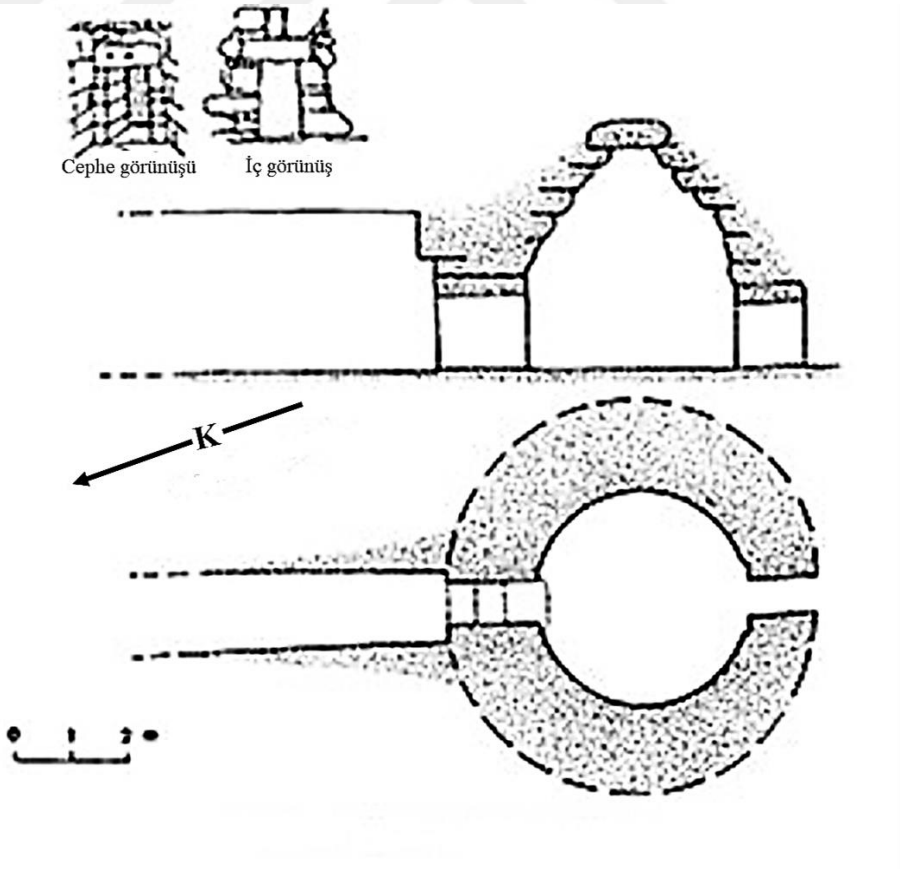
1: Vassiliki Tholos Mezar 1.

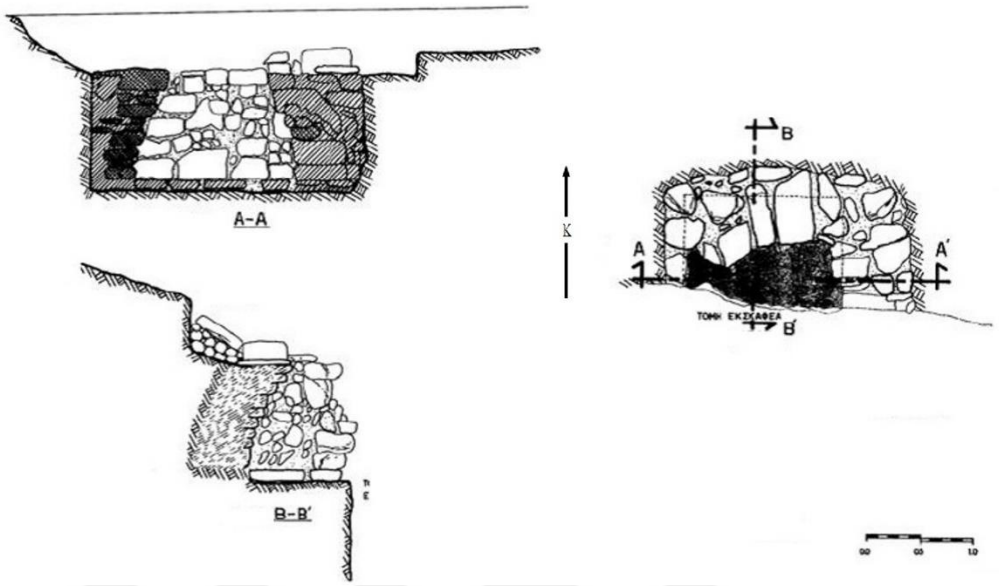
2: Vassiliki Tholos Mezar 2.

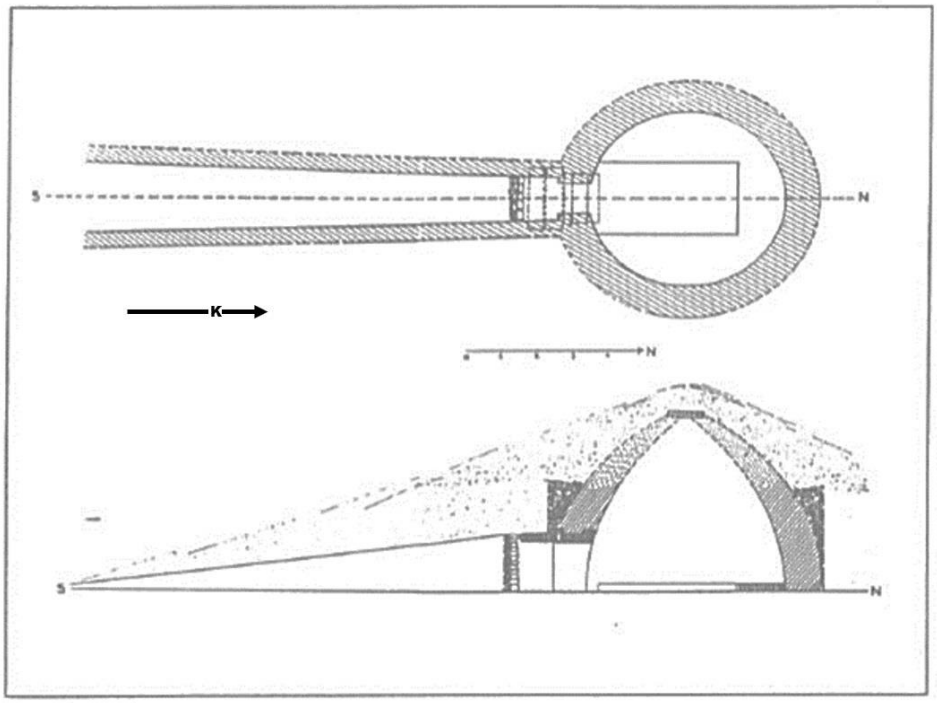
1: Praisos Tholos Mezar A.

2: Akhladia Tholos Mezar.

1: Krasi Tholos Mezar.

2: Mykonos Tholo Mezar.

1: Naxos Tholos Mezar.

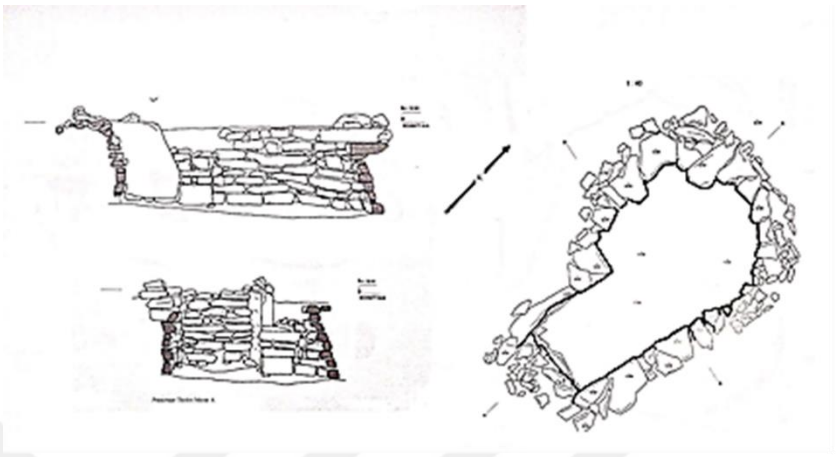
2: Tenos Tholos Mezar.

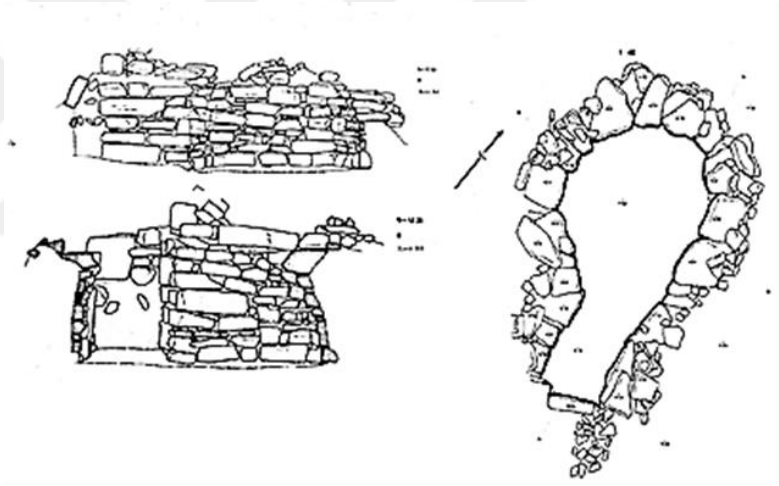
1: Kos Tholos Mezar 1.

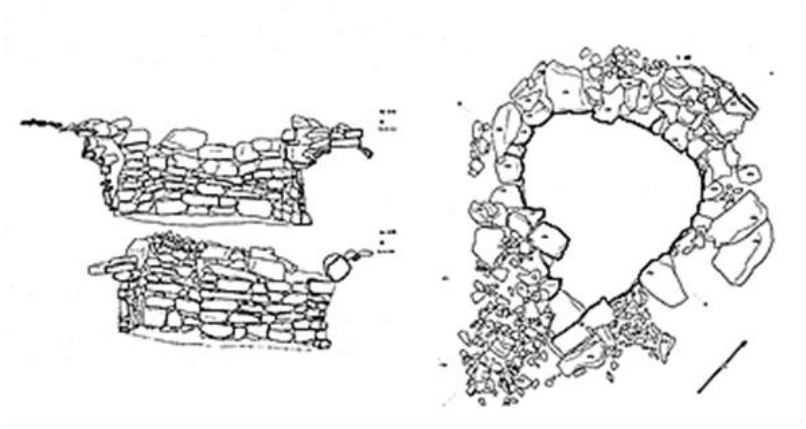
2: Psara Archontiki Tholos Mezar.

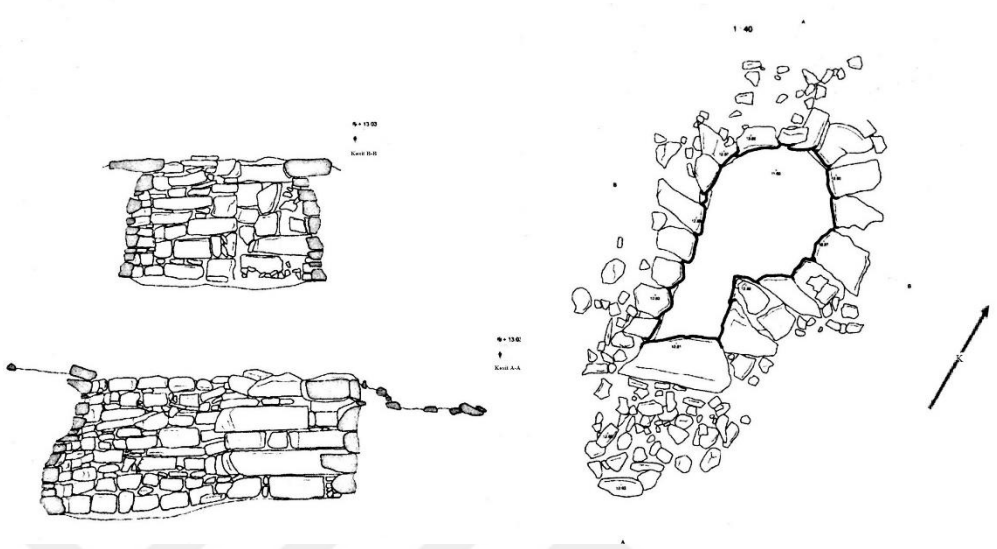
1: Mezar A, Panaztepe.

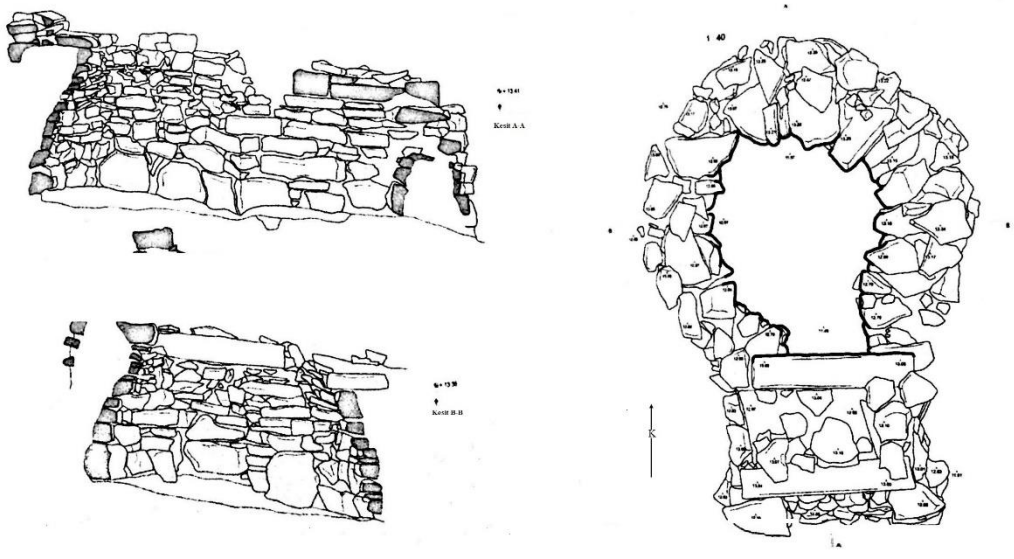
2: Mezar B, Panaztepe.

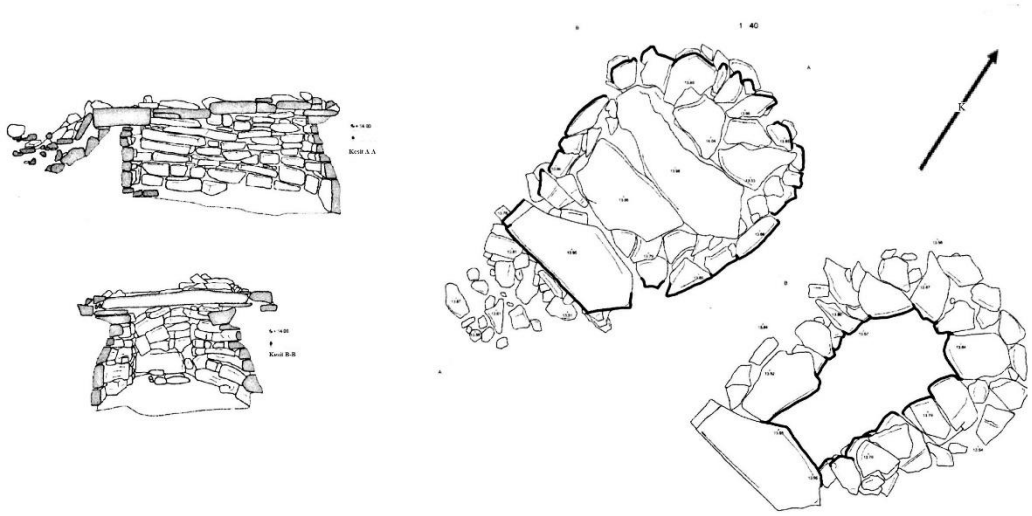
3: Mezar D, Panaztepe.

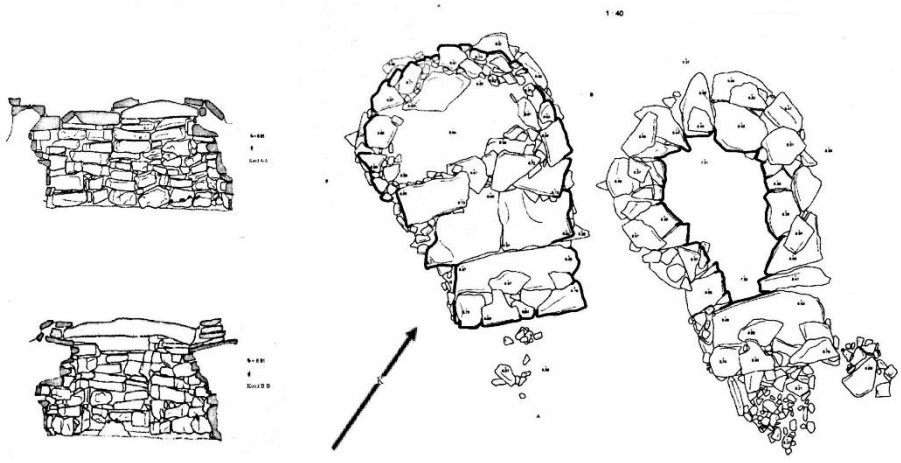
1: Mezar E, Panaztepe.

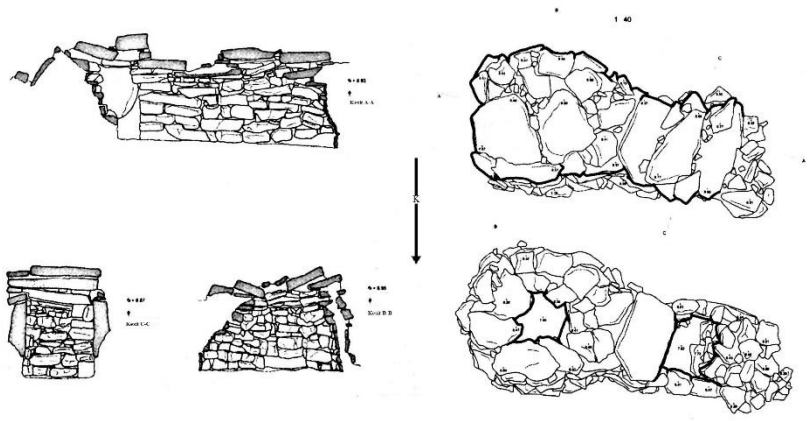
2: Mezar Ğ, Panaztepe.

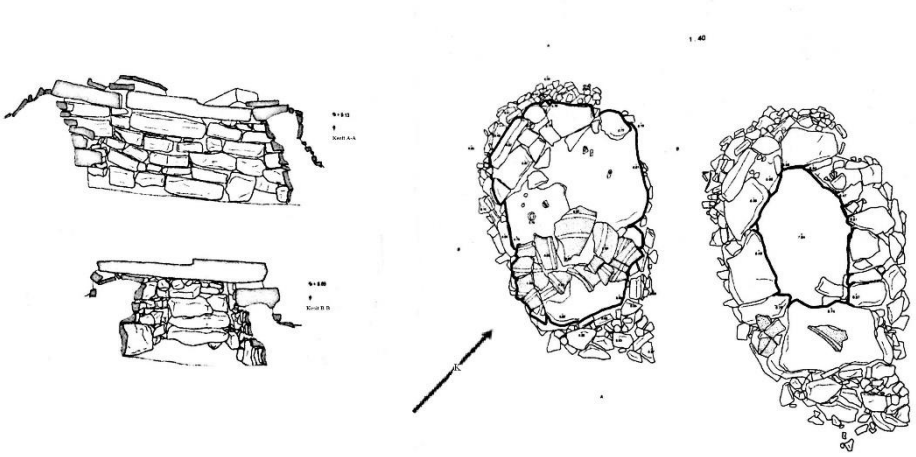
1: Mezar İ, Panaztepe.

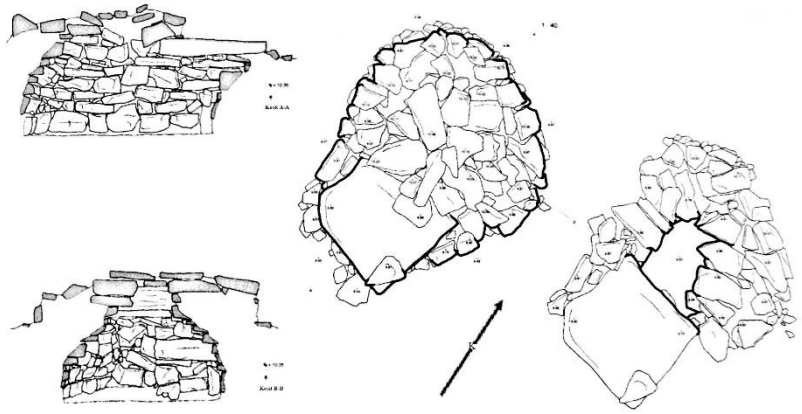
2: Mezar AT, Panaztepe.

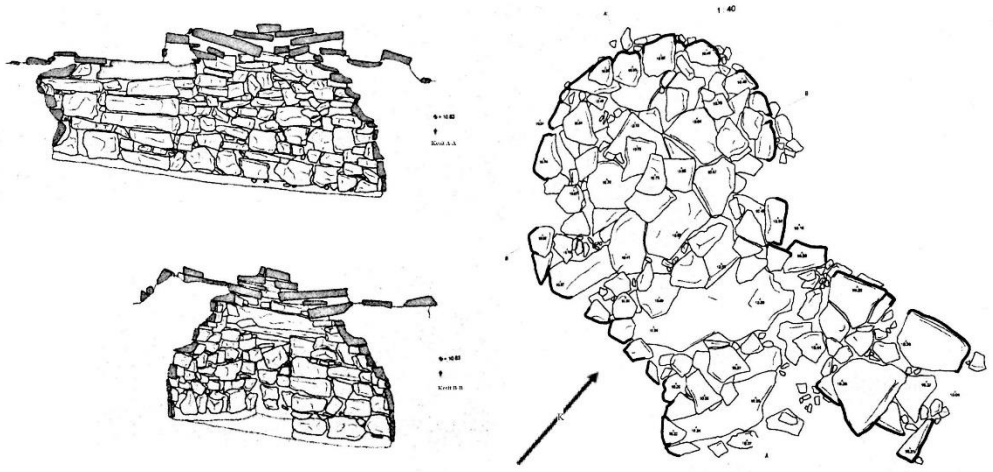
1: Mezar AV, Panaztepe.

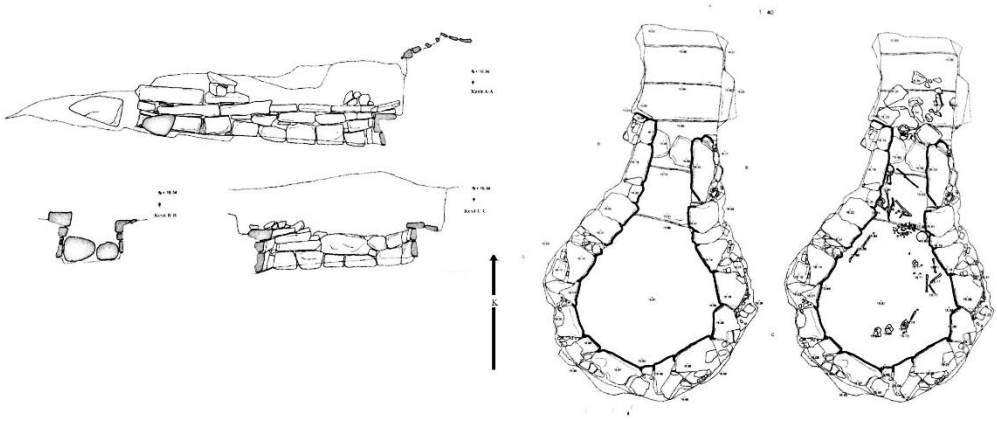
2: Mezar AY, Panaztepe.

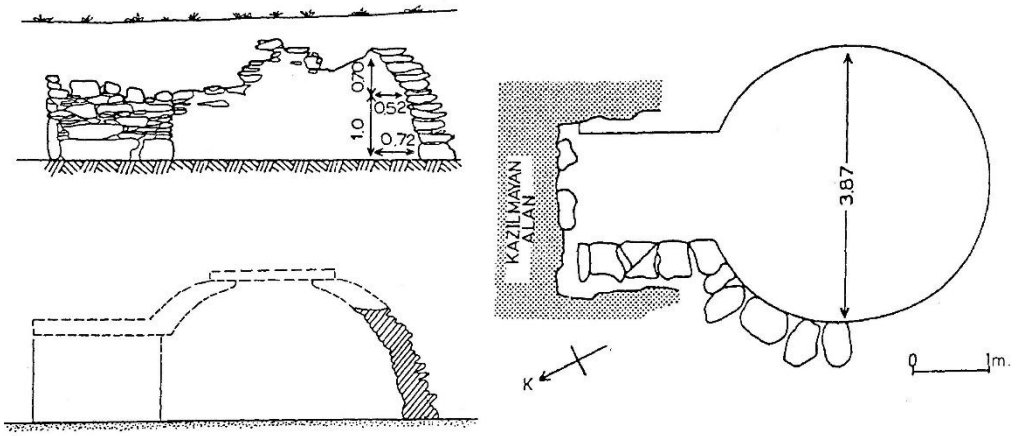
3: Mezar BC, Panaztepe.

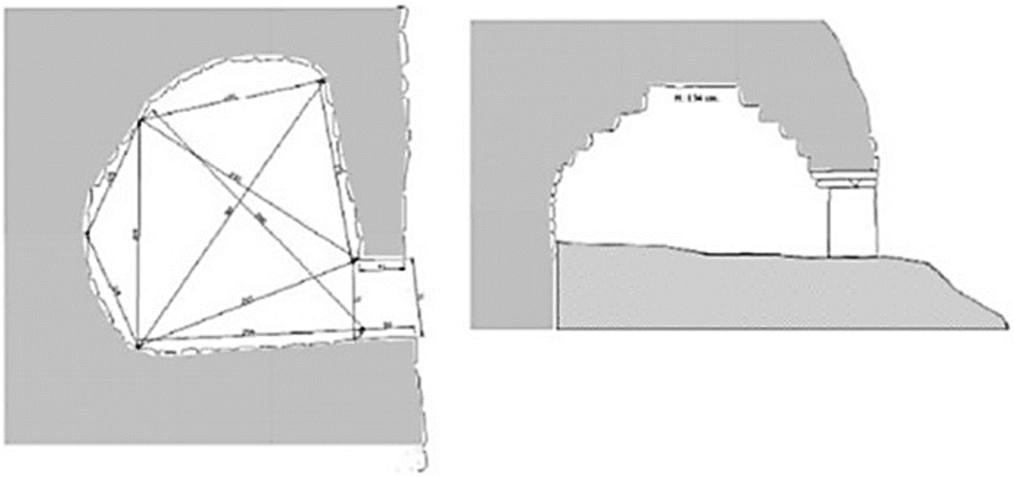
1: Mezar BJ, Panaztepe.

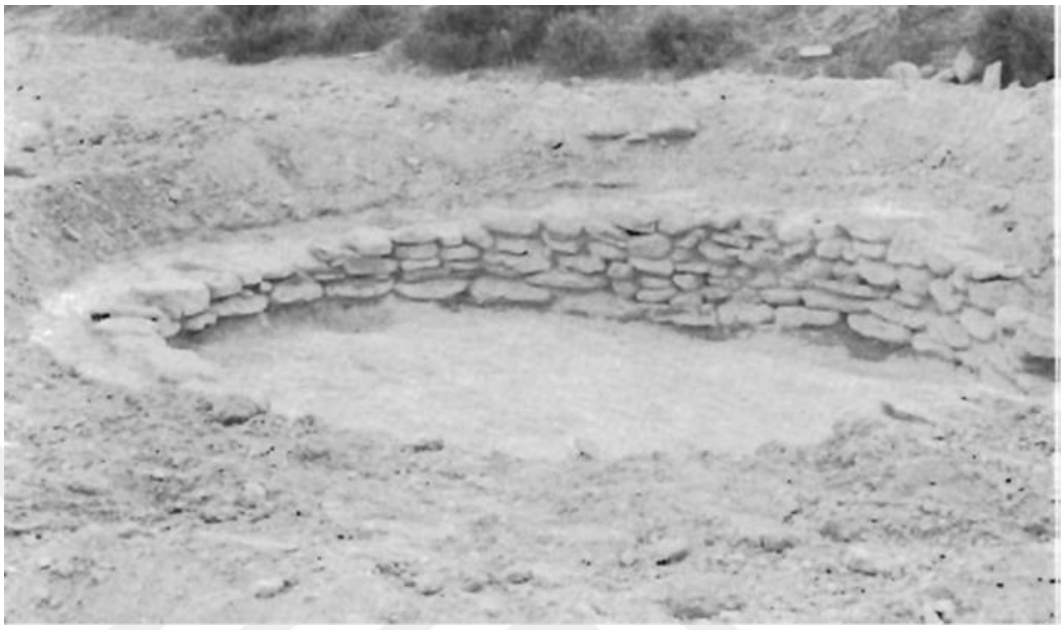
2: Mezar AA, Panaztepe.

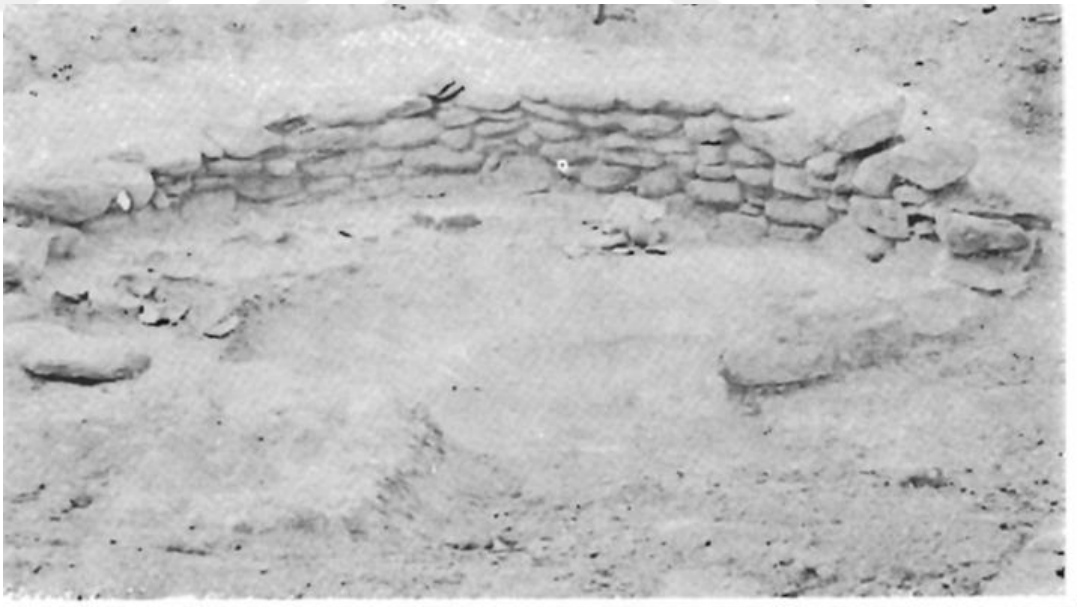
1: Kolophon Tholos Mezar.

2: Kömürburnu Tholos Mezar.

1: Çömlekçiköy Tholos Mezar 21.

2: Çömlekçiköy Tholos Mezar 6.

1: Analipsis Tholos Mezar genel görünümü.

2: Aegisthos Tholos Mezar genel görünümü.

1: Dendra Tholos Mezar genel görünümü.

2: Epano Phournos Tholos Mezar genel görünümü.

1: Genii Tholos Mezar genel görünümü.

2: Panagia Tholos Mezar'ın dromosu.

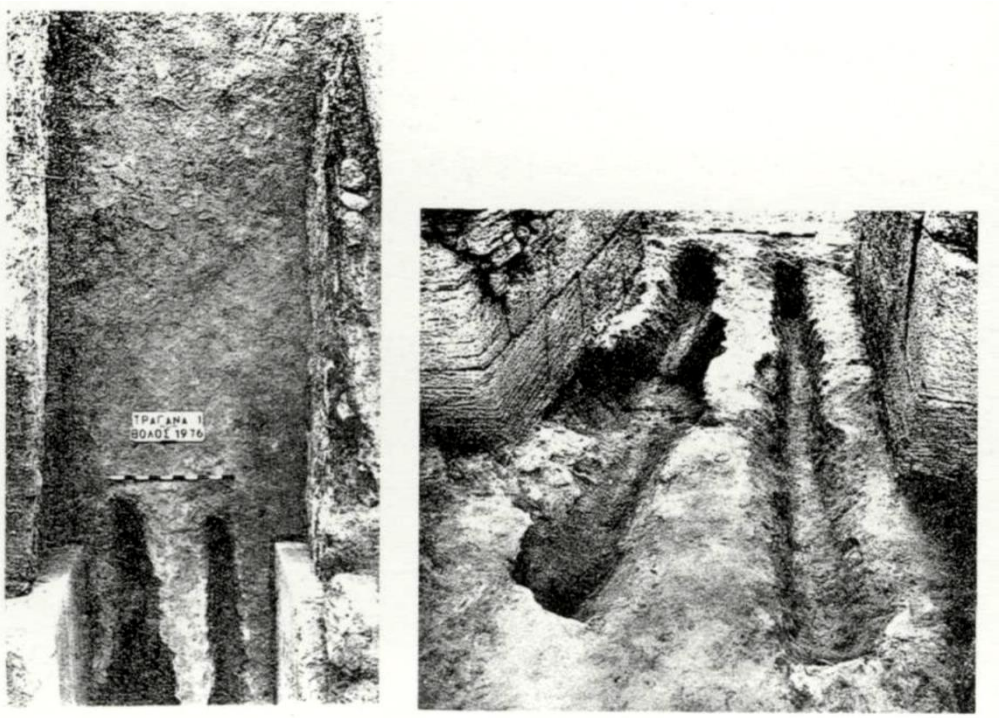
1: Klytemnestra Tholos Mezar genel görünüşü.

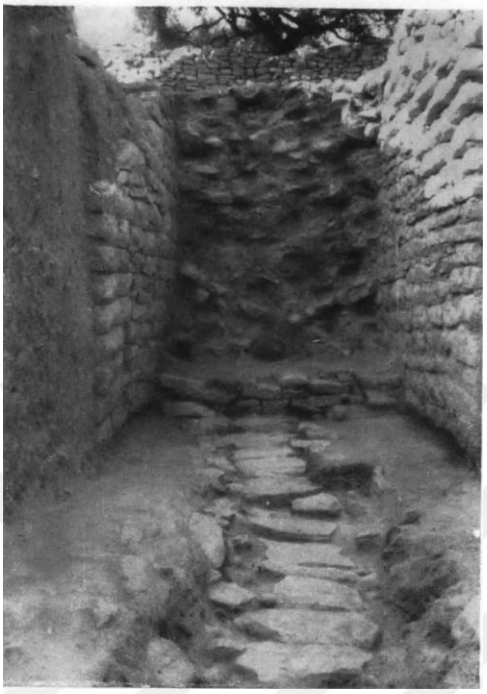
2: Atreus Tholos Mezar genel görünüşü.

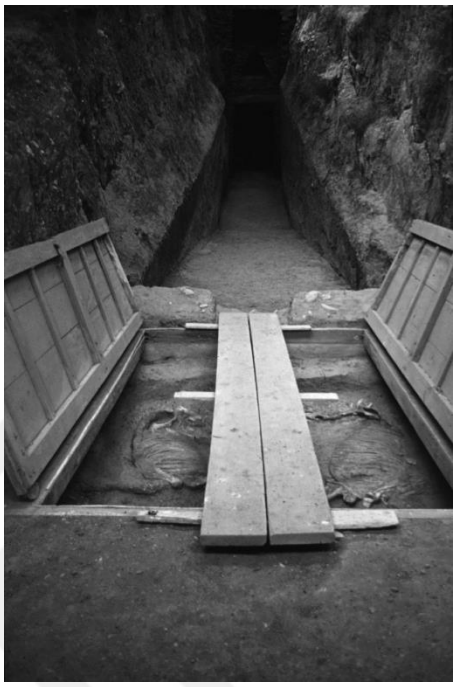
1: Kato Phournos Tholos Mezar genel görünüm.

2: Tragana Tholos Mezar'da tespit edilen kanal.

1: Peristeria Tholos Mezar 2'daki kanal.

2: Marathon Tholos Mezar at gömüsü.

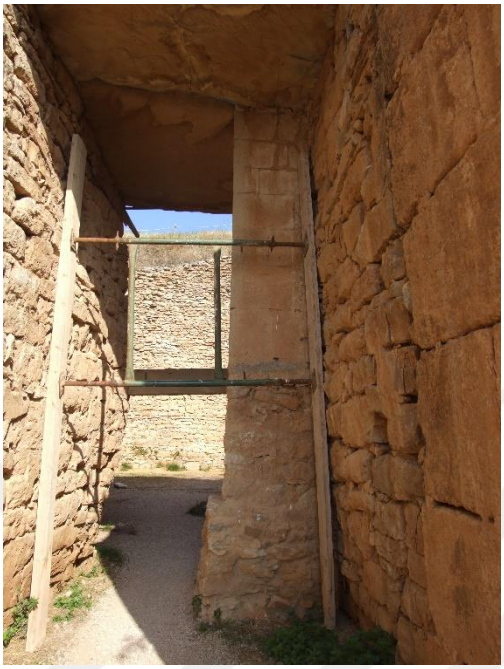
3: Genii Tholos Mezar kapatma duvarı kalıntıları.

1: Klytemnestra Tholos Mezar dromos kapatma duvarı kalıntısı.

2: Kato Phournos Tholos Mezar dromos kapatma duvarı kalıntısı.

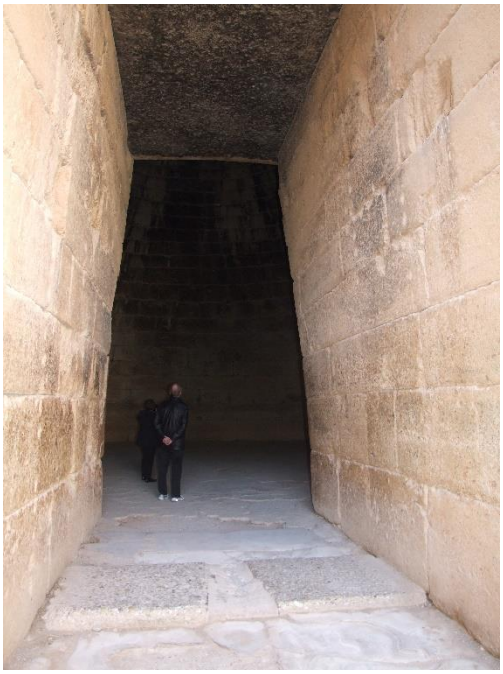
1: Aegisthos Tholos Mezar stomionu.

2: Panagia Tholos Mezar stomionu.

3: Genii Tholos Mezar stomionu.

4: Atreus Tholos Mezar stomionu

1: Panagia Tholos Mezarının iç lento bloğu görünümü.

2: Genii Tholos Mezarının iç lento bloğu görünümü.

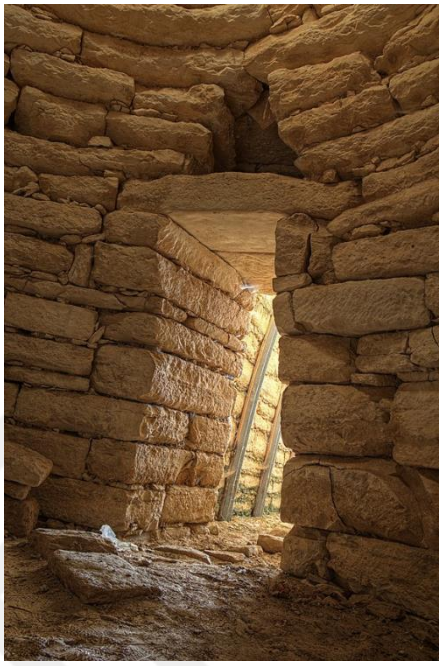

1: Atreus Tholos Mezarının dromos duvarı üzerinde kullanılan lento bloğu.

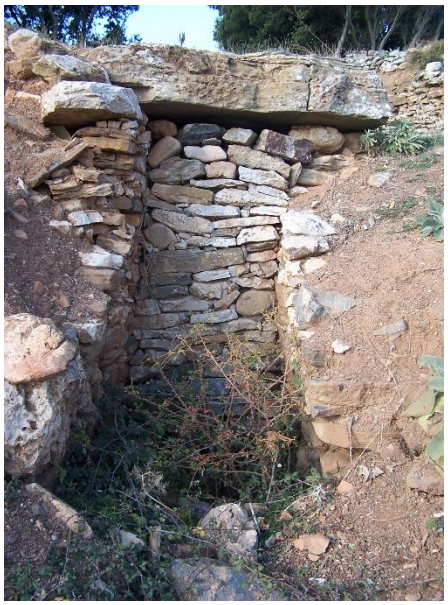
2: Aegisthos, Tiryns ve Genii Tholos Mezarların hafifletme üçgenleri iç ve dıştan görünüşü

1: Stylos Tholos Mezar hafifletme üçgeni. 2: Margarites Tholos Mezar hafifletme üçgeni iç görünüş

3: Peristeria Tholos Mezar 1 kapatma duvarı 4: Analipsis Tholos Mezar kapatma duvarı

1: Epano Phournos Tholos Mezarı oda duvarı.

2: Aegisthus Tholos Mezar oda duvarı

1: Kato Phournos Tholos Mezar oda duvarı.

2: Aslan Tholos Mezar oda duvarı.

1: Klytemnestra Tholos Mezar oda duvarı.

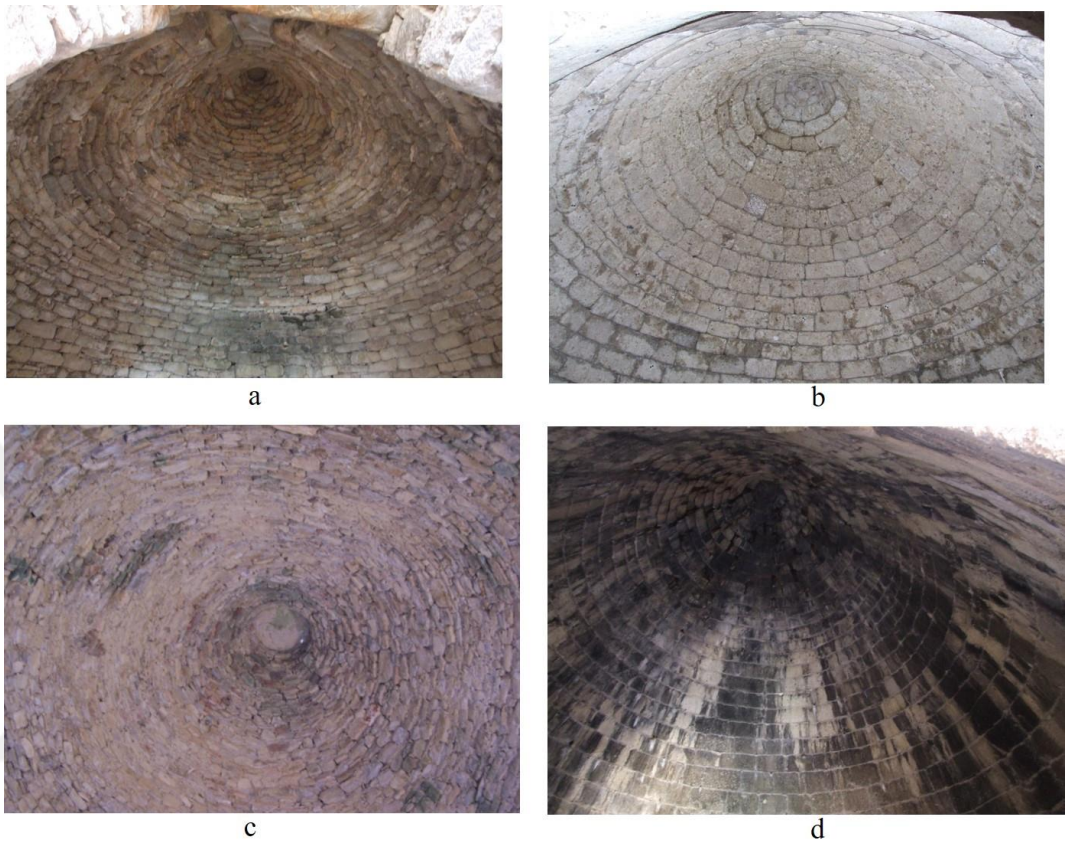
2: Atreus Tholos Mezar oda duvarı.

1: Genii Tholos Mezar oda duvarı

2: Panagia Tholos Mezar oda duvarı

1: a: Tiryns, b: Genii, c: Ano Englianos, d: Atreus Tholos Mezar kubbeleri.

2: Atreus Tholos Mezar yan oda girişi.

a

b

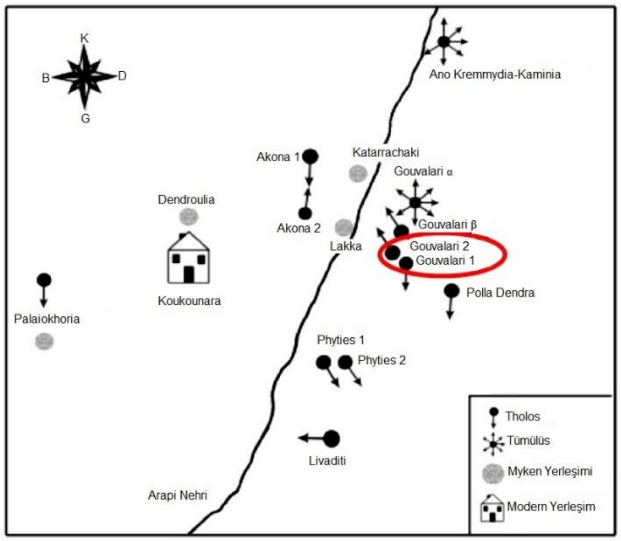

c

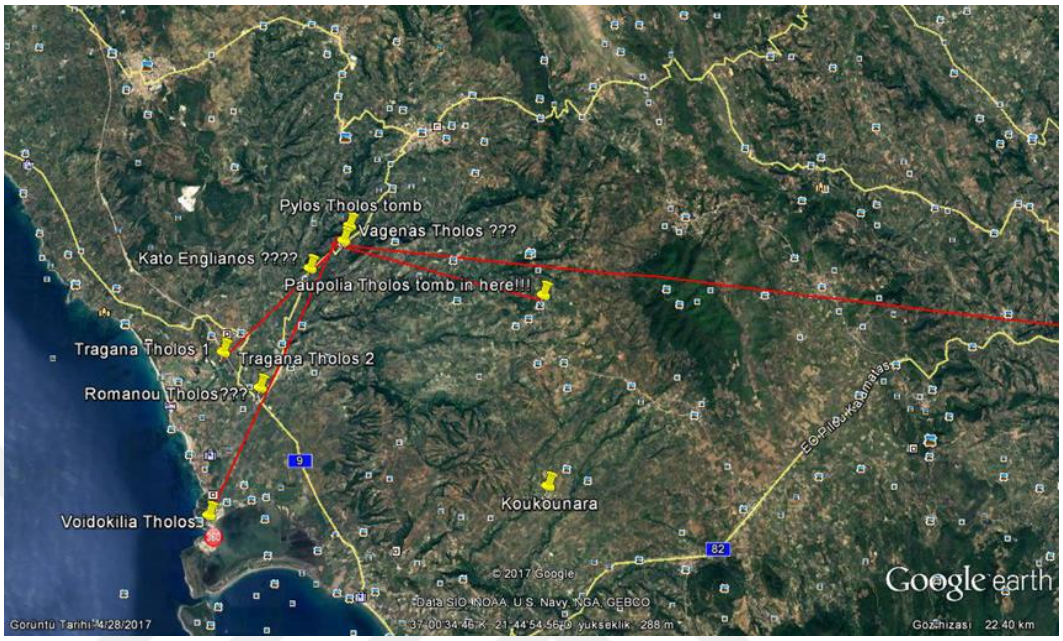

d

1: a: Tiryns Tholos Mezar, b: Dimini Tholos Mezar A, c: Atreus Tholos Mezar d: Genii Tholos Mezar.

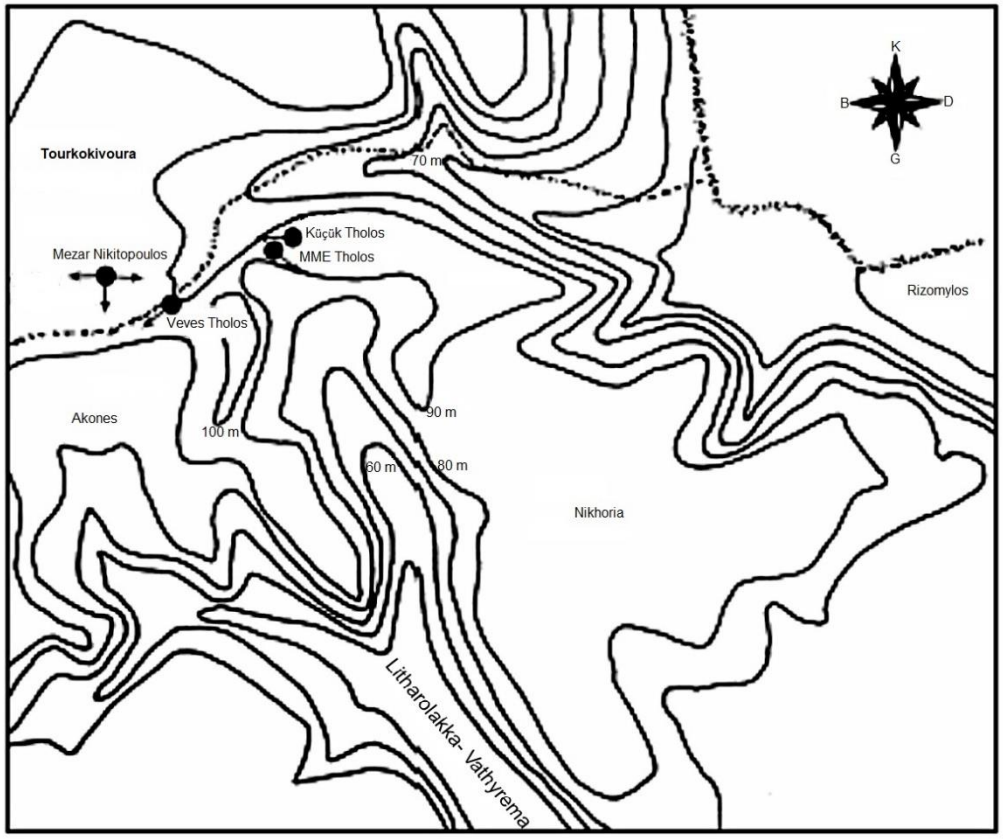
2: Aynı tümülüs altında yer alan mezarlar.

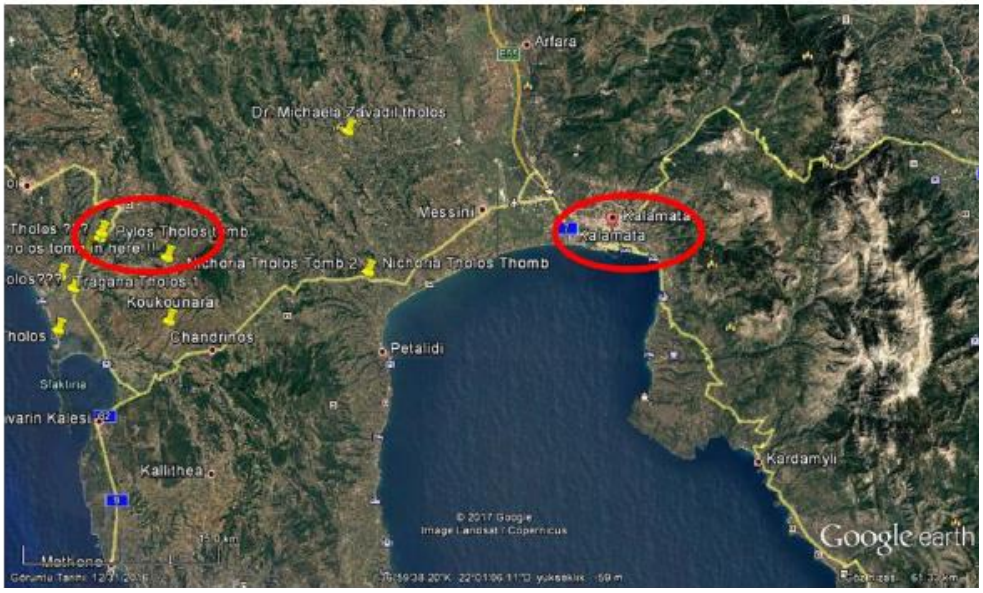
1: Englianos Tholos Mezarların konumu.

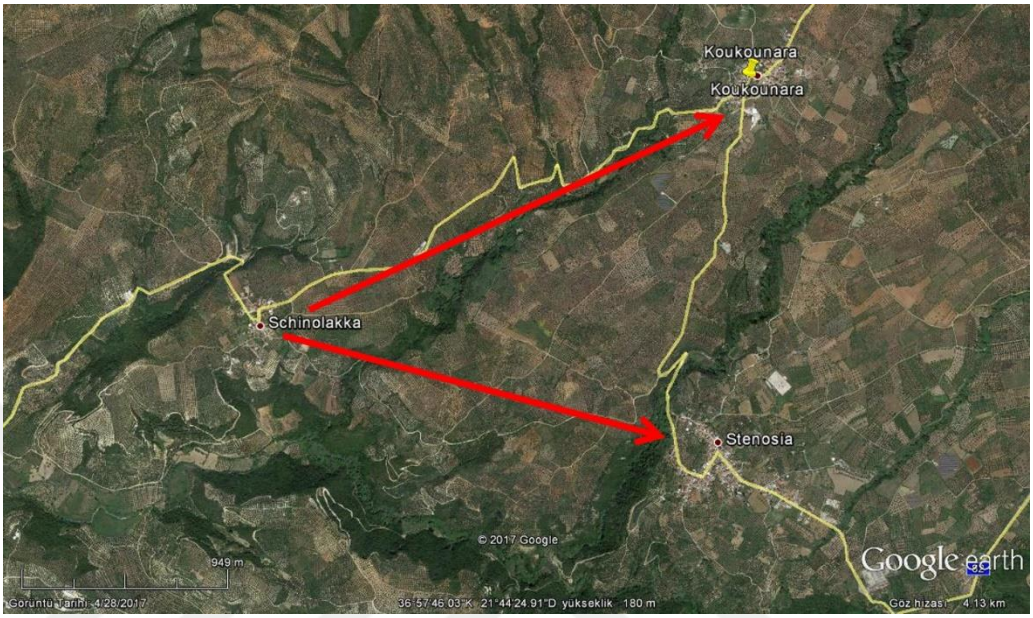
2: Tragana Tholos Mezar 1 ve 2'nin konumu.

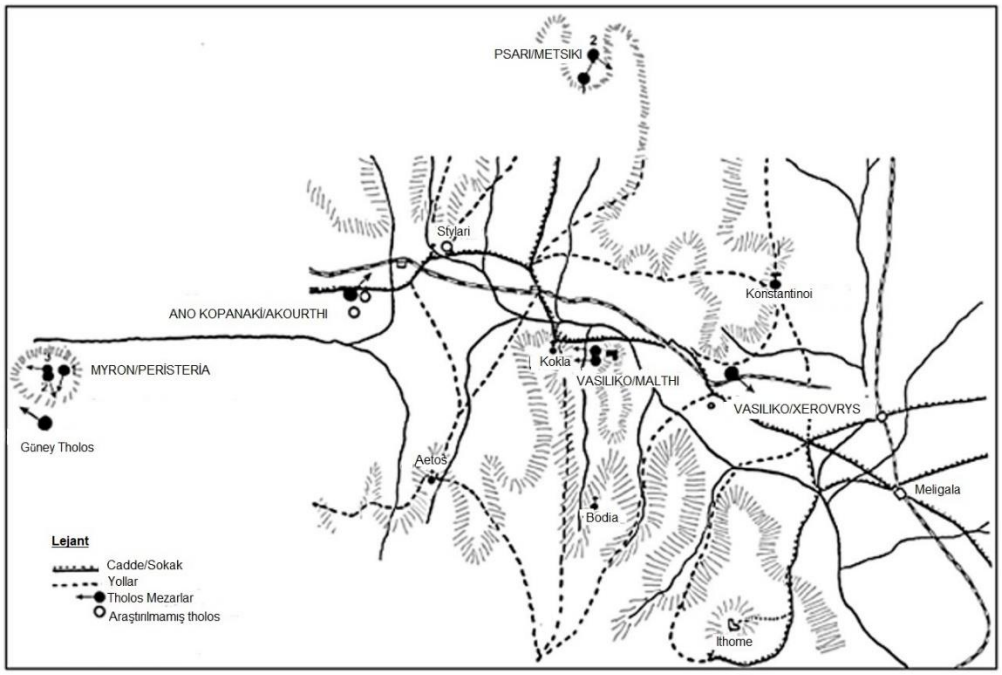
1: Nikhoria'daki Tholos Mezarların konumu.

2: Pylos ve Kalamata'yı birbirine bağlayan modern yol.

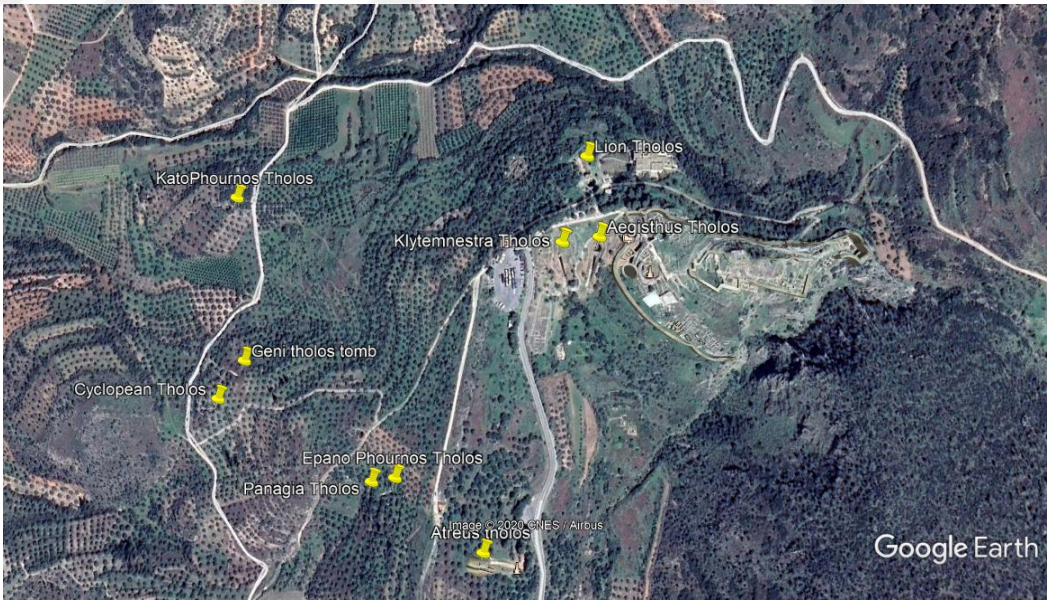
1: Shinolakka istikametinden Stenosis ve Koukounara'ya doğru açılan yol.

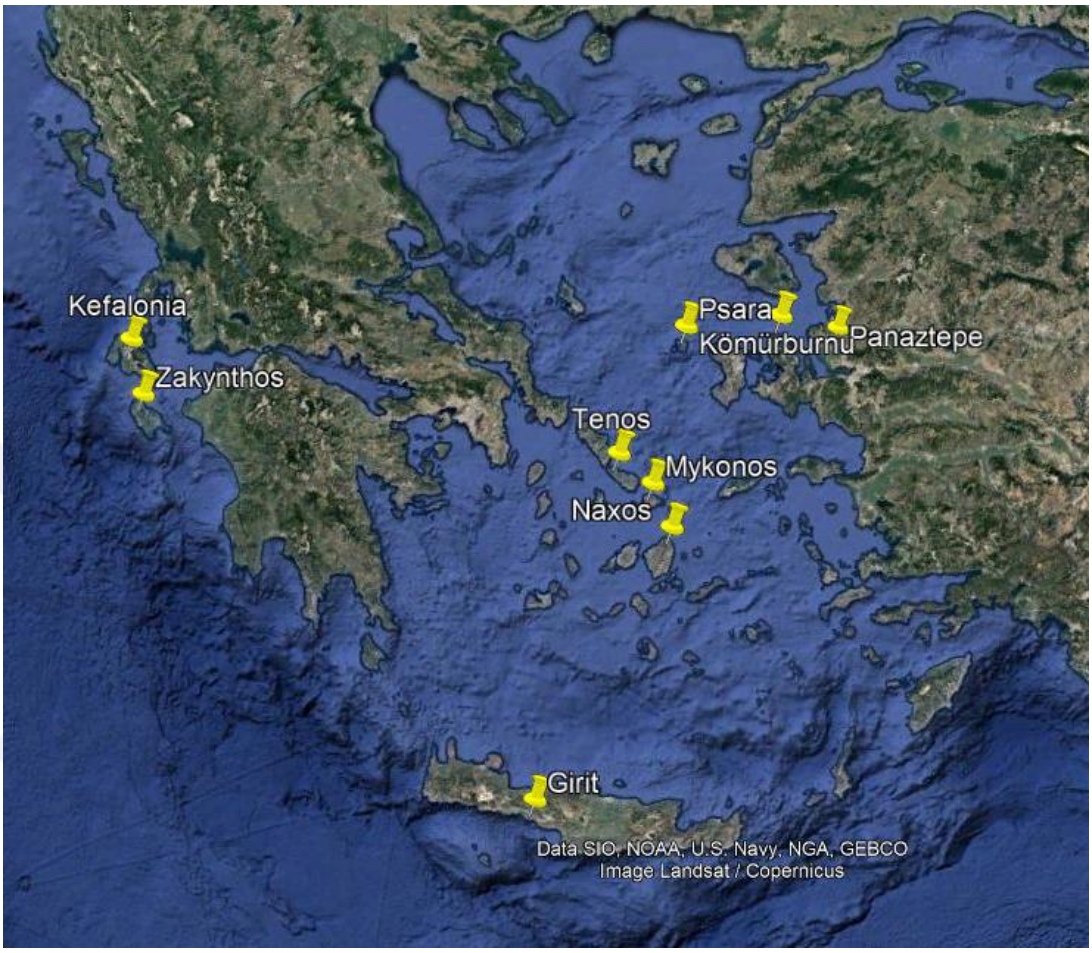
2: Mouriatada, Peristeria ve Soulimatal alanı.

1: Voidhokilia Tholos Mezar'ın konumu.

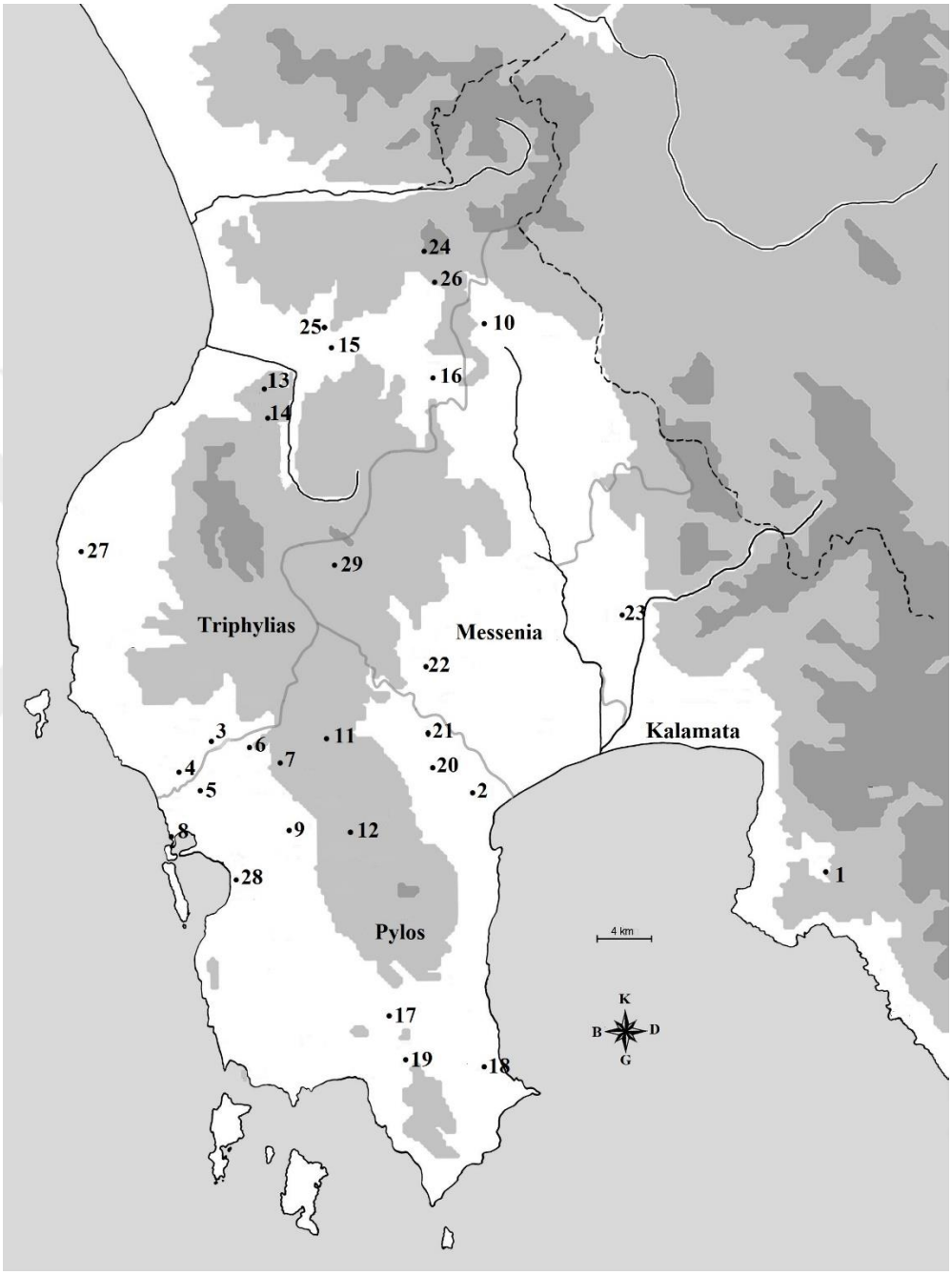

2: Mykenai'deki Tholos Mezarların konumu.

1: Adalar ve Batı Anadolu Tholos Mezar konumları.

HARİTA 1

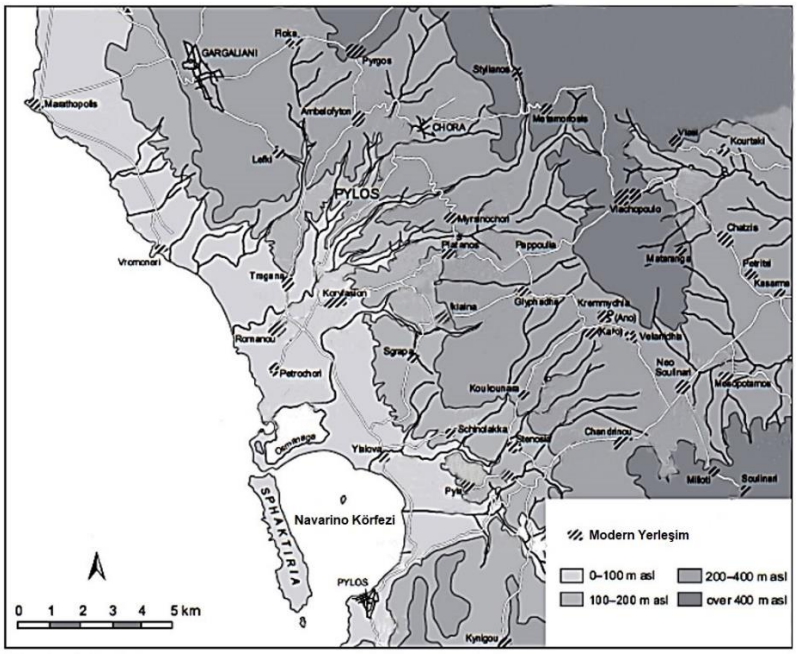

1: Messenia Tholos Mezar Merkezleri

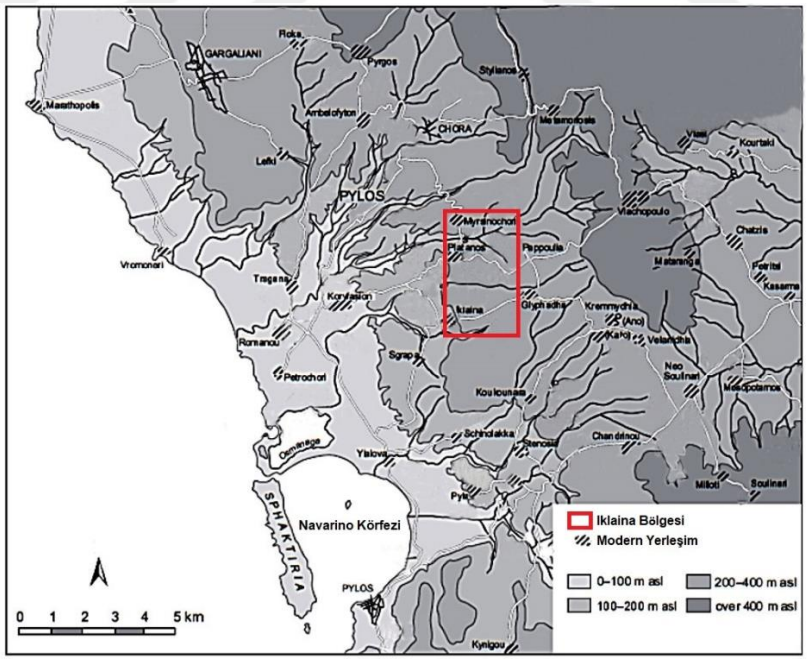
HARİTA 2

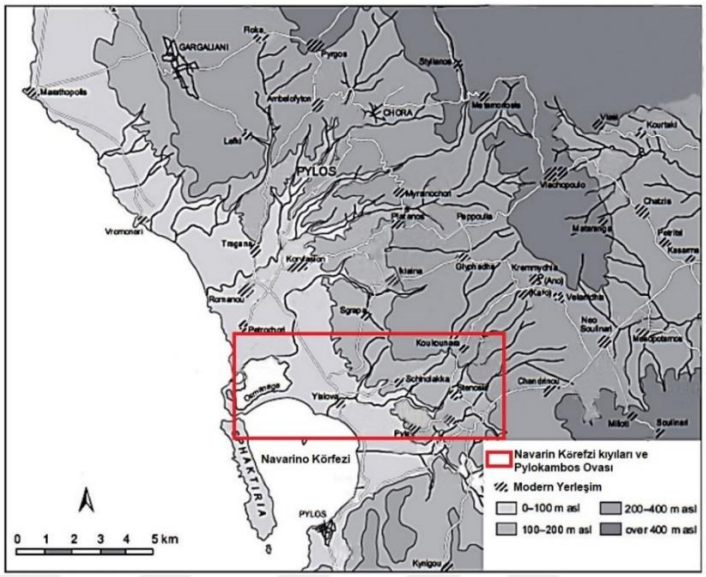
1: Pylos bölgesi, Pamisos vadisi ve Soulima vadisi.

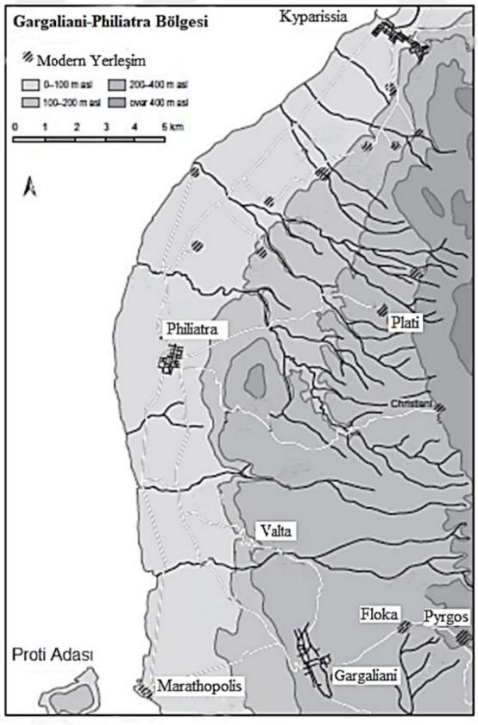
1: Pylos Bölgesi Nestor Sarayı ve Çevresi.

2: Iklaina Myrsinokhori Bölgesi.

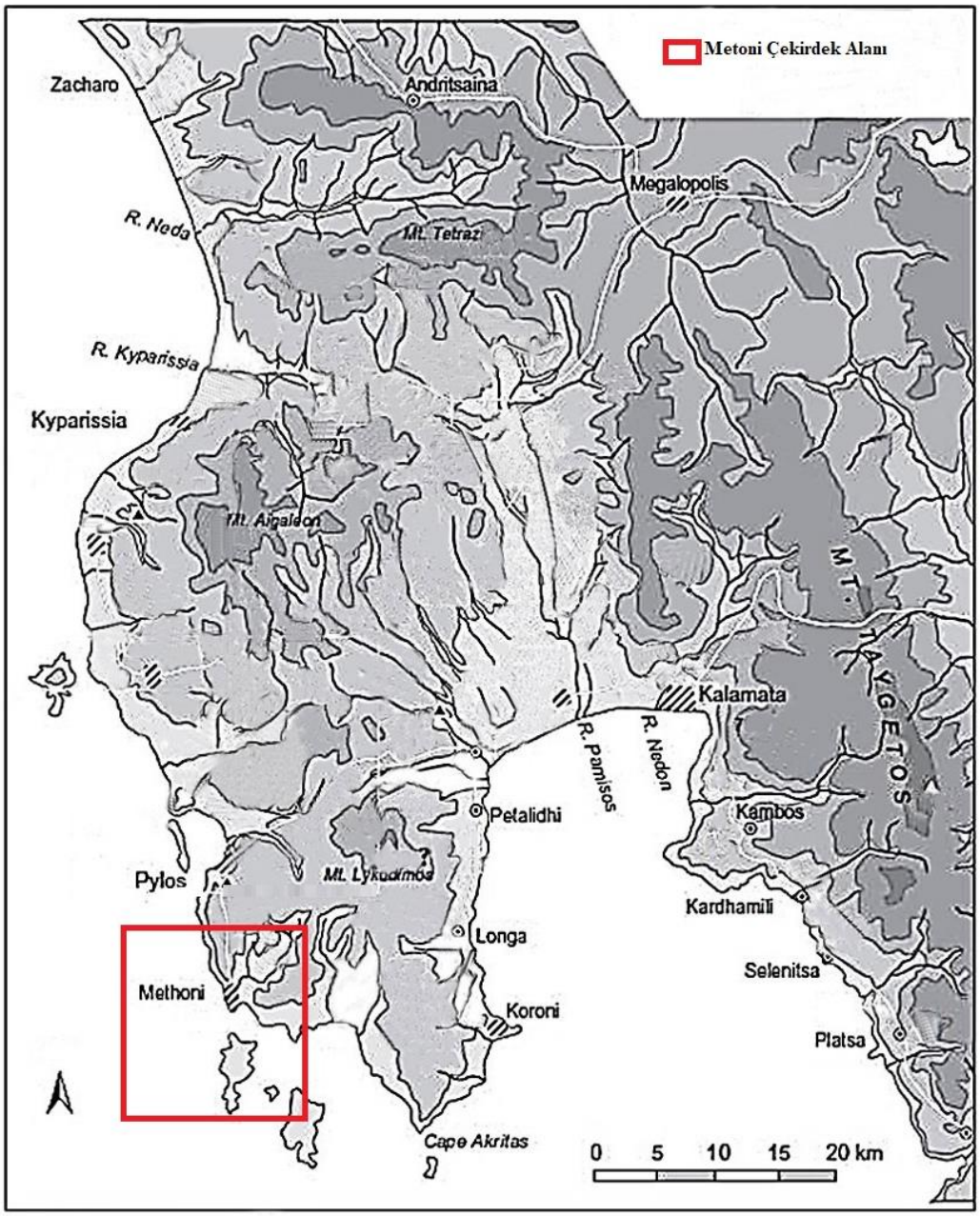

1: Navarin Körfezi Kıyıları ve Pylokambos Ovası.

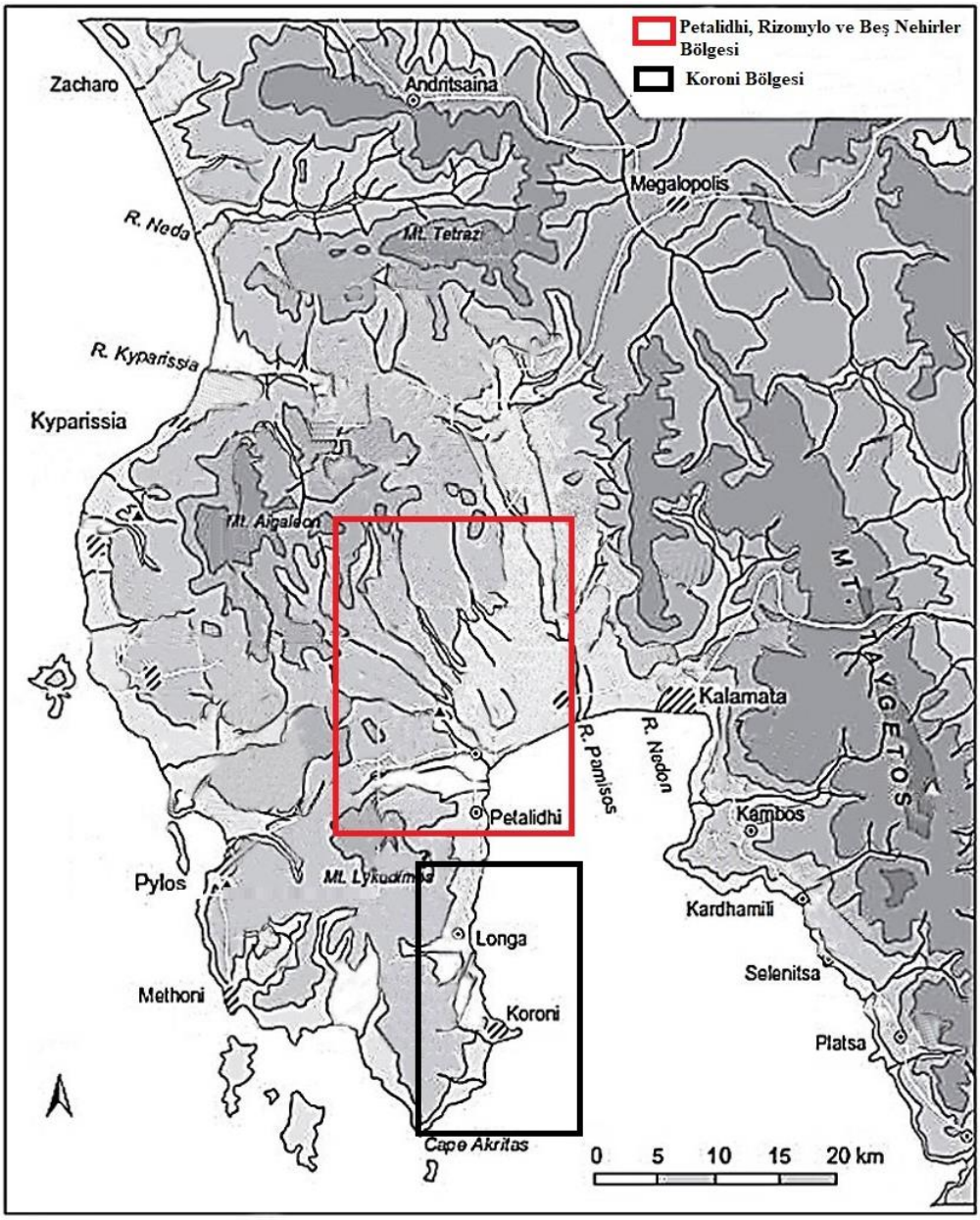
2: Gargaliani-Philiatra Bölgesi.

HARİTA 5

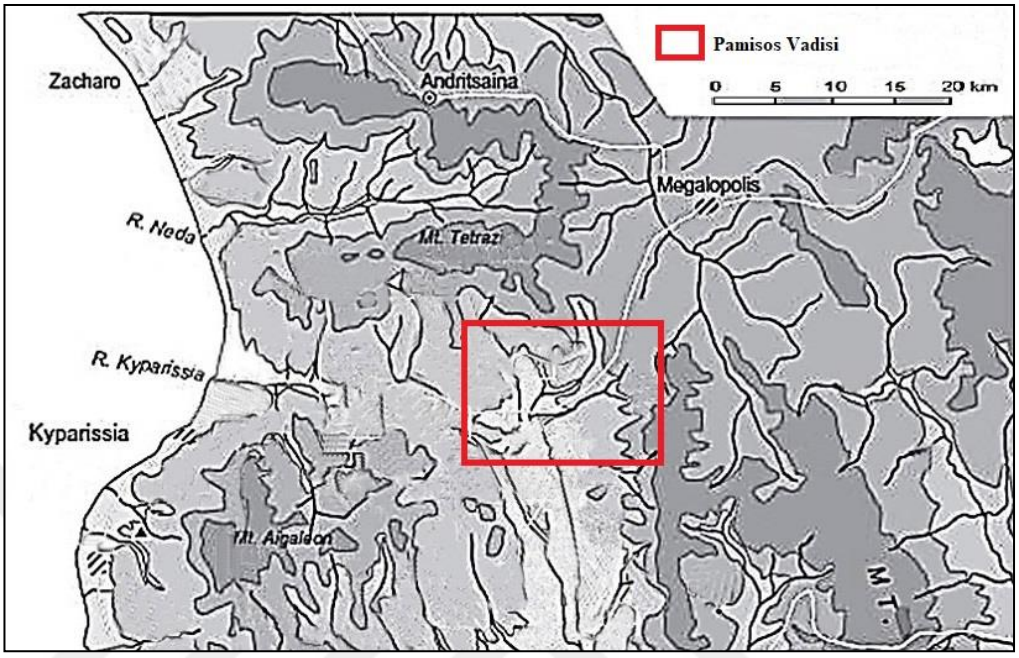

1: Metoni Çekirdek Alanı.

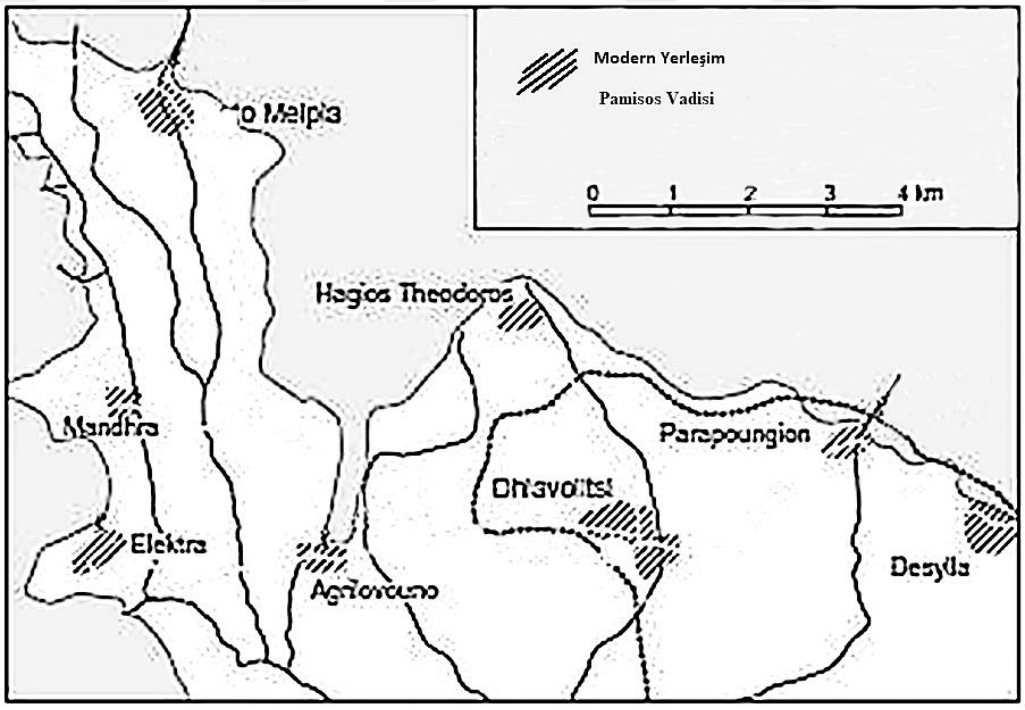
HARİTA 6

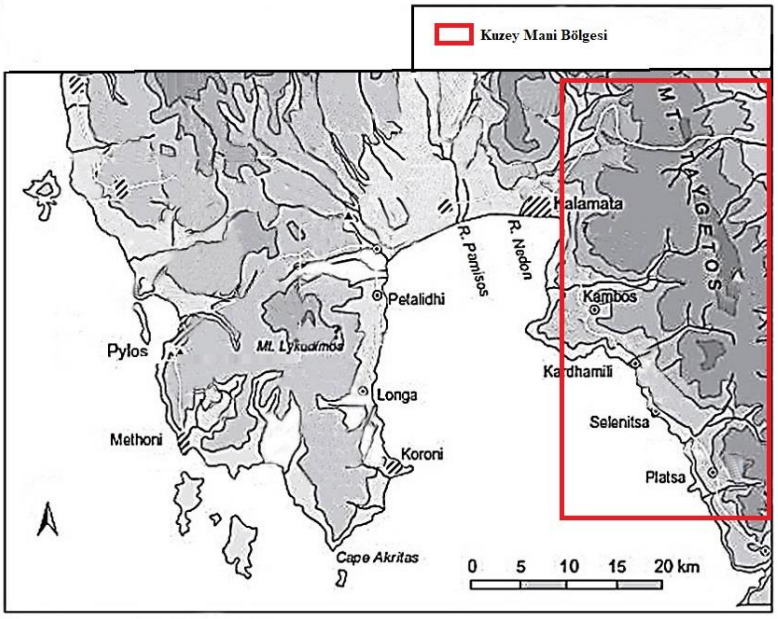
1: Beş Nehirler ve Koroni Bölgeleri.

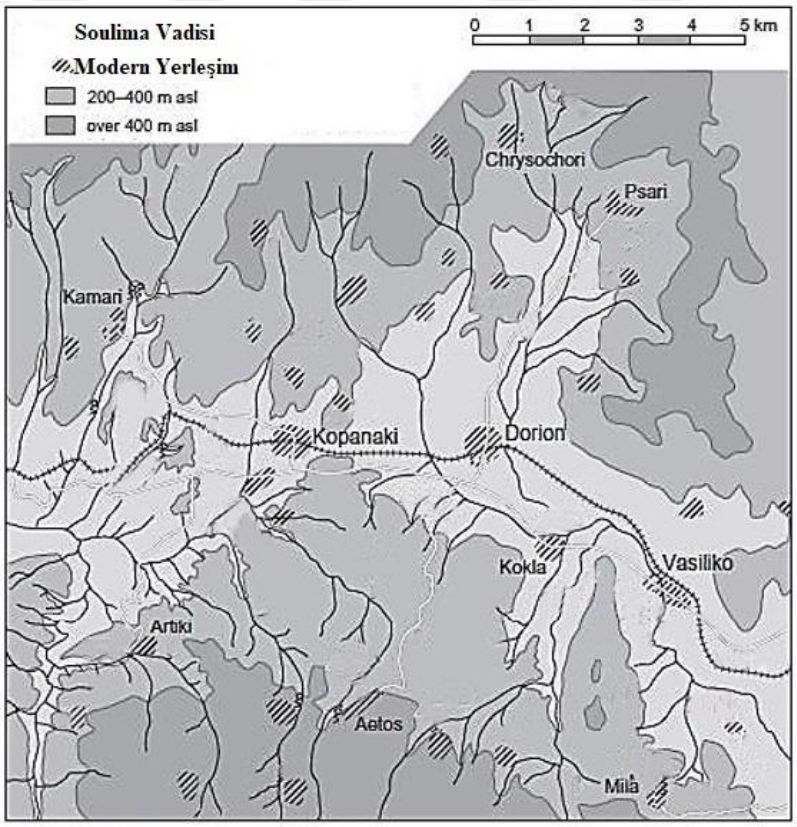
1: Pamisos Vadisi.

2: Pamisos Vadisi (Güney).

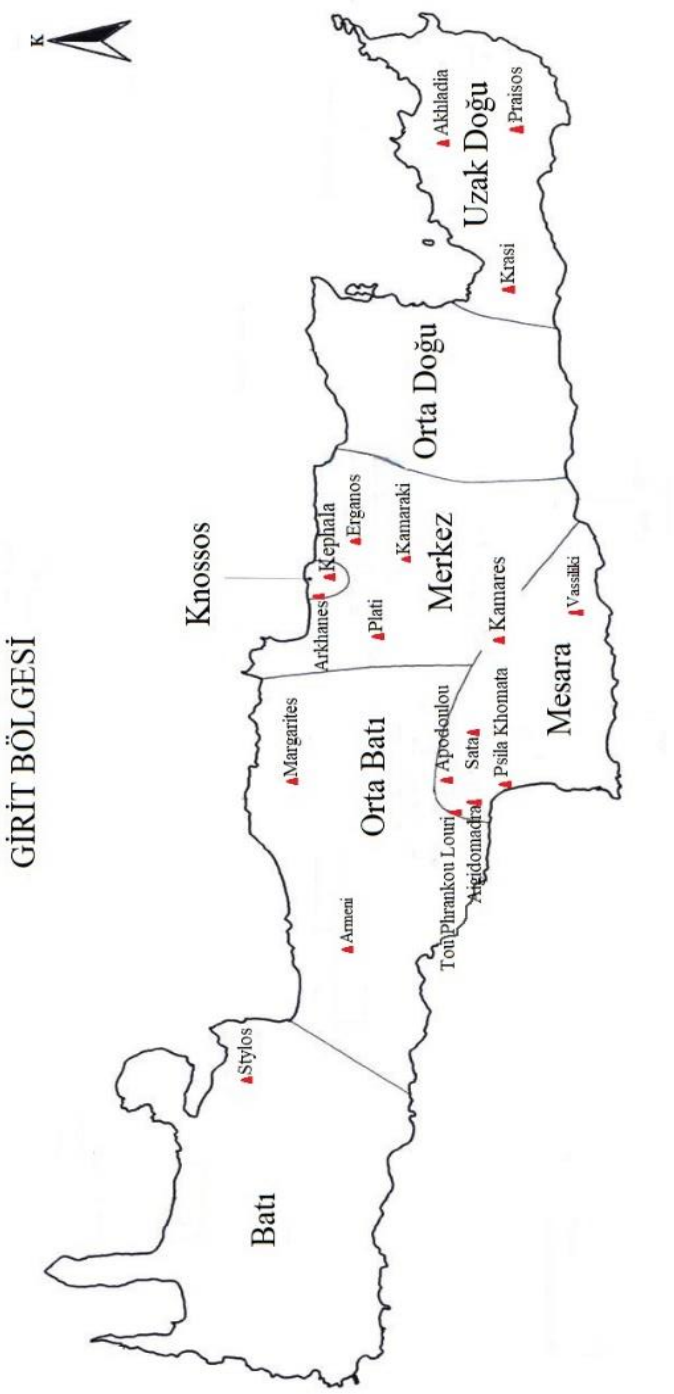

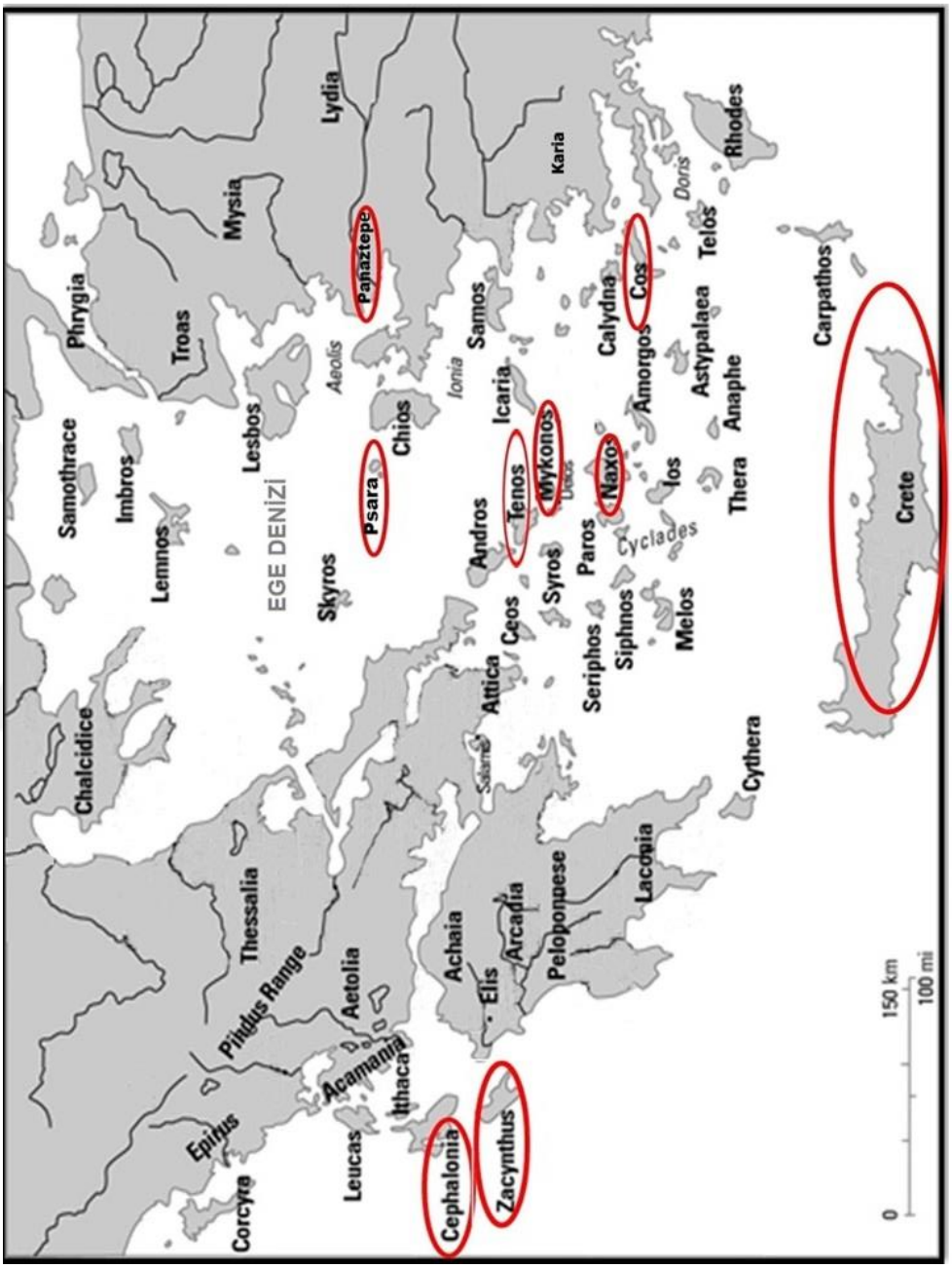
1: Kuzey Mani Bölgesi

2: Soulima Vadisi

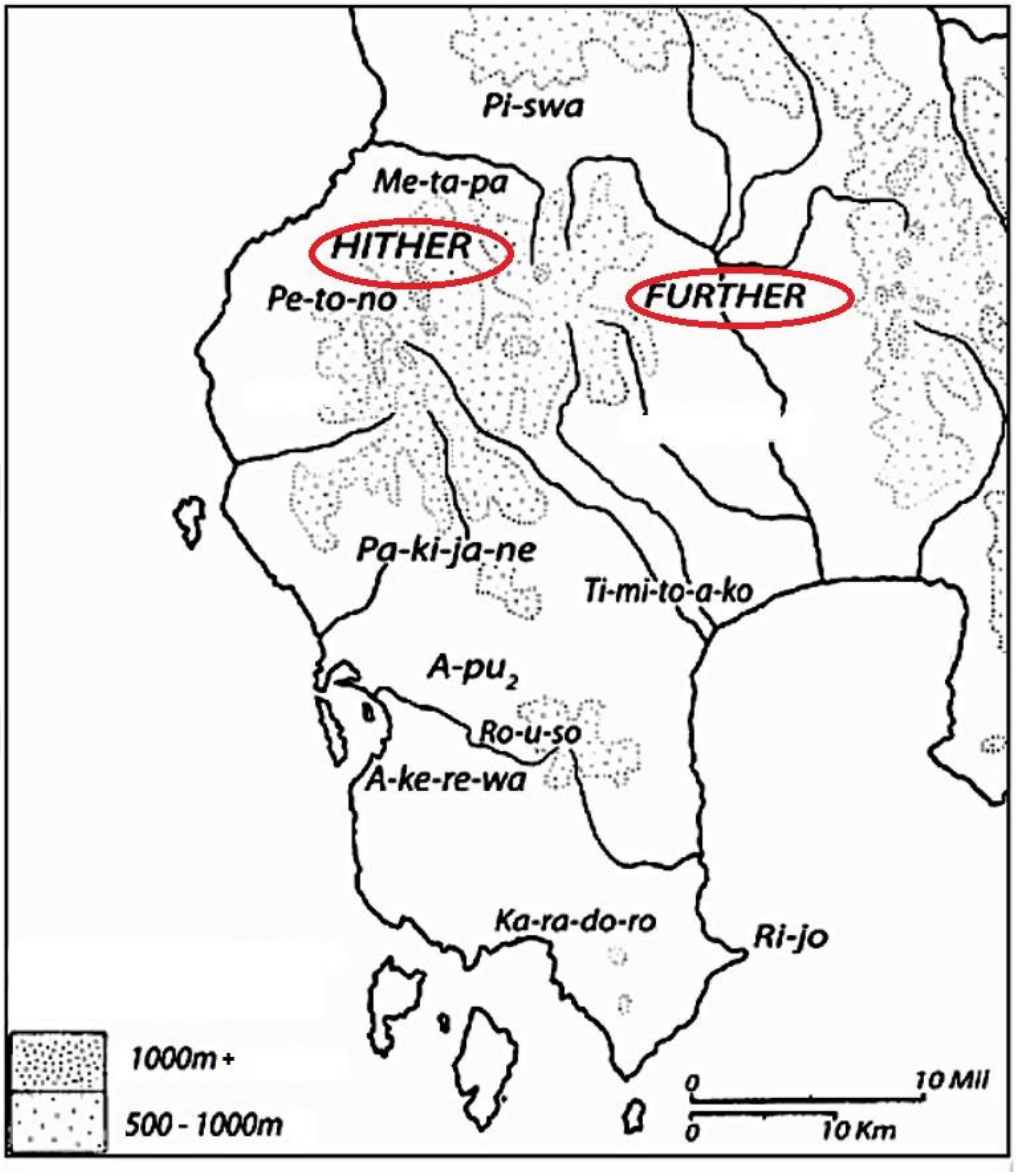
HARİTA 9

GİRİT BÖLGESİ
K
Knossos
Batı
Orta Batı
Merkez
Orta Doğu
Uzak Doğu
Mesara
Stylos
Margarites
Armeni
Arkhanes
Kephala
Erganos
Plati
Kamaraki
Kamares
Vasiliki
Apodoulou
Sata
Psila Khomata
Tou Phrankou Louri
Agiidomadra
Akladia
Praisos
Krasi

1: Myken Tholos Mezarlarının yer aldığı bölgeler

HARİTA 11

1: Hither ve Further Bölgeleri.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Nil DİRLİK

Doğum Yeri: İzmir

Doğum Tarihi: 20.09.1984

Medeni Hali: Bekar

EĞİTİM BİLGİLERİ

2005-2009 Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Lisans Eğitimi

2009-2013 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Eğitimi

2013-2020 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Doktora Eğitimi

MESLEKİ BİLGİLER

2014-2020 Araştırma Görevlisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü.

KATILDIĞI PROJELER

2016-2019 Rodos Peraiası Yüzey Araştırması, Muğla, Doç. Dr. Abdulkadir BARAN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi) başkanlığında,

2015 Eskiyapar Kazısı, Çorum, Prof. Dr. Tunç SİPAHİ (Anakara Üniversitesi) başkanlığında,

2014-2015 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-BAP Projesi, *Muğla, Ula İlçe Merkezi Çevresindeki Antik Yerleşimleri Araştırma ve Belgeleme.* Araştırmacı.

2012-2013 Kerkenes Kazısı, Yozgat/Sorgun, Doç. Dr. Abdulkadir BARAN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi) başkanlığında,

2011-2014 Thera Yüzey Araştırması, Muğla/Ula, Doç. Dr. Abdulkadir BARAN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi) başkanlığında,

2013 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-BAP Projesi, *Muğla, Ula-Okkataş (Thera?) Antik Yerleşimi Kalıntıların Belgelenmesi ve Kent Planı Oluşturulması Projesi.* Araştırmacı.

2011-2013 Thera Antik Kenti Kurtarma Kazısı, Muğla/Ula, Doç. Dr. Abdulkadir BARAN (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi) başkanlığında,

2012-2013 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-BAP Projesi, *MÖ. II. Bin Tholos Mezar Yapılarının Mimari Gelişimi.* Araştırmacı.

2011-2012 Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi-BAP Projesi, *Muğla-Doğanköy Antik Dönem Dor Yapısı Belgeleme ve Yayın Projesi.* Araştırmacı.

2011-2012 Tios kazısı, Zonguldak/Filyos, Sümer Atasoy (Karabük Üniversitesi) başkanlığında,

2006-2009 Limantepe Kazısı, İzmir/Urla, Prof. Dr. Hayat ERKANAL (Ankara Üniversitesi) başkanlığında.

YAYINLAR

Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

Baran,. A, Dirlik N., Kendirci, R. (2014). Kerkenes Sorgun Yozgat Kazı Çalışmaları 2013. Kazı Sonuçları Toplantısı 2014, 1(36), 1-20. (Tam Metin Bildiri) (Yayın No:2165702).

Dirlik, N. (2017). Myken Tholos Mezarının Tanımı ve Mimari Karşılığı, ASOS III. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (2017) (Özet Metin Bildiri).

Dirlik, N. (2017). The Tholos Tombs of Mycenaean Greece, 21th Symposium on Mediterranean Archaeology Cadiz. (2017) (Özet Metin Bildiri).

Yazılan ulusal/uluslararası kitaplar veya kitaplardaki bölümler

Baran, A., Dirlik, N., Kendirci, R., "Tios Akropol Tapınağı 2011-2012 Yılı Çalışmaları / Excavations on the Acropolis Temple in 2011- 2012" Atasoy, S. &. Yıldırım,

Ş (eds.) Zonguldak'ta Bir Antik Kent: Tios- An Ancient City in Zonguldak: Tios, Zonguldak 2015, 124-159. ISBN:978-605-149-776-1, Türkçe/ İngilizce (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 2165046).

Uluslararası Hakemli Dergi ve Ulakbilimde Taranan Dergilerde yayınlanan Makaleler

Dirlik, N. (2017). Antik Dönemde Kemer ve Tonoz. *Tarih Okulu Dergisi (Journal of History School)* (10/XXXII) 815-846.

Paksoy, S., Dirlik, N. (2017). Erken Demir Çağından Arkaik Çağa Kıta Yunanistan'da Konut Tipleri (MÖ 1100-MÖ 550', *Tarih Okulu Dergisi (Journal of History School)* (XXXII), 847-884.

Tezler

Dirlik, N. (2012). The Tholos Tombs of Mycenaean Greece master's thesis in Classical Archaeology and Ancient History, *Uppsala University*.

Dirlik, N. (2013). Kıta Yunanistan örnekleri ışığında tholos mezar mimarisinin gelişimi. Yüksek lisans Tezi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Muğla.